

عزیز الیوم

دقرآن کریم پښتو ترجمه او تفسیر

ابو حذیفه

مولوی سلطان عزیز اعظمی

ناشر

دارالکنوز العلمیة

تمام فنون کے کتب ہمارے ویب سائٹ اور پلے سٹور سے فری ڈاؤن لوڈ کریں۔ ہم روزانہ کی بنیاد پر اس میں مزید نئے کتب شامل کر رہے ہیں نئے شامل شدہ کتب لیے روزانہ ہمارے پلے سٹور اور ویب سائٹ کو باقاعدگی سے چیک کیا کریں۔

اپنی کتاب کو ہمارے ویب سائٹ پر شائع کرنے کے لیے رابطہ کریں

منطق	خطبات	تفاسیر
معانی	سیرت	احایث
تصوف	تاریخ	فقہ
تقابل ادیان	صرف	سوانح حیات
تجوید	نحو	درس نظامی
نعت	فلسفہ	لغت
تراجم	حکمت	فتاوی
تبلیغ و دعوت	بلاغت	اصلاحی
تمام فنون	مناظرے	آڈیو درس

﴿وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ﴾ [حم السجدة]

او بېشکه دا ذکر (قرآن) هر و مرو کلک (قوي) کتاب دی

عزيز التفاسير

د قرآن کریم پښتو ترجمه او تفسیر

د "النبا" څخه تر "الناس" پورې ټول سورتونه،
موضوعي محتويات، د احاديثو او آثارو فهرست،
د شعرونو فهرست او د مصادر او مراجعو فهرست

ديارلسم ټوک

مولوي سلطان عزيز (عزيز) أبو حذيفة عن الله عنه

حسن خېل مومند، د نجم المدارس پخوانی استاذ

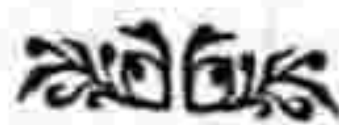
ناشر: د امر الکنوز العلمیة

بسم الله الرحمن الرحيم

- د دې کتاب لیکنه د الله ﷻ په توفیق په دار الهجرة (پېښور - پاکستان) کې په ۱۴۱۱/۲/۳ هـ ق = ۱۳۶۹/۶/۲ هـ ش نېټه د جمعې د شې په دوه بجو پیل، او په ۱۴۲۶/۴/۱۲ هـ ق = ۱۳۸۴/۱/۳۱ هـ ش نېټه پای ته ورسیده.
- په ۱۴۲۹/۱/۱ هـ ق = ۱۳۸۶/۱۰/۲۰ هـ ش نېټه یې بیا کتنه، تصحیح او ډیزاین ترسره شوه او د الله ﷻ په فضل چاپ ته چمتو شو.
- له شروع نه تر پایه ورباندې اوولس کاله، څلور میاشتې او اوولس ورځې تیرې شوي، البته په دې حساب کې هره میاشت د دیرشو ورځو په لحاظ نیولې شوې ده.
- کمپوز: مولوي تبيان الحق عزيز حقاني. تصحیح: قاضي اسامه عزيز، د (دکتور اظهار الحق عزيز، نبراس الحق عزيز او حذیفه عزيز) په همکارۍ. ډیزاین: نبراس الحق عزيز، د حذیفه عزيز په همکارۍ.

څلورم چاپ

۱۴۳۷ هـ ق / ۱۳۹۵ هـ ش

د دې کتاب ټول حقوق محفوظ دي

د اړیکو پټې:

(۱) برېښنالیک: azizultafasir@gmail.com
(۲) گرځنده تلفون: (۰۰۹۲۳۰۰۵۸۴۶۳۵۱)، (۰۰۹۲۳۱۶۵۲۷۹۳۰۳)

د لاسته راوړلو پټې:

(۱) رشیدیه کتب خانہ، کابل، افغانستان
گرځنده تلفون: (۰۷۷۱۹۶۱۰۲۸)، (۰۷۹۰۹۶۲۸۰۷)
(۲) رشیدیه کتب خانہ، صدف پلازه، محله جنگي، د قصه خواني شاته، پېښور، پاکستان
تلفون: (۰۹۱۲۵۶۵۵۳۸)

النبأ (۷۸)

سرریزه

- ۱- د دې سورت نوم (النبا) د همدې سورت په لومړي ايت كښې نازل شوى دى او دا سورت په همدې نامه سره د نورو سورتونو څخه جدا شوى دى.
- ۲- دا سورت د مكې سورتونو څخه دى او د هجرت څخه وړاندې نازل شوى دى^(۱).
- ۳- ټول ايتونه يې پوره څلوېښت (۴۰) ايتونه دي^(۲).
- ۴- د ټولو كلماتو شمېر يې يو سلو درې اوياوو (۱۷۳) كلمو ته رسېدلى دى^(۳).
- ۵- د حرفونو شمېر يې اوه سوه او اوياوو (۷۷۰) حرفونو ته پورته شوى دى^(۴).
- ۶- په دې سورت كښې د نورو مكې سورتونو غوندې عقيدوي مطالب نازل شوي دي لكه د بعث بعد الموت او جنت او دوزخ او داسې نورو بيان.
- ۷- څرنگه چې دا سورت (النبا) او وړاندېنى سورت (المؤنسات) دواړه مكې سورتونه دي نو په محتواياتو كښې سره ډېره تشابه او تناسب لري. د مثال په توگه: هلته د ﴿لَيُؤْمِرَ الْفَضْلُ﴾ كلمې په اجمال سره نزول موندلى وه او دلته پوره تفصيل ورکړى شوى دى او داسې نور.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ﴿۱﴾ عَنِ النَّبِیِّ الْعَظِيمِ ﴿۲﴾ الَّذِیْ هُمْ فِیْهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿۳﴾ کَلَّا سَيَعْلَمُونَ

﴿۴﴾ ثُمَّ کَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿۵﴾﴾

- د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله ﷺ په نامه.
- [۱] (ای پیغمبره!) مشرکان (له تانه د ملنډو په توگه) د څه شي په هکله پوښتنه کوي؟
 - [۲] (دوی له تانه) د یوه ډېر مهم (او) عظیم الشان خبر په هکله (پوښتنه کوي).
 - [۳] هغه عظیم الشان خبر په کوم کښې چې مشرکان اختلاف خپل وړنکي دي (چې ځینې ترې بالکل انکاري دي او ځینې پکښې شک او شبهه کوي).
 - [۴] (دغسې نه ده) (لکه چې مشرکان خیال کوي) ژر دی چې هغوی به پوه شي (او خپله غلطی به ورته څرگنده شي).
 - [۵] بیا (وايم چې) دغسې نه ده (لکه چې مشرکان خیال کوي) ژر دی چې هغوی به پوه شي.

(۱) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۳۶

(۲) تفسیر الطبري ج ۳۰ ص ۱

(۳) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۴۳۸

(۴) اللباب فی علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۹۰

ارتباط

۱۔ د وړاندېني سورت (الْمُرْسَلَات) په وروستنيو ايتونو کښې مشرکانو (کفارو) ته د هغوی د خط السیر د کبله اخطار او تهديد ورکړی شوی وه، او په دې ايتونو کښې د هغوی د خط السیر يوې کړۍ ته اشاره شوې ده چې په تعجب سره د قيام څخه پوښتنې کوي.

توضیحات

۲۔ په دې مقام کښې بايد لاندې نکات په نظر کښې وساتل شي:

الف: د ﴿عَمَّ﴾ کلمه په اصل کښې «عَمَّنْ» وه چې د «مَا» توری د استفهام دپاره دی او «ا» يې د تخفيف د کبله لوبدلې دی او په «م» کښې يې د «ن» توری مدغم شوی دی، نو «عَمَّ» ترې جوړ شوی دی. خود «مَا» کلمه دلته مبهمه ده چې په دوهم ايت کښې تفسيره شوې ده.

ب: د ﴿يَتَسَاءَلُونَ﴾ په مستر ضمير کښې علماوو کرامو متعدد احتمالات ليکلي دي^(۱)، مونږ ته پکښې غوره برېښي چې دا به مشرکانو ته راجع وي چې مقام ورباندې دلالت کوي.

ج: د ﴿يَتَسَاءَلُونَ﴾ کلمه د «تفاعل» د باب څخه ده چې يو تربله د پوښتنو کولو معنی ورکوي، خو په دې مقام کښې د مجردو خاصيت لري او په يو طرفه پوښتنه باندې دلالت کوي^(۲). هغه دا چې: مشرکانو به د ملنډو او مسخرو په توگه د قيام په هکله د نبی کریم ﷺ په حضور کښې پوښتنه مطرحه کوله خو اصلي مطلب به يې تکذيب وه.

په همدې مضمون باندې په بل ايت کښې صراحت نازل شوی دی چې: ﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا﴾ [الأعراف: ۱۸۷] او [النازعات ۴۲] يعني ای پیغمبره! مشرکان ستا څخه د قيامت په هکله پوښتنه کوي چې قيام به يې څه وخت صورت ونيسي؟

د: په ﴿عَنِ النَّبِیِّ الْعَظِيمِ﴾ کښې د «عَنْ» توری په مقدري «بَسْأَلُونَكَ» کلمې پورې تعلق نیسي^(۳)، او د «تَبَا» کلمه د يوه عظيم الشان خبر دپاره وضعه شوې ده کوم چې يقيني وي او د دروغو احتمال پکښې شتون ونه لري^(۴). خو په دې مقام کښې دغه د «تَبَا» کلمه د قيامت د خبر څخه عبارت ده لکه چې راتلونکي ايتونه ورباندې دلالت کوي او تحقق يې يقيني دی.

نو په دې ايت کښې د اولني ايت پوښتنه جوابه شوې ده چې مشرکان د څه شي په هکله سوال کوي. هـ که څوک وايي چې مشرکان خود څرمنې د قيامت د قيام څخه انکاري دي او په انکار کښې ټول متفق دي (اختلاف پکښې نه لري) حال دا چې د ﴿الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ﴾ ايت څخه د هغوی اختلاف معلومېږي؟

(۱) المعجم الوجيز ج ۱ ص ۲۰

(۲) تفسير القاسمي ج ۱۷ ص ۲۷

(۳) روح المعاني ج ۳ ص ۴

(۴) مفردات الراغب ص ۵۰

مونږ وایو چې: د ایت شریف معنی دا ده چې ځینې مشرکان د قیامت د قیام څخه انکاری دي او ځینو نورو پکښې شک (شبهه) خپله کړې ده^(۱)، نه دا چې ځینې ترې انکاری دي او ځینې ورباندې باور لري، ترڅو اعتراض وارد شي.

و: د کَلَّا، کَلَّا دواړه کلمې هره یوه د دې دپاره وضعه شوې ده چې مخاطب د وړاندیني قول او یا فعل څخه منعه کړي، نو ته به وایې چې "إِنَّهُ لَا تَفْعَلُ" دپاره وضعه شوې ده، یعنې د دغه کار یا قول څخه منعه شه، دا مه کوه^(۲). په دې مقام کښې وړاندیني قول د مشرکانو هغه پوښتنه ده کومه به چې هغوی د قیامت د قیام په هکله د ملنډو او مسخرو په توګه مطرحه کوله، کومې ته چې په لومړي ایت کښې اشاره شوې ده.

ز: د ﴿كَلَّا سَيَعْلَمُونَ﴾ ایت د زیات تاکید دپاره دوه ځله نازل شوی دی. یعنې: دغسې نه ده چې قیامت به قائم نه شي (لکه چې مشرکان خیال کوي) ډېر ژر دی چې مشرکان به د خپل تکذیب په غلطۍ پوه شي، بیا هم وایم چې مشرکان به ډېر ژر پوه شي او په خپل تکذیب به پښېمانه شي.

﴿أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهْدًا ۝ وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ۝ وَخَلَقْنَاهُ أَزْوَاجًا ۝ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ۝ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ۝ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ۝ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ۝ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ۝ وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا ۝ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا ۝ وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا ۝﴾

[۶] ایا مونږ (ستاسو دپاره) ځمکه زانګو (فرش) نه ده ګرځولې؟

[۷] او غرونه مو (پرې) موږي (میځونه نه دي ګرځولي)؟

[۸] او تاسو مو (د هوې نطفې څخه) جوړې جوړې (نارینه او بنځینه) پیدا کړي یاست.

[۹] او ستاسو خوب مو (ستاسو دپاره) آرام (او راحت) ګرځولی دی.

[۱۰] او شپه مو (درته) لباس (پټوونکې) ګرځولې ده.

[۱۱] او ورځ مو (درته د) معیشت (د موندلو وخت) جوړه کړې ده.

[۱۲] او ستاسو د پاسه مو اوه کلک (محکم اسمانونه) جوړ کړي دي.

[۱۳] او ډېره روښانه (پرېږدونکې) ډیوه مو (درته په اسمانونو کښې) پیدا کړې ده.

[۱۴] او د وریځو څخه مو ډېرې بهېدونکې (ورېدونکې) اوبه نازلې کړې دي.

[۱۵] (البته) د دې دپاره چې په همدغو اوبو سره (د ځمکې څخه) دانې او وښه راوباسو.

[۱۶] او (هم پرې) ګڼ باغونه (راوباسو).

(۱) تفسیر الکشاف ج ۴ ص ۶۸۴

(۲) لسان العرب ج ۱۵ ص ۲۳۱

د مطلب خلاصه

په دې ایتونو کښې د څو نعمتونو ذکر نازل شوی دی چې د یو پلوه نعمتونه دي او د بله پلوه د الله ﷻ د کامل قدرت روښانه دلائل دي، چې حاصل یې داسې راڅپړي:

ای بندگانو! الله ﷻ کامل قدرت لري چې مړي بهرته راژوندي کړي او قیامت قائم کړي، نو تاسو د قناعت خپلولو دپاره لاندې مطالب په نظر کښې ونیسئ:

۱- ایا مونږ تاسو ته ځمکه د ارام اخستلو دپاره مساعده نه ده گرځولې چې غرونه مو ورباندې د مېخونو په توګه نصب کړي دي او د اضطرابي حرکت مخه یې ورته بنده کړې ده او تاسو ورباندې ارام ژوند تېروئ لکه څنګه چې ماشومان په زانګو کښې ارام پراته وي؟، که نه تاسو به ورباندې استوګنه نه وی کړې.

۲- مونږ د خپل کامل قدرت په بنیاد د یوې نطفې څخه تاسو جوړې جوړې (نارینه او ښځینه) پیدا کړي یاست، ترڅو یو تربله د خوشالۍ او محبت ژوند وکړئ.

۳- ستاسو دپاره مو خوب ارام ښونکی گرځولی دی چې ستوماني مو پرې د منځه ځي او عقل مو پرې تېزېږي.

۴- ستاسو دپاره مو شپه لباس او پرده جوړه کړې ده چې مناسبو کارونو ته پکښې صورت ورکوي، او ورځ مو درته روښانه گرځولې ده چې کار او کسب پکښې وکړئ او خپلو خانو ته پکښې د روزۍ موندلو او اړتیاوو پوره کولو بندوبس وکړئ.

۵- ای بنیادمانو! مونږ ستاسو دپاره قوي اسمانونه پیدا کړي او درولي دي چې د چترۍ په ډول ستاسو په سرونو باندې د پاسه بې ستونو ولاړ دی، چې نه پکښې چاود او درز موجودیت لري او نه یې د راپرېوتلو خطر شته.

۶- مونږ ستاسو دپاره لمر پیدا کړی دی چې د یوې عظیم الشانې ډیوې غونډې ستاسو دپاسه طلوع او غروب کوي.

۷- مونږ ستاسو دپاره د ورېځو څخه بهېدونکې اوبه نازلې کړې دي چې د څاڅکو په شکل درياندې ورېږي.

البته دا د دې دپاره چې: مونږ په همدغو اوبو سره د ځمکې څخه ستاسو د خوراک دپاره ډول ډول حبوبات (داني) او ستاسو د څارویو د خوراک دپاره ډول ډول نباتات (ګیاوې) او واښه راوباسو، او هم په همدغو اوبو سره تاسو ته د میوجاتو رنګ په رنګ او ګڼ باغونه رازرغون کړو او ستاسو احتیاجات ورباندې پوره کړو.

۸- نو ای بنیادمانو! ایا مونږ د مړو په بیا راژوندي کولو او د قبرونو څخه یې په رااوچتولو باندې قدرت نه لرو؟ ایا ذکر شوي ټول انتظامات بې حکمته او عبث دي چې په پای کښې نه تصفیه لري او نه محاسبه؟

توضیحات

په دې مقام کښې د لاندې لغاتو معناوې ولولئ:

۱- په ﴿وَالْجَبَالُ أُوتَادًا﴾ کښې د 'أُوتَاد' کلمه د 'وَتَد' - لکه 'شَرَف' - جمعه ده او مونږ د الله ﷻ په توفیق د [ص: ۱۲] ایت لاندې لیکلې دي چې 'وَتَد' موږې (مېخ) ته ویل کېږي، نو څرنگه چې په غرونو سره د ځمکې اضطرازي حرکت درولی شوی دی نو تشبېها د (أُوتَاد) مېخونو او موږیو په نامه یاد شوي دي.

۲- په ﴿نَوْمَكُمُ سُبَاتًا﴾ کښې د 'سُبَات' کلمه د [الفرقان: ۴۷] ایت لاندې توضیح شوې ده - وَالْحَمْدُ لِلَّهِ - چې د راحت او آرام نیولو دپاره وضعه شوې ده. خوب ته دغه لقب ځکه ورکړی شوی دی چې په خوب سره ستوماني د منځه ځي او سړی د راحت او آرام احساس کوي لکه چې عرب وايي: 'النُّومُ رَاحَةُ الْبَدَنِ وَزِيَادَةُ الْعَقْلِ' یعنې خوب چې دی د بدن راحت دی او د عقل زیادت دی.

۳- په ﴿سِرَاجًا وَهَاجًا﴾ کښې د 'وَهَاج' کلمه د 'وَهَج' - لکه 'شَرَف' - څخه اشتقاقه شوې ده چې د رڼا او حرارت موندلو معنی ورکوي^(۱). یعنې مونږ په اسمانونو کښې ستاسو دپاره د لمر سترګه داسې عظیم الشانه ډیوه ګرځولې ده چې د حرارت او رڼا دواړو درلودونکې ده او تاسو د دواړو څخه ګټې اوچتوئ.

۴- په ﴿مِنْ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا﴾ کښې د 'مُعْصِرَات' کلمه د هغو وریځو په معنی ده په کومو کښې چې باران شتون لري^(۲). په همدغې معنی سره عبد الله بن عباس رضی الله عنهما هم تفسیره کړې ده^(۳). او د 'ثَجَّاج' کلمه د 'ثَجَّ' - لکه 'مَدَّ' - څخه اشتقاقه شوې ده چې د بهېدلو او بهولو معنی ورکوي^(۴). لکه چې د نبی کریم ﷺ څخه یو ځل پوښتنه وشوه چې د حج په مناسکو کښې کوم یو منسک بهتر دی؟ هغه ﷺ جواب ورکړ چې: «الْعَجُّ وَالْثَجُّ»^(۵) یعنې په تلبیه ویلو سره اواز اوچتول، او د هدایاوو (قربانیو) وینې بهول (او بهېدل).

نو د ایت شریف مضمون داسې راڅیږي چې: مونږ ستاسو دپاره د وریځو څخه ډېرې بهېدونکې اوبه نازلې کړې دي چې په شېبو شېبو درباندي ورېږي.

۵- په ﴿وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا﴾ کښې د 'أَلْفَاف' کلمه د 'لَف' جمعه ده چې په اصل کښې 'لَفَفَ' - لکه 'جَذَعُ' - وه، دغه کلمه د ګڼو او ډېرو ونو معنی ورکوي^(۶).

(۱) مفردات الراغب ص ۵۷۲

(۲) لسان العرب ج ۴ ص ۵۷۷

(۳) الدر المنثور ج ۸ ص ۳۹۰؛ تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۴۶۲

(۴) النهاية في غريب الحديث والاثراج ۱ ص ۲۰۷

(۵) جامع الترمذي ج ۱ ص ۱۷۰

(۶) القاموس المحيط ج ۴ ص ۱۵۸

۱۔ الله ﷻ دنیا بهی حکمت نه ده پیدا کړې چې په پای کښې به تصفیه ونه لري، او نه بهی قدرت کمزوری دی چې قیامت به قائم نه کړی شي. نو د قیامت قیام د دې کبله وروسته کړی شوی دی چې ټاکلی وخت بهی نه دی رارسېدلی، دغه ټاکلی وخت یوازې الله ﷻ ته معلوم دی او بس.

۲۔ کله چې د قیامت د قیام دپاره شپېلی ووهله شي، نو تاسو به ای خلکو۔ دلې دلې د محشر میدان ته راشی او د فیصلې په ډگر کښې به ودرېږی.

په دغې ورځ کښې به اسمان وچوي او لارې لارې (دروازې دروازې) به وگرځي او پرېښتې به ترې ښکته شي، ټول به سوري سوري شي. په دغې ورځ کښې به غرونه د خپلو ځایونو څخه روان کړی شي او په هوا کښې به تیت پرک جوړ شي، چې په لومړي وخت کښې به د شگوگل غوندې په سترگو لیدلی کېږي او د غرونو شکل به ولري حال دا چې په حقیقت کښې به بهی واقعیت د لاسه ورکړی وي او هیڅ موجودیت به نه لري.

۳۔ ای پیغمبره! په دغې ورځ کښې به د کفارو او مشرکانو حالت ډېر بد او ناکاره وي. د مثال په توګه:

الف: په دغې ورځ کښې به د هغوی دپاره دوزخ د ترصد او څارنې ځای وگرځي چې پرېښتې به بهی ترصد کوي او د څارنې په بنیاد به بهی پکښې ورتهېل وهي. او دا ځکه چې:

ب: دوزخ د سرکښانو دپاره د بېرته ورتاوېدلو ځای دی چې یو کس به بهی هم د دغه ځای څخه وړاندې تېر نه شي او ټول به پکښې وروغورزولی شي.

ج: کفار به په دوزخ کښې په عمرونو عمرونو او زمانو سره اوسېدونکي او ایسارېدونکي وي چې هېڅکله به ترې رابهر نه کړی شي او نه به بهی هلته تعذیب انتها ولري.

د: کفار به هلته نه سره هوا موندلی شي او نه به هلته د یخو اوبو ځکه کولی شي، مګر هلته به خوتېدونکې اوبه د څښلو دپاره ورکولی کېږي او د دوزخیانو د زوو او خپرو او هم د هغوی د زخمونو د نوونو خوراک به ورکولی کېږي.

۴۔ ای پیغمبره! دغه جزا د کفارو دپاره د هغوی د کړو وړو سره موافقه او مناسبه جزا ده. ځکه:

الف: یقیناً په دنیا کښې کفار د حساب کتاب څخه نه ډارېږي بلکې نه ورسره د محاسبې د صورت نیولو خیال شته او نه ورباندې عقیده لري.

ب: نوزمونږ ایتونو ته د دروغو نسبت کوي او په ډېر سخت تکذیب سره بهی تکذیبوي.

ج: حال دا چې مونږ هر شی برسېره په خپل ازلي علم باندې د لیک د حیثه هم شمېرلی دی او په اعمالنامو کښې مولیکلی دی، ترڅو په دقت او انصاف سره محاسبه کړی شي.

۵۔ ای پیغمبره! په دغې ورځ کښې به کفارو ته ویلی شي چې: ای کفارو! د خپلو کړو وړو سزا وځکی او مزه بهی واخلي او هم پوه شئ چې دغه عذابونه دائمی دي چې مونږ به هېڅکله تاسو ته زیات نه کړو مګر عذاب.

توضیحات

۱۔ د ﴿فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا﴾ جمله په لاندې دوه وو ډولونو سره تفسیره کېدلې شي:
الف: د قیامت په ورځ به هر امت د خپل خپل پیغمبر سره د حساب کتاب دپاره حاضر شي.
همدې مضمون ته په بل ایت کېنې داسې اشاره شوې ده چې: ﴿يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمْعَانِهِ﴾ [الإسراء: ۷۱] یعنې هغه ورځ یاده کړه چې مونږ هره ډله خلک د خپل امام (پیغمبر) سره د محاسبې میدان ته وبلو.

ب: په دغې ورځ کېنې به مجرمان او هم متقیان په مختلفو ډلو سره ووېشلې شي او هره یوه ډله به لمبر په لمبر دوزخ یا جنت ته سوقېږي.

همدې مضمون ته د "الزُّمَر" سورت په وروستنیو ایتونو کېنې اشاره شوې ده.

"فتحة" څه معنی؟

۲۔ په ﴿وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا﴾ کېنې د "فُتِحَت" کلمه د "فَتْحَة" لکه "رَحْمَة" څخه اشتقاقه شوې ده چې د درز او چاود معنی ورکوي^(۱). یعنې اسمان به وچوي او درزونه (وتونه) به پکېنې صورت ونیسي نو ټول به ورونه او سوري سوري شي.

دې مضمون ته په نورو ایتونو کېنې هم اشاره شوې ده لکه چې فرمایي: ﴿إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ﴾ [الإنفطار: ۱] یعنې کله چې اسمان وچوي او ټوټې ټوټې شي.

۳۔ دا د یو پلوه، او د بله پلوه په ﴿فَكَانَتْ سُرَّابًا﴾ کېنې د "سُرَّاب" کلمه د الله ﷻ په توفیق د [النور: ۳۹] ایت لاندې تشریح شوې ده چې د اوبو هغه خیالي صورت ته وضعه شوې ده کوم چې لیدونکي ته په نظر ورځي خو واقعیت نه لري.

په دې مقام کېنې په غرونو باندې د "سُرَّاب" اطلاق د دې کبله شوی دی چې په دغه وخت کېنې به لیدونکي ته غرونه منجمد (په خپلو حالانو باقي) برېښي حال دا چې هغه به د ورېځې په شان په حرکت کېنې وي او د خپلو ځایونو څخه به هوا ته اوچت شوي وي. همدې مضمون ته په [النحل: ۸۸] ایت کېنې اشاره شوې ده.

د "مِرْصَاد" معنی

۴۔ په ﴿كَانَتْ مِرْصَادًا﴾ کېنې د "مِرْصَاد" کلمه د "رَصَد" لکه "شَرَف" څخه اشتقاقه شوې ده چې د ترقب او څارنې معنی ورکوي^(۲)، او دا کلمه د "مِفْعَال" په وزن ده چې دغه وزن په لاندې درېوو معناوو کېنې استعمالېږي^(۳):

(۱) لسان العرب ج ۲ ص ۵۴۰

(۲) مفردات الراغب ص ۲۰۱

(۳) روح المعاني ج ۳ ص ۱۴

الف: د آلي دپاره، لکه "مُضَار" يعنې د نصرت آله.

ب: د مکان دپاره، لکه "مُضَار" يعنې د آسونو د خغلولو ځای يا لکه "مِيقَات" د احرام د ترلو ځای.

ج: د صفت مشبهه د مبالغې دپاره، لکه "مُکْرَام" يعنې د ډېر کرامت درلودونکي. ذکره شوې کلمه په دې مقام کېنې علماوو کرامو په وروستنيو دواړو معناوو سره تفسيره کړې ده^(۱). هغه دا چې:

اول: دا کلمه د هغې لارې نوم دی کومه چې د دوزخ د پاسه پرته ده او جنت ته تېره شوې ده، کومې ته چې د صراط د پله لقب هم ورکړی شوی دی، کومې ته چې په [مريم: ۷۱] ایت کېنې اشاره شوې ده. يعنې يقيناً دوزخ چې دی د جنت لاره ده چې بله لاره نه لري، نو هيڅوک جنت ته نه شي داخلېدلی ترڅو چې په دغې لاره باندې تېر نه شي، حال دا چې په دغې لاره باندې د مؤمنانو څخه په غير بل څوک نه شي تېرېدلی.

دوهم: دا کلمه دلته د مبالغې په توگه د دوزخ دپاره صفت مشبهه گرځولې شوې ده. يعنې دوزخ د کفارو په ارتباط ډېر زيات څارونکي او ډېر انتظار وېستونکي دی چې خپل ځان ته يې ورکش کړي او په خپله گېډه کېنې يې معذب کړي، او هم دلته د دوزخ خازنان د کفارو او سرکېنانو څارنه کوي او د ورتهېل وهلو انتظار يې کوي.

"أَحْقَاب" څه معنی؟

۵- که څوک وايي چې: په ﴿لَيْثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا﴾ کېنې د "أَحْقَاب" کلمه د "حُقْب" لکه "شغل" - جمعه ده، او لکه څنگه چې د [الكهف: ۶۰] ایت لاندې ورته اشاره شوې ده، دغه کلمه علماوو کرامو د څو کلونو په مجموعې باندې ترجمه کړې ده لکه اتيا کاله او يا داسې نور^(۲).

نو پوښتنه دا ده چې ايا د دغو معناوو څخه د دوزخ د عدم دوام وېره نه اوچتېږي چې د څو احقابو د تېرېدلو څخه وروسته به د کفارو تعذيب ختم شي او تر ابده پورې به ادامه ونه لري؟ مونږ وايو چې: ذکره شوې احتمالي وېره به په هغه وخت کېنې د څه اعتبار قابله وي چې د دوزخ په ابدیت باندې صراحت نه وي نازل شوی، او پوره واضحه ده چې د صراحت په مقابل کېنې احتمال هيڅ ارزښت نه لري. د مصرحاتو لاندې مثالونه ولولئ:

الف: د ذکرې شوې مجموعې د وروستني ایت مضمون دا دی چې: ای کفارو دوزخیانو! مونږ به تاسو ته هيڅکله زيات نه کړو مگر عذاب (چې نه به د عذاب تخفيف مونده کړئ او نه د عذاب څخه خلاصون او نه نجات).

(۱) تفسير القرطبي ج ۱۹ ص ۱۷۷: الباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۱۰۲: القاموس المحيط ج ۲ ص ۲۴۲

(۲) تفسير ابن كثير ج ۴ ص ۴۶۲: القاموس المحيط ج ۱ ص ۲۷۷: تفسير القرطبي ج ۱۹ ص ۱۷۸

ب: الله ﷻ فرمایلی دی چې: ﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا أَبَدًا﴾ [الجن: ۲۳] یعنی او هر څوک چې د الله ﷻ او د ده ﷻ د پیغمبر ﷺ څخه (عقیدوي) عصیان وکړي نو یقیناً هغه لره د دوزخ اور دی چې دوی به پکښې همېشه وي همېشه. همدا د اهل السنه والجماعت عقیده ده، که څوک په همدې موضوع کښې اوږد بحث غواړي نو ځینو اوږدو کتابونو ته^(۱) دې مراجعه وکړي.

غَسَاقٌ څه معنی؟

عـ په ﴿إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا﴾ کښې د غَسَاقٌ کلمه د الله ﷻ په توفیق د [ص: ۵۷] ایت لاندې توضیح شوې ده چې د دوزخیانو د زوو او خپرو معنی ورکوي، نو بیا توضیح کولو ته اړتیا نه گورو. ﴿إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِدًّا ﴿٣٥﴾ جَزَاءً مِّن رَّبِّكَ عَطَاءٌ حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنُ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا ﴿٣٨﴾ لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٩﴾ ذَلِكَ الْيَوْمَ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذْ إِلَىٰ رَبِّهِ مَآبًا ﴿٤٠﴾ إِنَّا أَنْذَرْنَكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ الْيَلَيْتَنِي كُنْتُ تَرَابًا ﴿٤١﴾﴾

[۳۱] یقیناً خاص د متقیانو (مؤمنانو) دپاره (د الله ﷻ په نزد) د بریالیتوب ځای دی.
[۳۲] (یا په بل عبارت: دوی ته) د میو جاتو باغچې او (ډول ډول) انگور دي.
[۳۳] او (هم ورته) انار تیونو والا همزولې (پېغلې) دي.
[۳۴] او (هم ورته) د شرابو ډک گیلارونه (او پیالې) دي.
[۳۵] نه به په جنت کښې چټې (بېکاره) خبرې اوري او نه دروغینې خبرې.
[۳۶] ستا د رب ﷻ د پلوه (به دغه نعمتونه متقیانو ته) د جزا په توگه (ورکړی شي) ښه کافي ورکړه (ښه غټه پوره جزا).

[۳۷] چې (ستا رب ﷻ) د اسمانونو او ځمکو او هغو (مخلوقاتو) رب دی کوم چې د اسمانونو او ځمکو ترمنځ (موجود) دي، (او) چې ډېر مهربان دی، (او) چې ستا د رب ﷻ د پلوه مخلوقات د خطاب مالکان نه دي (د خبرو کولو توان نه دی ورکړی شوی).

(۱) شرح العقيدة الطحاوية لأبي العز الدمشقي ص ۶۲۴: حادي الأرواح إلى بلاد الأفراح لابن القيم الجوزية ص ۲۵۴، ۲۷۴

[۳۸] (دوی) په هغې ورځ کښې (د خطاب توان نه لري) په کومه کښې چې جبرائیل عليه السلام او نورې پریښتې صفونه ودرېږي، دوی به (د شفاعت دپاره) خبرې نه کوي مگر د هغه چا دپاره د کوم دپاره چې ورته ډېر مهربان الله تعالی اجازه ورکړي او (کوم) چې (په دنیا کښې) حقه خبره ویلي وي (د توحید په کلمه قائل وي).

[۳۹] (ای پیغمبره!) دغه (د قیامت ورځ) حقه ورځ ده (هیڅ شک پکښې نشته). نو هرڅوک چې خپل رب تعالی ته د بهرته ورگرځېدلو د ځای د نیولو اراده لري (نو هغه دې په همدغه قرآن کریم باندې لاره ونیسي).

[۴۰] (ای خلکو!) یقیناً مونږ تاسو د نژدې (آخروي) عذاب څخه ډاروو، (البته) په هغې ورځ کښې چې هر سړی (کافر وي او که مؤمن) هغه کره وړه وگوري کوم یې چې دواړو لاسونو وړاندې استولي وي، او (هم په هغې ورځ کښې چې) کافر انسان به ووايي چې: ای کاش چې زه خاورې وی (او یا خاورې گرځېدلی وی).

ارتباط او توضیحات

۱- په دې ایتونو کښې د وړاندېنیو ایتونو مضمون تعقیب شوی دی چې د مؤمنانو د څه اخروي حالاتو په شمول د قیامت د ورځې په ځینو کیفیاتو باندې رڼا اچولې شوې ده.

۲- په دې مقام کښې باید د لاندې لغاتو معناوې په یاد وساتلې شي:
الف: په ﴿إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا﴾ کښې د "مَفَاز" کلمه د اسم ظرف صیغه ده چې د "فَوْز" - لکه "قَوْل" - څخه اشتقاقه شوې ده چې د کامیابی معنی ورکوي، او راتلونکي څو ایتونه د همدغې کلمې تفسیر واقع شوی دی.

ب: په ﴿حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا﴾ کښې د "حَدَائِقَ" کلمه د "حَدِيقَةٍ" جمع ده، چې د الله تعالی په توفیق د [النمل: ۶۰] ایت لاندې تشریح شوې ده چې د هغه باغ معنی ورکوي کوم چې په دېوال سره احاطه کړی شوی وي.

ج: په ﴿وَكُوعًا أُنْرَابًا﴾ کښې د "كُوعًا" کلمه د "كُوعٍ" جمع ده، "كُوعٍ" د هغې پیغلې لقب دی د کومې تیونه چې د انارو غونډې راوتلي وي^(۱) او زوړند شوي نه وي.

د: په همدې عبارت کښې د "أُنْرَاب" کلمه د "تُرْب" - لکه "دُهْن" - جمع ده او مونږ د الله تعالی په توفیق د [ص: ۵۲] ایت لاندې ښه شرحه کړې ده چې دا کلمه د "همزولو ښځو" څخه عبارت ده.

ه: په ﴿وَكَاَسًا دِهَاقًا﴾ کښې د "دِهَاق" کلمه د هغه لوبښي دپاره وضعه شوې ده کوم چې تر څنډو پورې ډک وي^(۲). یعنې الله تعالی د متقیانو (مؤمنانو) دپاره د کامیابی ځای ټاکلی دی.

(۱) مفردات الراغب ص ۴۵۰

(۲) لسان العرب ج ۱۰ ص ۱۰۶

یا به بل عبارت: الله ﷻ به هغوی ته د مختلفو میو جانو باغچه، او د رنگارنگ انگورو باغونه ورکړی، او هم ورته الله ﷻ همزولي پیغلې خوري او د شرابو څخه د کمې پیالې تیارې کړې دي. و به د عطاء: حساباً کښې د "حساب" کلمه د کافي او بس کېدونکې معنی ورکوي^(۱). یعنې ستا د رب ﷻ د پلوه به متقیانو ته داسې ورکړه جزا وگرځولی شي کومه چې ښه پوره کافي او بس وي.

یو تفسیري تحلیل

۳- په ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ کښې د ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ مستتر ضمیر ټولو مخلوقاتو ته راجع دی. په کومو باندې چې په عین ایت کښې د ﴿رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا﴾ کلمات دلالت کوي. او په ﴿مِنْهُ﴾ کښې د "من" توری په ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ پورې تعلق نیسي او ضمیر یې په ﴿رَبِّ السَّمَوَاتِ﴾ کښې د ﴿رَبِّ﴾ ته راجع دی^(۲). یعنې په دغې ورځ کښې به د الله ﷻ د پلوه مخلوقاتو ته د خطاب (او خبرو کولو) قدرت ورته کړی شي.

دې مضمون ته په بل ایت کښې داسې اشاره شوې ده چې: ﴿وَحُشِعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ﴾ [طه: ۱۰۸] یعنې په دغې ورځ کښې به ټول اوازونه د ډېر مهربان الله ﷻ د ډار د کبله چپ (غلي) کړی شي. دا د یو پلوه، او د بله پلوه په یاد ولری چې د قیامت په ورځ د حالاتو او اشخاصو په تفاوت سره خبرې کول او نه کول دواړه صورت نیسي. د ښه وضاحت دپاره لاندې مثالونه ولولی:

الف: دغه ایت چې بحث پکښې روان دی- دلالت کوي چې هیڅوک به په دغې ورځ کښې د خبرو کولو توان او قدرت ونه لري.

ب: په یوه اوږده حدیث کښې نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «وَلَا يَتَكَلَّمُ يَوْمَئِذٍ إِلَّا الرُّسُلُ»^(۳) یعنې په صراط باندې د تېرېدلو په وخت کښې به هیڅوک خبرې نه کوي مگر پیغمبران، چې سلامتي به غواړي چې ای الله! خیر کړې.

ج: د کفارو د خولو څخه الله ﷻ حکایت کړی دی چې: ﴿رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا﴾ [السجدة: ۱۲] یعنې ای زموږ ربه! موږ ولیده او واورېده (د اسلام دین حق دی) نو موږ بهرته (دنیا ته) ورتاو کړه چې صالح عمل وکړو (او د توحید عقیده خپله کړو).

د "روح" معنی

۴- په ﴿يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا﴾ کښې د "روح" کلمه علماوو کرامو په ګڼو معناوو سره تفسیر کړې ده چې تقریباً اتو معناوو ته رسېږي^(۴)، خو بهتره دا ده چې دلته ترې جبرائیل ﷺ مراد

(۱) الفاموس المحيط ج ۱ ص ۶۳۷

(۲) روح المعانی ج ۳ ص ۱۹

(۳) صحيح مسلم ج ۱ ص ۱۰۱

(۴) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۴۶۵: زاد المسیر ج ۸ ص ۱۶۷: أضواء البیان ج ۹ ص ۱۵: تفسیر القرطبي ج ۱۹ ص ۱۸۶

شي، لکه چې په همدغه لقب باندې په لږ تفاوت سره په بل ایت کښې یاد شوی دی چې: ﴿ تَزَلَّ بِهِ
الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴾ [الشعراء: ۱۹۳] یعنې قرآن کریم امانتگري پرېښتې نازلې کړی دی.

دا د یو پلوه، او د بله پلوه په ذکر شوي عبارت کښې د "صَفَ" کلمه مصدر ده چې په
جمعي باندې یې هم اطلاق کېږي او په دې مقام کښې همدغه جمعي معنی مراده ده^(۱)، چې په بل
ایت کښې ورباندې تقریباً صراحت نازل شوی دی چې: ﴿ وَجَاءَ رُؤُكَ وَالْمَلَكُ صَفًا صَفًا ﴾ [الفجر:
۲۲] یعنې او د قیامت په ورځ به ستا رب ﷻ په بلا کیف شان سره راشي، او پرېښتې به هم صفونه
صفونه (راشي).

یو بل تفسيري تحلیل

۵- په ﴿ لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴾ کښې چې مونږ ته کوم تحلیل غوره
برېښي هغه په لاندې ټکو کښې راخلاصه کېږي:

الف: په ﴿ لَا يَتَكَلَّمُونَ ﴾ کښې مستتر ضمير هغې مرجع ته راجع دی کومې ته چې په وړاندې
ایت کښې د ﴿ لَا يَمْلِكُونَ ﴾ مستتر ضمير راجع وه. خو دومره تفاوت لري چې هلته مطلق خبرې
مطرحې وې او دلته هغه خبرې مطرحې دي کومې چې د شفاعت کولو پورې ارتباط لري.

ب: د "إِلَّا" په توري سره د مقدرې "لِلشَّفَاعَةِ" د کلمې څخه استثناء صورت نیولی دی.

ج: د ﴿ مَنْ أَذِنَ لَهُ ﴾ سره د "ل" توري مقدر دی او په "قَالَ" کښې همدغه "مَنْ" ته ضمير راجع
دی^(۲)، نو ته به وایې چې داسې عبارت نازل شوی دی: "لَا يَتَكَلَّمُونَ لِلشَّفَاعَةِ إِلَّا يَمَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ
يَاخِذُ وَقَالَ صَوَابًا" یعنې د قیامت په ورځ به ټول مخلوقات د شفاعت کولو دپاره خبره نه کوي مگر
د هغه کس د شفاعت دپاره به خبرې کولی شي د کوم دپاره چې ډېر مهربان الله ﷻ (چا ته)
اجازه ورکړي او هم همدغه کس په دنیا کښې حقه خبره کړې وي (د توحید کلمه یې په رښتیا
سره ویلې وي).

مونږ ذکر شوی تحلیل د دې کبله غوره کړ چې په همدې مضمون باندې په [طه: ۹۰] ایت کښې
لږ څه واضحه کلمات نازل شوي دي. نو هیله ده چې هلته یو ځل مراجعه وکړی شي.

هېر مونه شي

۶- په دې مقام کښې باید لاندې مطالب هېر نه کړی شي:

الف: په ﴿ إِنَّا أَنْذَرْتَكُمْ ﴾ کښې د "كَمْ" په کلمې سره آن د قیامت تر ورځې پورې ټول خلک
مخاطب ګرځولی شوي دي^(۳).

(۱) الباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۱۱۸

(۲) حاشیه الشیخ زاده علی تفسیر البیضاوي ج ۴ ص ۶۱۰

(۳) المحرر الوجیز ج ۱۶ ص ۲۱۶

ب: په ﴿عَذَابًا قَرِيبًا﴾ سره اخروي عذاب مطلب دی چې نژدې را روان دی بلکې هر یو راتلونکی کار نژدې وي^(۱).

ج: په ﴿يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ﴾ کښې د ﴿يَوْمَ﴾ کلمه د ﴿عَذَابًا قَرِيبًا﴾ دپاره ظرف ده^(۲).
 د: د ﴿يَنْلِيَنِي كُنْتُ تَرَبًّا﴾ جمله مفسرینو کرامو په لاندې دوه وو معناوو سره تفسیره کړې ده^(۳):
 اول: کله چې د انسان او پیري څخه په غیر د قیامت په ورځ د نورو ساکینانو ترمنځ یو تربله بدله واخستله شي او بیا د الله ﷻ په امر ټول خاورې وگرځي، نو په دغه وخت کښې به کافر انسان آرزو وکړي چې: ای کاش! چې زه هم خاورې ګرځېدلی وی.
 دوهم: هر کافر انسان به د قیامت په ورځ آرزو وکړي چې ای کاش چې زه بالکل نه وی مبعوث شوی (په خاورو کښې میده میده پټ پاتې شوی وی)، او یا بالکل د خاورو څخه نه وی خلق کړی شوی او په دنیا کښې مې هیڅ موجودیت نه وی درلودلی.

په همدې ځای د "النبا" سورت پښتو ترجمه او تفسیر د الله ﷻ په توفیق پای ته ورسېد.

اللَّهُمَّ لَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ وَ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ.

۱۴۲۵/۱۱/۱۶ هـ ق - ۱۳۸۳/۱۰/۸ هـ ش.

(۱) تفسیر القرطبي ج ۱۹ ص ۱۸۸

(۲) روح المعاني ج ۳۰ ص ۲۲

(۳) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۴۰: تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۴۶۶

النازعات (۷۹)

سریزه

- ۱- د دې سورت نوم (النازعات) د همدې سورت په لومړي ایت کښې نازل شوی دی.
- ۲- دا سورت مکي سورت دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی^(۱).
- ۳- د دې سورت ټول ایتونه شپږ څلوېښت (۴۶) دي^(۲).
- ۴- د کلماتو شمېر یې یو سلو او یا (۱۷۰) دی^(۳).
- ۵- د تورو شمېر یې اوه سوه او یو دېرش (۷۳۱) دی^(۴).
- ۶- د دې سورت محتویات هم د نورو مکي سورتونو غوندې او په تېره بیا د وړاندېني سورت (النبا) په شان په عقیدوي احکامو مشتمل دي، لکه د بعث بعد الموت اثبات او داسې نور.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ۝ وَالنَّشِيطَاتِ نَشْطًا ۝ وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا ۝ فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا ۝ فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا ۝ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ۝ تَتَّبِعُهَا الرَّادِفَةُ ۝ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ۝ أَبْصَرُهَا خَشِيعَةٌ ۝ يَقُولُونَ أَيْنَا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ۝ أَيْذَا كُنَّا عِظَمًا نَخِرَةً ۝ قَالُوا تِلْكَ إِذَا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ۝ فإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ۝ فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ۝

د ډېر مهربان (او) ډېر بارحمة الله ﷻ په نامه.

[۱] په شدت سره د (کفارو د ارواگانو) راکشوونکو پرېښتو په ټولگيو سره سوگند دی، په شدت سره راکشول (رانبکودل).

[۲] په نرمۍ سره د (مؤمنانو د ارواگانو) د راويستونکو پرېښتو په ټولگيو سره سوگند دی، په نرمۍ سره راويستل.

[۳] (د اوامرو په اجراء کښې) د تيزي کوونکو پرېښتو په ټولگيو سره سوگند دی، تېزي کول.

[۴] نو (د الله ﷻ اطاعت ته) د پرېښتو په وړاندې کېدونکو ټولگيو سره سوگند دی (اطاعت ته) وړاندې کېدل.

(۱) المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۲۱۸

(۲) تفسير الطبري ج ۳۰ ص ۲۷

(۳) اللباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۱۲۱

(۴) تفسير الخازن ج ۶ ص ۴۴۶

- [۵] نو په کارونو کېنې د تدبیر کوونکو پرېستو په ټولگیو سره سوگند دی. (په دغو ټولو ټولگیو سره سوگند دی چې هر ورو او ضرور به تاسو د مرګ څخه وروسته بیا ژوندي کړی شی).
- [۶] (البته) په هغې ورځ چې کله لږېدونکي اواز ولېږېږي (اوله شپېلۍ ووهله شی).
- [۷] (بیا) همدغه اواز په (بل) لږزونکي اواز سره تعقیب کړی شی (دوهمه شپېلۍ ووهلی شی).
- [۸] په دغې ورځ کېنې به زړونه (خلک) ډېر وارخطا (او مضطرب) وي.
- [۹] (او) د زړونو (خلکو) سترګې به ذلیلې (او ښکته) وي.
- [۱۰] (ای پیغمبره!) مشرکان وایي چې: ایا یقیناً مونږ ضرور په اولنۍ لاره کېنې ورګرځول شوي یاستو (بیا ژوندي کېدونکي یاستو)؟
- [۱۱] ایا کله چې مونږ وراسته هډوکي شو (هم دا کار کېدونکي دی)؟
- [۱۲] مشرکان (د ملنډو په توګه) وایي چې په دغه وخت کېنې دغه بعثت (ژوندي کېدل) زیانمند کړت (تاوېدل) دي.
- [۱۳] نو یقیناً دا (د مرګ څخه وروسته راژوندي کېدل) فقط یوه کړیکه (د شپېلۍ دوهم ځل) یو اواز دی.
- [۱۴] نو په دغه وخت کېنې به ټول مړي د ځمکې پر مخ (ولاي) وي (د ګېډې څخه به یې را بهر شوي وي).

ارتباط او توضیحات

- ۱- وړاندېنی سورت (النبا) د قیامت د ورځې په دلایلو باندې مشتمل وه او په وروستنیو ایتونو کېنې یې څه اخروي کیفیاتو ته اشاره شوې وه. دا سورت په هغو سوگندونو باندې پیل شوی دی په کومو باندې چې د همدغې ورځې اثبات صورت نیسي.
 - ۲- په دې مقام کېنې الله ﷻ د قیامت د اثبات دپاره پنځه سوگندونه په پنځو کلماتو (النَّازِعَاتُ، النَّاسِطَاتُ، السَّابِقَاتُ، الْمُدْبِرَاتُ) سره یاد کړي دي چې څه لنډه شرحه یې په لاندې کرښو کېنې ولولئ:
- الف: په اولنیو څلورو کلمو کېنې علماء کرام اختلاف لري چې دا کلمات د پرېستو د ټولگیو څخه عبارت دي، یا د بادونو څخه یا د بهریو او آسونو څخه او یا د نورو شیانو څخه؛ که څوک غواړي چې تفصیلوار یې ولولي نو اوږدو کتابونو^(۱) ته دې مراجعه وکړي. مګر په پنځمه کلمه (الْمُدْبِرَاتُ) کېنې ټول علماء کرام تقریباً متفق دي چې دا د پرېستو د ټولگیو څخه عبارت ده^(۲)، کوم چې په دنیا کېنې د الله ﷻ په امر د کارونو په اجراء باندې بوخت دی، کومو ته چې په [السجدة: ۵] ایت کېنې اشاره شوې ده.

(۱) زاد المسیر ج ۸ ص ۱۶۹: روح المعانی ج ۳۰ ص ۲۳: تفسیر القرطبي ج ۱۹ ص ۱۹۰: أضواء البیان ج ۹ ص ۲۲

(۲) المحرر الوجیز ج ۱۶ ص ۳۸۶

ب: که څه هم د بدلیت په لحاظ د اولنیو څلورو واړو کلمو د هرې یوې څخه متعددي معناوې اراده کېدلی شي مگر بهتره دا ده چې د دغو څلورو واړو کلمو څخه هم د پریښتو ټولګې اراده کړې شي، ترڅو د پنځو واړو کلمو مفاهیم سره ښه پوره تناسب ولري.

ج: د "الصفات" سورت په لومړنیو ایتونو کې یو سوال جواب تېر شوی دی وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ چې په دې مقام کې یې تطبیق یې ګټې نه دی، هیله ده چې هلته یو ځل مراجعه وکړې شي. د: په ﴿وَالْتَرَعْنَتْ غَرْقًا﴾ کې د "نازعات" کلمه د "نزع" - لکه "ضرب" - څخه اشتقاقه شوې ده چې د کښولو او راښکودلو معنی ورکوي^(۱)، او د "غرق" کلمه اسم مصدر ده چې د "اغراق" دپاره وضعه شوې ده^(۲)، "اغراق" دې ته وايي چې د یوه عمل په اجراء کې په انتها سره کوښښ وکړي شي^(۳)، یعنې د پریښتو په داسې ټولګیو باندې سوګند دی چې د کفارو ارواګانې د مرګ په وخت کې په شدت سره راکاږي او په راکښولو کې یې ډېره زیاته مبالغه او سختي کوي.

ه: په ﴿وَالنُّشِيطَتِ نَشْطًا﴾ کې د "نشط" کلمه په آرامۍ او سهولت سره د یوه شي راکښولو ته وضعه شوې ده^(۴)، چې د "نزع" په مقابله معنی باندې دلالت کوي. یعنې د پریښتو په داسې ټولګیو باندې سوګند دی کومې چې د مؤمنانو ارواګانې د مرګ په وخت کې په ډېره آرامۍ او نرمۍ سره قبض کوي، په نرمۍ سره قبض کول.

و: په ﴿وَالسَّيِّئَاتِ سَبْحًا﴾ کې د "سبح" کلمه په اوبو کې د تېز مزل دپاره وضعه شوې ده^(۵)، خو دلته ترې په تېزۍ او تلوار سره د اوامرو سرته رسونه مطلب ده. نو دلته د پریښتو په داسې ټولګیو سره سوګند یاد شوی دی کوم چې د اوامرو په اجراء کې دومره تېزي او تلوار خپلوي، ته به وايي چې په نرمۍ اوبو کې تلل کوي.

ز: په ﴿فَالسَّيِّئَاتِ سَبْقًا﴾ کې هم د پریښتو داسې ټولګې مراد دي چې په اطاعت کې سبقت درلودونکي دي^(۶)، حتی چې بالکل د عدم اطاعت او عصیان استعداد نه لري.

ح: د دغو پنځو واړو سوګندونو جواب مقدر دی چې مونږ ترې په "تَبْعُنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ" سره تعبیر کولی شو، او وروستني ایتونه یې په تقدیر باندې دلالت کوي.

ط: ذکر شوي پنځه واړه سوګندونه په حقیقت کې د همدغه جواب دپاره دلایل دي. ځکه که بالفرض بعث بعد الموت واقع کېدونکی نه وی او دنیا بې حکمته (عشه) پیدا شوې وی چې په پای کې یې محاسبه او تصفیه نه درلودی، نو ذکر شوو انتظاماتو به هم صورت نه وی نیولی.

(۱) مفردات الراحب ص ۵۰۸

(۲) القاموس المحيط ج ۳ ص ۲۰۰

(۳) لسان العرب ج ۱۰ ص ۲۸۶

(۴) مفردات الراحب ص ۵۱۵

(۵) مفردات الراحب ص ۲۲۶

(۶) البحر المحيط ج ۱۰ ص ۳۹۵

د "رَاحِفَة" او "رَادِفَة" معناوي

۳- په ﴿يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاحِفَةُ﴾ کښې د "رَاحِفَة" کلمه د جړقوونکې او اضطراب ورکونکې زلزلې دپاره وضعه شوې ده^(۱)، خو په دې مقام کښې ترې لومړنۍ شپېلۍ مطلب ده^(۲)، کومه چې د همدغې سختې زلزلې سبب جوړېږي چې ټول خلک به ورسره مړه شي.

نو په ﴿تَتَّبِعُهَا الرَادِفَةُ﴾ کښې د "رَادِفَة" کلمه دلته د دوهمې شپېلۍ معنی ورکوي کومه چې د اولنۍ شپېلۍ په تعقيب صورت نيسي په کومې سره به چې ټول مړي بهرته راژوندي شي.

۴- پاتې شوه دا خبره چې د ذکر و شوو دواړو شپېليو ترمنځ به څومره وخت صورت ونيسي نو د دې په هکله نبي کریم ﷺ فرمايلي دي چې: «بَيْنَ الثُّفَاتَيْنِ أَرْبَعُونَ»^(۳) يعنې د دواړو شپېليو (رَاحِفَة، رَادِفَة) ترمنځ به څلوېښت جدايي صورت ونيسي. خو اضافه وضاحت يې نه دی ورکړې چې دغه څلوېښت به ورځې وي که مياشتې او که کلونه، والله ﷻ اعلم.

د "وَجِيف" معنی

۵- په ﴿قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ﴾ کښې "وَاجِفَة" کلمه د "وَجِيف" - لکه "وَعِيد" - څخه اشتقاقه شوې ده چې د اضطراب او زياتې وارخطايۍ معنی ورکوي^(۴)، يعنې په دغې ورځ کښې چې مړي بهرته راژوندي شي نو زړونه (خلک) به ډېر زيات وارخطا وي او د ډېر زيات اضطراب څخه به يې سترگې ذليله گرځېدلې وي.

د "خَافِرَة" معنی

۶- په ﴿يَقُولُونَ أَإِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ﴾ کښې د "خَافِرَة" کلمه د هغې لارې دپاره وضعه شوې ده په کومه باندې چې څوک راغلي وي^(۵) چې په دې مقام کښې ترې ژوند مطلب دی^(۶)، يعنې کفار د استهزاء او تعجب په توگه وايي چې: ايا مونږ هرومرو هغې لارې ته بهرته ستانه کړي شوي ياستو په کومه چې يو ځل تېر شوي ياستو؟ ايا مونږ به د قيامت په ورځ بيا ژوندي کړي شو لکه څنگه چې نن ورځ ژوندي ياستو؟

د مشرکانو قوي استدلال او د هغه رد

۷- په ﴿أَوَإِذَا كُنَّا عِظْمًا خِجْرَةً﴾ کښې د "خِجْرَة" کلمه د هغو هډوکو لقب دی کوم چې وراسته شوي

(۱) مفردات الرغب ص ۱۹۴

(۲) تفسير البغوي ج ۴ ص ۴۴۲

(۳) صحيح البخاري ج ۲ ص ۷۱۱

(۴) القاموس المحيط ج ۴ ص ۵۷۸

(۵) لسان العرب ج ۴ ص ۲۰۵

(۶) المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۲۲۰

او زارہ شوي وي^(۱)، نو دلته هغه استدلال راحکایت شوی دی کوم چې مشرکانو ته د خپلې کفرې عقیدې د اثبات دپاره ډېر زیات قوې برېښېد. یعنې مشرکان وايي چې: ایا کله چې مونږ وراسته او میده میده هډوکي وگرځو نو بیا به هم مونږ راژوندي کړی شو؟

په همدې ارتباط په یوه حدیث کښې نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «يَا كُلُّ الثُّرَابِ كُلُّ شَيْءٍ مِنَ الْإِنْسَانِ إِلَّا عَجَبُ ذَلْبِهِ»^(۲) یعنې د انسان (مړي) څخه هر شی خاورې خوري او محوه کوي یې مگر هغه هډوکي نه خوري او نه یې محوه کوي کوم چې «عَجَبُ الذَّلْبِ» نومېږي، کوم چې د هر انسان په لکلمي کښې د اوري د دانې په اندازه کوچنی دی، د کوم پورې به چې د بیا ژوندي کېدلو په وخت کښې د بنیادم نور هډوکي او نورې برخې نښلي او په نتیجه کښې به ترې انسان جوړېږي. مشرکانو به د استهزاء (ملندو) په توګه دا هم ویلي چې: که دغه کار رښتیا وي نو دا خو به ډېر زیانمند او تاوانی کړت (وار) وي چې مونږ به ورسره مخامخ شو.

۸. د مشرکانو د استدلال رد ته دلته داسې اشاره شوې ده چې:

الف: د ﴿فَلْيَمَّا هِيَ زَجْرَةٌ وَجِدَّةٌ﴾ غوندې یوه جمله وړاندې په [الصفات: ۱۹] ایت کښې نازل شوې ده، او هلته د الله ﷻ په توفیق شرحه شوې ده چې د «هي» ضمیر پکښې «بعثة» ته راجع دی په کوم باندې چې مقام دلالت کوي، او د ﴿زَجْرَةٌ﴾ کلمه د کړیکې (اواز) معنی ورکوي.

ب: په ﴿فَلِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ﴾ کښې د «سَاهِرَةٌ» کلمه د ځمکې د مخ دپاره وضعه شوې ده^(۳). یعنې ای مشرکانو! تاسو بیا راژوندي کول بعید او نه کېدونکي مه ګڼئ، دغه کار الله ﷻ ته ډېر اسان دی، دا کار بل شی نه دی مګر په شپېلۍ کښې فقط یوه کړیکه او یو اواز دی، نو د دغې کړیکې او اواز سره سم به ټول مړي د ځمکې د ګېډې څخه را اوچت شي او د ځمکې په مخ به ودرېږي.

﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ﴾ ﴿١﴾ ﴿إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْقَدَسِ طُوًى﴾ ﴿٢﴾ ﴿أَذْهَبَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ﴾ ﴿٣﴾ ﴿فَقُلْ هَلْ لَكَ إِلَٰهٌ إِلَّا أَن تَرْكُبُ﴾ ﴿٤﴾ ﴿وَأَهْدِيكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ﴾ ﴿٥﴾ ﴿فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَىٰ﴾ ﴿٦﴾ ﴿فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ﴾ ﴿٧﴾ ﴿ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَىٰ﴾ ﴿٨﴾ ﴿فَحَشَرَ فَنَادَىٰ﴾ ﴿٩﴾ ﴿فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ﴾ ﴿١٠﴾ ﴿فَأَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَىٰ﴾ ﴿١١﴾ ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ﴾ ﴿١٢﴾

(۱) مفردات الرامح ص ۵۰۶

(۲) مسند احمد بن حنبل ج ۴ ص ۵۸

(۳) لسان العرب ج ۴ ص ۲۸۳

- [۱۵] (ای پیغمبره!) ایا تاته د موسی ﷺ خبره (قیصه) درغلی ده؟ (هوا درته درغلی ده).
- [۱۶] (هغه وخت یاد کړه) کله چې موسی ﷺ ته خپل رب ﷻ (په بلا کیفه توگه) په مقدس میدان (وادي) کښې اواز وکړ، کومه چې "طوی" نومېږي. (هغه دا چې):
- [۱۷] (ای موسی!) فرعون ته (د یو پیغمبر په حیث) لار شه (او سمې لارې ته یې دعوت کړه) یقیناً نوموړی سرکشي کوي (او د شرعي چوکاټ څخه وړاندې تېرېږي).
- [۱۸] نو (په نرمۍ سره ورته) ووايه چې: ایا ته میل (او رغبت) لرې چې (خپل خان د شرکیاتو څخه) پاک کړې؟
- [۱۹] او (ایا دېته تیار یې) چې تاته زه د خپل رب ﷻ په لور لارښوونه وکړم، چې ته (د خپل رب ﷻ څخه) وډار شي (او سمه لاره خپله کړې)؟
- [۲۰] (موسی ﷺ فرعون ته ورغی) نو (د نورو معجزاتو په شمول) لویه معجزه (د همسا ازدها) یې هم وړښودله (او خپل نبوت یې ورته اثبات کړه).
- [۲۱] نو هغه موسی ﷺ تکذیب کړ (چې ته جادوگر یې) او عصیان یې خپل کړ (ایمان یې ورباندې رانه وور).
- [۲۲] بیا یې (ورته) شا کړه کونښن یې وکړ (چې د نبوت مخه یې بنده کړي).
- [۲۳] نو (جادوگران او نور خلک) یې راغونډ کړل نو په لوړ اواز سره یې غږ وکړ.
- [۲۴] نو ویې ویلې چې: زه ستاسو ډېر لوی پالونکی یم (تاسو بل معبود نه لرئ).
- [۲۵] نو الله ﷻ فرعون (او فرعونیان) د آخرت په عذاب سره ونيو او هم د دنیا (په عذاب سره) په دواړو کښې یې په غضب اخته کړ.
- [۲۶] یقیناً په دغې (نیونه) کښې د هغه چا دپاره هرومرو د عبرت لوی درس دی کوم چې (د الله ﷻ څخه) ډارېږي (غواړي چې ترې وډار شي).

ارتباط او د مطلب خلاصه

- په دې ایتونو کښې د قیامت د دلایلو څخه وروسته د موسی ﷺ او د فرعون قیصې ته اشاره شوې ده چې د یو پلوه پکښې د نبی کریم ﷺ تسلي نغښتې ده او د بله پلوه پکښې عنادي کفار تهديد شوي دي نو حاصل یې داسې راخېږي:
- ای پیغمبره! ایا تاته د موسی ﷺ د قیصې څه خبر درغلی دی ترڅو ترې د خپل خان دپاره د تسلي ارشاد ترلاسه کړی؟ چې په اجمالي توگه داسې پیل شوه:
- ۱- هغه وخت چې موسی ﷺ ته خپل رب ﷻ د طور د غره ترڅنګ په مقدس ځای کښې - چې طوی نومېږي - بلا کیف اواز سره وحې وکړه.
- ۲- په دغه مقام کښې الله ﷻ موسی ﷺ ته د نبوت تاج ورپه سر کړ او امر یې ورته وکړ چې:
- الف: ته فرعون ته لار شه او حق دین ته یې دعوت کړه، نوموړی ښه پوره سرکشه او عنادي کافر دی، دعوت ورته ضرور دی.

ب: فرعون ته په نرمی سره دعوت پیل کړه او ورته ووايه چې: ای فرعون! ایا ته دې خبرې ته رغبت لرې چې د کفریاتو څخه پاک او تزکیه شې چې دنیا او آخرت دې دواړه سم شي؟ ایا ته مینه لري او دېته تیار یې چې زه تاته سمه لاره وښیم ترڅو ورباندې خپل رب ﷻ ته ورسېږې او د شیطان د اندېوالۍ څخه خپل ځان خلاص کړې؟

۳- موسی ﷺ د ذکر شوي ارشاد په بنیاد فرعون ته ورغی او د هغه په دعوت یې پیل وکړ، چې د خپل نبوت د اثبات دپاره یې ورته د نورو معجزاتو په شمول ډېره لویه معجزه هم وروښودله چې د خپلې همسا څخه یې ورته په خارق العاده توګه اژدها جوړ کړ. موسی ﷺ د نوموړي څخه وغوښتل چې: ما د یوه پیغمبر په حیث وپېژنه او توحید خپل کړه او بني اسرائيل زما سره پرېږده چې زه یې خپل وطن (شام) ته ستانه کړم.

۴- خو فرعون د موسی ﷺ یوه خبره هم ونه منله، چې د جادوګر په نامه یې وباله او د بني اسرائيلو خوشې کولو ته چمتو نه شو او عصیان یې خپل کړ.

۵- نو د همدې کبله یې د موسی ﷺ دعوت ته شا وروګرځوله او کوښښ یې وکړ ترڅو یې په جادوګرانو سره مقابله وکړي. نو:

الف: د خپل ټول قلمرو څخه یې جادوګران راغونډ کړل او د مقابلې دپاره یې ورته د جشن ورځ وټاکله ترڅو ټول خلک د مقابلې ننداره وکړي.

ب: نو جادوګران او عام وګړي یې په لوړ اواز سره ټول مخاطب وګرځول چې: ای خلکو! تاسو ټول خبر شئ چې زه ستاسو لوی رب او لوی پالونکی یم، نو پام کوئ چې موسی ﷺ تاسو بې لارې نه کړي او د دین دغه لوړه طریقه مو د منځه یونسي په کومه باندې چې تاسو روان یاست.

ج: نو کله چې د فرعون عصیان او تکبر اوج ته ورسېد نو الله ﷻ په اخروي عذاب باندې علاوه په دنیاوي عذاب سره هم ونيوه او د قلم په بحیره کښې یې د خپلو لښکرو سره غرق کړ.

۶- ای پیغمبره! بې شکه په دغې قیصه او دغه خبر کښې برسېره پر دې چې ستا دپاره پکښې د تسلی او اطمینان ټکی موجودیت لري، د قیامت تر ورځې پورې پکښې د هغه چا دپاره هم هرومرو د عبرت درس نغښتی دی کوم چې د خپل رب ﷻ څخه ډارېږي او غواړي چې سمه لاره مونده کړي (په عناد باندې کلک پاتې نه شي).

توضیحات

۱- د موسی ﷺ او د فرعون قیصه په نورو سورتونو کښې ښه تفصیلولاره نازله شوې ده لکه "طه" سورت او نور، نو هیله ده چې د زیات بیان غوښتونکي هملته مراجعه وکړي.

یو نحوي تحلیل

۲- په ﴿هَلْ لَكَ إِلَّا أَنْ تَزْكِيَ﴾ کښې د "إِلَى" توری په مقدري کلمې پورې تعلق نیسي چې مونږ

ترې په 'میل' سره تعبیر کولی شو، دغه مقدره کلمه مبتدا ده او د 'تلك' کلمات د خپل متعلق په ملحوظ یې خبر دی^(۱). یعنې ای فرعون! ایا تاته د خپل ځان د تزکیه کولو او د کفریاتو څخه د پاکولو څه میل او رغبت ثابت دی؟

دوه ډوله تفسیر

۳- په ﴿ فَأَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَىٰ ﴾ کښې د 'الْآخِرَةِ' او 'الْأُولَى' دواړه کلمې مفسرینو کرامو په لاندې دوه وو ډولونو سره تفسیرې کړې دي او څه لرې نه ده چې د بدلیت په لحاظ دواړه اراده کړې شي چې څه منافات سره نه لري:

الف: اکثره علماء کرام وایي^(۲) چې: د ﴿ وَالْأُولَى ﴾ څخه د فرعون هغه خبره مطلب ده کومه چې الله ﷻ د هغه د خولې څخه راحکایتہ کړې ده چې: ﴿ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي ﴾ [القصص: ۳۸] یعنې زه ستاسو دپاره د خپل ځان څخه په غیر په بل معبود باندې علم نه لرم. او د ﴿ الْآخِرَةِ ﴾ څخه یې همدغه خبره ﴿ أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى ﴾ مراده ده، په کومه کښې چې بحث روان دی.

دوی وایي چې: د فرعون د ذکر و شوو دواړو خبرو ترمنځ خلوبښت (۴۰) کاله فاصله وه^(۳). یعنې الله ﷻ فرعون د وروستنۍ خبرې او رومېنۍ خبرې (د دواړو) په عذاب سره ونيو او هلاک یې کړ. ب: ځینې علماء کرام وایي چې: د ﴿ الْآخِرَةِ ﴾ څخه اخروي عذاب او د ﴿ وَالْأُولَى ﴾ څخه دنیاوي عذاب مراد دی^(۴). یعنې الله ﷻ نوموړی فرعون په دنیا کښې د قلمز په بحیره کښې غرق کړ او په آخرت کښې یې ورته گرم دوزخ تیار کړی دی، نو په دواړو عذابونو باندې یې اخته کړ.

﴿ وَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءِ ۖ بَنَاهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّيْنَاهَا ﴿٢٨﴾ وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا ﴿٢٩﴾ وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا ﴿٣٠﴾ أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا ﴿٣١﴾ وَالْجِبَالَ أَرْسَنَهَا ﴿٣٢﴾ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَمِكُمْ ﴿٣٣﴾ ۝

[۲۷] (ای مشرکانو!) ایا تاسو د پیدایښت د حیثه ډېر سخت یاست یا اسمان (ډېر سخت دی)؟
الله ﷻ اسمان جوړ کړی دی (داسې چې):

[۲۸] د اسمان چت یې اوچت (پیدا) کړی دی، نو برابر کړی یې دی (هیڅ نقص پکښې نشته).

[۲۹] او د اسمان شپه یې تیاره گرځولې ده، او د اسمان ځاینت (ورځ) یې ویستلې ده (رڼا

کړې ده).

(۱) روح المعاني ج ۲۰ ص ۲۹

(۲) تفسیر القرطبي ج ۱۹ ص ۲۰۲؛ أضواء البیان ج ۹ ص ۳۰؛ تفسیر الطبري ج ۲۰ ص ۴۱

(۳) الدر المنثور ج ۸ ص ۴۱۰

(۴) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۴۶۸

- [۳۰] او ځمکه (بې خوره کړې ده) د دغه (اسمان د پیدایښت) څخه وروسته بې خوره کړې ده.
- [۳۱] چې د ځمکې څخه بې د دې اوبه راویستلې دي (پکښې بهولې بې دي) او د دې خرڅای بې هم (ترې راویستلې دي او پکښې تیار کړې بې دي).
- [۳۲] او غرونه (بې په ځمکه باندې نصب کړي دي) نصب کړي بې دي.
- [۳۳] (الله ﷻ ذکر وکړو) تاسو د گټې دپاره او هم ستاسو د څارویو (د گټې دپاره صورت ورکړی دی).

ارتباط او د مطلب خلاصه

په وړاندېنيو ایتونو کښې د دې زمانې فراغه د پخوانیو فراغه وو په عاقبت سره تهدید شوي وه، او په دې ایتونو کښې د څو نعمتونو ذکر نازل شوی دی چې په عین حال کښې د کامل قدرت مثالونه هم دي ترڅو هغوی ته پوښتنې متوجه شي. نو حاصل یې داسې راڅرګړي چې:

ای مشرکانو! کله چې تاسو د بعث بعد الموت څخه انکاری یاست نو تاسو د لاندې پوښتنو دپاره څنګه جوابونه درلودلی شئ:

۱- ایا تاسو د پیدایښت د حیثه کلک (سخت) یاست او که اسمان کلک او سخت دی؟ چې څه کیفیات یې دا دي:

الف: الله ﷻ اسمان بې سترو پیدا کړی دی، ایا دا کار د کامل قدرت نښه نه ده؟

ب: الله ﷻ اسمان پوره هسک او لوړ پیدا کړی دی چې په هیڅا کښې یې د ورختلو توان نشته، نو ډېر اوچت چټ یې ګرځولی دی.

ج: الله ﷻ اسمان په ډېر ښه کیفیت سره پیدا کړی او برابر کړی دی او هم یې د لمر او سپوږمۍ په شمول په ډېرو ستورو باندې ښایسته کړی دی، نه یې په رنګ کښې د ګوتې د ایښودلو ځای شته او نه په جوړښت کښې.

د: الله ﷻ په اسمان کښې ډېره لویه ډیوه پیدا کړې ده چې په څلیرشتو ساتونو کښې یو ځل طلوع او غروب کوي، نو په طلوع سره یې ورځ پیدا کیږي او په غروب سره یې شپه، حال دا چې دغه (د شپې او ورځې بدلون رابدلون) د قیامت تر ورځې پورې ادامه لري او هیڅوک یې د مخنیوي توان نه لري.

۲- ای مشرکانو! ایا تاسو د پیدایښت د حیثه سخت او ګران یاست او که ځمکه سخته او ګرانه ده، چې الله ﷻ د اسمان د پیدا کولو څخه وروسته هواره او خوره وړه کړه، او په دغو کیفیاتو باندې یې مشتمله هم وګرځوله:

الف: په ځمکه کښې یې د همدې ځمکې څخه اوبه جاري کړې چې پکښې بهیږي، نو سیندونه او چینې یې پکښې روانې کړې او دریابونه یې پکښې پیدا کړه.

ب: په ځمکه کښې یې توخمنه وشیندل او ډول-ډول نباتات یې پکښې زرغون کړل، او هم یې

د ښه پرېمانه څرخایونو درلودونکې وگرځوله.

ج: په ځمکه باندې یې غرونه نصب کړل چې د هغې اضطرابي حرکت یې ودراره او د سکونت دپاره یې قابله وگرځوله.

۳- نو ای خلکو! ای مشرکانو! ایا الله ﷻ ذکر شوي کارونه ستاسو د استفادې او معیشت دپاره نه دي ترسره کړي؟

یقیناً الله ﷻ اسمان او ځمکه په ذکر و شوو کیفیاتو سره د دې دپاره مشتمل گرځولي دي ترڅو ترې تاسو د خپل معیشت او هم د خپلو څارویو د معیشت دپاره ګټه اوچته کړئ.

۴- نو ای مشرکانو! ایا هغه اقدس ذات ﷻ چې په ذکر و شوو تکویناتو باندې کامل قدرت لري، په بعث بعد الموت باندې قدرت نه لري؟ ایا دغو ټولو انتظاماتو ته یې بې حکمته او په عبثه توګه صورت ورکړی دی چې په ترڅ کې به هیڅ تصفیه ونه لري؟

توضیحات

۱- په ﴿رَفَعَ سَمَكَهَا﴾ کې د «سَمَك» کلمه دلته د «سَقَف» معنی ورکوي^(۱)، چې په بل ایت کې ورباندې صراحت نازل شوی دی چې: ﴿وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ﴾ [الطور: ۵] یعنې په اوچت کړی شوي چت باندې سوګند دی (چې د اسمان څخه عبارت دی).
نو د ذکرې شوې کلمې اضافت «ها» ته بیاني دی. یعنې الله ﷻ هغه چت کوم چې د اسمان څخه عبارت دی، اوچت پیدا کړی دی.

۲- پاتې شوه دا خبره چې اسمان د ځمکې څخه څومره اوچت دی، نو د دې دپاره د نبی کریم ﷺ د یوه حدیث دغه ټوټه ولولئ چې: «بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهَا خُمُسُ مِائَةِ سَنَةٍ»^(۲) یعنې ستاسو ترمنځ (ای انسانانو!) او د اسمان ترمنځ د پنځه سوو (۵۰۰) کالو د مزل فاصله ده، همدارنګه د یو اسمان څخه تر بل اسمانه پورې فاصله همدومره ده آن تر اوم اسمانه پورې.

د «إِغْطَاش» معنی

۳- په ﴿وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا﴾ کې د «أَغْطَشَ» کلمه د «إِغْطَاش» لکه «إِكْرَام» څخه اشتقاقه شوې ده، «إِغْطَاش» دپته وايي چې یو شی تیاره وگرځولی شي^(۳). یعنې الله ﷻ د اسمان شپه تیاره وگرځولې ده. دا د یو پلوه، او د بله پلوه په ﴿لَيْلَهَا﴾ او ﴿ضَحَّتْهَا﴾ کې د شپې او ځاینت (ورځې) اضافتونو ځکه اسمان ته صورت نیولی دی چې د شپې او ورځې دپاره د لمر پرېوتل او د لمر ختل سبب ګرځي حال دا چې د لمر سترګه په اسمان کې موقعیت لري.

(۱) القاموس المحيط ج ۲ ص ۶۱۶

(۲) جامع الترمذي ج ۲ ص ۱۶۵

(۳) لسان العرب ج ۶ ص ۳۲۴

د "دخو" معنی

۴- په ﴿وَالْأَرْضِ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا﴾ کښې د "دخی" کلمه د "دخو" لکه "ضرب" څخه اشتقاقه شوې ده، "دخو" د پوه شي د خورولو او غوړولو معنی ورکوي^{۱۱}، یعنې الله ﷻ د دغو (شیانو) څخه وروسته ځمکه خوره کړه، نو د دغه ایت دپاره وروستني دواړه ایتونه ﴿أَخْرَجَ﴾، ﴿وَالْجِبَالِ﴾ تفسیر واقع شوي دي.

یادونه

۵- د الله ﷻ په توفیق د [حم السجدة: ۹-۱۱] ایتونو لاندې ښه تحقیقي بحث تېر شوی دی چې د اسمان پیدا کول مخکښې دي او که د ځمکې، نو هیله ده چې علاقمندان هملته مراجعه وکړي.

﴿فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَىٰ (۱۱) يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعَىٰ (۱۲) وَبُرُزَتِ الْجَحِيمُ لِمَن يَرَىٰ (۱۳) فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ (۱۴) وَءَاثَرَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا (۱۵) فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ (۱۶) وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ (۱۷) فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ (۱۸) يُسْقَوْنَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَلَهَا (۱۹) فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرِنَهَا (۲۰) إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَا (۲۱) إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ مَّنْ نَّحْشُهَا (۲۲) كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحًى (۲۳)﴾

[۳۴] نو کا، چې دېره لویه غميزه (قیامت) راشي.

[۳۵] په داسې ورځ کښې چې هر انسان خپل هغه کړه وړه یاد کړي کوم یې چې (په دنیا کښې)

کوښښ کړی وي (او عملي کړي یې وي).

[۳۶] او چې دوزخ هغه چا ته څرگند شي کوم چې لیدل کوي (نو خلک به په دوه وو گروپونو

ووېشلی شي).

[۳۷] نو هر چې هغه څوک دی کوم چې سرکشي کړې وي (او کفر یې غوره کړی وي).

[۳۸] او نژدې (او حقیر) ژوند یې (په اخروي ژوند باندې) غوره کړی وي.

[۳۹] نو یقیناً دوزخ چې دی همدا دوزخ (د دغو کسانو دپاره) استوگنځای دی.

[۴۰] او هر چې هغه څوک دی کوم چې د خپل رب ﷻ (په حضور کښې) د درېدلو څخه ډارېږي

او (هم) خپل نفس د (غیر مشروع) خواهشاتو څخه منعه کوي.

[۴۱] نو یقیناً جنت چې دی همدا جنت (د دغو کسانو دپاره) استوگنځای دی.

[۴۲] (ای پیغمبره!) مشرکان ستا څخه د قیامت په هکله پوښتنه کوي چې قیام (او وقوع) به یې څه وخت وي؟

[۴۳] د قیامت د یادولو څخه ته په څه کښې یې؟ (تاته څه معلومات دي؟ ته څه خبر یې؟)

[۴۴] (فقط) ستا رب ﷻ ته د قیامت (علم او خبر) منتهی دی (بل څوک پرې علم او خبر نه لري).

[۴۵] یقیناً ته چې یې د هغه چا داروونکی یې کوم چې د قیامت (د مشکلاتو) څخه ډارېږي (او غواړي چې تیاري ورته ونیسي).

[۴۶] په کومه ورځ چې مشرکان (د بعث بعد الموت منکران) قیامت وگوري نو (خپل ځانونه به ورته داسې ښکاره شي) لکه چې یقیناً دوی (په دنیا کښې) څنډه نه وي کړې مگر یو بېگا یا د همدې بېگا یو سبا.

ارتباط او د مطلب خلاصه

په دې ایتونو کښې د دلایلو څخه وروسته هغه کسان تهديد شوي دي کوم چې د قیامت د ورځې څخه منکر دي او په دلایلو سره قناعت نه کوي. نو حاصل یې داسې راخېږي:

ای پیغمبره! په خپل امت باندې د تهديد دپاره د قیامت څه حالات قرائت کړه هغه دا:

۱- چې کله قیامت قائم شي او لاندې پېښې رامنځته شي:

الف: دوهمه شپېلۍ ووهله شي او ډېر لوی آفت او لوی غم راشي حتی چې هر څوک د حالاتو په تفاوت سره په اندېښنو کښې ډوب شي.

ب: چې هغه ورځ صورت ونیسي په کومه کښې چې هر بنیادم هغه څه ورپه یاد کړي کوم یې چې په دنیا کښې اجراء کړی وي، برابره خبره ده چې ښه وي او که بد.

ج: چې دوزخ هر لېدونکي ته څرگند شي او د هر چا علم وریاندې د علم الغیب د مرتبې څخه د علم المشاهدې درجې ته ورسېږي.

نو ټول خلک به دوه ډلې شي، یوه به یې اهل النار وي او بله به یې اهل الجنة.

۲- د ذکر و شورو دواړو ډلو هرې یوې څه حالات دا دي چې:

الف: هر چا چې په دنیا کښې سرکشي خپله کړې وي او د پیغمبر ﷺ د ارشاداتو څخه انکاری گرځېدلي وي، بلکې نژدې او حقیر ژوند ته یې په راتلونکي او عزیز ژوند باندې ترجیح ورکړې وي، چې دنیاوي ژوند یې غوره کړی وي او اخروي ژوند ته یې شا اړولې وي، نو د دغسې کسانو دپاره د استوگنې ځای دوزخ دی چې تل به پکښې پاتې وي.

ب: او هر هغه څوک چې د خپل رب ﷻ په حضور کښې د درېدلو څخه ډارېږي او خپل نفس د خواهشاتو او شیطاني غوښتنو څخه منعه کړي (په دنیا باندې آخرت ته ترجیح ورکړي)، نو د دغو کسانو دپاره استوگنځای جنت دی چې همېشه به پکښې اوسېږي.

۳- ای پیغمبره! مشرکان ستا څخه د قیامت په هکله د استهزاء په توگه پوښتنه کوي چې دا به کله قائم شي او څومره وخت ورته پاتې دی؟ حال دا چې:

الف: تاته د قیامت د قیام وخت څه معلوم دی چې کله به قائم شي؟ تاته په دې هکله هیڅ وحی او ذکر نه دی درنازل شوی او نه تا د دغه ډول معلوماتو حاصلولو هڅه کړې ده، بلکې دغه علم فقط ستا په رب ښه پورې منتهی کېږي او خاص همدغه ښه پورې اختصاص لري. نو په دې هکله تاته پوښتنه راجع کول عبث کار دی.

ب: یقیناً ته د پیغمبرانو د جملې څخه یو پیغمبر یې، نو ته د هغه چا دپاره ډاروونکی یې کوم چې د قیامت د مشکلاتو څخه ډارېږي او غواړي چې تیاري ورته ونیسي.

۴- ای پیغمبره! نن ورځ مشرکانو ته قیامت لرې برېښي او تاته پوښتنې راجع کوي چې کله به قائم شي، خو چې کله قائم شي او دوی یې په خپلو غړولو سترگو وگوري نو خپل ځانونه به ورته داسې وبرېښېږي لکه چې په دنیا کې یې ډېر لږ وخت تېر کړی وي لکه یو بېگا وخت یا یو سبا وخت (فقط نیمه ورځ).

توضیحات

۱- په ﴿فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَى﴾ کې لاندې ټکو ته توجه په کار ده:

الف: د "إِذَا" په جواب کې خو علماوو کرامو متعدد احتمالات لیکلي دي^(۱)، خو په ټولو کې مونږ ته دا غوره برېښي چې جواب یې مقدر دی چې په "إِنْقَمَ النَّاسُ إِلَى قِسْمَيْنِ" سره ترې تعبیر کېدلی شي. په همدې تقدیر باندې وروستني ایتونه دلالت کوي.

ب: د ﴿الطَّامَّةُ﴾ کلمه د "طُمُوم" لکه "قُتُول" څخه اشتقاقه شوې ده، "طُمُوم" دېته وايي چې یو شی دومره ډېر او زیات شي چې په بل شي باندې د پاسه شي او د خپل اثر لاندې یې واقع کړي^(۲). ج: په دې مقام کې د ﴿الطَّامَّةُ﴾ کلمه د قیامت د ورځې څخه عبارت ده^(۳)، شاید دغه لقب به دغې ورځې ته د دې کبله ورکړی شوی وي چې دا ډېره غم لرلې ورځ ده، حتی چې په دغې ورځ کې به ټول خلک د غمونو او اندېښنو لاندې واقع شي.

نبي کریم ﷺ په یوه اوږده حدیث کې فرمایلي دي چې: «قَبِّلَغَ النَّاسُ مِنَ الْغَمِّ وَالْكَرْبِ مَا لَا يُطِيقُونَ وَلَا يَحْتَمِلُونَ»^(۴) یعنې نو د قیامت په ورځ به خلکو ته د غم او اندېښنو څخه دومره اندازه ورسېږي چې دوی به یې طاقت نه لري او تحمل به یې نه شي کولی، نو د لوی شفاعت په موندلو پسې به هڅې پیل کړي.

د ذکر و شوو ټکو په ملحوظ د ایت شریف مضمون هغسې راڅېړي کوم ته چې وړاندې د مطلب په خلاصه کې اشاره شوې ده.

(۱) الباب فی علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۱۴۶: البحر المحیط ج ۱۰ ص ۴۰۱

(۲) لسان العرب ج ۱۲ ص ۳۷۰

(۳) الدر المنثور ج ۸ ص ۴۱۲

(۴) جامع الترمذي ج ۲ ص ۶۹

د "عَشْرَةَ" او "مَضْحَى" معنای

۲- په "إِلَّا عَشْرَةَ" او "مَضْحَى" کې چې د "عَشْرَةَ" د کلمې مخه په دې مقام کې چې د ورځې هغه برخه مطلب ده کومه چې د زوال مخه پیل کېږي او د لمر په غروب پاندي ختمېږي، چې مونږ ترې په بېلګا سره تعبیر کولی شو. او د "مَضْحَى" مخه دلته د ورځې هغه برخه مراده ده کومه چې د لمر په راختلو سره پیل کېږي او په زوال سره اختتام مومي، څه لري نه ده چې مونږ ترې په "مضاحبت" سره تعبیر وکړو.

دا د یو پلوه، او د بله پلوه په "مَضْحَى" کې چې د "عَشْرَةَ" د کلمې ته راجع دی. په دې کفارو ته به د قیامت په ورځ خپل ټول دنیاوي عمر د بېلګا په اندازه او یا د همدغې ورځې د وړاندېنۍ برخې سبا (مضاحبت) په اندازه څرګند شي.

هر موږ ته شي

۳- په همدې ارتباط (چې د قیامت په ورځ به کفارو ته خپل ټول دنیاوي عمر ونه ورکړي) څرګند شي د [یونس: ۴۵] ایت لاندې د الله ﷻ په توفیق بحث تېر شوی دی، نو هیله ده چې هملته یو ځل مراجعه وکړی شي.

د الله ﷻ په توفیق د "الانوار عات" سورت ترجمه او تفسیر پای ته ورسېد.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ خَلَقُوا مَقَامَ رَبِّهِمْ عَزَّ وَجَلَّ

۱۴۲۵/۱۱/۲۲ هـ ق - ۱۴۲۳/۱۰/۱۴ هـ ش

(۱۸۰) عبس

عبس (۱۸۰)

سریره

- ۱- د دې سورت لومړنۍ کلمه ﴿عَبَسَ﴾ د همدې سورت نوم ګرځولې شوې ده.
- ۲- دا سورت هم مکي سورت دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی^(۱).
- ۳- د دې سورت ټول ایتونه دوه څلوېښت (۴۲) دي^(۲).
- ۴- د کلماتو شمېر يې دېرشو (۳۰) ته رسېدلی دی^(۳).
- ۵- د حرفونو ټول شمېر يې پنځه سوه څلوېښتو (۵۴۰) حرفونو ته اوچت شوی دی^(۴).
- ۶- دا سورت ﴿عَبَسَ﴾ هم د نورو مکي سورتونو غوندې د عقیدوي احکامو سره زیات تړاو لري او د توحید دلایلو او د قیامت حالاتو ته پکښې اشاره شوې ده.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿عَبَسَ وَتَوَلَّى﴾ ۱ ﴿أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى﴾ ۲ ﴿وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزْكَى﴾ ۳ ﴿أَوْ يَذْكُرُ فِتْنَعَهُ﴾ ۴
 ﴿الذِّكْرَى﴾ ۵ ﴿أَمَّا مَنْ أَسْتَغْنَى﴾ ۶ ﴿فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى﴾ ۷ ﴿وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزْكَى﴾ ۸ ﴿وَأَمَّا مَنْ﴾ ۹
 ﴿جَاءَكَ يَسْعَى﴾ ۱۰ ﴿وَهُوَ يَخْشَى﴾ ۱۱ ﴿فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى﴾ ۱۲ ﴿كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ﴾ ۱۳ ﴿فَمَنْ شَاءَ﴾ ۱۴
 ﴿ذَكَرَهُ﴾ ۱۵ ﴿فِي صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ﴾ ۱۶ ﴿مَرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ﴾ ۱۷ ﴿بِأَيْدِي سَفَرَةٍ﴾ ۱۸ ﴿كِرَامٍ بَرَرَةٍ﴾ ۱۹ ﴿﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمہ الله ﷻ په نامه.

[۱] پیغمبر ﷺ تنده تروه کړه او مخ یې تاو کړ.

[۲] (البته) د دې کبله چې یو ږوند (صحابي ﷺ) ورته ورغی (او خبرې یې ورپرې کړې).

[۳] (ای پیغمبره!) ته څه شي پوه کړې؟ شاید دا (ږوند صحابي ﷺ) ښه پاک شي (خپل ځان تزکیه کړي).

[۴] یا (ستا د ارشاداتو څخه) پند واخلي نو همدا پند ورته ګټه ورسوي.

[۵] هر چې هغه څوک دی کوم چې (ستا د ارشاداتو څخه) استغناء خپله کړې ده.

[۶] نو ته هغه ته غوږ ږدې (خبرې یې اورې او مخ وړ اړوې).

[۷] حال دا چې په تاباندې (د دې خبرې هیڅ پړه) نشته چې همدا کس پاک نه شي (او خپل ځان تزکیه نه کړي).

(۱) المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۲۲۸

(۲) تفسیر الطبري ج ۲۰ ص ۵۰: تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۴۶

(۳) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۴۵۵

(۴) اللباب فی علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۱۵۳

[۸] او هر چې هغه څوک دی کوم چې تاته په داسې حال درځي چې تلوار کوي (او درځلني).

[۹] حال دا چې هغه (د خپل رب ﷺ څخه) ډارېږي.

[۱۰] نو ته د هغه څخه مشغولتيا غوره کوي (او د خبرو څخه يې مخ اړوي).

[۱۱] دغسې کار (بيا) مه کوه! يقيناً دا قرآن کریم سوچه پند دی.

[۱۲] نو د هر چا چې خوښه شي هغه به ترې گټه اوچته کړي.

[۱۳] (دا قرآن کریم) په داسې معززو صحيفو کښې (ثبت) دی.

[۱۴] چې عالي شان ورکړی شوې دي (او د ناپاکه لاسونو څخه) پاکې ساتلې شوې دي.

[۱۵] (د لوح محفوظ څخه) د داسې ليکونکو پرېستو په لاسونو سره (ليکلې شوي دي).

[۱۶] چې عزتمندې (او) صادقې (اطاعت کوونکې) دي.

ارتباط او شان نزول

په دې ايتونو کښې د وړاندېني سورت (الْاِزْعَات) تقريباً د وروستني ايت ﴿إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرُ مَنِ تَحْشَنَّا﴾ دپاره يو مثال نازل شوی دی کوم چې د شان نزول په قيصه کښې ښه پوره واضحه شوی دی هغه دا چې:

د عائشې (أُمُ الْمُؤْمِنِينَ) رضی الله عنها د روايت په بنياد^(۱)، يو په سترگو معذور صحابي (عبد الله بن ام مكتوم ؓ) نبي کریم ﷺ ته ورغلی وه او عرض يې کړی وه چې: ای د الله رسوله! ماته څه اسلامي ارشادات رازده کړه. په دغه وخت کښې نبي کریم ﷺ د مشرکانو يوه مشر ته په دعوت مشغول وه او تمه يې درلوده چې که دغه مشر اسلام قبول کړي نو ډېر خلک به په اسلام مشرف وگرځي، نو د همدې کبله يې د ذکر شوي صحابي څخه مخ واپراوه او مبارک تندي يې لږ څه ترېو کړ او خپلو دعوتي خبرو ته يې ادامه ورکړه. کله چې ذکر شوي صورت حال ختم شو او نبي کریم ﷺ د کور په لور روان شو نو ذکر شوي ايتونه نازل شوه^(۲).

د مطلب خلاصه

۱- يعنې پيغمبر ﷺ د دې کبله ټنډه تړوه کړه او مخ يې بل طرف ته واپراوه چې هغه رانده صحابي ؓ ترې د اسلامي ارشاداتو په هکله پوښتنه وکړه کوم چې قيامت ته تيارۍ نيسي او خپل ځان اسلامي ارشاداتو ته اړ گڼي.

۲- ای پيغمبره! ته د دغه رانده صحابي ؓ په حالت باندې څه شی پوه کړې، تاته څه معلومات وه، شايد چې همدغه صحابي ؓ ستا په ارشاداتو خپل ځان تزکيه کړي او يا يې زده کړي او په راتلونکي کښې ترې گټه اوچته کړي او عمل پرې وکړي.

(۱) جامع الترمذي ج ۲ ص ۱۷۰

(۲) المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۲۳۱: سيرت ابن مينا ج ۱ ص ۲۸۸

۳۔ ای پیغمبره! ستا دغه کار خکه خلاف الأولى او نه بهتر دی چې:

الف: څوک چې ستا د ارشاداتو څخه خپل ځان بې پروا گڼي نو ته هغه ته زیاته توجه کوي او ورته په تمه یې چې خپل ځان به تزکیه کړي او ایمان به راوړي، حال دا چې د نوموړي د کفریاتو پرته په تاباندې نه پرېوځي.

ب: بالمقابل څوک چې ستا ارشاداتو ته په محبت او تلوار سره درخغلي چې زده یې کړي، تا هغه ته ټنډه تروه کړه او خپله توجه دې ترې بل چا ته واړوله.

۴۔ ای پیغمبره! دغه ډول کړنلاره گټوره نه ده، د بل ځل ارتکاب څخه یې ډډه وکړه. او دا ځکه چې:

الف: دغه ایتونه بلکې د قرآن کریم ټول ایتونه پند او عبرت دی، چې تاته یې فقط د ابلاغ مسئولیت درپه غاړه دی او بس. نو هر څوک چې ترې گټه اوچتول غواړي هغه دې ترې گټه اوچته کړي که نه نو پخپله به ترې محروم پاتې شي.

ب: دا ایتونه بلکې د قرآن کریم ټول ایتونه په معززو صحیفو کې ثبت او درج دی، کومې چې د الله ﷻ په نزد د عالي شان درلودونکې دي او د شیطانانو او جوگیانو د لاس وهنې څخه پاکې ساتلې شوې دي.

ج: دا سورت بلکې د قرآن کریم ټول سورتونه د معززو او اطاعت کوونکو او لیکونکو پرېستو په لاسونو سره د لوح محفوظ څخه رالیکلي شوي دي او په تاباندې درنازل کړي شوي دي. لنډه دا چې: د قرآن کریم عزت او کرامت د خلکو د ایمان راوړلو پورې څه توقف نه لري، او د دوی په عدم ایمان سره نه توهینېږي.

توضیحات

۱۔ د ټولو مفسرینو کرامو په اجماع سره د ﴿عَبَسَ وَتَوَلَّى﴾ دواړه مستتر ضمیرونه نبي کریم ﷺ ته راجع دي او په ﴿الْأَعْمَى﴾ سره عبد الله بن أم مکتوم ﷺ مراد دی^(۱). یا په بل عبارت: د ټنډې تریوونکی نبي کریم ﷺ وه او پوښتنه کوونکی دغه صحابي ﷺ وه، چې تفصیل یې وړاندې په شان نزول کې تېر شو.

سوال جواب

۲۔ که څوک وايي چې: د څه حکمت په بنیاد الله ﷻ په دغو ټولو ایتونو کې خپل پیغمبر ﷺ یوازې په اولني ایت کې مخاطب ونه گرځاوه او د ﴿عَبَسَ وَتَوَلَّى﴾ په عوض یې "عَبَسْتَ وَتَوَلَّيْتَ" نازل نه کړ؟

مونږ وایو - والله ﷻ اعلم - چې: په دغو دواړو کلمو کې لږ څه عتاب مرموز وه او خطاب پرې

(۱)، تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۵۲

د هر ستغ او د هر تريخ تمامېده، نو الله ﷻ ورباندې خپل معزز پيغمبر ﷺ مخاطب ونه گرځاوه، ترڅو ونه زورېږي. خو څرنگه چې د عدم خطاب څخه هم د څه تريخوالي وېره پورته کېده نو په نورو ايتونو کېنې الله ﷻ د دغه لږ تريخوالي مخه هم ونېوه او په خطاب سره يې نازل کړ.

• صدی څه معنی؟

۳- په ﴿فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى﴾ کېنې د ﴿تَصَدَّى﴾ کلمه اصلاً د «صدی» لکه «عَصَى» څخه اشتقاقه شوې ده، او مونږ د [الأنفال: ۳۵] ایت لاندې لیکلي دي چې د «صدی» کلمه د خپل اواز انعکاس ته وضعه شوې ده چې په پښتو کېنې ورته انګی وايي. خو په دې مقام کېنې مفسرینو کرامو په مخ وراړولو او غوږ اېښودلو سره معنی کړې ده^(۱)، یعنې ته د هغه چا خبرې ته غوږ ږدي کوم چې نه خپل ځان تزکیه کوي او نه ورته امید شته چې ستا د ارشاداتو څخه ګټه اوچته کړي.

سوال جواب

۴- که څوک وايي چې: ظاهره دا ده چې په ﴿كَلَّا إِنَّهَا﴾ کېنې د «هَا» ضمير قرآن کریم ته راجع دی، نو د څه حکمت په بنياد «إِنَّه» نازل نه شو ترڅو يې په ﴿ذِكْرَهُ﴾ کېنې د مذكر ضمير سره ښه تناسب صورت نيولی وي؟ مونږ وايو چې: که څه هم ځينو علماوو کرامو د دغې پوښتنې دپاره څه نور جوابونه کړي دي^(۲)، خو مونږ ته بهتره برېښي چې دغه ضمير ﴿إِنَّهَا﴾ د خبر ﴿تَذِكْرَهُ﴾ د مطابقت په ملحوظ موثث نازل شوی دی^(۳).

صحيفې يعنې څه؟

۵- په ﴿فِي صُحُفٍ مُّكْرَمَةٍ﴾ کېنې د ﴿صُحُفٍ﴾ کلمه علماوو کرامو په متعددو معناوو سره تفسيره کړې ده، لکه لوح محفوظ، د پخوانيو پيغمبرانو صحيفې او داسې نور^(۴). خو بهتره دا ده چې دلته به هغه صحيفې مرادې وې کومې به چې د لوح محفوظ څخه پرېښتو رالیکلې او په نبي کریم ﷺ باندې به يې قرائت کولې او نازلولې. په همدې معنی باندې د ﴿بِأَيِّدِي سَفَرَةٍ﴾ کرام برزقه ايتونه دلالت کوي. نو همدغه صحيفې د هغو صفاتو درلودونکې هم دي د کومو چې لوح محفوظ درلودونکې دي کومو ته چې په [الواقعة: ۷۷- ۸۰] ايتونو کېنې اشاره شوې ده.

(۱) تفسير البغوي ج ۴ ص ۴۴۷

(۲) البحر المحيط ج ۱ ص ۴۰۸: تفسير الکشاف ج ۴ ص ۷۰۲

(۳) روح المعاني ج ۳ ص ۴۱

(۴) زاد المير ج ۸ ص ۱۸۲: تفسير القرطبي ج ۱۹ ص ۲۱۶

د "سَفَرَة" او "بَرَرَة" معناوي

۶- په ﴿بِأَيْدِي سَفَرَةٍ﴾ کښې د ﴿سَفَرَةٍ﴾ کلمه د "سافر" جمع ده چې د لیکونکي په معنی ده^(۱)، او په ﴿بِرَّامِ بَرَرَةٍ﴾ کښې د ﴿بَرَرَةٍ﴾ کلمه د "بار" جمع ده چې د صادق او مطیع معنی ورکوي^(۲). یعنې دغه قرآن کریم د لوح محفوظ څخه د داسې پرېستو په لاسونو سره لیکلی شوی دی کومې چې معززي او صادقې او هم د الله ﷻ اطاعت کوونکې دي.

﴿قَتِلَ الْإِنْسَنُ مَا أَكْفَرَهُ﴾ ﴿مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ﴾ ﴿مِنْ نُّطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَرَهُ﴾ ﴿ثُمَّ السَّيْلَ بَسَّرَهُ﴾ ﴿ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ﴾ ﴿ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنشَرَهُ﴾ ﴿كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ﴾ ﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَنُ إِلَى طَعَامِهِ﴾ ﴿أَنَا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا﴾ ﴿ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا﴾ ﴿فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا﴾ ﴿وَعَيْنًا وَقَضْبًا﴾ ﴿وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا﴾ ﴿وَحَدَّاقًا﴾ ﴿غُلْبًا﴾ ﴿وَفَيْكِهِ وَأَبًّا﴾ ﴿مَتَعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَمِكُمْ﴾ ﴿﴾

[۱۷] کافر انسان (په معنوي هلاک سره) هلاک کړی شوی (ملعون کړی شوی) دی (چې تدبر نه کوي چې): څه شي کافر گرځولی دی (په کافر کېدلو کښې ورباندې څه باعث دی)؟

[۱۸] الله ﷻ انسان د څه شي څخه پیدا کړی دی؟

[۱۹] (الله ﷻ نوموړی) د نطفې څخه (پیدا کړی دی) پیدا کړی یې دی، نو هغه یې (د هغه ټول کره وړه یې) په اندازه کړي دي.

[۲۰] بیا یې ورته (د خیر او شل لاره اسانه کړې ده (او ورته ښودلې یې ده).

[۲۱] بیا الله ﷻ د انسان روح قبض کوي نو (په ځمکه کښې) یې د دفن کولو ارشاد فرمایي.

[۲۲] بیا چې کله یې اراده وشي نو (بهرته) یې راژوندي کوي.

[۲۳] (په دلایلو کښې د عدم تدبر خبره) مردوده ده چې کافر انسان هغه حکم اداء نه کړي په کوم سره چې ورته الله ﷻ امر کړی وه (چې د تدبر څخه کار واخلي).

[۲۴] نو انسان دې خپل خوراک ته وگوري (چې):

[۲۵] یقیناً مونږ (د دوی د سرونو) د پاسه په عجیبو توپولو سره اوبه توپو (باران وروو).

[۲۶] بیا (په همدغه باران سره) ځمکه خیرې کوو خیرې کول.

[۲۷] نو په ځمکه کښې (ورباندې) دانې رازرغونوو.

[۲۸] او انگور او سبزيجات هم.

(۱) لسان العرب ج ۴ ص ۳۷۰

(۲) القاموس المحيط ج ۱ ص ۲۴۶: تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۴۸

[۲۹] او زیتون او د کجورو ونې هم.

[۳۰] او گنې (لورې) باغچې هم.

[۳۱] او میوجات او (د خاویو) شنه وابنه هم.

[۳۲] (ذکر شوي ټول شيان مو) ستاسو او ستاسو د خاویو د استفادې دپاره (راز رغون کړه).

ارتباط او د مطلب خلاصه

په وړاندېنيو ایتونو کېنې دې نه هم اشاره شوې وه چې مشرکانو د اسلامي ارشاداتو څخه استغناء خپله کړې ده او په شرکي دریځ باندې کلک ولاړ دي. په دې ایتونو کېنې په هغوی باندې پره اچولې شوې ده چې د خپلې عقیدې د تصحیح دپاره د توحید د دلایلو څخه استفاده نه کوي او خپل ځانونه یې ورباندې رانده او کانه اچولي دي. نو حاصل یې داسې راڅرګړي:

۱- کافر انسان دې ووژلی شي او د الله ﷻ د رحمت څخه دې لرې وګرځولی شي چې په کفر باندې خومره کلک دی او څه شي ورباندې دومره کلک کړی دی؟

۲- ایا کافر انسان خپل ځان نه نه ګوري چې الله ﷻ د څه شي څخه پیدا کړې دي؟ الله ﷻ د حقیرې نطفې څخه پیدا کړی دی، نو که نوموړی خپل اصلیت نه په خبر سره وګوري نو په کفر باندې به دومره کلک پاتې نه شي لکه خومره چې پرې کلک دی، او د تکبر څخه به لاس واخلي.

۳- په دې باندې علاوه د انسان ټول حالات د استدلال قابل دي. د مثال په توګه:

الف. الله ﷻ انسان د نشت څخه پیدا کړ او موجودیت یې ورپرزو کړ.

ب. د نوموړي اندامونه یې په یوه مېچ پیدا کړه چې دواړه لاسونه، دواړه پښې، دواړه سترګې او دواړه غوږونه یې ورته په یوه اندازه جوړ کړل او هم یې د نوموړي روزې او نور کړه وړه ورته لا په هغه وخت کېنې په اندازه کړل به کوم وخت کېنې یې چې د مور په ګېډه کېنې موجودیت درلود.

ج. بیا ورته الله ﷻ لاره هواره کړه او د مور د ګېډې څخه یې دنیا ته رابهر کړ، او هم یې ورته په دنیا کېنې د ښې لارې او بدې لارې پېژاندل اسان کړل چې عقل یې ورکړ او پیغمبران او کتابونه یې ورولېږل.

د. بیا تر ټاکلې نېټې وروسته الله ﷻ د نوموړي روح قبض کوي او د ځمکې په ګېډه کېنې یې داخلوي او ارشاد کوي چې په قبر کېنې دې دفن کړی شي، نه دا چې کالبوت یې د نورو ساکینانو غوندې د ځمکې په مخ وغورزولی شي او دفن نه کړی شي.

۴- کله چې قیامت قائم شي نو الله ﷻ به نوموړی د ځمکې د ګېډې څخه په ناڅاپي توګه را اوچت کړي او د دوهم ځل دپاره به یې ژوندی کړي.

۵- لنډه دا چې هغه نګلاره سمه نه ده او د رد قایله ده کومه چې کافر انسان خپله کړې ده، چې د انفسی دلایلو څخه هم د خپلې عقیدې د تصحیح دپاره کار نه اخلي او هغه ارشادات نه ادا کوي او نه یې اداء کړي دي په کومو سره چې ورته الله ﷻ امر کړی دی چې د عقل څخه کار واخلي او خپل رب ﷻ په وحدانیت سره وپېژني.

۶۔ په انفسی دلایلو باندې علاوه د عقیدې د تصحیح دپاره ښه پرمهانه افاقي دلایل هم شته نو د هر څه څخه وړاندې باید انسان خپل خوراک ته وگوري چې الله ﷻ ورته په څومره کامل قدرت سره او په څومره کامل تدبیر سره تیار کړی دی. چې:

الف: مونږ د بل طرفه نه بلکې د اسمان د طرفه اوبه نازلوو او داسې پرمهانه وربښت وروو، ته به وایې چې اوبه راوړېږي نه بلکې راتویېږي.

ب: بیا مونږ په همدغو باراني اوبو سره ځمکه چووو او په عجیب کیفیت سره ترې نباتات او شنیلي راتوکوو لکه خوراکي دانې، انگور، زيتون، د کجورو ونې، لوړ او گڼ باغونه او باغچې او بالاخره میوجات او وښه.

دا ټول د دې دپاره د ځمکې څخه راوباسو چې تاسو ترې د خپلو ځانونو دپاره استفاده وکړئ او هم ورباندې د خپلو څارویو روزنه وکړئ.

توضیحات

۱۔ په ﴿ قُتِلَ الْإِنْسَانُ ﴾ کښې د ﴿ قُتِلَ ﴾ کلمه عبد الله بن عباس رضی الله عنهما په "لعن" سره تفسیره کړې ده^(۱). یعنې په کافر انسان باندې دې د الله ﷻ لعنت وي او په معنوي هلاک سره دې هلاک وي چې په دلایلو کښې تفکر نه کوي او یا کافر انسان دې په معنوي هلاک سره هلاک (ملعون) کړی شي.

د "تقدير" د کلمې تفسیر

۲۔ په ﴿ فَقَدَرَهُ ﴾ کښې د "قَدَر" کلمه د "تقدير" څخه اشتقاقه شوې ده چې د اندازه کولو معنی ورکوي، خو دلته مفسرینو کرامو په لاندې دوه وو ډولونو سره تفسیره کړې ده:

الف: الله ﷻ د انسان اندامونه متناسب او په اندازه پیدا کړي دي^(۲).

ب: الله ﷻ د انسان ټول کړه وړه په ازل کښې او بیا په هغه وخت کښې اندازه کړي او لیکلي دي کله چې نوموړی د مور په گېډه کښې جنین وه^(۳).

۳۔ که څه هم ذکر شوي دواړه تفسیرونه سره څه منافات نه لري او د بدلیت په لحاظ دواړه اراده کېدلی شي خو مقام ته په کتلو سره دوهم تفسیر غوره برېښي چې بحث په انسان کښې راروان دی او د اندامونو تناسب او اندازه په انسان پورې اختصاص نه لري، ټول مخلوقات پکښې شریک دي.

دوه ډوله تفسیر

۴۔ د ﴿ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرُهُ ﴾ ایت شریف علماوو کرامو په لاندې دوه ډوله تفسیر کړی دی:

(۱) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۴۸

(۲) تفسیر امي السعود ج ۹ ص ۱۱۰

(۳) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۴۷۲

الف: دلته د لارې څخه د تولد لاره مطلب ده^(۱). یعنې بیا الله ﷻ انسان ته د مور د گېډې څخه د بهر راوتلو لاره اسانه کړه.

ب: دلته د لارې څخه د ښو او بدو د پېژاندلو لاره مراده ده^(۲). یعنې بیا الله ﷻ انسان ته د ښو او بدو د لارې پېژاندل هم اسان وگرځول چې عقل یې ورکړ او شریعت یې ورنازل کړ. که څه هم دغه دواړه تفسیرونه سره په خپل منځکې څه منافات نه لري او د بدلیت په اعتبار سره د دواړو اراده کول هم ښه کار دی، مگر د مقام په لحاظ دوهم تفسیر غوره برهښي. او دا ځکه چې د یو پلوه خبره په انسان کې را روانه ده او د تولد د لارې اسانول په ده پورې اختصاص نه لري او د خیر او د شر د لارې پېژاندل ورپورې اختصاص لري، او د بله پلوه په همدې مضمون باندې په بل ایت کې صراحت نازل شوی دی چې د ﴿وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ﴾ [البلد: ۱۰] یعنې او مونږ انسان ته دوه لارې وښودلې.

اقبار څه معنی؟

۵- په ﴿فَأَقْبِرَ﴾ کې د «أَقْبَرَ» کلمه د «اقبار» لکه «اکرام» څخه اشتقاقه شوې ده چې د دفنځای د ټاکلو معنی ورکوي^(۳). یعنې الله ﷻ د انسان دپاره ځمکه د ښخولو ځای وگرځوله، که نه نو د ځمکې په مخ به یې په کالبوت باندې مچانو او مرغانو مېلې جوړولې، نو ته به وایې چې ځمکه د انسان دوهمه مور ده چې د قیامت په ورځ به یې د گېډې څخه د دوهم ځل دپاره رااوچتېږي.

هېر مونه شي

۶- هېر مونه شي چې په ﴿كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرُهُ﴾ کې په «كَلَّا» سره هغه خبره رده شوې ده په کومه باندې چې مقام دلالت کوي هغه دا چې: کافر انسان د انفيسي دلایلو څخه هم گټه نه اوچتوي. دا د یو پلوه، او د بله پلوه همدغه متصله جمله ورته تفسیر واقع شوې ده چې د «مَا» کلمه پکې د همدغې ردې شوې خبرې څخه عبارت ده.

یعنې دغه خبره په ځای نه ده چې کافر انسان د خپلې عقیدې د سمولو دپاره اقلأ د انفيسي دلایلو څخه هم کار نه دی اخستی، نو د همدې کبله یې هغه مکلفیت نه دی اداء کړی په کوم سره چې الله ﷻ مامور گرځولی وه چې د عقل څخه کار واخلي او په دلایلو کې تدبیر وکړي.

د څو لغاتو معناوې

۷- په دې مقام کې باید د لاندې څو لغاتو معناوې په ذهن کې وساتلې شي:

(۱) المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۲۳۳

(۲) أضواء البيان ج ۹ ص ۵۵

(۳) لسان العرب ج ۵ ص ۶۹

الف: په ۱۰ اَنَا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ۱۰ کښې د "صَبَّ" کلمه د پاسه د اوبو تویولو دپاره وضعه شوې ده.^(۱) یعنې مونږ د انسانانو د سرونو د پاسه په عجیب کیفیت سره ښې پرېمانه اوبه راتویه وو، چې د څاڅکو په شکل دي، نه د ناوې په شکل چې دوی ته په ضرر تمامې شي.

ب: په ۱۰ وَعَيْنًا وَقَضْبًا ۱۰ کښې د "قَضْب" کلمه د هغه نبات (شنېلي) نوم دی کوم چې اومه (خام) خوړل کېږي.^(۲) لکه پیاز، گندنه، کشنیز، کاوو او داسې نور.

ج: په ۱۰ وَحَدَائِقَ غُلْبًا ۱۰ کښې د "غُلْب" کلمه د "غُلْبَاء" - لکه "شُرَفَاء" - جمعه ده، "غُلْبَاء" د هغې باغچې دپاره لقب دی کومه چې گڼې او لوړې ونې ولري.^(۳)

د: په ۱۰ وَفَيْكَةً وَأَبًا ۱۰ کښې د "أَب" کلمه د هغو وښو او شنیلو نوم دی کوم چې د څارویو خوراک دی.^(۴)

﴿ فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاحَةُ ﴿٣٣﴾ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾ وَصَحْبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾ لِكُلِّ أَمْرٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾ وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾ ﴾

[۳۳] نو کله چې غوږونه کڼوونکي اواز راشي! (او قیامت قائم شي، نو هر څوک به فقط په خپل ځان باندې مشغول وگرځي).

[۳۴] (البته) په داسې ورځ کښې چې سړی به د خپل ورور څخه تښتي (مخ به ترې اړوي).

[۳۵] او د خپلې مور او د خپل پلار څخه هم.

[۳۶] او د خپلې مېرمنې او خپلو ځامنو څخه هم.

[۳۷] (او دا ځکه چې) په دغې ورځ کښې به د خلکو څخه هر سړي ته داسې حالت ورپېښ وي چې (د نورو د حالاتو څخه) به یې بې پروا کړی وي.

[۳۸] په دغې ورځ کښې به ځینې مخونه (د ایمان په رڼا) روښانه وي.

[۳۹] خندېدونکي (او خوشاله به وي).

[۴۰] او ځینې مخونه به په دغې ورځ کښې داسې وي چې گردونه به ورباندې (پراته) وي.

[۴۱] (او) توروالي به احاطه کړي (پټ کړي) وي.

(۱) مفردات الراغب ص ۲۸۰

(۲) مفردات الراغب ص ۴۲۱: تفسیر الطبري ج ۳۰ ص ۵۷

(۳) القاموس المحيط ج ۳ ص ۴۰۸: تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۴۷۲

(۴) لسان العرب ج ۱ ص ۲۰۴: الدر المنثور ج ۸ ص ۴۲۱

[۴۲] دغه (تور مخي کسان) چې دي همدوی کفار (او) فاجران دي.

د مطلب خلاصه

په دې ایتونو کښې د سمې عقیدې ضرورت او د همدغې عقیدې مرتبو اثراتو ته اشاره شوې ده چې حاصل یې داسې راڅپړي:

۱- ای پیغمبره! کله چې په شپېلۍ کښې کښوونکي اواز وکړی شي نو هرڅوک به په خپل ځان مشغول شي او د خپل ځان د نجات موندلو په غم کښې به ډوب شي، ته به وایې چې د دغه غم په وجه د نورو ټولو خبرو څخه کون دی او بل هیڅ خبره نه اوري.

۲- نو په دغې ورځ کښې به په همدغه بڼه هر سړی د خپلو نژدې اقاربو څخه تښتي او هیڅ پروا به ورباندې نه لري، یا په بل عبارت: هر سړی به د خپل ورور، خپلې مور، خپل پلار، خپلې مېرمنې او هم د خپلو ځامنو او لورگانو څخه ځان په ځنگوي، ځکه چې په دغې ورځ کښې به هرڅوک او هر سړی د داسې حالت سره مخامخ وي چې د خپلوانو د حالاتو څخه به یې بې غمه کړي وي او یوازې د خپل ځان په غم به یې اخته کړي وي.

۳- ای پیغمبره! په دغې ورځ کښې به خلک په دوه وو گروپونو باندې ووېشلی شي چې: د ځینو کسانو مخونه به څلېدونکي او خنډېدونکي او خوشاله وي چې د دوزخ څخه به یې نجات موندلی وي، او بالمقابل ځینې نور کسان او نور مخونه به په دغې ورځ کښې خړپړ او په گردونو باندې پټ وي چې توروالي به احاطه کړي وي او د غمونو نښې به پکښې د ورايه څرگندې وي، نو دغه دوهم گروپ کسان به بل څوک نه وي بلکې دوی به د قیامت څخه انکار کوونکي کفار او د حد څخه تجاوز کوونکي فاجران وي.

توضیحات

۱- په ﴿فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ﴾ کښې د "إِذَا" کلمه شرطیه ده او جواب یې مقدر دی چې مونږ ترې په "اِسْتَقْلَ كُلُّ إِنْسَانٍ بِنَفْسِهِ" سره تعبیر کولی شو^(۱)، په همدغه مقدر جواب باندې متصل ایتونه دلالت کوي.

دا د یو پلوه، او د بله پلوه په همدغه ایت کښې د "صَاخَّة" کلمه د شدید (تېن) اواز دپاره وضعه شوې ده کوم چې د ډېر شدت او تېزووالي د کبله د اورېدونکو غوږونه کنوي^(۲)، خو په دې مقام کښې ذکره شوې کلمه د قیامت د ورځې څخه کنایې ده^(۳). شاید چې دغې ورځې ته به ذکر شوی لقب د دې کبله ورکړی شوی وي چې په دغې ورځ کښې به هرڅوک په غم کښې ډوب وي، ته به وایې چې د بلې هرې یوې خبرې څخه کون دی او هیڅ یې نه اوري.

(۱) البحر المحيط ج ۱۰ ص ۴۱۰

(۲) لسان العرب ج ۲ ص ۲۳: القاموس المحيط ج ۲ ص ۸۰۲

(۳) روح المعاني ج ۳ ص ۴۸: المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۲۲۵

یعنی کله چې دوهمه شپېلی ووهلی شي او قیامت قائم شي نو هر انسان به په خپل ځان مشغول وگرځي.

هېر مونه شي

۲- په ﴿يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ﴾ کښې د ﴿يَفِرُّ﴾ کلمه د "فرار" څخه اخستلې شوې ده چې د تښتېدلو معنی ورکوي. که څه هم ځينو مفسرينو کرامو د دغه فرار دپاره متعددي غیر متبادري وجې ليکلي دي^۱ خو هېر مونه شي چې مونږ ته بهتره برېښي چې په دې مقام کښې "فرار" د اعراض او عدم التفات څخه کنایې دي^۲. د ښه وضاحت دپاره لاندې ټکي ولولئ:

الف: د قیامت په ورځ داسې حالت هم راتلونکی دی چې آدم ﷺ او نوح ﷺ به هم د «نَفْسِي نَفْسِي» کلمات تکراروي^۳ یعنې زه فقط د خپل ځان د نجات غوښتونکی یم.

ب: یوه ورځ نبي کریم ﷺ د قیامت د حالاتو په بیان کښې وفرمایل چې: په دغې ورځ کښې به ټول خلک پښې لوڅي، برېښه او ناسته حشر کړي شي.

نو یوې ښځې پوښتنه وکړه چې: ایا په دغې ورځ کښې به زموږ ځینې کسان د نورو عورتونه گوري؟ نبي کریم ﷺ د ذکر شوي ایت په قرانت سره جواب ورکړ^۴ چې: ای فلاڼکی! په دغې ورځ کښې به د خلکو د جملې څخه هر سړي ته داسې حال وي چې (د کتلو څخه) به یې بې پروا کړي وي.

یادونه

۳- په دې ایتونو کښې چې کوم مضمون ته اشاره شوې ده، هغه ته ورته مضمون د [المعارج: ۱۱]

۱۴- ایتونو کښې هم نازل شوی دی چې یو ځل کتل یې گټور دي.

په همدې ځای د "تجس" سورت پښتو ترجمه او تفسیر ختم شو والحمد لله ﷻ.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ وَجَّهَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُفِرَّةً ضَاحِكَةً مُتَبَشِّرَةً.

۱۴۲۵/۱۱/۲۸ هـ ق - ۱۳۸۳/۱۰/۲۰ هـ ش

۱. تفسیر الفرطحي ج ۱۹ ص ۲۲۴

۲. تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۴۹. تفسیر لمي السمود ج ۹ ص ۱۱۳

۳. صحيح البخاري ج ۱ ص ۴۷۰

۴. جامع الترمذي ج ۲ ص ۱۷۱

التکوییر (۸۱)

سریزه

- ۱۔ د دې سورت (التکویر) په نامه باندې د همدې سورت په لومړني ایت کېنې د ﴿كُوْرَتْ﴾ کلمه مشتمله ده چې په همدې نامه سره دا سورت د نورو سورتونو څخه جدا شوی دی.
- ۲۔ دا سورت د مفسرینو کرامو په اجماع سره مکي سورت دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی^(۱).
- ۳۔ د دې سورت ټول ایتونه فقط نهه وشت (۲۹) دي^(۲).
- ۴۔ او ټولې کلمې یې یو سلو څلورو (۱۰۴) کلمو ته رسېږي^(۳).
- ۵۔ بالاخره د حرفونو شمېره یې څلور سوه او څلور دېرشو (۴۳۴) ته پورته شوې ده^(۴).
- ۶۔ د دې سورت محتویات د نورو مکي سورتونو غوندې په عقیدوي احکامو باندې څرخېږي خو د قیامت د حالاتو په بیان او د قرآن کریم د حقانیت په اثبات باندې پکېنې زیات ټینګار شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ إِذَا الشَّمْسُ كُوْرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا النُّجُومُ اَنكَدَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾ وَإِذَا النُّفُوسُ زُوْجَتْ ﴿٧﴾ وَإِذَا الْمَوْءِدَةُ سُيِّلَتْ ﴿٨﴾ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾ وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾ وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِرَتْ ﴿١٢﴾ وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أُخْضِرَتْ ﴿١٤﴾ ﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله ﷻ په نامه.

[۱] کله چې لمړې نوره کړې شي.

[۲] او کله چې ستوري څر پر وگرځولي شي.

[۳] او کله چې غرونه (د خپلو ځایونو څخه) روان کړې شي.

[۴] او کله چې د لسو میاشتو حملدارې (ورلې) اوښې وټالولې شي (خوشې کړې شي).

[۵] او کله چې وحشي ځناوران (د انسانانو سره) غونډه کړې شي.

(۱) المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۲۳۷

(۲) تفسير البغوي ج ۴ ص ۴۵۰

(۳) تفسير الخازن ج ۶ ص ۴۶۱

(۴) الباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۲۷۴

- [۶] او کله چې دریابونه وسوزولی شي (یا گډوډ کړی شي).
 [۷] او کله چې ارواگانې (د خپلو کالبوتونو سره) جوړه کړی شي.
 [۸] او کله چې ژوندۍ ښځه کړی شوې انجلۍ وپوښتله شي.
 [۹] چې د کومې گناه په سبب وژلې شوې ده؟
 [۱۰] او کله چې اعمالنامې وغورلې شي (او حساب کتاب پیل شي).
 [۱۱] او کله چې اسمان د پوست کړی شوې گډې غوندې ټک سور وگرځولی شي.
 [۱۲] او کله چې دوزخ سوزوونکې (لمبې) وگرځولی شي.
 [۱۳] او کله چې (مومنانو ته) جنت نژدې کړی شي.
 [۱۴] (کله چې ذکر شوي ټول کارونه وکړی شي) نو هر نفس (هر کس) به په هغو کړو وړو (ښه وي او که بد وي) پوه شي کوم یې چې (د محشر میدان ته) حاضر کړي وي (وړاندې یې رالېږلي وي).

ارتباط او توضیحات

- ۱- د وړاندېني سورت (عَبَسَ) وروستني ایتونه د قیامت د حالاتو په بیان باندې مشتمل وه، او د دې سورت (التکویر) په اولنیو ایتونو کېنې همدغه موضوع تعقیبه شوې ده او په څه علاماتو او څه کیفیاتو یې رڼا اچولې شوې ده.
- دا د یو پلوه، او د بله پلوه نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُ رَأَى عَيْنٍ فَلْيَقْرَأْ إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ»^(۱) یعنې هر چا ته چې دا خبره خوشالي وربښي چې د قیامت ورځې ته داسې وگوري لکه چې یقیناً په سترگو سره یې لیدلي وي نو هغه دې د التکویر، الانفطار او الانشقاق سورتونه قرائت کړي (چې ښه پوره پکښې شرحه شوې ده).
- ۲- په دې مقام کېنې د "إِذَا" دولسو کلمو نزول موندلی دی، چې د هرې یوې کلمې سره هغه فعل مقدر دی په کوم باندې چې وروسته د تفسیر په توگه صراحت نازل شوی دی^(۲). د مثال په توگه: ته به وایې چې ﴿إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ﴾ داسې نازل شوی دی چې: «إِذَا كُوِّرَتْ الشَّمْسُ كُوِّرَتْ». نو دلته په حقیقت کېنې دولس شرطیه جملې نازلې شوې دي چې د دولسو واړو دپاره [۱۴] ایت ﴿عَلَّتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ﴾ جواب واقع شوی دی^(۳).
- یعنې کله چې ذکر شوي دولس کارونه تحقق ومومي نو هرڅوک به په خپلو هغو کړو وړو پوه شي کوم یې چې په دنیا کېنې عملي کړي وي او د محشر میدان ته یې حاضر کړي وي (نو هر چا ته به خپل وزن ښه معلوم شي).
- هوا په کومه زمانه کېنې چې ذکر شوي دولس شیان تحقق مومي هغه اوږد وخت دی چې د اولنۍ

(۱) جامع الترمذی ج ۲ ص ۱۷۱

(۲) روح المعانی ج ۳ ص ۵۰

(۳) الباب فی علوم الکتاب ج ۲ ص ۱۸۵

شپېلۍ څخه لږ وړاندې پیل کېږي او په هغه وخت باندې ختمېږي په کوم کښې چې حسابات تصفیه شي او هر چا ته د دوزخ یا جنت لاره وښودله شي.

تکویر څه معنی؟

۳- په ذکر شوي عبارت کښې د ﴿كُوِّرَتْ﴾ کلمه د "تکویر" - لکه "تکْرِیم" - څخه اشتقاقه شوې ده، "تکویر" دې ته وايي چې یو شی غوندې کړی شي او د پکړۍ د ولونو غوندې ونغاړل شي^(۱)، خو په دې مقام کښې علماوو کرامو په متعددو معناوو سره تفسیر کړی دی^(۲) لاندې مثالونه یې ولولئ:

الف: کله چې لمر بې نوره کړی شي او رڼا یې محوه کړی شي^(۳).

ب: کله چې لمر د خپله ځایه راوغورزولی شي او کار ته یې خاتمه ورکړی شي^(۴).

ج: کله چې لمر بېرته تاو کړی شي او د مغرب څخه ورباندې طلوع وکړی شي^(۵).

تبصره

۴- که څه هم مونږ ته داسې برېښي چې د ﴿كُوِّرَتْ﴾ ذکرې شوې معناوې سره څه منافات نه لري نو څه لري نه ده چې د بدلیت په لحاظ ټولې اراده کړی شي والله ﷻ أعلم بحقیقة المراد؛ مگر ځینو علماوو کرامو لیکلي دي چې په دغو ایتونو کښې اولنۍ شپږ ښې به په دنیا کښې صورت ونیسي او خلک به یې په غږولو سترگو سره وگوري او پاتې شپږ ښې به د قیامت په ورځ تحقق ومومي^(۶). نو نظر دغه قول ته د ﴿كُوِّرَتْ﴾ د کلمې درېم تفسیر غوره برېښي چې د مغرب څخه د لمر طلوع خو د خلکو د نظر لاندې صورت نیسي او بس (اولنۍ او دوهم تفسیر د خلکو د مرګ څخه وروسته تحقق مومي).

مُدَوَّرَةٌ څه معنی؟

۵- په ﴿وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ﴾ کښې د "انْكَدَرَتْ" کلمه اصلاً د "مُدَوَّرَةٌ" - لکه "زُطُوبَةٌ" - څخه اشتقاقه شوې ده، "مُدَوَّرَةٌ" د خړوالي معنی ورکوي^(۷). یعنې کله چې ستوري خړ شي او رڼا یې د خپله زوره ولوېږي او تغیر ومومي.

خو ځینو علماوو کرامو ذکره شوې کلمه په ﴿وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَرَتْ﴾ [الإنقطار: ۲] کښې د ﴿انْتَرَتْ﴾ سره مرادفه گڼلې ده^(۸)، یعنې او کله چې ستوري راودوړېږي او راتوی شي.

(۱) لسان العرب ج ۵ ص ۱۵۵: مفردات الراغب ص ۴۶۰

(۲) زاد المیر ج ۸ ص ۱۸۸

(۳) صحیح البخاري ج ۱ ص ۴۵۴

(۴) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۴۷۵

(۵) أضواء البیان ج ۹ ص ۶۲

(۶) الدر المنثور ج ۸ ص ۴۲۷: تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۵۲

(۷) مفردات الراغب ص ۴۴۴

(۸) تفسیر الطبري ج ۳ ص ۶۵

د "عِشَار" معنی

۶۔ په ۶: وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ۖ کښې د "عِشَار" کلمه د "عُشْرَاء" - لکه "نُفَّاء" - جمع ده، دا د هغې بارداری اوبښې نوم دی د کومې په حمل (بار) باندې چې لس میاشتې تېرې شوې وي او نژدې وي چې جونگی وزېږوي او خپلو مالکانو ته شوه ورکړي^(۱). په دې مقام کښې ځینو مفسرینو کرامو ذکره شوې کلمه په متعددو غیر متبادرو معناوو سره تفسیره کړې ده^(۲) که څوک یې د لوستلو شوق لري نو هملته دې مراجعه وکړي، خو کومه معنی چې د سلفو صالحینو څخه نقل شوې ده^(۳) او د مقام سره هم توافق لري هغه دا ده چې ذکره شوې کلمه په خپله لغوي معنی سره تفسیره کړې شي. یعنې کله چې د قیامت ابتدایي حالت څرګند شي او فتنې او ستونزې زیاتې شي حتی چې ذکرې شوې معززې اوبښې هم د خپلو خاوندانو د حفاظت او څارنې لاندې نه وي او معطلې پاتې وي، همدارنګه به په دغه وخت کښې خلک خپلو نورو معززو مالونو ته هم توجه نه کوي.

په همدغه تفسیر باندې د نبی کریم ﷺ یو حدیث هم د اشارې په توګه دلالت کوي چې فرمایلي یې دي چې: یو ځل د یوې رمې څخه لېوه (شرمخ) ګډه وتښتوله، کله چې ترې د رمې شپونکي وژغورله نو لېوه شپونکي ته مخ ورواړاوه او ورته یې وویل چې: «مَنْ لَهَا يَوْمَ السَّبْعِ يَوْمَ لَيْسَ لَهَا رَاحٌ غَيْرِي»^(۴) یعنې ای شپونکيه! د دغو ګډو شپونکي به د لېوانو په ورځ څوک وي په کومه ورځ چې زما څخه پرته بل شپونکي ونه لري؟ (په کومه ورځ چې خلک په فتنو اخته وي او ګډې یې لېوانو ته پرېښي وي).

سوال جواب

۷۔ که څوک وایي چې: ایا د ذکر شوي ایت شریف دپاره ننۍ زمانه مصداق نه شي جوړېدلی چې اوبښان او نور بارګیر معطل پاتې دي او ځای یې تخنیکي وسائلو نیولی دی؟ مونږ وایو چې: د دغه ډول مفهوم اخستل د مقام سره هیڅ تناسب نه لري ځکه چې: د مقام مفهوم دا دی چې خلک به د قیامت په قرب کښې د داسې غمونو او مشکلاتو سره مخامخ شي چې معزز مالونه (لکه اورلي اوبښي) به یې د نظره غورزېدلې وي. لکه چې یو پښتون شاعر وایي^(۵):

دا دستور دی چې لوی غم په سړي ورشي :: نور غمونه یې هغه شي تر پښو لاندې

(۱) لسان العرب ج ۴ ص ۵۷۲

(۲) تفسیر القرطبي ج ۱۹ ص ۲۲۸

(۳) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۴۷۶

(۴) صحیح البخاري ج ۱ ص ۵۱۷: صحیح مسلم ج ۲ ص ۲۷۴

(۵) د عبد الرحمن مومند دیوان ص ۲۰۰

حال دا چې نن ورځ اوبسان او نور بارگير څاروي معطل پاتې دي خو تعطيل يې د مشكلاتو د کبله صورت نه دی نيولی بلکې د دې کبله چې چندان ډېره اړتيا ورته نشته.

دا به هم مشکل وخت وي

۸- په ﴿وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ﴾ کښې هغه مشکل وخت ته اشاره شوې ده په کوم کښې به چې وحشي (ساراني) څاروي د انسانانو څخه نفرت نه خپلوي.
يا په بل عبارت: زمريان او لېوان (شرمخان) او انسانان به سره مشکلات يو ځای کړي او د دواړو جانبو څخه به نفرت بالکل هېر شي.
نبي کریم ﷺ فرمايلي دي چې: «أَوَّلُ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ نَارُ تُحْشَرُ النَّاسَ مِنَ الْمَشْرِقِ إِلَى الْمَغْرِبِ»^(۱) يعنې د قيامت اولنۍ نښه يو اور دی چې خلک به د مشرق څخه مغرب ته ورغونډه کړي.
نو شايد چې دغه اور به وحشي ساکينان هم د انسانانو سره يو ځای د مشرق څخه مغرب طرف ته سوق کړي او ورسره به يې غونډه کړي، والله ﷻ اعلم.

د "سجر" معنی

۹- په ﴿وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ﴾ کښې د ﴿سُجِّرَتْ﴾ کلمه په اصل کښې د "سَجَر" - لکه "ضَرْب" - څخه اشتقاقه شوې ده چې علماوو کرامو په لاندې دوه وړ معناوو سره تفسيره کړې ده:
الف: "سَجَر" د اور بلولو ته وايي لکه چې څوک په تنور کښې اور بل کړي^(۲). يعنې او کله چې په دريابونو باندې اور بل کړی شي.
همدې مضمون ته په بل ايت کښې داسې اشاره شوې ده چې: ﴿وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ﴾ [الطور: ۶]
يعنې او په اور بل کړی شوي درياب باندې سوگند دی.
ب: "سَجَر" د اوبو تويولو معنی ورکوي^(۳). يعنې او کله چې دريابونه يو په بل کښې ورتوی شي او يو درياب ترې جوړ شي.
همدا مضمون په راتلونکي سورت کښې راروان دی چې: ﴿وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ﴾ [الإنفطار: ۳]
يعنې او کله چې دريابونه سوري او وچولی شي چې خوږې اوبه او تروې اوبه سره گډې وډې شي.

"نُفُوس" څه معنی؟

۱۰- په ﴿وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ﴾ کښې د "نُفُوس" کلمه په دې مقام کښې مفسرينو کرامو په

(۱) صحيح البخاري ج ۲ ص ۱۰۵۴

(۲) لسان العرب ج ۴ ص ۲۴۶

(۳) القاموس المحيط ج ۲ ص ۵۲۲

لاندې معناو سره تفسیره کړې ده^(۱).
الف: "نُفُوس" دلته د ارواگانو (ارواحو) معنی ورکوي. یعنې او کله چې ارواگانې د خپلو بدنونو سره ضمیمه کړې شي او مخلوقات راژوندي کړې شي.
ب: دلته "نُفُوس" د اشخاصو څخه عبارت دی. یعنې او کله چې اشخاص د خپلو خپلو سیالانو سره جمعه کړې شي او د نېکانو او بدانو بېلې بېلې ډلې تشکیلې کړې شي.
همدغه مضمون ته په [الواقعة: ۷-۱۰] ایتونو کې اشاره شوې ده.

سوال جواب

۱۱- که څوک وایي چې: د ﴿وَإِذَا الْمَوْءِدَةُ سُبِّتَتْ﴾ مضمون دا دی چې د قیامت په ورځ به ژوندۍ ځنې کړې شوې انجلۍ ته پوښتنه راجع کړې شي چې په څه گناه وژلې شوې وه؟، نو په دغې پوښتنه کې څه حکمت دی؟
مونږ وایو چې: دا پوښتنه په حقیقت کې قاتلینو ته راجع ده خو د توبیخ او تخجیل دپاره به ورباندې مقتوله انجلۍ مخاطبه کړې شي.
د دغې پوښتنې یوه نظیر ته په بل ایت کې هم اشاره شوې ده چې: ﴿يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمْ﴾ [المائدة: ۱۰۹] یعنې هغه ورځ یاده کړه چې الله ﷻ پیغمبران راغونډه کړي نو ورته ووايي چې هغه کوم شی دی چې تاسو ورباندې (په دنیا کې) د خپلو قومونو دپلوه (جواب کړې شوي یاست؟) (ایا ستاسو دعوت یې قبول کړ او که رد یې کړ؟).
دا د یو پلوه، او د بله پلوه د همدې ایت پورې اړوند ښه خوندور مطالب د [النحل: ۵۶-۶۰] ایتونو لاندې تېر شوي دي والحمد لله ﷻ، نو هلته یو ځل مراجعه کول ښه کار دی.

د "کشط" معنی

۱۲- په ﴿وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ﴾ کې د ﴿كُشِطَتْ﴾ کلمه د "کشط" - لکه "ضرب" - څخه اشتقاقه شوې ده، د "کشط" کلمه د گډې د پوستکي ویستلو دپاره وضعه شوې ده^(۲). یعنې او کله چې اسمان تک سور رنگی وگرځولی شي لکه چې گډه د پوسته کړې شوې وي.
همدغه مضمون ته په بل ایت کې داسې اشاره شوې ده چې: ﴿فَإِذَا أَنْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ﴾ [الرحمن: ۳۷] یعنې نو کله چې اسمان وچوي نو د سرې څرمنې غوندې تک سور (ګلابي رنگی) جوړ شي.

﴿فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنُوسِ﴾ (۱) ﴿الْجَوَارِ الْكُنُوسِ﴾ (۲) ﴿وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ﴾ (۳) ﴿وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ﴾

(۱) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۴۷۶: تفسیر الطبري ج ۳ ص ۶۹

(۲) مفردات الراغب ص ۴۴۹: تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۷۲

﴿۱۵﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿۱۶﴾ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿۱۷﴾ مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿۱۸﴾ وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿۱۹﴾ وَلَقَدْ رَءَاهُ بِالْأَفْقِ الْأَيْمَنِ ﴿۲۰﴾ وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿۲۱﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿۲۲﴾ فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿۲۳﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿۲۴﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿۲۵﴾ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿۲۶﴾

[۱۵] نو د غسې نه ده (لکه چې مشرکان خیال کوي) زه (د ورځې) په داسې پتهدونکو ستورو باندې سوگند یادوم.

[۱۶] چې تېز تلونکي (او د شپې) په خپلو ځایونو کېې قرار نیوونکي دي (چې په سترگو ښکاره وي).

[۱۷] او په شپه باندې هم کله چې نړۍ تیاره (مانښام) شي.

[۱۸] او په سبا باندې هم کله چې سا واخلي (او په أفق کېې خور وور شي).

[۱۹] چې یقیناً دا (قرآن کریم) هرومرو د کرامت والا لېږلې شوې پرېستې قول دی.

[۲۰] داسې پرېسته چې د عرش العظیم د خاوند (الله ﷻ) په نزد عزت (او مرتبه) درلودونکې ده.

[۲۱] چې (په اسمانونو کېې) اطاعت کړې شوې (او هم) پوره امانتگړه ده (البته چې دغه پرېسته

د جبرائیل ﷺ څخه عبارت ده).

[۲۲] او (هم سوگند دی) چې (ای مشرکانو!) ستاسو اندیوال (محمد ﷺ) لیونی نه دی (لکه چې تاسو ورباندې تور لگوي).

[۲۳] او یقیناً محمد ﷺ په څرگند أفق کېې جبرائیل ﷺ لیدلی هم دی.

[۲۴] او محمد ﷺ په غیبو باندې بخیل (شوم) هم نه دی (چې ستاسو څخه ورباندې شکرانه وغواړي).

[۲۵] او دا (قرآن کریم) د رتلي شوي شیطان قول هم نه دی (لکه چې تاسو ورباندې اتهام لگوي).

[۲۶] نو (ای مشرکانو!) تاسو کومې خوا ته روان یاست؟ (ایا تاسو د عقل څخه کار نه اخلی؟).

[۲۷] دا (قرآن کریم) نه دی مگر (تر قیامته پورې) د ټولو عالمونو دپاره پند (او نصیحت) دی.

[۲۸] (البته) د هغه چا دپاره کوم چې ستاسو د جملې څخه خوښوي چې په سمه لاره باندې لاړ شي (همدوی ترې گټه اوچتوي).

[۲۹] او تاسو په سمه لاره باندې تلل نه خوښوئ مگر هله چې الله ﷻ اراده وکړي (او توفیق درکړي) چې د ټولو عالمونو رب دی.

ارتباط او د مطلب خلاصه

په وړاندېنيو ایتونو کېې د قیامت د ورځې د څه حالاتو بیان نازل شوی وه، او په دې ایتونو

کښې د قرآن کریم حقانیت ته اشاره شوې ده کوم چې د ذکرې شوې ورځې دپاره لارښود دی. نو حاصل یې داسې راڅرګړي:

۱- نو کله چې قیامت ضرور قائمېدونکې دی او حساب کتاب راتلونکې دی نو په قرآن کریم باندې د مشرکانو تورونه بالکل دروغ دي. او دا ځکه چې:

الف: زه په ستورو باندې سوګند یادوم کوم چې د ورځې په رڼا کښې پټېدونکې دي، کوم چې په عین حال کښې په تېزۍ سره روان دي او د شپې د پلوه په خپلو- خپلو ځایونو کښې قرار نیوونکې او څرګندېدونکې دي.

ب: او همدارنګه په شپه باندې سوګند یادوم چې کله د نړۍ تیاري درلودونکې وګرځي (چې یا شروع شي او یا پای ته ورنژدې شي).

ج: او همدارنګه په سبا باندې سوګند یادوم چې کله سا واخلې او ښه رڼا شي. یا په بل عبارت: زه په ذکر و شوو شیانو باندې سوګند یادوم چې: دا قرآن کریم د جوګي کلام نه دی لکه چې مشرکان ورباندې تهمت لګوي، بلکې دا د یوې پریښتې (جبرائیل عليه السلام) کلام دی.

البته د دې حیثه نه چې دا یوه پریښته ده بلکې د دې حیثه چې دا د الله تعالی د پلوه یوه معززه رالېږلې شوې پریښته ده چې د الله تعالی کلام ځمکې ته رابښته کړي، چې څه نور صفات یې دا دي: اول: دا پریښته (جبرائیل عليه السلام) د ډېر زیات جسماني او روحاني قوت درلودونکې ده چې هیڅوک په هغه امانت کښې د مداخلې توان نه لري کوم چې دغه پریښته عليه السلام د خپله خانه سره ښکته کوي.

دوهم: جبرائیل عليه السلام د عرش العظیم د خاوند (الله تعالی) په نزد د لوړې رتبې درلودونکې دی. یا په بل عبارت: الله تعالی د خپل لوړ کتاب (قرآن کریم) د نازلولو دپاره لوړ رتبه پریښته غوره کړې ده. درېم: دغه جبرائیل عليه السلام په اسمانونو کښې او د پریښتو په مقامونو کښې اطاعت کړی شوی دی او په ټولو پریښتو باندې آمر دی.

څلورم: په دې باندې علاوه، جبرائیل عليه السلام (قرآن کریم نازلوونکې) ډېر زیات امانتګر دی چې په امانت کښې د یوې ذرې په اندازه خیانت هم نه خپلوي.

۲- ای مشرکانو! همدارنګه زه په ذکر و شوو درېو شیانو باندې سوګند یادوم چې هغه کس (محمد ص) نه لیونی دی او نه جوګی دی، چا چې په تاسو کښې ډېر عمر تېر کړی دی او تاسو یې ښه پوره پېژنئ، په چا باندې چې دا قرآن کریم جبرائیل عليه السلام نازل کړی دی.

۳- ای مشرکانو! دا قرآن کریم څه د خوب لیدل هم نه دي، بلکې محمد ص هغه پریښته (جبرائیل عليه السلام) په خپلو غږولو سترګو په خپله اصلي څېره لېدلې هم ده کومې چې الله تعالی د پلوه ورباندې قرآن کریم نازل کړی دی. دغو لیدلو د اسمان په شرقي څرګند أفق کښې یو ځل صورت نیولی دی او محمد ص ښه پوره پېژاندلی هم ده چې دا د الله تعالی د پلوه رالېږلې شوې ده.

۴- ای مشرکانو! محمد ص په همدغې غیبې وحې (قرآن کریم) باندې بخیل او شوم هم نه دی چې ستاسو څخه ورباندې د جوګیانو غوندې څه ګټه وټه غواړي او په تاسو باندې یې ورکول درانده

تمامه پري. تاسو کوم طرف ته روان یاست؟ ایا تاسو جوگیان نه دي لیدلي؟ ایا جوگیان چا ته پرته د څه گټې وټې د څه شي څرگندونه کوي؟

۵- لنډه دا چې دا قرآن کریم نه د جوگیانو کلام دی او نه د رتل شوي شیطان کلام دی بلکې د داسې ارشاداتو مجموعه ده چې د قیامت تر ورځې پورې د ټولو عالمونو دپاره پند او لارښود دی. البته هغه خلک ترې استفاده کوي کوم چې د سمې لارې د موندلو هڅه کوي او په همدې پسې زیار وباسي، کوم چې تعصب نه وي نیولی او انصاف یې د لاسه نه وي ورکړی.

۶- ای مشرکانو! او ای بنیادمانو! تاسو واورئ چې: تاسو ترهغه نه شئ کولی چې د قرآن کریم څخه استفاده وکړئ او په سمه لاره باندې روان شئ ترڅو چې الله ﷻ (چې د ټولو عالمونو رب دی) ستاسو د هدایت اراده وکړي او تاسو ته توفیق درکړي.

توضیحات

۱- په دې مقام کېښې لاندې ټکو ته توجه په کار ده:

الف: د ﴿فَلَا أَقِمْ﴾ غوندې یوه جمله په [الواقعة: ۷۵] ایت کېښې نازل شوې ده چې مونږ پکېښې د الله ﷻ په توفیق هملته مناسب تحقیق کړی دی، بیا تحقیقولو ته یې څه اړتیا نه وینو.

ب: په ﴿بِالْحَنَسِ﴾ [الجَوَارِ الْكُنُسِ] کېښې د "حُنُس" کلمه د "خَانِس" جمع ده چې د "حُنُوس" لکه "قُتُول" څخه اشتقاقه شوې ده، "حُنُوس" پټېدلو او بېرته په شا تللو ته ویل کېږي^(۱). د همدغه مصدر څخه په [الناس: ۴] ایت کېښې د ﴿الْحَنَاسِ﴾ کلمه هم اشتقاقه شوې ده او د شیطان دپاره لقب ګرځولی شوې ده چې نوموړی د الله ﷻ د نامه په اورېدلو سره مخ بېرته په شا تېښتي.

ج: په همدغه عبارت کېښې د "جَوَار" کلمه د "جَارِيَّة" جمع ده او د "جَرِي" لکه "رَمِي" څخه یې اشتقاق موندلی دی، "جَرِي" چټک او تېز حرکت ته ویل کېږي^(۲).

د: په همدغه عبارت کېښې د "كُنُس" کلمه د "كُنَاس" لکه "ضَارِب" جمع ده او د "كُنَس" لکه "ضَرْب" څخه مشتقه شوې ده، "كُنَس" دې ته ویل کېږي چې هوسی یا ګورا خر په خپل پنډغالي کېښې قرار ونیسي^(۳).

ه: مفسرینو کرامو په دې موضوع کېښې ډېر اوږد بحث کړی دی چې په دغو درېو کلمو ﴿بِالْحَنَسِ﴾ [الجَوَارِ الْكُنُسِ] سره کوم شیان مطلب دي^(۴)، یا په بل عبارت: دلته الله ﷻ په کومو شیانو باندې سوګند یاد کړی دی چې د ذکر و شوو درېو صفاتو درلودونکي دي؟ که څوک یې په تفصیل سره د لوستلو شوق لري نو هملته دې مراجعه وکړي.

(۱) لسان العرب ج ۶ ص ۷۱

(۲) معرود الرغب ص ۹۰

(۳) القاموس المحيط ج ۴ ص ۸۷

(۴) التفسير الكبير ج ۳۱ ص ۷۱

مگر مونږ ته ظاهره برهڻي چې دلته به ستوري مطلب وي^(۱)، کوم چې د ورځې د لیدونکو څخه پټه وي او په عین حال کې په تېزۍ سره حرکت کونکي دي او بالاخره په شپه کې د لیدونکو په نظر کې په خپلو خپلو ټاکلو شوو ځایونو کې قرار لري.

و: مونږ څکه دغه ډول تفسیر خوښ کړ چې د دغو ایتونو مضمون د "النجم" د سورت اولنیو ایتونو ته ورته دی او هلته به ستورو سره په سوځند باندې صراحت نازل شوی دی نو ځای به دا ده چې دلته به هم همدغه ډول سوځند مراد وي.

ز: که څوک وایي چې: د څه حکمت په بنیاد په دې ایتونو کې د جبرائیل ﷺ یو ځل لیدلو ته اشاره شوې ده چې: **وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأَفْقِ الْأَيْمَنِ**، حال دا چې هلته یې دوه ځله لیدلو ته اشاره شوې ده؟ مونږ وایو چې: دا سورت د معراج څخه پخوا نازل شوی دی^(۲)، حال دا چې د جبرائیل ﷺ دوهم ځل لیدلو د معراج په شپه په "سُورَةُ الْمُتَفِّهِ" کې صورت نیولی دی.

ح: په **وَاللَّيْلِ إِذَا تَغْشَى** کې د **وَتَنفَسٍ** کلمه د "تَغْشَى" لکه "دَخْرَجَ" څخه اشتقاق شوې ده، چې د کمزوري تیارې معنی ورکوي، او پوره واضح ده چې د شپې تیاره یا په شروع (مابین) کې او یا په اختتام (سهار) کې کمزوري وي^(۳).

نو که څه هم د همدې کبله ذکره شوې کلمه علماوو کرامو د امتدادو څخه گڼلې ده او د شپې په شروع او هم د شپې په اختتام دواړو سره یې تفسیر کړې ده^(۴)، خو مونږ ته د اولنۍ معنی اراده کول غوره برهڻي او دا ځکه چې دوهمه معنی په راتلونکي ایت کې پرته ده.

ط: په **وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ** کې د "صُبْح" کلمه د سبا یا د ورځې د اول وخت معنی ورکوي چې په عربي محاوره کې په لاندې دوه ډولونو سره ویشلی کېږي: اول: یو "صُبْح کاذب" یا "دروغون سبا" دی چې په افق کې اول ځل نهغه نړۍ رڼا ښکاره شي او لا خوره شوې نه وي.

دوهم: بل "صُبْح صادق" یا "رښتینی سبا" دی چې په افق کې همدغه نهغه نړۍ رڼا خوره شي او د سهار د لمانځه وخت پیل شي.

ي: په دې مقام کې د "الصُّبْح" څخه همدغه صادق سبا مطلب دی^(۵)، چې د شپې تیاره پکې کمزوري گرځي او د سهار رڼا له څه سا اخلي او په خورېدلو پیل کوي.

یا: د پورتنیو ټکو په ملحوظ د ایتونو مضمون هغسې راڅرګړتې لکه څنګه چې ورته د مطلب په خلاصه کې اشاره شوې ده.

(۱) اخوان البیان ج ۹ ص ۷۱، المحرر الوجیز ج ۱۴ ص ۲۴۲

(۲) تفسیر ابن کثیر ج ۳ ص ۴۸۰

(۳) مفردات الراغب ص ۲۴۴، لسان العرب ج ۶ ص ۱۳۹

(۴) تفسیر ابن السعدي ج ۹ ص ۱۱۸

(۵) روح المعانی ج ۳۰ ص ۵۹

یب: بالآخره، که بالفرض المحال قرآن کریم حقانی کتاب نه وی او محمد ﷺ په حقه پیغمبر نه وی لکه څنگه چې مشرکان خیال کوي او اتهام لگوي، نو ټوله دنیا به عبثه پیدا شوې وی او اسماني انتظاماتو به هیڅ صورت نه وی نیولی.

په دغو سوگندونو کښې څه شي ته اشاره ده؟

۲- په دې باندې علاوه څه لرې نه ده چې په ذکر و شوو سوگندونو کښې لاندې مطالبو ته هم اشاره وي:

الف: چې په ﴿بِالْحَنَسِ﴾ (الْجَوَارِ الْكُنُسِ) کښې دې ته اشاره وي چې: ای مشرکانو! د قرآن کریم حالت د ستورو غوندې دی چې د شپې څرگندېږي او د ورځې د نظره پټېږي، ته به وایې چې بالکل محوه شوه او د منځه لاړه یا متوقف شوه او ځای په ځای ودرېده، خو په عین وخت کې په پټه سره د ډېرې تېزۍ په حال کښې روان وي، نه محوه شوي وي او نه متوقف دي.

قرآن کریم هم مخ په ترقۍ روان دی چې حرکت یې ستاسو د نظر لاندې نه واقع کېږي، لږ وروسته به ستاسو تر نظر لاندې راشي چې اوج ته ورسېږي.

ب: په ﴿وَاللَّيْلِ إِذَا عَسَسَ﴾ کښې د کفارو موقت قوت او موقت زور ته اشاره ده چې مخ په زوال روان دی، لکه څنگه چې په مابینام کښې په کراره-کراره شپه پخېږي او تیاره زیاتېږي همدارنگه به د هغوی زور هم د خاورو سره خاورې شي.

ج: په ﴿وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ﴾ کښې د نبي کریم ﷺ حالت ته اشاره ده چې د نبوت رڼا یې مخ په خورېدلو روانه ده، لکه چې د سهار رڼا سات په سات زیاتېږي او خورېږي، لږ وخت وروسته به ورباندې ټوله دنیا رڼا شي.

“ضِنَّة” څه معنی؟

۲- په ﴿وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ﴾ کښې د “ضَنِين” کلمه د “ضِنَّة” لکه “عِزَّة” څخه اشتقاقه شوې ده چې د شومتیا او بخل معنی ورکوي^(۱). یعنې محمد ﷺ د وحې په ابلاغ باندې بخل (شومتیا) خپل وونکی نه دی چې د جوگیانو غوندې ورباندې شکرانه وغواړي او خپله گټه وټه په نظر کښې ونیسي.

د “التکویر” سورت پښتو ترجمه او تفسیر د الله ﷻ په توفیق ختم شو.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الدِّينِ وَفَقْتَهُمْ إِلَى مَا نَحِبُّ وَتَرْضَى.

۱۴۲۵/۱۲/۵ هـ ق = ۱۳۸۳/۱۰/۲۶ هـ ش.

(۱) مفردات الراغب ص ۳۰۸: لسان العرب ج ۱۲ ص ۲۶۱

الانقطاع (۸۲)

سریزه

- ۱- د دې سورت نوم هغه مصدر (انفطار) گر خولی شوی دی د کوم څخه چې د همدې سورت په لومړني ایت کښې د ﴿ اَنْفَطَرْتُ ﴾ کلمه اشتقاقه شوې ده.
- ۲- دا سورت هم ټول مکي دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی^(۱).
- ۳- د دې سورت ټول ایتونه نولسو (۱۹) ته رسېږي^(۲).
- ۴- د کلماتو شمېر يې اتيا (۸۰) کلمې دي^(۳).
- ۵- د تورو شمېر يې درې سوه اوه وشت (۳۲۷) توري دي^(۴).
- ۶- دا سورت (الانفطار) د نورو مکي سورتونو او په تېره بيا د وړاندېني سورت (التکوین) په څېر عقیدوي احکام ډېر بیانوي او د قیامت د ورځې حالاتو او علاماتو ته پکښې اشاره شوې ده.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ إِذَا السَّمَاءُ أَنْفَطَرَتْ ۝ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ۝ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ۝ وَإِذَا الْقُبُورُ بُعِثِرَتْ ۝ عَلِمْتَ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ۝ يَتَأْتِيهَا الْإِنْسُنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ۝ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّنَكَ فَعَدَلَكَ ۝ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ ۝ كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالَّذِينَ ۝ وَإِنْ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ۝ كِرَامًا كَاتِبِينَ ۝ يَعْمَلُونَ مَا تَفْعَلُونَ ۝ ﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله ﷻ په نامه.

- [۱] کله چې اسمان وچوي (درې ورې شي).
- [۲] او کله چې ستوري راودوړېږي (او تیت پرک شي).
- [۳] او کله چې دریاونه (یو بل ته) وروشکولی شي (او خوږې اوبه او تروې اوبه سره ګډې وډې شي).
- [۴] او کله چې قبرونه په بل مخ واړولی شي (او مړي ترې ژوندي را اوچت کړي شي).
- [۵] نو (په دغه وخت کښې به) هر نفس (هر څوک) په هغه شي باندې پوه شي (او خبر به شي) کوم يې چې وړاندې لېږلی وي او (یا) يې وروسته پرېښي وي (برابره خبره ده چې ښه وي او که بد وي).

(۱) المعمر الوجیز ج ۱۶ ص ۲۴۵

(۲) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۵۵

(۳) تفسیر الخازن ج ۱۶ ص ۴۶۷

(۴) اللباب فی علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۱۹۴

- [۶] ای (کافره!) انسانه! ته په خپل کریم رب څخه سره څه شي تېر ويستلې (چې کفر دې په دانسي توگه غوره کړي)؟
- [۷] (البته) په خپل هغه رب څخه سره چې ته يې (د نطفې څخه) پيدا کړې نو اندامونه يې درجوړ کړه نو اندول يې دربرابر کړ.
- [۸] (په خپل هغه رب څخه سره) چې په ډېرو خبرو (او بڼو) کېنې يې په هغې خبره (او بڼه) تاته پيوند درکړ کومې ته يې چې اراده وشوه (په خپله خوښه يې په انساني شکل جوړ کړې).
- [۹] (ای انسانه!) دا غولېدنه مناسب کار نه دی، بلکې تاسو (په دغې غولېدنې باندې علاوه) د جزا تکذيب کوئ (د قيامت د قيام څخه منکر ياست).
- [۱۰] حال دا چه يقينا په تاسو باندې (دخپل رب څخه د پلوه) ساتونکي پرېښتي (ټاکلې شوې) دي.
- [۱۱] (داسې پرېښتي) چې دکرامت والا (او) ليکونکې دي (ظلم او تيري نه کوي).
- [۱۲] چې په هغو ټولو کړو وړو پوهيږي کوم چې تاسو يې کوئ (برابره خبره ده چه عقيدوي وي او که عملي).

د مطلب خلاصه

د دې سورت (الانفطار) په ذکر و شوو ايتونو کېنې د وړاندېني سورت (التکوین) مضامين تعقيب شوي دي او د قيامت د ورځې د څه علاماتو او څه کيفياتو بيان پکېنې نزول موندلی دی چې حاصل يې داسې راخېږي:

۱- کله چې لاندې کارونه صورت ونيسي:

الف: چې اسمان وچوي او قوي نظام يې درې وړې شي.

ب: چې ستوري راودوړېږي او تيت پرک راتوی شي او خواره واره شي.

ج: چې دريابونه سره خلط ملط شي او خوږې اوبه يې د ترخو اوبو سره گډې وډې شي او کومه غير محسوسه (قدرتي) پرده يې چې ترمنځ حائله ده هغه محوه شي.

د: چې قبرونه سرچېه او په بل مخ کې شي او ټول دفن کې شوي مړي بېرته ژوندي رااوچت شي. نو په دغه وخت کېنې به هر څوک په خپلو هغو کړو وړو پوه شي او ورباندې خبر به کې شي کوم يې چې د خپله مرگه وړاندې لېږلي وي او کوم يې چې د خپل مرگ څخه وروسته پرېښی وي، چې د نېکوي يا بدو بنياد يې ايښی وي.

۲- ای بنيادمه! کله چې ته ډېره سخته ورځ (قيامت) په مخکېنې لري نو په تاباندې څه باعث دی چې دغې ورځې ته تياري نه نيسي او بالکل ترې غافل يې، چې په خپل کریم رب څخه باندې دی کفر غوره کړی دی؟ حال دا چې:

الف: ته خپل رب څخه د نطفې څخه پيدا کړې او د موجوداتو په قطار کېنې يې ودرولی. ايا تا خپل ځان پخپله پيدا کړی دی؟

ب: تاته خپل رب ﷻ روغ رمت اندامونه دروېښل او ستا د بدن ټولې پرزې يې په کار واچولې،
 او ستا د موجودیت (ژوند) په خدمت کښې يې لگيا کړې.
 ج: ستا د اندامونو ترمنځ يې اندول مراعات کړ چې مثلاً دواړه پښې، دواړه لاسونه، دواړه
 سترگې او دواړه غوږونه يې په يوې اندازې سره درجوړ کړه.
 د: تاته خپل رب ﷻ ښه ښايسته خبره او ښه درکړه او ښه ډولي قامت يې دروبانښه، او په دوه وو
 پښو يې روان کړې.

لنډه دا چې د زښتو ډېرو خبرو څخه ستا رب ﷻ تاته په هغې خبره او ښه کښې پيوند درکړ
 کومې ته يې چې اراده شوې وه، نو تا خپل ځان ته په خپله خبره او ښه نه ده خوښه کړې. که ستا د
 رب ﷻ اراده شوې وي نو د خړه يا خنزير خبره به يې درکړې وي.
 ه: ای انسانه! د دغو نعمتونو غوښتنه دا ده چې ته خپل رب ﷻ په ټولو عالي نومونو سره
 وېژنې لکه رحيم او کریم، يا لکه قهار او جبار، بايد ته د خپل رب ﷻ په رحمت او کریميت باندې
 ونه غولېږې.

خو تاسو دغه مناسب کار نه کوئ بلکې د جزا ورځې ته د دروغو نسبت کوئ او د خپل رب ﷻ
 قهاريت او جباريت مو هېر کړې دي، حال دا چې ستاسو د رب ﷻ د پلوه په تاسو باندې ستاسو د
 ټولو کړو وړو ساتونکې او ثبت کوونکې او د کرامت والا ليکونکې پرېښتې مقررې کړې شوې دي
 چې ستاسو هر قول او فعل ليکي او په هغه شي باندې پوهېږي کوم چې تاسو يې کوئ.
 و: نو که بالفرض دنياوي ژوند په پای کښې تصفيه نه درلودی او د قيامت د ورځې راتگ دروغ
 وي لکه چې تاسو گومان کوئ نو ستاسو رب ﷻ به په تاسو باندې ليکونکې پرېښتې نه وي مقررې
 کړې لکه په څارويو او ځناورو باندې يې چې نه دي مقررې کړې.

توضیحات

- ۱- په ﴿وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ﴾ کښې د ﴿فُجِّرَتْ﴾ کلمه په اصل کښې د "فَجَّرَ" لکه "ضَرَبَ" -
 څخه اشتقاقه شوې ده چې د يوه شي د پراخه څيړولو او شکولو معنی ورکوي^(۱). يعنې او کله چې
 دريابونه څيرې کړي شي او هغه قدرتي پرده د منځه يووړله شي کومه چې د خواږه درياب او تروه
 درياب ترمنځ پرته ده، نو دواړه دريابونه به سره ګډه او يو ځای کړي شي.
- ۲- په ﴿وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ﴾ کښې د ﴿بُعْثِرَتْ﴾ کلمې د "بُعْثَرَة" لکه "ذَخْرَجَة" - څخه اشتقاق
 موندلی دی، "بُعْثَرَة" دې ته وضعه شوی دی چې د ځمکې د ګېډې څخه سره زر او سپين زر
 راووستلی شي او مړي ترې ژوندي را اوچت کړي شي^(۲).

(۱) مفردات الراغب ص ۳۸۷
 (۲) لسان العرب ج ۴ ص ۷۲

همدي مضمون ته نبي کریم ﷺ په يوه حديث کښې اشاره کړې ده چې: «تَقِيءُ الْأَرْضَ أَفَلَاذِ كِبِدَهَا أَمْثَالُ الْأَسْطُوانِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ»^(۱) يعني د قيامت په نژدې وخت کښې به څمکه د خپل جگر ټوټې چې د سرو زرو او سپينو زرو څخه عبارت دي د ستنو غوندي را قی کړي (رابهر کړي).

۳- د ﴿يَتَأْتِيَ الْإِنْسَانُ مَا عَمِلَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ﴾ ايت مضمون ته په بل ايت کښې داسې اشاره شوې ده چې: ﴿وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ﴾ [لقمان: ۳۳] يعني او (ای انسانانو!) هر ورو ضرور دي تاسو په الله ﷻ سره غولوونکی (شیطان) ونه غولوي (چې الله ﷻ غفور او رحيم دی تکره شی د جنایاتو مرتکب شی).

يادونه

۴- د ﴿وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ﴾ په اړه د الله ﷻ په توفيق د [الرعد: ۱۱] او [ق: ۱۷، ۱۸] ايتونو لاندې څه مطالب تېر شوي دي او د ليکونکو پرېستو په حالاتو باندې څه رڼا اچولې شوې ده، چې په بيا ليکلو سره يې کتاب نه شو اوږدولی.

دا د يو پلوه، او بله پلوه که څه هم ځينو علماوو کرامو ليکلي دي چې ليکونکې پرېستې په عقيدوي نېکيو او عقيدوي بديو باندې په ترتيب سره په ښه بوی او بد بوی سره پوهېږي^(۲) خو مونږ ته بهتره برېښي چې دغه پوهه بلاکيفه ده او يوازې الله ﷻ ته معلومه ده چې پرېستې ورباندې په څه ډول سره پوه کوي.

﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ﴾ وَإِنَّ الْفَجَّارَ لَفِي حَجِيمٍ ﴿يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ﴿وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ﴾ ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ﴾

- [۱۳] يقينا نيکان به (په دغې ورځ) هر ورو په لوی نعمت (دائمي جنت) کښې وي.
- [۱۴] او يقينا فاجران (کفار) به هر ورو په دوزخ کښې وي.
- [۱۵] فاجران به دوزخ ته د جزا په ورځ ور داخلېږي (چې دوی ترې انکاري وه).
- [۱۶] او فاجران (کفار) به د دوزخ څخه (هيڅ وخت) غائبېدونکي نه وي (تل به پکښې سوزي).
- [۱۷] او (ای پیغمبره!) ته څه شي پوه کړې چې د جزا ورځ کومه (او څنگه ورځ) ده؟
- [۱۸] بيا (وايم چې) ته څه شي پوه کړې چې د جزا ورځ کومه (او څنگه ورځ) ده؟
- [۱۹] (هغه داسې ورځ ده چې) هيڅ کس به بل کس ته د هيڅ شي واک نه لري، او په دغې ورځ کښې به (ظاهري او باطني) فرمان الله ﷻ پورې مختص وي (او بس).

(۱) جامع الترمذي ج ۲ ص ۴۴

(۲) تفسير القرطبي ج ۱۹ ص ۲۴۸

توضیحات

- ۱۔ د ﴿يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا﴾ د جملې مضمون ته په يوه اوږده حديث كښې اشاره شوې ده چې: يوه ورځ نبي كريم ﷺ د قریشو ټولې كورنۍ وروبللې او د صفا په غونډۍ يې خطابه وركړه چې: تاسو (د سمې عقيدې او عمل په خپلولو سره) خپل ځانونه د دوزخ څخه وژغورئ ځكه چې: «فَإِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا»^(۱) يعنې يقيناً زه ستاسو دپاره د الله ﷻ د پلوه د هيڅ شي واكداري نه شم كولى (زما هيڅ شى په اختيار كښې نشته، زه د هيچا ذموار نه يم).
- ۲۔ كه څوك وايي چې: ايا دغه ايت او دغه حديث شفاعت نه نفي كوي؟ مونږ وايو چې: په دې مقام كښې بدون د اجازې شفاعت نفي كړى شوى دى، نه مطلق شفاعت. او همدغه مضمون ته په [غافر: ۱۶] ايت كښې هم اشاره شوې ده.

په همدې ځاى د "الانفطار" سورت پښتو ترجمه او تفسير د الله ﷻ په توفيق پاى ته ورسېد.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الْمَشْفُوعِينَ لَهُمْ.

۱۴۲۵/۱۲/۸ هـ ق - ۱۳۸۳/۱۰/۲۹ هـ ش.

المطفيين (۱۳)

المطفيين (۱۳)

سریزه

- ۱۔ د دې سورت (المُطَفِّفِينَ) لومړنی ایت په خپل نامه باندې مشتمل دی او په همدې نامه سره د نورو سورتونو څخه جدا شوی دی.
- ۲۔ په دې سورت کې علماء کرام اختلاف لري^(۱) چې د ځینو په نزد دا سورت مکي دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی، ځینې وايي چې دا مدني دی او د هجرت څخه وروسته نازل شوی دی، او بالاخره ځینې وايي چې دا سورت نه مکي دی او نه مدني دی بلکې د هجرت په سفر کې نازل شوی دی چې نبي کریم ﷺ د مکې څخه وتلی وه او مدینې منورې ته لا نه وه رسېدلی چې ذکر شوی سورت ورباندې نازل کړی شو.
- خو ظاهره دا ده چې دا سورت د مکي سورتونو د جملې څخه دی^(۲) لکه څنگه چې د همدې سورت څخه وړاندې بېرته سورتونه د هجرت څخه وړاندې نازل شوي دي او مکي سورتونه دي.
- ۳۔ که څوک وايي چې: عبد الله بن عباس رضی الله عنهما د دې سورت د شان نزول په هکله فرمايلي دي چې: «لَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ كَانُوا مِنْ أَهْلِ النَّاسِ كَيْلًا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سُورَتَهُ ﴿وَيَلُ لِلْمُطَفِّفِينَ﴾ فَأَحْسُوا الْكَيْلَ بَعْدَ ذَلِكَ»^(۳) يعنې کله چې نبي کریم ﷺ مدینې منورې ته لاړ نو په دغه وخت کې د مدینې منورې خلک د کيل (پيمانې) د حیثه د ټولو خلکو ناپاک خلک وه نو الله ﷻ د ﴿وَيَلُ لِلْمُطَفِّفِينَ﴾ سورت نازل کړ نو هغوی د دې څخه وروسته پيمانه ښه کړه او د خبائث څخه يې لاس واخست.
- نو پوښتنه دا ده چې ایا د همدغه حديث څخه د دې سورت مدنيتوب په اثبات نه رسېږي؟ مونږ وايو چې: د سلفو صالحينو عادت وه چې په مصداق باندې به يې هم د شان نزول اطلاق کاوه^(۴) او قرائت ته به يې هم کله کله د نزول لقب ورکاوه. نو څه لرې نه ده چې د حديث معنی دا وي چې د هجرت په وخت کې د مدینې منورې خلک د دې سورت د ډېرو ښو مصداقاتو څخه وه خو چې کله ورباندې نبي کریم ﷺ ذکر شوي پخوا نازل شوی سورت قرائت کړ نو هغوی د دغه بد عمل څخه ډډه وکړه.

- ۴۔ د دې سورت د ایتونو شمېر شپږ دېرش (۳۶) دی^(۵).
- ۵۔ د کلماتو شمېر يې يو سلو نهه شپېتو (۱۶۹) کلمو ته رسېږي^(۶).
- ۶۔ د حرفونو شمېر يې اوه سوه او اتيا (۷۸۰) حرفونو ته پورته شوی دی^(۷).

(۱) زاد المسیر ج ۸ ص ۱۹۹؛ روح المعاني ج ۳۰ ص ۶۷؛ المحرر الوجیز ج ۱۶ ص ۲۴۹

(۲) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۸۷

(۳) سنن ابن ماجه ص ۱۶۰

(۴) تفسیر القاسمي ج ۱ ص ۲۷؛ تفسیر المنار ج ۹ ص ۶۴۲

(۵) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۵۷

(۶) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۴۷۰

(۷) الباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۲۰۵

۷- د دې سورت محتویات د نورو مکي سورتونو محتویاتو ته ورته دي او د عقیدوي احکامو په محور څرخېږي. شاید چې دلته به د کیل او وزن په ذکر کښې هم دېته اشاره وي چې کله په مالي حق کښې بې عدالتي د قیامت په ورځ د شرمندګۍ سبب دی نو عقیدوي بې عدالتي خو به په هغې ورځ کښې د ډېر لوی شرم او خجالت سبب جوړ شي، چې څوک د الله ﷻ سره په شریک یا په شریکانو درلودلو سره عقیده خپله کړي.

۸- په دې سورت (المُطَقِّقِينَ) کښې د وړاندېني سورت (الإِثْقَار) د ځینو مطالبو څه تفصیل نازل شوی دی چې د نېکانو او بدانو حالات پکښې تشریح شوي دي او د هغه کتاب ساتنځای ته پکښې اشاره شوې ده د کوم په لیکنه باندې چې روزمره پریښتې (کِرَامُ کَاتِبِينَ) کار کوي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ ﴿١﴾ الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٢﴾ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿٣﴾ أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ﴿٤﴾ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥﴾ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر بارحمة الله ﷻ په نامه.

[۱] کم ورکونکو ته معنوي هلاک (او حسرت) دی.

[۲] (البته) هغو کسانو ته کوم چې کله د خلکو څخه (خپل حق) پیمانې کوي (او یا یې ترې تلي نو پوره یې) اخلي.

[۳] او چې کله خلکو ته (حق) ورپیمانه کوي او یا یې ورتلي نو کمول کوي (پوره یې نه ورکوي).

[۴] ایا دغه ډله کسان گومان نه کوي (او نه پوهېږي) چې یقیناً دوی (د ځمکې څخه) راپورته کړی شوي دي (او د خپل رب ﷻ په حضور کښې درېدونکي دي)؟

[۵] (البته) په ډېره لویه ورځ کښې (چې د قیامت ورځ ده).

[۶] (دوی به هرومرو) په داسې ورځ کښې (مبعوث کړی شي) چې ټول خلک د رب العالمین ﷻ دپاره (د حساباتو د تصفیه کولو په ارتباط) ودرېږي.

ارتباط او توضیحات

۱- په دې ایتونو کښې د وړاندېني سورت (الإِثْقَار) د وروستني ایت مضمون تعقیب شوی دی او د قیامت د ورځې مشکلاتو ته پکښې اشاره شوې ده چې وړه یې انصافي (عملي جنايات) او لویه بې انصافي (عقیدوي جنايات او کفریات) به دواړه هلته تر محاسبې لاندې ونيولی شي.

خونکات

۲- په دې مقام کېنې باید لاندې نکات په نظر کېنې وساتل شي:

الف: په ﴿وَبَلِّغْ لِلْمُطَفِّفِينَ﴾ کېنې د "مُطَفِّفِينَ" کلمه د "تَطْفِيف" څخه اشتقاقه شوې ده، "تَطْفِيف" د یوه طفیف او حقیر شي رانیولو ته ویل کېږي^(۱). خو په دې مقام کېنې ذکره شوې کلمه په متصلو دوه وو ایتونو کېنې تفسیره شوې ده.

ب: په ﴿عَلَى النَّاسِ﴾ کېنې د "عَلَى" توری د "عَنْ" د توري معنی ورکوي^(۲) چې جر ورکونکي توري یو د بل په ځای کارول کېږي.

ج: د همدغه عبارت سره د ﴿أَوْ أَتْرُؤُوا عَنْهُمْ﴾ جمله مقدره ده په کومې باندې چې په ﴿وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ﴾ کېنې د ﴿أَوْ وَزَنُوهُمْ﴾ جمله دلالت کوي.

یعنې: د ناچیزه او حقیر شي اخستونکو کسانو ته معنوي هلاک او د لویې ورځې حسرت او افسوس دی، کوم چې خپل حق په کیل او وزن کېنې پوره اخلي او خلکو ته یې پوره نه ورکوي بلکې ورته کموي یې.

سوال جواب

د: که څوک وایي چې: د دغو دواړو ایتونو د تلاوت په وخت کېنې د سړي په ذهن کېنې دا پوښتنه راپیدا کېږي چې د خپل حق پوره اخستل هم جنایت دی او د ﴿وَبَلِّغْ﴾ په وعید کېنې دخل لري؟ مونږ وایو چې: د ایتونو مضمون دا دی چې د خپل حق پوره اخستل د هغه چا دپاره جنایت دی چې دغه کار ته په خپل ځان پورې اختصاص ورکوي حال دا چې د بل چا د حق په تنقیص باندې اخته وي.

همدې مضمون ته نبي کریم ﷺ داسې اشاره کړې ده چې: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ»^(۳) یعنې ستاسو یو کس به ترهغه کامل مؤمن جوړ نه شي ترڅو چې د خپل ورور دپاره هغه شی خوښ کړي کوم چې د خپل ځان دپاره یې خوښوي.

ه: نبي کریم ﷺ د ﴿يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ایت په تفسیر کېنې فرمایلي دي چې: «حَتَّىٰ يُغِيبَ أَخَدَهُمْ فِي رُسُلِهِ إِلَىٰ أَنْصَابِ أَذْنَيْهِ»^(۴) یعنې د قیامت ورځ دېره سخته ورځ ده آن تردې چې د خلکو یو کس به د خپلو دواړو غوږونو تر نیمايي برخو پورې په خپلو خولو کېنې ډوب وي.

و: که څوک وایي چې: پوره واضحه ده چې په پیمانې او تله کېنې په ټکی سره لږ مال سپمولی

(۱) لسان العرب ج ۹ ص ۲۲۳

(۲) التفسیر الکبیر ج ۳۱ ص ۸۸: زاد المسیر ج ۸ ص ۲۰۰: القاموس المحيط ج ۳ ص ۲۰۶

(۳) صحیح البخاري ج ۱ ص ۶

(۴) صحیح البخاري ج ۲ ص ۷۲۶

کېږي، نو د څه حکمت په بنياد الله ﷻ د لږ حرام مال په اخستلو سره سخت وعيد نازل کړ؟
مونږ وايو چې: د دغه سخت وعيد په نزول کېنې دې ته اشاره ده چې د لږ او حقير مال رانيوونکي
کسان هيڅکله د ډېرو حرامو مالونو په خوړلو باندې درېغ نه کوي که لاس يې ورباندې بر شي.
دغه مضمون ته د يهودانو په ارتباط په [آل عمران: ۷۵] ايت کېنې اشاره شوې ده.

او يوه فارسي ژبې شاعر په خپلو اشعارو کېنې څومره بڼه ځای په ځای کړې دی چې:

گرېه مسکين اگر پر داشتی :: تخم گنجشک از جهان برداشتی

هيچ کس را گرد خود نه گذاشتی :: اين دو شاخ گاو اگر خر داشتی

يعنې پيشو غريبې که وزرې درلودی نو د چرچنو توخم به يې د ټولې دنيا څخه ويستلی وی، او
که بالفرض د غوايه دوه بنکرونه خره درلودی نو هيڅوک به يې د خپل خان شاوخوا نه وی پرېښي.

په دې باندې علاوه که ذکر شوی عمل د دوه وو متجانسو شيانو ترمنځ صورت ونيسي - لکه چې
په دواړو پيمانو کېنې غنم وي او يا د تلې په دواړو پلو کېنې جوار وي - نو برسېره په بې عدالتۍ باندې
سود هم تحقق مومي، حال دا چې د سودخور په هکله د [البقرة: ۲۷۶] ايت کېنې ډېر سخت وعيد نازل
شوی دی، او نبي کریم ﷺ هم پکېنې سخت وعيد ته اشاره کړې ده لاندې دوه مثالونه يې ولولي:

الف: نبي کریم ﷺ فرمايلي دي چې: «الرِّبَا سَبْعُونَ حَوْبًا أَيْسَرُهَا أَنْ يَتَكَبَّحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ»^(۱) يعنې سود
چې دی د گناه د حيثه اويا (۷۰) ډوله دی، اسان سود دا دی چې يو سړی د خپلې مور سره جنسي
ارتباط ونيسي.

ب: نبي کریم ﷺ د معراج په يوه اوږده حديث کېنې فرمايلي دي چې: «قَالَ هَؤُلَاءِ أَكَلَةُ الرِّبَا»^(۲)
يعنې زه هلته په داسې قوم باندې ورغلم چې گېډې يې د کوټو غونډې وي او داسې ماران
(منگوران) پکېنې وه چې د بېرون څخه ليدل کېده. ما پوښتنه وکړه چې ای جبرائيله! دغه کسان
څوک دي؟ هغه ﷺ په جواب کېنې وويلې چې دغه کسان سود خواره دي.

ز: که څه هم مونږ د هغو ټکيو نومونه نه شو اخستلی او نه راته پکېنې معلومات شته د کومو
عملي کول چې په پيمانه او تله کېنې صورت نيولی شي او ماهر ټگان پرې پوهېږي، خو دومره ليکو
چې: ايتونه هر ډول ټکيو ته شموليت لري او هر ډول ټکي پکېنې حرامه ښودلې شوې ده. همدا راز د
همدغو ايتونو په استناد د حکميت په وخت کېنې بې عدالتی او زده کوونکو ته د نمراتو په ورکولو
کېنې بې انصافي او يا داسې نورې نا انډولۍ د همدغه ايت په استناد ټولې حرامې دي.

ح: بالاخره په دې ايتونو کېنې مشرکان په غوږ باندې وهلی شوي دي چې: ای مشرکانو! کله چې
هغو کسانو ته د قيامت په سخته ورځ کېنې د ﴿وَيْلٌ﴾ وعيد ټاکلی شوی دی کوم چې په پيمانه او
تله کېنې بې عدالتی خپلوي، نو تاسو به څنگه د دغه وعيد څخه بچ پاتې شئ چې عقيدوي بې

(۱) سنن ابن ماجه ص ۱۶۴

(۲) مستد احمد بن حنبل ج ۳ ص ۲۷۰

انصافي او بي عدالتی مو خپله کړې ده او د خپل رب ﷻ سره مو مخلوقات په عبادت کښې شريکان درولي دي؟!

﴿كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَارِ لَفِي سَجِينٍ ﴿٧﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَجِينٌ ﴿٨﴾ كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿٩﴾ وَبِلَ يَوْمَيْنِ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يُكْذِبُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿١١﴾ وَمَا يُكَذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّحَجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ ﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾ كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَنْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾﴾

[٧] دغسې نه ده (چې حسابات به تصفيه نه شي)، يقيناً د فاجرانو (كفارو) كتاب (اعمالنامې) هرومرو په سجين كښې (ساتلې شوي) دي.

[٨] او (ای پیغمبره!) ته څه شي پوه کړې چې سجين څه شی دی؟

[٩] (سجين) مهر کړی شوی کتاب دی (چې هيڅوک پکښې گوتې نه شي وهلی).

[١٠] په دغې ورځ (قيامت) کښې د تکذيب کوونکو کسانو دپاره معنوي هلاک (او ډېر لوی

حسرت) دی.

[١١] (البته) هغه تکذيب کوونکي کوم چې د جزا ورځې ته د دروغو نسبت کوي.

[١٢] او د جزا په ورځې سره تکذيب نه خپلوي مگر هر تجاوز کوونکی ډېر گنهگار (کافر).

[١٣] چې کله ورباندې زمونږ ايتونه تلاوت کړی شي نو وايي چې (دا) د پخوانيو (عبي) قيصي

دي (د الله ﷻ د پلوه نه دي نازلې شوې).

[١٤] دغسې نه ده (لکه چې نوموړی خيال کوي) بلکې د دغو (منکرانو) په زړو باندې هغو

(کفرياتو) زنگ اچولی دی کوم چې همدوی دي چې (په دوامداره توگه) يې کسب کوي.

[١٥] (بيا وایم) دغسې نه ده، يقيناً دوی (منکران) په دغې ورځ کښې د خپل رب ﷻ (د دیدار

څخه ضرور په پرده کښې پټ کړی شوي دي) (د دیدار څخه محروم کړی شوي دي).

[١٦] بيا يقيناً همدوی دوزخ ته هرومرو داخلېدونکي دي.

[١٧] بيا به (د تخجيل دپاره ورته) وويلی شي چې: دا هغه (عذاب) دی کوم چې تاسو به يې (په

دنیا کښې) تکذيب کاوه (او عقیده به مو ورباندې نه خپلوله).

[١٨] دغسې نه ده (چې د جنایاتو تصفيه به صورت ونه نیسي) يقيناً د نېکانو کتاب

(اعمالنامې) هرومرو په عليين کښې (ساتلې شوې) دي.

- [۱۹] او ته څه شي پوه کړې چې عليين څه شی دی؟
 [۲۰] (عليين) مهر کړی شوی کتاب دی (چې هيڅوک پکښې گوته نه شي وهلی).
 [۲۱] چې (الله ﷻ ته) مقربې پرېښتې ورته حاضرېږي (او بس).

د مطلب خلاصه

- په دې ايتونو کښې د وړاندېنيو ايتونو مضمون تعقيب شوی دی چې حاصل يې داسې راڅپړي:
- ۱- ای مشرکانو! دغسې نه ده چې تاسو به د حساب کتاب دپاره مبعوث نه کړی شئ او د تطفييف جزا به ونه ځورئ. او دا ځکه چې ستاسو په شمول د ټولو فاجرانو د اعمالو د ثبت کتابونه هرومرو په يوه ځای کښې ساتلې شوي دي کوم چې سجين نومېږي. نو د همدغه ځايه به د قيامت په ورځ د حساباتو د تصفيه کولو دپاره حاضر کړی شي.
 - ای پيغمبره! ته څه پوه کړې چې سجين څه شی دی په کوم کښې چې د فاجرانو اعمالنامې ساتلې کېږي او د قيامت تر ورځې پورې هلته قرار ورکولی کېږي؟
 - سجين د يوه داسې کتاب نوم دی په کوم باندې چې مهر وهلی شوی دی او هيڅوک پکښې بدلون رابدلون نه شي راوستلی.
 - ۲- نو ای پيغمبره! تکذيب کوونکو ته د قيامت په ورځ معنوي هلاک او ډېر حسرت او هم افسوس دی چې د ذکر شوي کتاب په مطابق به ورسره چال چلند وکړی شي. او دا ځکه چې:
 - الف: تکذيب کوونکي (کفار) د جزا د ورځې تکذيب کوي او انکار ترې خپلوي، په کومه ورځ کښې چې مړي راژوندي کېږي او د رب العالمين په حضور کښې د محاسبې دپاره درولی کېږي.
 - ب: په دغې ورځې باندې تکذيب نه خپلوي مگر هغه کسان کوم چې د شريعت له پولو وتونکي او ډېر غټ گنهگاران وي او په همدې حالت باندې کلک ولاړ وي.
 - ج: کوم چې کله ورباندې زمونږ ايتونه قرائت کړی شي نو سمدستي ترې انکار کوي او د عناد په توگه وايي چې: دا ايتونه د الله ﷻ د پلوه نه دي نازل کړی شوي بلکې دا د پخوانيو عبثې او دروغينې قيصې دي چې د خپلو ځانه جوړې کړي شوې دي.
 - ۳- ای پيغمبره! دغسې نه ده لکه چې مشرکان خيال کوي او زمونږ په ايتونو د عبثو قيصو نوم ږدي، بلکې د مشرکانو په زړونو باندې هغو کړو وړو زنگ او خيري اچولی دی کوم چې دوی يې کسب کوي او روزمره ورباندې لگيا دي. نو ځکه ذکر شوی اتهام لگوي.
 - ۴- دغسې نه ده چې دغه کفري او شرکي عقیده به کفارو ته گټه ورسوي، بلکې دغه به ورته په ډېر زيات ضرر باندې تمامه شي. نو:
 - الف: په دغې ورځ کښې به کفار د خپل رب ﷻ د ديدار څخه په پرده او حجاب کښې وساتلی شي او بالمقابل مومنانو ته به د خپل رب ﷻ ديدار ورعنايت کړی شي او په غږولو سترگو به ورباندې مشرف وگرځولي شي.

ب: په دې باندې علاوه د ذکرې شوې عقیدې درلودونکي به په دغې ورځ کېنې هرومرو دوزخ ته داخلېدونکي وي چې هیڅکله به ترې نجات او خلاصون موندنه نه کړي.

ج: بیا به د دوزخ په داخل کېنې د روحي تعذیب دپاره هغوی ته وویل شي چې: دا هغه حقیقت دی په کوم باندې چې تاسو په دنیا کېنې په دوامداره توګه تکذیب خپل کړی وه او باور مو ورباندې نه کاوه.

۵- دغسې نه ده چې حساب کتاب به صورت ونه نیسي او قیامت به قائم نه کړی شي. ځکه یقیناً د نېکانو (مؤمنانو) د اعمالو کتابونه د دوی د مرګ څخه وروسته په یوه ځای کېنې ساتل کېږي کوم چې علین نومېږي، نو د همدغه ځایه به د قیامت په ورځ د محاسبې دپاره د حشر میدان ته یووړل شي ترڅو تصفیه صورت ونیسي.

ای پیغمبره! ته څه شي پوه کړې چې علین څه شی دی؟ ایا ته علین پېژنې؟ "علین" د داسې کتاب نوم دی کوم چې مهر کړی شوی دی او د مقربو پرېستو څخه په غیر نور هیڅ مخلوق هلته نه شي حاضرېدلی او نه پکېنې هلته څوک د ګوتو د وهلو توان لري.

توضیحات

۱- په دې مقام کېنې لاندې ټکو ته توجه په کار ده:

الف: په ﴿إِنْ كُتِبَ الْفَجَارُ﴾ کېنې د ﴿كُتِبَ﴾ کلمه لاندې دوه احتماله درلودلی شي:
اول: چې د دغه کتاب څخه د فاجرانو (کافرانو) هغه اعمالنامې مطلب کړی شي کومې چې روزمره مکرمې پرېستې لیکي، کومو ته چې وړاندې په [الإِفْطَار: ۱۰] ایت کېنې اشاره شوې ده^(۱).
یعنې د فاجرانو (کافرانو) اعمالنامې د هغوی د مرګ څخه وروسته د قیامت تر ورځې پورې په "سجین" کېنې ثبتېږي او ساتلې کېږي.

دوهم: چې د دغه کتاب څخه د فاجرانو (کافرانو) د نومونو او عملونو کتاب مراد کړی شي کوم چې د همدغه مطلب دپاره خاص ګرځولی شوی دی^(۲). یعنې د هغوی نومونه او عملونه په بل کتاب کېنې هم ثبت او لیکل شوي دي کوم چې "سجین" نومېږي، نو دغه لیکل به د اعمالنامو په لیکنه باندې علاوه وي.

ب: څه لرې نه ده چې ذکر شوي دواړه ډوله کتابونه واقعیت ولري، الله ﷻ په هر شي باندې قادر دی، او هم څه لرې نه ده چې په ایت شریف کېنې دواړه د بدلیت په لحاظ سره مراد وي.

ج: په ایتونو کېنې د ﴿سَجِّينَ﴾، دواړه کلمې د "ساجین" دپاره د مبالغې صیغې دي چې د "نَجْن" - لکه "ضَرْب" - څخه اشتقاقې شوې دي^(۳)، نو هره یوه کلمه د "ډېر بندوونکي" معنی ورکوي.

(۱) تفسیر الطبري ج ۳۰ ص ۹۲: الدر المنثور ج ۸ ص ۴۴۴: تفسیر الخازن ج ۶ ص ۴۷۲

(۲) تفسیر تبصیر الرحمن ج ۲ ص ۳۹۳

(۳) حاشیه الشیخ زاده علی تفسیر البضاوي ج ۴ ص ۶۳۴

د دغه ډول کلمو څخه د "فَسِيقٌ" کلمه هم ده چې د "فَاسِقٌ" دپاره د مبالغې صیغه ده او د "فَسَقٌ" لکه "عَلِمَ" څخه یې اشتقاق موندلی دی او په "دېر فاسق" سره معنی کېږي.

خو د ذکر شوو ایتونو څخه څرگندېږي چې د "بِجَيْنٌ" کلمه په شریعت کې د هغه کتاب دپاره نوم ګرځولی شوې ده کوم ته چې د همدې توضیح د "الف" په بند کې اشاره شوې ده، کوم چې د اوو ځمکو لاندې موقعیت لري^(۱).

د: په ﴿كِتَابٌ مَّرْقُومٌ﴾ کې د ﴿مَّرْقُومٌ﴾ کلمه د "رَقَمَ" لکه "شَرَفَ" څخه اشتقاقه شوې ده چې د مهر او ختم معنی هم ورکوي^(۲) او په دې مقام کې همدغه معنی مراده ده. یعنې "بِجَيْنٌ" داسې کتاب دی چې مهر کړی شوی دی او هیڅوک پکې ګوتې نه شي وهلې.

ه: مونږ ته داسې برېښي - والله اعلم - چې په شریعت کې په هغه ځای باندې هم د "بِجَيْنٌ" اطلاق کېږي کوم چې د عبد الله بن عباس رضی الله عنهما د روایت په مطابق د اوو ځمکو لاندې موقعیت لري او د قیامت تر ورځې پورې پکې د کفارو ارواګانې بندې ساتلې کېږي^(۳). البته چې د خپلو کالېوتونو سره به څه ناڅه تعلقات او ارتباط لري، چې الله ﷻ په هر شي باندې د کامل قدرت درلودونکی دی.

و: خو ځینو مفسرینو کرامو لیکلي دي چې په "بِجَيْنٌ" کې لکه څنګه چې د کفارو اعمالنامې ساتلې کېږي همدارنګه پکې د مرګ څخه وروسته د دوی ارواګانې هم بندې ساتلې کېږي^(۴)، والله اعلم بحقیقة الحال وإليه المرجع والمآل.

"رَيْنٌ" څه معنی؟

۲- په ﴿رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ﴾ کې د ﴿رَانَ﴾ کلمه د "رَيْنٌ" لکه "بَيْعٌ" څخه اشتقاقه شوې ده. په کلک زنگ او خیري سره د یوه شي پټېدل د "رَيْنٌ" په نوم یادېږي^(۵). یعنې دغسې نه ده چې زمونږ ایتونه دروغینې قیصې دي بلکې د کفارو او مشرکانو په زړونو باندې د خپلو کفریاتو او جنایاتو زنگ او خیري غلبه کړې ده او داسې یې ورته پټ کړي دي چې د ایمان راوړلو استعداد یې پکې د منځه وړی دی.

دغه مضمون ته نبي کریم ﷺ داسې اشاره کړې ده چې: «إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَذْنَبَ كَانَتْ لُكْتُهُ نَوْدَاءً فِي قَلْبِهِ فَإِنْ تَابَ وَتَزَعَّ وَاسْتَغْفَرَ صُلَّ قَلْبُهُ فَإِنْ زَادَ زَادَتْ ذَلِكَ الرُّانُ الَّذِي ذَكَرَهُ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ»^(۶) یعنې

(۱) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۴۸۵

(۲) لسان العرب ج ۱۲ ص ۲۴۹

(۳) الدر المنثور ج ۸ ص ۴۴۲

(۴) تفسیر المظهر ج ۱۰ ص ۲۲۱

(۵) لسان العرب ج ۱۳ ص ۱۹۲: تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۹۲

(۶) سنن ابن ماجه ص ۳۱۳

یقیناً کله چې مؤمن بنیادم گناه وکړي یوه گناه، نو دغه ورته په زړه کښې تک تور ټکی (داغ) وگرځي، نو که توبه یې ووستله او د گناه څخه یې لاس واخست او مغفرت یې وغوښت نو زړه یې سوان شي (او ذکر شوی تور ټکی محو شي) او که په گناه کښې یې زیادت وکړ نو تور ټکی هم نور اضافه شي (د گناه په تکرار سره زیاتېږي آن تردې چې ټول زړه یې احاطه کړي) نو دغه کیفیت هغه "زان" دی کوم چې الله ﷻ په خپل کتاب (قرآن کریم) کښې ذکر کړی دی.

په همدې اړه د الله ﷻ په توفیق د [البقرة: ۷] ایت لاندې ښه مفصل بحث تېر شوی دی، چې یو ځل کتل به یې د دې مقام د وضاحت دپاره په گټه تمام شي.

د الله ﷻ دیدار حق دی

۳- د ﴿إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَجُوبُونَ﴾ څخه د اشارې په توگه څرگندېږي چې الله ﷻ به جنتیانو ته خپل دیدار ورعنایت کړي - اللهم اجعلنا منهم - او دا ځکه چې په دغې ورځ کښې به د کفارو محجوبیت د روحي تعذیب او سزا په توگه صورت ونیسي حال دا چې هلته به مؤمنان د روحي تعذیب او سزا څخه هم بچ وي نو ضرور به د دوی د سترگو څخه پرده لرې کړی شي که نه نو د کفارو سره به یو برابر وگرځي.

خو په همدغې اشارې باندې د [القيامة: ۲۳] ایت کښې صراحت نازل شوی دی او مونږ د الله ﷻ په توفیق په همدې موضوع باندې د [الأنعام: ۱۰۳] او [يونس: ۲۶] ایتونو لاندې څه رڼا اچولې ده. نو هیله ده چې د څه نور تفصیل دپاره هملته مراجعه وکړی شي.

څو نکات

۴- په دغو وروستنیو ایتونو کښې لاندې نکات په ذهن کښې ساتل په کار دي:

الف: لکه څنگه چې وړاندې ﴿يَكْتَسِبُ الْفَجَارُ﴾ د دوه وو معناوو احتمال درلود همدارنگه ﴿يَكْتَسِبُ الْأُتْرَارُ﴾ هم د دوه وو معناوو احتمال لري، چې یا ترې اعمالنامې مرادې کړی شي او یا بل کوم خاص کتاب. او څه لري نه ده چې دواړه واقعیت ولري.

ب: د ﴿عَلَيْنَ﴾ کلمه د "علي" جمع ده چې د ادغام څخه وړاندې "عَلَيْنُو" - لکه "بيجين" یا لکه "بطيخ" - وه^(۱). دا د مبالغې صیغه ده او د "عَلُو" - لکه "ضرب" - څخه اشتقاقه شوې ده^(۲)، چې د لوړوالي معنی ورکوي.

ج: د "عَلَيْنَ" کلمه د نحویت په لحاظ په رفعی حالت کښې "عَلَيْنُون" لوستله کېږي او په نصبی او جری دواړو حالتونو کښې "عَلَيْنَ" قرائت کېږي. دغه کلمه په شریعت کښې په خپله اصلي معنی باندې پاتې نه ده بلکې د "کِتَابُ الْأُتْرَارُ" دپاره نوم گرځولی شوې ده^(۳).

(۱) روح المعاني ج ۳۰ ص ۷۴
(۲) السان العرب ج ۱۵ ص ۹۴

د: په شریعت کښې د دغې کلمې په هغه مقام باندې هم اطلاق کېږي په کوم کښې چې د مومنانو ارواگانې قرار لري^(۱) البته چې د همدې مقام څخه به په عین حال کښې خپلو قبرونو ته اړ هم د شنو مرغانو په جوجورو کښې جنتونو ته ځي راځي.

ه: نبي کریم ﷺ په یوه اوږده حدیث کښې فرمایلي دي چې: «...فَيُشَيِّعُهُ مِنْ كُلِّ سَفَاءٍ مُقَرَّبُوهَا إِلَى السَّفَاءِ الَّتِي تَلِيهَا حَتَّى يُنْتَهَى بِهِ إِلَى السَّفَاءِ السَّابِقِ»^(۲) یعنې د مومن د روح سره د هر اسمان څخه مقربې پرېښتې تر هغه اسمانه پورې مشایعت (ملګرتیا) کوي کوم چې ورته نژدې وي آن تردې چې د مومن روح اووم اسمان ته ورسېږي (البته چرته چې علیین موقعیت لري). نو د همدې حدیث په استناد په ﴿يَشْهَدُهُ الْقَرُّونُ﴾ کښې د ﴿الْقَرُّونُ﴾ د کلمې څخه د هر اسمان مقربې پرېښتې مطلب دي.

﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ﴾ ﴿عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ﴾ ﴿تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ﴾ ﴿يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ﴾ ﴿خَتَمُهُ مِنْكَ﴾ ﴿وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَفِسُونَ﴾ ﴿وَمَزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ﴾ ﴿عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ﴾ ﴿إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ ءَامَنُوا يَضْحَكُونَ﴾ ﴿وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ﴾ ﴿وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمْ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ﴾ ﴿وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَؤُلَاءِ لَضَالُونَ﴾ ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَفِظِينَ﴾ ﴿فَالْيَوْمَ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ﴾ ﴿عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ﴾ ﴿هَلْ تُؤْتِبُ الْكُفَّارَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾

[۲۲] یقیناً ابرار (نېکان) به (د قیامت په ورځ) په ډېر لوی نعمت کښې وي.

[۲۳] چې په پاچایي تختونو باندې به په داسې حال کښې (ناست) وي چې (جنتي نعمتونو ته) به ګوري (او هم به د خپل رب ﷻ دیدار کوي).

[۲۴] (ای کتونکيه!) ته به یې په مخونو کښې د لوی نعمت تازګي پېژني (او د ورايه به درته پکښې ښکارهږي).

[۲۵] نېکان به (هله) د مهر کړی شوو شرابو څخه (په ورځنېلو) خړوبولي کېږي.

[۲۶] چې ختم (پای) به یې (خیري نه بلکې) مشک وي، او په دغو (نعمتونو) کښې دې نو رغبت کوونکي رغبت وکړي (د خپل ځان دپاره دې وګټي).

(۱) الفاموس المحيط ج ۳ ص ۳۰۵

(۲) مسند احمد بن حنبل ج ۶ ص ۴۱۳

- [۲۷] او د دې (شرابو) سره گډه کړی شوي (شراب) به د تسنيم (د چينې) څخه وي.
- [۲۸] په (تسنيم سره مونږ) د شرابو داسې چينه (اراده کوو) چې مقرب بندگان به د هغې څخه (پرته د گډونې سوچه شراب) څښي.
- [۲۹] يقينا هغه کسان کومو چې جرم (کفر) غوره کړی دی د هغو کسانو څخه (نن ورځ) خاندې (او مسخرې ورباندې کوي)، کومو چې ايمان راوړی دی (او پاڅه ايمانداران دي).
- [۳۰] او کله چې هغوی په دوی باندې تېرېږي نو يو تربله سترگکونه وهي (د ملنډو دپاره اشارې کوي).
- [۳۱] او کله چې هغوی (کفار) خپلو کورونو ته ورگرځي نو په داسې حال کېښې ورگرځي (چې په ذکر شوي کار باندې) خوشالېدونکي وي (او پرې پښېمان نه وي).
- [۳۲] او کله چې هغوی (کفار) مؤمنان وگوري نو (گوته ورته نيسي او) وايي چې يقينا دغه ډله خلک گمراهان دي.
- [۳۳] حال دا چې په مؤمنانو باندې کفار د ساتونکو په حيث نه دي لېږلي شوي (چې د لارې د سموالي او کوډوالي پوښتنه به يې دوی ته راجع کړی شي).
- [۳۴] نو نن ورځ (په قيامت کېښې) به هغه کسان د کفارو څخه خاندې (ملنډې به ورباندې وهي) کومو چې ايمان راوړی دی (او په ايمان باندې مړه شوي دي).
- [۳۵] (البته) په داسې حال کېښې (به ورپورې خاندې) چې په پاچايي تختونو باندې به ناست وي (او خپلو نعمتونو او د هغوی عذابونو ته) به گوري.
- [۳۶] (بيا به مؤمنانو ته وويلی شي چې) ايا کفارو ته د هغو کارونو جزا ورکړی شوه (او انتقام ترې واخستل شو) کوم چې دوی (په دنيا کېښې) وه چې کول به يې؟

د مطلب خلاصه

په وړاندېنيو ايتونو کېښې د قيامت څه حالاتو ته اشاره شوې وه چې د هر چا حسابات به پکښې تصفيه کړی شي، او په دې ايتونو کېښې د تصفيي د نتيجې بيان ته اشاره کېږي. نو حاصل يې داسې راڅېږي:

۱- ای پیغمبره! په دغه ورځ کېښې به ابرار (نېکان) هر ورو په ډېر لوی عظيم الشان نعمت کېښې استوگنه ولري. د مثال په توگه:

الف: نېکان به په ښايسته پاچايي تختونو باندې ناست وي او په عين حال کېښې به د يو پلوه د خپل رب ﷻ په ديدار باندې سرلورې کړی شوي وي او د بله پلوه به په خپلو خدمتگارانو او جنتي مانېو کېښې کتل راکتل کوي.

ب: د هغوی مخونه به د نعمتونو په تازگی کېښې د ورايه پېژاندل کېږي، ته به د هغوی په مخونو کېښې خوشالي گوري او پوښتنې ته به څه اړتيا نه لیده کېږي.

ج: هغوی ته به د غلمانو د پلوه د "زحیق" په نوم شراب هم ورڅښول کېږي چې تر څښلو وروسته به په شرابي لوبښي (جام) کېږي د دنیاوي شرابو غوندې خیري نه پاتې کېږي بلکې د دغو شرابو پاتې او آخر به جنتي مشک وي.

نو ای پیغمبره! رغبت کوونکي دې د دغو نعمتونو په گټلو کې رغبت وکړي او یو دې د بل څخه وړاندې شي، نه د دنیاوي مال په گټلو کې.

د: د ذکر و شوو د "زحیق" په نوم شرابو سره به د "تسْنیم" د شرابو څخه هم څه اندازه ورکړي کړي شوي وي. البته مونږ په "تسْنیم" سره د شرابو هغه چینه اراده کوو دکومې څخه به چې مقرب بندگان سوچه شراب څښي چې د بل ډول شرابو سره به نه وي ګډ کړي شوي.

۲- ای پیغمبره! د ذکر و شوو نعمتونو خاوندان مؤمنان دي، او هغه مجرمان (کفار) نه دي د کومو څه حالات چې په دنیا کې په لاندې ډول سره وه:

الف: دوی به په مؤمنانو پورې خدا کوله او حقیر او سپک به ورته برېښېدل.

ب: کله به چې همدغه مجرمان په مؤمنانو باندې تېرېدل او د دوی حالت به یې کتل نو یو تر بله به یې د دوی په هکله سترګونه وهل او په سترګو او وروڅو به یې ورته اشارې کولې.

ج: بیا به چې کله همدغه مجرمان خپلو کورونو ته ستانه شول نو د ډېرې خوښۍ په حال کې به ستنېدل او پر خپلې تحقیري او توهیني کړنلارې به نه پښېمانه کېدل.

د: کله به یې چې مؤمنان ولیدل نو برسېره په توهیني اشارو باندې به یې په خپلو منځو کې مؤمنانو ته ګوته نیوله او ویلې به یې چې: دغه ډله بې لارې ډله ده چې سمه لاره یې پرېښې ده په کومې باندې چې مونږ روان یاستو.

۳- ای پیغمبره! مجرمان او کفار په تحقیر آمیزه توګه مؤمنانو ته د ګمراهانو لقب ورکوي چې سمه لار یې غلطه کړې ده، حال دا چې د دوی د لارې سموالی او ناسموالی په هغوی پورې څه اړه نه لري، او نه ورباندې هغوی مقرر کړي شوي دي چې هلې ژر شي تاسو دغه کسان په سمه لاره برابر کړئ. هغوی باید د خپلو ځانونو د لارې په سموالي کې هڅې وکړي.

یا په بل عبارت: دا د پیغمبرانو کار دی چې د چا تګلاره سمه وګڼي او د چا تګلارې ته د غلطې تګلارې لقب ورکړي او بس.

۴- ای پیغمبره! د قیامت په ورځ به حالات بالعکس وي، چې مؤمنان به په هغو کسانو پورې خاندې کومو چې کفر غوره کړی دی او ورته به وایي چې:

ای کفارو! تاسو ډېر بې عقله خلک یاست چې باقي نعمتونه مو په فاني نعمتونو باندې خرڅ کړه او خپله ګټه او تاوان مو ونه شو سنجولی.

البته چې مؤمنان به په کفارو باندې په داسې حال کې خاندې او مسخرې به ورباندې کوي چې په پاچایي تختونو باندې به ناست وي او په خپلو نعمتونو او باغونو کې به ښکته پورته کوري.

راگوري، او هم به يې د کفارو ډول- ډول عذابونه په نظر کښې نيولي وي چې دا هغه کسان دي کومو به چې په مونږ باندې په دنيا کښې خنډل او مسخرې به يې راباندې کولې.

۵- په دغه وخت کښې به مؤمنان مخاطب کړي شي چې: ای مؤمنانو! ایا کفارو ته د هغه جنايت جزا ورکړې شوه د کوم چې دوی په دنيا کښې مرتکب شوي وه چې په تاسو پورې به يې خنډنې کولې؟ ایا تاسو ترې د خدا انتقام واخست؟ ایا دا خدا د هغې خدا جزا ده؟.

توضیحات

۱- د ﴿عَلَىٰ آلِ رَأَيْكَ يَنْظُرُونَ﴾ ایت په دوه وو ډولونو سره تفسیر کړې شوی دی^(۱)، چې د بدلیت په لحاظ د دواړو اراده کول هم څه باک نه لري. هغه دا:

الف: یعنې نېکان (مؤمنان) به د کفارو په شان د خپل رب ﷻ د دیدار څخه محجوب (په پرده کښې) نه وي بلکې په پاچایي تختونو باندې به ناست وي او د خپل رب ﷻ په دیدار به سرلوړې وگرځولی شي.

په دې تفسیر سره دغه ایت د وړاندېني [المطففين: ۱۵] ایت سره تړلی ګرځي.

ب: یعنې مؤمنان (نېکان) به په داسې حال په پاچایي تختونو باندې ناست وي چې خپلو خدمتګارانو او خپلو ورکړې شوو نعمتونو ته به ګوري.

په همدې مضمون باندې د [الدھر: ۱۹] ایت لاندې د احادیثو په رڼا کښې ښه پوره رڼا اچولې شوې ده، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ ﷻ.

د "رَحِيق" د کلمې معنی

۲- په ﴿رَحِيقٍ مَّخْتُومٍ﴾ څخه د کښې د ﴿رَحِيقٍ﴾ کلمه د صافو شرابو دپاره وضعه شوې ده چې نور مشتقات نه لري^(۲)، او د ﴿مَّخْتُومٍ﴾ کلمه پکښې د "خْتَام" څخه اشتقاقه شوې ده چې د هر مشروب آخر د "خْتَام" په نامه یادېږي^(۳). یعنې جنتیان به په داسې شرابو سره څړوبولی کېږي چې په یوه شي سره به ختمېږي او آخر ته به رسېږي چې هغه شی د مشکو څخه عبارت دی، نو د دنیاوي شرابو غوندې به يې په آخر کښې خیري نه پاتې کېږي.

همدغه شراب نبي کریم ﷺ په یوه حدیث کښې ذکر کړی دی چې: «وَأَيُّمَا مُسْلِمٍ سَقَى مُسْلِمًا عَلَى ظَمَأٍ سَقَاهُ اللَّهُ ﷻ مِنَ الرَّحِيقِ الْمَخْتُومِ»^(۴) یعنې او هر مسلمان چې بل مسلمان ته د تندي په حال کښې (اوبه) وروڅښوي نو الله ﷻ به هغه ته د "رَحِيقٍ مَّخْتُومٍ" څخه شراب وروڅښوي.

(۱) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۴۸۶

(۲) مفردات الراغب ص ۱۹۶

(۳) لسان العرب ج ۱۲ ص ۱۶۴؛ الدر المنثور ج ۸ ص ۴۵۱؛ تفسیر الطبري ج ۲۰۴ ص ۱۰۷

(۴) سنن ابی داود ج ۱ ص ۲۳۶

د جنتي شرابو چينه (تسنييم)

۳- په ﴿ وَمَزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ﴾: عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿﴾ کښې د ﴿ تَسْنِيمٍ ﴾ کلمه د 'تسليم' لکه 'سراب' څخه اشتقاقه شوې ده کوم چې د اوبو د بوکان معنی ورکوي^(۱) او لوړوالي ورسره لازم دی، خو په دې مقام کښې د خاصو جنتي شرابو د چينې نوم دی^(۲) کومه چې په متصل ايت کښې تفسيره شوې ده.

يعنې د رحيق مختوم سره به د يوې خاصې عالي چينې څه شراب خلط او گډ کړی شوي وي. البته مونږ داسې چينه اراده کوو د کومې څخه به چې مقرب بندگان بدون د خلطه سوچه شراب څښي.

د ايتونو مصداق

۴- په هره زمانه کښې چې لاندې کارونه رامنځته شي نو د [المطففين: ۲۹-۳۳] ايتونو مصداق تحقق پيدا کوي:

الف: چې بدعتونه زيات شي او شريعت تر پښو لاندې کړی شي.

ب: چې ډلې ټپلې ډېرې شي او هر څوک په خپله خوښه کړې لاره باندې روان شي.

ج: چې د حق ملگري لږ يا ورک شي او د باطل ملگري ډېر شي.

د: چې خلک دنياوي شهواتو پسې غغلي او آخرت هېر کړي.

ه: چې د دين څخه د اور سکروته جوړه شي، ديندارانو ته د هره پلوه گواښ متوجه وي او بې دينه خلک بې خطره ژوند کوي.

و: چې خلک دنياوي مالونه خپل اصلي هدف وگرځوي او ټول فکر يې په خوراک او څښاک کښې انحصار ولري.

ز: چې عالم ته د جاهل لقب ورکړی شي او په متقيانو پورې خندنې وشي، بالمقابل جاهلان د علماوو په نامه ياد شي او د هوښيارانو لقب ورکړی شي.

ح: چې ډمبازي زياته شي او مينه وال يې ډېر شي.

ط: چې نارينه او زنانې په محفلونو او تعليمي ځايونو کښې يوځای شي او حيا د منځه لاړه شي.

ي: چې هر څوک خپل لوړوالي د بل په تنقيص کښې گوري.

يا: بالاخره چې د جهاد مينه د زړونو څخه ووځي او خلک د کفارو په دوستۍ او انډيوالۍ باندې وياړي، او داسې نور.

پورتني کارونه په افغانستان کښې د څه وخت څخه راپه دېخوا پيل شوي دي، نو الله ﷻ دې فضل وکړي چې آخر به يې لا په څه شي تمامېږي؟!.

اللهم ايد المسلمين والمجاهدين في جميع اقطار العالم، آمين يا رب العالمين.

(۱) القاموس المحيط ج ۲ ص ۶۳۱

(۲) تفسير ابن کثير ج ۴ ص ۴۸۷

هېر مونه شي

۵- هېر مونه شي چې که څه هم د ﴿عَلَىٰ آثَارِكِ يَنْظُرُونَ﴾ ایت غوندي بل ایت هم په همدې مجموعه کښې وړاندې تېر شوی دی چې په لومړۍ توضیح کښې يې مونږ د الله ﷻ په توفیق دوه ډوله تفسیر ذکر کړی دی.

خو په دې مقام کښې د هغو دواړو تفسیرونو څخه فقط دوهم تفسیر مراد دی -والله ﷻ اعلم-، ځکه چې دلته ورسره وړاندې متصل ایت په نظر کښې نیولی کېږي. یعنې موټنان به په پاچایي نختونو باندې په داسې حال ناست وي چې خپلو نعمتونو او د کفارو عذابونو (دواړو) ته به گوري او د انتقام په توگه به ورپورې خاندې.

په همدې ځای باندې د "المُطَفِّفِينَ" سورت ترجمه او تفسیر د الله ﷻ په توفیق ختم شو.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الدِّينِ يُسْقُونَ مِنْ رَحِيْقِ مَخْتُومٍ.

۱۴۲۵/۱۲/۱۷ هـ ق - ۱۳۸۳/۱۰/۹ هـ ش.

(د) ن ل ق ش ا

1. Definition: A function $f: X \rightarrow Y$ is called a linear map if it satisfies the following two properties:

الانشقاق (١٤)

سریره

- ۱- د کوم مصدر (الانشاق) څخه چې د دې سورت په لومړي ایت کېنې د ﴿ اَنْشَقَّت ﴾ کلمه اشتقاقه شوې ده همغه مصدر د همدې سورت دپاره نوم گرځولی شوی دی.
- ۲- دا سورت د علماوو په اتفاق سره مکي سورت دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی^(۱).
- ۳- د دې سورت ټول ایتونه پنځه ویشته (۲۵) دي^(۲).
- ۴- د کلماتو شمېر یې یو سل او اوه (۱۰۷) دی^(۳).
- ۵- د حرفونو شمېر یې څلورو سوو او دېرشو (۴۳۰) حرفونو ته رسېږي^(۴).
- ۶- په وړاندېني سورت (المُطَفِّفِينَ) کېنې د اعمالنامو د مقر ذکر نازل شوی وه چې یا به "بَحِیْن" وي او یا به "عَلِیْن" وي، او په دې سورت کېنې د همدغو اعمالنامو ذکر ته اشاره شوې ده چې د قیامت په ورځ به د خپل مقر څخه د محاسبې دپاره د محاسبې مقام ته وړاندې کړی شي.
- ۷- دا سورت د نورو مکي سورتونو غوندې په عقیدوي ارشاداتو پورې زیات تماس نیسي خو د بعث بعد الموت بیان ته پکېنې ډېر تفصیل ورکړی شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ إِذَا السَّمَاءُ أَنْشَقَّتْ ۝ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ۝ وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ۝ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ۝ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ۝ يَتَأْتِيهَا الْإِنْسُنُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلْقِيهِ ۝ فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ۝ فَسَوْفَ مُحَسَّبٌ حِسَابًا يَسِيرًا ۝ وَيُنْقَلَبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۝ وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ ۝ فَسَوْفَ يَدْعُوا نُجُورًا ۝ وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا ۝ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۝ إِنَّهُ ظَنَّ أَن لَّنْ نَّحُورَ ۝ بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ۝ ﴾

د ډېر مهربان (او) د ډېر با رحمه الله ﷻ په نامه.

[۱] کله چې اسمان وچوي.

[۲] او د خپل رب ﷻ (تکویني امر) ته غوږ ونیسي (په چاودېدلو کېنې یې اطاعت وکړي) حال

(۱) المعمر الوجیز ج ۱۶ ص ۲۶۰

(۲) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۶۳

(۳) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۴۷۸

(۴) الباب فی علوم الکتاب ج ۲۰ ص ۲۲۶

دا چې (د خپل رب ﷻ اطاعت ته) لایق ګرځولی شوی دی.

- [۳] او کله چې ځمکه خوره کړی شي (او لوړې ژورې يې هوارې کړی شي).
- [۴] او (هم) هغه شيان بهر راوغورزوي کوم چې پکښې (پټ) دي، او (د ټولو څخه) خالي شي.
- [۵] او (هم چې کله ځمکه په خالي کېدلو کېښي) د خپل رب ﷻ (تکویني امر) ته غوږ کېږدي (اطاعت يې وکړي) حال دا چې (د خپل رب ﷻ اطاعت ته) لایقه ګرځولې شوې ده. (نو په دغه وخت کېښي به هر څوک په خپلو وړاندېنيو او وروستنيو کړو وړو باندې پوه شي).
- [۶] ای بنیادمه! یقیناً ته خپل رب ﷻ ته (تر ملاقاته او مرګه پورې) ډېر زیار وېستونکی يې زیار وېستل، نو (بیا د همدغه) خپل زیار سره ملاقي کېدونکی يې (هغه دا چې):
- [۷] نو هر هغه څوک چې عملنامه يې ورته په خپل ښي لاس ورکړی شي.
- [۸] نو ژر ده چې محاسبه به ورسره وکړي شي اسانه محاسبه (چې مغفرت به ورسره ملګری وي).
- [۹] او خپل کور کهول ته به (همدغه کس په جنت کېښي) خوشاله کړی شوی وروګرځي.
- [۱۰] او هر هغه څوک چې عملنامه يې ورته (په کین لاس) د خپلې شا د پلوه ورکړی شي.
- [۱۱] نو ژر ده چې (د خپل خان دپاره) به هلاک (مرګ) وغواړي.
- [۱۲] او (هم ژر ده چې) سوزوونکي دوزخ ته به داخل شي.
- [۱۳] یقیناً همدغه کس په خپل (دنیاوي) کور کهول کېښي خوشاله ګرځولی شوی وه (نو په آخرت کېښي د خوشالۍ برخه نه لري).
- [۱۴] یقیناً همدغه کس (په دنیا کېښي) ګومان کاوه چې هیڅکله به بېرته ونه ګرځي (او بیا به راژوندي نه کړی شي).
- [۱۵] هو! (نوموړی به بېرته وګرځي) یقیناً د ده رب ﷻ ورباندې بینا دی (ټول تیت پرک پرزجان يې ګوري).

توضیحات او د مطلب خلاصه

۱- په دې مقام کېښي د شرط دپاره د "إِذَا" څلور کلمې نازلې شوې دي چې د څلورو واړو جواب یو دی خو علماوو کرامو يې په تعین کېښي متعدد اقوال کړي دي^(۱)، چې مونږ ته يې بهتره دا برېښي چې دلته د جواب دپاره د "غَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ" جمله مقدره وګنله شي، چې په همدې جمله باندې د "الْإِفْطَار" په سورت کېښي صراحت نازل شوی دی او هم پرې د راتلونکو متصلو ایتونو مضامین دلالت کوي چې هر چا ته به خپله خپله عملنامه ورکړی شي ښه وي او که بده.

د څو لغاتو معناوې

۲- په دې مقام کېښي د لاندې لغاتو معناوې ولولئ:

(۱) تفسیر القرطبي ج ۱۹ ص ۲۷۰: زاد المسیر ج ۸ ص ۲۰۹

الف: د "اَدْنَتْ" کلمه د "اسْتَقَمَتْ" معنی ورکوي^(۱)، او د "حَقَّتْ" کلمه د هغه مصدر (حق) څخه اشتقاقه شوې ده د کوم څخه چې د "حَقِيق" کلمې اشتقاق موندلی دی^(۲). یعنې کله چې اسمان وچوي او د خپل رب ﷻ امر ته په چاودېدلو سره غوږ کېږدي او اطاعت یې وکړي، حال دا چې اسمان د دې دپاره لایق ګرځولی شوی دی چې د خپل رب ﷻ تکویني امر ته لیک ووايي او عملي یې کړي، چې د ده ﷻ د امر څخه نه بغاوت کوي او نه یې ترې بغاوت کول په توان کېښي شته.

ب: په ﴿مُدَّتْ﴾ کېښي د ځمکې غزولو او هوارولو ته اشاره ده^(۳). یعنې کله چې د ځمکې څخه غرونه والوزول شي او لوړې ژورې یې د منځه لاړې شي. همدې مضمون ته په [طه: ۱۰۵-۱۰۷] ایتونو کېښي اشاره شوې ده.

ج: په ﴿وَأَلَقَتْ مَا فِيهَا﴾ کېښي د "مَا" کلمه د ځمکې د خزانو او مرو څخه کنایه ده کوم چې د ځمکې په ګېډه کېښي قرار لري^(۴)، چې وړاندې په [الإنفطار: ۴] ایت کېښي ورته اشاره شوې ده. یعنې: کله چې ځمکه په خپله ګېډه کېښي پټې کړې خزانې او پټې کړې مري بهر راوغورزوي او ګېډه یې ترې بالکل خالي شي، او هم چې کله ځمکه د دغو کارونو په عملي کولو سره د خپل رب ﷻ تکویني امر ته غوږ کېږدي او اطاعت یې وکړي، حال دا چې ځمکه د دې دپاره لایقه ګرځولې شوې ده چې د خپل رب ﷻ تکویني امر "طَوْعًا أَوْ كَرْهًا" په عمل سره ومني. نو کله چې ذکر شوي ټول کارونه صورت ونیسي، نو هر چا ته به په محاسبې سره آینه په لاس کېښي ورکړی شي چې خپل مخ پکېښي وګوري چې جنتي دی او که دوزخي.

د: په ﴿يَتَأْتِيهَا الْإِنْسُنُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَى رَبِّكَ كَدًا فَمُلْقِيهِ﴾ کېښي د ﴿كَادِحٌ﴾ کلمه د "كَدَح" څخه اشتقاقه شوې ده چې د کوښښ کولو او زیار وېستلو معنی ورکوي^(۵). په همدې عبارت کېښي د ﴿إِلَى رَبِّكَ﴾ کلمات د "مرګ" څخه کنایې دي او د "لِقَاء" کلمه ورسره مقدره ده، چې مونږ ترې په "إِلَى لِقَاءِ رَبِّكَ" سره تعبیر کولی شو^(۶).

دا د یو پلوه، او د بله پلوه د ﴿فَمُلْقِيهِ﴾ کلمې د ضمیر په مرجع کېښي دوه احتماله شتون لري چې دواړه په اصلي مطلب کېښي متحد دي هغه دا چې: ځینې علماء کرام وايي چې دغه ضمیر په ﴿رَبِّكَ﴾ کېښي د "زب" مبارکې کلمې ته راجع دی^(۷)، او ځینې نور وايي چې د ﴿كَدًا﴾ کلمې ته راجع دی کومه چې ورسره ډېره نژدې ده^(۸).

(۱) القاموس المحيط ج ۱ ص ۱۲۷

(۲) لسان العرب ج ۱۰ ص ۵۱

(۳) تفسیر ابي السعود ج ۹ ص ۱۳۱

(۴) تفسیر القرطبي ج ۱۹ ص ۲۷۰: تفسیر الخازن ج ۶ ص ۴۷۸

(۵) مفردات الراغب ص ۴۴۳

(۶) تفسیر الکشاف ج ۴ ص ۷۲۶

(۷) المعرر الوجيز ج ۱۶ ص ۲۶۲

(۸) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۱۰۴

یعنی ای بنیاد مه! ته د خپل رب ﷺ تر ملاقاته (مرگه) پورې زیار وټستونکی او عمل کوونکی یې، خو ته تر مرگه وروسته ضرور د خپل رب ﷺ سره او یا د خپل عمل او خپلو کړو وړو سره د محاسبې په ډگر کېنې پیوسته کېدونکی یې، نور نو ستا خوښه چې نېک کارونه کوي او که بد.

محاسبه په دوه ډوله ده

۳- په ﴿ فَسَوْفَ مُحَاسَبٌ حِسَابًا يَبِيرًا ﴾ کېنې دې ته اشاره ده چې د قیامت د ورځې محاسبه په لاندې دوه وو ډولونو سره صورت نیسي:

الف: یوه اسانه محاسبه ده چې په ایت کېنې ورباندې صراحت شوی دی، دا ډول محاسبه د هغه چا سره ترسره کېږي کوم ته چې په ښې لاس عملنامه ورکړی شي، دا ډول محاسبه په ډېرو احادیثو کېنې ښه پوره واضحه شوې ده. د مثال په توګه:

اول: یو ځل عائشې رضی الله عنها د نبی کریم ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې اسانه محاسبه کومه یوه ده؟ نبی کریم ﷺ جواب ورکړ چې: «أَنْ يَنْظُرَ فِي كِتَابِهِ فَيَتَجَاوَزَ عَنْهُ»^(۱) یعنې اسانه محاسبه دا ده چې الله ﷻ د بنده عملنامه فقط وګوري او څه (جنایات) چې پکېنې شتون ولري د هغو څخه ورتېر شي.

دوهم: نبی کریم ﷺ په یوه حدیث کېنې فرمایلي دي چې: «...فَأَيُّي قَدْ سَتَرْتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَإِنِّي أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ فَيُعْطَى صَحِيفَةً حَسَنَةً»^(۲). تفصیل یې دا دی چې: د قیامت په ورځ به یو بنده خپل رب ﷻ ته په بلا کیفه توګه نژدې کړی شي، نو الله ﷻ به یې وپوښتي چې ایا دغه (جنایات) پېژنې؟ (کوم یې چې په عملنامه کېنې لیکلي شوي وي). بنده به په خپلو جنایاتو باندې اقرار وکړي چې: هو، ای زما ربه! (ما دغه جنایات کړي دي). نو الله ﷻ به ورته ووايي چې ما په دنیا کېنې دغه (جنایات) په تاباندې پټ کړي وه او نن ورځ یې درته ښنه کوم.

نو د نوموړي بنده د نېکیو اعمالنامه به (په ښې لاس) ورکړی شي.

ب: بله سخته محاسبه ده چې ټکي په ټکي پکېنې بدله او سزا صورت ونیسي او عفوه (مغفرت) او تېرېدنه پکېنې تحقق ونه لري، دا ډول محاسبه د هغه چا محاسبه ده کوم ته چې اعمالنامه په چپ لاس سره ورکړی شي، چې نبی کریم ﷺ ورته په یوه حدیث کېنې داسې اشاره کړې ده چې: «وَمَنْ نُوقِشَ الْجَنَابَ هَلَكَ»^(۳) یعنې او د هر چا سره چې په محاسبه کېنې مناقشه (سختي) وکړی شي نو هغه (په معنوي هلاک سره) هلاک شو.

دلته د "أهل" د کلمې تفسیر

۴- علماوو کرامو په ﴿ وَيَنْقَلِبُ إِلَى أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴾ کېنې د "أهل" کلمه په دنیاوي مېرمنو^(۴) یا

(۱) مسند احمد بن حنبل ج ۹ ص ۳۰۳

(۲) صحيح مسلم ج ۲ ص ۳۶۰

(۳) صحيح البخاري ج ۲ ص ۷۳۶: جامع الترمذي ج ۲ ص ۱۷۱

(۴) تفسير القرطبي ج ۱۹ ص ۲۷۲

په جنتي مېرمنو سره^(۱) تفسيره کړې ده، برابره خبره ده چې حورې وي او که بنيادمانې وي. که څه هم دغه دواړه تفسيرونه سره څه منافات نه لري او د بدليت په لحاظ دواړه هم اراده کېدلی شي خو بهتره داده چې ذکره شوې کلمه په دې مقام کېنې په جنتي مېرمنو سره تفسيره کړې شي. ځکه په دې تفسير سره دغه ايت شريف د راتلونکي ايت شريف ﴿ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴾ سره په څرگنده توگه مقابل واقع کېږي، هغه دا چې: اصحاب الشمالو په دنياوي کورونو او کهولونو کېنې خوشالي تېره کړې ده او اصحاب اليمين به په اخروي کورونو او کهولونو کېنې د خوشالي خاوندان وگرځي.

همدې مضمون ته په بل ايت کېنې داسې اشاره شوې ده چې: ﴿ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا ﴾ [الأحقاف: ۲۰] يعنې د قيامت په ورځ به کفارو ته وويلی شي چې تاسو خپل لذتونه (او د بنو اعمالو ثمرات) په خپل نژدې (او حقيق) ژوند کېنې بېولي (تېر کړي) دي (نو دلته تاسو برخه نه لرئ).

په ياد ولری

۵- په ياد ولری چې کافر ته به د قيامت په ورځ عملنامه په چپ (کين) لاس کېنې ورکړه شي لکه چې په [الحاقة: ۲۵] کېنې ورباندې صراحت نازل شوی دی، او په عين حال کېنې به دغه ورکړه د شا د پلوه صورت ونيسي لکه چې په دې مقام کېنې ورباندې د ﴿ وَرَأَى ظَهْرَهُ ﴾ کلمات دلالت کوي، چې علماوو کرامو په لاندې ډولونو سره تفسير کړي دي^(۲):

الف: د کافر دواړه لاسونه به شاته تړلي وي^(۳).

ب: د کافر بڼی لاس به په غاړه کېنې غوراب گرځولی شوی وي، او چپ (کين) لاس به يې شا پلو ته اړولی شوی وي.

دا د يو پلوه، او د بله پلوه په ﴿ فَسَوْفَ يَذْعُوْا ثُبُورًا ﴾ کېنې د "ثُبُور" کلمه د الله ﷻ په توفيق د [الفرقان: ۱۳] ايت لاندې معنی شوې ده چې د هلاک او حسرت دپاره وضعه شوې ده.

يعنې چا ته چې عملنامه په کين لاس د شا د پلوه ورکړه شي نو نوموړی به ډېر ژر د خپل خان دپاره هلاک او مرگ وغواړي او د حسرت چيغه به اوچته کړي او سوزوونکي اور ته به داخل شي.

"حور" څه معنی؟

۶- په ﴿ إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَخُورَ ﴾ کېنې د ﴿ يَخُورَ ﴾ کلمه د "حور" لکه "قول" - څخه اشتقاقه شوې ده چې د بېرته گرځېدلو معنی ورکوي^(۴). يعنې د چپ لاس د عملنامې خاوند په دنيا کېنې گومان

(۱) تفسير البغوي ج ۴ ص ۴۶۴: الدر المنثور ج ۸ ص ۴۵۷

(۲) المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۲۶۳

(۳) تفسير الطبري ج ۳۰ ص ۱۱۷: روح المعاني ج ۳۰ ص ۸۰

(۴) صحيح البخاري ج ۲ ص ۷۳۶: مفردات الراغب ص ۱۳۴

کاوه چې هيڅکله به تر مړه کېدلو او تيت پرک کېدلو وروسته بېرته ونه گرځي او د دوهم ځل ديار به ژوندي نه کړی شي. دغسې نه ده، بلکې يقيناً بېرته به نوي ژوند ته وروگرځي ځکه چې د رب ښه پې په ټولو شيندلو شوو اجزاوو باندې ښه بينا دی چې يو جزء يې هم ترې نه شي پټېدلی. هر ورو تېر اجزاء به يې يو ځل بيا راغونډ کړي او يو ځل بيا به ترې بنيادم جوړ کړي.

﴿ فَلَا أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ۝ وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ۝ وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ ۝ لَتَرْكُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٍ ۝ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۝ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ۝ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ ۝ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ۝ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝ إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝ ﴾

[۱۶] نو نه (دغسې نه ده چې تصفيه به ونه شي) زه په شفق باندې سوگند يادوم.
[۱۷] او په شپه او په هغو شيانو باندې هم کوم چې شپه يې (په خپله تياره کښې) راغونډوي.
[۱۸] او په سپوږمۍ باندې هم (سوگند يادوم البته) کله چې غونډه (پوره) شي.
[۱۹] چې هر ورو ضرور به تاسو د يوه حالت څخه وروسته په بل حالت باندې سواره شئ (او وار په وار به ورسره پيوسته شئ).

[۲۰] نو کفارو (او مشرکانو) ته څه دليل دی (څه وجه لري) چې ايمان نه راوړي؟
[۲۱] او چې کله ورباندې قرآن کریم تلاوت کړی شي (الله ښه په اخلاص) سجده نه کوي (او د عبادت څخه يې څنگ کوي).
[۲۲] (وجه نه لري) بلکې هغه کسان (عناداً) تکذيب کوي کومو چې کفر غوره کړی دی.
[۲۳] او الله ښه په هغو شيانو باندې (هم) ډېر ښه پوهېږي کوم چې تکذيب کوونکي يې (په زړونو کښې) ساتي (نو مطابق سزا به پرې ورکړي).
[۲۴] نو ته تکذيب کوونکو ته په دردناک عذاب سره زيری ورکړه.

[۲۵] مگر هغه کسان کومو چې ايمان راوړی دی او نېک عملونه يې کړي دي دوی لره (الله ښه په نزد) نه پرې کېدونکي اجر (ټاکلی شوی) دی.

ارتباط او د مطلب خلاصه

په وړاندېنيو ايتونو کښې څه اخروي حالاتو ته اشاره شوې وه او په دې ايتونو کښې په هغو څو شيانو باندې سوگندونه ياد شوي دي کوم چې د همدغو حالاتو تحقق او واقع کېدل په اثبات رسوي. نو حاصل يې داسې راخېژي:

۱- نو ای انسانانو! دغسې نه ده چې تاسو به د ذکر و شوو اخروي حالاتو سره مخامخ نه شئ. زه په دغو شيانو باندې سوگند يادوم:

الف: زما دې په شفق باندې سوگند وي کوم چې د ماښام په وخت کېنې موجود وي او بيا ډېر ژر د زوال سره مخامخ کېږي.

ب: زه په شپه سوگند يادوم، هغه چې د ورځې رڼا د منځه وړي او د تورې تيارې حالت په دنيا باندې خوروي، او تر څه وخته وروسته د منځه ځي.

ج: زه په هغو شيانو باندې سوگند يادوم کوم چې د ورځې په ځمکه کېنې خواره واره گرځي او په شپه کېنې بېرته راغونډېږي، ته به وايې چې د لوی تجير لاندې قرار نيسي، او همدا حالت ورباندې په دوامداره توگه ورځي.

د: زه په سپوږمۍ باندې سوگند يادوم چې کله د نړيوالي څخه غټه شي او په ورو ورو کمال ته

ورسېږي.

په دغو ټولو شيانو باندې سوگند دی چې: ای انسانانو! تاسو هم ضرور د دغو شيانو غوندې تغير موندونکي یاست او په یوه حالت باندې پاتې کېدونکي نه یاست. نو تاسو به د ځینو حالاتو څخه ښکته کېږئ او په ځینو نورو حالاتو باندې به سوړېږئ، چې د دغو دنیاوي ټولو حالاتو د تېرېدلو په تعقیب به د اخروي حالاتو سره مخامخ شئ، دغه حالات هم ستاسو څخه لرې نه دي.

۲- ای پیغمبره! کله چې انسانان د قیامت د مشکلاتو سره ضرور مخامخ کېدونکي دي نو دوی ته څه وجه ده چې د خپلو ځانونو دپاره د نجات لاره نه لټوي چې ایمان راوړي او د توحید عقیده خپله کړي؟ په دوی باندې څه باعث دی چې کله ورباندې قرآن کریم قرائت کړی شي او د الله ﷻ د عبادت دعوت ورکړی شي نو دوی اجابت نه خپلوي چې سجده ورته وکړي او نه ورته (د شرکیاتو څخه خالي) عبادت کوي؟

۳- د کفارو سره په کفر باندې د کلکو درېدلو دپاره هیڅ معقول دلیل نشته بلکې دوی پرته له دلیل له د قرآن کریم تکذیب کوي او شرکي (کفري) عقیدې ته ادامه ورکوي. حال دا چې الله ﷻ په هغو ټولو شيانو باندې ډېر ښه پوهېږي کوم چې دوی یې په زړونو کېنې پټ ساتي، هغه دا چې دوی محض عناد نیولي دي او باطله تگلاره یې کلکه کړې ده.

۴- نو ای پیغمبره! ته دغو عنادیانو ته په دردناک عذاب سره زيری او خبر ورکړه، چې هرومرو به ورباندې نازل کړی شي او د تېښتې لاره به ترې مونده نه کړي.

۵- مگر هغو کسانو دپاره د الله ﷻ په نزد نه پرې کېدونکي او بې انتهای اجر و نه او ثوابونه ټاکلي شوي دي کومو چې ایمان راوړی دی او ښک اعمال یې ورسره ضمیمه کړي دي.

توضیحات

۱- په ﴿ فَلَا أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ ﴾ کېنې د ﴿ فَلَا أُقْسِمُ ﴾ کلمات وړاندې د [الواقعة: ۷۵] ایت کېنې هم نازل شوی دی چې هملته پکېنې د الله ﷻ په توفیق څه مناسبه شرحه تېره شوې ده، چې بیا شرحه کولو ته یې څه اړتیا نه گورو.

خو مطالب

۲۔ په دې مقام کېنې بايد لاندې مطالب په ذهن کېنې وساتل شي:

الف: په ﴿بِالشَّقِّ﴾ کېنې د "شقق" کلمه هغه سوروالي ته ويل کېږي کوم چې د لمر د لوېدلو څخه وروسته په غربي افق کېنې تر څه وخته پورې موجود وي او بيا له منځه ځي^(۱).

ب: په ﴿وَاللَّيْلُ وَمَا وَسَقَ﴾ کېنې د ﴿وَسَقَ﴾ کلمه د "وَسَقَ" لکه "ضَرْبَ" څخه اشتقاقه شوې ده چې د غونډولو معنی ورکوي.

او د "مَا" کلمه پکېنې عامه ده چې هغو ټولو مخلوقاتو ته شامله ده کومو ته چې شپه شمولين لري او په خپله تياره کېنې يې راغونډوي^(۲).

د همدغه مطلب څخه په بل ايت کېنې داسې تعبير نازل شوی دی چې: ﴿فَلَا أَقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ﴾ [الحاقة: ۳۸، ۳۹] يعنې نو دغسې نه ده، زه په هغو شيانو سوگند يادوم کوم چې تاسو يې گوري او په هغو شيانو باندې هم کوم چې تاسو يې نه گوري.

ج: په ﴿وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ﴾ کېنې د ﴿اتَّسَقَ﴾ کلمه د "اتَّسَقَ" څخه اشتقاق شوې ده چې په اصل کېنې "اَوْتَّسَقَ" لکه "اِكْتَسَبَ" وه او د غونډېدلو او پوره کېدلو معنی ورکوي^(۳).

د: په ﴿لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ﴾ کېنې د ﴿لَتَرْكَبُنَّ﴾ کلمې د "رَكُوبَ" لکه "قَتُولَ" څخه اشتقاق موندلی دی چې د سورېدلو دپاره وضعه شوې ده خو دلته ترې پيوستون مراد دی.

ه: په همدې عبارت کېنې د ﴿طَبَقًا﴾ کلمه په ﴿لَتَرْكَبُنَّ﴾ سره منصوبه گرځېدلې ده او د "نَمْنَمَ" توري پکېنې د "بَغْدَ" معنی ورکوي^(۴)، او هم د "طَبَقَ، طَبَقَ" دواړه کلمې هره يوه د حالت څخه عبارت ده^(۵).

و: يعنې اې بنيادمانوا لکه څنگه چې ذکر شوي څلور شيان (په کومو باندې چې سوگندونه ياد شوي دي) په يوه حالت باندې پاتې کېدونکي نه دي، همدارنگه به تاسو هم د مرگ څخه وروسته په يوه حالت باندې پاتې نه شئ او وار په وار به د مختلفو حالاتو سره مخامخ وگرځئ لکه د نکير منکر سوال جواب، بيا ژوندي کېدل، د حساباتو تصفيه او نور.

ز: که څه هم په ايتونو کېنې په قصدي توگه د اخروي حالاتو بدلون رابدلون مطلب دی چې خبره په همدې حالاتو کېنې راروانه ده، مگر د اشارې په توگه ترې د دنياوي حالاتو اختلاف هم معلومېږي چې انسان د نطفې د حالت څخه تر بوداتوب او مرگه پورې د زېستو ډېرو حالاتو سره

(۱) لسان العرب ج ۱۰ ص ۱۸۰

(۲) تفسير القاسمي ج ۱۷ ص ۱۰۶

(۳) تفسير ابن کثير ج ۴ ص ۴۸۹

(۴) روح المعاني ج ۳۰ ص ۸۲

(۵) لسان العرب ج ۱۰ ص ۲۱۱

مخامخ کبڙي چې د يوه حالت څخه کوزېږي او په بل حالت باندې سورېږي لکه غم، خوشالي، روغتيا، بيماري، غنا، فقر، خدا، ژړا او داسې نور.

د تلاوت ديارلسمه سجده

۳- په ﴿وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ﴾ کښې د قرآن کریم د تلاوت ديارلسمه (۱۳) سجده ده د کومې په اړه چې ابو هريره رضي الله عنه په خپل يوه حديث کښې ويلي دي چې: «سَجَدْتُ بِهَا خَلْفَ أَبِي الْقَاسِمِ رضي الله عنه فَلَا أزالُ أَسْجُدُ فِيهَا حَتَّى أَلْقَاهُ»^(۱) يعنې ما په دغې سجدې سره (په لمانځه کښې) د ابو القاسم رضي الله عنه پسې سجده کړې ده نو زه به همېشه يم چې په دې سورت (الانشاق) کښې به د تلاوت سجده کوم ترڅو چې د پيغمبر صلى الله عليه وسلم سره (د مرگ په سبب) ملاقي (پيوسته) شم.

د تلاوت د سجدې پورې اړونده وضاحتونه د الله تعالى په توفيق د [الأعراف: ۲۰۶] ايت لاندې تېر شوي دي.

"إِنْقَاء" څه معنی؟

۴- په ﴿بِمَا يُوعُوثُ﴾ کښې د ﴿يُوعُوثُ﴾ کلمه په اصل کښې "يُوعِيُون" - لکه "يُكْرِمُونَ" - وه او د "إِنْقَاء" - لکه "إِكْرَام" - څخه اشتقاقه شوې ده، "إِنْقَاء" دې ته وايي چې څوک يو شی د ساتنې دپاره په لوښي (وعاء) کښې واچوي^(۲).

خو په دې مقام کښې ترې هغه قلبي کیفیات مراد دي چې کفار او مشرکان يې د مؤمنانو په هکله په کفري عقيدې باندې علاوه پټ ساتي لکه کینه، عداوت، عناد، چلونه او داسې نور.

يو نحوي تحليل

۵- په ﴿إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا﴾ کښې د "إِلَّا" توري د منقطعي استثناء دپاره دی چې مستثنی منه يې په ﴿فَبَشِّرْهُمْ﴾ کښې د "هُمْ" کلمه ده کومه چې کفارو او مشرکانو ته راجع ده^(۳). يعنې هغوی ته په دردناک عذاب سره خبر ورکړه مگر هغو کسانو چې ايمان راوړی دی او نېک اعمال يې ورسره ملگري کړي دي نو د دوی دپاره د الله تعالى په نزد نه پرې کېدونکي او نه ناقص کېدونکي اجر ټاکلی شوی دی.

په همدې ځای باندې د الله تعالى په توفيق د "الانشاق" سورت پښتو ترجمه او تفسير ختم شو.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الدِّينِ يَنْقَلِبُونَ إِلَى أَهْلِيهِمْ مُرْوَرِينَ.

۱۴۲۵/۱۲/۲ هـ ق - ۱۳۸۳/۱۱/۱۱ هـ ش.

(۱) صحيح البخاري ج ۱ ص ۱۴۷
(۲) مفردات الراغب ص ۵۶۵
(۳) تفسير الكشال ج ۴ ص ۷۲۸

البروج (۸۵)

سریرہ

- ۱۔ د دې سورت په نامه (البروج) باندې د همدې سورت اولنې ایت مشتمل دی، او په همدې نامه سره د نورو سورتونو څخه جدا شوی دی.
- ۲۔ دا سورت مکي سورت دی^(۱) او د هجرت څخه وړاندې په هغه وخت کې نازل شوی دی کله چې مشرکانو په مؤمنانو باندې ډېر زیات ظلم او تېري ته لاس اچولی وه.
- ۳۔ د دې سورت د ایتونو شمېر دوه ویشټ (۲۲) دی^(۲).
- ۴۔ د کلماتو شمېر یې یو سلو نهو (۱۰۹) کلمو ته رسېدلی دی^(۳).
- ۵۔ د حروفو تعداد یې څلور سوه او اته پنځوسو (۴۵۸) ته پورته شوی دی^(۴).
- ۶۔ په دې سورت کې د نورو مکي سورتونو غوندې د عقیدې په تصحیح او ساتنې باندې ټینګار شوی دی او په همدې اړه مؤمنانو ته حوصله ورکړه شوې ده.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ﴿١﴾ وَالْيَوْمِ الْوَعْدِ ﴿٢﴾ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ﴿٣﴾ قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ﴿٤﴾ النَّارِ ذَاتِ الْوُقُودِ ﴿٥﴾ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ﴿٦﴾ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَن يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٨﴾ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٩﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمہ الله ﷻ په نامه.

- [۱] په اسمان باندې سوگند دی چې د ستورو خاوند (درلودونکی) دی.
- [۲] او په وعده کړی شوې ورځې (قیامت) باندې (هم سوگند دی).
- [۳] او د جمعې ورځې او د عرفې په ورځې باندې (هم سوگند دی)، چې یقیناً د مؤمنانو سره به نصرت وکړی شي.

- [۴] د خندق ملګري وژلی شوي (لعنت کړی شوي) دي.
- [۵] (یا په بل عبارت:) د داسې اور (ملګري) چې د ډېرو خاشاکو خاوند وه.
- [۶] (البته) چې کله د خندق ملګري په اور باندې (د خندق شاوخوا) ناست وه.

(۱) تفسیر الطبري ج ۳۰ ص ۱۲۷

(۲) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۶۶

(۳) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۴۸۲

(۴) الباب فی علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۲۴۴

[۷] حال دا چې دوی په هغو عذابونو باندې حاضر وه کوم چې دوی په مؤمنانو باندې ترسره کول (د دوی تر نظر لاندې وه خو رحم یې ورباندې نه کاوه).

[۸] د خندق ملګرو د مؤمنانو څخه د عیب په نظر نه کتل مګر دېته چې دوی په الله ﷻ سره ایمان راوړی وه چې د کلکې ارادې خاوند (او) د ستاینو څښتن دی.

[۹] هغه الله ﷻ چې همدۀ ﷻ ته د اسمانونو او ځمکو پاچایي (واکداري) ده. او الله ﷻ په هر شي باندې د حضور درلودونکی دی (چې هیڅ شی ترې غائب نه شي ګرځېدلی).

ارتباط او د مطلب خلاصه

د وړاندېني سورت د وروستیو ایتونو په مضامینو کېني دا مضمون هم شامل وه چې کفار په خپلو زېږونو کېني - علاوه په کفر باندې - د مؤمنانو په ارتباط کینه، عداوت، حسد، بې رحمۍ او نور بد خاصیتونه هم پټ ساتي.

په دې ایتونو کېني د پخوانیو امتونو یوې قيصې ته اشاره شوې ده، په کومه کېني چې د کفارو بد خاصیتونه ښه پوره پټه ډاګه شوي دي چې حاصل یې داسې راڅیږي:

۱ - په لاندې څلورو شيانو باندې سوګند دی چې هر ورو او ضرور به الله ﷻ مؤمنانو ته په کفارو باندې غلبه ورکړي او په دنیا او آخرت کېني به ورته په هغوی باندې نصرت ورپه برخه کړي:

الف: په اسمان باندې سوګند دی کوم چې د بې شماره او زښتو ډېرو ستورو درلودونکی دی په کومو کېني چې د الله ﷻ څخه پرته هیڅوک تصرف نه شي کولی، او کوم چې هر یو په خپل محور باندې روان دی او هیڅکله د ټکر سره نه مخامخ کېږي.

ب: په موعوده ورځ (قیامت) باندې سوګند دی چې هر څوک به پکېني د خپلو کړو وړو د سزا یا جزا سره مخامخ شي.

ج: د جمعې په ورځ سوګند دی کومه چې د مؤمنانو په قوت باندې شهادت ورکوي، په کومه کېني چې مؤمنان د خپل رب ﷻ په عبادت باندې راغونډېږي.

د: د عرفې په ورځ باندې سوګند دی په کومه کېني چې مؤمنان ډېره لویه عظیم الشانه عبادتي اجتماع تشکیلوي.

۲ - ای پیغمبره! ستا دښمنان (کفار او مشرکان) به داسې مقهور او ملعون وګرځي لکه څنګه چې د خندقونو خاوندان ملعون او مقهور ګرځېدلي دي چې څه تفصیل یې دا دی:

الف: دغو خلکو د اور داسې خندقونه تیار کړي وه چې د ډېر اور درلودونکي وه او ډېرې غټې لمبې ترې اړچېدلي او زښت ډېر خاشاک یې درلوده.

ب: دغه کسان د اور په شاوخوا کېني په بې خطرۀ ځایونو کېني د تندرې ډپاره ناست وه او په دغو خندقونو کېني یې د مؤمنانو ورشورزول په خپلو سترګو سره لیده او مزه یې ترې اخستله.

یا په بل عبارت هغوی په مؤمنانو باندې هیڅ زړه سوی نه درلود او نه یې پرې ترحم کاوه، چې د دوی د نظر لاندې سوزېدل او کباب کېدل.

ج: مؤمنانو نور هیخ گناه نه درلوده چې د دغه تعذیب سره یې مخامخ کړي وه پرته د دې چې په الله ښکې باندې یې ایمان راوړی وه داسې الله ښکې چې د ټولو ستاینو درلودونکی دی او هم د کلکې ارادې خاوند دی چې د همدې ښکې څخه په غیر نه بل څوک د ستاینې وړ دی او نه د ده ښکې د ارادې په وړاندې څوک خنډ واقع کېدلی شي.

د: بلکې په همدې الله ښکې پورې د اسمانو او ځمکو واکداري اختصاص لري او د همدې ښکې څخه په غیر پکښې هیڅوک د تصرف توان نه لري.

او په دې باندې علاوه الله ښکې په هر شي باندې د حضور درلودونکی دی چې هیڅ شی ترې غائب نه شي جوړېدلی.

توضیحات

- ۱- د دې سورت د لومړنیو درېو ارتباط لاندې ټکو ته توجه په کار ده:
- الف: په ﴿وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ﴾ کېنې د 'بُرُوج' کلمه د الله ښکې په توفیق د [الحجر: ۱۶] ایت لاندې پوره خپرل شوې ده چې د ستورو معنی ورکوي.
- ب: ټول مفسرین کرام سره متفق دي چې په ﴿وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ﴾ کېنې د وعده کړې شوې ورځې څخه د قیامت ورځ مطلب ده په کومه کېنې به چې هر څوک د خپلو کړو وړو سزا یا جزا وگوري.
- ج: د ﴿وَشَهِيدٍ وَمَشْهُودٍ﴾ په تفسیر کېنې مفسرینو کرامو گڼ شمېر اقوال کړي دي چې تقریباً څلېریشو (۲۴) قولونو ته رسېږي^(۱)، خو ډېر غوره تفسیر هغه دی کوم چې ماثور دی او د نبی کریم ﷺ څخه روایت شوی دی چې فرمایلي یې دي: «الْيَوْمُ الْمَوْعُودُ يَوْمُ الْقِيَامَةِ وَالْيَوْمُ الْمَشْهُودُ يَوْمُ غَرْفَةٍ وَالشَّاهِدُ يَوْمُ الْجُمُعَةِ»^(۲) یعنې موعوده ورځ د قیامت ورځ ده او مشهوده ورځ د عرفې ورځ ده او (بالآخره) شاهد ورځ د جمعې ورځ ده.
- د: شاید چې د عرفې ورځې ته به د 'مَشْهُود' لقب د دې کبله ورکړی شوی وي چې دغې ورځې ته د حج په موسم د عرفات د غونډۍ ترڅنګ د مؤمنانو ډېره غټه اجتماع ورحاضرېږي.
- او د جمعې ورځ به ځکه د 'شاهد' په نوم یاده شوې وي چې د دغې ورځې خاص لمونځ د مؤمنانو په مستقل حکومت باندې شهادت ورکوي. د همدې کبله دغه خاص لمونځ په اول ځل په مدینه منوره کېنې اداء کړی شو چرته چې د دغه حکومت اولنی بنیاد ایښودلی شوی دی چې پوره تفصیل یې د [الجمعة: ۹] ایت لاندې تېر شوی دی، والحمد لله ښکې.
- ه: که څه هم د ایتونو د نزول په وخت کېنې مؤمنانو نه د عرفات د غونډۍ ترڅنګ شرعي مستقل اجتماع کولی شوه او نه یې په مکه معظمه کېنې د جمعې لمونځ اداء کړی وه، مګر الله ښکې

(۱) زاد المسیر ج ۸ ص ۲۱۶: تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۴۹۲

(۲) جامع الترمذی ج ۲ ص ۱۷۱

ورته په همدغه کمزوري حالت کښې بشارت ورکړ او څه موده وروسته یې د معجزې په توګه دغه بشارت ته تحقق ورکړ چې موټمان یې د استقلال خاوندان وګرځول چې د جمعې لمونځ یې پرته له کوم ګواښ څخه په مدینه منوره کښې اداء کړ، او هم یې په حجة الوداع کښې د عرفات ترڅنګ د شریعت په مطابق لویه اجتماع جوړه کړې شوه.

و د ذکر و شوو څلورو واړو سوګندونو جواب مقدر دی^(۱)، په کوم باندې چې د سوګندونو کلمات دلالت کوي د کوم څخه چې مونږ په *تَبَيَّنَ لِلَّهِ الْمُؤْمِنِينَ وَتُبَيَّنَتْ أَقْدَامُهُمْ* سره تعبیر کولی شو. یعنې په ذکر و شوو شیانو باندې سوګند دی چې هر ورو ضرور به الله *تَعَالَى* د موټمانو سره په کفارو باندې نصرت وکړي او د هغوی د اذیتونو په مقابل کښې به یې قدمونه محکم او ټینګ وګرځوي چې په همدې مضمون باندې په [محمد: ۷] ایت کښې صراحت شوی دی.

اُخْدُوْدُ څه معنی؟

۲- په *قِيلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُوْدِ* کښې د *اُخْدُوْد* کلمه مفرد ده چې جمعه یې *اُخْدُوْدٌ* ده. دا د هغې ژورې کنډې (خندق) نوم دی کوم چې په ځمکه کښې په مستطیل شکل سره وګنډل شي^(۲). او په *ذَاتِ الْوَقُوْدِ* کښې د *وَقُوْد* کلمه (د *و* په زور سره) د هغو خاشاکو دپاره وضعه شوې ده په کومو باندې چې اور بلېږي^(۳) او د *و* په پېښ سره (*وَقُوْد*) د اور بلولو معنی ورکوي^(۴). یعنې د دې زمانې عنادي کفار به هم په دنیا او آخرت کښې ملعون او مغلوب وګرځولی شي لکه څنګه چې په پخوانیو زمانو کښې د خندق ملګري ملعونان او مغلوبان ګرځولي شوي وه.

د اصحاب الاخدود قیصه

۳- د دغې قیصې په ارتباط ځینو مفسرینو کرامو ډېر اوږده بحثونه لیکلي دي^(۵)، مونږ د لنډون په غرض دلته د هغو ټکو په ذکر باندې اکتفاء کوو کوم مو چې د نبی کریم *ﷺ* د احادیثو^(۶) څخه راغونډ کړي دي هغه دا چې:

الف: یوه هلک د یوه راهب په لارښوونه د وخت کفرې او شرکي عقیده پرېښودله او د عیسی *ﷺ* دین یې قبول کړ چې تر دغه وخت پورې لا محمد *ﷺ* نه وه مبعوث شوی او ذکر شوی دین منسوخ نه وه ګرځېدلی.

ب: دغه تازه مؤمن هلک یوازې په ایمان راوړلو باندې اکتفاء ونه کړه بلکې خپل حق دین ته یې د دعوت په چلونه باندې هم پیل وکړ چې ای خلکو! کفرې او شرکي عقیده پرېږدئ او هغه

(۱) تفسیر الکشاف ج ۴ ص ۷۲۹

(۲) لسان العرب ج ۳ ص ۱۶۰

(۳) مفردات الراغب ص ۵۶۶

(۴) تفسیر الفاسي ج ۱۷ ص ۱۱۰

(۵) روح المعاني ج ۲۰ ص ۸۸، تفسیر القرطبي ج ۱۹ ص ۲۸۷-۲۹۲، تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۴۹۵، المحرر الوجیز ج ۱۶ ص ۲۶۹

(۶) صحیح مسلم ج ۲ ص ۴۱۵، جامع الترمذي ج ۲ ص ۱۷۱، مسند احمد بن حنبل ج ۹ ص ۲۴۲

سعه عقیده خپله کړی کومه چې ما خپله کړې ده، د دغې عقیدې د سموالي او حقانیت یوه نښه دا ده چې هر مریض چې زما عقیده خپله کړي نو زما په دعا به ترې الله ﷻ مرض پورته کړي او روغ رمت به شي.

ج: ډېرو مریضانو ذکر شوی شرط قبول کړ او د مرضونو څخه یې شفاوې وموندلې. او د دعوت اثر لا زیات شو او پیروان یې مخ په ډېرېدلو وه.

د: د وخت کافر پاچا په خپله پاچاهۍ باندې وډار شو او د نوموړي تازه مؤمن هلک په وژلو باندې یې امر وکړ چې په ډېره بې رحمه طریقه دې ووژل شي ترڅو خلک ترې عبرت واخلي.

ه: نو په همدې بنیاد د پاچا د عسکرو یوې ډلې یوه غره ته وخېژاوه ترڅو یې د یوه لوی کمره څخه ښکته راوړغروي او شهید یې کړي. خو د غره د سره دغه ډله عسکر ټول پخپله راوړغښتل او هلک روغ رمت بېرته راستون شو.

بیا بلې ډلې د غرقولو دپاره نوموړی هلک دریاب ته بوتله خو دا خل هم نتیجه بالعکس شوه چې ټول پخپله غرق شوه او هلک روغ رمت پاتې شو.

و: بیا دغه مؤمن داعي هلک پاچا مخاطب کړ چې: ای پاچا! که ته غواړې چې ما شهید کړې نو ما په داسې غشي ووله چې زما د رب ﷻ نوم ورباندې یاد کړې او د غشي راخوشې کولو په وخت کښې ووايه چې: «بِسْمِ اللَّهِ رَبِّ هَذَا الْقَلَامِ» یعنې د الله ﷻ په نامه چې د همدغه هلک رب دی. ای پاچا! ته دغه کار په یوه غټه اجتماع کښې ترسره کړه چې ټول خلک د دغې صحنې ننداره وکړي.

ز: پاچا همدغسې وکړل او هلک یې شهید کړ. لنډه دا چې هلک خلکو ته وښودله او په خپل مرگ سره یې ورته څرگنده کړه چې زموږ رب فقط الله ﷻ دی او بس چې زه یې په نامه سره قرباني شوم. ته به وایې چې نوموړي هلک خپل خان پخپله شهید کړی وي او استشهادي حمله یې کړې وي.

ح: نو همدغه استشهادي دعوت په عوامو باندې ډېر اثر وغورزاوه نو اکثریت یې د کفرې او شرکي عقیدې څخه تېر شوه او توحیدي عقیده یې خپله کړه.

ط: نو پاچا د دې دپاره چې د خلکو د ایمان راوړلو مخه ونیسي یو خندق وکنود او د اوره یې ډک کړ او امر یې وکړ چې که هرڅوک د نوموړي هلک عقیده حقه گڼي او په عیسی ﷺ باندې ایمان راوړي هغه دې په دغه اور کښې کباب کړی شي او سر په څرۍ دې پکښې وروغورزولی شي. د همدغه کفرې فرمان په سبب ډېر خلک اور ته په داسې حال ورواچولی شوه چې کفارو یې ننداره کوله او زړه یې ورباندې هیڅ نه سوزېده.

د ایتونو ارشادات

۴- په دې مقام کښې د ذکر و شوو ایتونو څخه لاندې ارشادات جوتېږي:

البروج (۵۵)

الف: د قیامت تر ورځې پورې ټولو مؤمنانو ته عموماً او د ایتونو د نزول د وخت مؤمنانو ته خصوصاً تسلي او ډاډ ورکړی شوی دی چې د تاریخ په اوږدو کې مؤمنانو ډېر تکالیف او د کفارو د لاسه ډېر رېږې گاللي دي او د خپل دین څخه نه دي تېر شوي. نو تاسو هم باید په اذیتونو او تکلیفونو باندې صبر وکړئ ځکه چې جنت ته وړیا نه شئ داخلېدلای.

په همدې مضمون باندې په [البقرة: ۲۱۴] ایت کې صراحت نازل شوی دی.

ب: د دې زمانې کفار په غوږ باندې وهلی شوي دي چې:

ای کفارو! د مؤمنانو د زورولو څخه لاس واخلئ او توحیدي عقیده خپله کړئ، که نه نو نه به په دنیا کې بڼه ورځ وگورئ او نه به په آخرت کې د خوشالۍ خاوندان جوړ شئ. بلکې په دنیا او آخرت دواړو کې به د الله ﷻ د رحمت څخه لرې وغورزولي شئ.

په همدې بنیاد ځینو علماوو کرامو لیکلي دي چې په پای کې د خندق څخه اور اوچت شو او نندارچیان یې وسوزول^۱.

ج: څرنگه چې ذکر شوي مؤمن هلک ظالم او کافر پاچا ته د خپل خان د شهادت طریقه وروښودله، ته به وایي چې خپل خان یې پخپله د دین د پیاوړتیا او د خپل رب ﷻ د رضامندی د لاسته راوړلو دپاره شهید کړ؛ نو د دغه کار په حکایت کې مؤمنانو ته دا ارشاد نغښتی دی چې صرف د همدغه غرض دپاره په کفارو باندې استشهادي حملې وکړئ، لکه څنګه چې نن ورځ د فلسطین مسلمانان په یهودانو باندې همدغسې حملې جاري ساتي.

په دغه مطلب باندې د الله ﷻ په توفیق د [البقرة: ۱۹۵] ایت لاندې څه زیاته رڼا اچولې شوې ده چې یو ځل کتل یې بهر دي.

د: که څه هم د اور خندق ته د وراچولو په وخت کې مؤمنانو ته جائزه وه چې په کفرې کلمه باندې یې د نجات دپاره تلفظ کړی وی مګر هغوی عليه الرحمه ورضوان په عزیمت باندې عمل وکړ او بهر لاره یې غوره کړه.

په همدې ارتباط د [آل عمران: ۲۸] او د [النحل: ۱۰۶] ایتونو لاندې بڼه پوره خبرنه تېره شوې ده والحمد لله ﷻ، خو دلته ورباندې وراضافه کوو چې:

نبي کریم ﷺ په خپل یوه حدیث کې ابو الدرداء رضی الله عنه مخاطب کړی دی چې: «لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ شَيْئًا وَإِنْ قُطِعَتْ وَحُرِّقَتْ»^۲ یعنې ای ابو الدرداء! ته د الله ﷻ سره (په عبادت کې) څه شی شریک مه جوړه او که ته پرې کړی شي او (یا) وسوزلی شي.

﴿إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ

۱) تفسیر القرطبي ج ۱۹ ص ۲۹۴

۲) سنن ابن ماجه ص ۲۹۲

عَذَابُ الْحَرِيقِ ﴿١٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾ إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ هُوَ يُبْدِي وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾ وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ﴿٢٠﴾ بَلْ هُوَ قُرْءَانٌ مَجِيدٌ ﴿٢١﴾ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

[۱۰] یقیناً هغه کسان کوم چې نارینه مؤمنان او زنانه مؤمنانې په فتنه کېنې اچوي (او تعذیب ورکوي) بیا یې (د دغه کار څخه) توبه هم نه وي وېستلې (چې ورباندې پښه مانه شي)، نو دوی لره د درزخ عذاب دی او دوی لره د سوزېدلو عذاب دی.

[۱۱] یقیناً هغه کسان کومو چې ایمان راوړی وي او نېک عملونه یې کړي وي (نو) دوی ته (د) الله ﷻ په وړاندې داسې جنتونه دي چې لاندې ترې (څلور) لښتي (ویالې) بهېږي، چې دغه ډېره لویه کامیابي ده.

[۱۲] (ای پیغمبره!) یقیناً ستا د رب ﷻ په قوت سره کلک نیول ډېر سخت دي.

[۱۳] یقیناً ستا رب ﷻ همدې ﷻ اول ځل پیدا کول کوي او د (ژوندون) بهرته راگرځول هم کوي.

[۱۴] او همدې ﷻ ډېر ښونکی او ډېر دوستي کوونکی دی.

[۱۵] (ستا رب ﷻ) د لوی عرش څښتن دی.

[۱۶] (ستا رب ﷻ) د هغو (ډېرو) کارونو کوونکی دی د کومو کولو ته یې چې اراده وشي.

[۱۷] (ای پیغمبره!) ایا تاته د لښکرو (د هلاک) خبره درغلې ده؟

[۱۸] (البته) د فرعون د لښکرو او د ثمودیانو د لښکرو (خبره).

[۱۹] بلکې هغه کسان (بدون د دلیل) په تکذیب کېنې (پراته) دي کومو چې کفر غوره کړی دی (او عناداً ورباندې کلک دي).

[۲۰] حال دا چې الله ﷻ د دوی څخه (په علم او قدرت سره) احاطه کړې ده (چې د تنبېدلو هیڅ لاره نه شي درلودلې).

[۲۱] بلکې دا (کتاب) لوستل شوی لوی (عظیم الشان) کتاب دی.

[۲۲] دا (په لوست سره نازل شوی کتاب) په لوح محفوظ کېنې (ثبت) دی.

د مطلب خلاصه

په دې ایتونو کېنې د وړاندېنيو ایتونو په مضامینو باندې زیاته رڼا اچولې شوې ده چې حاصل یې داسې راڅېږي:

۱۔ د اصحاب الاخدود په شمول د قیامت تر ورځې پورې هغو کسانو ته د دوزخ عذاب او همدارنګه سوزوونکي عذاب ټاکلی شوی دی کوم چې مؤمنان نارینه او زنانه د ایمان راوړلو د کبله تعذیبوي ترڅو یې کفر ته بیرته ورستانه کړي او مرتدان ترې جوړ کړي.

البته ذکر شوي دواړه عذابونه په آخرت کې د هغو فتنو اچوونکو دپاره ټاکلی شوي دي کوم چې د دغه کار د کولو څخه وروسته توبه تائب نه شي او د عدم توبې په حال کې مړه شي (همدغه کفري عقیده د خان سره قبر ته یوسي).

۲۔ بالمقابل هغه کسان کومو چې ایمان راوړی وي او نېک اعمال یې ورسره یوځای کړي وي برابر خبره ده چې د ایمان د کبله په فتنه کې اچولي شوي وي او که ترې بچ پاتې شوي وي، د دې دپاره د الله ﷻ په وړاندې په آخرت کې داسې باغونه تیار کړي شوي دي چې لاندې ترې څلور ډوله لېسې او ویالې بهېږي.

۳۔ ای پیغمبره! فتنه اچوونکو ته برسېره په اخروي عذاب باندې دنیاوي عذاب هم شته البته چې کله ورته ستا د رب ﷻ اراده وشي، او دا ځکه چې:

الف: یقیناً ستا د رب ﷻ نیونه ډېره سخته ده چې هیڅوک او هیڅ شی یې په وړاندې خنډ نه شي جوړېدلی او نه یې څوک مخه بلې خوا ته اړولی شي.

ب: یقیناً ستا رب ﷻ هغه اقدس ذات دی چې د نشت څخه پیدا کول کوي او بیا د مرګ څخه وروسته بل ځل ژوندن بیرته اعاده کوي او مړي د قبرونو څخه ژوندي را اوچتوي.

ج: خو د دې سره سره ستا رب ﷻ مغفرت کوونکی هم دی چې که څوک د کفریاتو او د فتنو اچولو څخه وروسته توبه تائب جوړ شي نو بېنه ورته کوي.

د: نو په همدې بنیاد ستا رب ﷻ دوستي کوونکی هم دی چې د توبې څخه وروسته د خپلو دښمنانو سره دښمنۍ ته ادامه نه ورکوي.

ه: ستا رب ﷻ ډېر لوی عرش خاوند دی نو د توبې قبول او د دښمنۍ ختمول یې د کمزوري څخه نمایندګي نه کوي بلکې دا یې په زیاتې مهربانۍ او لطف باندې دلالت کوي.

و: په دې باندې علاوه ستا رب ﷻ د هغه کار کوونکی دی کوم ته چې اراده وکړي نو: ایا تاته د هلاکو کړی شوو لښکرو خبره در رسېدلې ده؟ یا په بل عبارت:

اول: ایا ته خبر یې چې ستا رب ﷻ فرعونیان څنګه هلاک کړه؟ ایا د دوی مشر (فرعون) د ربوبیت دعوې ته وه کړې او د مؤمنانو په تعذیب کې مخکې نه وه؟

دوهم: ایا ته خبر یې چې ستا رب ﷻ د ثمودیانو بنیاد څنګه وویست؟ ایا دوی په خپل صنعتي مهارت سره خپلو خانو ته نجات ورکړی شو؟

۴۔ ای پیغمبره! ستا د زمانې د کفارو سره نه په خپلو کفریاتو باندې څه دلیل شته او نه د خپل نجات دپاره څه وسائل او توان لري، بلکې پرته له کوم دلیل د قرآن کریم په تکذیب اخته دي. حال

دا چې: الله ﷻ د دوی په ټولو اطرافو باندې په علم او قدرت سره احاطه کړې ده نو هر وړو وړو به یې په ټاکلې وخت کې په عذاب مبتلا کړي.

۵- لنډه دا چې: قرآن کریم دروغین کتاب نه دی او نه ورسره دغه لقب تناسب لري بلکې دا په لوست سره نازل شوی عالي شان کتاب دی او په داسې عالي شانه تخته کې ایښودل شوی دی کومه چې د شیطانانو او جوگیانو د مسه کولو څخه خوندي او محفوظه ده.

توضیحات

۱- که څوک وایي چې: په ﴿فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ﴾ کې د دوزخ عذاب او سوزوونکي عذاب ترمنځ څه توپیر دی؟

مونږ وایو چې: ځینو مفسرینو کرامو ذکر شوي دواړه عذابونه په تاکید باندې حمل کړي دي^(۱) او ځینو د جهنمي عذاب څخه اخروي عذاب مراد کړی دی او د عذاب الحریق کلمه یې په دنیاوي عذاب سره تفسیر کړې ده^(۲).

همدارنگه ځینو د اول عذاب څخه زَمْهَرِیْرُو (سور دوزخ) اراده کړې دی او دوهم عذاب یې په گرم دوزخ سره معنی کړې ده^(۳).

او بالاخره ځینې علماء کرام وایي چې: ﴿عَذَابُ الْحَرِيقِ﴾ د گرم دوزخ په داخل کې ډېر زیات گرم اور دی^(۴)، والله ﷻ اعلم بمراد کتابه العزیز.

څو مطالب

۲- په دې مقام کې باید لاندې مطالب هېر نه کړي شي:

الف: په ﴿فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ﴾ کې الله ﷻ د خپل کامل قدرت په مثالونو کې د "فرعون" هلاک ته اشاره کړې ده چې نوموړی د یو پلوه د ربوبیت دعوه گیر وه لکه چې په [النازعات: ۲۴] ایت کې ورباندې صراحت نازل شوی دی لکه څنگه چې د اصحاب الأخدود مشر د ربوبیت مدعي وه^(۵) او د بله پلوه نوموړی د مؤمنانو په تعذیب کې هم د اصحاب الأخدودو څخه کم نه وه چې په [ص: ۱۳] ایت کې د ذوالاوتاد (د مورېو خاوند) په لقب یاد شوی دی.

ب: په همدغه ایت کې الله ﷻ د ثمودیانو هلاک ته هم اشاره کړې ده چې دوی د اصحاب الأخدود غوندې په دنیاوي ثروتونو باندې ډېر غره وه او په صنعتونو کې یې زیات مهارت درلود لکه چې په [الشعراء: ۱۴۹] ایت کې ورته اشاره شوې ده.

(۱) تفسیر المظهر ج ۱۰ ص ۲۳۸

(۲) تفسیر القرطبي ج ۱۹ ص ۲۹۵

(۳) اللباب فی علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۲۵۳

(۴) تفسیر ابن السعدي ج ۹ ص ۱۳۷

(۵) صبیح مسلم ج ۲ ص ۴۱۵

خو د دې سره سره نه فرعونيانو د الله ﷻ د عذاب څخه نجات مونده كړ او نه ثموديان د نجات خاوندان وگرځېده. نو ايا د دې زمانې كفار به په نجات بريالي شي؟
ج: په ﴿فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ﴾ كښې د "لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ" په ارتباط د الله ﷻ په توفيق د [الرعد: ۳۹] ايت لاندې ښه پوره څېړنه تېره شوې ده چې بيا څېړلو ته يې څه اړتيا نه گورو او د [الواقعة: ۷۸] ايت لاندې هم پكښې څه بيان تېر شوى دى.

په همدې ځاى د الله ﷻ په توفيق د "البروج" سورت پښتو ترجمه او تفسير پاى ته ورسېد.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الدِّينِ لَهُمُ الْفَوْزَ الْكَبِيرَ

۱۴۲۵/۱۲/۲۵ هـ ق - ۱۳۸۳/۱۱/۱۶ هـ ش.

الطارق (۱۶)

سرریزه

- ۱- د دې سورت نوم (الطارق) د همدې سورت په لومړني ایت کښې نازل شوی دی.
- ۲- دا سورت د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی او مکي سورت دی^(۱).
- ۳- د دې سورت د ایتونو شمېر اولسو (۱۷) ته رسېږي^(۲).
- ۴- د کلماتو شمېر يې دوه اويا (۷۲) کلمو ته رسېدلی دی^(۳).
- ۵- د حرفونو شمېر يې دوه سوه او نهه دېرش (۲۳۹) حرفونو ته اوچت شوی دی^(۴).
- ۶- دا سورت د نورو مکي سورتونو غوندې د عقیدوي ارشاداتو څخه بحث کوي خو د قیامت په قیام او د قرآن کریم په حقانیت باندې پکښې زیات ټینګار شوی دی.
- ۷- د دې سورت (الطارق) او د وړاندېني سورت (البُرُوج) تناسب ډېر واضحه دی چې دواړه مکي سورتونه دي او دواړه په ﴿وَالسَّمَاءِ﴾ سره پیل شوي دي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ ﴿النَّجْمُ الثَّاقِبُ﴾ إِنَّ كُلَّ نَفْسٍ لَّأَعْلَيْهَا حَافِظٌ ﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ﴾ خُلِقَ مِنْ مَّاءٍ دَافِقٍ ﴿تَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ﴾ إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ ﴿يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ﴾ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ﴿﴾

- د ډېر مهربان (او) ډېر بارحمة الله ﷻ په نامه.
- [۱] په اسمان او په طارق باندې سوگند دی.
- [۲] او (ای پیغمبره!) ته څه شي پوه کړې چې طارق څه شی دی؟ (زما ترې څه شی مراد دی؟)
- [۳] (طارق چې دی) داسې ستوری دی چې (د تیارې) خبروونکې (او سوری کوونکې) دی.
- [۴] (سوگند دی چې) هیڅ نفس (هیڅوک) نه دی مګر (د الله ﷻ د پلوه) ورباندې ساتونکې (پربښته) شته (چې ټول کړه وړه يې لیکي).
- [۵] نو انسان دې وګوري (فکر دې وکړي) چې د څه شي څخه پیدا کړی شوی دی؟

(۱) المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۲۷۴

(۲) تفسير البغوي ج ۴ ص ۴۷۲

(۳) اللباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۲۵۹

(۴) تفسير الخازن ج ۶ ص ۴۸۹

[۶] انسان د داسې اوبو (نطفې) څخه پیدا کړی شوی دی چې په زغرده (په رحم) کېنې نو بېدونکي دي.

[۷] داسې اوبه چې د ملا د تیر او د سینې د هډوکو د منځ څخه بهر راوځي.

[۸] یقیناً الله ﷻ د انسان په راڅرخولو (بیا ژوندي کولو) باندې هر ورو قدرت درلودونکي دي.

[۹] په هغې ورځ کېنې (به انسان بیا ژوندي کړی شي) په کومه کېنې چې ټول عملونه (بنده وي او که بد) ښکاره څرخولي کېږي.

[۱۰] نو (په دغه ورځ کېنې) انسان ته نه خپل قوت شته او نه ورته کومک کوونکي (شته چې نجات موندنه کړي).

ارتباط او د مطلب خلاصه

وړاندېنی سورت (الْبُرُوج) په ﴿فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ﴾ باندې ختم شوی وه او دا سورت (الطَّارِق) چې په کومو ایتونو سره پیل شوی دی په هغو کېنې د ﴿لَمَّا عَلَيَهَا حَافِظٌ﴾ کلمات هم نازل شوي دي. یعنې برسېره په دې چې د قرآن کریم په شمول هر شی په لوح محفوظ کېنې ساتلی شوی دی د انسان ټول کړه وړه هم د "کرام الکاتبین" د پلوه روزمره په اعمالنامو کېنې لیکلې کېږي او ساتل کېږي، چې د قیامت په ورځ به د محاسبې دپاره د حشر میدان ته حاضر کړی شي. نو حاصل یې داسې راڅرخي:

۱- په اسمان باندې سوځند دي او په طارق باندې سوځند دي.

ای پیغمبره! ته څه شي پوه کړې چې دغه (طارق) چې سوځند ورباندې یاد شوی دی څه شی دی؟ دغه (طارق) د داسې ستوري څخه عبارت دی کوم چې د ورځې د پلوه د نظره پټ دی او د شپې د مخې په خپلې رڼا سره تیاره سوري کوي او خپل ځان کتونکو ته ورڅرخندوي.

په دغو دواړو باندې سوځند دي چې هیڅوک او هیڅ نفس نه دی مگر په هغه باندې داسې ساتونکي مقرر دي کوم چې روزمره یې ټول کړه وړه لیکي او د عملنامې په کتاب کېنې یې ثبتوي.

۲- نو دغه د عملنامې کتاب به هر ورو د قیامت په ورځ د محاسبې دپاره راڅرخند شي او تصفیه به صورت ونیسي. نو هر انسان ته په کار دي چې د بعث بعد الموت څخه انکار ونه کړي، او په خپل گړېوان کېنې سر ښکته کړي او تفکر وکړي چې د الله ﷻ د پلوه نوموړی د څه شي څخه پیدا کړی شوی دی. نو د تفکر په نتیجه کېنې به پوه شي چې:

الف: د الله ﷻ د پلوه هر انسان په زغرده د توي کړی شوو اوبو (نطفې) څخه پیدا کړی شوی دی چې په زغرده او تېزۍ سره د ملا او د سینې د هډوکو د منځ څخه جدا کېږي او په رحم کېنې قرار نیسي.

ب: که انسان عناد نه وي نیولی په دې باندې به هم پوه شي چې د ذکر و شوو اوبو څخه د انسان پیدا کوونکي هر ورو د قدرت درلودونکي دي چې د مرگه وروسته یې د دوهم ځل دپاره راژوندی کړي او د قبر څخه یې را اوچت کړي.

۳۔ ای پیغمبره! دغه پیدا کول او بیا ژوندي کول به ضرور په داسې ورځ کېږي صورت ونیسي چې په هغې ورځ کېږي به ټول پټ کارونه او ټولې پټې خبرې رالوڅې کړي شي او پرده به ترې پورته کړي شي، او همدارنگه به هر چا ته خپله اعمالنامه په ښي لاس یا چپ لاس سره ورکړي شي. نو په دغې ورځ کېږي به هیڅوک نه قوت ولري چې په خپل زور سره نجات حاصل کړي او نه به ناصر او مرستندوی ولري چې د غه په زور سره نجات ترلاسه کړي شي.

توضیحات

۱۔ په دې مقام کېږي لاندې ټکو ته توجه په کار ده:

الف: دلته د «طَارِق» دواړه کلمې د «طَرَق» لکه «ضَرَب» څخه اشتقاقې دي، چې د ټکولو معنی ورکوي^(۱). د همدې مصدر څخه د «طَرِيقَة» کلمې هم اشتقاق موندلی دی چې د لارې په معنی ده چې د تلونکو کسانو په پښو سره ټکوله کېږي او «مَطْرُوقَة» (ټکولې شوې) گرځي^(۲).

ب: د شپې راتلونکي کس ته هم «طَارِق» ویل کېږي چې غالباً دغه کس دېته اړ کېږي چې دروازه وټکوي ځکه چې د شپې دروازې او ورونه بندوي^(۳).

دغه کلمه په همدې معنی سره په یوه اوږده حدیث کېږي هم استعماله شوې ده چې: «وَمِنْ شَرِّ كُلِّ طَارِقٍ إِلَّا طَارِقًا يَطْرُقُ بِخَيْرٍ يَا رَحْمَنُ»^(۴) یعنی یو ځل نبي کریم ﷺ د جبرائیل علیه السلام د پلوه مخاطب وگرځولی شو چې: ای محمده! ته وایه چې: ای ډېره مهربانه الله! زه په تا سره د هر شپې راتلونکي کس د شر څخه پنا غواړم مګر د هغه شپې راتلونکي کس څخه نه، کوم چې په خیر سره د شپې راتلل کوي (او د خیر او خوشالۍ خبر راوړي).

ج: خو دلته ذکره شوې کلمه په «النَّجْمُ الثَّاقِبُ» سره تفسیره شوې ده چې: د «ثَاقِب» کلمې پکښې د «ثَقَب» لکه «ضَرَب» څخه اشتقاق موندلی دی چې د سوري کولو معنی ورکوي^(۵)، شاید چې ستوري ته به دغه لقب د دې کبله ورکړی شوی وي چې په خپلې رڼا سره د شپې تیاره سوري کوي او خپل ځان څرګندوي (چې سپین څلېږي).

د: ځینو علماوو کرامو د «النَّجْمُ الثَّاقِبُ» څخه خاص ستوري اراده کړې دي^(۶)، مګر بهتره دا ده چې مطلق ستوري ترې اراده کړي شي ترڅو په استغراق سره ټولو ستورو ته شمولیت ولري چې هر یو ستوري د شپې رڼا خپروي او په اسمان کېږي روڼ څلېږي.

(۱) لسان العرب ج ۱۰ ص ۲۱۵

(۲) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۱۱۷

(۳) البحر المحيط ج ۱۰ ص ۴۴۸

(۴) مسند احمد بن حنبل ج ۵ ص ۲۶۸

(۵) القاموس المحيط ج ۱ ص ۴۱۱: لسان العرب ج ۱ ص ۲۳۶

(۶) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۴۹۰: أضواء البیان ج ۹ ص ۱۵۶

الطارق (۸۶)

ه: د ﴿إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ﴾ ایت د ذکر و شوو دواړو سوگندونو جواب دی^(۱)، چې د "لَمَّا" توری پکښې د "إِلَّا" د توري معنی ورکوي^(۲)، او په دې معنی سره په [یس: ۳۲] ایت کښې هم نازل شوی دی.

و: په همدغه ایت کښې ﴿حَافِظٌ﴾ کلمه عبد الله بن عباس رضی الله عنهما په "ساتونکې پرېښتې" سره تفسیره کړې ده^(۳)، نو شاید چې دا به ټولو ساتونکو او لیکونکو پرېښتو ته شامله وي. نو د معنی حاصل به یې داسې راوخېږي چې: په اسمان او هم په اسمان کښې په هغو خلېدونکي ستورو باندې سوگند دی کوم چې د ورځې هلته پټېدونکي دی او د شپې څرگندېدونکي دی چې: هیڅوک نه دی مگر د الله ﷻ د پلوه ورباندې ساتونکې پرېښتې مقررې دي چې ټول کره وړه یې په لیکنې سره په دنیا کښې پټ ساتي خو دغه لیکنه به په آخرت کښې د ستورو غونډې راڅرگنده شي او هیڅوک به ترې انکار خپل نه کړی شي.

درې لغات

۲- په ﴿مِنْ مَّاءٍ ذَاقٍ﴾ کښې د ﴿ذَاقٍ﴾ کلمه د "ذَقَّ" - لکه "ضَرَبَ" - څخه اشتقاقه شوې ده، "ذَقَّ" په زغرده د اوبو ټولولو ته ویل کېږي، نو د ﴿ذَاقٍ﴾ کلمه د "مَذْفُوقٍ" معنی ورکوي^(۴). یعنې هغه اوبه چې په زغرده په رحم کښې توی کړی شوي دي.

او په ﴿بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ﴾ کښې د "صُلْبٍ" کلمې په اصل کښې د "صَلَابَةٍ" - لکه "شَرَافَةٍ" - څخه اشتقاق موندلی دی چې کلکوالی او سختوالي ته ویل کېږي.

خو دغه کلمه هغه هډوکي ته هم وضعه شوې ده کوم چې د انسان د ولو د منځ څخه پیل کېږي او تر کونایتو پورې اوږدېږي^(۵)، په کوم پورې چې پوښتۍ نښتې دي چې په پښتو کښې ورته د ملا تیر ویل کېږي.

او په همدغه عبارت کښې د "تَرَائِبٍ" کلمه د "تَرِيبَةٍ" - لکه "شَرِيفَةٍ" - جمعه ده، "تَرِيبَةٍ" د سینې هغو هډوکو ته وضعه شوې ده کوم چې قوسي شکل لري او دواړه سرونه یې د ملا د تیر پورې پیوسته دي^(۶).

دا د یو پلوه، او د بله پلوه په دې مقام کښې علماء کرام په لاندې ډول اختلاف لري:

الف: ځینې وایي چې: د نارینه د نطفې دپاره اصلي مرکز د ملا تیر دی او د زنانه وو د نطفې

(۱) تفسیر الکشاف ج ۴ ص ۷۳۴

(۲) القاموس المحيط ج ۴ ص ۱۷۲

(۳) تفسیر الطبري ج ۳ ص ۱۴۳

(۴) القاموس المحيط ج ۴ ص ۱۹۴: تفسیر القرطبي ج ۲ ص ۴

(۵) لسان العرب ج ۱ ص ۵۲۶

(۶) مفردات الراغب ص ۷۰

مرکز د سینې هغه هډوکي دي په کومو باندې چې غاړکی زنگوي^۱ یعنی د آدم (عليه السلام) او د حواء (عليها السلام) څخه په غیر نور ټول انسانان هر یو د هغو په زغرده توی کړی شوو او بو څخه پیدا کړی شوي دي کومې چې د نارینه وو د ملا د تیر څخه او د زنانه وو د سینو د هډوکو څخه راوځي او په رحم کښې د جنین دپاره تومنه ګرځي.

ب: ځینې نور وایي چې د نارینه وو او زنانه وو دواړو د نطفو اصلي مرکز د ملا تیر او د سینو هډوکي دي، چې د دواړو نطفې د دغو دواړو څخه راوځي او په رحم کښې سره ګډه پېږي^۲، والله اعلم بحقیقة الحال وإليه المرجع والمآل.

"سُرَّة" څه معنی؟

۳- په غَ یَوْمَ تَبْلَى السَّرَابُ کې کښې د "سَرَاب" کلمه د "سُرَّة" لکه "شَرِيفَة" - جمعه ده. "سُرَّة" هر هغه عمل ته وضعه شوې ده کوم چې په دنیا کښې د خلکو څخه په پټه صورت ونیسي، برابره خبره ده چې دغه عمل نېک وي او که بد وي^۳. یعنی د قیامت په ورځ به ټول پټ اعمال (آن قلبي اعمال هم) راڅرګند کړی شي.

د همدې مضمون دپاره نبي کریم ﷺ په خپل یوه اوږده حدیث کښې ډېر ښه مثال ښودلی دی چې: «لِكُلِّ غَادِرٍ لَوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ اسْتِئْذِنِ عَلَى قَدْرِ غَدْرِهِ»^۴، یعنی د قیامت په ورځ به د هر ټکمار د کوناتي په سر د هغه د غدر (ټګۍ) په اندازه بېرغ ولاړ وي. (چې ډېر لوړ بېرغ به د ټګ مشر په کوناتي باندې رېږي).

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ﴿١١﴾ وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ لَقَوْلُ فَضْلٍ ﴿١٣﴾ وَمَا هُوَ بِأَهْزَلٍ ﴿١٤﴾ إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ﴿١٥﴾ وَأَكِيدُ كَيْدًا ﴿١٦﴾ فَمَهْلِكُ الْكَافِرِينَ ﴿١٧﴾ أَمْهَلُهُمْ رُؤْيَا ﴿١٨﴾

[۱۱] په اسمان باندې سوګند دی چې د باران خاوند دی.

[۱۲] او په ځمکه باندې (سوګند دی) چې په نباتاتو سره د چاودېدلو خاونده ده.

[۱۳] چې یقیناً دا (قرآن کریم د حق او باطل) بېلوونکی قول دی.

[۱۴] او چې دا قرآن کریم (توقې (او عبث) خبرې نه دی.

[۱۵] یقیناً کفار (د قرآن کریم د محوه کولو دپاره) پټ تدبیر کوي پټ تدبیر کول.

(۱) تفسیر ابي السعود ج ۹ ص ۱۴۱: الدر المنثور ج ۸ ص ۴۷۵: تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۴۹۸

(۲) البحر المحیط ج ۱ ص ۴۵۱

(۳) لسان العرب ج ۴ ص ۳۵۷

(۴) مسند احمد بن حنبل ج ۲ ص ۳۰۷

[۱۶] او زه (هم د کفارو د محوه کولو دپاره) پټ تدبیر کوم پټ تدبیر کول
[۱۷] نو (ای پیغمبره!) ته کفارو ته مهلت ورکړه، دوی ته مهلت ورکړه ډیر لږ وخت
(مهلتګی ورکړه).

د مطلب خلاصه او توضیحات

- ۱- مونږ د الله ﷻ په توفیق د دې سورت په سريزه کښې لیکلي دي چې به دې سورت کښې د قیامت په قیام او د قرآن کریم په حقانیت ډېر ټینګار شوی دی. څرنگه چې په وړاندې ایتونو کښې اولنی مطلب ختم شو نو په دې ایتونو کښې د دوهم مطلب په بیان باندې پیل وشو.
- ۲- په هَذَا السَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ کې کښې د 'رَجْع' کلمه مفسرینو کرامو دلته په باران سره تفسیر کړې ده^(۱)، شاید چې دا لقب به ورته د دې کبله ورکړی شوی وي چې د باران ورنست بیا-بیا صورت نیسي.
- ۳- په هَذَا الْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ کې کښې د 'صَدْع' کلمه مونږ د الله ﷻ په توفیق د [الحجر: ۹۴] ایت لاندې معنی کړې ده چې دغه کلمه په کلک جسم کښې د درز کولو څخه عبارت ده. خو په دې مقام کښې ترې هغه درز (چاود) مطلب دی کوم چې په ځمکه کښې د نباتاتو په زرغونېدلو سره صورت نیسي چې تبخ ترې بهر راوځي^(۲).
- ۴- د هَذَا إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَضْلٌ ﷻ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ﷻ دواړه جملې د ذکر و شوو دواړو سوگندونو جواب دی. یعنې په اسمان او ځمکې باندې په ذکر و شوو لحاظونو سره سوگند دی چې: یقیناً دا قرآن کریم د حق او باطل ترمنځ جدا کوونکی قول او کتاب دی، دا کتاب یوقی نه دي او نه د عبثیاتو مجموعه ده، لکه څنګه چې ورباندې د کفارو او مشرکانو د پلوه دغه تهمت تېل کېږي.
- همدې مطلب ته نبي کریم ﷺ په یوه اوږده حدیث کښې اشاره کړې ده چې: «هُوَ الْفَضْلُ لَيْسَ بِالْهَزْلِ»^(۳) یعنې قرآن کریم د باطل څخه د حق جدا کوونکی دی یوقی (عبث خبرې) نه دي.
- ۵- شاید چې په ذکر و شوو سوگندونو او په ذکر شوي جواب کښې به ډېته اشاره وي چې الف: لکه څنګه چې د باران په ورنست او د نباتاتو په زرغونېدلو کښې شک نشته همدارنګه د قرآن کریم په حقانیت کښې هم شک او شبه نشته.
- ب: لکه څنګه چې الله ﷻ د اسمان څخه د باران په نازلولو سره د ځمکې د اوسېدونکو مادي اړتیاوې پوره کړې دي همدارنګه یې د قرآن کریم په نزول سره د دوی معنوي او روحي احتیاجات هم کامل کړخولي دي چې د قیامت تر ورځې پورې د ټولو بندګانو دپاره لارښود دی.

(۱) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۱۲۲: الدر المنور ج ۸ ص ۴۷۶
(۲) روح المعاني ج ۳۰ ص ۱۰۰
(۳) جامع الترمذي ج ۲ ص ۱۱۸

رَوَيْدُ څه معنی؟

۶۔ په څه فَمَهْلِ الْكَافِرِينَ اَمَهْلُهُمْ رَوَيْدًا څه كښې د "مَهْل" او "اَمَهْل" دواړه كلمې اصلا د "مَهْلَة" څخه اشتقاقې دي چې لومړنۍ كلمه په دوهمې كلمې سره تاكیده شوې ده^(۱).

او د "رَوَيْد" كلمه پكښې د تصغير صيغه ده چې مكبر اسم يې "رَوْد" لكه "ضَرْب" دی چې مصدر دی او د مهلت معنی ورکوي^(۲)، خو په دې مقام كښې د څه رَوَيْدًا څه كلمه مفسرينو كرامو په "قَلِيلًا" سره تفسيره كړې ده^(۳).

يعنې اې پيغمبره! د قرآن كريم د محوه كولو دپاره د كفارو د پلوه ډېر پټ تدبيرونه په كار اچولې شوي دي او مونږ د دوی د محوه كولو دپاره پټ تدبيرونه په كار اچوو. نو ته هغوی ته مهلتګی (ډېر لږ وخت) ورکړه او منتظر اوسه چې ترڅو تاته د جهاد امر درنازل كړی شي نو ته به هلته وګورې چې د كفارو پټ تدابير او چلونه به يې هيڅ په درد دوا نه شي.

په همدې ځای باندې د الله ﷻ په توفيق د "الطارق" سورت پښتو ترجمه او تفسير ختم شو.

اللَّهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْآنَ لَنَا نُورًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.

۱۴۲۵/۱۲/۲۸ هـ ق - ۱۳۸۳/۱۱/۱۹ هـ ش.

(۱) البحر المحيط ج ۱۰ ص ۴۵۳

(۲) لسان العرب ج ۳ ص ۱۸۹

(۳) تفسير البغوي ج ۴ ص ۲۷۴: تفسير ابن كثير ج ۴ ص ۴۹۸

الأعلى (٨٧)

سریزه

- ۱- د دې سورت نوم (الأعلى) د همدې سورت په لومړي ایت کښې نازل شوی دی.
- ۲- د دې سورت په مکتوب کښې اختلاف شته خو د البراء بن عازب رضی الله عنه د یوه حدیث^(۱) څخه معلومېږي چې دا سورت مکي سورت دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی.
- ۳- د علي رضی الله عنه څخه روایت دی چې فرمایلي یې دي: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُحِبُّ هَذِهِ السُّورَةَ»^(۲) يعني د الله ﷻ پیغمبر ﷺ چې وه دغه سورت یې ډېر خوښاوه.
- د همدې کبله ځینو مفسرینو کرامو د احادیثو په رڼا کښې لیکلي دي چې نبي کریم ﷺ به دغه سورت (غالباً) د وترو، جمعې او همدارنگه د اخترونو په لمونځونو کښې قرائت کاوه^(۳).
- ۴- د دې سورت د ایتونو شمېر نولس (۱۹) دی^(۴).
- ۵- د کلماتو شمېر یې دوه اويا (۷۲) دی^(۵).
- ۶- او د حرفونو شمېر یې دوه سوه او څلور اتيا (۲۸۴) دی^(۶).
- ۷- په دې سورت کښې د نورو مکي سورتونو غوندې عقیدوي احکام مطرح شوي دي په تېره بیا په توحید، د آخرت په حقانیت او نبي کریم ﷺ ته پکښې په ارشاداتو باندې ډېر ټینګار شوی دی.
- ۸- په وړاندېني سورت (الطارق) کښې د انسان پیدایښت او د نباتاتو وړغونېدلو ته اشاره شوې وه، په دې سورت (الأعلى) کښې هم همدغه دوه مطلبه څه ناڅه تشریح شوي دي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ۝ الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى ۝ وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى ۝ وَالَّذِي
أَخْرَجَ الْمَرْعَى ۝ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى ۝ سَنُقَرِّطُكَ فَلَا تَنْسَى ۝ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ
إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَى ۝ وَنُيْسِرُكَ لِلْيُسْرَى ۝ فَذَكَرْ إِنَّ نَفْعَ الذِّكْرِى ۝
سَيَذَكَّرُ مَنْ خَشَى ۝ وَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى ۝ الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَى ۝ ثُمَّ لَا
يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى ۝ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى ۝ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى ۝ بَلْ تُؤْثِرُونَ

(۱) صحيح البخاري ج ۲ ص ۷۲۶

(۲) مسند احمد بن حنبل ج ۱ ص ۲۰۶

(۳) تفسير ابن كثير ج ۴ ص ۴۹۹

(۴) تفسير البغوي ج ۴ ص ۴۷۵

(۵) تفسير الخازن ج ۶ ص ۴۹۲

(۶) اللباب في علوم الكتاب ج ۲ ص ۲۷۲
Downloaded from: bawarketabtoon.com

الْحَيَاةُ الدُّنْيَا ﴿١١﴾ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى ﴿١٢﴾ إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى ﴿١٣﴾
صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى ﴿١٤﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله ﷻ په نامه.

- [۱] (ای پیغمبره!) د خپل عالي شان رب ﷻ نامه ته (په دوامداره توګه) د پاکۍ نسبت کوه.
- [۲] هغه رب ﷻ چې هر شی یې پیدا کړی دی نو (اندامونه او ضروریات یې) وربرابر کړي دي.
- [۳] او هغه رب ﷻ چې هر شی یې په اندازه کړی دی نو لارښودانه یې ورته کړې ده.
- [۴] او هغه رب ﷻ چې څرخای یې (د ځمکې څخه) راویستلی دی (نباتات یې رازرغون کړي دي).
- [۵] نو (څه وخت وروسته) یې همدا (څرخای) د سیلاب څګ تور ته مایل سور رنگی ګرځولی دی.
- [۶] (ای پیغمبره!) ژر دی چې مونږ به په تا باندې (د قرآن کریم د تکمیل په پورې خپل ایتونه) قرائت کړو چې ته به یې نه هېروي.
- [۷] مګر هغه ایتونه چې د الله ﷻ اراده وشي (چې موقت یا غیر موقت یې هېر کړې).
- یقیناً الله ﷻ په ښکاره شي او په هغه شي باندې پوهېږي کوم چې پتېږي (په ټولو شيانو باندې پوه دی).

- [۸] او مونږ تا د اسان شریعت د (اشاعت) دپاره اسانوو (توفیق درکوه).
- [۹] نو پند ورکوه (پند ورکولو ته ادامه ورکړه) یقیناً شان دا دی چې ستا پند ورکول ګټه رسوي.
- [۱۰] ژر دی چې هغه څوک به ترې پند واخلي کوم (چې د الله ﷻ څخه ډارېږي).
- [۱۱] او ستا د پند څخه به بدبخته (عنادي کافر) څنګ وکړي (قبول به یې نه کړي).
- [۱۲] هغه (عنادي کافر) چې لوی اور (دوزخ) ته داخلېږي.
- [۱۳] بیا به په همدې لوی اور (دوزخ) کېږي نه مړ کېږي او نه به (پکښې) ژوندی کېږي.
- [۱۴] یقیناً هغه چا بری مونده کړ (کامیاب شو) چې تزکیه (د جنایاتو څخه خلاصون) یې

خپل کړ.

- [۱۵] او چا چې د خپل رب ﷻ نوم یاد کړ نو (پنځه وخته) لمونځ یې اداء کړ.
- [۱۶] بلکې (ای کفارو!) تاسو نژدې (او حقیر) ژوند (په اخروي ژوند باندې) غوره کوئ.
- [۱۷] حال دا چې آخرت (اخروي ژوند) ډېر بهتر او ډېر دوامدار (باقي) دی.
- [۱۸] یقیناً دغه (وړاندې مضمون) ضرور په پخوانیو صحیفو کېږي (ثبت) دی.
- [۱۹] (البته) د ابراهیم ﷺ او د موسی ﷺ په صحیفو کېږي.

ارتباط او د مطلب خلاصه

د وړاندېني سورت مضامین په دې تمام شوي وه چې مشرکان غواړي چې په خپلو چلونو او پټو تدبیرونو سره د الله ﷻ د ارادې مخه ونیسي او د قرآن کریم د ترقۍ په وړاندې خنډ واقع شي، خو

الأعلى (۸۷)

دوی به په دې موخه کښې بریالي نه شي او چلونه به یې په خپل ضرر تمام شي او معکوسه نتیجه به ورکړي. په دې ایتونو کښې همدغه مضمون تعقیب شوی دی چې حاصل یې داسې راڅیږي:

۱- ای پیغمبره! هیڅکله به کفار ستا د رب ﷻ د ارادې مخه بنده نه کړي شي نو ته هغوی ته مهلت ورکړه او تر څه وخته پورې یې هلاک ته منتظر اوسه، خو په عین حال کښې د خپل رب ﷻ تسبیحات وایه چې ستا رب ﷻ د عالي او لوړو صفاتو درلودونکی دی، لکه:

الف: ستا رب ﷻ هغه اقدس ذات دی چې هر شی یې پیدا کړی دی او هر شی یې برابر کړی دی او هم یې هر ساکن ته ضروریات او اندامونه وړتیار کړي دي.

ب: ستا رب ﷻ هر شی په اندازه کړی دی او هر ساکن ته یې په یو مېچ اندامونه ورکړي دي چې یوه پښه یې ورته د بلې په اندازه ورکړې ده او یو لاس یې ورته هم د بل لاس څخه اوږد نه دی پیدا کړی او نه یې د سترگو او غوږونو او نورو اندامونو ترمنځ څه تفاوت لیده کېږي.

ج: ستا رب ﷻ هر ساکن ته لاره او طریقه هم ښودلې ده چې د خپلو اندامونو څخه په څه ډول سره استفاده وکړي؟، او په ساکنانو کښې یې بنیادم ته د معنوي او روحي لارې د ښودنې مهرباني هم کړې ده چې عقل یې ورکړی دی او شریعت یې ورنازل کړی دی.

د: ستا رب ﷻ هغه اقدس ذات دی چې د څارویو دپاره یې په ځمکه کښې نباتات رازرغون کړي دي او څر خایونه یې پکښې جوړ کړي دي.

ه: خو همدغه تازه او تکه شنه ورشو او څرخای څه وخت وروسته د اوبو د څگ په شان بې بنیاده گرځوي چې نبات یې پکښې د څزان سره مخامخ کوي او د ځمکې څخه یې راجدا کوي او شین رنگ یې هم په تور او زیره رنگ سره بدلوي.

۲- ای پیغمبره! لکه څنگه چې ستا رب ﷻ د انسانانو مادي او بدني ضروریات ورپوره کړي دي همدارنگه یې د دوی معنوي او روحي ضروریات هم د پامه نه دي غورزولي بلکې د همدې مطلب دپاره یې په تاباندې قرآن کریم درنازل کړی دی او لا درنازوي یې.

۳- دا قرآن کریم اثباتوي چې دا حقاني کتاب دی او زموږ د پلوه تاته درنازل شوی دی، نو په همدې بنیاد یې موږ په تاباندې قرائت کوو چې ته یې نه هېروي.

یا په بل عبارت: دا قرآن کریم ستا په ذهن کښې موږ ساتو چې ستا څخه نه هېرېږي مگر هغه چې د الله ﷻ اراده وشي چې منسوخ یې وگرځوي.

یقیناً الله ﷻ په څرگندو شیانو او په هغو شیانو باندې پوهېږي کوم چې د خلکو د نظره پټ دی، نو د قرآن کریم د حفظ کولو دپاره ورته ستا ظاهري هلې ځلې او قلبي زیار ټول معلوم دي او هیڅ شی ترې پټ نه دی.

۴- ای پیغمبره! ژر دی چې موږ به تا د همدغې ديني لارې د اشاعت دپاره اسان وگرځوو نو توفیق به درکړو چې د یو پلوه به درته قرآن کریم حفظ کړو او د بله پلوه به د ابلاغ او دعوت حوصله درپېرزو کړو.

۵۔ نو په همدې بنياد ته په دعوت او ابلاغ کښې هيڅ قصور مه کوه او خلکو ته پند ورسوه، او دا ځکه چې ستا د پند او وعظ څخه که عنادي کفار گټه پورته نه کړي نو مؤمنانو ته خو ضرور گټه رسوي، نو په همدې بنياد ستا د دعوت په نتيجه کښې خلک لاندې دوه لارې خپلوي:

الف: ژر دی چې هغه کسان به ستا د پند څخه استفاده وکړي کوم چې د الله ﷻ څخه ډارېږي او يا عناد نه وي نيولي او غواړي چې حقه لاره مونده کړي.

ب: بالمقابل ستا د پند او نصيحت څخه هغه څوک ډډه کوي او غوږ ورته نه ږدي کوم چې بدبخته وي او په ازل کښې ورته ليکلی شوي وي چې ډېر لوی اور ته به داخلېږي.

البته چې د دوزخ اور داسې اور دی چې عنادي کفار (دوزخیان) به پکښې نه ژوندي کېږي چې استراحت وکړي او نه به پکښې مړه کېږي چې د عذابه خلاص شي.

۶۔ ای پیغمبره! یقیناً هغه چا فلاح او کامیابي مونده کړه کوم چې په همدې قرآن سره او ستا په پند سره د خپل ځان تزکیه وکړي، او په دې باندې علاوه په دوامداره توګه د خپل رب ﷻ نوم یادوي او خپلو لمونځونو ته ادامه ورکوي.

۷۔ ای بنیادمانو! په دې کښې هيڅ شک او شبه نشته چې قرآن کریم د نجات لاره ده خو تاسو عناد نیولی یاست چې د خپلو ځانونو دپاره یې دستور العمل نه ګرځوئ بلکې تاسو حقیر او نژدې ژوند غوره کوئ او د آخرت دائمی ژوند د پښو لاندې کوئ. حال دا چې آخرت او د آخرت ژوند ډېر بهتر دي چې همېشه پاتې کېږي او د زوال سره نه مخامخ کېږي.

۸۔ ای پیغمبره! دا خبره (چې د خپلو ځانونو تزکیه کوونکي کسان فلاح موندونکي دي) یوازې ستا د امت دپاره اختصاص نه لري بلکې دا خبره پخوانیو ټولو امتونو ته هم شامله ده، نو: د همدې کبله دغه مطلب په پخوانیو کتابونو کښې هم موجودیت درلود او په پخوانیو صحیفو کښې هم ثبت وه چې هغه د ابراهیم ﷺ او د موسی ﷺ د صحیفو څخه عبارت دي.

توضیحات

۱۔ په ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ﴾ کښې نبي کریم ﷺ مخاطب کړی شوی دی خو ټول امت ته پکښې تلقین پروت دی چې د الله ﷻ نومونه په پاکی سره یاد کړي شي که نه نو الحاد به صورت ونيسي. په همدې ارتباط د الله ﷻ په توفیق د [الأعراف: ۱۸۰] ایت لاندې ښه مفصل بحث تېر شوی دی. دا د یو پلوه، او د بله پلوه مونږ د الله ﷻ په توفیق د [الواقعة: ۹۶] ایت لاندې د یوه حدیث په رڼا کښې لیکلي دي چې: کله ذکر شوی ایت شریف نازل شو نو نبي کریم ﷺ امر وکړ چې دغه ایت په سجده کښې وګرځوئ نو د هماغه وخته راپه دېخوا مونږ د سجده په حالت کښې د خپل رب ﷻ نامه ته د پاکی نسبت کوو او وایو چې: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى».

“حُوءَ” څه معنی؟

۲۔ په ﴿فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَى﴾ کښې د ﴿غُثَاءً﴾ کلمه د الله ﷻ په توفیق د [المؤمنون: ۴۱] ایت

لاندې معنی شوې ده چې د سیلاب د هغه څک څخه عبارت ده کوم چې د اوبو په سر باندې روان وي او د ورستو پاڼو او خپرو څخه یې جوړښت موندلی وي.

او په همدغه ایت کېږي د ﴿أَخَوَى﴾ کلمه صفت مشبه ده او د "خَوَّة" - لکه "قُوَّة" - څخه اشتقاق شوې ده. په عربي ژبه کېږي د "خَوَّة" لفظ په لاندې دوه وو معناوو سره استعمالېږي^(۱):

الف: هغه تور رنګ چې شنه رنګ ته مایل وي.

ب: هغه سور رنګ کوم چې تور رنګ ته میلان ولري.

په دې مقام کېږي دوهمه معنی په زړه پورې ده. او دا ځکه چې خزان شوي نباتات په همدغه رنګ څرګندېږي. یعنې الله ﷻ هغه اقدس ذات دی چې په ځمکه کېږي د شنو نباتاتو په زرغونولو سره د څارویو دپاره څر ځایونه او ورشوګانې تشکیلوي، او په همدغو نباتاتو باندې خزان ورنازلوي چې د سیلاب د څک په شان یې د بېخه وباسي او توروالي ته مایل په سره رنګ سره یې اړوي.

نسیان په دوه ډوله دی

۳- په ﴿فَلَا تَنْسَى﴾ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ﷻ کېږي د "نَسَى" کلمه د "نِسيان" - لکه "غِثيان" - څخه اشتقاق شوې ده، چې په دې مقام کېږي یې په لاندې دوه وو صورتونو سره تفسیر کېدلی شي:

الف: یو دائمی نسیان (هېرول) دي چې د نسخې معنی ورکوي. یعنې ای پیغمبره! ژر ده چې مونږ په تاباندې خپل ایتونه د قرآن کریم د تکمیل پورې قرائت کړو نو زمونږ ذمواري ده چې ته به قرائت کړی شوي ایتونه نه هېروي (ستا د ذهن څخه به نه اوځي) مګر هغه ایتونه کومو ته چې الله ﷻ د نسخې اراده وکړي او ستا د ذهن څخه یې وباسي.

دې ډول نسیان ته په ﴿مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا﴾ [البقرة: ۱۰۶] ایت کېږي په ﴿أَوْ نُنسِهَا﴾ سره اشاره شوې ده. یعنې مونږ چې د کوم ایت (حکم) نسخه کړو او یا هغه د یاد درلودونکو څخه) هېر کړو نو په عوض یې د هغه څخه بهتر او یا (اقلا) د هغه مثل حکم نازلوو. ب: بل موقت نسیان دی چې لږ وخت دوام کوي. یعنې زمونږ ذمواري ده چې ته به قرائت کړی شوي ایتونه نه هېروي مګر هغه ایتونه کومو ته چې الله ﷻ اراده کړې وي چې په موقته توګه یې ستا د ذهن څخه وباسي او لږ وخت وروسته یې بېرته درپه زړه کړي.

دې ډول نسیان ته نبي کریم ﷺ په یوه حدیث کېږي داسې اشاره کړې ده چې یو ځل یې د یوه سړي څخه قرائت واورېد نو ویې فرمایل چې: «رَجَعَهُ اللَّهُ لَقَدْ أَذْكَرَنِي آيَةُ كُتِّ نُسِيَّتِهَا»^(۲) یعنې په دغه سړي باندې دې الله ﷻ مهرباني وکړي چې یقیناً ماته یې داسې یو ایت را په یاد کړ چې ما هېر کړی وه. همدغه مضمون په نورو احادیثو کېږي هم روایت شوی دی^(۳).

(۱) لسان العرب ج ۱۴ ص ۲۰۶

(۲) مسند احمد بن حنبل ج ۹ ص ۳۲۸

(۳) صحيح البخاري ج ۱ ص ۳۶۲ او ج ۲ ص ۷۵۳

سوال جواب

۴۔ كه څوڪ وايي چې: د ﴿فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعْتَ الذِّكْرَى﴾ ايت څخه څرگندېږي چې نبي كريم ﷺ په ابلاغ او تذڪير باندې مطلقاً مكلف نه وه بلكې د مخاطب د استفادي په شرط سره مكلف وه، حال دا چې په بل ايت كښې دغه شرط ته اشاره نه ده شوې چې: ﴿يَنَّايَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ﴾ [المائدة: ۶۷] يعنې اې پيغمبره! ته هغه ارشادات ابلاغ كړه كوم چې تاته د خپل رب ﷻ د پلوه درنازل كړي شوي دي؟

مونږ وايو چې: مفسرينو كرامو د دغه سوال دپاره ډېر جوابونه كړي دي^(۱)، خو بهتره دا ده چې په ذكر شوي ايت شريف كښې د "إِنْ" توري د شرط دپاره نه دي ترڅو ذكرشوي اعتراض وارد شي بلكې دغه (إِنْ) د مثقل (إِنْ) څخه مخفف دي او د "هـ" ضمير شان ورسره مقدر دي چې مونږ ترې په "فَذَكِّرْ إِنَّهُ" سره تعبير كولى شو. يعنې: اې پيغمبره! ژر ده چې مونږ به تاته توفيق دركړو چې اسان شريعت خلكو ته ابلاغ كړې نو ته خپل ابلاغ او تذڪير ته ادامه وركړه چې يقيناً شان دا دي چې دغه كار خلكو ته گټه رسوي چې مؤمنان ترې استفاده كوي، او غير عنادي كفار د تاثير لاندې واقع كېږي، او په عنادي كفارو باندې د الله ﷻ حجت اتمام ته رسېږي.

دغه جواب ځكه بهتر دي چې د يو پلوه ورباندې وروستني ايتونه دلالت كوي چې خلك پكښې په دوه ډلو (نېكبختانو او بدبختانو) باندې وېشلى شوي دي، او د بله پلوه په همدغه مطلب باندې په بل ايت كښې صراحت نازل شوى دى چې: ﴿وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ [الذاريات: ۵۵] يعنې اې پيغمبره! او ته په دې قرآن كريم سره خپل پند وركولو ته ادامه وركړه چې يقيناً پند وركول مؤمنانو ته گټه رسوي.

اور په دوه ډوله دي

۵۔ په ﴿الَّذِي يَصَلَّى النَّارَ الْكُبْرَى﴾ كښې دې ته اشاره ده چې اور په دوه ډوله دى. خو ځينو مفسرينو كرامو دواړه ډوله اورونه په دوزخ كښې گڼلي دي چې هلته ډېرې طبقې موجوديت لري چې ځينې د ځينو نورو څخه د تفاوت درلودونكې دي^(۲)، الله ﷻ فرمايلي دي چې: ﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الذِّكْرِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ﴾ [النساء: ۱۴۵] يعنې يقيناً منافقان د اور په ټيټه پايه كښې دي. مگر مونږ ته بهتره برېښي چې لوى اور به د دوزخ اور وي او وړوكى اور به د دنياوي اور څخه عبارت وي. لكه چې نبي كريم ﷺ په يوه حديث كښې فرمايلي دي چې: «نَارُكُمْ هَذِهِ الَّتِي تُوقِدُونَ جُزْءً وَاحِدَةً مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنْ حَرِّ جَهَنَّمَ»^(۳) يعنې ستاسو دغه اور چې تاسو يې بلوى (او استفاده

(۱) الباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۲۸۲: حاشيه الشيخ زاده على تفسير البضاوي ج ۴ ص ۶۵۰

(۲) روح المعاني ج ۳۰ ص ۱۰۸

(۳) جامع الترمذي ج ۲ ص ۸۶

تری کوی، د دوزخ د گرموالي د اویا (۷۰) برخو څخه یوه برخه ده. (هغه اور د دې اور څخه اویا (۷۰) چنده گرم دی.

نه مرگ او نه ژوند

۶۔ په ۱۰۰۰۰ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا تَحْيَىٰ ایت کښې د کفارو حالت ته اشاره شوې ده چې هلته به همېشه وي، اما د مؤمنانو عاصیانو حالت ته نبي کریم ﷺ په یوه اوږده حدیث کښې داسې اشاره کوي چې: «وَلَكِنْ نَاسٌ أَصَابَتْهُمْ النَّارُ بِذُنُوبِهِمْ أَوْ بِخَطَايَاهُمْ فَأَمَّا تَهُمْ إِمَّا تَةً حَتَّىٰ إِذَا كَانُوا فَخْمًا أُنْزِلَ فِي الشَّقَاعَةِ فَجِيءَ بِهِمْ ضَبَائِرُ ضَبَائِرٍ»^(۱) یعنې مگر څه خلک به وي چې د خپلو گناهونو په سبب او یا د خپلو خطاگانو په سبب به ورته اور ورسېږي نو د (مطابقې سزا وروسته) به یې مړه کړي آن تردې چې کله په دوزخ کښې سکاره وگرځي نو الله ﷻ به (شفاعت کوونکو ته) په شفاعت کولو کښې اجازه وکړي نو (د دوزخ څخه به) دلې-دلې راوستلی شي.

سوال جواب

۷۔ که څوک وایي چې: تاسو د یوه حدیث په رڼا کښې د [مریم: ۳۹] ایت لاندې لیکلي دي چې مرگ به د یو حیوان په څېره کښې د دوزخ او د جنت ترمنځ ذبحه کړی شي، نو پوښتنه دا ده چې د مرگ د مړه کېدلو څخه وروسته به عاصیان مؤمنان په دوزخ کښې څنګه مړه کړی شي حال دا چې په دغه وخت کښې به مرگ پخپله مړ شوی او د منځه تللی وي؟
مونږ وایو چې: څه لرې نه ده چې مرگ به هغه وخت د منځه هوړل شي چې کله یو عاصي مؤمن هم په دوزخ کښې پاتې نه وي او سوچه کفار پکښې پراته وي، والله ﷻ أعلم بحقیقة الحال.

دوه حدیثونه

۸۔ د ۱۰۰۰۰ بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا په ارتباط لاندې دوه حدیثونه د مثال په توګه ولولئ:
الف: نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «مَنْ أَحَبَّ دُنْيَاهُ أَضْرَبَ بِآخِرَتِهِ وَمَنْ أَحَبَّ آخِرَتَهُ أَضْرَبَ بِدُنْيَاهُ فَأَبْرَأُوا مَا يَبْقَىٰ عَلَىٰ مَا يَفْنَىٰ»^(۲) یعنې څوک چې خپله دنیا خوښه کړي نو خپل آخرت ته یې ضرر ورساوه، او څوک چې خپل آخرت خوښ کړي نو خپلې دنیا ته یې ضرر ورساوه، نو تاسو په هغه شي باندې کوم چې فنا کېږي هغه شی غوره کړئ کوم چې بقاء لري (په دنیا باندې آخرت غوره کړئ).
ب: نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «الدُّنْيَا دَارٌ مِّنْ لَا دَارَ لَهُ وَمَالٌ مِّنْ لَا مَالَ لَهُ وَلَهَا يَجْمَعُ مَن لَّا عَقْلَ لَهُ»^(۳) یعنې دنیا د هغه چا کور دی چې (په آخرت کښې) کور نه لري او د هغه چا مال دی چې په آخرت کښې مال نه لري او دنیا ته هغه څوک راغونډول کوي کوم چې (کامل) عقل نه لري.

(۱) سنن ابن ماجه ص ۳۱۹: صحيح مسلم ج ۱ ص ۱۰۴: مسند احمد بن حنبل ج ۴ ص ۱۲

(۲) مسند احمد بن حنبل ج ۷ ص ۱۶۵

(۳) مسند احمد بن حنبل ج ۹ ص ۳۴۴

يوه پوښتنه او د هغې جواب

۹- که څوک وايي چې: په ﴿إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى﴾ کښې د "هَذَا" په کلمې سره څه شي ته اشاره ده؟

مونږ وايو چې: ځينو علماوو کرامو بهتره گڼلې ده چې په دغې (هَذَا) سره به د وړاندېنيو څلورو [الأعلى: ۱۴-۱۷] ايتونو مضمون ته اشاره وي^(۱)، يعنې د ابراهيم عليه السلام او د موسى عليه السلام په صحيفو کښې هم د ذکر و شوو ايتونو مطالبو نزول موندلی وه نو دا مضمون په ټولو شريعتونو کښې اتفاقي دی.

همدې ايتونو ته ورته ايتونه وړاندې په [النجم: ۳۸-۵۵] کښې هم نازل شوي دي.

ټولې اسماني صحيفې څو دي؟

۱۰- ځينو علماوو کرامو د ځينو احاديثو په رڼا کښې ليکلي دي چې ټولې اسماني صحيفې پوره سل (۱۰۰) دي چې په لاندې پيغمبرانو عليهم السلام باندې نازلې شوې دي^(۲):

الف: په شيث عليه السلام باندې پنځوس (۵۰) صحيفې نازلې شوې وې.

ب: په ادریس عليه السلام باندې دېرش (۳۰) صحيفو نزول موندلی وه.

ج: په ابراهيم عليه السلام باندې لس (۱۰) صحيفې نازلې شوې وې.

د: بالاخره، په موسى عليه السلام باندې د تورات د نزول څخه مخکښې لسو (۱۰) صحيفو نزول موندلی وه. چې ټولې سل (۱۰۰) صحيفې کېږي، والله اعلم.

په همدې ځای باندې د "الأعلى" سورت پښتو ترجمه او تفسير ختم شو والحمد لله.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الدِّينِ أَكْرُوا الْآخِرَةَ عَلَى الدُّنْيَا.

۱۴۲۶/۱۱/۱ هـ ق - ۱۳۸۳/۱۱/۲۱ هـ ش.

(۱) تفسير الطبري ج ۲۰ ص ۱۵۸: تفسير القرطبي ج ۲۰ ص ۲۵: روح المعاني ج ۳۰ ص ۱۱۱: تفسير ابن كثير ج ۴ ص ۵۰۲.
(۲) الدر المنثور ج ۸ ص ۴۸۹: تفسير أبي السعود ج ۹ ص ۹۰.

الغاشية (۸۸)

سريره

- ۱- د دې سورت په نامه (الغاشية) باندې د همدې سورت لومړنۍ ايت مشتمل دی.
- ۲- دا سورت مکي سورت دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی^(۱).
- ۳- د دې سورت ټول ايتونه شپږ ويشت (۲۶) دي^(۲).
- ۴- د کلماتو شمېر يې دوه نوي (۹۲) کلمې دي^(۳).
- ۵- د دې سورت د حرفونو تعداد درې سوه او يو اتيا (۳۸۱) حرفونو ته پورته شوی دی^(۴).
- ۶- دا سورت هم د نورو مکي سورتونو غوندې په عقيدوي احکامو پورې ډېر ارتباط نيسي په تېره بيا د قيامت د ورځې حالات او د الله ﷻ د توحيد دلايل پکښې نازل شوي دي.
- ۷- په وړاندېني سورت (اناعلى) کښې د دوزخيانو او جنتيانو څه اخروي کيفياتو ته اشاره شوې وه او په دې سورت کښې همدغه کيفياتو ته څه تفصيل ورکړی شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ۝ وَجُوهٌُ يَوْمَئِذٍ خَشِيعَةٌ ۝ عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ ۝ تَصَلَّى نَارًا
 حَامِيَةً ۝ تُسْقَى مِنْ عَيْنٍ عَالِيَةٍ ۝ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِنْ ضَرِيعٍ ۝ لَا يُسْمِنُ وَلَا
 يُغْنِي مِنْ جُوعٍ ۝ وَجُوهٌُ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ ۝ لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ۝ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۝ لَا
 تَسْمَعُ فِيهَا لَغِيَّةٌ ۝ فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ۝ فِيهَا سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ ۝ وَأُكُوبٌ مَوْضُوعَةٌ ۝
 وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ۝ وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ۝ ﴿

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمہ الله ﷻ په نامه.

[۱] (ای پیغمبره!) ایا تاته د پتوونکې ورځې خبره درغلې ده؟ (هغه دا چې)

[۲] ځينې مخونه (ځينې کسان) به په دغې ورځ کښې ذليل وي.

[۳] زيار ويستونکي به وي (او) ستومانه کېدونکي به وي.

[۴] گرم اور ته به داخلېږي.

[۵] د ډېرې گرمې چينې څخه به خړوبول کېږي.

(۱) المعمر الوجيز ج ۱۶ ص ۲۸۶

(۲) تفسير البغوي ج ۴ ص ۴۷۸

(۳) تفسير الخازن ج ۶ ص ۴۹۷

(۴) اللباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۲۸۹

- [۶] دوی لره به (هله) خوراک نه وي مگر ضریع (بدبویه تریخ بوتی).
 [۷] چې نه به خربول کوي او نه به د لوړې څخه مخنیوی کوي.
 [۸] ځینې مخونه (ځینې کسان) به په دغې ورځ کښې نعمتونه درلودونکي وي.
 [۹] چې د خپل کونښن (نېک عمل) د کبله به خوشاله وي.
 [۱۰] په اوچت (لوړ رتبه) جنت کښې به (اوسېدونکي) وي.
 [۱۱] چې چټي خبرې به پکښې نه اوري.
 [۱۲] په دې جنت کښې به بهېدونکې چینه (بلکې چينې) وي.
 [۱۳] په دې جنت کښې به پاچايي اوچت تختونه وي.
 [۱۴] (په دې جنت کښې به) د شرابو بې لاستي اينښودلي شوې (تيار) جامونه (گيلاسونه) وي.
 [۱۵] او (هم به پکښې) قطار قطار بالښتونه وي.
 [۱۶] او (هم به پکښې) غوړولي شوې توشکونه (فرشونه) وي.

ارتباط او توضیحات

۱- د وړاندېني سورت (الأعلى) د وروستنيو ایتونو په مطالبو کښې دا مطلب هم شامل وه چې دنیا حقیره او فاني ده او آخرت بهتر او باقي دی. په دې ایتونو کښې د همدغه مطلب څه تفصیل نازل شوی دی.

۲- په ﴿هَلْ أَتَىكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ﴾ کښې د "غَاشِيَةٍ" کلمه د "غِشَاوَةٌ" - لکه "مِرَامَةٌ" - څخه اشتقاقه شوې ده، "غِشَاوَةٌ" هغې پردې ته ویل کېږي چې یو شی پټوي^(۱)، خو په دې مقام کښې د قیامت ورځ په همدې لقب سره یاده شوې ده^(۲).

شاید چې دغه لقب به ورته د دې کبله ورکړی شوی وي چې په دغې ورځ کښې کفار په مشکلاتو سره پټېږي او په مؤمنانو باندې نعمتونه او خوشالی احاطه کوي چې په دې سورت کښې دغو دواړو حالاتو ته اشاره شوې ده.

یعنې ای پیغمبره! ایا تاته د قیامت د ورځې څه حالات درغلي دي چې کفار به په مشکلاتو باندې پټوي او مؤمنان به په نعمتونو او خوشالیو سره پټوي؟ (هو، درغلي دي) چې هغه وروسته بیان شوي دي.

۳- مفسرینو کرامو د ﴿عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ﴾ دواړه کلمې په دوه ډوله تفسیرې کړې دي چې:
 الف: ځینې وايي چې دلته د کفارو دنیاوي عمل او دنیاوي ستوماني مطلب ده^(۳). یعنې په دغې ورځ کښې به ډېر مخونه (کفار) خوار ذلیل وي حال دا چې همدوی په دنیا کښې ډېر عبادت

(۱) مفردات الراغب ص ۲۷۳

(۲) أضواء البيان ج ۹ ص ۱۹۸: تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۰۲

(۳) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۱۳۴: زاد السیر ج ۸ ص ۲۳۳

الغاشية (۸۸)

کونکي او په عبادتونو کېنې ډېر ستوماني گالونکي وه. چې په آخرت کېنې به يې دغه ستوماني هېڅ په درد باندې دوا نه شي. لکه عيسوي راهبان او هندي شيخان (پاپان).
ب: ځينې نور وايي چې: دلته اخروي زيار ويستل او ستوماني گالل مراد دي^(۱). يعنې په دغې ورځ کېنې به ځينې مخونه (کفار) خوار او ذليل وي او هم به د ستونزمنو کارونو ترسره کوونکي وي چې په خپلو غاړو کېنې به د دوزخ زنځيرونه او غورابونه راکاږي او د زقوم د ونې څخه به خوراک کوي او همدارنگه به په دوزخي غرونو باندې ښکته کېږي او پورته کېږي او داسې نور، چې دغه ټول کارونه د ډېرې سختې ستوماني موجبات دي.

تبصره

۴- مونږ ته د ايتونو د تفسير په حيث دوهم تفسير غوره برېښي، او دا ځکه چې:
الف: د دغو دواړو کلمو ﴿عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ﴾ څخه وړاندې کلمه ﴿خَنِيْعَةٌ﴾ او وروسته جمله ﴿تَضَلَّى نَارًا حَامِيَةً﴾ دواړه د ﴿وَجُوهٌ﴾ دپاره خبرونه دي نو په کار دي چې ذکرې شوې دواړه منځنۍ کلمې هم د همدغې مبتدا (وَجُوهٌ) دپاره خبرونه وگڼلې شي.
ب: په دې مقام کېنې د ټولو کفارو څخه په ﴿وَجُوهٌ﴾ سره تعبير نازل شوی دی حال دا چې ټول کفار خو نه عيسوي راهبان دي او نه هندي شيخان دي بلکې ټول عمر په لېو او لعب کېنې مشغوليت او مصروفيت لري.

آيۀ څه معنی؟

۵- په ﴿تُسْقَىٰ مِنْ عَيْنٍ آٰنِيَةٍ﴾ کېنې د ﴿آٰنِيَةٍ﴾ کلمه د الله ﷻ په توفيق د [الرحمن: ۴۴] ايت لاندې تحليله شوې ده چې د "آني" - لکه "زمني" - څخه اشتقاقه شوې ده او د هغو اوبو دپاره وضعه شوې ده کومې چې په حرارت کېنې انتها ته رسېدلې وي. يعنې کفار به د دوزخ ډېر گرم اور ته داخل شي او هلته به د ډېرو زياتو گرمو خوتېدلو اوبو څخه ورځنولې کېږي.

ضريع څه شي ته وايي؟

۶- په ﴿لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِنْ ضَرِيْعٍ﴾ کېنې د ﴿ضَرِيْعٍ﴾ کلمه د يوه بدبويه سور رنگي بوتې نوم دی^(۲). چې په دې مقام کېنې علماوو کړامو په ډېرو معناوو سره تفسيره کړې ده^(۳)، مگر عبدالله بن عباس رضی الله عنه وايي چې: "تَجَرُّ فِي النَّارِ"^(۴) يعنې دلته ضريع په اور (دوزخ) کېنې د يوې ونې نوم دی.

(۱) اضواء البیاض ج ۹ ص ۱۹۰: تفسير ابو السعود ج ۹ ص ۱۴۸
(۲) مفردات الراغب ص ۳۰۴
(۳) زاد المسیر ج ۸ ص ۲۳۴
(۴) تفسير ابن کثیر ج ۴ ص ۵۰۲

لکه څنگه چې قرانې "زَقُوم" په دوزخ کښې د یوې ونې نوم دی.

دا د یو پلوه، او د بله پلوه په همدغه ایت کښې د "إِلَّا" توری د حقیقي حصر دپاره نه دی ترڅو اعتراض وارد شي چې د دوزخیانو خوراک خو د [الدخان: ۴۴] ایت کښې "زَقُوم" بنودلی شوی دی. بلکې دغه توری دلته د اضافي حصر دپاره دی. نو څه لرې نه ده چې د دوزخیانو خوراک به د طبقاتو یا زمانو او یا د اشخاصو په اعتبار سره بدلون مومي^(۱) والله څښاک اعلم. په همدې ارتباط د [الحاقة: ۳۶] ایت لاندې هم څه وضاحت تېر شوی دی، والحمد لله څښاک.

سوال جواب

۷- که څوک وایي چې: په دې کښې څه حکمت دی چې الله څښاک د ﴿ضَرِيعٌ﴾ کلمه په ﴿لَا يُتَبِّحُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ﴾ سره واضحه کړه؟

مونږ وایو چې: د ځینو مفسرینو کرامو د قول په بنیاد^(۲) کله چې مشرکانو واورېده چې د دوزخیانو خوراک به هلته "ضَرِيع" وي نو د تمسخر په توګه به یې ویلې چې: که مونږ دوزخ ته لاړ شو نو په "ضَرِيع" باندې خو به ښه څاربه شو لکه اوبښان چې ورباندې څرېږي، نو الله څښاک جواب ورکړه چې دغه دوزخي "ضَرِيع" داسې بوتی دی چې نه څړبول کوي او نه د لوږې مخه نیسي.

د څو لغاتو معناوې

۸- په دې مقام کښې د لاندې لغاتو معناوې ولولئ:

الف: که څه هم په ﴿لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَغِيَةً﴾ کښې د ﴿لَغِيَةً﴾ کلمه د مقدر موصوف (كَلِمَةً) دپاره صفت ګرځېدلی شي چې د اسم فاعل صیغه شي^(۳)، یعنې ای اورېدونکيه! ته به په جنت کښې چټي وینا نه اورې؛ مګر بهتره دا ده چې د "عَاقِبَةٌ" غوندې د مصدر صیغه وګڼله شي چې د "تَلَوُ" معنی ورکړي او دا ځکه چې په "تَلَوُ" سره په [الواقعة: ۲۵] ایت کښې صراحت نازل شوی دی. یعنې ای اورېدونکيه! ته به په جنت کښې چټي ویل نه اورې.

ب: په ﴿وَأَكْوَابُ مَوْضُوعَةٌ﴾ کښې د "أَكْوَابُ" کلمه د الله څښاک په توفیق د [الأحزاب: ۷۱] ایت لاندې معنی شوې ده چې بې لاستو ګیلاسونو ته ویل کېږي.

ج: په ﴿وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ﴾ کښې د "نَمَارِقُ" کلمه د "نَمْرُقَةٌ" جمع ده. "نَمْرُقَةٌ" (چې اولنۍ او درېمۍ توری یې پېښ لري) د بالنبت معنی ورکوي^(۴).

د: په ﴿وَزَرَائِبُ مَبْنُوتَةٌ﴾ کښې د "زَرَائِبُ" کلمه د "زَرْبِيَّة" لکه "شَرْقِيَّة" جمع ده، چې د توشک

(۱) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۱۳۴: روح المعاني ج ۳۰ ص ۱۱۳

(۲) تفسیر القرطبي ج ۲۰ ص ۳۲

(۳) البحر المحیط ج ۱۰ ص ۴۶۳

(۴) القاموس المحیط ج ۴ ص ۲۴۳

معنی ورکوي^(۱). یعنې په جنت کښې غوړېدلي فرشونه او توشکونه دي او دې ته به اړتیا نه پېښېږي چې د یوه ځایه انتقال او په بل ځای کښې وغوړلی شي.

﴿أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ﴾ ۱۷ ﴿وَالِى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ﴾ ۱۸ ﴿وَالِى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ﴾ ۱۹ ﴿وَالِى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ﴾ ۲۰ ﴿فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ﴾ ۲۱ ﴿لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ﴾ ۲۲ ﴿إِلَّا مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ﴾ ۲۳ ﴿فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ﴾ ۲۴ ﴿إِنَّا إِلَيْنَا يَأْتِيهِمْ﴾ ۲۵ ﴿ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ﴾ ۲۶ ﴿

- [۱۷] ایا نو مشرکان اوبنانو ته نه گوري چې (د الله ﷻ د پلوه) څنگه پیدا کړی شوي دي؟
 [۱۸] او هم اسمان ته نه گوري چې څنگه (بې ستنو) اوچت جوړ کړی شوی دی؟
 [۱۹] او هم غرونو ته نه گوري چې څنگه (په ځمکه باندې) نصب کړی شوی دی؟ (چې اضطراري حرکت یې ورته درولی دی).
 [۲۰] او هم ځمکې ته نه گوري چې (د معیشت دپاره) څنگه فرش گرځولې شوې (او غوړولې شوې) ده؟
 [۲۱] نو (ای پیغمبره!) ته (خلکو ته) دوامداره پند ورکړه چې یقیناً فقط ته پند ورکونکى یې (او بس).
 [۲۲] ته ورباندې مسلط کړی شوی نه یې (چې په زور به یې په ایمان باندې مشرف گرځوي).
 [۲۳] مگر هغه څوک چې (ایمان ته) شا کړي او کفر غوره کړي (نو هغوی د الله ﷻ د قدرت لاندې دي).
 [۲۴] نو الله ﷻ به یې په لوی عذاب سره معذب وگرځوي (او دوزخ ته به یې ور داخل کړي).
 [۲۵] یقیناً خاص مونږ ته د دوی بېرته راگرځېدل دي (د تنبېدلو لاره نه لري).
 [۲۶] بیا یقیناً خاص په مونږ باندې د دوی سره محاسبه ده (نو موافق چال چلند به ورسره وکړو).

ارتباط او توضیحات

۱- په وړاندېنيو ایتونو کښې د قیامت د ورځې د څه حالاتو بیان نازل شوي وه، او په دې ایتونو کښې د همدغې ورځې څخه انکار کوونکي کسان څه دلایلو ته متوجه کړی شوي دي چې د الله ﷻ په توحید او په کامل قدرت باندې دلالت کوي.

سوال جواب

۲- که څوک وايي چې: په دې کښې څه حکمت دی چې الله ﷻ د پرېمانه دلایلو د جملې څخه په

دې مقام کښې د دغو څلورو شيانو اوبښ، اسمان، غرونو، ځمکو په نومونو صراحت نازل کړ؟
مونږ وايو - والله ﷻ اعلم چې: دا د دې کبله چې دغه څلور شيان ټولو خلکو ته عموماً او عربو
ته خصوصاً ډېر عام الفهم دي چې هر څوک ترې په ډېرې اسانۍ سره د خپلې عقيدې د تصحيح
دپاره استفاده کولی شي.

په دې مقام کښې دلته ځينو مفسرينو کرامو^(۱) د اوبښ زښت ډېر عجيبه خاصيتونه ليکلي دي
که څوک يې د لوستلو شوق لري نو هملته دې مراجعه وکړي.

ماثور تفسير

۳- په يو حديث کښې راغلي دي چې: يو ځل نبي کریم ﷺ وفرمايل چې: «أَمِزْتُ أَنْ أَقَابِلَ النَّاسَ
حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَإِذَا قَالُوها غَضَمُوا مِثِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا وَجَنَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ» يعنې زه د
الله ﷻ د پلوه مامور کړی شوی يم چې د خلکو سره تر هغه وڅنگېږم ترڅو دوی د توحيد کلمه (لَا إِلَهَ
إِلَّا اللَّهُ) ووايي (او د دعوت په وړاندې خنډ ونه گرځي) نو کله چې دوی د توحيد کلمه وويلې (او د
دعوت مخه يې پرانستې پرېښودله) نو زما څخه يې خپلې وينې او خپل مالونه په امن کښې
وساتل، مگر د همدغې کلمې په حق سره (نيول کېږي چې شرعاً د نيولو کار وکړي)، اما باطني
محاسبې به يې په الله ﷻ باندې وي (چې په زړونو پوهېږي).
«لَمْ قَرَأْ: ﴿إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ لِّسَاءٍ عَلَيْهِمْ بِمُصِطِرٍ﴾»^(۲) يعنې بيا نبي کریم ﷺ د استشهاد دپاره ذکر
شوی ايت قرائت کړ.

په همدې ځای د "الغاشیة" سورت پښتو ترجمه او تفسير ختم شو، والحمد لله ﷻ علی ما أنعم علينا.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الدِّينِ وَجْوهَهُمْ نَاعِمَةً لِّسَعْيِهَا رَاضِيَةً فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ.

۱۴۲۶/۱/۴ هـ ق - ۱۳۸۳/۱۱/۲۴ هـ ش.

(۱) روح المعاني ج ۳۰ ص ۱۱۶: تفسير القاسمي ج ۱۷ ص ۱۳۶

(۲) جامع الترمذي ج ۲ ص ۱۷۲

الفجر (۱۹)

سرریزه

- ۱- د دې سورت نوم (الفجر) د همدې سورت لومړنی ایت دی او په همدې نامه سره د نور سورتونو څخه جدا ګرځولی شوی دی.
- ۲- دا سورت د جمهورو مفسرینو کرامو په نزد مکي سورت دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی^(۱).
- ۳- د دې سورت د ایتونو شمېر دېرش (۳۰) دی^(۲).
- ۴- ټولې کلمې یې یو سلو نهه دېرش (۱۳۹) کلمې دي^(۳).
- ۵- د حرفونو شمېر یې پنځه سوه او پنځه نوي (۵۹۵) حرفونو ته رسېږي^(۴).
- ۶- دا سورت په ډېرو مطالبو باندې مشتمل دی. د مثال په توګه:
الف: د عبرت اخستلو دپاره پکښې ځینو پخوانیو هلاکو کړی شوو قومونو ته اشاره شوې ده.
ب: انسان پکښې په دې باندې پوهولی شوی دی چې د مال ورکړه اکرام نه دی او تنګلاسي توهین نه دی بلکې دغه دواړه په دنیا کې د امتحان دپاره تحقق مونده کوي.
ج: د قیامت د ورځې څه حالاتو او کیفیاتو ته پکښې څه بیان نزول موندلی دی.
- ۷- لکه څنګه چې په وړاندېني سورت (الغاشیة) کې دېته اشاره شوې وه چې د قیامت په ورځ به خلک په دوه وو ګروپونو باندې ویشلې دارنګه په دې سورت (الفجر) کې هم د خلکو دوه وو ګروپونو ته اشاره شوې ده.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿وَالْفَجْرِ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ﴿٣﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ﴿٤﴾ هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حِجْرِ ﴿٥﴾﴾

- د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله ﷻ په نامه.
- [۱] په سبا (سهار) باندې سوګند دی.
- [۲] او د (ذو الحجې) په لسو شپو هم (سوګند دی).
- [۳] او په جوفت او طاق باندې هم (سوګند دی).
- [۴] او په شپه باندې هم (سوګند دی) کله چې لاره شي (او ختمه شي).

(۱) المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۲۹۲

(۲) تفسير البغوي ج ۴ ص ۴۸۱

(۳) تفسير العارن ج ۶ ص ۵۰۲

(۴) الباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۳۰۷

(چې هر ورو به ستا رب ﷻ د وعد او وعید منکران معذب کړي).
[۵] ایا په دغو شیانو کېنې د عقل د څښتن دپاره لوی سوگند شته؟ (ایا دا سوگندونه په وعد او وعید باندې دلالت کوي؟ هو، دا ورباندې کامل دلایل دي).

ارتباط او توضیحات

- ۱- وړاندېني سورت (الْفَاجِيَّة) په وعد او وعید باندې تمام شوی وه او د دې سورت (الفجر) په ذکر و شوو ایتونو کېنې د وعید په تحقق باندې سوگندونه یاد شوي دي چې هر ورو او ضرور به صورت نیسي.
- ۲- په ﴿وَالْفَجْرِ﴾ کېنې د "فَجْر" کلمه علماوو کرامو په گڼو تفسیرونو سره واضحه کړې ده^(۱) چې دلته د کومې ورځې په سبا باندې سوگند یاد شوی دی؟، مگر بهتره دا ده چې ذکره شوې کلمه دلته په اطلاق سره پرېښودله شي ترڅو د هرې ورځې سبا ته شامله شي.
- همدا مضمون په بل ایت کېنې داسې نازل شوی دی چې: ﴿وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ﴾ [التکویر: ۱۸] یعنې او په سبا باندې سوگند دی کله چې سا واخلي (او په أفق کېنې خور شي).
- ۳- په ﴿وَاللَّيْلِ عَشْرِ﴾ کېنې د "لَيْلٍ عَشْرٍ" څخه د لوی اختر د میاشتې لومړنۍ لس شپې مطلب دي^(۲). او دا ځکه چې نبي کریم ﷺ په یوه حدیث کېنې فرمایلي دي چې: «إِنَّ الْعَشْرَ عَشْرُ الْأَضْحَى»^(۳) یعنې یقیناً په ایت شریف کېنې لس شپې د لوی اختر د میاشتې لومړنۍ لس شپې دي. که څه هم دا حدیث معلول (ضعیف) دی^(۴)، مگر د عبد الله بن عباس رضی الله عنهما په موقف حدیث سره تقویه شوی دی چې: «هِيَ اللَّيْلُ الْعَشْرُ الْأُولَى مِنْ ذِي الْحِجَّةِ»^(۵) یعنې دا لس شپې د ذی الحجې د میاشتې څخه لومړنۍ لس شپې دي (په دغو لسو شپو باندې سوگند یاد شوی دی).
- ۴- د ﴿وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ﴾ دواړو کلمو په تفسیر کېنې ځینو مفسرینو کرامو د علماوو کرامو شل (۲۰) قوله نقل کړي دي^(۶) حال دا چې ټول اقوال پکېنې شپږ دېرشو (۳۶) ته رسېږي^(۷)، مگر شیخ المفسرین العلامة الطبري رحمه الله ذکرې شوې دواړه کلمې په اطلاق سره پرېښي دي^(۸)، ترڅو ټولو اشیاوو ته شمولیت ولري، او ټول په سوگند یادولو کېنې داخل شي.
- مونږ ته همدغه تفسیر غوره برېښي چې په بل ایت کېنې ورته داسې اشاره شوې ده چې: ﴿فَلَا

(۱) زاد المسیر ج ۸ ص ۲۳۸

(۲) تفسیر الطبري ج ۳۰ ص ۱۶۹

(۳) مسند احمد بن حنبل ج ۵ ص ۷۸

(۴) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۰۶

(۵) الدر المنثور ج ۸ ص ۵۰۰

(۶) زاد المسیر ج ۸ ص ۲۳۸

(۷) روح المعانی ج ۳۰ ص ۱۲۰

(۸) تفسیر الطبري ج ۳۰ ص ۱۷۲

الفجر

أَقِمْ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾ [الحاقة: ۳۸، ۳۹] یعنی نو دغسې نه ده، زه په هغو شيانو باندې سوگند یادوم چې تاسو یې گورئ او په هغو شيانو باندې هم چې تاسو یې نه گورئ.
 ۵- په ﴿وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ﴾ کې د ﴿يَغْشَىٰ﴾ کلمه چې په اصل کې «يَغْشَىٰ» ده او د «سُتِيَ» لکه «تَقْصَان» څخه اشتقاقه شوې ده، د تللو معنی ورکوي. دغه معنی جمهورو علماوو کرامو خوند کړې ده.^۱

۶- د ذکر و شوو پنځو وارو سوگندونو جواب مقدر دی^۲ چې مونږ ترې په «لَيَقْدُبُ رَبُّكَ الَّذِينَ أَتَكْرَهُوا الْوَعْدَ وَالْوَعْدَ» سره تعبیر کولی شو. یعنې هر ورو به ستا رب څه هغه کسان معذب کړي چې د وعد او وعید څخه انکار کوونکي دي.

دا د یو پلوه، او د بله پلوه په ﴿هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِذِي حِجْرٍ﴾ کې د ﴿حِجْرٍ﴾ کلمه د «عقل» څخه عبارت ده، شاید چې دا لقب به د دې کبله عقل ته ورکړی شوی وي چې هوښیار بنیادم د خپل عقل په سبب د جنایاتو د ارتکاب څخه منعه کوي او د شریعت په رڼا کې سمه لاره مونده کوي.
 ۷- نو د ایتونو لنډ مضمون به داسې راوڅیږي چې:

ایا په دغو پنځو شيانو کې د عقل د خاوندانو دپاره د سوگند کولو لیاقت شته؟
 هو، د عقل خاوندان پوهېږي چې ټول مخلوقات د یوه کامل نظام لاندې چلېږي او په خپل خپل ځای او وخت کې تحقق مومي. د مثال په توګه:

الف: سهار د هرې شپې په پای کې راځي نه په منځ کې.
 ب: د هرې میاشتې لس لس شپې د سپوږمۍ د رڼا په ملحوظ تفاوت لري او هیڅکله د میاشتې د آخر شپې د میاشتې د اول یا د منځ شپې نه شي جوړېدلې او نه په فضیلت کې یې برابرې دي.

ج: جوفت او طاق هر یو خپل خپل ځای لري او یو د بل په ځای کې قرار نه شي نیولی.
 د: هره شپه په خپل ټاکلي وخت باندې ځي راځي او داسې نور.
 نو هوښیاران پوهېږي چې دا نظام عبث نه دی چې په پای کې تصفیه ونه لري، او هم پوهېږي چې وعد او وعید هر ورو په ټاکلي وخت سره ضرور تحقق مومي.

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿١﴾ إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ﴿٢﴾ الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ﴿٣﴾ وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ﴿٤﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ﴿٥﴾ الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ﴿٦﴾ فَاكْتَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ ﴿٧﴾ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿٨﴾ إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿٩﴾﴾

(۱) اضرأ البيان ج ۹ ص ۳۲۱: المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۲۹۴

(۲) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۱۴۲: تفسیر ابي السعود ج ۹ ص ۱۵۴

[۶] ای پیغمبره! ایا ته نه گوري چې ستا رب ﷻ د عاديانو سره څه کړي دي؟
 [۷] البته د عاديانو هغه قبيله چې د (خپل نيکه) ارم په نامه (هم يادېږي) کومه چې د لوړو
 قدرنو (او يا د لوړو بنگلو) خاونده وه.
 [۸] هغه عادي قبيله چې د دوی غوندي (د الله ﷻ د پلوه) په ښارونو کېښې (نور څوک) نه وه پيدا

کړي شوي.

[۹] او (ايا ته نه گوري چې ستا رب ﷻ) د ټموديانو سره څه ډول چال چلند (کړي) دي؟ هغه
 ټموديان چې په وادي القري (خپل ټاټوبي) کېښې به يې کلکې ډبرې تراشلي (او کوټې به يې
 پکښې جوړولې).

[۱۰] او (ايا ته نه گوري چې ستا رب ﷻ) د فرعون (او فرعونيانو) سره څنگه چال چلند کړي دي
 (البته) داسې فرعون چې د موږيو (قوت يا ظلم) خاوند وه؟.

[۱۱] (ذکرې شوي درېواړه ډلې) هغه کسان وه چې په ښارونو کېښې يې طغيان (او سرکشي)
 خپله کړې وه.

[۱۲] نو ډېر فسادونه يې پکښې خواره کړي وه.

[۱۳] نو ستا رب ﷻ ورباندې د عذاب متروکه ورنازله (ورښکته) کړه.

[۱۴] يقيناً ستا رب ﷻ په څارنځای کېښې دي (هر شی د سزا يا جزا دپاره څاري).

د مطلب خلاصه

ای پیغمبره! ته ډاډه اوسه چې ستا د زمانې د عادي کفارو سره به هم ستا رب ﷻ هغه چال چلند
 وکړي کوم يې چې د پخوانيو عادي کفارو سره کړی وه چې په بنياد ويستونکي عذاب سره يې
 هلاک کړي دي. يا په بل عبارت:

۱- ایا ته نه گوري او تاته علم نشته چې ستا رب ﷻ د عاديانو سره څه وکړه او څنگه عذاب يې
 ورباندې ورنازل کړ؟

البته هغه عاديان کوم چې د "ارم" د اولادي څخه وه او ډېر لوړ لوړ قدونه يې درلوده او د ډېرو
 دنگو-دنگو مانيو درلودونکي وه بلکې د خپلې زمانې په ښارونو کېښې يې ساری او سیال نه درلود.

۲- ایا ته نه گوري او تاته معلومات نشته چې ستا رب ﷻ د ټموديانو سره څه وکړه څوک چې
 دوهمه درجه عاديان وه او هم د هغوی څخه وروسته ورباندې ځمکه اباده کړې شوې وه.

دغه دوهمه درجه عاديان په صنعت کېښې ډېر وړاندې وه حتی چې په خپل استوګنځای او خپله
 منطقه کېښې به يې ډبرې تراشلي او کورونه او ښارونه به يې پکښې جوړول.

۳- بالاخره، ایا تاته د فرعون په حالت باندې علم نشته چې ستا رب ﷻ په څه ډول عذاب باندې
 اخته کړ؟

حال دا چې نوموړي د يو پلوه د ډېر زيات قوت او ثروت خاوند وه او د بله پلوه ډېر سخت ظالم
 وه چې په ډول ډول بې رحميو سره به يې مؤمنان تعذيبول او کفر ته به يې کشول.

۴۔ ای پیغمبره! د ذکر و شوو قومونو او د دوی د امثالو د هلاکت او د بنیاد و بستلو وجه داره چې: دوی په بنارونو کښې سرکشي او بغاوت خپل کړی وه او څوک یې نه پرېښودل چې ستا د رب ﷻ په ورنازل کړی شوي شریعت باندې عمل وکړي نو د همدې کبله یې په بنارونو کښې ډېر زیات فساد خور کړ او د فساد د خورولو په یوه لاره باندې یې هم درېغ ونه کړ، بلکې د فساد د خورولو ټولې حیلې یې په کار اچولې وې.

۵۔ د همدې کبله په هغوی باندې ستا رب ﷻ د عذاب متروکه وربښکته کړه او ټول یې ورباندې پوښا کړه.

یقیناً ستا رب ﷻ د هر شي څارنه کوي او په هر شي باندې مراقبت کوونکي دي چې هېڅ شي ترې نه شي پټېدلی.

۶۔ ای پیغمبره! ستا د زمانې کفارو ته په کار دي چې د عناد څخه لاس واخلي او ستا اتباع او پیروي ته غاړې کېږدي، ترڅو د پخوانیو عنادیانو کفارو غوندې د بنیاد و بستونکي عذاب سره مخامخ نه شي.

توضیحات

۱۔ د عادیانو، ثمودیانو، فرعونیانو او نورو کفري عنادي ډلو د هلاک قیصې د قرآن کریم په نورو سورتونو کښې وړاندې تېرې شوي دي، هیله ده چې د تفصیل دپاره هملته مراجعه وکړی شي.

څونکات

۲۔ په ﴿بَعَادِ﴾ [إِزْمَ ذَاتِ الْعِمَادِ] ﴿الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبَلَدِ﴾ کښې باید لاندې نکات په ذهن کښې وساتل شي:

الف: د ﴿إِزْمَ﴾ کلمه مفسرینو کرامو په متعددو معناوو سره تفسیره کړې ده^(۱)، لکه:

اول: ځینې وايي چې: د عادیانو په نیکونو کښې یو کس د "إِزْم" په نامه یادېده نو ذکر شوی قوم د خپل نیکه په نامه یاد شوی دی، چې د دوی څخه په [النجم: ۵۰] ایت کښې په ﴿عَادًا الْأُولَى﴾ سره تعبیر شوی دی. یا په بل عبارت: د عادیانو یوې قبیلې ته "عَادُ الْأُولَى" یا "عَادُ إِزْم" وايي کومې ته چې هود ﷺ د پیغمبر په حیث وراستولی شوی وه، او بله قبيله یې د "عَادُ الْآخِرَةِ" یا "ثمودیانو" په نامه یادېږي کومې ته چې صالح ﷺ د پیغمبر په حیث ورغلی وه کومې ته چې په راتلونکې متصل ایت کښې اشاره شوې ده.

دوهم: ځینې وايي چې: په (عادیانو) کښې یوه خاصه قبيله د "إِزْم" په نامه یادېده کومې چې واکداري درلوده او حاکمه قبيله وه^(۲)، په اصطلاح په هغوی کښې شاهي کورنۍ "إِزْم" نومېده.

(۱) زاد المسیر ج ۸ ص ۲۴۱: روح المعانی ج ۳۰ ص ۱۲۳

(۲) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۰۷

درهم: خو جمهور علماء کرام وایی چي: "إِرم" د عادیانو د بنار نوم وه چي ډیر لوی بنار وه او په یمن کښي واقع وه^(۱).

ب: د "عِمَاد" کلمه لاندې دوه احتماله درلودلی شي چي د بدلیت په لحاظ د دواړو معناوو اراده کول هم ښه خبره ده چي په عادیانو باندې ذکره شوې کلمه په دواړو احتمالونو سره صادقېږي:

اول: د "عِمَاد" کلمه د "عِمَادَة" - لکه "عِبَادَة" - جمعه ده. "عِمَادَة" د مانی او تعمیر معنی ورکوي^(۲).

همدا معنی په بل ایت کښي هم نازله شوې ده چي: ﴿ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴾ [الشعراء:

۱۲۹] یعنی ای عادیانو! او تاسو ډیرې لوړې او دنگې مانی جوړوئ، شاید چي تاسو په ځمکه

کښي په دائمی توگه اوسېږئ.

دوهم: دا کلمه مصدر ده - لکه "قَتَلَ" - او د اوږدوالي دپاره وضعه شوې ده^(۳) چي د دغو خلکو

قامتونه ډیر لوړ او دنگ وه. همدې معنی ته الله ﷻ اشاره کړې ده چي: ﴿ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ ﴾

[القمر: ۲۰] یعنی عادیان به د هلاک په وخت کښي په ځمکه باندې داسې غورزول کېده لکه چي

بقینا دوی د بېخه راوتلي د خرما ډډونه وي.

ج: د ﴿ ذَاتِ الْعِمَادِ ﴾ کلمه د ﴿ إِرَمَ ﴾ د کلمې دپاره یو صفت دی او ﴿ أَلَّتِي لَمْ تَخْلُقْ مِثْلَهَا فِي

الْبَلَدِ ﴾ یې دوهم صفت دی^(۴).

د: که څه هم ځینو مفسرینو کرامو د ﴿ إِرَمَ ﴾ د کلمې دپاره دوهمه معنی خوښه کړې ده^(۵)، مگر

مونږ ته یې اولنۍ معنی په زړه پورې برېښي. او دا ځکه چي:

دغو دواړو صفاتو یوازې په واکداري (شاهي) کورنۍ پورې اختصاص نه درلود بلکې ټول

عادیان د دې صفاتو درلودونکي وه.

ه: بالاخره په دې مقام کښي ځینو مفسرینو کرامو لیکلي دي چي: "إِرَم" د هغه بنار نوم دی کوم

چي د "عاد" یوه زوی (شداد) په درې سوو کالو کښي جوړ کړی وه^(۶).

خو دا قیصه د اسرائیلیاتو څخه ده او څه حقیقت نه لري^(۷). نو په کار دي چي څوک ورباندې

باور ونه کړي، د همدې غرض دپاره ورته مونږ دلته اشاره وکړه.

"جَوْب" څه معنی؟

۳- په ﴿ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ﴾ کښي د ﴿ جَابُوا ﴾ کلمه د "جَوْب" - لکه "قَوْل" - څخه اشتقاقه

(۱) المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۲۹۵

(۲) القاموس المحيط ج ۳ ص ۳۰۷

(۳) لسان العرب ج ۳ ص ۳۰۳

(۴) تفسير ابن السعدي ج ۹ ص ۱۵۴

(۵) تفسير ابن كثير ج ۴ ص ۵۰۷

(۶) تفسير الكشاف ج ۴ ص ۷۴۸

(۷) تفسير القاسمي ج ۱۷ ص ۱۴۴: نظم الدرر ج ۸ ص ۴۱۷: روح المعاني ج ۳۰ ص ۱۲۳

شوی ده چې د پرې کولو معنی ورکوي^(۱)، خو په دې مقام کېنې د تراشلو څخه کنایې ده چې په بل ایت کېنې ورباندې صراحت نازل شوی دی چې: ﴿وَتَنْجِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا﴾ [الشعراء: ۱۴۹] یعنې ای ثمودیانو! تاسو د غرونو څخه کوټې تراشئ (او جوړوئ نو د دغه نعمت شکریه وکړئ او توحیدي عقیده خپله کړئ).

دا د یو پلوه، او د بله پلوه په همدغه ایت کېنې د "الْوَاد" کلمه د هغه ځای نوم دی په کوم کېنې چې ثمودیان اوسېدل چې د "وَادِي الْقَرْي" په نامه ډېر شهرت لري^(۲).

هېر مونه شي

۴- په دې مقام کېنې لاندې دوه مطلبونه وړاندې تېر شوي دي، باید چې هېر نه کړی شي: الف: په ﴿وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ﴾ کېنې "فِرْعَوْنَ" ته د "ذِي الْأَوْتَاد" لقب ورکړی شوی دی او د [ص: ۱۲] ایت لاندې د الله ﷻ په توفیق لیکلی شوي دي چې دغه لقب یا د ډېر قوت څخه نمایندګي کوي او یا د زیات ظلم څخه کنایې دی.

ب: په ﴿إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ﴾ کېنې د "مِرْصَاد" کلمه د [النبا: ۲۱] ایت لاندې ښه پوره خپرل شوې ده والحمد لله ﷻ، خو دلته ترې څارنځای مطلب دی^(۳) چې په بل ایت کېنې ورته داسې اشاره شوې ده: ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا﴾ [الأحزاب: ۵۲] یعنې او الله ﷻ په هر شي باندې څارونکی دی چې هیڅ شی ترې نه پټېدلی شي او نه ترې تېښتېدلی شي.

﴿فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴿١﴾ وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهْنَنِ ﴿٢﴾ كَلَّا بَلْ لَا تَكْرُمُونَ الْيَتِيمَ ﴿٣﴾ وَلَا تَحْضُونَ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ ﴿٤﴾ وَتَأْكُلُونَ التَّرَاثَ أَكْلًا لَّمًّا ﴿٥﴾ وَتَحِبُّونَ الْآلَمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٦﴾﴾

[۱۵] نو هر چې انسان دی کله یې چې خپل رب ﷻ امتحان کړي نو عزت ورکړي او نعمتونه ورکړي نو نوموړی وایي چې: ماته خپل رب ﷻ عزت راکړ (چې ما یې لیاقت درلود). [۱۶] او هر چې (انسان دی) کله یې چې خپل رب ﷻ امتحان کړي نو روزي یې ورباندې تنګه کړي نو نوموړی وایي چې: زه خپل رب ﷻ سپک کړم. [۱۷] دغسې نه ده (لکه چې تاسو خیال کوئ)، بلکې تاسو (په افعالو کېنې هم په غلطه لاره روان یاست) چې یتیم ته عزت نه ورکوئ.

(۱) مفردات الراغب ص ۱۰۰

(۲) أضواء البيان ج ۹ ص ۲۱۵

(۳) البحر المحیط ج ۱۰ ص ۴۷۳

[۱۸] او (همدارنگه) تاسو د مسکین په خوراک ورکولو باندې تېزول نه کوئ (او نه پخپله هغه ته خوراک ورکوئ).

[۱۹] او تاسو ټول مېراث خورئ (او وارثانو ته ټاکلې برخه نه ورکوئ).

[۲۰] او (بلاخره) تاسو مال خوښوئ ډېر خوښول (چې افراطي محبت ورسره لری).

د مطلب خلاصه

په دې ایتونو کېنې د وړاندېنیو ایتونو د وروستني ایت په ارتباط د څارنې څرنگوالي ته اشاره شوې ده چې حاصل یې داسې راڅیږي:

ای پیغمبره! نو ته د خپل رب ﷺ د څارنې او مراقبت څو مثالونه په خپل اُمت باندې قرائت کړه هغه دا چې:

۱- بنیادم چې دی کله یې چې خپل رب ﷺ په غنا سره د ازمېښت لاندې ونیسي او عزت ورکړي او همدارنگه ورباندې د نعمتونو پرېماني ورنازلې کړي، نو په دغه وخت کېنې یې امتحان او ازمېښت په زړه کېنې نه ګرځي او وایي چې ماته خپل رب ﷺ عزت او پرېمانه نعمتونه ځکه راکړه چې زه یې وړتیا لرم او زما څخه خپل رب ﷺ راضی دی او زما کړه وړه یې خوښ دي.

۲- بالمقابل کله یې چې خپل رب ﷺ په فقر او تش لاسۍ سره امتحان کړي او د نعمتونو تنګي ورباندې وړولي، نو په دغه وخت کېنې یې هم امتحان د ذهن څخه اوځي او وایي چې: زه خپل رب ﷺ سپک کړم او د بې عزتۍ سره یې مخامخ کړم.

حال دا چې: ای بنیادمه! دغسې نه ده لکه چې ته خیال کوې. او دا ځکه چې: د الله ﷻ په نزد عزت او ذلت، په تقوی او عدم تقوی پورې ارتباط لري او غنا او فقر دواړه د امتحان په بنیاد صورت نیسي او بس.

۳- ای بنیادمانو! ستاسو غلطیا یوازې په اقوالو کېنې نه ده بلکې تاسو په افعالو کېنې هم د غلطۍ مرتکبین ګرځي او کامیابي مو د لاسه اوځي. مثلاً:

الف. تاسو نه د یتیمانو سره احسان کوئ او نه یې عزت کوئ بلکې د هغوی په عدم احسان او عدم عزت (توهین) کېنې اخته یاست.

ب: تاسو نه پخپله فقیرانو او مسکینانو ته خوراک او څښاک ورکوئ او نه بل څوک هڅوی چې دغه کار وکړي او د الله ﷻ په لار کېنې انفاق وکړي.

ج: تاسو د مړو په متروکه مالونو کېنې هم د زیات حرص څخه کار اخلي چې مستحقینو ته مقررې کړې شوې برخه نه ورکوئ بلکې ټول میراثي مال پخپله خورئ او ګېډه ورباندې اچوئ، او په دې لار کېنې ډېر زیات زیار وباسئ.

د: لنډه دا چې: تاسو د دنیاوي فاني مال سره ډېره زیاته مینه او محبت لرئ او په راغونډولو کېنې یې نه په مشروع لاره صرفه کوئ او نه غیر مشروع لاره د پامه غورزوئ، حال دا چې ستاسو

ټول حالات د مراقبت لاندې دي او تاسو په هر وخت کېنې د خپل رب ﷻ د څارنې لاندې یاست چې په وخت سره به د محاسبې سره مخامخ کړی شئ.

توضیحات

۱- د اولنیو دواړو ایتونو مضمون ته په بل ځای کېنې داسې اشاره شوې ده چې: ﴿وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً﴾ [الأنبياء: ۳۵] یعنې او مونږ تاسو په شر او خیر (دواړو) سره امتحانوو امتحانول، بیا به تاسو مونږ ته راجع کړی شئ او محاسبه به د رسره صورت ونیسي.

د یتیم اکرام څه شی دی؟

۲- په ﴿بَلْ لَا تَكْرُمُونَ الْيَتِيمَ﴾ کېنې د ﴿لَا تَكْرُمُونَ﴾ کلمه د «اکرام» څخه اشتقاقه شوې ده، «اکرام» دې ته ویل کېږي چې څوک چا ته داسې ګټه ورسوي چې څه نقصان پکېنې نه وي نغښتی^(۱)، نو د یتیم سره «اکرام» کول لاندې صورتونه درلودلی شي:

الف: چې یتیم ته خپل حق ورکړی شي او د ده د کمزورۍ څخه بده استفاده ونه کړی شي.

ب: چې برسېره د حق په ورکولو باندې اخلاقي او روزنیزه ګټه هم ورته ورسوله شي.

دغه مضمون په ډېرو احادیثو کېنې روایت شوی دی لاندې مثالونه یې ولولئ:

اول: نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَخْرَجُ حَقَّ الضَّعِيفِينَ الْيَتِيمِ وَالْمَرْأَةِ»^(۲) یعنې ای الله! یقیناً زه (په ظالمانو باندې) د دوه وو کمزورو کسانو حق تنګوم (ورباندې یې حراموم) چې یو کمزوری یتیم دی او بله کمزورې زنانه ده.

دوهم: نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ»^(۳) یعنې د مسلمانانو په کورونو کېنې غوره کور هغه دی چې یتیم پکېنې وي او احسان ورسره کېږي، او د مسلمانانو په کورونو کېنې بد کور هغه دی چې یتیم پکېنې وي او بده وضعه ورسره کېږي (اکرام ورسره نه کېږي).

«لَمْ» څه معنی؟

۳- په ﴿وَتَأْكُلُونَ التَّرَاثَ أَكْلًا لَّمًّا﴾ کېنې د «تَرَاث» کلمه په اصل کېنې «وراث» وه چې د میراث معنی ورکوي او د «لَمَّا» کلمه پکېنې د «جمع» معنی ورکوي^(۴). یعنې تاسو میراث خوری ټول خوراک چې حقدارانو ته پکېنې خپل حق نه ورکوی.

مونږ د الله ﷻ په توفیق د [النساء: ۳] ایت لاندې لیکلي دي چې د جاهلیت په زمانه کېنې به

(۱) مفردات الراغب ص ۴۴۶

(۲) مسند احمد بن حنبل ج ۳ ص ۴۴۰

(۳) سنن ابن ماجه ص ۲۶۲

(۴) لسان العرب ج ۱۲ ص ۵۴۸

زنانه وو او ماشومانو ته په میراث کښې برخه نه ورکوله کېده ځکه چې دواړه توره نه شي وهلی او د دښمن مقابلې نه شي کولی، او میراث باید هغه چا ته ورکړی شي چې دغه کار ونه کولی شي.

د "جَم" معنی

۴- په ﴿وَتَجِبُونَ أَلْمَالَ حُبًا جَمًّا﴾ کښې د "جَم" کلمه د "ډېر" معنی ورکوي هر شی چې وي^(۱)، یعنې او تاسو په ډېر افراطي محبت سره مال خوښوئ او مینه ورسره لرئ. افراطي محبت دې ته ویل کېږي چې آخرت پکښې بالکل هېر کړی شي. یا په بل عبارت: د دنیاوي مال سره افراطي محبت او مینه د دې څخه عبارت ده چې څوک فقط د مال لاسته راوړنه په نظر کښې ونیسي او شریعت بالکل د لحاظ څخه وغورزوي. لکه چې په لاندې احادیثو کښې ورته اشاره شوې ده:

الف: نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُبَالِي الْمَرْءُ بِمَا أَخَذَ مِنَ الْمَالِ بِحِلَالٍ أَوْ بِحَرَامٍ»^(۲) یعنې هر ورو به په خلکو باندې داسې زمانه ورشي چې سړی به په هغه شي باندې څه باک (پروا) نه کوي کوم یې چې د مال څخه رانیولی وي چې (دا یې) په حلاله (جائزه) طریقه (رانیولی دی) او که په حرامه (ناجائزه) طریقه (یې ترلاسه کړی دی)؟.

ب: نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «مَنْ أَحَبَّ دُنْيَاهُ أَضْرَ بِآخِرَتِهِ وَمَنْ أَحَبَّ آخِرَتَهُ أَضْرَ بِدُنْيَاهُ فَأَيُّرُوا مَا يَبْقَى عَلَى مَا يَفْقَى»^(۳) یعنې څوک چې خپله دنیا په افراطي محبت سره محبوبه وگرځوي نو هغه خپل آخرت ته ضرر ورساوه او څوک چې خپل آخرت خوښ کړي نو خپلې دنیا ته یې ضرر ورساوه نو تاسو په هغه شي باندې چې فنا کېږي هغه شی غوره کړئ چې باقي پاتې کېږي.

﴿كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ۝ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ۝ وَجِئَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى ۝ يَقُولُ يَلَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ۝ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابُهُ أَحَدًا ۝ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقُهُ أَحَدًا ۝ يَنأَيْتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ۝ أَرْجَعِيَ إِلَىٰ رَبِّكَ رَاضِيَةً مُّرْضِيَةً ۝ فَأَدْخُلِي فِي عِبَادِي ۝ وَأَدْخُلِي جَنَّتِي ۝﴾

[۲۱] (انسان دی په خپل قول او فعل کښې غلطی نه کوي. (او دا ځکه چې) کله ځمکه پسته (او نرمه) کړی شي، پستول- پستول (ترخوښه هواره کړی شي).

(۱) القاموس المعبط ج ۱ ص ۵۳۲
(۲) مسند احمد بن حنبل ج ۳ ص ۴۳۲
(۳) مسند احمد بن حنبل ج ۷ ص ۱۶۵

- [۲۲] او ستا رب ﷻ (په بلا کيفه توگه) راشي او پرېنستي هم صفونه-صفونه (راشي).
- [۲۳] او په دغې ورځ کښې دوزخ هم (د محشر ميدان ته) راوستلی شي (راښکودلی شي). په دغې ورځ کښې به انسان پند واخلي (او نصيحت به قبول کړي). حال دا چې (په دغه وخت کښې به ورته) پند څنگه وي (څه په درد به يې وځوري)؟
- [۲۴] (په دغه وخت کښې به) انسان ووايي چې: ای کاش چې د خپل (دغه) ژوند دپاره مې «دنيا څخه څه نېک اعمال» وړاندې رالېږلی وي (چې اوس مې د نجات سبب گرځېدلی وي).
- [۲۵] نو په دغې ورځ کښې د الله ﷻ د عذاب غوندې عذاب هيڅوک (چا ته) نه شي ورکولی (ار نه د چا توان رسېږي).
- [۲۶] او (همدارنگه په دغې ورځ کښې) د الله ﷻ د ترلو غوندې ترل هيڅوک نه شي کولی (بلکې نه څوک عذابول کولی شي او نه ترل).
- [۲۷] ای مطمئنه (ارامه) نفسه!
- [۲۸] (د) خپل رب ﷻ (موعد) ته په داسې حال ورستون شه چې ته راضي (او) راضي کړی شوی يې (ته د خپل رب ﷻ څخه راضي يې او خپل رب سېتا څخه راضي دی).
- [۲۹] نو ته زما (د صالحو) بندگانو (په ډله) کښې داخل شه.
- [۳۰] او (هم) زما (تیار کړی شوي) جنت ته ننوځه.

د مطلب خلاصه

- ای پیغمبره! ذکر شوی انسان دی په قول او فعل کښې غلطیاوې پرېږدي او د قیامت د سختې ورځې څخه دې وډار شي چې:
- ۱- دغه سخته ورځ به په هغه وخت کښې صورت ونيسي چې:
- الف: کله ځمکه وټکوله شي بڼه پوره ټکول، نو هيڅ لوړه ژوره هم پکښې پرېښودله شي بلکې هواره وگرځوله شي.
- ب: کله ستا رب ﷻ د محاسبې او فيصلې دپاره په بلا کيفه توگه راشي.
- ج: کله پرېنستي صفونه-صفونه (قطارونه قطارونه) ودرېږي.
- د: کله دوزخ د حشر ميدان ته راښکودلی شي او کفارو ته په دغې ورځ کښې د ترهيب دپاره راوستلی شي.
- نو په دغه وخت کښې به نوموړی انسان پند واخلي او ستا ارشادات به قبول کړي، خو په دغه وخت کښې به يې پند اخستل څه په درد وځوري او په څه درد به يې دوا شي؟
- ۲- د همدې کبله به په دغه وخت کښې ذکر شوی انسان په ډېر حسرت او افسوس سره وايي چې: ای کاش چې ما په دنيا کښې ارشادات او پندونه قبول کړي وی او د خپل دغه ژوند دپاره مې داسې کړه وړه وړاندې را استولي وی چې اوس مې په درد دوا شوي وی او د عذاب څخه ورباندې بچ شوي وی.

۳۔ ای پیغمبره! په دغې ورځ کښې به د دنیا تعذیبوونکي او حبس کوونکي ظالمان او جابران د الله ﷻ د پلوه په تعذیب اخته وي او په حبس به محکوم وي نو هلته به د ده ﷻ د عذاب غوندې عذاب څوک چاته نه شي ورکولی او نه به د ده ﷻ د حبس او تړلو غوندې حبس کول او تړل د چا د لاسه پوره وي، بلکې د ده ﷻ څخه پرته به د هیچا څه شی د واکه پوره نه وي.

۴۔ ای پیغمبره! بالمقابل په دغې ورځ کښې به مؤمنان هر یو ډاډه کړی شي او ستا د رب ﷻ د پلوه به مخاطب وگرځولی شي چې: ای مطمئنه نفسه!

الف: ته د خپل رب ﷻ موعده ته بهرته ورتاو شه او هغه ځای ته چې تاسره یې وعده شوې ده په داسې حال کښې بهرته وروگرځه چې ته د خپل رب ﷻ په نعمتونو باندې ډېر خوښ او خوشاله یې او هم ستا څخه خپل رب ﷻ پوره راضي دی.

ب: ته لاړ شه او زما د مخلصو بندگانو په ډله کښې شامل شه او زما هغه جنت ته ورننوځه کوم چې ما ستا غوندې بندگانو دپاره تیار کړی دی.

توضیحات

۱۔ په ﴿كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا﴾ کښې د "دَكَّ" کلمه د ځمکې پستولو او نرمولو ته ویل کېږي^(۱)، خو په دې مقام کښې ترې د ځمکې هوارول مطلب دي لکه چې په [طه. ۱۰۵-۱۰۷] ایتونو کښې ورباندې صراحت نازل شوی دی.

د دوزخ رابښکودل

۲۔ په ﴿وَجَاءَ يَوْمَئِذٍ بُجْهَنَّمَ﴾ کښې د حشر میدان ته د دوزخ رابښکودلو ته اشاره ده چې همدغه مضمون د الله ﷻ په توفیق د [الشعراء: ۹۱] ایت لاندې د یوه حدیث په رڼا کښې ډېر ښه تفسیر شوی دی، هیله ده چې هلته یو ځل مراجعه وکړی شي.

دلته د "ل" توری څه معنی ورکوي؟

۳۔ په ﴿قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي﴾ کښې د "ل" توری مفسرینو کرامو په دوه ډوله معنی کړې دي^(۲) چې دواړه ډوله په اصل مطلب کښې اختلاف نه لري هغه دا چې:

الف: دلته د "ل" توری اجلیه دی، او د "حَيَاة" څخه اخروي "حَيَاة" مطلب دی. یعنې ای کاش! چې ما د دغه اخروي ژوند دپاره په دنیا کښې څه داسې کړه وړه مخکښې رالېږلي وی چې اوس مې په درد دوا شوي وی.

ب: دغه د "ل" توری دلته د "وقت" معنی ورکوي او د "حَيَاة" څخه دنیاوي "حَيَاة" مراد دی. یعنې

(۱) مفردات الراغب ص ۱۷۲

(۲) روح المعاني ج ۳ ص ۱۲۹: تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۱۵۲: البحر المحیط ج ۱۶ ص ۲۰۰

ای کاش! چې ما د خپل دنیاوي ژوند په وخت کښې د اخروي ژوند دپاره څه شيان مخکښې رالېږلي وی چې اوس مې ورباندې نجات موندلی وی.

يو تفسيرى تحليل

۴- په ﴿فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابُهُ أَحَدًا ۖ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقُهُ أَحَدًا﴾ کښې لاندې تفسيرى تحليل په ذهن کښې ساتل په کار دي:

الف: د ﴿عَذَابُهُ﴾ دواړه کلمې د تشبيهي ک په تقدير سره منصوبي دي.
ب: د دغو دواړو کلمو ضميرونه (ه، ه) د الله ﷻ څخه کنایي دي. نو ته به وايي چې داسې عبارت: «عَذَابُ اللَّهِ، كَوَثَاقُ اللَّهِ» نازل شوی وي.

يعنې په دغې ورځ کښې به د الله ﷻ د عذاب غوندې عذاب څوک چا ته نه شي ورکولی او نه به د الله ﷻ د تړلو په شان تړل څوک کولی شي.

يا په بل عبارت: په دغې ورځ کښې به واکداري يوازې په الله ﷻ پورې اختصاص ولري او بس. نو هلته به دنیاوي جباره او فراغه نه د تعذيب توان لري او نه به د حبس او تړلو وسه لري، بلکې دوی به پخپله د الله ﷻ د تعذيب لاندې وي او حبس او تړل شوي به وي.

همدې مضمون ته په نورو ايتونو کښې هم اشارې شوې دي. لاندې مثالونه يې ولولئ:
اول: الله ﷻ فرمايي چې: ﴿لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾ [المؤمن: ۱۶] يعنې په دغې ورځ کښې به الله ﷻ ووايي چې نن ورځ پوره واکداري د چا دپاره مختصه ده؟ نن ورځ ټوله واکداري (ظاهري او باطني) فقط په الله ﷻ پورې اختصاص لري چې هيڅ شريک نه لري او په خلکو باندې د خپلې ارادې تحميلوونکى دى.

دوهم: الله ﷻ فرمايي چې: ﴿وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ﴾ [الانقطار: ۱۹] يعنې په دغې ورځ کښې (ظاهري او باطني) د حکم چلول په الله ﷻ پورې مختص دي او بس.

سوالونه او جوابونه

۵- په دې مقام کښې لاندې سوالونه د سړي په ذهن کښې گرځي راگرځي:
الف: که څوک وايي چې: په ﴿النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ﴾ سره کوم نفس مراد دى او دا د کوم نفس لقب دى؟

مونږ وايو چې: د الله ﷻ په توفيق د [يوسف: ۵۳] ايت لاندې ليکلي شوي دي چې دا د هغه نفس لقب دى کوم چې د گناهونو د ارتکاب څخه مطمئن او معصوم دى.

ب: که څوک وايي چې: ايا ذکر شوى خطاب يوازې پيغمبرانو پورې اختصاص لري چې د گناهونو څخه معصومان دي؟

مونڊ وایو چې: دغه خطاب ټولو مؤمنانو (اصحاب الیمین) ته شامل دی^(۱)، او دا ځکه چې د مری څخه وروسته او یا عین د څنګدن په وخت کښې ټول مؤمنان د گناهونو د ارتکاب څخه په عصمت کښې ګرځي، او د واقع کېدلو څخه یې بچ کېږي، ته به وایي چې معصومان دي.

ج: که څوک وایي چې: ذکر شوی خطاب په کوم وخت کښې صورت نیسي؟
مونډ وایو چې: ځینو علماوو کرامو دغه وخت د روح د قبض وخت او ځینو د قبره څخه د راپورته کېدلو وخت او ځینو د جنت د داخلېدلو وخت ښودلی دی^(۲). مګر بهتره دا ده چې دغه وخت په اطلاق سره پرېښودل شي، ځه لرې نه ده چې مؤمنانو ته به په مکرره توګه موقع په موقع په ذکر شوي خطاب سره اطمینان ورکړی شي، یا الله! مونډ ته دغه خطاب راپرزو کړي!

په همدې بنیاد ځینو علماوو کرامو لیکلي دي چې کله عبد الله بن عباس رضی الله عنهما (رئیس المفسرین) خاورو ته وسپارل شو نو په دغه وخت کښې د ټولو خلکو په وړاندې ذکر شوی ایت شریف قرائت کړی شو خو هیچا ونه شو لیدلی چې قرائت کوونکی څوک وه^(۳).

د: که څوک وایي چې: دغه عبارت ﴿أَرْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكَ﴾ څه معنی؟

مونډ وایو چې: د دغه عبارت سره د "مَوْعِد" کلمه مقدره ده چې د "أَرْجِعِي إِلَىٰ مَوْعِدِ رَبِّكَ" عبارت ترې جوړېږي^(۴). یعنې ته هغه ځای ته ورستون شه کوم چې تاته خپل رب څو وعده کړې او ټاکلې دی. دغه "مَوْعِد" په ﴿فَأَدْخُلِي فِي عِبَادِي﴾ وَادْخُلِي جَنَّتِي په سره تفسیر شوی دی.

دغه عبارت ته ورته عبارت د ابراهیم ؑ څخه هم راحکایت شوی دی چې: ﴿وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي﴾ [العنکبوت: ۲۶] یعنې او ابراهیم ؑ وویل چې: یقیناً زه د خپل رب څو رضامندی ته هجرت کوونکی یم (او هغه ځای ته روان یم کوم یې چې راته ټاکلی دی).

ه: که څوک وایي چې: په ﴿فِي عِبَادِي﴾ کښې د "عِبَاد" کلمې څخه کوم بندګان مطلب دي؟
مونډ وایو چې: د دې څخه صالح بندګان مراد دي د کومو په ډله کښې چې د شاملېدلو غوښتنه د سلیمان ؑ څخه هم راحکایت شوې ده چې: ﴿وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ﴾ [النمل: ۱۹] یعنې ای زما ربه! او ما په خپل رحمت سره د خپلو صالحو بندګانو په ډله کښې داخل کړه.

په همدې ځای د الله څو په توفیق د "الفجر" سورت پښتو ترجمه او تفسیر ختم شو.

اللَّهُمَّ ادْخِلْنَا فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ وَأَدْخِلْنَا فِي جَنَّتِكَ الْفِرْدَوْسِ.

۱۴۲۶/۱/۱۲ هـ ق - ۱۳۸۳/۱۲/۲ هـ ش

(۱) تفسیر القرطبي ج ۲۰ ص ۵۸

(۲) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۱۵۲: زاد المير ج ۸ ص ۲۴۸: تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۸۶

(۳) تفسیر ابن کثير ج ۴ ص ۵۱۱: الدر المنثور ج ۸ ص ۵۱۵

(۴) تفسیر الکشاف ج ۴ ص ۷۵۲: تفسیر ابي السعود ج ۹ ص ۱۵۹: البحر المحیط ج ۱۰ ص ۴۷۷

البلد (۹۰)

سریزه

- ۱- د دې سورت (الْبَلَد) په نامه باندې د همدې سورت لومړنی ایت مشتمل دی.
- ۲- دا سورت د جمهورو علماوو کرامو په نزد مکي سورت دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی.^(۱)
- ۳- د دې سورت ټول ایتونه پوره شل (۲۰) دي.^(۲)
- ۴- د دې سورت د کلماتو شمېره دوه اتیا (۸۲) کلمو ته رسېږي.^(۳)
- ۵- د دې سورت د حرفونو تعداد درې سوو او شلو (۳۲۰) حرفونو ته پورته شوې ده.^(۴)
- ۶- په وړاندېني سورت (الفجر) کېنې انسان د هغو اقوالو او هغو افعالو څخه منعه کړې شوې وه کوم چې ورته په دنیا او آخرت کېنې په ضرر تمامېږي.
- په دې سورت (الْبَلَد) کېنې ورته د یو پلوه د الله ﷻ نعمتونه ورپه یاد کړې شوي دي او د بله پلوه ورته هغه کرنلاره ښودلې شوې ده کومې چې ورته په دنیا او آخرت کېنې گټوره واقع کېږي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ ﴿١﴾ وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ ﴿٢﴾ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ ﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ ﴿٤﴾﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحم الله ﷻ په نامه.

- [۱] دغسې نه ده (لکه چې تاسو مشرکان خیال کوئ)، په دغه ښار (مکه معظمه) باندې سوگند دی.
- [۲] حال دا چې (ای پیغمبره!) ته په همدغه ښار کېنې اصلي اوسېدونکي یې (او احترام دې پکېنې نه ساتل کېږي).
- [۳] او په زېږوونکي (پلار) او په هغه شي (مولود باندې هم سوگند دی) کوم چې پلار یې زېږوي.
- [۴] چې یقیناً مونږ انسان په مشقت کېنې پیدا کړی دی (په دنیاوي ژوند کېنې نا ارامه دی).

ارتباط او توضیحات

- ۱- د وړاندېني سورت (الفجر) د وروستیو ایتونو مضامین په دې باندې هم شامل وه چې الله ﷻ به خپلو مخلصو بندگانو ته په آخرت کېنې زبني ډېرې خوشالۍ ورکړي.

(۱) المعمر الوجیز ج ۱۶ ص ۳۰۳

(۲) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۸۸

(۳) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۱۲

(۴) الباب فی علوم الکتاب ج ۲۰ ص ۳۳۸

په دې ايتونو کښې موټنانو (مخلصو بندگانو) ته ډاډ او تسلي ورکوله کېږي چې:

الف: د کفارو او مشرکانو ظلم او تېري تمامېدونکې دى او داسې وخت ضرور راتلونکې دى چې دوى به د سخت حسرت سره مخامخ شي.

ب: کامله خوشالي په آخرت کښې صورت نيسي د دنيا ژوند ټول په مشقتونو او زحمتونو باندې ډک دى، نو د کفارو په تعذيبونو سره بهې حوصلې کېدل په کار نه دي.

۲- په ﴿لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ﴾ کښې د ﴿لَا أُقْسِمُ﴾ غوندي کلمات د [الواقعة: ۷۵] ايت (بندې د الله ﷻ په توفيق شرحه شوى دى چې بيا تکرارولو ته يې څه ضرورت نه گورو.

دا د يو پلوه، او د بله پلوه په همدغه ايت کښې د مفسرينو کرامو په اتفاق سره د "هَذَا الْبَلَدِ" څخه د مکې معظمې ښار مطلب دى^(۱).

نو د معنى حاصل به يې داسې راوڅرځي چې: دغسې نه ده چې مشرکان او کفار به د موټنانو په تعذيب سره د اسلام د ترقۍ مخه بنده کړي، په همدغه مطلب باندې دغه ښار (مکه معظمه) شهادت ورکوي چې د تاريخ په اوږدو کښې د جباره وو څخه بچه ساتلې شوې ده، او د اصحاب الفيل غوندي ظالمان يې په تخریب باندې نه دي توانېدلي.

۳- په ﴿وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ﴾ کښې د ﴿حِلٌّ﴾ کلمه د تفسير په لحاظ دوه احتمالونه درلودلي شي چې د بدليت په لحاظ د دواړو اراده کول هم څه اشکال نه لري. هغه دا چې:

الف: دا کلمه ﴿حِلٌّ﴾ د "نَصَرَ يَنْصُرُ" د باب څخه صفتي اسم ده او د "حُلُول" - لکه "قَتُول" - څخه اشتقاقه شوې ده چې د اړولو او اقامت کولو معنى ورکوي او په مقابل کښې يې "إِرْتِحَال" - لکه "إِكْتِسَاب" - استعمالېږي چې د کوچېدلو دپاره وضعه شوي دي^(۲). يعنې اى پيغمبره! که څه هم مشرکان نن ورځ په تا او ستا په ملگرو باندې ظلم او تېري کوي او غواړي چې د دغه ښاره مو وشړي حال دا چې ته د دغه ښار اصلي اوسېدونکى يې او ستا په موجوديت سره د دغه ښار شرافت لا پسې زيات شوى دى، مگر تاسو د زغم څخه کار واخلئ او د مشکلاتو گاللو ته خپلې ملاوې وترئ لکه څنگه چې په همدغه ښار کښې پخوانيو اصلي اوسېدونکو (بي بي هاجرې رضی اللہ عنہا او اسماعيل علیہ السلام) مشکلات گاللي وه.

ب: دا کلمه د "ضَرَبَ يَضْرِبُ" د باب صفتي اسم ده چې د "حَلَال" - لکه "حَرَام" - څخه يې اشتقاق موندلى دى^(۳). يعنې اى پيغمبره! دغه ښار محترم ښار دى حتى چې حيوانات او خناور پکښې د اذيت او تعذيب څخه مامون دي حال دا چې په همدغه محترم ښار کښې د مشرکانو د پلوه ستا او ستا د ملگرو اذيت او تعذيب حلال او مباح گنلې کېږي. خو داسې يوه ورځ راتلونکې ده چې په

(۱) روح المعاني ج ۳۰ ص ۱۳۳

(۲) تفسير القاسي ج ۱۷ ص ۱۵۵: لسان العرب ج ۱۱ ص ۱۶۴

(۳) القاموس المحيط ج ۱ ص ۶۹۷: تفسير القرطبي ج ۲ ص ۶۰

همدغه ښار کښې به تا او ستا ملگرو ته د الله ﷻ د پلوه د دغو مشرکانو اذيت، تعذيب، وهل او ټکول حتی وژل حلال او مباح وگرځولی شي.

دغه مضمون ته د مکې معظمې د فتحې په ورځ نبي کریم ﷺ په يوه حديث کښې داسې اشاره کړې ده چې: «وَاِنَّهَا حَلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ»^(۱) يعنې الله ﷻ په مکه معظمه باندې خپل پيغمبر او مومنان مسلط وگرځول نو د همدغه ﷻ د پلوه ماته د ورځې په يوه سات کښې دلته وژل او تعذيبول حلال او مباح وگرځولی شوي دي، چې په دغه ښار کښې دغه کارونه چا ته نه پخوا حلال وگرځولی شوي وه او نه به ورته وروسته حلال وگرځولی شي.

۵- که څه هم د ﴿وَالِدٍ وَمَا وَلَدَ﴾ کلمات مفسرينو کرامو په آدم ﷺ او د ده ﷺ په اولادې سره يا په نوح ﷺ او د ده ﷺ په اولادې سره او بالاخره يا په ابراهيم ﷺ او د ده ﷺ په اولادې سره تفسير کړی دی، مگر بهتره دا ده چې ذکر شوي کلمات په خپل اطلاق سره پرېښودل شي ترڅو هر والد او هر مولود ته شامل شي^(۲).

۶- په ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ﴾ کښې د ﴿كَبَدٍ﴾ کلمه د شدت او مشقت دپاره وضعه شوې ده^(۳). يعنې په دغه ښار (مکه معظمه) او هم په والد او مولود باندې سوگند دی. يا په بل عبارت: دغه درې واړه شهادت ورکوي چې مونږ يقيناً انسان د مشقاتو او ستونزو د گاللو دپاره مساعد پيدا کړی دی، چې د مختلفو ربړو سره به مخامخ کېږي.

نو ای پيغمبره! لکه چې په دغه ښار کښې بي بي هاجرې رضی الله عنها او اسماعيل ﷺ مشکلات تېر کړي دي او لکه چې پلار د خپل اولاد په روزنه او تربيه کښې سختی گالي او بالاخره لکه چې هر مولود د خپل پيداېښت په مختلفو مراحلو کښې د مشقاتو سره مخامخ کېږي، همدارنگه به ته او ستا ملگري هم د کفارو د لاسه مشکلات او مشقات گالي او په نتيجه کښې به کاميابيو ته رسېږي.

﴿أَتَحْسَبُ أَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ﴾ ﴿يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًا﴾ ﴿أَتَحْسَبُ أَنْ لَمْ يَرَهُ أَحَدٌ﴾ ﴿أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ﴾ ﴿وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ﴾ ﴿وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ﴾ ﴿﴾

[۵] ايا انسان گومان کوي چې هيڅوک به ورباندې هيڅکله قدرت درلودونکی نه شي (چې مغلوب يې وگرځولی شي)؟

[۶] نوموړی وايي چې: ما (د خپلو مطالبو د ترلاسه کولو دپاره) زښت ډېر مال لگولی (او مصرف کړی) دی، (نو ضرور به خپل مرامونه ترلاسه کړم).

[۷] ايا انسان گومان کوي چې هيڅوک يې نه گوري (او نه يې پېژني)؟

(۱) صحيح البخاري ج ۲ ص ۳۲۸

(۲) تفسير الطبري ج ۳۰ ص ۱۹۶

(۳) لسان العرب ج ۳ ص ۳۷۶: المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۲۰۴

البلد (۱۰)

[۸] (ایا مونږ انسان نه پېژنو!) ایا مونږ ورته دوه سترگې (د لیدلو دپاره) نه دي ګرځولي (پیدا کړي)؟!

[۹] او (ایا مونږ ورته) ژبه او دوه شونډې (نه دي پیدا کړي)؟!

[۱۰] (هو، دا مو کړي دي) او د (خیر او شر) دوه لارې مو هم ورته بنودلي دي (چې شریعت مو ورنازل کړی دی او عقل مو ورکړی دی).

ارتباط او د مطلب خلاصه

په وړاندېنيو ایتونو کېنې هغه تېري او ظلم ته اشاره شوې وه کوم به چې په حرم شریف کېنې د مشرکانو د پلوه په نبي کریم ﷺ او په مؤمنانو باندې جائز ګڼل کېده.

په دې ایتونو کېنې د یو پلوه مشرکان تهديد شوي دي چې په خپل قوت باندې مه غره کېږئ او د هغه اقدس ذات څخه وډار شئ چې تاسو ته یې موجودیت او قوت درکړی دی. او د بله پلوه یې شمېره عقلي او حسي نعمتونو ته اشاره شوې ده او ورپه یاد شوي دي ترڅو یې شکریه وکړي او د کفري عقیدې او ظلم څخه لاس واخلي. نو حاصل یې داسې راخېږي:

ای پیغمبره! په خپل دعوتي اُمت باندې لاندې مطالب قرائت کړه:

۱- کافر انسان په مؤمنانو باندې ظلم او تېري ته ادامه ورکوي او غواړي چې کفري او شرکي عقیدې ته یې ورواړوي.

ایا نوموړی گومان کوي چې په ده باندې د هیچا زور نه رسېږي او د هیچا د قدرت لاندې نه دی؟ دغسې نه ده، بلکې الله ﷻ ورباندې کامل قدرت لري او په وخت سره به یې په دنیا او آخرت کېنې د کفریاتو او شرکیاتو په سزا اخته کړي.

۲- نوموړی وايي چې: ما زبنت ډېر مال مصرف کړی او لګولی دی، نو د همدغه مال په زور به د اسلام د پرمختګ مخه ونیسم او ودې ته به یې پریښودم.

دغسې نه ده، د نوموړي مال د الله ﷻ د ارادې په وړاندې خنډ نه شي جوړېدلی بلکې د همدغه مال په هکله به هم د پوښتنو سره مخ شي چې دا دې د کومه کړی دی؟ او په کومو شيانو کېنې دې مصرف کړي دی؟

۳- ایا نوموړی گومان کوي چې هغه هیچا نه دی لیدلی او هیڅوک یې نه پېژني؟ دغسې نه ده، مونږ یې ښه پېژنو، چې یوازې همدا زمونږ په قدرت سره دنیا ته راغلی دی او بس. یا په بل عبارت: الف: ایا مونږ ورته دوه سترگې نه دي ورکړې؟ او د لیدلو خاوند مو نه دی ګرځولی؟

ب: ایا مونږ ورته ژبه نه ده ورکړې چې د زړه رازونه ورباندې څرګندوي او خبرې اترې ورباندې کوي؟

ج: ایا مونږ ورته دوه شونډې نه دي بښلي چې په خوراک او څښاک کېنې ترې کار اخلي او همدارنګه یې ښکلا او ښایست وروبرابر کړی دی او نورې ګټې ترې هم اخلي؟

د: بالاخره، آیا مونږ ورته عقل نه دی ورکړی چې د ځناورو څخه مو ورباندې جدا کړي دي؟

او همدارنگه ایا مونږ ورته شریعت نه دی ورنازل کړی او شرعي او غیر شرعي او همدارنگه د خیر او شر دواړه لارې مو نه دي وربښودلي؟

توضیحات

۱- په ﴿أَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًا﴾ کښې د "لُبْد" کلمه د کثیر (ډېر) معنی ورکوي^(۱). یعنې ما د اسلام په مخنیوي او عبثیاتو کښې زښت ډېر مال مصرف کړی دی چې ضرور به ورباندې مطلب ته ورسېږم په ماباندې د هیچا زور د پاسه نه دی.

حال دا چې الله ﷻ فرمایي چې: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَتُبْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ﴾ [الأنفال: ۳۶] یعنې یقیناً هغه کسانو چې کفر غوره کړی دی د دې دپاره خپل مالونه خرڅ کوي ترڅو د الله ﷻ د لارې څخه خلک منعه کړي، نو زړه چې خپل مالونه به په همدې لاره کښې خرڅ کړي خو بیا به ورباندې حسرت وگرځي (او) بیا به مغلوب کړی شي.

همدارنگه نبي کریم ﷺ په یوه حدیث کښې فرمایلي دي چې: «وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَ النَّفَقَةِ»^(۲) یعنې د قیامت په ورځ به بنیادم قدم وانخلي ترڅو چې د خپل مال په هکله هم وپوښتلی شي چې دا یې د کوم ځایه کسب کړی (حاصل کړی) دی او په کوم شي کښې یې خرڅ کړی دی؟

صرفي تحلیل

۲- په ﴿وَشَفَّتِينَ﴾ کښې د "شَفَّتَيْنِ" کلمه د "شَفَّة" مشنۍ ده چې د شونډې معنی ورکوي او په اصل کښې "شَفَّة" وه نو د "ه" توری یې د تخفیف دپاره حذف شوی دی، د همدې کبله کله چې دوه کسان سره مخامخ خبرې وکړي نو په "شَافَةً فَلَانُ فَلَانًا" سره ترې تعبیر کېږي. یعنې فلاني کس د فلاني کس سره شونډې په شونډې (مخامخ) خبرې وکړې^(۳).

"تَجْدَتَيْنِ" څه معنی؟

۳- په ﴿وَهَدَيْتُهُ النَّجْدَيْنِ﴾ کښې د "تَجْدَتَيْنِ" کلمه د "تَجْد" مشنۍ ده چې اصلاً د لوړ ځای معنی ورکوي^(۴)، خو په دې مقام کښې عبد الله بن عباس رضی الله عنهما په "الْهُدَى وَالضَّلَالَةَ" سره تفسیره کړې ده^(۵). یعنې او بنیادم ته مونږ د هدایت او ضلالت دواړه لارې وربښودلې دي ترڅو د عقل څخه کار واخلي نو د خیر لاره غوره کړي او د شر د لارې څخه اجتناب وکړي.

(۱) الفاسوس المعیط ج ۴ ص ۱۱۷؛ مفردات الراغب ص ۴۶۷؛ تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۱۲

(۲) جامع الترمذی ج ۲ ص ۶۷

(۳) لسان العرب ج ۱۳ ص ۵۰۷

(۴) مفردات الراغب ص ۵۰۳

(۵) الدر المنثور ج ۸ ص ۵۲۱

﴿ فَلَا أَفْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴾ ﴿ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ ﴾ ﴿ فَكُ رَقَبَةً ﴾ ﴿ أَوْ إِطْعَمْتُ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴾ ﴿ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴾ ﴿ أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ﴾ ﴿ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ﴾ ﴿ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْيَمِينَةِ ﴾ ﴿ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعَايَتُنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴾ ﴿ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤَصَّدَةٌ ﴾ ﴿

[۱۱] نو ناشکره انسان د غره په سخته لار (غابني) باندې ونه خوت.
[۱۲] او (ای پیغمبره!) ته څه شي پوه کړې چې سخته لار (غابني) څه شي دی؟ (زما ترې څه شي مراد دی؟)

[۱۳] دا (عَقَبَه) د غارې (غلام یا وينځې) خلاصون (ازادول) دي.
[۱۴] یا د لوږې په خاونده ورځ کښې خوراک ورکول دي.
[۱۵] (البته) داسې يتيم ته چې د قرابت (نژدېکت) څښتن وي.
[۱۶] یا داسې مسکين ته چې د خاورو خاوند وي (په خاورو ککړ وي).
[۱۷] بیا نوموړی (ناشکره انسان) د هغو کسانو د ډلې څخه نه شو کومو چې ايمان راوړی دی او يو تربله په صبر سره توصیه کوي او (هم) يو تربله په مهرباني (او شفقت) سره توصیه کوي.
[۱۸] دغه کسان (ايمانداران او توصیه کوونکي) د بني لاس ملگري دي (په بنيو لاسونو کښې به اعمالنامې ورکړی شي).

[۱۹] او هغو کسانو چې زمونږ په ايتونو باندې کفر غوره کړی دی همدوی د چپ لاس ملگري دي.
[۲۰] په دوی (اصحاب الشمال) باندې قلف کړی شوی اور دی (دائمي دوزخ دی).

ارتباط او د مطلب خلاصه

د سورت د پيل څخه هغو بدو کارونو ته اشاره شوې وه کوم چې ناشکره انسان يې عملي کوي او ورته مناسب وه چې عملي کړی يې نه وي.
په دې ايتونو کښې هغو نېکو کارونو ته اشاره کېږي کوم چې ناشکره انسان يې نه عملي کوي او ورته مناسب وه چې عملي کړی يې وي. نو حاصل يې داسې راخېږي:
ای پیغمبره! په خپل امت باندې د ناشکره انسان څه نور خاصیتونه هم قرائت کړه هغه دا چې:
۱- ناشکره انسان په سخته لاره او په لوړ غابني باندې ونه خوت، او ای پیغمبره!
الف: ته څه شي پوه کړې چې په غابني باندې ختل څه شي دی او زما ورباندې څه شي مراد دی؟
ب: د غابني په سخته لاره باندې د ختلو څخه زما لاندې کارونه مطلب دي:
اول: د غلام او وينځي ازادول.
دوهم: په داسې ورځ کښې خوراک ورکول چې لوږه پکښې موجودیت ولري او خلک وږي وي.

۴۴ (۳۰) په تېره بیا داسې یتیم ته خوراک ورکول کوم چې د قرابت او خپلوی خاوند وي.
 درېم: په تېره بیا داسې مسکین ته خوراک ورکول کوم چې د خاورو خاوند وي چې فرش نه لري او په
 څلورم: یا داسې ناسته پاسته کوي.
 خاورو باندې ناسته پاسته کوي.
 ۲- د ناشکره انسان په خاصیتونو کښې دا خبره هم د ذکر وړ ده چې نوموړي لاندې کارونه هم
 ونه کړي:
 الف: نوموړی د هغو کسانو څخه ونه گرځېد کومو چې ایمان راوړی وي او توحیدي عقیده یې
 خپله کړې وي.
 ب: او نه د هغو کسانو څخه جوړ شو کوم چې صبر کوونکي دي او نورو ته هم په صبر کولو
 توصیه کوي.
 ج: بالاخره، نوموړی د هغو کسانو څخه هم جوړ نه شو کوم چې مهربان زړونه لري او نورو ته هم
 په ترحم او مهربانۍ سره توصیه کوي.
 ۳- هو! نوموړي ذکر شوي کارونه ونه کړي چې نه په سخت غاښي باندې وخوت او نه یې ایمان
 راوړ، خو هر څوک چې ذکر شوي کارونه وکړي نو همغوی د ښي لاس ملگري دي چې اعمالنامې به
 په ښو لاسونو سره ورکړی شي او جنت ته به په دائمی توگه ورننوي.
 ۴- بالمقابل، هغه کسان کومو چې زمونږ په ایتونو باندې کفر غوره کړی دی نو هغوی د
 نوموړي ناشکره انسان په شمول د چپ لاس ملگري دي چې اعمالنامې به ورته په چپو لاسونو سره
 ورکړی شي او د دوزخ اور به ورباندې په داسې حال بلېږي چې دروازې به یې قلف کړي شوي وي نو
 به توره تیاره کښې به په دائمی توگه معذبېږي.

توضیحات

۱- په دې مقام کښې د څو لغاتو معناوې ولولئ هغه دا چې:
 الف: په ﴿فَلَا أَقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ﴾ کښې د ﴿أَقْتَحَمَ﴾ کلمه د "اِقْتَحَمَ" لکه "اِکْتَسَبَ" څخه اشتقاقه
 شوې ده. "اِقْتَحَمَ" په شدت او سرعت سره په یوه شي کښې داخلېدلو او یا ترې تېرېدلو ته وايي.^(۱)
 ب: په همدغه ایت کښې د "عَقَبَة" کلمه د هغې سختې لارې دپاره وضعه شوې ده کومه چې په
 غره باندې ختلې وي^(۲)، څه لرې نه ده چې مونږ ترې په پښتو کښې په "غاښي" سره تعبیر وکړو.
 مگر په دې مقام کښې ذکره شوې کلمه په ﴿فَكَ رَقَبَةً﴾ او "اِطْعَمَ" سره تفسیره شوې ده.
 شاید چې د دغو دواړو کارونو څخه به په "عَقَبَة" سره د دې کبله تعبیر نازل شوی وي چې دغه
 دواړه کارونه په ناشکره انسان باندې ډېر سخت او گران وي.
 ج: په ﴿فَكَ رَقَبَةً﴾ کښې د "فَكَ" کلمه د ازادولو معنی ورکوي، چې کله ترې په "عَتَقَ" تعبیر

^(۱) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۱۵۹: القاموس المحيط ج ۳ ص ۵۶۶
^(۲) لسان العرب ج ۱ ص ۶۲۱

کېدلی شي، د دغه کار (عِثْق) په فضائلو کېنې ډېر احادیث روایت شوي دي چې ځینو مفسرینو کرامو یې دلته بڼه غټه مجموعه رانقله کړې ده^(۱)، هیله ده چې علاقمندان هملته مراجعه وکړي. د: په ﴿ذِي مَسْغَبَةٍ﴾ کېنې د "مَسْغَبَةٍ" کلمه میمی مصدر ده او د عامې لوږې په معنی ده^(۲).

ه: په ﴿ذَا مَقَرَّةٍ﴾ کېنې د "مَقَرَّةٍ" کلمه هم میمی مصدر ده چې د قُرب (نژدېوالي) معنی ورکوي (برابره خبره ده چې دغه نژدېوالی نسبي وي او یا د گواندیتوب نژدېوالی وي)^(۳).

و: په ﴿ذَا مَتَرَةٍ﴾ کېنې د "مَتَرَةٍ" کلمه هم میمی مصدر ده چې د خاورو معنی ورکوي نو دلته مسکین څخه هغه نادره کس مطلب دی کوم چې فرش او ظرف نه لري او د مجبوریت د کبله په خاورو باندې ناسته ولاړه کوي^(۴).

ز: په ﴿عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤَصَّدَةٌ﴾ کېنې د "مُؤَصَّدَةٌ" کلمه اسم مفعول مؤنث ده او د "إِضَادَ" لکه "اِکْرَامَ" څخه اشتقاقه شوې ده، چې د دروازي تړلو او قلف کولو ته ویل کېږي^(۵). یعنې په اصحاب الشمال باندې داسې اور مسلط کړی شوی دی د کوم چې دروازي قلف او بندې وي نو په دائمي توګه به هلته په توره تیاره کېنې معذبېږي.

یو نحوي تحلیل

۲- د ﴿ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ ءَامَنُوا﴾ الآية په ﴿اَفْتَحَمَ﴾ باندې عطف دی او د "ثُمَّ" توری د ذکرې تراخي دپاره دی^(۶)، ته به وایي چې داسې عبارت: "فَلَا اَفْتَحَمَ الْعَقَبَةَ وَلَا اَمِنَ بِآيَاتِنَا" نازل شوی دی. یعنې ناشکره انسان نه په سخت غاښي باندې وخوت او نه یې زمونږ په ایتونو ایمان راوړ.

سوال جواب

۳- که څوک وایي چې: په ﴿اُولَئِكَ اَصْحَابُ الْمِمْنَةِ﴾ کېنې د ﴿اُولَئِكَ﴾ په کلمې سره کومو کسانو ته اشاره شوې ده؟
مونږ وایو چې: په ذکرې شوې کلمې سره شکرگزارانو بندګانو ته اشاره ده په کومو باندې چې ایتونه په ضمني توګه دلالت کوي.

په همدې ځای د "الْبَلَد" سورت پښتو ترجمه او تفسیر د الله ﷻ په توفیق ختم شو.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ اَصْحَابِ الْمِمْنَةِ.

۱۴۲۶/۱/۱۶ هـ ق - ۱۳۸۳/۱۲/۶ هـ ش.

(۱) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۱۳

(۲) مفردات الراغب ص ۱۳۹

(۳) روح المعاني ج ۳۰ ص ۱۳۸

(۴) الدر المنثور ج ۸ ص ۵۲۵

(۵) القاموس المحيط ج ۱ ص ۱۵۲

(۶) المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۳۰۸

الشمس (۹۱)

سریزه

- ۱- د دې سورت نوم (الشمس) د همدې سورت په لومړني ایت کښې نازل شوی دی.
- ۲- دا سورت د مفسرینو کرامو په اتفاق سره مکي سورت دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی^(۱).
- ۳- د دې سورت ټول ایتونه پنځلس (۱۵) ایتونه دي^(۲).
- ۴- د دې سورت د کلماتو شمېر څلور پنځوس (۵۴) کلمو ته رسېږي^(۳).
- ۵- د دې سورت د حرفونو شمېر دوه سوه او اویا (۲۷۰) حرفه ده^(۴).
- ۶- د وړاندیني سورت (البند) سره یې تناسب دا دی چې دا سورت هم د هغه سورت غونډې مکي سورت دی، او د هغه سورت په څېر په سوگندونو باندې پیل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا ﴿١﴾ وَالْقَمَرُ إِذَا تَلَّهَا ﴿٢﴾ وَالنَّهَارُ إِذَا جَلَّهَا ﴿٣﴾ وَاللَّيْلُ إِذَا يَغْشَاهَا ﴿٤﴾ وَالسَّمَاءُ وَمَا بَنَاهَا ﴿٥﴾ وَالْأَرْضُ وَمَا طَحَاهَا ﴿٦﴾ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا ﴿٧﴾ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ﴿٨﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ﴿١٠﴾ ﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله ﷻ په نامه.

- [۱] په لمر سوگند دی او د لمر په رڼا (سوگند) دی.
- [۲] او په سپوږمۍ (سوگند) دی چې کله (په طلوع سره) د لمر پیروي (اتباع) وکړي.
- [۳] او په ورځ (سوگند) دی چې کله لمر ښه څرگند کړي (او ورځ ښه پخه شي).
- [۴] او په شپه (سوگند) دی چې کله لمر پټ کړي (او رڼا یې ورکه کړي).
- [۵] او په اسمان (سوگند) دی او هم په هغه اقدس ذات ﷻ باندې (سوگند) دی چې اسمان یې (په عجیب کیفیت سره) جوړ کړی دی.
- [۶] او په ځمکه (سوگند) دی او هم په هغه اقدس ذات ﷻ باندې (سوگند) دی چې ځمکه یې (د خلکو د معیشت دپاره) غوړولې ده.
- [۷] او په انساني نفس (سوگند) دی او هم په هغه اقدس ذات ﷻ باندې (سوگند) دی چې

(۱) المحرر الوجیز ج ۱۶ ص ۳۱۰

(۲) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۹۱

(۳) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۱۷

(۴) اللباب فی علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۲۵۴

عجم (۳۰) د اندامونو او استعدادونو د حیثه برابر کړی دی. انساني نفس يې [۸] نو (انساني نفس ته) يې د هغه عصيان او تقوی وربښودلې ده (او په ښه او بده لاره يې پوه

کړی دی). [۹] (سوگند دی) چې يقيناً هغه چا کاميابي مونده کړه چې خپل خان يې د (کفریاتو او معاصيو څخه) تزکيه کړ (او بچ يې ترې وساته). [۱۰] او يقيناً هغه څوک نا اُميد (او ناکام) شو چې خپل خان يې (په معاصيو او کفریاتو کښې) پټ کړ (او پکښې احاطه يې کړه).

ارتباط او توضیحات

۱- د وړاندېني سورت (البَلَد) په وروستنيو ايتونو کښې خلک په دوه وو ډلو وېشلي شوي وه چې يوه ډله اصحاب اليمين وه او بله ډله اصحاب الشمال وه. د دې سورت (الشمس) په ذکر و شوي ايتونو کښې د همدغه وېش په بنياد په اثبات رسول شوې ده چې انسان د ښکړو او بدو دواړو استعداد لري.

۲- په ﴿وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا﴾ کښې د "ضَحَى" کلمه د لمر خورېدلو ته وضعه شوې ده^(۱)، خو په دې مقام کښې عبد الله عباس رضي الله عنه د لمر په رڼا سره تفسيره کړې ده^(۲). يعنې په لمر سوگند دی او هم د لمر په رڼا سوگند دی.

۳- په ﴿وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَّهَا﴾ کښې د "تَلَّى" کلمه د "تَلَّوْ" لکه "عَتَلْ" څخه اشتقاقه شوې ده چې د اتباع او پیروي معنی ورکوي^(۳)، دغه پیروي لاندې دوه صورتونه درلودلی شي^(۴): الف: د لومړنيو درې شپو مياشتې په غروب سره د لمر د غروب اتباع کوي چې لږ وخت وروسته د لمر غونډې لوېږي.

ب: په څوارلسمې او نورو رڼو شپو کښې سپوږمۍ په طلوع سره د لمر د غروب اتباع کوي او ډېر لږ وخت وروسته ورپسې راڅېږي.

مگر مونږ ته په دې مقام کښې غوره برېښي چې دوهم صورت مراد کړی شي. او دا ځکه چې: په اولني صورت باندې په عربي محاوره کښې د "قَمَر" د کلمې اطلاق نه کېږي بلکې د "هلال" د کلمې په نامه يادېږي. يعنې په سپوږمۍ باندې سوگند دی البته کله چې څوارلسمې او نورو رڼو شپو ته ورسيږي.

۴- په ﴿وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّهَا﴾ وَاَلَّيْلُ إِذَا يَغْشَاهَا کښې د "هَّا، هَّا" دواړه ضميرونه د "الشمس"

(۱) مفردات الراغب ص ۳۰۹

(۲) الدر المنثور ج ۸ ص ۵۲۸

(۳) لسان العرب ج ۱۴ ص ۱۰۲

(۴) تفسير القرطبي ج ۲۰ ص ۷۳

الشمس (۱۱)

کلمې ته راجع دی^(۱). یعنې په ورځ باندې سوگند دی البته کله چې لمر ښه پوره څرگند کړي او رڼا یې ښه پوره موج ته ورسېږي، او هم په شپه باندې سوگند دی البته چې لمر ښه پوره پټ کړي او تیاره ښه پوره زیاته شي.

“مَا” د “الَّذِي” معنی ورکوي

۵- علماوو کرامو^(۲) په دې گومان چې د “ما” کلمه د غیر ذو العلمو (غیر ناطقو) پورې اختصاص لري په ﴿وَالسَّمَاءِ وَمَا بَيْنَهُمَا﴾ وَاَلْأَرْضِ وَمَا طَحْنَهَا ﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا﴾ کښې یې د “ما، ما، ما، درې واړه کلمې د مصدریت دپاره گڼلې دي.

مگر سمه خبره دا ده چې ذکره شوې کلمه په ذو العلمو کښې هم استعمالېږي^(۳) او په قرآن کریم کښې هم همدا استعمال نازل شوی دی چې: ﴿وَلَا أَنتُمْ عِبْدُونَ مَا أَغْبَدُ﴾ [الکافرون: ۳] یعنې ای پیغمبره! کفارو ته ووايه چې او تاسو د هغه الله ﷻ عبادت کوونکي نه یاست چې زه یې عبادت کوم. نو په دې مقام کښې ذکرې شوې درېواړه کلمې هره یوه د “الَّذِي” په تاویل سره د الله ﷻ څخه کنایې دي^(۴).

دا د یو پلوه، او د بله پلوه په ﴿وَمَا طَحْنَهَا﴾ کښې د “طَحْنٌ” کلمه د “طَخُو” - لکه “ضَرْبٌ” - څخه اشتقاقه شوې ده چې د خورولو او غوړولو معنی ورکوي^(۵). یعنې په ځمکه باندې سوگند دی او په هغه اقدس ذات ﷻ باندې سوگند دی چې ځمکه یې د خلکو د معیشت دپاره خوره کړې او غوړولې ده.

“الهام” څه معنی؟

۶- په ﴿فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا﴾ کښې د “الْهَم” کلمه د “إِلْهَام” - لکه “إِكْرَام” - څخه اشتقاقه شوې ده چې په دې مقام کښې عبد الله بن عباس رضی الله عنهما په بیان سره تفسیره کړې ده^(۶). یعنې الله ﷻ هر انسان ته د خیر او شر دواړه لارې ښودلې او ورته بیان یې کړې. همدې مضمون ته په بل ایت کښې هم اشاره شوې ده چې: ﴿وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ﴾ [البلد: ۱۰] یعنې او مونږ انسان ته دوه (د خیر او شر) لارې ښودلې دي.

یو صرفي تحلیل

۷- په ﴿مَنْ دَسَّنَهَا﴾ کښې د “دَسَّنَ” کلمه په اصل کښې “دَسَنَ” - لکه “مَكْرَمَ” - وه چې د “س” درې

(۱) تفسیر ابي السعود ج ۹ ص ۱۶۳

(۲) زاد المیر ج ۸ ص ۲۵۷: تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۹۲

(۳) لسان العرب ج ۱۵ ص ۴۷۱

(۴) مفردات الراغب ج ۱۰ ص ۴۸۶

(۵) مفردات الراغب ص ۳۱۱

(۶) تفسیر الطبري ج ۳۰ ص ۲۱۰

توري يې درلوده، د دې کلمې د مجردو مصدر "ذَنَ" لکه "فَذَنَ" دی چې د پتولو او دفنولو معنی ورکوي^(۱). بیا درېم د "س" توري په "ي" سره تبدیل کړی شو لکه چې په "تَقْضَى الْبَازِي" کښې د "تَقْضَى" کلمه په اصل کښې "تَقْضُضْ" وه خو درېم "ض" يې په "ي" سره تبدیل شو^(۲). یعنې باز په ښکار باندې ورالوتی (ورلوېدلی) وه.

د سوگندونو جواب

۸- وړاندې یوولس سوگندونه ذکر دي، که څه هم ځینو مفسرینو کرامو د دغو ټولو سوگندو جواب مقدر گڼلی دی^(۳)، خو بهتره دا ده چې تقدیر ته څه اړتیا نشته او د ټولو دپاره د ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا﴾ جمله د خپلې معطوفې جملې ﴿وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا﴾ سره جواب واقع شوې ده^(۴). نو حاصل به یې داسې راوڅرخي چې:

الله ﷻ شهادت ورکوي چې د اسمان جوړوونکی دی او د ځمکې خوروونکی دی او هم د انساني نفس د استعداداتو برابر وونکی دی. او همدارنګه لمر او د لمر رڼا او هم سپوږمۍ او ورځ او هم شپه، او اسمان او هم ځمکه او انساني نفس، دا ټول شهادت ورکوي چې یقیناً هغه څوک کامیاب شو چا چې خپل ځان تزکیه کړ او د معاصیو او کفریاتو څخه یې بچ وساته، او یقیناً هغه څوک ناکام شو چا چې خپل ځان په معاصیو او کفریاتو کښې پټ او دفن کړ. د شهادت وضاحت یې دا دی چې: که بالفرض دنیا په پای کښې تصفیه نه درلودی او د الله ﷻ په نزد د متقي او فاجر ترمنځ توپیر موجود نه وی، نو ذکر و شو انتظاماتو ته به الله ﷻ صورت نه وی ورکړی چې په دغه تقدیر سره به ټول انتظامات عبثیات وي او الله ﷻ د عبثیاتو څخه پاک او منزله دی.

﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا ۖ إِذِ انْبَعَثَ أَشْقَاهَا ۖ﴾ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ۖ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذُنُوبِهِمْ فَسَوَّاهَا ۖ وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا ۖ﴾

[۱۱] ثمودیانو د خپلې ډېرې زیاتې سرکشی د امله (صالح علیه السلام ته) د دروغو نسبت وکړ (چې ته رښتیا پیغمبر نه یې).
[۱۲] کله چې د دغې قبیلې ډېر بدبخته سړی (د ټولو په مشوره) پورته شو (چې اوبه قتل کړي).

(۱) القاموس المحيط ج ۲ ص ۱۷۸
(۲) لسان العرب ج ۷ ص ۲۱۹
(۳) تفسیر الکشاف ج ۴ ص ۷۶۰
(۴) تفسیر ابو السعود ج ۹ ص ۱۶۴

[۱۳] نو هغوی ته د الله ﷻ پیغمبر (صالح ﷺ) ویلې چې تاسو د الله ﷻ (د معجزې) اوبڼه د خړوبولو د خپل (نوبت) سره پرېږدئ (ضرر مه ورسوی).

[۱۴] نو هغوی صالح ﷺ تکذیب کړ نو اوبڼه یې (د بدبخته سړي په لاس) زخمي کړه، نو د خپلې گناه په سبب ورباندې خپل رب ﷻ په غضب شو نو ټوله قبيله یې (په عذاب کښې) برابر وگرځوله (ټوله یې د څرمې هلاکه کړه).

[۱۵] او د دې قبیلې رب ﷻ د هغوی د عاقبت څخه ونه ډار شو (او نه ورسره ډار تناسب درلود).

ارتباط او توضیحات

۱- په دې ایتونو کښې د ناکامو کسانو د یوه مثال ذکر نازل شوی دی کومو ته چې د وړاندېنیو ایتونو په وروستني ایت کښې اشاره شوې وه.

۲- د ثمودیانو قیصه په نورو سورتونو کښې (لکه الأعراف، هود او نور) تېره شوې ده نو هیله ده چې د تفصیل دپاره هملته مراجعه وکړی شي.

۳- که څه هم په ﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا﴾ کښې د "طَغَوَى" کلمه د "طَغَا يَطْغُو" - لکه "دَعَا يَدْعُو" - د باب څخه مشتقه شوې ده او د هغه شي دپاره صفتي اسم ده کوم چې د عادي اندازې څخه تجاوز کړی وي^(۱)، مگر په مصدري معنی سره هم استعمالېږي^(۲) چې په دې تقدیر د طغیان او عصیان سره مرادفه گرځي. او په دې مقام کښې همدغه استعمال مطلب دی^(۳).

یعنې ثمودیانو د خپلې هغې سرکشی په سبب د صالح ﷺ تکذیب وکړ کومه چې د عادي اندازې څخه اووښتې وه او د چټې وتلې وه.

۴- نبي کریم ﷺ د ﴿إِذْ أَنْبَعَتْ أَشْقَاهَا﴾ په ارتباط په یوه حدیث کښې فرمایلي دي چې: «اَتَّبَعْتُ لَهَا رَجُلٌ غَزِيْرٌ عَارِمٌ مَبِيْعٌ فِي رَهْطِهِ»^(۴) یعنې د معجزې اوبڼې (د وژلو) دپاره یو کلک خبیث او په قوم کښې مخور سړی ورپورته شو (او د ټولو په مشوره یې اوبڼه قتل کړه). د دغه خبیث سړي نوم "قدار بن سالف" وه^(۵).

۵- د ذکرې شوې اوبڼې په هکله د الله ﷻ په توفیق د [الأعراف: ۷۷] ایت لاندې څه معلومات لیکلی شوي دي، هیله ده چې هملته مراجعه وکړی شي.

"دَمْدَمَةٌ" څه معنی؟

۶- په ﴿فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذُنُوبِهِمْ فَسَوَّاهَا﴾ کښې د "دَمْدَمَ" کلمه د "دَمْدَمَةٌ" - لکه "دَخْرَجَةٌ" -

(۱) القاموس المحيط ج ۲ ص ۸۰

(۲) لسان العرب ج ۱۵ ص ۸

(۳) تفسیر ابی السعد ج ۹ ص ۱۶۴

(۴) صحیح البخاري ج ۲ ص ۷۲۷: جامع الترمذي ج ۲ ص ۱۷۲

(۵) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۱۷

څخه اشتقاقه شوې ده چې د غضب کېدلو معنی ورکوي^(۱). یعنې په ثمودیانو باندې د خپلو جناياتو د کبله خپل رب ﷻ په غضب شو نو (داسې عذاب یې ورباندې ورنازل کړ چې) ټول یې د څرمې هلاک کړه او یو برابر یې وگرځول.

هېر مونه شي

۷- هېر مونه شي چې په ﴿وَلَا تَخَافُ عُقْبَتَهَا﴾ کېنې د "لَا يَخَافُ" مستتر ضمير ځينو علماوو کرامو صالح رحمهم الله او ځينو د اوبنې وژونکي ته راجع گڼلی دی^(۲). خو عبد الله بن عباس رضي الله عنهما وايي چې دغه ضمير په وړاندېني ايت کېنې د ﴿رَبُّهُمْ﴾ کلمې ته راجع دی^(۳). یعنې د ثمودیانو رب ﷻ هغوی د څرمې هلاک کړ او د دنيایو مجازي پاچاهانو غوندې یې د عاقبت څخه ونه ډار شو چې د دغه هلاک څخه به را ته څه مشکل پېښ شي، او نه یې د شان سره ډارېدل څه مناسبت درلود.

په همدغه ځای د "الشمس" سورت پښتو ترجمه او تفسیر د الله ﷻ په توفیق ختم شو.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ قَدْ زَكُوا أَنْفُسَهُمْ.

۱۴۲۶/۱/۲۱ هـ ق - ۱۳۸۳/۱۲/۱۱ هـ ش

(۲۸)

اللیل (۹۲)

سریره

- ۱- د دې سورت نوم (اللیل) د همدې سورت په لومړني ایت کښې نازل شوی دی.
 - ۲- دا سورت د جمهورو مفسرینو کرامو په نزد مکي سورت دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی^(۱).
 - ۳- د دې سورت د ایتونو شمېر یو وېشت (۲۱) دی^(۲).
 - ۴- د دې سورت د کلماتو شمېر یو اويا (۷۱) دی^(۳).
 - ۵- د دې سورت د حرفونو شمېر درې سوه او لس (۳۱۰) دی^(۴).
- ع- دا سورت (اللیل) د وړاندېني سورت (الشفص) سره په کلماتو او مضامینو کښې زیات شباغت لري. د مثال په توګه:
- هلته انسان په دوه ډوله تقسیم شوی وه او دلته همدغو دواړو ډولونو ته د څرنگوالي او نتایجو په لحاظ زیات تفصیل ورکړی شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى ﴿١﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى ﴿٣﴾ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى ﴿٤﴾ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى ﴿٦﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى ﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى ﴿١١﴾

- د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله ﷻ په نامه.
- [۱] په شپه باندې سوګند دی کله چې (هر شی) پټ کړي (او ښه تیاره شي).
 - [۲] او په ورځ باندې (سوګند) دی کله چې ښه روښانه شي.
 - [۳] او په هغه اقدس ذات ﷻ باندې (سوګند) دی چې نر او ښځه (نارینه او زنانه) یې پیدا کړي دي.
 - [۴] چې یقیناً ستاسو کوښښ (عملونه) متفرق (او رازراز) دي.
 - [۵] نو هر هغه څوک چې (د الله ﷻ په لاره کښې) ورکړه کوي او (د الله ﷻ څخه) ډارېږي،

(۱) المعجم الوجيز ج ۱۶ ص ۳۱۵

(۲) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۹۴

(۳) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۲۱

(۴) اللباب فی علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۳۶۸

- [۶] او په بنایسته ملت (اسلام) سره تصدیق (او باور) کوي.
- [۷] نو ژر ده چې مونږ به نوموړي ته د اسان خصلت خپلولو دپاره اساني ورکړو.
- [۸] او هر هغه څوک چې شومتیا کوي او (د الله ﷻ څخه) بې پروايي کوي (ترې نه ډارېږي)،
- [۹] او بنایسته ملت (اسلام) ته د دروغو نسبت کوي،
- [۱۰] نو ژر ده چې مونږ به نوموړي ته د سخت خصلت خپلولو دپاره اساني ورکړو.
- [۱۱] او د نوموړي څخه به خپل مال (د عذاب) د هیڅ شي مخنیوی ونه کړي، (البته) کله چې (په معنوي هلاک سره) هلاک شي او په کنده کښې ولوېږي.

ارتباط او د مطلب خلاصه

مونږ د الله ﷻ په توفیق د دې سورت په سريزه کښې لیکلي دي چې دا سورت د وړاندیني سورت (الشَّمْس) دپاره د تفصیل مثال لري. نو حاصل یې داسې راخېږي:

۱- په شپه باندې سوگند دی البته کله چې ښه پوره تیاره شي او هر شی پټ کړي او هم په ورځ باندې سوگند دی البته کله چې ښه پوره روښانه شي او هغه ټول شیان رالوخ کړي کوم چې شپې پټ کړي وه. او بالاخره په هغه اقدس ذات ﷻ باندې سوگند دی چې د یوې نطفې څخه یې په یوه رحم کښې نارینه او زنانه دواړه بنیادمان پیدا کړي دي.

۲- په دغو باندې سوگند دی چې: ای انسانانو! یقیناً په دنیا کښې ستاسو کره وړه مختلف دي او یو برابر نه دي، نو نظر دغه اختلاف ته تاسو په لاندې دوه وو گروپونو باندې وېشلي شوي یاست:

۳- یو هغه انسان دی چې لاندې کارونه غوره کوي:

الف: چې شومتیا نه خپلوي او د خپلو مالونو څه برخه د الله ﷻ په لاره کښې او د الله ﷻ د رضامندی د لاسته راوړلو دپاره خرڅوي او مستحقینو ته یې ورکوي.

ب: چې د الله ﷻ څخه ډارېږي او د کفریاتو او مناهيوو څخه ډډه کوي.

ج: چې په غوره ملت باندې عقیده لري او د قیامت په قیام او حساب کتاب باندې باوري وي. نوموړې د دغه انسان دپاره داسې خاصیت خپلولو ته اساني ورکوي چې د اخروي اسانیو بنیاد دی چې نه به ورباندې په قبر کښې سختي وي او نه په محاسبه او محشر کښې بلکې په ډېرې خوشالۍ او راحت سره به جنت ته داخل شي.

۴- بل هغه انسان دی چې لاندې تگلاره یې خپله کړې وي:

الف: چې بخل او شومتیا کوي او د الله ﷻ په لار کښې د انفاق څخه ډډه کوي.

ب: چې د الله ﷻ څخه بې پروا وي او ترې نه ډارېږي نو نه د کفریاتو څخه په ځنګېږي او نه د شرکیاتو څخه.

ج: چې په غوره ملت باندې عقیده نه لري او د جنت خوشالي ورته دروغ برېښي بلکې د بعث بعد الموت څخه انکاري وي.

نو د دغه انسان دپاره به مونږ هر وړو د داسې خاصیت د خپلولو دپاره اساني ورکړو چې د

اللیل (۹۲)

اخری سختیو او ستونزو بنیاد دی نو هم به په قبر او هم به د حشر په میدان او بالاخره هم به په دوزخ کښې په دائمی توګه په سختیو کښې اخته وي.
په دغه وخت کښې به نوموړي ته خپل هغه مال په درد دوا نه شي او د عذاب مخه به ترې وانه پوي په کوم باندې یې چې بخل او شومتیا کړې وه او د غرور او تکبر سبب یې جوړ شوی وه.

توضیحات

۱- د ﴿إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى﴾ ایت د ذکر و درېواړو سوګندونو دپاره جواب واقع شوی دی. یا په بل عبارت: لکه چې شپه د ورځې څخه په ذات او هم په نتایجو کښې جدا ده او لکه چې نارینه د زنانه وړ څخه په ذات او هم په نتایجو کښې جدا دي، دارنګه موئن انسان د کافر انسان څخه په تګلارې او هم په نتایجو کښې جدا او بېل دی.
لنډه دا چې د هغو بېلتون د دغو دواړو په بېلتون باندې شهادت ورکوي او دلالت پرې کوي.

څو نکات

۲- په دې مقام کښې باید څو نکات په ذهن کښې وساتل شي کومو ته چې د الله ﷻ په توفیق وړاندې د مطلب په خلاصه کښې اشاره شوې ده. هغه دا چې:
الف: په ﴿وَصَدَقَ بِالْحُسْنَى﴾ او ﴿وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى﴾ کښې د "الْحُسْنَى، الْحُسْنَى" دواړه کلمې هره یوه د مقدر موصوف دپاره صفت واقع شوې ده. چې د همدغه مقدر موصوف څخه په "كَلِمَةُ التَّوْحِيدِ" یا په "مِلَّةَ الْإِسْلَام" او یا نورو الفاظو سره تعبیر کېدلی شي^(۱).
ب: په ﴿لِلْيُسْرَى﴾ کښې د "الْيُسْرَى" کلمه هم د مقدر موصوف دپاره صفت ده چې په "الْخِصْلَةُ الْيُسْرَى" یا "الطَّرِيقَةُ الْيُسْرَى" سره ترې تعبیر صورت نیولی شي^(۲).
دغه اسلامي خصلت ته د دې کبله دغه لقب (ډېر اسان) ورکړی شوی دی چې دا خصلت په دنیا او آخرت کښې د اسانیو او خوشالیو بنیاد دی.
ج: په ﴿لِلْعُسْرَى﴾ کښې د "الْعُسْرَى" کلمه هم د مقدر موصوف دپاره صفت واقع شوې ده چې په "الْخِصْلَةُ الْعُسْرَى" یا "الطَّرِيقَةُ الْعُسْرَى" سره تعبیرېدلی شي.
نو کفري خاصیت ځکه د "الْعُسْرَى" (ډېر سخت) په نامه یاد شوی دی چې دغه خاصیت په دنیا او آخرت کښې د سختیو او مشکلاتو اساس دی.

ماثور تفسیر

۳- په دې مقام کښې ځینو مفسرینو کرامو^(۳) د احادیثو یوه مجموعه راغونډه کړې ده چې د

(۱) روح المعانی ج ۳۰ ص ۱۴۸

(۲) تفسیر ابي السعود ج ۹ ص ۱۶۶: الباب فی علوم الکتاب ج ۲۰ ص ۲۷۲

(۳) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۱۸

اللیل (۱۲)

ایتونو په تفسیر پورې ارتباط لري. هیله ده چې لوستونکي هملته مراجعه وکړي، خو مونږ فقط د لاندې یوه حدیث په ذکر باندې اکتفاء کوو چې:

نبي کریم ﷺ په خپل یوه اوږده حدیث کې فرمایلي دي چې «فَکُلُّ مُبْرَأٍ أَمَّا أَهْلُ الشَّقَاةِ فَيَسْرُونَ بِغُفْلٍ أَهْلُ الشَّقَاةِ وَأَمَّا أَهْلُ الشَّقَاةِ فَيَسْرُونَ بِغُفْلٍ أَهْلُ الشَّقَاةِ» یعنې ای صحابه کرامو! نو ستاسو هر یوه کس ته اسانې درکړې شوې ده، نو هر چې نېکبخته دي نو هغوی ته د نېکبختانو د عمل دپاره اسانې ورکوله کېږي، او هر چې بدبخته دي نو هغوی ته د بدبختانو د عمل دپاره اسانې ورکوله کېږي. «لَمْ قَرَأْ فَمَا مِنْ آعْطَى وَآتَى...» (الآیات) ^(۱) یعنې بیا نبي کریم ﷺ ذکر شوي ایتونه د استشهاد دپاره قرانت کړه.

﴿إِنْ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ﴾ ﴿وَإِنْ لَنَا لِلْآخِرَةِ وَالْأُولَىٰ﴾ ﴿فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى﴾ ﴿لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى﴾ ﴿الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى﴾ ﴿وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى﴾ ﴿الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى﴾ ﴿وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَىٰ﴾ ﴿إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى﴾ ﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ﴾

[۱۲] یقیناً په مونږ باندې هدايت (د سمې لارې بیانول) دي.

[۱۳] او یقیناً وروستنی کور او اولنی کور (دواړه دنیاوي) خاص مونږ ته دي (زمونږ ملکیت دي).

[۱۴] نو زه تاسو د داسې اور (دوزخ) څخه ډاروم چې سختې لمبې وهي.

[۱۵] دغه (سخته لمبه وهونکې اور) ته نه داخلېږي مګر ډېر بد بخت بنیادم.

[۱۶] (البته) هغه بنیادم کوم چې پیغمبر ﷺ نکذیبوي او (د شریعت څخه) مخ اړوي.

[۱۷] اړ ور ده چې د دغه اور څخه ډېر پرهېزګار ده وکړي (ترې په څنګ شي).

[۱۸] (البته) هغه ډېر پرهېزګار چې خپل مال ورکوي (نرخو برې) پاک شي.

[۱۹] په داسې حال کې چې د ده په نزد هېڅا نه څه نعمت (او ورکړه) نه وي (داسې نعمت) چې بدله یې ورکوله کېږي (او د ده پکې د هغوی له لوري شکریه مطلب وي).

[۲۰] (بلکې نوموړی د مال په ورکړې سره هېڅ شی نه غواړي) مګر د خپل لوی رب ﷻ د

رضامندی غوښتنه (کوي او پس).

[۲۱] او ژر ده چې نوموړی به (د خپل رب ﷻ د عوضونو په ورکړه) راضي (او خوشاله) شي.

د مطلب خلاصه

په دې ایتونو کې د وړاندېنيو ایتونو مضمون تعقیب شوی دی چې حاصل یې داسې راڅرګړي

۱- ای بنیادمانو! تاسو د خپلو اعمالو او کړو وړو په لحاظ په ډګرو شوو دوه وو ګروپونو باندې

وېشلی شوي یاست که نه نو ستاسو ټولو هدايت او لارښوونه مونږ په خپل اقدس ذات باندې تفضلًا

اللیل (۹۲)

(۳۰)

ضروري گرځولې ده او دغه ضرورت مو پوره کړې هم دی چې پیغمبران مو درلېږلي دي او کتابونه او شریعتونه مو درنازل کړي دي او هم مو په عقلونو سره د نورو حیواناتو څخه تاسو جدا کړي یاست.

۲- ای بنیادمانو! ستاسو په طغیان سره مونږ ته کوم ضرر هم نه رسېږي او نه د ضرر رسېدلو امکان شته چې د دنیا او آخرت ټوله واکداري فقط په مونږ پورې اختصاص لري او بس.

هو! د طغیان په صورت کښې تاسو فقط خپلو ځانونو ته ضرر رسوئ او بس.

۳- نو په همدې بنیاد زه تاسو د هغه اور (دوزخ) څخه یو ځل بیا داروم کوم چې ډېرې تېزې لمبې رهي، کوم ته چې نه داخلېږي مگر هغه بدبخته او بدنصیبه بنیادم چې د هدایت تکذیب کوي او د نوحیدي عقیدې څخه مخ اړوي او هم د خپل رب ﷻ څخه نه ډارېږي.

۴- ای بنیادمانو! ډېر ژر ده چې د دغه شدید او سخت اور څخه هغه څوک څنګ وکړي او خپل ځان ترې بچ کړي کوم چې د لاندې خاصیتونو درلودونکی وي:

الف: چې د خپل رب ﷻ څخه ډېر ډارېدونکی وي او د کفریاتو او منهیاتو څخه ډډه کوي.

ب: چې بخل نه کوي بلکې خپل مال د دې دپاره فقیرانو او مستحقینو ته ورکوي ترڅو ورباندې خپل ځان د گناهونو څخه ترکیه او پاک کړي.

ج: کومو فقیرانو ته چې نوموړی خپل مال ورکوي د هغوی د یوه کس د پلوه هم د ده په نزد کوم نعمت او کوم احسان موجودیت نه لري چې په خپلې ورکړې سره یې بدله او مکافات په نظر کښې نیولې وي.

د: لنډه دا چې نوموړی په خپلې مالي ورکړې سره هیڅ شی نه غواړي مگر د خپل عالي شان رب ﷻ رضامندي غواړي او بس.

۵- نو ای پیغمبره! هر څوک چې ذکر شوی اخلاص خپل کړي نو ډېر ژر ده چې برسېره په نجات به ورته د خپل رب ﷻ د پلوه دومره نعمتونه ورکړي شي چې ورباندې به خوښ او خوشاله شي.

توضیحات

۱- په ﴿فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلْظَى﴾ کښې د ﴿تَلْظَى﴾ کلمه چې اصلاً تَلْظَى وه، د تَلْظَى لکه نَعْظَى څخه اشتقاقه شوې ده چې د سوچه او تېزو لمبو معنی ورکوي^(۱)، په همدې ارتباط د الله ﷻ په توفیق د [المعارج: ۱۵] ایت لاندې څه نور وضاحت هم تېر شوی دی.

ماثور تفسیر

۲- د ﴿لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى﴾ ایت په ارتباط یو ځل نبی کریم ﷺ وفرمایيل چې: «لَا يَدْخُلُ النَّارَ إِلَّا الشَّقِيُّ» یعنې اور ته نه داخلېږي مگر بدبخت بنیادم.

چا پوښتنه وکړه چې: «يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَنِ الشَّقِيُّ؟» ای د الله رسوله! بدبخت بنیادم څوک دی؟

اللیل (۱۱)

نبي کریم ﷺ په جواب کښې وويلې چې: «مَنْ لَمْ يَعْمَلْ لِلَّهِ بِطَاعَةٍ وَلَمْ يَتْرُكْ لَهُ مَعْصِيَةً»^(۱) يعنې دا هغه څوک دی چې الله ﷻ ته يې هيڅ اطاعت نه وي کړی او د همدې دپاره يې هيڅ گناه نه وي پرېښې.

سوال جواب

۳- که څوک وايي چې: د پورتنیو دواړو ایت او حدیث څخه د سړي په ذهن کښې گرځي چې دوزخ ته داخلېدل په کفارو پورې انحصار لري، نو ایا عاصي مؤمن ته د دوزخ د داخلېدلو احتمال نشته؟ مونږ وايو چې: ذکر شوي حصر د خاص دوزخ په نسبت صورت نیولی دی کوم چې په ﴿تَلْظَى﴾ سره توصیف شوی دی، نه د مطلق دوزخ په نسبت ترڅو ذکر شوی اعتراض وارد شي.

شان نزول

۴- د اکثرو مفسرينو کرامو په نزد د ﴿وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى﴾ څخه تر ﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَى﴾ پورې پنځه ایتونه د ابو بکر الصديق ﷺ په هکله نازل شوي دي چې داسې غلامان به يې د مشرکانو څخه اخستل او بيا به يې ازادول کوم به چې د هغوی د پلوه تعذيبېدل چې د اسلام څخه بېرته کفر او شرک ته وگرځي، لکه بلال ﷺ او داسې نور^(۲). مگر د مفهوم په لحاظ سره دا ایتونه د قیامت تر ورځې پورې هغو ټولو کسانو ته شامل دي چې په اخلاص سره مالي عبادت کوي.

د غار دوه ملګري

۵- د [التوبة: ۴۰] ایت په بنياد نبي کریم ﷺ او ابو بکر الصديق ﷺ د غار دوه ملګري وه چې دواړو ته د الله ﷻ د پلوه د خوشالي بشارت ورکړی شوی دی. هغه دا: الف: الله ﷻ فرمايي چې: ﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى﴾ [الضحى: ۵] يعنې ای پيغمبر! هرومرو ژر ده چې تاته به خپل رب ﷻ (دېر نعمتونه) درکړي نو ته به ورباندې خوښ او خوشاله شي. ب: الله ﷻ فرمايي چې: ﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَى﴾ [اللیل: ۲۱] يعنې او هرومرو ژر ده چې (نوموړي) ابو بکر الصديق ﷺ ته به د خپل رب ﷻ د پلوه نعمتونه ورکړی شي، نو هغه به ورباندې خوښ او خوشاله شي.

په همدې ځای د (اللیل) سورت پښتو ترجمه او تفسیر د الله ﷻ په توفیق ختم شو.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الدِّينِ يُؤْتُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ الْأَعْلَى وَلَسَوْفَ يَرْضَوْنَ بِمَا يُعْطَوْنَ.

۱۴۲۶/۱/۲۳ هـ ق = ۱۳۸۳/۱۲/۱۳ هـ ش.

(۱) سنن ابن ماجه ص ۳۱۸

(۲) تفسير القرطبي ج ۲ ص ۹۰: الدر المنثور ج ۸ ص ۵۳۷: تفسير ابن كثير ج ۴ ص ۵۲۱

الضحیٰ (۹۳)

سریره

- ۱- د دې سورت (الضحیٰ) نوم د همدې سورت لومړنی ایت دی.
- ۲- دا سورت د مفسرینو کرامو په اتفاق سره مکي سورت دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی.^(۱)
- ۳- د دې سورت د ایتونو تعداد یوولسو (۱۱) ایتونو ته رسېږي.^(۲)
- ۴- د کلماتو شمېر فقط څلوېښت (۴۰) دی.^(۳)
- ۵- د حرفونو شمېر یې یو سلو دوه اوياوو (۱۷۲) ته پورته شوی دی.^(۴)
- ۶- په دې سورت کې د تېر وخت په لحاظ نبي کریم ﷺ ته دا بشارت ورکړې شوی دی چې ستا څخه خپل رب ﷻ راضی دی، او د راتلونکي وخت په ملحوظ ورته وعده ورکړه شوې ده چې ستا حالات به روزمره مخ په ترقي روان وي.
- ۷- په وړاندېني سورت (اللیل) کې د مشرکانو عنادي هلو ځلو ته اشاره شوې وه او په دې سورت (الضحیٰ) کې هغوی په غوږ وهلی شوي دي چې ستاسو عنادي هلې ځلې مطلوبه نتیجه نه شي ورکولی او د اسلام د پرمختګ مخه نه شي نیولی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ وَالضُّحَىٰ ﴿١﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ﴿٣﴾ وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَىٰ ﴿٤﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ ﴿٥﴾ أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ﴿٧﴾ وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ ﴿٨﴾ فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ ﴿٩﴾ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿١٠﴾ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾ ﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر رحم درلودونکي الله ﷻ په نامه.

[۱] په ځانښت (او روښانه ورځ) سوځند دی.

[۲] او په شپه (سوځند) دی چې کله (د خوځېدونکو شيانو په لحاظ) آرامه شي.

[۳] چې (ای پیغمبره!) تاته خپل رب ﷻ رخصت نه دی درکړی (اړېکي یې درسره نه دي شکولي) او نه درباندي په غضب شوی دی.

(۱) المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۳۲۰

(۲) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۹۷

(۳) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۲۵

(۴) تفسیر اللباب ج ۲۰ ص ۳۸۰

- [۴] او هر و مرو ستا دپاره د دنیا څخه آخرت غوره دی.
- [۵] او ضرور به تاته خپل رب ﷻ (په راتلونکي کښې ډېر نعمتونه) درکړي نو ته به (ورباندې) خوښ (او راضي) شې.
- [۶] ایا په تاباندې د خپل رب ﷻ علم نه وه چې ته یتیم وې نو پناځای یې درکړ؟
- [۷] او ستا رب ﷻ په تاباندې پوه وه چې ته (په شریعت باندې) ناخبره (او نابله) وې نو ښودانه یې درته وکړه (د شریعت خاوند یې وگرځولې).
- [۸] او ستا رب ﷻ په تاباندې پوه وه چې ته فقیر (او ناداره) وې نو خپل رب ﷻ غني وگرځولې.
- [۹] نو هر چې یتیم دی نو ته ورته قهر مه کوه.
- [۱۰] او هر چې سوال کوونکی دی ته هغه مه رته (مه یې خپه کوه).
- [۱۱] او هر چې (ستا د رب ﷻ نعمت دی) نو ته د خپل رب ﷻ په نعمت باندې څرگندونه کوه (او شکرگزاری یې وکړه).

ارتباط او د مطلب خلاصه

د وړاندېني سورت (اللیل) په وروستني ایت کښې الله ﷻ متقیانو ته عموماً وعده ورکړې ده چې په بې شمېره نعمتونو باندې به خوشاله شي، او په دې سورت (الضحی) کښې د متقیانو مشر (محمد ﷺ) ته خصوصاً په همدې وعدې باندې صراحت نازل شوی دی.

دا د یو پلوه، او د بله پلوه د دې سورت په نزول سره د مشرکانو هغه خبره رده شوې ده چې محمد ﷺ ته خپل رب ﷻ رخصت ورکړی (ارتباط یې ورسره پرې کړی دی) او ورباندې په غصه شوی دی.^(۱) البته هغوی دا خبره په هغه وخت کښې کوله چې کله د څه حکمتونو په بنیاد د وحې نزول لږ څه سوړ شو او ځنډ پکښې راغی. نو حاصل یې داسې راخېږي:

ای پیغمبره! ته د خپل رب ﷻ د پلوه څه ارشادات په نظر کښې ونیسه او خپل ځان ورباندې ډاډه او متسلي کړه هغه دا چې:

۱- ته د مشرکانو په دې خبره هیڅ پروا مه کوه او مه ورباندې غمژن کېږه چې: په محمد ﷺ باندې خپل رب ﷻ په غضب شوی دی او رخصت کړی یې دی نو د همدې امله یې ورباندې وحې قطعې کړې ده. ته ځکه د هغوی خبرو او پروا پکښې تغافل مه کوه چې:

الف: په ځانست او په رڼا ورځ سوگند دی او هم په توره شپه باندې سوگند دی البته چې کله پکښې چوپتیا خوره شي او گرځېدونکي شيان پکښې ارام ونیسي، چې تاته نه خپل رب ﷻ رخصت درکړی دی او نه درياندې په غضب شوی دی.

یا په بل عبارت: د وحې سرېدل او لږ څه تالېدل د غضب څخه نمایندګي نه کوي بلکې لکه څنګه

چې د ورځې او شپې بدلون رابدلون د حکمتونو په بنیاد صورت نیسي همدارنگه د وحې سوروالی هم په حکمتونو باندې ولاړ دی.

ب: ته ډاډه اوسېږه چې ستا دپاره د دنیاوي حالت څخه اخروي حالت ډېره غوره دی چې هلته به تاته خپل رب ﷻ دومره نعمتونه درکړي چې ته به ورباندې راضي او خوشاله شي.

که بالفرض د مشرکانو خبرو حقیقت درلودی (چې په تاباندې خپل رب ﷻ په غضب دی) نو حالت به دې بالعکس وی او ستا دپاره به د آخرت څخه دنیا بهتره وی، لکه څنگه چې د مشرکانو دپاره د آخرت څخه دنیا بهتره ده بلکې همدا دنیا ورته جنت ده اوبس.

۲- ای پیغمبره! په دنیا کښې هم ستا حالات مخ په ترقی وه او مخ په ترقی دي، چې د نن څخه دې سبا غوره ده. ته خو لاندې مثالونو ته متوجه شه:

الف: ایا ته خپل رب ﷻ یتیم نه وې موندلی؟ ایا په تاباندې پوه نه وه چې ستا پلار وفات شوی وه؟

هو، ستا پلار خو ستا د زېږېدنې څخه لا پخوا وفات شوی وه خو تاته خپل رب ﷻ روزونکي وټاکل او بې سرپرسته یې پرېښودلې.

ب: ایا ته خپل رب ﷻ د شریعت څخه ناخبره نه وې موندلی؟ ایا ستا رب ﷻ پوه نه وه چې ته د شریعت څخه ناخبره وې او ورسره بلد نه وې؟

هو، ته د دې څخه ناخبره وې چې تاته به شریعت درکولی کېږي او ته به پیغمبر گرځولی کېږي. خو تاته خپل رب ﷻ نبوت درکړ او قرآن کریم یې درباندي درنازل کړ او هم یې د شریعت هدایت درپېرزو کړ.

ج: ایا ته خپل رب ﷻ تنگلاسی نه وې موندلی؟ ایا په تاباندې یې علم نه درلود چې ته تنگلاسی او فقیر وې.

هو، ته یو وخت تنگلاسی وې خو خپل رب ﷻ درڅخه تنگلاسي ختمه کړه او غني یې وگرځولې او د غنا وسائل یې درته برابر کړه.

۳- ای پیغمبره! نو ته د شکرگزاری په بنیاد لاندې احکام عملي کړه:

الف: هر چې یتیم دی نو ته په هغه باندې مه په غضب کېږه، ته هم په یو وخت کښې یتیم وې او خپل رب ﷻ د مهربانو په غېږ کښې پنا درکړه.

ب: هر چې سوالگر او تنگلاسی دی نو ته یې مه رته او مه یې خپه کوه چې ته هم په یو وخت کښې تنگلاسی وې خو خپل رب ﷻ درڅخه تنگلاسي ختمه کړه.

ج: بالاخره، هر چې په تاباندې د خپل رب ﷻ نعمت دی نو د هغه څرگندونه کوه او د دعوت په اشاعت سره یې ټکرېه وکړه، چې په یو وخت کښې ته د دغه نعمت (نبوت) درلودونکی نه وې خو خپل رب ﷻ درباندي فضل وکړ او د آخر الزمان پیغمبر په حیث یې مبعوث کړې.

۹۔ په ۛ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى ۛ کښې د ۛ سَجَى ۛ کلمه د 'سَجَوَا' لکه 'غَلَوَا' څخه اشتقاقه شوې ده، چې د آرام او سکون معنی ورکوي^(۱)، یعنې په شپه سوگند دی کله چې د خورېدونکو مخلوقاتو په لحاظ ساکنه شي او آرام واخلي (چوپه چوپتیا خوره شي).
او په ۛ وَمَا قَلَىٰ ۛ کښې د 'قَلَىٰ' کلمې د 'قَلَىٰ' لکه 'بَغَىٰ' یا 'قَلَاءَ' لکه 'بَسَاءَ' څخه اشتقاق موندلی او مونږ د الله ﷻ په توفیق د [الشعراء: ۱۶۸] ایت لاندې لیکلې دي چې دغه مصدرونه د سخت غضب او بدگنلو دپاره وضعه شوې دي.
نو حاصل یې هغسې راخېږي لکه څنگه چې ورته وړاندې د مطلب په خلاصه کښې اشاره شوې ده، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ ﷻ.

هېر مونه شي

۲۔ هېر مونه شي چې که څه هم ټول علماء کرام په دې کښې اتفاق لري چې دا سورت هغه وخت نازل شوی دی کله چې د وحې نزول څه سوړ شوی او ټال شوی وه^(۲) مگر په دې کښې مختلف دي چې د وحې د ټالېدلو وجه څه وه؟، او همدارنگه په دې کښې هم مختلف دي چې دغه خبره چا کړې وه چې نبی کریم ﷺ ته خپل رب ﷻ رخصت ورکړی دی او ارتباط یې ورسره شکولی دی^(۳).
خو مونږ ته بهتره برېښي چې د وحې د سوړوالي او ټالېدلو په وجه کښې سکوت وکړو چې د هغه وخت به همدا غوښتنه وه او ټول قرآن کریم د مقتضى الحال په مطابق نازل شوی دی.
او هم راته بهتره برېښي چې ذکره شوې خبره به مشرکانو یا د مشرکانو کوم نماینده کړې وي، لکه چې وړاندې ورته د الله ﷻ په توفیق د ارتباط په بیان کښې اشاره شوې ده.

دوه ډوله تفسیر

۳۔ د ۛ وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَىٰ ۛ ایت مفسرینو کرامو^(۴) په لاندې دوه ډولونو سره تفسیر کړی دی چې دواړه واقعیت لري او څه منافات سره نه لري، چې د بدلیت په لحاظ دواړه اراده کېدلی شي:

الف: ځینې وايي چې د 'الْآخِرَةُ' څخه اخروي او دانمي ژوند مطلب دی او د 'الْأُولَىٰ' څخه دغه نژدې او موجوده ژوند مطلب دی. یعنې ای پیغمبره! ستا دپاره په آخرت کښې ډېرې لوړې درجې په نظر کښې نیولې شوې دي چې کبری شفاعت په تاپورې اختصاص لري او 'لواء الحمد' به همدا ستا په لاس وي او داسې نور.

(۱) مفردات الراغب ص ۲۳۰: القاموس المحيط ج ۲ ص ۵۲۶

(۲) زاد المسیر ج ۸ ص ۲۶۶

(۳) روح المعانی ج ۳ ص ۱۵۶: الدر المنثور ج ۸ ص ۵۴۲: تفسیر البغوي ج ۴ ص ۴۹۷: تفسیر الطبري ج ۳ ص ۲۳۱

(۴) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۲۲: تفسیر القرطبي ج ۲ ص ۹۳

الضحیٰ (۱۲)

د "لواء الحمد" په هکله نبی کریم ﷺ په یوه حدیث کښې فرمایلي دي چې: «لِوَاءُ الْخَمْدِ يُؤْتِيهِ يَدِي»^(۱) یعنې په دغه نوم سره بیرغ به د قیامت په ورځ خاص زما په لاس وي او بس (زما څخه پرته به هیچاته دغه امتیازي بیرغ ور نه کړی شي).

ب: د "الْآخِرَةُ" څخه د دنیاوي ژوند وروستني وختونه مراد دي او د "الْأُولَى" څخه د همدغه ژوند تېر شوي او وړاندېني وختونه مراد دي. یعنې ای پیغمبره! ستا حالات مخ په ترقی روان دي، ستا دپاره د نن ورځې څخه د سبا ورځ بهتره ده او داسې وخت هم راتلونکی دی چې ستا د دعوت په اثر به ډلې-ډلې خلک په اسلام کښې داخلېږي او ستا دین به ټولې دنیا ته ورسېږي.

ماثور تفسیر

۱۴- د ﴿وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ﴾ ایت نبی کریم په یوه حدیث کښې ډېر ښه تفسیر کړی دی چې: «فَقَالَ اللَّهُ يَا جِبْرِيلُ اذْهَبْ إِلَى مُحَمَّدٍ فَقُلْ إِنَّا سَرَضْنَاهُ فِي أَمْنِكَ وَلَا نُسَوِّدُكَ»^(۲) یعنې نو الله ﷻ وفرمایلي چې ای جبرائیل! ته محمد ﷺ ته ورشه (زمونږ د پلوه) ورته ووايه چې یقیناً مونږ به دې (د قیامت په ورځ) د خپل امت په باره کښې خوشاله کړو او خپه کوو به دې نه.

سوال جواب

۵- که څوک وايي چې: په ﴿أَلَمْ نَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ﴾ کښې د "لَمْ يَجِدْ" کلمه د "وَجُود" لکه "سُجُود" - څخه اشتقاقه شوې ده چې د موندلو معنی ورکوي، حال دا چې د الله ﷻ څخه هېڅ شی نه شي ورکېدلی چې موندې یې کړي؟
مونږ وايو: کله چې د موندلو نسبت الله ﷻ ته وشي لکه چې د دې سورت په درېوو کلمو (لَمْ يَجِدْ، وَجَدَ، وَجَدَ) کښې ورته شوی دی، نو هلته "وَجُود" د علم معنی ورکوي^(۳). یعنې ایا ستا رب ﷻ په تاباندې پوه نه وه چې ته یتیم وې نو تاته یې پناځای درکړ؟.

د نبی کریم ﷺ د ژوند حالات

۶- د نبی کریم ﷺ د ژوند حالات د سیرت کتابونو ښه په تفصیل سره لیکلي دي^(۴)، خو مونږ په دې مقام کښې د ایتونو د ارتباط په بنیاد فقط همدومره لیکو چې:
نبی کریم ﷺ د خپل پلار (عبد الله) د وفات څخه تقریباً شپږ میاشتې وروسته زېږېدلی دی چې تر اتو کالو پورې یې د خپل نیکه (عبد المطلب) په پنا کښې قرار درلود.

(۱) جامع الترمذي ج ۲ ص ۲۰۲

(۲) صحيح مسلم ج ۱ ص ۱۱۳

(۳) مفردات الراغب ص ۵۴۹: تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۱۸۰

(۴) سیرت ابن هشام ج ۱ ص ۱۷۱

الضحیٰ (۹۳)

د عبد المطلب د وفات څخه وروسته یې خپل تره (ابو طالب) روزنه په غاړه واخستله حتی چې خپل همدغه تره (ابو طالب) ورته د خدیجه الکبریٰ رضی الله عنها په نکاح سره کور هم اباد کړ. دغه بی بی (أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ خَدِيجَةُ الْكُبْرَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) ډېره مالداره کونډه ښځه وه چې بیا یې خپل ټول مال نبی کریم ﷺ ته وروبښه.

د 'ضال' کلمې معنی

۷- په یاد ولری چې په ﴿وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ﴾ کې د 'ضال' کلمه د 'ضلال' - لکه 'عذاب' - څخه اشتقاقه شوې ده او مونږ د الله ﷻ په توفیق د [یوسف: ۸] لاندې ښه پوره شرحه کړې ده. خو په دې مقام کې یې هم د ناخبرۍ او نابلدۍ معنی مناسبه ده. یعنې او ستا رب ﷻ په تاباندې پوه وه چې ته د شریعت څخه ناخبره او ورسره نابلده وې نو هدایت یې درته وکړ او ورسره بلد یې کړې او هم یې ورباندې ښه پوره پوه کړې.

د نبی کریم ﷺ تنگلاسي ختمه شوه

۸- نبی کریم ﷺ نه خور درلوده او نه یې ورور درلود، فقط یوه مور یې وه چې هغه هم د ده ﷺ د عمر په شپږ کلنۍ کې وفاته شوه په داسې حال کې چې د پلار (عبد الله) څخه ورته دومره مال هم نه وه پاتې شوی چې د دغه یو کس گوزاره ورباندې شوې وی. نو په همدې بنیاد نبی کریم ﷺ تنگلاسي او فقیر وه خو الله ﷻ یې دغه تنگلاسي او فقر د منځه وېوړ، چې په ﴿وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ﴾ ایت کې ورته اشاره شوې ده. علماوو کرامو ذکر شوی ایت شریف په متعددو ډولونو سره تفسیر کړی دی^(۱) خو مونږ ته چې کوم تفسیر غوره برېښي هغه دا دی چې:

الف: بی بی خدیجه الکبریٰ (مالدارې کونډې ښځې) نبی کریم ﷺ ته خپل مال د مضاربت په توګه ورکړ چې دغه تجارت ښه پرمخه وکړه او د ده ﷺ تنگلاسي ورسره ختمه شوه.

ب: څه وخت وروسته نبی کریم ﷺ ذکره شوې مالداره کونډه بی بی په نکاح واخستله چې هغې ورته خپل ټول مال وېښه او ورته هبه یې کړ.

د نعمت څرګندونه

۹- په ﴿وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ﴾ کې د نعمت شکرگزاری او څرګندونې ته اشاره ده چې په لاندې ډولونو سره ترسره کېدلی شي:

الف: چې د نعمت په مقتضی عمل وکړی شي او حقوق یې پوره اداء کړی شي، نو د بدني

(۱) المعمر الوجیز ج ۱۶ ص ۳۲۳؛ روح المعانی ج ۳۰ ص ۱۶۳؛ التفسیر الکبیر ج ۳۱ ص ۲۱۹؛ انوار البیان ج ۹ ص ۲۸۷

عبادتونو شکرگزاری او څرگندونه بدني عبادتونه دي او د مالي عبادتونو شکرگزاری او څرگندونه مالي عبادتونه دي.

ب: چې په قول او يا فعل سره د نعمت څرگندونه وکړي چې نه ورباندې خوله پټه کړې شي او نه داسې وضعه غوره کړې شي چې د نعمت په نشتوالي باندې دلالت کوي.

د مثال په توګه که يو مالدار سپړي چا ته د مال سوال وکړي او د چا زکات قبول کړي نو هغه په حقيقت کې هغه مالي نعمت پټ کړ کوم چې الله ﷻ ورکړی وه.

همدې مضمون ته په يوه حديث کې داسې اشاره شوې ده چې:

يوه ورځې نبي کریم ﷺ د يوه صحابي ﷺ سره - چې زړې جامې يې اغوستې وې او د فقر څخه يې نمايندګي کوله - په لاندې ډول سوال جواب وکړ:

نبي کریم ﷺ: ايا ته څه مال لري؟

صحابي ﷺ: هو، اي د الله رسوله! زه د هر ډول مال درلودونکی يم.

نبي کریم ﷺ: «فَإِذَا آتَاكَ اللَّهُ مَالًا فَلْيَرْأَهُ عَلَيْكَ»^(۱) نو کله چې تاته الله ﷻ مال درکړی دی نو د هغه نښې دې په تاباندې وليدی شي (داسې لباس واغونډه چې د مال په درلودلو باندې دلالت وکړي).

همدارنګه د بندگانو د احساناتو او نېکيو څرگندونه هم په کار ده او دا ځکه چې نبي کریم ﷺ په يوه حديث کې فرمايلي دي چې: «مَنْ أُعْطِيَ عَطَاءً فَوَجَدَ فَلْيَجْزِ بِهِ وَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيُتْنِ فَإِنْ مَنِ اتَى

فَقَدْ شَكَرَ وَمَنْ كَتَمَ فَقَدْ كَفَرَ»^(۲) يعنې چا ته چې (د بندگانو د پلوه) څه ورکړه صورت ونيسي بيا نوموړي څه شی موندنه کړي (چې مکافات يې ورباندې اداء کولی شي) نو بدله دې پرې ورکړي، او

څوک چې څه شی موندنه نه کړي نو هغه دې (ورباندې) ستاينه وکړي (او د خلکو په وړاندې دې توصيف کړي)، او دا ځکه چې څوک چې ستاينه وکړي نو هغه شکرگزاری وکړه او څوک چې پتوالی

غوره کړي (او ستاينه ونه کړي) نو هغه ناشکري وکړه.

په همدې ځای باندې د "الضحیٰ" سورت پښتو ترجمه او تفسير د الله ﷻ په توفيق ختم شو.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ يُحَدِّثُونَ بِبِعْمَتِكَ آمِينَ.

۱۴۲۶/۱/۲۷ هـ ق - ۱۳۸۳/۱۲/۱۷ هـ ش.

(۱) سنن النسائي ج ۲ ص ۲۹۰

(۲) جامع الترمذي ج ۲ ص ۲۳

المنشرح (۹۴)

سریزه

- ۱- د دې سورت لومړنۍ کلمه ﴿الْمَنْ نَشْرَحُ﴾ د همدې سورت دپاره نوم ګرځولې شوې ده.
 - ۲- دا سورت د مفسرينو کرامو په اجماع سره مکي دی او د هجرت څخه وړاندې وړاندې شوی دی.^(۱)
 - ۳- د دې سورت د ايتونو شمېر فقط اته (۸) دی.^(۲)
 - ۴- د دې سورت د کلماتو شمېر نهه ويشتو (۲۹) ته رسېږي.^(۳)
 - ۵- د دې سورت د حرفونو شمېر يو سلو درېوو (۱۰۳) حرفونو ته پورته شوی دی.^(۴)
 - ۶- د دې سورت او د وړاندېني سورت (الضحى) مضامين سره دومره ورته دي چې ځينو علماو کرامو دواړه يو سورت ګڼلى دی.^(۵)
- يا په بل عبارت: په دواړو کښې نبي کریم ﷺ ته ارشادات متوجه دي او په دواړو کښې ورته تسلي ورکړه شوې ده او هغه نعمتونه پکښې ياد شوي دي چې ورته ورکړه شوي وه او داسې نور.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿الْمَنْ نَشْرَحُ لَكَ صَدْرَكَ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ ﴿٢﴾ الَّذِي أَنْقَضَ ظَهْرَكَ ﴿٣﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾ فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٥﴾ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٦﴾ فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ ﴿٧﴾ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿٨﴾﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله ﷻ په نامه.

[۱] (ای پیغمبره!) ایا مونږ ستا (د گټې) دپاره ستا سینه (په نبوت سره) نه ده پرانستې؟ (هو، پرانستې مو ده).

[۲] او مونږ ستا (د اوږو) څخه ستا دروند بار (پټی) کوز کړی دی.

[۳] (البته) هغه بار چې ستا شا (ملا) یې چغوله (نژدې وه چې ماته یې کړي).

[۴] او مونږ ستا (د گټې) دپاره ستا یادېدنه اوچته کړې ده.

[۵] نو یقیناً د سختۍ سره اساني ده.

[۶] یقیناً (د همدغې یوې) سختۍ سره (بله) اساني (هم) شته دی.

(۱) المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۲۲۶

(۲) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۵۰۱

(۳) الباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۳۹۶

(۴) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۳۰

(۵) تفسیر المراغي ج ۳۰ ص ۱۸۸: اضاوا البيان ج ۹ ص ۳۰۸

الم نشرح (۱۴)

(۷) نو کله چې ته (د یو کار څخه) فارغ شې نو (په بل کار کښې خپل ځان) ستومانه کوه.
 (۸) او (په عین حال کښې) خپل رب ﷻ ته رغبت (او زاری) کوه (چې دا کار هم درته په دوه وو اسانې سره انجام کړي).

توضیحات

۱- په ﴿الَّذِي نَشْرَحُ لَكَ صَدْرَكَ﴾ کښې الله ﷻ خپل پیغمبر ته د شرح الصدر (د سینې د پرانستلو) نعمت ورپه یاد کړی دی. هغه دا چې:
 د بعثت څخه وړاندې نبي کریم ﷺ د شریعت څخه ناخبره او د شرعي احکامو سره نابالده وه چې یوازې د الله ﷻ په وحدانیت باندې معتقد وه او بس. نو د همدې کبله به د حراء په غار کښې یوازې په تفکري عبادت باندې مشغولېده چې د نورو شرعي عبادتونو څرنگوالي ورته هیڅ معلوم نه وه.
 نو الله ﷻ ورباندې خپل فضل وکړ او په نبوت سره یې د ده ﷺ سینه خلاصه کړه او د شرعي علومو مرکز یې وگرځاوه.

همدې مضمون ته په نورو نصوصو کښې هم اشاره شوې ده، د مثال په توګه:
 الف: ﴿وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ﴾ [الضحی: ۷] یعنې او ستا رب ﷻ په تاباندې پوه وه چې ته (د شریعت څخه) ناخبره یې نو (په نبوت سره) یې درته بنودانه وکړه.
 ب: ﴿عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي﴾ [یوسف: ۱۰۸] یعنې ای پیغمبره! خلکو ته ووايه چې زه او هغه ګان چې زما پیروي کوي په قلبی رڼا (او په روښانه لاره) باندې یاستو (په شریعت باندې مو سرونه خلاص دي او هیڅ تشویش راسره نشته).

سوال جواب

۲- که څوک وایي چې: په احادیثو کښې ثابته ده چې د نبي کریم ﷺ مبارکه سینه د بعثت څخه وړاندې د پرښتو د پلوه په بلا کيفه توګه څېرلې شوې او شق شوې وه^(۱)، نو ایا په ایت شریف کښې دغه شق الصدر (د سینې څیرل) ته اشاره نه ده لکه چې ځینو مفسرینو کرامو دا ایت شریف په همدغه ډول سره تفسیر کړی دی^(۲)؟

مونږ وایو چې: څرنگه چې د لغت په لحاظ د "شرح" او "شق" دواړه کلمې یوه د بلې څخه جدا دي نو په کار دي چې هره یوه په خپله خپله معنی سره پرېښودله شي او یوه په بلې باندې حمل نه کړی شي.

نو په همدې بنیاد مونږ وایو چې د نبي کریم ﷺ شرح الصدر په قرآن کریم سره ثابت دی او شق الصدر یې په احادیثو سره په اثبات رسېدلی دی.

(۱) صحیح البخاري ج ۱ ص ۴۵۵: صحیح مسلم ج ۱ ص ۹۲: سنن النسائي ج ۱ ص ۷۶
 (۲) الدر المنثور ج ۸ ص ۵۴۸

انقاض څه معنی؟

۳- په ﴿ اُنْقَضَ ظَهْرَكَ ﴾ کښې د ﴿ اُنْقَضَ ﴾ کلمه د "انقاض" - لکه "انقزام" - څخه اشتقاقه شوې ده، دا د هغه اواز (تس) نوم دی کوم چې د درانده بار د اوچتولو د کبله د اوچتونکي په ملا کښې صورت نیسي^(۱)، چې د بار د پوره دروندوالي څخه نمایندګي کوي. یعنې ای پیغمبره! مونږ ستا د اوږو څخه هغه دروند بار او پټی ښکته کړ د کوم اوچتول چې په باندې ډېر سخت تمامېده.

دروند بار څه شی دی؟

۴- پاتې شوه دا خبره چې دغه دروند بار د څه شي څخه کنایې دی؟ نو د هغه په تعین کښې که څه هم مفسرینو کرامو ښه ډېر اقوال کړي دي^(۲) خو مونږ ته غوره برېښي چې ذکر شوی بار به د متعددو شيانو څخه عبارت وي چې نبي کریم ﷺ ته لمبر په لمبر وردمخه شوی دی. هغه دا چې: الف: په نبي کریم ﷺ باندې د وحې اولنې ځل نزول ډېر سخت تمام شو حتی چې تبه ورباندې ورغله. همدې موضوع ته د الله ﷻ په توفیق د [المزمل: ۱] ایت لاندې اشاره شوې ده. خو دغه دروند بار الله ﷻ د خپل پیغمبر ﷺ د اوږو څخه د ورته بن نوفل په ډاډ او اطمینان ورکولو سره ښکته کړ.

ب: بیا د وحې سوږوالی د نبي کریم ﷺ دپاره ښه غټ دروند بار جوړ شو حتی چې کله به یې قصد کاوه چې د یوه لوړ غره څخه خپل خان راوغورزوي^(۳). دغه بار به په هغه وخت کښې په نبي کریم ﷺ باندې لا ډېر دروند جوړېده چې کله به ورته مشرکانو همدغه حالت د الله ﷻ په غضب باندې تعبیرا، لکه چې د الله ﷻ په توفیق د [الضحی: ۱] ایت لاندې ورته اشاره شوې ده. خو دغه دروند بار هم الله ﷻ د خپل پیغمبر ﷺ د اوږو څخه ښکته کړ او د وحې نزول یې تود کړ او سوږوالی یې د منځه لرې کړ.

ج: د بعثت په اول وخت کښې بد اخلاقي او ظلمونه اوج ته رسېدلي وه، همدارنگه د مشرکانو عناد ډېر زیات وه چې مقابله کول ورسره اسان کار نه وه، د همدې کبله نبي کریم ﷺ په یوه اوږده حدیث کښې فرمایلي دي چې: «فَقُلْتُ رَبِّ إِذَا يُلْقُوا رَأْسِي فَيَدْعُوهُ خَبْرَةٌ»^(۴) یعنې ما خپل رب ﷻ ته عرض وکړ نو ومې ویلې چې: ای زما ربه! کله چې زه مشرکان توحید ته دعوتوم او د بد اخلاقيو مخه یې نیسم نو په دغه وخت کښې به مې هغوی په سر باندې ووهي او د ډوډۍ غوندې به یې (هوار) پرېږدي (وگرځوي).

(۱) لسان العرب ج ۷ ص ۲۴۴

(۲) روح المعاني ج ۳۰ ص ۱۶۹

(۳) صحيح البخاري ج ۲ ص ۱۰۲۴: مسند احمد بن حنبل ج ۱۰ ص ۶۹

(۴) صحيح مسلم ج ۲ ص ۳۸۵: مسند احمد بن حنبل ج ۶ ص ۱۵۷

الم لشرح (۹۴)

نو ځکه په نبی کریم ﷺ باندې د دغو عنادیانو دعوتول ډېر درانده تمامېده او په دغسې شرایطو کې ورته د دعوت چلول دروند پېټی وگرځېد. خو الله ﷻ فضل وکړ او د خپل پیغمبر ﷺ حوصله یې لویه کړه چې هر ډول وارخطایي یې ترې پرته کړه چې د هر قسم ستونزو او مشکلاتو ګالل یې وزغملی شوه او همدارنګه یې د مشرکانو ښانه دسیسې او پلانونه ټول شنه کړه.

د ذکر لوړول

۵- علماوو کرامو د ﴿وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ﴾ ایت په متعددو ډولونو سره تفسیر کړی دی^(۱)، خو عبد الله بن عباس رضی الله عنهما وایي چې: «لَا يُدَكِّرُ اللَّهُ إِلَّا ذِكْرًا مَعَهُ»^(۲) یعنې الله ﷻ نه یادېږي مګر ته (نبی کریم ﷺ) ورسره یادېږي. نو په همدې بنیاد څوک چې په الله ﷻ باندې حمد او ثناء وایي هغه به په نبی کریم ﷺ باندې درود استوي، او څوک چې په الله ﷻ باندې مقبول ایمان راوړي نو هغه به په نبی کریم ﷺ باندې هم ایمان راوړي او په نبوت به یې اعتراف خپلوي. لنډه دا چې د قیامت تر ورځې پورې په اذان او خطبو او همدارنګه په نورو مجالسو کې د الله ﷻ د نامه سره د نبی کریم ﷺ نوم هم یادېږي. اما نبی کریم ﷺ د خپل امت په هکله فرمایلي دي چې: «خَيَارَكُمُ الدِّينَ إِذَا رُءُوا ذِكْرَ اللَّهِ ﷻ»^(۳) یعنې ستاسو غوره بندگان هغه دي چې کله دوی ولیدل شي نو (خلکو ته) الله ﷻ یاد شي.

يو نحوي قانون

۶- په ﴿فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا﴾ ایتونو کې باید لاندې نحوي قانون په پام کې ونیول شي^(۴): په کوم مقام کې چې یوه کلمه معرفه ذکره شي او بیا همدغه کلمه په عین مقام کې د دوهم ځل دپاره هم معرفه ذکره شي (لکه چې په ایت شریف کې د ﴿الْعُسْرُ﴾، ﴿الْعُسْرُ﴾ دواړه کلمې معرفې نازلې شوې دي) نو دواړه کلمې په مصداق کې متحدې وي. او کله چې یوه کلمه نکره ذکره شي او بیا همدغه کلمه په عین مقام کې د دوهم ځل هم نکره ذکره شي (لکه چې په ایت شریف کې د ﴿يُسْرًا﴾، ﴿يُسْرًا﴾ دواړه کلمې نکرې نازلې شوې دي) نو د هرې یوې کلمې مصداق د بلې څخه مغایر وي.

(۱) زاد المسیر ج ۸ ص ۲۷۲

(۲) الدر المنثور ج ۸ ص ۵۵۰

(۳) سنن ابن ماجه ص ۳۰۳

(۴) نظم الدرر ج ۸ ص ۳۰۳

سوال جواب

۷۔ کہ څوک وایي چې: په ایت شریف کښې د "مَع، مَع" دوه کلمې نازلې شوې دي چې هره یوه په اجتماع باندې دلالت کوي حال دا چې سختې د اسانۍ سره ضدیت لري؟

مونږ وایو چې: دلته د "مَع، مَع" دواړه کلمې هره یوه د "بَعْد" په معنی سره ده^(۱) شاید چې د "مَع، مَع" دواړو کلمو به د دې دپاره نزول موندلی وي چې هره یوه اسانې د سختۍ په تعقیب په ډېره زغرده رامنځته کیږي، ته به وایي چې د سختۍ سره بالکل په زمانه کښې متحده ده.

نو د ایت شریف حاصل به داسې راوڅیږي چې: د الله ﷻ په فضل سره د یوې سختۍ په تعقیب په ډېره عجله سره دوه اسانۍ صورت نیسي، نو بندگانو ته په کار دي چې د سختۍ د نزول په وخت کښې یې حوصلې نه شي.

همدغه مضمون ته عمر الفاروق رضی الله عنه داسې اشاره کړې چې: «وَإِنَّهُ لَن يَغْلِبَ عُسْرٌ يُسْرَيْنِ»^(۲) یعنې او یقیناً شان دا دی چې هیڅکله به یوه سختي په دوه وو اسانیو باندې غلبه مونده نه کړي چې دواړه د منځه یوسي، بلکې دوه اسانۍ به په یوه سختۍ باندې غالبې گرځي او د منځه به یې وړي.

نَصَبْ څه معنی؟

۸۔ په ﴿فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ﴾ کښې که څه هم مفسرینو کرامو د ﴿فَرَغْتَ﴾ کلمه په متعددو معناوو سره تفسیره کړې ده^(۳)، مگر مونږ ته بهتره برېښي چې په اطلاق سره پرېښودله شي ترڅو د هر کار څخه فراغت ته شامله شي.

همدارنگه په همدغه ایت کښې د "انصَبْ" کلمه د "نَصَبْ" لکه "غَرَضْ" څخه اشتقاقه شوې ده چې د ستومانی معنی ورکوي^(۴).

یعنې ای پیغمبره! کله چې د هرې یوې سختۍ سره دوه اسانۍ ملګرې دي نو کله چې ته د یوه کار (لکه لمونځ، جهاد یا داسې نورو) څخه فارغ شوی نو سمدستي په بل کار باندې شروع کوه او خپل ځان پکښې ستومانه کړه، خو په عین حال کښې خپل رب ﷻ ته په سوالونو او عاجزی سره رغبت کوه ترڅو د دوه وو اسانیو په نزول سره درته تازه شروع کړی شوی کار هم سرته ورسوي.

په همدې ځای د "آلم نثر" سورت پښتو ترجمه او تفسیر د الله ﷻ په توفیق ختم شو.

اللَّهُمَّ اشْرَحْ صُدُورَنَا لِمَا نُحِبُّ وَتَرْضَى وَبَيِّرْ عَلَيْنَا كُلَّ عُسْرٍ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

۱۴۲۶/۱/۳۰ هـ ق = ۱۳۸۳/۱۲/۲۰ هـ ش.

(۱) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۱۸۸

(۲) الموطأ للإمام مالک ص ۲۶۳

(۳) زاد المعاد ج ۸ ص ۲۷۳

(۴) لسان العرب ج ۱ ص ۷۵۸

التین (۹۵)

سریزه

- ۱- د دې سورت (التین) نوم د همدې سورت په لومړني ایت کښې نازل شوی دی.
- ۲- دا سورت د جمهورو علماوو کرامو په نزد مکي سورت دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی.^(۱)
- ۳- د دې سورت ټول ایتونه فقط اته (۸) ایتونه دي.^(۲)
- ۴- د دې سورت د کلماتو شمېر څلور دېرشو (۳۴) کلمو ته رسېدلی دی.^(۳)
- ۵- د دې سورت د حرفونو شمېر یو سلو پنځو (۱۰۵) حرفونو ته اوچته شوی دی.^(۴)
- ۶- په وړاندېني سورت (آلهم نثرخ) کښې د اکرم المخلوقات (محمد ﷺ) څه حالات نازل شوي وو او په دې سورت کښې د انساني نوعې څه کرامت ته اشاره شوې ده چې انسان په ځمکه کښې د خلافت درلودونکی دی، نو په کار دي چې دغه کرامت د توحیدي عقیدې په خپلولو سره وساتي، که نه نو کرامت به بالکل د لاسه ورکړي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿وَالَّتَيْنِ وَالزَّيْتُونِ﴾ وَطُورِ سِينِينَ ﴿وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ﴾ إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالذِّينِ﴾ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمَ الْحَاكِمِينَ ﴿

د ډېر مهربان (او) د ډېر رحم درلودونکی الله ﷻ په نامه.

- [۱] په انځر او په ښون (د دواړو په زرغونځایونو) باندې سوگند دی.
- [۲] او د سینین په غره (طور) باندې (سوگند دی).
- [۳] او په دغه امان درلودونکي ښار (مکه معظمه) باندې (سوگند دی).
- [۴] چې یقیناً مونږ په ډېر ښایسته اعتدال (ظاهري او باطني ښه) کښې انسان پیدا کړی دی.
- [۵] بیا مونږ نوموړی انسان د کوزو (او ښکته) شیانو څخه ډېر کوز (او ښکته) گرځوو (چې په دوزخ کښې یې اچوو).
- [۶] مگر هغه کسان (په کوزو کښې کوز نه گرځوو) کومو چې ایمان راوړی دی او ښک عملونه یې کړي دي نو د دوی دپاره (زمونږ په نزد) نه پرېکړی شوی (دانسې) اجر (جنت) دی.

(۱) تفسیر الکشاف ج ۴ ص ۷۷۳

(۲) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۵۰۴

(۳) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۲۴

(۴) اللباب فی علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۴۰۵

التین (۱۵)

۲۰) نو ای کافر انسانه! د دلایلو څخه وروسته تا د جزا په ورځې (قیامت) باندې څه شی [۷] نو ای کونکي گرځوی؟
 ۱۸) ای الله ښه د ټولو حکم کوونکو (عدل کوونکو) ښه حکم کوونکي (ښه عدل کوونکي) نه دی؟ (نو ای تاته به د تکذیب سزا درنه کړي او په اسفل سافلین کښې به دې ونه گرځوي؟)

توضیحات

۱- په دې مقام کښې لاندې نکات په ذهن کښې ساتل په کار دي:
 الف: په ﴿وَالَّتَيْنِ وَالزَّيْتُونِ﴾ کښې د "تین، زیتون" دواړه کلمې مفسرینو کرامو په ګڼو معناوو سره تفسیرې کړې دي^(۱)، خو بهتره دا ده چې دواړه د شام او فلسطین په ځمکو سره تفسیرې کړي شي په کومو کښې چې د انځر او زیتون ونې په کثرت سره شتون لري^(۲)، په کومو کښې چې ډېر پیغمبران تېر شوي دي لکه ابراهیم عليه السلام، عیسی عليه السلام او داسې نور.
 ب: د ﴿وَطُورِ سِينِينَ﴾ په ارتباط د [المؤمنون: ۲۰] ایت لاندې د الله تعالى په توفیق څه وضاحتونه لیکلي شوي دي چې د "طور" د کلمې څخه هغه غر مراد دی په کوم کښې چې موسی عليه السلام د خپل رب تعالى سره مناجات کړی وه.
 دغه کلمه دلته د ﴿سِينِينَ﴾ کلمې ته مضافه شوې ده او هلته یې د "سیناء" کلمې ته اضافت موندلی دی، دغه دواړه کلمې هره یوه د هغه ځای نوم دی چرته چې د "طور" غر واقع دی.
 ج: په ﴿وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ﴾ کښې د ﴿الْبَلَدِ﴾ څخه په اتفاق سره د مکې معظمې ښار مطلب دی. او ﴿الْأَمِينِ﴾ لقب ورته د دې کبله ورکړی شوی دی چې دغه ښار آن د بعثت څخه وړاندې (د جاهلیت په زمانه کښې) د امن درلودونکی وه او د خلکو سر او مال پکښې خوندي وه حال دا چې په شاوخوا سیمو کښې یې چور او چپاول روان وه.
 د: په ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ کښې د ﴿تَقْوِيمٍ﴾ کلمه که څه هم مصدر ده او د تعدیل سره مرادفه ده^(۳)، خو دلته ترې حاصل بالمصدر (هغه معنی) مراده ده کومه چې په تقویم او تعدیل سره مرتبېږي چې د ظاهري او باطني شکل او صورت څخه عبارت ده^(۴).
 ه: دغه ایت د ذکر و شوو څلورو واړو سوګندونو دپاره جواب دی نو حاصل یې داسې راڅرګړي چې: په هغو ځمکو باندې سوګند دی کومې چې د انځر او زیتون درلودونکې دي په کومو کښې چې ډېر پیغمبران تېر شوي دي، او هم د سیناء په غره باندې سوګند دی په کوم کښې چې موسی عليه السلام د

(۱) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۲۶: زاد المبر ج ۸ ص ۲۷۲: المحرر الوجیز ج ۱۶ ص ۳۲۹

(۲) تفسیر الکشاف ج ۴ ص ۷۷۳

(۳) تفسیر روح المعانی ج ۳ ص ۱۷۵

(۴) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۵۰۴: تفسیر اضواء البیان ج ۹ ص ۲۳۰

خپل رب ﷺ سره مناجات کړې وه، او بالاخره د مکې معظمې په ښار باندې سوگند دی په کرم کښې چې آخر الزمان پیغمبر (محمد ﷺ) مبعوث شوی دی چې:

یقیناً مونږ انسان په ډېره ښایسته خبره کښې پیدا کړی دی او ډېره ښایسته معنوي خبره موږ ورکړې ده چې د عقل درلودونکی مو ګرځولی دی او په نورو مخلوقاتو باندې مو ورته کرامت ورکړی دی. یا په بل عبارت: انسان مو په نورو مخلوقاتو باندې عالي او اوچت جوړ کړی دی.

و: ذکر شوي څلور واړه سوگندونه په خپل جواب او د انسان په بهتری باندې دلالت کوي او شاهدي ورباندې ورکوي. او دا ځکه چې:

ذکر شوي سوگندونه د پیغمبرانو په لېږلو باندې دلالت کوي او شاهدي ورکوي چې ټول پیغمبران د انسانانو څخه وه او ټول پیغمبران فقط انسانانو ته استولي شوي دي نه ځناورو او څارویو ته.

په همدې مطلب باندې زښت ډېر نصوص مشتمل دي، لاندې مثالونه یې ولولئ:

اول: ﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّیْ جَاعِلٌ فِی الْاَرْضِ خَلِیْفَةً ۙ﴾ [البقرة: ۳۰] یعنې او هغه وخت یاد کړه چې ستا رب ﷺ پرېستو ته وویل چې یقیناً زه په ځمکه کښې د یوه خلیفه ګرځوونکی (پیدا کوونکی) یم.

دوهم: ﴿وَلَقَدْ کَرَّمْنَا بَنِیْٓ اٰدَمَ وَحَمَلْنٰهُمْ فِی الْاَبْرَ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنٰهُمْ مِّنَ الطَّیِّبٰتِ ۙ﴾ [الاسراء: ۷۰] یعنې او یقیناً مونږ (په دنیا کښې) بنیادمان د کرامت خاوندان ګرځولي دي او په وچه او لمده کښې مو سواره کړي دي او هم مو ورته پاکیزه او سپېڅلي شیان روزي کړي دي.

هېر مونه شي

۲- هېر مونه شي چې په ﴿ثُمَّ رَدَدْنٰهُ اَسْفَلَ سَافِلِیْنَ ۙ﴾ کښې د "رَدَدْنَا" کلمه د "جَعَلْنَا" په معنی سره ده او زده مفعوله غواړي چې یو مفعول یې د "ه" ضمیر دی چې ﴿اَلْاِنْسٰنَ ۙ﴾ ته راجع دی او دوهم مفعول یې د ﴿اَسْفَلَ ۙ﴾ کلمه ده چې د ﴿سَافِلِیْنَ ۙ﴾ کلمې ته مضافه ده.^(۱)

نو حاصل یې داسې راخېږي چې: مونږ انسان په نورو مخلوقاتو باندې عالي ګرځولي دي او نور مخلوقات مو ورته سافلین (ښکته او لاندې) ګرځولي دي. خو بیا مونږ همدغه عالي انسان د ښکته مخلوقاتو څخه ډېر ښکته (اَسْفَلَ سَافِلِیْنَ) ګرځوو مګر هغه کسان په خپل اوچتوالي باندې باقي پرېږدو کومو چې ایمان راوړی وي او ښک اعمال یې ورسره ضمیمه کړي وي نو د همدغو کسانو دپاره زمونږ په نزد نه پرې کېدونکی اجر دی چې د اخروي دائمی نعمتونو څخه عبارت دی.

دغه مضمون ته په بل ایت کښې داسې اشاره شوې ده چې: ﴿اَوَلٰیئَکَ هُمۡ شَرُّ الْبَرِیَّةِ ۙ﴾ [البینه: ۶] یعنې دغه کفار چې دي همدوی د ټولو مخلوقاتو څخه ډېر بد او شریر مخلوقات دي چې همدوی اهل النار او دوزخیان دي.

۳- که څوک وايي چې: په ﴿فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالذِّينِ﴾ کښې د "ك" په ضمير سره څوک مخاطب کړی شوي دي؟
 مونږ وايو چې: د دغه ضمير په هکله مفسرين کرام په لاندې دوه وو ډلو وېشلي شوي دي:
 الف: جمهور علماء کرام وايي چې: په ذکر شوي ضمير سره (د التفات په توگه) کافر انسان مخاطب کړی شوی دی^(۱)، او د "يُكَذِّبُ" کلمه د "يَجْتَلُ" کلمې ته متضمنه ده^(۲). يعنې ای کافره انسانه! د دغو دلايلو څخه وروسته د جزا په ورځې سره څه شی تا تکذيب کوونکی گرځوي؟ ايا ته نه پوهېږې او تاته معلومه نه ده چې الله ﷻ أَحْكُمُ الْحَاكِمِينَ دی او د هر چا څخه زيات او ښه عدل کوونکی دی نو ضرور به سزا درکړي او د عالي رتبې څخه به دې ډېرې ښکته طبقې ته وغورزوي؟
 ب: ځينې علماء کرام وايي چې: دلته نبي کریم ﷺ ته خطاب متوجه دی او د "مَا" کلمه د هغه "مَنْ" معنی ورکوي کوم چې استفهام ته متضمن دی، او همدارنگه د "ب" جاره توري د سبب دپاره دي^(۳). يعنې ای پيغمبره! هغه څوک دی چې د دغو دلايلو څخه وروسته د جزا د ورځې په سبب ستا تکذيب وکړی شي او څه برهان وړاندې کړی شي؟ ايا الله ﷻ أَحْكُمُ الْحَاكِمِينَ نه دی؟ ايا ذکر شوي بې دليله تکذيب کوونکي ته به سزا ورنه کړي او أَسْفَلَ سَافِلِينَ به يې ونه گرځوي؟

يادونه

۴- هر مو نه شي چې نبي کریم ﷺ د دغه سورت (التين) په هکله په يوه حديث کښې فرمايلي دي چې: «وَمَنْ قَرَأَ وَالتَّيْنِ وَالزَّيْتُونِ فَلْيَقُلْ بَلَىٰ وَأَنَا عَلَىٰ ذَلِكَ مِنَ الشَّاهِدِينَ»^(۴) يعنې او هرڅوک چې دغه سورت (والتين والزيتون) قرائت کړي (او اخر ته يې ورسېږي) نو ودې وايي چې: هو، الله ﷻ احکم الحاکمين دی او زه په همدغه (مطلب) باندې د شهادت ورکوونکو څخه یم.

په همدې ځای د "التين" سورت پښتو ترجمه او تفسير د الله ﷻ په توفيق ختم شو.

اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنَا أَسْفَلَ سَافِلِينَ.

۱۴۲۶/۲/۲ هـ ق - ۱۳۸۳/۱۲/۲۲ هـ ش

(۱) المعمر الوجيز ج ۱۶ ص ۳۳۲: البحر المحيط ج ۱۰ ص ۵۰۴

(۲) لسان العرب ج ۱ ص ۷۰۷

(۳) حاشيه الشيخ زاده على تفسير البيضاوي ج ۴ ص ۶۷۳

(۴) مسند احمد بن حنبل ج ۳ ص ۵۰: جامع الترمذي ج ۲ ص ۱۷۲

العلق (۹۶)

سرریزه

- ۱- د دې سورت په نامه (العلق) باندې د همدې سورت دوهم ایت مشتمل دی.
- ۲- دا سورت د مفسرینو کرامو په اجماع سره مکي دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی.^(۱)
- ۳- د دې سورت د ایتونو شمېر فقط نولس (۱۹) ایتونه دي.^(۲)
- ۴- د دې سورت د کلماتو شمېر دوه نوي (۹۲) کلماتو ته رسېږي.^(۳)
- ۵- د دې سورت د حرفونو شمېر دوه سوه اويا (۲۷۰) حرفونو ته پورته شوی دی.^(۴)
- ۶- په دې سورت (العلق) کې د وړاندېني سورت (التین) په مطالبو باندې لږ څه رڼا اچولې شوې ده چې په علم او قلم سره پکې د انسان کرامت ته اشاره کېږي او د هغه چا حالت هم پکې لږ څه واضحه شوی دی چې انساني کرامت یې د لاسه ورکړی وي او اسفل سافلین ګرځېدلی وي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿۱﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿۲﴾ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿۳﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿۴﴾ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿۵﴾ ﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله ﷻ په نامه.

- [۱] د خپل هغه رب ﷻ په نامه سره قاري (لوستونکي) جوړ شه چې (هر شی) یې پیدا کړی دی.
- [۲] چې انسان یې د ترلو شوو (منجمدو) وینو څخه پیدا کړی دی.
- [۳] ته (په خلکو باندې قرآن کریم) قرائت کړه په داسې حال کې چې ستا رب ﷻ د ډېر زیات کرامت درلودونکی دی (چې په هر چا باندې بلا عوضه احسان کوي).
- [۴] ستا هغه رب ﷻ چې (انسان ته) یې په قلم سره ښودانه کړې ده (او بدون د قلمه یې هم ورته ښودانه کړې ده).
- [۵] انسان ته یې (په قلم او په غیر قلم سره) هغه شیان ښودلي دي چې نوموړی ورباندې نه پوهېده.

شان نزول او توضیحات

- ۱- د دغو ایتونو شان نزول په احادیثو کې ښه شرح روایت شوی دی^(۵)، خو مونږ یې دلته د

(۱) المعرر الوجیز ج ۱۶ ص ۳۲۳

(۲) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۵۰۶

(۳) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۳۷

(۴) الباب فی علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۴۱۲

(۵) صبیح البخاري ج ۱ ص ۲؛ صبیح مسلم ج ۱ ص ۸۸

العلق (۱)

خو تکو په ذکر باندې اکتفاء کوو هغه دا چې:

الف: د حراء د غره په یوه غار کښې نبي کریم ﷺ په تفکري عبادت باندې مشغول وو چې جبرائیل ﷺ ورغی او په غېږ کښې یې ونیوه او ورته یې وویل چې: «اَقْرَأْ» یعنې ولوله، خو نبي کریم ﷺ په جواب کښې وویل چې: «مَا أَنَا بِقَارِئٍ» یعنې زه قاري او لوستونکی نه یم. ب: د جبرائیل ﷺ او نبي کریم ﷺ ترمنځ ذکر شوي کلمات درې ځله تکرار شوه. ج: په څلورم ځل سره جبرائیل ﷺ د ﴿اَقْرَأْ بِأَسْمِ رَبِّكَ﴾ څخه تر ﴿مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾ پورې ذکر شوي پنځه ایتونه قرائت کړه او نبي کریم ﷺ هم پنځه واړه ایتونه د هغه ﷺ په تعقیب قرائت کړه. د: بیا په نبي کریم ﷺ باندې تبه ورغله او د غار څخه کور ته ورستون شو او هغه کیفیت صورت ونیوه کوم چې د الله ﷻ په توفیق د [المزمل: ۱] ایت لاندې لیکلی شوی دی.

سوالونه او جوابونه

۲- په دې مقام کښې د سړي په ذهن کښې لاندې پوښتنې راپیدا کېږي:

الف: که څوک وایي چې: د هغو درېوو کلمو (اَقْرَأْ، اَقْرَأْ، اَقْرَأْ) مفعول څه شی وه کومې چې جبرائیل ﷺ په اول ملاقات کښې نبي کریم ﷺ ته اورولې وې؟ مونږ وایو چې: د ذکر و شوو درېوو کلمو مفعول او مقروء دغه پنځه ایتونه دي په کومو کښې چې بحث روان دی. یا په بل عبارت: جبرائیل ﷺ نبي کریم ﷺ ته وویل چې د ﴿اَقْرَأْ بِأَسْمِ رَبِّكَ﴾ څخه نیولې تر ﴿مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾ پورې ایتونه قرائت کړه.

ب: که څوک وایي چې: ایا دغه پنځه ایتونه یې ورته لیکلي شوي وړاندې کړه چې قرائت یې کړه؟ مونږ وایو چې: ځینې علماء کرام وایي چې دغه پنځه واړه ایتونه یې ورته په یوه ورځمنه کړه کښې لیکلي شوي وړاندې کړه^(۱).

مګر مونږ ته بهتره برېښي چې د جبرائیل ﷺ به په ذکر و شوو درېوو کلمو سره مطلب دا وه چې ته زما په تعقیب دغه پنځه ایتونه قرائت کړه. یا په بل عبارت: زه چې څه قرائت کوم هغه ته هم قرائت کړه.

ج: که څوک وایي چې: په ﴿اَقْرَأْ بِأَسْمِ رَبِّكَ﴾ کښې د ﴿اَقْرَأْ﴾ د کلمې دپاره مقروء یا مفعول څه شی دی؟

مونږ وایو چې: ځینو مفسرینو کرامو د دغې کلمې دپاره د «مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ» کلمات مقدر گڼلي دي^(۲) مګر مونږ ته دا جواب خوندور نه برېښي ځکه چې د دغه جواب په بنیاد پخپله د «اَقْرَأْ» کلمه د مقروء څخه بهر پاتې کېږي، ته به وایي چې دا کلمه په جلي وحې کښې شامله نه ده.

(۱) الدر المنثور ج ۸ ص ۵۶۲

(۲) روح المعاني ج ۳ ص ۱۷۹

(العلق (۱۶)

نو مونږ ته بهتر جواب دا برېښي چې ذکره شوي د "اقرأ" کلمه تکليفي امر نه دی ترڅو مقروء وغواړي، بلکې دا تکويني امر دی چې په مکن قارئا سره تعبیرېږي.^(۱) يعني اي پيغمبره! ته قرائت کوونکی وگرځه. يا په بل عبارت: رښتيا چې ته قرائت کوونکی نه يې خواوس د خپل رب ﷻ په تکويني امر سره قرائت کوونکی جوړ شه. د: که څوک وايي چې: ايا په ﴿اقرأ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ﴾ کښې هم د ﴿اقرأ﴾ کلمه تکويني امر ده چې مقروء نه غواړي؟

مونږ وايو چې: دلته دغه کلمه تکليفي امر ده او مقروء يې "هَذَا الْقُرْآنُ" دی.^(۲) يعني اي پيغمبره! کله چې ته د خپل رب ﷻ په تکويني امر سره قاري وگرځېدلې نو په خپل اُمت باندې دغه قرآن کریم او هغه څه قرائت کړه کوم چې تاته وحې کېږي. همدې مضمون ته الله ﷻ داسې اشاره کړې ده چې: ﴿لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ﴾ [الإسراء: ۱۰۶] يعني مونږ په تاباندې قرآن کریم د دې دپاره توبه-توبه درنازل کړ چې ترڅو يې ته په خلکو باندې په ارام-ارام سره قرائت کړي.

ه: که څوک وايي چې: نبي کریم ﷺ د حراء په غار کښې څومره موده په تفکري عبادت باندې مشغول وه او ذکر شوي صورتحال په کومه مياشت کښې پېښ شو؟ مونږ وايو چې^(۳): د نبي کریم ﷺ عادت وه چې په کال کښې به يې يوه مياشت په ذکر شوي غار کښې تېروله، ته به وايي چې په کال کښې به يې (زمونږ په اصطلاح) يوه مياشت اعتکاف کاوه. ذکر شوی صورتحال چې په کومه مياشتې کښې تحقق وموند او نبوت او بعثت پکښې ظهور وکړ هغه د رمضان مبارکه مياشت وه.

و: که څوک وايي چې: د سیرت ځينو کتابونو^(۴) ليکلي دي چې ذکر شوي صورتحال په خوب کښې تحقق موندلی وه حال دا چې دا ليکنه د احاديثو څخه مخالفه ده.

مونږ وايو چې: عائشه (أم المؤمنين) رضی الله عنها په خپل يوه حديث کښې وايي چې: په نبي کریم ﷺ باندې د وحې نزول په رښتینو خوبونو سره پيل شو هغه دا چې هيڅ خوب به يې نه لیده مگر هغه به د سبا د رڼا غوندې کټ مټ رښتيا کېده.^(۵)

نو څه لرې نه ده چې هغه صورتحال به نبي کریم ﷺ په خوب کښې هم لېدلی وي کوم چې په احاديثو کښې په اثبات رسېدلی دی او په وېنه يې تحقق موندلی دی.

ز: که څوک وايي چې: د ذکر شوي شان نزول څخه څرگندېږي چې ذکر شوي پنځه ايتونه په ټول

(۱) تفسير القاسمي ج ۱۷ ص ۲۰۲

(۲) تفسير الخازن ج ۶ ص ۵۴۰: اضواء البيان ج ۹ ص ۳۵۱

(۳) سیرت ابن هشام ج ۱ ص ۲۵۴

(۴) سیرت ابن هشام ج ۱ ص ۲۵۵

(۵) صحيح البخاري ج ۲ ص ۱۰۳۳

العلق (۱۱)

قرآن کریم کښې اولني نازل شوي ايتونه دي حال دا چې ځينې علماء کرام وايي چې د "العلق" سورت د ټولو څخه اول او وړاندې نازل شوی دی؟^(۱)

مونږ وايو چې: د دغو علماوو کرامو مطلب دا دی چې اولنی کامل نازل شوی سورت "الفلق" دی^(۲) چې وړاندې ترې بل کامل سورت نه دی نازل شوی، او دا يې مطلب نه دی چې وړاندې ترې هيڅ ايت نزول نه دی موندلی.

"علق" څه معنی؟

۳- په ﴿ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴾ کښې د "علق" کلمه د "عَلَقَة" جمع ده او مونږ د الله ﷻ په توفيق د [الحج: ۵] ايت لاندې ليکلي دي چې دا د هغې جامدې (پرنډ) وينې نوم دی کومه چې د نطفې څخه جوړه شي او بيا ترې په رحم کښې د جنين جوړښت صورت نيسي. يعنې اې محمده! ته د خپل هغه رب ﷻ په نامه قاري (لوستونکی) وگرځه چې ټول مخلوقات يې پيدا کړي دي او هر يوه ته يې د معيشت لاره ښودلې ده، او په تېره بيا چې باشعوره او هوښيار بنيادم يې د هغې منجمدې (پرنډ) وينې څخه پيدا کړی دی کومه چې نه شعور لري او نه هوښياري او نه عقل، نو هيڅ عجيبه نه ده چې ستا رب ﷻ تا د اُميتوب سره سره پرته د زده کړې څخه قاري او لوستونکی وگرځوي.

د ښودانې ډولونه

۴- په ﴿ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴾ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴾ کښې دې ته اشاره ده چې د الله ﷻ ښودانه په لاندې دوه ډولونو سره صورت نيسي:

الف: يوه هغه ښودانه ده چې بدون د ليک او قلم څخه ترسره کېږي لکه چې الله ﷻ فرمايي: ﴿ وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا ﴾ [الكهف: ۶۵] يعنې موسى ﷺ زمونږ يو بنده (خضر ﷺ) موند کړ چې مونږ ورته د خپله جانب (بدون د قلمه) علم ښودلی وه.

ب: بله هغه ښودانه ده چې په ليک او لوست سره حاصلېږي.

نو په دې ايتونو کښې نبي کریم ﷺ ته ډاډ ورکړی شوی دی چې الله ﷻ انسان ته ذکر شوي دواړه ډوله ښودانه کړي ده، او ستا ښودانه د اول ډول څخه ده چې ستا اُميتوب يې بالکل مخه نه شي نيولی.

په دې مقام کښې ځينو مفسرينو کرامو ليکلي دي چې په قلم سره لومړنی ليکونکی ادریس ﷺ وه^(۳)، والله ﷻ اعلم وعلمه اتقن.

(۱) تفسير القرطبي ج ۲۰ ص ۱۱۷

(۲) تفسير القاسمي ج ۱۷ ص ۲۰۱

(۳) روح المعاني ج ۳۰ ص ۱۸۰؛ اضاء البيان ج ۹ ص ۳۶۶

كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَإِتْبَانٌ ﴿١﴾ أَفَرَأَاهُ أَسْتَفْتَىٰ ﴿٢﴾ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ ﴿٣﴾ أَرَأَيْتَ أَزْعَجَ النَّبَىٰ ﴿٤﴾ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ ﴿٥﴾ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَىٰ الْهُدَىٰ ﴿٦﴾ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ ﴿٧﴾ أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٨﴾ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ﴿٩﴾ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ﴿١٠﴾ نَاصِيَةٍ كَذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١١﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ﴿١٢﴾ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ﴿١٣﴾ كَلَّا لَا تَطْفَعُ وَلَا نَسْجُدُ وَلَا أَقْتَرِبُ ﴿١٤﴾ ﴿١٥﴾

[۶] دغسې په کار نه ده (چې د الله ﷻ د نعمتونو شکرگذاري ونه کړه شي. او دا ځکه چې) بېنا هرومرو انسان سرکشي کوي.

[۷] (البته) د دې کبله چې خپل خان (په مال سره) بې پروا گوري.

[۸] (ای انسانه!) یقیناً خپل رب ﷻ ته ستا بهرته ستنېدل دي (نو محاسبه به درسره وکړي).

[۹] (ای هوښیاره لیدونکيه!) ته د هغه چا په هکله خبر راکړه کوم چې منعه کوي.

[۱۰] (البته) مخلص بنده، چې کله لمونځ کوي (چې دا مه کوه. ایا نوموړی منعه کوونکی نه پوهېږي چې الله ﷻ هر شی گوري؟).

[۱۱] ته (د نوموړي په هکله) خبر راکړه که چرته هغه (په خپل گومان) په هدایت (او سمه لاره) باندې وي.

[۱۲] یا هغه (په خپل گومان) په تقوی سره امر کوي (چې ایا نوموړی نه پوهېږي چې الله ﷻ هر شی گوري؟).

[۱۳] ته (د نوموړي په هکله) خبر راکړه که چرته هغه (واقعاً) تکذیب کوي او (توحید ته) شاوړاوي.

[۱۴] چې ایا نوموړی نه پوهېږي چې الله ﷻ (هر شی) گوري؟

[۱۵] دغسې نه ده (چې نوموړی به بې سزا پاتې شي. او دا ځکه چې) که نوموړی (د کفریاتو او شرکیاتو څخه) منعه نه شي نو هرومرو ضرور به یې مونږ په پیکي سره سخت راکاږو.

[۱۶] (البته) په دروغژن (او) خطاکار پیکي سره.

[۱۷] نوموړی (جنایتکار دې خپل نصرت ته) خپله شوری وبلې.

[۱۸] ډېر ژر ده (چې په دغه صورت کېنې به) مونږ د عذاب قوتناکې پرېستې راوبلو.

[۱۹] دغسې نه ده (چې د نوموړي د لاسه څه پوره شي).

(نوای پیغمبره!) د نوموړي بې اطاعتۍ ته ادامه ورکړه او (خپل رب ﷻ ته) سجدې (لمونځونه) کول (خپل خان) ورنژدې کوه.

شان نزول او ارتباط

۱۔ د ذکر و شور ایتونو په شان نزول کښې ښه اوږد حدیث روایت شوی دی چې مونږ یې لاندې ټکو کښې راخلاصه کوو:

الف: یو ځل ابو جهل سوگند یاد کړ چې که چرته محمد ﷺ وگوري چې په لمانځه باندې ولاړ وي نو هرومرو به یې په خټ پښه کېږدي او مخ به یې په خاورو سره لیت پیت او څر پرې کړي.

ب: بله ورځ نوموړي د کعبې شریفې په شاوخوا کښې نبي کریم ﷺ په لمانځه باندې ولیدل نو هغه ﷺ خوا ته وروان شو ترڅو خپل سوگند ته عملي ښه ورکړي، خو ناڅاپه په داسې حال کې بیرته راستون شو چې مخ ته یې لاسونه نیولي وه، تا به ویل چې څه غټ خطر ورته متوجه دی.

ج: د نوموړي څخه چا پوښتنه وکړه چې دا ولې؟
د: هغه جواب ورکړ چې زما او د محمد ﷺ ترمنځ د اور ډېر غټ خندق حائل شو او ډېر خطرناک صورتحال پېښ شو، نو ځکه بیرته راستون شوم.

ه: نو د دغه حالت په هکله نبي کریم ﷺ وفرمایيل چې: «لَوْ دَنَا مِنِّي لَأَخْتَطَفْتُهُ الْمَلَائِكَةُ عَضْوًا»^(۱) یعنې که بالفرض نوموړی ماته رانژدې شوی وی نو پرېښتو به اندام-اندام تېستولی وی. همدارنګه نبي کریم ﷺ د ابو جهل د ذکرې شوې خبرې په هکله په یوه بل حدیث کښې فرمایلي دي چې: «لَوْ قَعَلَهُ لَأَخَذْتُهُ الْمَلَائِكَةُ»^(۲) یعنې که بالفرض نوموړی هغه کار کړی وی په کوم باندې یې چې سوگند یاد کړی وه نو پرېښتو به هرومرو نیولی وی (او ټولو خلکو به لیدلی وی).
نو الله ﷻ ذکر شوي ټول ایتونه د سورت ترپایه پورې نازل کړه^(۳).

۲۔ په وړاندېنيو ایتونو کښې په بندګانو باندې د الله ﷻ نعمتونو ته اشاره شوې وه او په دې ایتونو کښې د ناشکره بندګانو غبرګون ته اشاره کېږي چې حاصل یې داسې راخېږي:

د مطلب خلاصه

انسان ته په کار دي چې د خپل رب ﷻ د نعمتونو شکریه وکړي او خپل اصلیت هېر نه کړي، خو د ناشکره انسان عکس العمل دا دی چې:

۱۔ یقیناً نوموړی د دې کبله طغیان او سرکشي کوي چې خپل ځان ورته بې پروا برېښي چې لیک او لوست کولی شم او عقل لرم او هم مې اقتصادي مشکلات حل دي.

۲۔ ای ناشکره انسانه! تاته ذکره شوې کړنلاره خپلول په کار نه وه. او دا ځکه چې ته هرومرو د قیامت په ورځ د خپل رب ﷻ حضور ته رجوع کوونکی یې چې هلته به ضرور د ډېرې سختې محاسبې لاندې واقع شې.

(۱) صحیح مسلم ج ۲ ص ۳۷۲

(۲) صحیح البخاري ج ۲ ص ۷۴۰: جامع الترمذي ج ۲ ص ۱۷۳

(۳) روح المعاني ج ۳۰ ص ۱۵۳

۳۔ ای لیدونکیه! ته د ناشکره انسان په ارتباط لاندې پوښتنې جوابې کړه:

الف: ته خبر راکړه که نوموړی یو عادي بنده نه بلکې د الله ﷻ مخلص بنده (پیغمبر) د دې څخه منع کوي چې د خپل رب ﷻ عبادت وکړي او لمونځ ورته اداء کړي. ایا نوموړی نه پوهېږي چې الله ﷻ یې گوري؟ ایا مطابقه سزا به ورته کړي؟

ب: ته خبر راکړه چې که د نوموړي ذکر شوی کار د ده په گومان د هدایت په بنیاد صورت نیولی وي او یا ورته دغه کار په تقوی باندې امر کول برهښي، ایا نوموړی نه پوهېږي چې الله ﷻ هر شی گوري او هدایت او تقوی دواړه پېژني؟

ج: ته خبر راکړه چې که نوموړی رښتینی پیغمبر تکذیبوي او د توحید څخه مخ اړوي ایا نوموړی نه پوهېږي چې الله ﷻ هر شی گوري او په هر شی علم لري؟ نو ایا خپل غضب به ورباندې نازل نه کړي؟

۴۔ انسان ته دغه کړنلاره خپلول په کار نه دي او دغسې نه ده چې دا به ورته په گټه تمام شي. او دا ځکه چې:

که نوموړی خپله کفري او شرکي لاره پرېږدي او توحیدي لاره غوره نه کړي نو مونږ به یې د پیکي د وینستانو څخه ونیسو او د دوزخ اور ته به یې ورتهیل وهو. البته د هغه پیکي د وینستانو څخه چې د ډېر دروغژن او غټ خطاکار په تندي باندې رازانگي او خواره دي.

۵۔ ای پیغمبره! نوموړی ناشکره انسان وایي چې د ضرورت په وخت کښې به خپلو کومکیانو او د شورا غړو (اشتراک کوونکو) ته اواز وکړي او خپل نصرت ته به یې راوبلي.

نو که نوموړی دغه کار وکړي مونږ به د عذاب پرېستو ته بلنه ورکړو او امر به ورته وکړو چې نوموړی اندام-اندام کړي او هډوکي یې په ځمکه باندې هرې خوا ته وشیندي.

۶۔ ای پیغمبره! دغسې نه ده چې نوموړی ناشکره انسان به په تاباندې خپل سوء قصد عملي کړی شي.

نو ته د نوموړي هیڅ پروا مه ساته او خپل رب ﷻ ته عبادت کوه او په سجدو سره ورته نژدېکت ترلاسه کوه، ستا رب ﷻ ستا نصرت کوونکی او مددگار دی.

توضیحات

۱۔ د ﴿أَنْ رَّأَاهُ أَسْتَغْنَى﴾ ایت د ﴿لَيَطْفَى﴾ دپاره مفعول دی^(۱). یعنې ناشکره انسان د دې کبله طغیان او سرکشي خپلوي چې خپل ځان بې پروا گوري چې ټولې اړتیاوې مې پوره دي او د هیڅ شي کمبود نشته.

همدې مضمون ته الله ﷻ په بل ایت کښې داسې اشاره کړې ده چې: ﴿وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ﴾ [الشوری: ۲۷] یعنې که الله ﷻ خپلو بندگانو ته روزي پراخه کړې وی نو

(۱) تفسیر ابي السعد ج ۹ ص ۱۷۸

(د طبیعت په مطابق) به یې په ځمکه کښې بغاوت اخیست کړی وي.

۲- په ﴿أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ﴾ کښې په ﴿أَرَأَيْتَ﴾ کښې هغه چا ته خطاب دی کوم چې لیدل کولی شي او د بصیرت خاوند وي.^(۱)

په دې باندې علاوه، که څه هم د ﴿الَّذِي يَنْهَىٰ﴾ څخه ابو جهل مراد دی او د ﴿عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ﴾ کلمات د نبی کریم ﷺ څخه کنایې دي^(۲) مگر د مفهوم په اعتبار سره د قیامت تر ورځې پورې ټولو ابو جهل صفت څلکو ته شمولیت لري چې مخلص بندگان د الله ﷻ عبادت ته نه پرېږدي.

دا د یو پلوه، او د بله پلوه د ذکرې شوې ﴿أَرَأَيْتَ﴾ کلمې اولنی مفعول مذکور دی چې د ﴿الَّذِي يَنْهَىٰ﴾ څخه عبارت دی او دوهم مفعول یې مقدر دی چې په ﴿أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ﴾ سره ترې تعبیر کېدلی شي په کوم باندې چې د درېمې ﴿أَرَأَيْتَ﴾ کلمې دوهم مفعول دلالت کوي. یعنې ای سترګې درلودونکېه! ته خبر راکړه چې هغه کافر معاند کس چې د الله ﷻ مخلص بنده د عبادت څخه منع کوي ایا نوموړی نه پوهېږي چې الله ﷻ یې گوري او سزا به ورکړي؟

هېر مونه شي

۳- هېر مونه شي چې مفسرینو کرامو د ﴿أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ﴾ او ﴿أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ﴾ دوه ایتونه په متعددو ډولونو سره تفسیر کړي دي^(۳)، خو کوم ډول تفسیر چې مونږ ته ښه ښکاره شوی دی او د ضمائرو د انتشار مخه هم پکښې نیولې شوې ده هغه په لاندې ټکو کښې راخلاصه کېږي:

الف: د ﴿أَرَأَيْتَ﴾ لومړنی مفعول مقدر دی کوم چې په وړاندېني ایت کښې په صراحت سره ذکر دی چې ﴿الَّذِي يَنْهَىٰ﴾ دی.

ب: د ﴿أَرَأَيْتَ﴾ دوهم مفعول هم مقدره جمله ده چې په ﴿أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ﴾ سره ترې تعبیر کېدلی شي کومه چې د درېمې ﴿أَرَأَيْتَ﴾ کلمې دپاره دوهم مذکور مفعول ده.

ج: په ﴿إِنْ كَانَ﴾ او ﴿أَوْ أَمَرَ﴾ کښې دواړه مستتر ضمیرونه ﴿الَّذِي يَنْهَىٰ﴾ ته راجع دي کوم چې وړاندې ذکر دی.

د: د دغو دواړو شرطونو سره د ﴿عَلَىٰ زَعْمِهِ﴾ کلمات مقدر دي.

ه: د دغو دواړو شرطونو په جزا باندې ذکره شوې مقدره جمله دلالت کوي کومه چې د ﴿أَرَأَيْتَ﴾ کلمې دپاره دوهم مفعول واقع شوې ده.

نو د پورتنیو ټکو په ملحوظ یې د معنی حاصل داسې راخېږي چې: ای کتونکېه! ته ښه فکر وکړه او په حقه خبره باندې جواب راکړه چې:

(۱) تفسیر ابی السعود ج ۹ ص ۱۷۹: تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۲۱۲

(۲) الباب فی علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۴۲۰

(۳) روح المعاني ج ۳۰ ص ۱۸۳: تفسیر الطبري ج ۳۰ ص ۲۵۴: تفسیر القرطبي ج ۲۰ ص ۱۲۴

۳۰) ایا که نوموړی منعه کوونکی په خپل گومان په دغه کار کښې په سمه لاره روان وی او یا که نوموړی په خپل خیال په دغه کار کښې په تقوی سره امر کوي (چې د الله ﷻ د عبادت څخه پرهېز رکړي). نو ایا نوموړی نه پوهېږي چې الله ﷻ یې گوري او د کړنلارې سره موافقه سزا به ورکړي؟

سوال جواب

۴- که څوک وايي چې: په دې کښې څه حکمت دی چې دلته د "أَرَأَيْتَ" درې کلمې نازلې شوې، حال دا چې د درېواړو دپاره د ﴿أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى﴾ ایت دوهم مفعول واقع شوی دی، خو د اولنېو دواړو دپاره مقدر دی او د درېمې ﴿أَرَأَيْتَ﴾ دپاره مذکور دی؟ مونږ وايو - والله ﷻ اعلم - چې: دا د دې دپاره چې ذکر شوی تعدد په درېوو قباحتونو باندې دلالت وکړي هغه دا چې:

الف: په ﴿أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى﴾ کښې دې ته اشاره ده چې د عبادت څخه بندگان منعه کول په هر حال بد کار دی.

ب: په ﴿أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى﴾ (۱) او ﴿أَمَرَ بِالْتَّقْوَى﴾ کښې دې ته اشاره ده چې دغه منعه کول په هغه حال کښې ډېر بد کار دی چې منعه کوونکی خپل ځان په هدايت باندې او همدارنگه په تقوی باندې امر کوونکی هم گڼي.

ج: په ﴿أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى﴾ کښې دې ته اشاره ده چې ذکره شوې منعه په هغه وخت کښې زښته ډېره بده ده چې کله د هغه چا د پلوه صورت ونيسي کوم چې د پیغمبر تکذیب کوونکی او همدارنگه توحید ته شا اړوونکی وي.

د "تَسْفَع" او "نَاصِيَةٍ" معناوې

۵- په ﴿لَنْتَفَعًا بِالْناصِيَةِ﴾ (۲) ناصیه کذبۃ خاطرة کښې د ﴿لَنْتَفَعًا﴾ په کلمې پورې د ناکید خفیف "ن" اتصال موندلی دی چې "تَسْفَعُن" لوستله کېږي خو د عثمانی خط د امله یې په قرآن کریم کښې لیکنه په "الف" سره ده (۱). دغه کلمه د "تَسْفَع" - لکه "ضَرْب" - څخه اشتقاقه شوې ده چې په شدت سره راکشولو ته ویل کېږي (۲).

او د "ناصیه، ناصیه" دواړه کلمې پکښې هره یوه د تندي (تندی) معنی ورکوي او د تندي په وېشتانو باندې یې هم اطلاق کېږي (۳)، چې په پښتو کښې ورته "پیکي" ویلی کېږي. یعنې که ذکر شوی طاغي او ناشکره انسان د خپلو شرکیاتو څخه منعه نه شي او په همدې کفری حالت باندې مړ شي نو هرومرو به یې مونږ د سر د وېشتانو (پیکي) څخه ونیسو او دوزخ ته به یې

۱- تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۲۱۱
۲- لسان العرب ج ۸ ص ۱۵۸
۳- مفردات الراغب ص ۵۱۷: روح المعانی ج ۲۰ ص ۱۸۷

العلق (۱۹)

په شدت سره کش کړو، البته داسې پیکې چې ډېر دروغون او ډېر خطا کار دی. همدې مضمون ته په بل ایت کې اشاره شوې ده چې: ﴿فَيُخَذُ بِالنَّوَصِي وَالْأَقْدَامِ﴾ [الرحمن ۴۱] یعنې د مجرمانو تندي (پیکې) او پښې به ونيولی شي (او دوزخ ته به ورگوزار کړی شي).

سوال جواب

۶- که څوک وايي چې: د څه حکمت په بنياد په دې مقام کې د 'کذب' او 'خطا' دواړو نسبت پیکې ته وکړی شو حال دا چې دغه دواړه په خپله کافر پورې ارتباط لري؟
مونږ وايو چې: د اکثرو جنايتکارانو او کافرانو عادت دی چې د خپلو سرونو وېستان کموي خو پیکې اوږده پرېږدي، نو دلته د جنايتکار څخه د تحقير دپاره په پیکې سره تعبير صورت نيولی دی، او 'کذب' او 'خطا' دواړه ورته نسبت شوي دي.

د 'نادي' او 'الزبانية' معناوې

۷- په ﴿فَلْيَذْغُ نَادِيَهُ﴾ (سَدَّغُ الزَّبَانِيَّةُ) کې د 'نادي' کلمه د الله ﷻ په توفيق د [العنكبوت ۲۹] ایت لاندې تشرېح شوې ده چې د اجتماع او شوری معنی ورکوي، بيا تشرېح کولو ته يې څه اړتيا نه گورو.

او د 'زبانية' کلمې پکې د 'زبن' - لکه 'ضرب' - څخه اشتقاق موندلی دی چې په شدت سره د تېل وهلو دپاره وضعه شوې ده^(۱)، خو په دې مقام کې ذکره شوې کلمه د قوتناکو پرېښو معنی ورکوي^(۲).

همدارنگه په ذکره شوو ايتونو کې د ابو جهل هغه خبره رده شوې ده چې ويل به يې: «فَاَيُّ نَادٍ أَكْثَرُ مِنِّي»^(۳) يعنې په مکه معظمه کې زما څخه زيات مجلس درلودونکي نشته زه غټه شورا لرم (نو که ضرورت شو خپل نصرت ته به يې راوغواړم).

نو حاصل يې داسې راخېږي چې: ذکر شوی جنايتکار (ابو جهل) دې خپل کومک ته خپل د مجلس غړي وروغواري نو ډېر ژر ده چې مونږ به تېل وهونکې او دیکه کوونکې پرېښې راوبلو (او په نوموړي باندې به يې مسلطې کړو).

په همدې ارتباط عبد الله بن عباس رضی الله عنهما ويلي دي چې: «لَوْ دَعَا نَادِيَهُ لَأَخَذَتْهُ مَلَائِكَةُ الْعَذَابِ مِنْ سَاعَتِهِ»^(۴) يعنې که ابو جهل خپل د مجلس غړي وربللي وی نو نوموړی به سمدستي د عذاب پرېښتو نيولی وی.

(۱) القاموس المحيط ج ۲ ص ۴۳۲

(۲) تفسير القرطبي ج ۲۰ ص ۱۲۶

(۳) جامع الترمذي ج ۲ ص ۱۷۳

(۴) تفسير ابن كثير ج ۴ ص ۵۲۹

هېر مونه شي

۱- هېر مونه شي چې عربي ليک دود ته په پام سره بايد په ﴿ سَنَدُعُ الزَّبَابِيَّةَ ﴾ کښې د ﴿ سَنَدُعُ ﴾ کلمه په "و" سره "سَنَدُعُو" ليکلی شوی وي، خو عثمانی رسم الخط د قیامت تر ورځې پورې خپل شکل نه بدلوي.

د تلاوت خوارلسمه سجده

۹- په ﴿ لَا تُطِغُهُ وَآسَجُدْ وَأَقْتَرِبْ ﴾ کښې د تلاوت خوارلسمه او وروستنی سجده نازل شوې ده چې مونږ یې مربوط ضروري احکام د الله ﷻ په توفیق د [الأعراف: ۲۰۶] لاندې ليکلي دي.

خو په دې مقام کښې ورباندې لاندې وضاحتونه وراضافه کوو:

الف: ابو هريره ؓ ويلي دي چې: «سَجَدْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ وَأَقْرَأَ بِاسْمِ رَبِّكَ»^(۱) یعني مونږ د الله ﷻ د پیغمبر سره په "الْإِشْقَاق" او "الْعَلَق" دواړو سورتونو کښې د تلاوت سجدې کړې دي.

ب: نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ فَأَكْثَرُوا الدُّعَاءَ»^(۲) یعني خپل رب ﷻ ته د بنده ډېر نژدې حال دا دی چې نوموړی سجده کوونکی وي نو تاسو (په دغه حال کښې) ډېر سوالونه کوئ (څه لرې نه ده چې قبول کړی شي).

په همدې ځای باندې د "الْعَلَق" سورت پښتو ترجمه او تفسیر د الله ﷻ په توفیق ختم شو.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الْمُقْرَبِينَ لَكَ.

۱۴۲۶/۲/۷ هـ ق - ۱۳۸۳/۱۲/۲۷ هـ ش.

القدر (۹۷)

سرینزه

- ۱- د دې سورت نوم (القدر) د همدې سورت په لومړنيو درېوو ايتونو كښې نازل شوی دی.
- ۲- د دې سورت په مكيتوب او مدنيتوب كښې اختلاف دی^(۱)، خو د اكثر و علماوو كرامو په نزد مكې دی^(۲).
- ۳- د دې سورت د ايتونو شمېر پنځه (۵) ايت دي^(۳).
- ۴- د دې سورت د كلماتو شمېر دېرشو (۳۰) كلمو ته رسېږي^(۴).
- ۵- د دې سورت د حرفونو شمېر ايله يو سلو دولسو (۱۱۲) حرفونو ته پورته شوی دی^(۵).
- ۶- د دې سورت (القدر) او د وړاندېني سورت (الفلق) تناسب پوره واضحه دی چې هلته د قرآن كريم د نزول پيل ته اشاره شوې وه او دلته د قرآن كريم د شان عظمت او لویۍ ته اشاره كېږي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿۱﴾ وَمَا أَذْرَكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿۲﴾ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿۳﴾ تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ ﴿۴﴾ سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ

نُطْلِعَ الْفَجْرَ ﴿۵﴾﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر رحم والا الله ﷻ په نامه.

- [۱] يقينا مونږ قرآن كريم په عظمت درلودونكې شپه كښې نازل كړی دی.
- [۲] او ته څه شي پوه كړې چې عظمت درلودونكې شپه څه شی ده؟ (خومره عظمت لري؟).
- [۳] عظمت درلودونكې شپه د يو زر مياشتو څخه بهتره (غوره) ده (د دغې يوې شپې عبادت د يو زر مياشتو د عبادت څخه ډېر بهتر دی).
- [۴] په دې شپه كښې پرېښتې او جبرائيل ﷺ د خپل رب ﷻ په حكم (او اجازه ځمكې ته) رابښته كېږي. (البته) د هر (هغه) كار (د شروع) دپاره (د كوم اجراء كول چې د كال په اوږدو كښې پيل كړی شوي وي).
- [۵] (دا شپه د معنوي امراضو څخه) سلامتيا ده (چې قرآن كريم پكښې نزول موندلی دی).
- دا شپه (د ثواب د حيثه) د سبا تر راختلو پورې (اوږده) ده.

(۱) المعجم الوجيز ج ۱۶ ص ۳۳۸

(۲) تفسير الفاسي ج ۱۷ ص ۲۱۴

(۳) تفسير المعونې ج ۴ ص ۵۰۸

(۴) تفسير العزيز ج ۶ ص ۵۴۴

(۵) القاب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۴۲۶

توضیحات

القدر (۱۲)

۱۔ په ۱۰ اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ ۱۰ کښې د ۱۰ ضمير قرآن کریم ته راجع دی ۱۰، که څه هم قرآن کریم وړاندې په صراحت سره ذکر نه دی مگر د مقام په لحاظ مذکور گڼلی کېږي او په دې باندې علاوه د وړاندې سورت (العلق) په [۳] ایت کښې ورته په ۱۰ اقْرَأْ ۱۰ سره هم اشاره شوې ده.

دا د یو پلوه، او د بله پلوه مونږ د الله ﷻ په توفیق د [البقرة: ۱۸۵] او د [الدخان: ۳] ایتونو لاندې هم لیکلي دي چې قرآن کریم په یوه شپه (لَيْلَةُ الْقَدْرِ) کښې په دوه معناوو سره نازل شوی دی. هغه دا چې الف: په یوه شپه کښې د لوح محفوظ څخه ټول قرآن کریم په یو ځل نازل کړی شو او د نزول اسمان په ۱۰ بَيِّنَاتُ الْغُزَا ۱۰ نومي مقام کښې کېښودل شو او بیا په دروشتو کلونو کښې ځمکې ته رابښکته کړی شو.

ب: لکه چې د [العلق: ۱] ایت لاندې ورته اشاره شوې ده، د قرآن کریم نزول په لیلۃ القدر کښې د پنځو ایتونو په نزول سره پیل شوی دی، نو د دغو پنځو ایتونو نزول ته د ټول قرآن کریم د نزول لقب ورکړی شوی دی.

"قَدْر" څه معنی؟

۱۔ په دې مقام کښې د ۱۰ الْقَدْرِ ۱۰ کلمه درې کرته نازله شوې ده چې علماوو کرامو په متعددو معناوو سره تفسیره کړې ده ۲، خو د مقام په لحاظ بهتره برېښي چې دلته د عظمت او شرف معنی ورکړي چې په [الدخان: ۳] ایت کښې د همدغې شپې څخه په مبارکې شپې سره تعبیر نازل شوی دی.

سوالونه او جوابونه

۲۔ دلته د سړي په ذهن کښې لاندې سوالونه گرځي راگرځي:
الف: که څوک وایي چې: په څه مناسبت هغه شپه د عظمت او شرف شپه بلله شوې ده په کومه کښې چې قرآن کریم نزول موندلی دی؟
مونږ وایو چې: که څه هم د دغې شپې د عظمت او شرف دپاره دا هم کفایت کوي چې د قرآن کریم د نزول دپاره ځانگړې شوې ده مگر عظمت او شرف ته یې په ۱۰ لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ ۱۰ سره تفصیل ورکړی شوی دی چې په دغې شپه کښې د نېک عمل ثواب د هغه نېک عمل د ثواب څخه بهتر دی کوم چې په یو زر میاشتو کښې ترسره شوی وي ۴.
یا په بل عبارت: د لیلۃ القدر د یوې شپې عبادت (که څه هم ستومانې پکښې ډېره لږه ده) د

(۱) اضاء البیان ج ۹ ص ۴۷۹

(۲) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۲۹

(۳) زاد المسیر ج ۸ ص ۱۸۳

(۴) تفسیر الطبري ج ۳۰ ص ۲۶۰

دېرش زرو (۳۰۰۰۰) شپو د عبادت څخه غوره او بهتر دی سره د دې چې ستوماني پکښې ډېره ده چې زړ میاشتي د دېرشو زرو شپو سره تقریباً مساوي دي.
 ب: که څوک وايي چې: په دې کښې څه حکمت دی چې په ایت شریف کښې د دېرشو زرو (۳۰۰۰۰) شپو څخه په زرو (۱۰۰۰) میاشتو سره تعبیر نازل شو؟
 مونږ وايو: واللہ اعلم چې: حکمت پکښې د روژې د میاشتي بهتری ته اشاره ده چې د قرآن کریم د نزول میاشت هم بهتره ده او شپه یې هم بهتره ده.

که بالفرض په میاشتو صراحت نه وی نازل شوی نو دغه اشاره به پته پاتې وی.
 ج: که څوک وايي چې: نبي کریم ﷺ په یوه حدیث کښې عائشه رضی الله عنها مخاطبه ګرځولې ده چې: «وَلْتَكُنَّ عَلَى قَدْرِ نَصَبِكَ»^(۱) یعنې لاره شه د تنعیم څخه احرام وټړه او خپله عمره اداء کړه، مګر د دې عمرې ثواب ستا د ستوماني په اندازه دی (هومره ثواب نه درکولی کېږي څومره چې د میقات په احرام سره ورکولی کېږي). نو پوښتنه دا ده چې ایا دغه حدیث د ایت سره منافي نه دی؟ ایا د حدیث مفهوم دا نه دی چې اجر او ثواب په هر عبادت کښې د ستوماني په اندازه دی؟
 مونږ وايو چې: د نېکو اعمالو او عبادتونو د اجرونو زیادت ډېر اسباب لري لکه:
 اول: د مکان په لحاظ، لکه چې په حرمینو کښې لمونځونه ډېر ثوابونه لري^(۲).
 دوهم: د زمانې په لحاظ، چې د روژې په میاشت کښې نفل د فرضو ثواب ته رسېږي^(۳).
 درېم: د عمل د اهمیت په لحاظ، چې نبي کریم ﷺ په یوه حدیث کښې فرمایلي دي چې: «رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ يَوْمٍ فِيمَا سِوَاهُ»^(۴) یعنې د الله ﷻ په لاره کښې (جهاد ته) یوه ورځ نیاري نیول د یو زر ورځو د تیاري نیولو څخه بهتر دي (البته چې د جهاد دپاره نه بلکې) د بل عبادت دپاره صورت ونیسي.

څلورم: د عمل کوونکي د ستوماني په لحاظ، چې ذکر شوي حدیث ورباندې دلالت کوي.
 نو په حدیث کښې د بهتری یوه سبب ته اشاره شوې ده او حصر پکښې مطلب نه دی ترڅو د ایت شریف سره منافات ولري او اعتراض وارد شي.

د: که څوک وايي چې: ليلة القدر د کومې شپې څخه عبارت دی؟
 مونږ وايو چې: علماوو کرامو په دې باره کښې په مختلفو دلایلو سره متعدد اقوال کړي دي چې تقریباً څلوېښتو (۴۰) قولونو ته رسېږي^(۵)، خو کوم شی چې بهتر برېښي هغه دا دی چې:
 اول: د دغې شپې په ارتباط د [البقرة: ۱۸۵] او د [الدخان: ۳] ایتونو لاندې د الله ﷻ په توفیق

(۱) صحیح مسلم ج ۱ ص ۳۹۰: مسند احمد بن حنبل ج ۹ ص ۲۹۲

(۲) جامع الترمذي ج ۱ ص ۷۴

(۳) مشکوٰۃ المصابیح ج ۱ ص ۱۷۳

(۴) مسند احمد بن حنبل ج ۱ ص ۱۳۷

(۵) تفسیر المظهر ج ۱ ص ۳۱۲: تفسیر القرطبي ج ۲ ص ۱۳۵

لیکلی شوي دي چې دغه شپه د رمضان (روژې) په میاشت کېږي ده، په همدې مطلب باندې ایتونه
دلالت کوي.

دوهم: د احادیثو څخه راجحه برېښي چې دا شپه د روژې په وروستیو لسو شپو او په تېره بیا په
طاقو شپو کېږي او په مشخصه توګه اوه ویشتمه شپه ده، والله اعلم بحقیقة الحال.

۵: که څوک وایي چې: د لیلة القدر په ارتباط کوم کوم احادیث روایت شوي دي؟
مونږ وایو چې: په همدې ارتباط ځینو مفسرینو کرامو د احادیثو ښه غټه مجموعه راغونډه کړې
ده^(۱) - وجزاهم الله خیرا - چې دلته فقط د لاندې احادیثو په ذکر باندې اکتفاء کېږي:

اول: نبي کریم ﷺ په یوه حدیث کې فرمایلي دي چې: «خَرَجْتُ لِأَخْبِرْكُمْ بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ فَنَلَاخِي فَلَانٌ
وَفَلَانٌ فَرَفَعْتُ»^(۲) یعنې زه د کوره راووتلم ترڅو تاسو ته په لیلة القدر سره خبر درکړم (چې فلانکې
شپه ده) خو د فلاني او فلاني جګړه وه نو پېژاندل یې راڅخه اوچت کړی شوه. یا په بل عبارت دې
اتفاقي او اختلاف د کبله راڅخه هېره شوه چې کومه شپه ده؟.

دوهم: نبي کریم ﷺ په یوه حدیث کې عائشه رضی الله عنها مخاطبه کړه چې: «اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ لُجْبَا
الْعَفْوِ فَاعْفُ عَنِّي»^(۳) یعنې (ای عائشې! که ته د لیلة القدر سره برابره شوې او هغه دې وموندله) نو
ووايه چې: ای الله ﷻ یقیناً ته عفو کوونکې یې (او) عفو خوښوي نو زما څخه عفو وکړې.

و: که څوک وایي چې: بنیادم به په څه پوه شي چې دا شپه لیلة القدر ده؟
مونږ وایو چې: څه خاص یقیني علامات نشته چې ذکره شوې شپه ورباندې وپېژاندله شي، او نه
یې په پېژاندلو کې څه خاصه ګټه شته او نه پکېښي په پېژاندلو سره څه اجر و نه زیاتېږي.
په کار دي چې هر څوک د هرې شپې په عبادت کې زیار وباسي نو د قیامت په ورځ به
ورځرګنده شي چې فلانکې شپه لیلة القدر وه، الله ﷻ هیڅ نېک عمل نه ضائع کوي.

همدارنګه څه لرې نه ده چې ځینو بندگانو ته الله ﷻ ذکره شوې شپه په څه خاصو ښو سره
وروپېژني. د مثال په توګه یو سړی وایي چې د روژې اوه ویشتمه شپه وه د خوبه راوېښ شوم چې د
کوټې په شمول ټوله منطقه داسې رڼا وه لکه د څوارلسمې سپوږمۍ رڼا، په دغې رڼا کې هیڅ شي
سوری نه درلود، لکه څنګه چې د لمر په رڼا کې په ځینو ځایونو باندې لمر وي او په ځینو باندې
سوری وي، بلکې کوټه او د باندې انګړ دواړه یو برابر روښانه وه، الله ﷻ اعلم بما قال.

ز: که څوک وایي چې: په ۱۰ تَنْزِلُ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ ۝ کېږي د "الرُّوح" کلمه دلته څه
معنی ورکوي؟

مونږ وایو چې: جمهورو علماوو کرامو په دې مقام کې دغه کلمه په جبرائیل ﷺ سره تفسیر

(۱) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۳۲: الدر المنثور ج ۸ ص ۵۶۹، ۵۸۴: تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۴۴

(۲) صحیح البخاري ج ۱ ص ۲۷۱

(۳) سنن ابن ماجه ص ۲۷۴

کړې ده^(۱)، چې په بل ایت کښې ورباندې تقریباً صراحت نازل شوی دی چې: ﴿تَزَلُ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ﴾ [الشعراء: ۱۹۳] یعنې د (الله ﷻ د پلوه) قرآن کریم امانتگري پرېښتې (جبرائیل ﷺ) نازل کړې دی.

ح: که څوک وایي چې: په لیلة القدر کښې ځمکې ته د جبرائیل ﷺ په شمول د پرېښتو په رابښکته کېدلو کښې څه حکمت دی؟

مونږ وایو -والله ﷻ اعلم- چې: د پرېښتو د نزول سره د الله ﷻ د رحمتونو نزول ملگري وي ترڅو نړۍ د ځمکې اوسېدونکي استفاده وکړي.

نو په دغې شپه کښې د پرېښتو نزول د هغو پرېښتو نزول ته ورته دی کومې چې رابښکته کېږي او د ذکر حلقې احاطه کوي چې نبي کریم ﷺ ورته په یوه اوږده حدیث کښې اشاره کړې ده^(۲).

هېر مونه شي

۳- په ﴿مِنْ كُلِّ أَمْرٍ﴾ په کلماتو کښې باید لاندې نکات هېر نه کړي شي^(۳):

الف: د "من" توری د ﴿تَنْزَلُ﴾ په کلمې پورې تعلق نیسي او د سبب په معنی باندې دلالت کوي.

ب: په ﴿مِنْ كُلِّ أَمْرٍ﴾ کښې د "أمر" کلمه د هغه کار څخه عبارت ده کوم چې د هر کال په اول کښې د لوح محفوظ څخه راجدا کولی کېږي او پرېښتو ته د اجراء دپاره ورکولی کېږي.

همدې کار ته په [الدخان: ۴] ایت کښې اشاره شوې ده چې هملته د عبد الله بن عباس رضی الله عنهما په یوه حدیث سره ښه پوره تفسیر شوی دی.

یعنې په دغې شپه کښې د جبرائیل ﷺ په شمول د خپل رب ﷻ په امر او اجازه پرېښتې ځمکې ته د هغه کار سره راکوزېږي کوم چې د لوح محفوظ څخه د اجراء دپاره راجدا کړی شوی وي.

سوال جواب

۴- که څوک وایي چې: راجدا کړی شوي کارونه خو په ټول کال کښې اجراء کېږي، نه په دغې یوه شپه کښې، نو په دغې شپه کښې د هغو د رابښکته کولو معنی څه ده؟

مونږ وایو چې: د راجدا کړی شوو کارونو د راکوزولو معنی دا ده چې په همدغې شپه کښې یې په اجراء باندې پیل صورت نیسي نه دا چې ټول په دغې یوه شپه کښې اجراء کېږي. د دغه جواب یو نظیر وړاندې په لومړنۍ توضیح کښې د قرآن کریم په هکله تېر شوی دی، والحمد لله ﷻ.

نحوي تحلیلونه

۵- د ﴿سَلَّمَ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ﴾ کلمات د اعراب په لحاظ په لاندې دوه وو ډولونو سره تحلیل شوي دي:

(۱) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۲۱۶: تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۴۸

(۲) صحيح البخاري ج ۲ ص ۹۴۸

(۳) روح المعاني ج ۳ ص ۱۹۶

القدر (۱۲)

الف: چې د ﴿سَلَّمَ﴾ کلمه د سلامتیا معنی ورکړي^(۱) او د مقدري مبتدا (لَيْلَةُ الْقَدَرِ) دپاره خبر شي، نو په دې تحلیل سره د ﴿حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ﴾ کلمات بېله جمله ګرځي یعنې لَيْلَةُ الْقَدَرِ سراسري سلامتیا ده چې قرآن کریم پکښې نازل شوی دی کوم چې د قیامت تر ورځې پورې د ټولو معنوي امراضو څخه د سلامتیا عظیم سبب دی.

همدې مضمون ته نبي کریم ﷺ اشاره کړې ده چې: «عَلَيْكُمْ بِالشِّقَاءَيْنِ الْغَسَلِ وَالْقُرْآنِ»^(۲) یعنې په تاسو باندې ضروري ده چې د دوه وو رغوونکو شیانو څخه ګټه اوچته کړئ چې یو شات دي د ظاهري امراضو څخه د نجات دپاره او بل قرآن کریم دی (د معنوي امراضو څخه د نجات دپاره).
ب: چې د ﴿سَلَّمَ﴾ کلمه د "تسليم" معنی ورکړي^(۳) او د "هي" دپاره مقدم خبر وګڼلی شي^(۴) کوم چې ﴿لَيْلَةُ الْقَدَرِ﴾ ته راجع دی، نو په دې تحلیل سره د ﴿حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ﴾ کلمات په ﴿سَلَّمَ﴾ پورې تعلق نیسي. یعنې ليله القدر آن د سبا راختلو پورې د پرېستو په سلام اچولو باندې مشتمله ده، ته به وایې چې ټوله سلام-سلام ده. او دا ځکه چې په دغې شپه کښې په هر موتمن نارینه او هرې موتمنې زنانه باندې پرېستې سلامونه اچوي چې په عبادت مشغول وي.

تبصره

۶- مونږ ته د مقام په لحاظ اولنی تحلیل په زړه پورې برېښي چې ټوله خبره د قرآن کریم په عالي شان کښې راروانه ده او ذکر شوی تحلیل ورسره ډېر ښه تناسب لري.

یوه پوښتنه او د هغې جواب

۷- که څوک وایې چې: د ﴿حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ﴾ د جملې معنی دا ده چې "لَيْلَةُ الْقَدَرِ" د سبا په طلوع سره ختمېږي، نو دلته د کوم اقلیم "مَطْلَعِ الْفَجْرِ" مطلب دی؟
مونږ وایو چې: دلته مطلق "مَطْلَعِ الْفَجْرِ" مطلب دی چې ټولو اقالیمو ته په تدریجي توګه شمولیت لري، نو د هر اقلیم لَيْلَةُ الْقَدَرِ د هماغه اقلیم په غروب سره پیل کېږي او په مَطْلَعِ الْفَجْرِ سره یې ختمېږي. نو لَيْلَةُ الْقَدَرِ په کال کښې یو ځل د ټولو اقالیمو دوره کوي، او کله چې پیل شي نو د ورځې غونډې په دوران کښې وي او توقف نه کوي ترڅو چې خپله دوره بشپړه کړي، والله ﷻ اعلم.

په همدې ځای د (القدر) سورت پښتو ترجمه او تفسیر د الله ﷻ په توفیق ختم شو.

اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُجِيبُ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنَّا.

۱۴۲۶/۳/۱۱ هـ ق - ۱۳۸۴/۱/۱ هـ ش.

(۱) لسان العرب ج ۱۲ ص ۲۸۹

(۲) سنن ابن ماجه ص ۲۴۶

(۳) البحر المحیط ج ۱۰ ص ۵۱۵

(۴) اللباب فی علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۴۲۹

البینة (۹۸)

سريزه

- ۱- د دې سورت (البينة) دوه ايتونه (اول او خلورم) په خپل نامه باندې مشتمل دي.
 - ۲- په دې سورت كښې علماء گرام مختلف دي^(۱) ځينې وايي چې: دا مكې سورت دى او د ځينو نورو په نزد مدني سورت دى، خو صحيح خبره دا ده چې دا سورت مدني سورت دى او د هجرت څخه وروسته نازل شوى دى^(۲).
 - ۳- د دې سورت ټول ايتونه اته (۸) دي^(۳).
 - ۴- د دې سورت د كلماتو شمېر څلور اتيا (۸۴) كلمو ته رسېږي^(۴).
 - ۵- د دې سورت د حروفو شمېر درې سوه او نوي (۳۹۰) حرفونو ته پورته شوى دى^(۵).
 - ۶- دا سورت (البينة) د وړاندې سورت (القدر) دپاره د علت په مقام كښې قرار لري. يعنې مونږ ځكه قرآن كريم نازل كړ چې د پخوانيو اسماني كتابونو اثرات محوه شوي وه او خلك په اختلافاتو او بې دينيو باندې اخته وه.
- كله چې دغه سورت نازل شو نو نبي كريم ﷺ د ابي بن كعب رضه سره لاندې سوال جواب وكړ:
- نبي كريم ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ بِلَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا» (هَذِهِ السُّورَةُ) يعنې يقيناً ما ته الله ﷻ امر كړى دى چې زه په تاباندې دغه سورت (البينة) قرائت كړم.
- ابي بن كعب رضه: اى د الله رسوله! ايا زه درته الله ﷻ په نامه سره ياد كړم؟
- نبي كريم ﷺ: «نَعَمْ»^(۶) يعنې هو، ته يې راته په نامه سره ياد كړې.
- نو ابي بن كعب رضه د ډېرې خوشالۍ د كبله وژړل او د سترگو څخه يې اوښكې وبهېدلې.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿١﴾
 رَسُولٌ مِنَ اللَّهِ يَتْلُوا صُحُفًا مُطَهَّرَةً ﴿٢﴾ فِيهَا كُتِبَ قِيمَةٌ ﴿٣﴾ وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا
 الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ
 حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ ﴿٥﴾

(۱) زاد المسير ج ۸ ص ۲۸۸
 (۲) روح المعاني ج ۳۰ ص ۲۰۰
 (۳) تفسير البغوي ج ۴ ص ۵۱۳
 (۴) تفسير الخازن ج ۶ ص ۵۴۹
 (۵) الباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۴۲۳
 (۶) صحيح البخاري ج ۲ ص ۷۴۱

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمہ اللہ ﷺ په نامه.

[۱] هغو کسانو چې کفر غوره کړی وه چې د اهل الکتابو او مشرکانو څخه عبارت دي (د خپلو کفریاتو څخه) تر هغه جدا کېدونکي نه وه ترڅو چې هغوی ته څرگند دلالت (او حجت) ورشي (او کفري اطمنان یې د منځه یوسي).

[۲] (دا څرگند دلالت او حجت) د الله ﷻ د داسې پیغمبر څخه عبارت دی چې پاکیزه پانې ورباندې په دوامداره توګه ولولي (قرائتې کړي).

[۳] (البته داسې پاکیزه پانې) چې شرعي مستقیم احکام پکښې (ثبت) دي.

[۴] او (د دې سره سره) هغو کسانو (د حق څخه) جدایي (او بیلتون) خپل نه کړ کومو ته چې کتاب ورکړی شوی وه مګر وروسته د هغه چې واضحه دلالت (او حجت) ورته ورغی.

[۵] حال دا چې اهل الکتاب (د هیڅ شي دپاره) مامور شوي نه وه مګر د دې دپاره چې الله ﷻ ته عبادت وکړي (البته) په داسې حال کې چې خپل دین ورته سوچه ګرځوونکی وي (او هم په داسې حال کې چې د ټولو باطلو ادیانو څخه حق دین ته ګرځېدونکی وي).
او (هم د دې دپاره) چې دوی لمونځ ودروي او زکات ورکړي.
او دغه (د) مستقیم (أمت) دین دی (نه هغه چې هغوی غوره کړی دی).

د مطلب خلاصه

یعنې ای پیغمبره! په خپل أمت باندې څه مطالب قرائت کړه. هغه دا چې:

۱- الله ﷻ په لیلۃ القدر کې د دې کبله قرآن کریم نازل کړ چې په ټوله دنیا باندې د ضلالت تیاره خوره وه او د پخوانیو پیغمبرانو د هدایاتو او ارشاداتو آثار بالکل محو شوي وه.

نو عادة ممکنه نه وه چې مشرکان او اهل الکتاب او هم نور کفار د خپلو کفریاتو څخه تر هغه جدا کېدونکي وګرځي ترڅو چې ورته واضحه او څرګند حجت ورشي او حقه لاره وربښکاره کړي چې په کفري مسلکونو باندې یې اطمنان د منځه یوسي.

۲- نو الله ﷻ دغه کار د خپله جانب د داسې پیغمبر په ارسال سره عملي کړ چې:

الف: کوم چې د الله ﷻ د پلوه د داسې څرګندو معجزاتو او اخلاقو درلودونکی دی چې نبوت یې هر چا ته په اثبات رسوي.

ب: کوم چې د استمرار په توګه ورباندې پاکیزه صحیفې قرائت کوي چې د لوح محفوظ څخه یې ورته پرېستې راحکایت کوي او ورته یې وحې کوي، چې په دغو صحیفو کې مستقیم احکام ثبت دي او د دنیا او د آخرت ارشادات پکښې لیکلي شوي دي.

۳- د دغه پیغمبر مبعوثیت هغوی ته دا اسانه کړه او د عادت په لحاظ یې ورته ممکنه وګرځوله چې د حق دین څخه فاصله ونه نیسي او جدایي ترې خپله نه کړي بلکې منګولي ورباندې څښي کړي. خو د هغوی یوې ډلې هم په اتفاق سره دغه کار ته اقدام ونه کړ چې نه ټولو اهل الکتابو ایمان

راوړ او نه ټول مشرکان په ایمان باندې مشرف وگرځېده.

۴- که څه هم د ذکر شوي پیغمبر په مبعوثیت باندې مشرکانو عقیده نه درلوده او نه ورته معلومات وه چې آخر الزمان پیغمبر مبعوث کېدونکی دی مگر اهل الکتابو ته دغه معلومات وه، نو دوی د حق څخه فاصله ونه نیوله او تفرق یې ترې خپل نه کړ مگر د هغه څخه وروسته چې ذکر شوی دلالت او حجت ورته ورغی، او داسې یې وپېژاند لکه چې څوک خپل زامن پېژني.

۵- نو په همدې بنیاد اهل الکتاب د خپلو پخوانیو پیغمبرانو د پلوه نه وه مامور کړی شوي او نه مکلف گرځولي شوي وه مگر:

الف: په دې مکلف کړی شوي وه چې په اخلاص سره د الله ﷻ عبادت وکړي او یوازې د همدې ﷻ انقیاد خپل کړي او هم د شرکیاتو او کفریاتو څخه ډډه وکړي.

یا په بل عبارت: هغوی مکلف گرځولي شوي وه چې د ټولو باطلو ادیانو او باطلو عقائدو څخه ابراهیمي توحیدي دین ته راواوړي.

ب: چې خاص الله ﷻ ته لمونځونه اداء کړي او زکاتونه ورکړي (بدني او مالي عبادتونه وکړي). خو هغوی خپل ماموریت ترسره نه کړ چې نه یې د ابراهیمي توحید عقیده خپله کړه او نه یې خاص د الله ﷻ دپاره بدني او مالي عبادتونه وکړه.

۶- ای پیغمبره! ذکره شوې توحیدي ابراهیمي عقیده او هم بدني او مالي عبادتونه مستقیم دین دی چې تاته هم د پخوانیو پیغمبرانو غوندې وحې کړی شوی او درنازل کړی شوی دی. خو لکه چې په پخوانیو حقو ادیانو باندې ټول خلک په ایمان راوړلو سره متفق نه شوه او ټولو ورباندې د څرمې عقیده خپله نه کړه نو همدارنګه تاته په درنازل کړی شوي دین باندې هم ټول خلک په اتفاق سره ایمان نه راوړي که څه هم ته د هغوی په ایمان راوړلو باندې زبست ډېر حرص کوونکی یې.

توضیحات

۱- په ﴿لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ﴾ کې د "من" توری د ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ دپاره بیان واقع شوی^(۱) کوم چې د ﴿لَمْ يَكُنِ﴾ دپاره اسم دی او د ﴿مُنْفَكِينَ﴾ کلمه یې خبر ده.

دا د یو پلوه، او د بله پلوه: که څوک وایي چې د ﴿حَتَّى﴾ توری خو د ﴿مُنْفَكِينَ﴾ په کلمې پورې تعلق نیسي چې د انفکاک (جدا کېدلو) په انتهاء باندې دلالت کوي، حال دا چې د نبی کریم ﷺ په مبعوثیت سره د هغوی عقیدوي انحراف انتهاء ونه موندله بلکې لا ورباندې کلک شوه؟ مونږ وایو چې: د دغه سوال د مخنیوي دپاره علماوو کرامو متعدد جوابونه کړي دي^(۲)، خو کوم

(۱) حاشیه الشیخ زاده علی تفسیر البیضاوي ج ۴ ص ۶۸۲

(۲) التفسیر الکبیر ج ۳۲ ص ۳۸؛ روح المعانی ج ۳۰ ص ۲۰۲؛ أضواء البیان ج ۹ ص ۴۰۴
Downloaded from: bawarketabtoon.com

جواب چي په زړه پوري دي د هغه خلاصه په لاندې ډول ده:

الف: د ﴿مُنْفِكِينَ﴾ د کلمې معنی دا ده چې هغوی د دې کبله د خپلو کفریاتو څخه انفکاک موندونکي (جدا کېدونکي) نه وه چې هره یوه کفری ډله په خپله کړنلاره باندې مطمئننه وه چې همدا حقه لاره ده.

ب: د دغه اطمینان وجه دا وه چې حقیقي حقه لاره د خلکو څخه بالکل ورکه وه، چې مشرکانو څو اصلاً حقه لاره نه درلوده، او اهل الکتابو که څه هم حقه لاره درلوده مگر په تحریف سره یې ورباندې خاورې اړولې وې.

ج: د نبی کریم ﷺ په بعثت سره او د بعثت په دلایلو او معجزاتو سره د هغوی اطمینان پای ته ورسېد او هره یوه ډله د خپل مسلک په بطلان باندې پوه شوه. او د یوې ډلې سره هم په خپل مسلک باندې د کلک پاتې کېدلو څه وجه په لاس کېنې پاتې نه شوه، او یوازې عنادیانو د عناد د کبله مخالفت ته ادامه ورکړه.

د: که نبی کریم ﷺ نه وی مبعوث شوی او قرآن کریم په لیلة القدر کېنې نزول نه وی موندلی نو کفار به توانېدلي وی چې د قیامت په ورځ یې د الله ﷻ په حضور کېنې د کافر پاتې کېدلو دپاره څه اعتذار وړاندې کړی وی، خو په بعثت سره د دغه اعتذار مخه ونیوله شوه.

ه: همداغه مضمون ته په بل ایت کېنې داسې اشاره شوې ده چې: ﴿وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا إِنَّمَا لَوْلاَ أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِن قَبْلِ أَنْ نَّذِلَّ وَنَخْزَىٰ﴾ [طه: ۱۳۴] یعنې او که (بالفرض) مونږ دوی په داسې عذاب سره هلاک کړي وی کوم چې د قرآن کریم د نزول څخه وړاندې صورت نیولی وي نو ضرور به دوی ويلي وی چې: ای زموږ ربه! ولې دې مونږ ته پیغمبر راونه لېږه (او ولې دې مونږ ته معجز کتاب رانازل نه کړ) ترڅو مونږ وړاندې د دې چې ذلیله او شرمنده شو ستا د ایتونو پیروي کړې وي.

څو مطالب

۲- په دې مقام کېنې باید لاندې مطالب هېر نه کړی شي:

الف: د ذکر شوي ایت د ﴿الْبَيِّنَةُ﴾ کلمه د دلالت او لارښودانې دپاره وضعه شوې ده برابره خبره

د چې عقلي لارښودانه وي او که حسي^(۱).

خودلته د ﴿رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ﴾ په کلماتو سره تفسیره شوې ده او د نبی کریم ﷺ دپاره لقب ګرځولې شوې ده. یعنې د الله ﷻ لېږلی شوی بنده (محمد ﷺ) ډېر ښه لارښود دی.

ب: په ﴿يَتْلُوا صُحُفًا مُّطَهَّرَةً﴾ کېنې د قرآن کریم څخه د لاندې دوه وو وجود کبله په 'صُحُف' سره (چې د پاڼو معنی ورکوي) تعبیر نازل شوی دی:

^(۱) مفردات الراغب ص ۶۷

اول: مونږ د الله ﷻ په توفیق د [عبس: ۱۳] ایت لاندې لیکلې دي چې د قرآن کریم د نزول په وخت کښې به د لوح محفوظ څخه پرېستو څو ایتونه رالیکل او په نبي کریم ﷺ باندې به یې د الله ﷻ د ارشاد په مطابق قرائت کول او وحې کول ترڅو یې چې په دروېشتو کالو کښې نزول بشپړ شو.

دوهم: دغه نازل کړی شوي ایتونه به د نبي کریم ﷺ په امر سره ټکره-ټکره لیکل کېدل چې د پانډو حیثیت یې درلود، بیا همدغه پانډې د عثمان بن عفان ؓ په خلافت کښې په کتاب باندې تبدیلی شوې چې د قیامت تر ورځې پورې به په همدغه شکل باقي وي (الله ﷻ دې ورته قوت او غلبه ورکړي).

ج: په ﴿فِيهَا كُتِبَ الْقِيَمَةُ﴾ کښې د «کُتِبَ» کلمه د «مَكْتُوبات» په تاویل سره د شرعي احکامو څخه عبارت ده^(۱). یعنې په دغه قرآن کریم کښې ډېر مستقیم او دائمی شرعي احکام ثبت شوي دي چې د دنیا او آخرت دواړو لارې پکښې ښودلې شوې دي.

د: په ﴿وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ﴾ کښې د «ذَلِكَ» کلمه د ﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا﴾ الآية مضمون ته اشاره ده^(۲). او د ﴿الْقِيَمَةِ﴾ کلمه صفت مشبه ده چې موصوف «الأمة» ورسره مقدر دی^(۳)، ته به وایې چې داسې «وَذَلِكَ دِينُ الْأُمَّةِ الْقِيَمَةِ» نازل شوی دی.

یعنې دغه مضمون (کوم ته چې په ایت شریف کښې اشاره شوې ده) په لاره باندې د سم او برابر اُمت دین دی او په همدغه دین باندې اهل الکتاب مکلف ګرځولی شوي وه خو هغوی یې حق اداء نه کړ او په تحریف سره یې د پښو لاندې کړ.

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ۖ﴾ ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ۖ﴾ ﴿جَزَاءُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ۖ﴾

[۶] یقیناً هغو کسانو چې کفر غوره کړی دی چې د اهل الکتابو او مشرکینو څخه عبارت دي (د قیامت په ورځ) د دوزخ په اور کښې دي په داسې حال کښې چې هلته به پکښې همېشه وي. دغه کفار چې دي همدوی د مخلوق ډېر بد (مخلوق) دی.

[۷] یقیناً هغو کسانو چې ایمان راوړی دی او ښک عملونه یې کړي دي دغه کسان چې دي همدوی د مخلوق ډېر بهتر (مخلوق) دی.

(۱) تفسیر القرطبي ج ۲۰ ص ۱۴۳
(۲) تفسیر الطبري ج ۳۰ ص ۲۶۴
(۳) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۳۷

[۸] د دوی جزا چې ده د دوی د رب څخه په نزد د اقامت داسې جنتونه ده چې لاندې ترې (خلور) لښتي بهېږي، په داسې حال کې چې دوی به هلته همېشه وي، همېشه. د دوی څخه الله څخه (په اطاعت سره) راضي دی، او دوی د الله څخه (په اجر و نورو او نعمتونو سره) راضي دي. (ای پیغمبره!) دغه (ذکر شوي نعمتونه) د هغه چا دپاره دي چې د خپل رب څخه ډارېږي (نو د منہیاتو او شرکیاتو څخه اجتناب کوي).

ارتباط او توضیحات

۱- په وړاندېنيو ایتونو کې د کفارو (اهل الکتابو او مشرکانو) دنیاوي حالت او په کفر باندې کلکوالی نازل شوی وه او په دې ایتونو کې د دغو دواړو ډلو بلکې د ټولو کفارو اخروي حالت ته اشاره شوې ده.

۲- په ډ هَمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ډ او ډ هُرَّ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ډ کې د 'بَرِيَّة' دواړه کلمې د صفت مشبه صیغې دي او د 'بَرء' - لکه 'ضرب' - څخه اشتقاقې شوې دي چې د (خلق) پیدا کولو په معنی دي. دغه دواړه کلمې په اصل کې 'بَرِيَّة'، 'بَرِيَّة' - لکه 'فَعِيلَة' - وې، په دواړو کې د همزې دواړه توري د 'ي' په دوه وو تورو باندې بدل شوي دي او بیا اصلي 'ي' په تبدیلی 'ي' کې ادغام موندلی دی.

بالآخره ذکرې شوې دواړه کلمې دلته د 'مَخْلُوقَة'، 'مَخْلُوقَة' معناوې ورکوي چې هره یوه ټولو بنیادمانو ته شمولیت لري^(۱).

ماثور تفسیر

۳- ذکرې شوې دواړه کلمې د نبي کریم ﷺ د خپلو صحابه وو کرامو څخه سره د سوال جواب په ضمن کې ډېرې ښې تفسیرې کړې دي چې حاصل یې داسې راڅرګړي:

نبي کریم ﷺ: «أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ الْبَرِيَّةِ؟» یعنې ای صحابه وو! ایا زه تاسو ته د مخلوقاتو په بهتر مخلوق سره خبر درنه کړم؟

صحابه کرام ږ: هو، (ولې نه؟) ای د الله رسوله!

نبي کریم ﷺ: «رَجُلٌ آخِذٌ بِعِمَّانٍ قَرِيبٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ كُلَّمَا كَانَتْ هَيْعَةً اسْتَوَى عَلَيْهِ» یعنې هغه سړی د مخلوقاتو بهتر سړی دی چې د الله څخه په لار کې خپل آس لره په قیضې سره نیوونکی وي هر کله چې جهاد ته د تللو اواز وکړي شي نو سمدستي ورباندې کېنې (سورېږي او جهاد کوي).

نبي کریم ﷺ: «أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِالَّذِي يَلِيهِ؟» یعنې ایا په هغه چا باندې درته خبر درنه کړم کوم چې ذکر شوي سړي ته ورنژې دی (په دوهمه درجه کېنې قرار لري).

(۱) لسان العرب ج ۱۴ ص ۷۲: القاموس المحيط ج ۱ ص ۲۳۶

البینة (۱۸)

صحابہ کرام ؓ: هو، (ولې نه؟) ای د الله رسوله! په دغه سړي باندې هم خبر راکړه. نبي کریم ﷺ: «الرَّجُلُ فِي ثَلَاثٍ مِنْ غَنَمِهِ يُقِيمُ الصَّلَاةَ وَيُؤْتِي الزَّكَاةَ» یعنې دا هغه سړی دی چې د خپلو یو کنډک گډو په خدمت کښې مشغول وي چې لمونځ ودروي او زکات ورکوي. نبي کریم ﷺ: «أَنَا أَخْبِرُكُمْ بِشَرِّ الْبَرِيَّةِ؟» ایا زه تاسو ته د مخلوقاتو په شر مخلوق سره خبر درنه کړم؟

صحابہ کرام ؓ: هو، (ولې نه؟) ای د الله رسوله! مونږ ته ورباندې خبر راکړه. نبي کریم ﷺ: «الَّذِي يُسْأَلُ بِاللَّهِ وَلَا يُعْطِي بِهِ»^(۱) یعنې دا هغه څوک دی چې د الله ﷻ په نامه سره ترې څه شی غوښتلی کېږي او نوموړی یې پرې نه ورکوي (خو د بوت په نامه یې ورکوي).

سوال جواب

۴- که څوک وایي چې: د ﴿هُنَّ شَرُّ الْبَرِيَّةِ﴾ څخه څرگندېږي چې ذکر شوي کفار د ابلیس څخه هم په بدۍ او بد عاقبت کښې اضافه دي؟ مونږ وایو چې: دلته په بنیادمانو کښې خبره روانه ده او د ابلیس خبره هیڅ مطرحه نه ده.

په همدې ځای د الله ﷻ په توفیق د "البینة" سورت پښتو ترجمه او تفسیر ختم شو.
اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ.
۱۴۲۶/۳/۱۵ هـ ق = ۱۳۸۴/۱/۵ هـ ش.

الزلزال (۹۹)

سریره

- ۱۔ د دې سورت په نامه (الزلزال) باندې د همدې سورت لومړنی ایت مشتمل دی.
- ۲۔ په دې سورت کې د علماوو کرامو اختلاف دی چې مکې دی او که مدنی دی^(۱)؟ خو ابن عباس ؓ وايي چې: دا مدنی سورت دی او د هجرت څخه وروسته نازل شوی دی^(۲).
- ۳۔ دا سورت فقط اته (۸) ایتونه لري^(۳).
- ۴۔ د دې سورت کلمات پنځه دېرش (۳۵) دي^(۴).
- ۵۔ د دې سورت د حرفونو شمېر یو سلو نهه څلوېښتو (۱۴۹) ته پورته شوی دی^(۵).
- ۶۔ د وړاندېني سورت د وروستنيو ایتونو مضمون دا وه چې د قیامت په ورځ به خلک په دوه ووېلو ووېشلی شي او په دې سورت کې په همدغه مطلب باندې ښه پوره رڼا اچولې شوې ده.
- ۷۔ په یوه اوږده حدیث کې یو ځل یو سړي د نبي کریم ﷺ څخه وغوښتل چې یو جامع سورت ورباندې قرائت کړي. نبي کریم ﷺ ورباندې همدغه د ﴿إِذَا زُلْزِلَتْ﴾ سورت قرائت کړ، نو د دې سورت په اوږدولو سره نوموړي سړي وویل چې: زما دې په هغه اقدس ذات باندې سوگند وي چې ته یې د پیغمبر په حیث را استولی یې، چې زه به د همېشه دپاره په دغه سورت باندې زیادت ونه کړم (او فقط همدا سورت به په هر کار کې خپل استاذ ونیسم)، دا یې وویل او روان شو.
- نو نبي کریم ﷺ وفرمایل چې: «أَفْلَحَ الرَّوَّيْجِلُ أَفْلَحَ الرَّوَّيْجِلُ»^(۶) یعنې دغه سړیگی کامیاب شو، دغه سړیگی کامیاب شو.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا﴾ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿۱﴾ وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ﴿۲﴾
يَوْمَئِذٍ تُخْبِتُ أَخْبَارَهَا ﴿۳﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿۴﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا
أَعْمَلَهُمْ ﴿۵﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿۶﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿۷﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمہ الله ﷻ په نامه.

- [۱] (هغه وخت یاد کړه چې): کله ځمکه وجر قوله شي خپل جر قول.
- [۲] او چې (کله) ځمکه خپل درانه شيان (مړي او خزاني) بهر وباسي.

(۱) روح المعاني ج ۳۰ ص ۲۰۸

(۲) الدر المنثور ج ۸ ص ۵۹۰

(۳) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۵۱۵

(۴) تفسیر الغازي ج ۶ ص ۵۵۴

(۵) اللباب فی علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۴۲۴

(۶) مستند احمد بن حنبل ج ۲ ص ۵۷۳

الزلازل (۱۹)

(۱۳) او چې (كله) انسان (د تعجب په توگه) ووايي چې: ځمكې لره څه دي؟ (چې دومره په شدت

په ځمكه كې ورځ كښې به ځمكه خپل خبرونه بيان كړي (چې فلاني راباندې دغه كار كړى دى او

فلاني راباندې هغه كار كړى دى). (۱۴) په دغې ورځ كښې به ځمكه خپل خبرونه بيان كړي (چې ستا رب څوك به ورته امر كړى وي.

(۱۵) (البته) په دې سبب (به بيان وكړي) چې ستا رب څوك به ورته امر كړى وي. (۱۶) په دغې ورځ كښې به ځمكه (د محاسبې د ميدان څخه) متفرقه ډلې د دې دپاره راستانه

شي ترڅو خپل اعمال (د خپلو اعمالو جزا يا سزا) وگوري. (۱۷) نو هر چا چې د يوې ذرې په اندازه د خير كار كړى وي (هم) هغه به وگوري (بدله به يې

مونده كړي). (۱۸) او هر چا چې د يوې ذرې په اندازه د شر كار كړى وي (هم) هغه به وگوري (بدله به يې

مونده كړي).

د مطلب خلاصه او توضيحات

۱- په ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا﴾ كښې د ﴿إِذَا﴾ كلمه په مقدار "أذْكَرُ" پورې تعلق نيسي^(۱)، او په ﴿زِلْزَالَهَا﴾ كښې د ځمكې ضمير ته د "زِلْزَال" كلمه مضافه شوې ده. ترڅو د زلزلې په عظمت او شدت باندې دلالت وكړي^(۲). يعنې هغه عظيم الشانه زلزله ياده كړه چې د ځمكې د عظمت او غوالي سره مناسبه ده چې غرونه به يې ټول والوزوي او لوړې ژورې به يې ټولې محوه كړي.

ثقل څه معنی؟

۲- په ﴿وَأُخْرِجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا﴾ كښې د "أُثْقَال" كلمه د "ثَقُلَ" لكه "ضَرَرُ" - جمع ده، ثَقُلَ لغه شي ته ويل كېږي چې وزن (دروندوالی) لري، خو په دې مقام كښې علماوو كرامو په متعددو معناوو سره تفسيره كړې ده^(۳). لاندې مثالونه يې ولولئ:

الف: "أُثْقَال" دلته د سرو زرو او سپينو زرو د خزانو څخه عبارت ده، كومو ته چې د يوه حديث په رڼا كښې د الله ښه په توفيق د [الإنفطار: ۴] ايت لاندې اشاره شوې ده.

ب: دلته د "أُثْقَال" كلمه د هغو مړو څخه عبارت ده چې د ځمكې په گېډه كښې د قيامت تر رځې پورې منحل شوي او پټ پراته دي.

همدې مطلب ته الله ښه په بل ايت كښې داسې اشاره كړې ده چې: ﴿أَحْيَاءُ وَأَمْوَاتًا﴾ [الموسلات: ۲۶] يعنې ايا مونږ ځمكه ژونديو او مړو ته جمع كووونكي نه ده گرځولې؟

(۱) البحر المعيط ج ۱۰ ص ۵۲۱

(۲) تفسير القاسمي ج ۱۷ ص ۲۲۸

(۳) زاد المسير ج ۸ ص ۲۹۲: اضواء البيان ج ۹ ص ۴۲۰

تبصره

۳۔ څرنگه چې د قیامت په ورځ او یا قیامت ته په نژدې وخت کې د ځمکې څخه دواړه ډوله ائصال راوځي، نو بهتره دا ده چې د "ما یطلق علیه الاثقال" (هر هغه شی چې د ائصال اطلاق پرې کېږي) په ملحوظ ذکر شوي دواړه ډوله تفسیرونه مراد کړی شي. یعنې هغه وخت یاد کړه چې ځمکه د خپلې ګېډې څخه خپل داخلي ائصال (انسانان وي او که خزاني وي) بهر راوباسي.

هېر مونه شي

۴۔ هېر مونه شي چې: د ﴿وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا﴾ ایت د وړاندېنیو دواړو ایتونو سره د بدلیت په لحاظ ارتباط درلودلی شي^(۱)، چې څه تفصیل یې دا دی:

الف: کله چې په ځمکې سخته زلزه شي نو هغه انسان به د "مَا لَهَا" کلمات ووايي کوم چې په سات کړی کېږي مړکېدونکی وي. یعنې دا څومره سخته زلزه ده؟! تعجب دی ځمکې ته، څه ورپېښه ده چې دومره په شدت سره جړکېږي؟

ب: کله چې مړي د قبرونو څخه رابهر شي نو تازه ژوندی کړی شوی انسان به د تعجب په توګه ووايي چې: "مَا لَهَا" یعنې دغې ځمکې لره څه دي چې هیڅ مړی یې په خپله ګېډه کېږي پټ پرېښود او ټول یې بهر راوويستل؟!.

ج: کله چې د دجال په زمانه کېږي ځمکه په خپله ګېډه کېږي غلې کړي خزاني دباندې راوباسي نو په دغه وخت کې به انسان تعجب وکړي چې: "مَا لَهَا" یعنې دغې ځمکې لره څه دي؟ څومره ډېرې خزاني یې رابهر کړي؟! په دې کېږي څومره خزاني پټې وې؟!.

سوال جواب

۵۔ که څوک وایي چې: داسې څرګندېږي چې: د ﴿وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا﴾ او د ﴿يَوْمَئِذٍ تُخْبِتُ أَعْيَارَهَا﴾ دواړه جملې به په یوه وخت کېږي صورت ونیسي، حال دا چې د ځمکې د تحدیث وخت نه د "دجال" د وخت سره او نه د اولنې زلزلې سره سمون خوري؟

مونږ وایو چې: دلته د ﴿يَوْمَئِذٍ﴾ څخه هغه اوږد وخت مطلب دی کوم چې د قیامت په علاماتو سره پیل کېږي او په بعث بعد الموت باندې ختمېږي. نو د دجال وخت او د لومړنۍ زلزلې وخت دواړه پکېښې شمولیت لري او دواړه ورسره څه منافات نه لري.

د دغه جواب یوه مثال ته د الله ﷻ په توفیق د [التکویر: ۱- ۴] ایتونو لاندې اشاره شوې ده. هیله ده چې هلته یو ځل مراجعه وکړی شي.

ماثور تفسیر

۶۔ نبي کریم ﷺ په یوه حدیث کېږي د ﴿يَوْمَئِذٍ تُخْبِتُ أَعْيَارَهَا﴾ ایت په ارتباط فرمایلي دي

ع (۳۰) «فَإِنْ اخْتَارَهَا أَنْ تَشْهَدَ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَى ظَهْرِهَا»^(۱) یعنی نو یقیناً د ځمکې خبرونه دا دي چې په هر بنده او هرې بندګۍ باندې به په هغه کار سره شهادت اداء کړي کوم یې چې د ځمکې په شا اجراء کړی وي چې په فلانۍ ورځ یې دغه دغه عمل کړی دی او په فلانۍ ورځ یې هغه هغه عمل کړی دی.

وحي څه معنی؟

۷- په ﴿بِأَنَّ رَّبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا﴾ کښې د ﴿أَوْحَىٰ﴾ کلمه اصلاً د «وحي» څخه اشتقاقه شوې ده چې مونږ د الله ﷻ په توفیق د [النساء: ۱۶۳] ایت لاندې ښه پوره تشریح کړې ده، خو په دې مقام کښې عبد الله بن عباس رضی الله عنهما په امر سره تفسیره کړې ده^(۲). یعنی ځمکه به ځکه خپل ټول خبرونه وپېو او ټکي په ټکي بیان کړي چې ستا رب ﷻ به ورته د هغو د بیانولو امر کړی وي.

د «صدر» او «شت» معناوي

۸- په ﴿يَوْمَ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا﴾ کښې د «يَصْدُرُ» کلمه د «صدر» لکه «ضرب» څخه اشتقاقه شوې ده چې د بېرته ستنېدلو معنی ورکوي^(۳). او د «أَشْتَاتًا» کلمه پکښې د «شت» لکه «شد» جمع ده، او «شت» د «فِرْقَة» سره مترادف دی^(۴).

یعنې په دغې ورځ کښې چې ځمکه خپله شاهدي اداء کړي او حسابات تصفيه شي نو خلک به د محشر د میدان څخه ډلې ډلې بېرته ستنېږي ترڅو د خپلو- خپلو اعمالو جزا یا سزا وگوري نو څوک به سپین مخونه جنت ته روان شي او څوک به تور مخونه دوزخ ته تېلوې شي.

په دغه مضمون باندې په نورو ایتونو کښې هم صراحت نازل شوی د مثال په توګه:

الف: الله ﷻ فرمایلي دي چې: ﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُومِئُ يَتَفَرَّقُونَ﴾ [الروم: ۱۴] یعنې او په کومه ورځ چې قیامت قائم شي نو په دغې ورځ کښې به خلک (په دوه وو) ډلو سره ووېشلی او جدا شي (چې یوه ډله به جنت ته لاړ شي او بله به په دوزخ کښې وغورزوله شي).

ب: الله ﷻ فرمایلي دي چې: ﴿يَوْمَ يَصْدُرُ عُنْ﴾ [الروم: ۴۳] یعنې په دغې ورځ کښې به خلک په ډېره جدي (او دائمی) توګه سره جدا جدا شي (چې دا بېلتون به یې نهایی بېلتون وي نو جنتیان به جنت ته لاړ شي او دوزخیان به دوزخ ته).

ذَرَّةٌ څه معنی؟

۹- په دغو دوه ایتونو کښې د ﴿ذَرَّةٌ﴾ کلمه دوه ځله نازله شوې ده چې مونږ د [النساء: ۴۰]

(۱) جامع الترمذي ج ۲ ص ۶۸

(۲) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۵۱۵

(۳) لسان العرب ج ۲ ص ۴۴۸

(۴) القاموس المحيط ج ۲ ص ۶۷۱؛ البحر المحيط ج ۱۰ ص ۵۲۴

الزّال (۱۱)

ایت لاندې د الله ﷻ په توفیق ښه پوره تشریح کړې ده، او هم مو هلته لیکلي دي چې دا کلمه په عربي کلام کېنې د کوچنیوالي په لحاظ ضرب المثل ده او حصر پکېنې مطلب نه دی.

دا د یو پلوه، او د بله پلوه د دغو دواړو ایتونو په اړوند زښت ډېر احادیث روایت شوي دي چې ځینو علماوو کرامو یې یوه مجموعه راغونډه کړې ده^(۱) جزاهم الله خیراً. خو مونږ په همدې ارتباط د اوږدوالي د ډاره فقط د لاندې دوه وو احادیثو په ذکر باندې بسنه کوو:

الف: نبي کریم په یوه حدیث کېنې فرمایلي دي چې: «إِيَّاكُمْ وَمُخَقَّرَاتِ الدُّيُوبِ فَإِنَّهُنَّ يَجْتَمِعْنَ عَلَى الرَّجُلِ حَتَّى يُهْلِكُنَّهُ»^(۲) یعنې تاسو د حقیر گنډلو شوو گناهونو څخه خپل ځانونه بچ وساتئ چې دغه (حقیرې او وړې) گناهونه په سړي باندې جمعه کېږي (او ډېرېږي)، آن تردې چې سړی هلاک کړي.

ب: یوه ورځ نبي کریم ﷺ د اس په هکله څه ارشادات وفرمایلي چې لنډ مضمون یې دا دی:

اول: اس د مجاهدینو د پاره اجر دی چې اثار او لدوان یې ټول په حسناتو کېنې حسابېږي.

دویم: اس د هغه چا دپاره پرده او عزت دی څوک یې چې د دې دپاره ساتي چې د خلکو څخه پرې د سواله بې پروا شي، خو چې د الله ﷻ حق پکېنې هېر نه کړي (چې خیرات پکېنې وکړي).

دریم: اس د هغه چا دپاره د گناه سبب دی څوک یې چې د تکبر او ریاکاری او هم د اسلام سره دښمنۍ په نیت ساتنه کوي.

بیا د نبي کریم ﷺ څخه پوښتنه وکړی شوه ایا خر هم د اس غوندې ذکر شوي درې ډولونه لري؟

نو نبي کریم ﷺ په جواب کېنې وویل چې: «مَا أُنْزِلَ عَلَيَّ فِيهَا إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ الْفَاضَةُ الْجَامِعَةُ وَمَنْ يَفْعَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَفْعَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ»^(۳) یعنې په ماباندې د خره په هکله څه خاص شی نه دی نازل شوی مگر دغه معتاز جامع ایت راباندې نازل شوی دی (چې د خره په شمول هر شي ته شامل دی. یا په بل عبارت: هر څوک چې د هر شي په ارتباط (که څه هم خړ وي) د یوې ذرې په اندازه د خیر کار وکړي اجر او ثواب به یې وگوري، او هر څوک چې د هر شي په ارتباط (که څه هم خړ وي) د یوې ذرې په اندازه د شر کار وکړي سزا به یې وگوري، نو هیڅ شی بدون د حساب نه پرېښودل کېږي).

په همدې ځای باندې د "الزّال" سورت پښتو ترجمه او تفسیر د الله ﷻ په توفیق ختم شو.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الدِّينِ إِنْ تَكُ لَهُمْ حَسَنَةٌ نُضَاعِفُهَا وَتُؤْتِ مِنْ لَدُنْكَ أَجْرًا عَظِيمًا.

۱۴۲۶/۳/۱۷ هـ ق - ۱۳۸۴/۱/۷ هـ ش.

(۱) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۴۰

(۲) مسند احمد بن حنبل ج ۲ ص ۶۵

(۳) صحيح البخاري ج ۲ ص ۷۴۱

العادیات (۱۰۰)

سریزه

- ۱۔ دا سورت (العاديات) په خپل نامه باندې شروع شوی دی او په همدې نامه سره د نورو سورتونو څخه جدا شوی دی.
- ۲۔ دلته سورت ځینې علماء کرام مدني گڼي او ځینې نور ورباندې د مکي سورت نوم ېږدي^(۱).
- ۳۔ د دې سورت د ایتونو شمېر یوولس (۱۱) آیاته دی^(۲).
- ۴۔ د کلماتو شمېر یې څلوېښتو (۴۰) کلمو ته رسېدلی دی^(۳).
- ۵۔ د حرفونو شمېر یې درې سوه او درې شپېته (۳۶۳) حرفه دی^(۴).
- ۶۔ د دې سورت (العاديات) او د وړاندېني سورت (الزلزال) د تناسب ځینې وجوه دا دي:
الف: په دواړو سورتونو کې د مرو په بیا راژوندي ګرځولو باندې صراحت نازل شوی دی.
ب: په دواړو کې د جزا او سزا ذکر شته خو هلته په غیر قلبي اعمالو سره او دلته په قلبي اعمالو سره.
ج: هلته دېته اشاره شوې وه چې انسان د ښو او بدو دواړو استعداد لري او دلته دېته اشاره کېږي چې که جهاد د انسان لاس نیوی ونه کړي نو ضرور ناشکري او بدې اختیاروي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿وَالْعَنَدِیْنِ صَبَحًا﴾ ﴿فَالْمُورِیْنِ قَدْ حَا﴾ ﴿فَالْغِیْرَتِ صَبَحًا﴾ ﴿فَأَثَرُنَ بِهِ نَقْعًا﴾
﴿فَوْسَطُنَ بِهِ جَمْعًا﴾ ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ﴾ ﴿وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ﴾
﴿وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ﴾ ﴿أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعِثَ رَمَلٌ فِي الْقُبُورِ﴾ ﴿وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ﴾ ﴿إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ﴾ ﴿﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله ﷻ په نامه.

- [۱] د جهاد په خغلېدونکو اسونو باندې سوگند دی (البته) په داسې حال کې چې (د خفاستې د امله) ستمېدونکي وي.
- [۲] نو د جهاد په اور بلوونکو اسونو باندې (سوگند دی البته) په داسې حال کې چې په سومونو سره (د خفاستې د امله) سپرغې شندونکي وي.
- [۳] نو د جهاد په یرغل کوونکو اسونو باندې (سوگند دی البته) د سهار په وخت کې.

(۱) المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۳۵۲

(۲) تفسير الطبري ج ۳ ص ۲۷۱

(۳) تفسير الخازن ج ۶ ص ۵۵۷

(۴) اللباب في علوم الكتاب ج ۲ ص ۴۵۴

- [۴] نو چي جهادي اسونه په همدغه سهار کښې گردونه (او دورې) پورته کوي.
- [۵] نو په همدغه سهار وخت کښې (د کفارو) د ټولگيو منځ ته ورداخلېږي.
- [۶] چي يقيناً انسان خپل رب ﷻ ته ناشکړه او بخيل دی.
- [۷] او چي يقيناً انسان په خپل همدغه حالت باندې (د حال په ژبه) شهادت ورکونکی دی.
- [۸] او چي يقيناً انسان د مال د محبت (او مينې) د کبله ډېر سخت (او کلک) دی.
- [۹] نو ايا انسان نه پوهېږي چي کله د ځمکې څخه هغه شيان راوويستلی شي کوم يې چي په گډه کښې پټ دي.
- [۱۰] او چي (کله) هغه شيان تحصيل (او راڅرگند) کړي شي چي په سينو (او زړونو) کښې دي.
- [۱۱] (ايا نوموړی نه پوهېږي) چي يقيناً د دوی رب ﷻ په دغې ورځ کښې (هم) په دوی باندې خبردار دی؟ (نو مطابق سزا يا جزا به ورکړي).

توضیحات او د مطلب خلاصه

- ۱- په دې سورت کښې د "غَادِيَات"، "مُورِيَات"، "مُغِيرَات" درېواړه کلمې ځينو علماوو کرامو په اوسانو سره تفسيري کړې دي^(۱)، مگر د اکثرو مفسرينو کرامو په نزد دغه درېواړه کلمې د جهادي اسونو څخه عبارت دي^(۲)، چي څه شرحه يې په همدې تفسیر سره په لاندې ډول وړاندې کېږي:
- ۲- په ﴿وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا﴾ کښې د "غَادِيَات" کلمه په اصل کښې "غَادَوَات" وه او د "غَادِيَّة" جمع ده چي د "غَدُو" - لکه "ضَرْب" - څخه اشتقاقه شوې ده چي د ځغېدلو معنی ورکوي^(۳). په همدې عبارت کښې د "ضَبْح" کلمه د اس هغه اواز ته وضعه شوې ده کوم چي د ځغاستې په وخت کښې کوي^(۴)، څه لرې نه ده چي مونږ ترې په ستمېدلو يا سونېدلو سره تعبير وکړو. دغه کلمه د "ضابحات" په تاويل سره د هغه ضمير څخه حال واقع شوې ده کوم چي په "الغَادِيَات" کښې مستتر دی^(۵).
- يعني په جهاد کښې په ځغېدونکو اسونو باندې سوگند دی، البته په داسې حال کښې چي د ډېرې ځغاستې او ستومانۍ د کبله ستمېدونکي او سونېدونکي وي.
- ۳- په ﴿وَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا﴾ کښې د "مُورِيَات" کلمه د "مُورِيَّة" جمع ده چي د "إِزَاء" - لکه "إِكْرَام" - څخه اشتقاقه شوې ده چي د اورېدلو معنی ورکوي^(۶).
- او د "قَدْح" کلمه پکښې د يوه شي په بل شي باندې په شدت سره وهلو ته ويل کېږي^(۷)، لکه چي

(۱) زاد المسير ج ۸ ص ۱۹۵: روح المعاني ج ۳۰ ص ۲۱۷

(۲) تفسير الطبري ج ۳۰ ص ۲۷۳: تفسير القرطبي ج ۲۰ ص ۱۵۳

(۳) مفردات الراغب ص ۳۳۸

(۴) القاموس المحيط ج ۳ ص ۶

(۵) تفسير الكشاف ج ۴ ص ۷۸۶

(۶) لسان العرب ج ۱۵ ص ۳۸۹

(۷) تفسير القاسمي ج ۱۷ ص ۳۳۳

اس د خفاستی په وخت کشې خپل نالونه د ډبرو سره جنگوي او د اور سپرغې ترې بادوي.
په همدې ارتباط د [یس: ۸۰] ایت لاندې څه شرحه تېره شوې ده وَالْحَمْدُ لِلَّهِ چې یو ځل
کتل یې په گټه تمامېږي.

دغه کلمه ﴿قَدْ حَا﴾ هم د "قَادِحَات" په تاویل سره د هغه ضمیر څخه حال واقع شوې ده کوم چې
په ﴿فَالْمُورِنَاتِ﴾ کښې مستتر دی^(۱).

یعنې نو په جهاد کښې د اور په بلوونکو اسونو باندې سوگند دی البته په داسې حال کښې چې
نالونه د ډبرو سره جنگوي او د اور سپرغې شندي.

۴- په ﴿فَالْغَيْرَاتِ صُبْحًا﴾ کښې د "مُغِيرَات" کلمه د "مُغِيرَة" جمع ده او د "إِغَارَة" لکه "إِضَالَة" -
څخه اشتقاقه شوې ده چې د هجوم وروړلو او یرغل دپاره وضعه شوې ده^(۲). یعنې نو د جهاد په هغو
اسونو باندې سوگند دی کوم چې د سهار په وخت کښې په دښمنانو (کافرانو) باندې یرغل
وروړونکي دي.

انس بن مالک د دغه مطلب ته داسې اشاره کوي چې: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُغِيرُ إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ»^(۳)
یعنې د الله ﷻ پیغمبر ﷺ وه چې په دښمن باندې به یې هغه وخت حمله کوله چې کله به سبا طلوع
وکره (د شپې یې حمله نه کوله).

۵- په ﴿فَأَثَرُنَ بِهِ نَقْعًا﴾ کښې د "بِه" تورې د "فِيه" معنی ورکوي او ضمیر یې وخت ته راجع
دی^(۴)، په کوم باندې چې په وړاندېني ایت کښې د ﴿صُبْحًا﴾ کلمه دلالت کوي.

او په همدغه ایت کښې د ﴿نَقْعًا﴾ کلمه د گرد او دورې دپاره وضعه شوې ده^(۵).
یعنې نو ذکر شوي اسونه د همدغه سهار په وخت کښې په خپل یرغل او حملې سره گردونه او
دورې اوچتوي.

۶- په ﴿فَوْسَطُنَ بِهِ جَمْعًا﴾ کښې د "وَسَطُنَ" کلمه د "دَخَلْن" معنی ورکوي^(۶) او د "بِه" د "ب" -
تورې د "فِي" معنی ورکوي او ضمیر یې وخت ته راجع دی^(۷) چې په وړاندېني ایت کښې ورباندې د
﴿صُبْحًا﴾ کلمه دلالت کوي. یعنې ذکر شوي جهادي اسونه د همدغه سهار په وخت کښې د کفارو
د ټولګې منځ ته ورداخلېږي او عملیات ترسره کوي.

۷- په ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ﴾ کښې د "كَنُودٌ" کلمه اصلاً د هغې ځمکې نوم دی کومه چې

(۱) تفسیر ابی السعود ج ۹ ص ۱۹۰

(۲) تفسیر القرطبي ج ۲۰ ص ۱۵۸: أضواء البيان ج ۹ ص ۴۴۰

(۳) صحيح مسلم ج ۱ ص ۱۶۶

(۴) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۳۳۳

(۵) القاموس المحيط ج ۴ ص ۴۲۸

(۶) لسان العرب ج ۷ ص ۴۳۱

(۷) تفسیر الکشاف ج ۴ ص ۷۸۷

نباتات نه زرغونوي^(۱)، خو په دې مقام کښې د بخیل او ناشکره معنی ورکوي^(۲).

دغه ایت شریف د ذکر و شوو سوگندونو جواب دی چې حاصل یې داسې راخېږي چې په ذکر و شوو جهادي اسونو باندې سوگند دی چې انسان ډېر ناشکره او بخیل دی. یا په بل عبارت ذکر شوي جهادي اسونه په دې دلالت کوي او شهادت ورکوي چې انسان د طبیعت په لحاظ (بدون د شریعت د لاس نیوي څخه) هر و مرو د نعمتونو ناشکري خپلوي، او بخیل دی، لازم حقوق د پښو لاندې کوي. که بالفرض انسان دغسې نه وی چې د نعمتونو شکریه یې کولی او په حقوقو باندې یې کېده نه اچولی نو جهاد ته به څه اړتیا نه وی پېښه شوې او جهادي اسونه به نه وی خغېدلې.

۸- ځینو علماوو کرامو په ﴿وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ﴾ کښې د "ه" ضمیر الله ﷻ ته راجع گڼلی دی^(۳). یعنې الله ﷻ د انسان په ناشکری او بخل باندې شهادت ورکوي.

مگر د دې دپاره چې د ضمائر و انتشار صورت ونه نیسي غوره دا ده چې دغه ضمیر انسان ته راجع وگڼلی شي^(۴)، لکه چې په متصل ایت کښې د "ه" ضمیر انسان ته راجع دی. یعنې یقیناً انسان د حال په ژبه په خپل ځان باندې شهادت ورکوي او ټول کره وړه یې په دې دلالت کوي چې نوموړی بخیل دی او هم کفور (ناشکره) دی.

۹- په ﴿وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ﴾ کښې د انسان د شومتیا او ناشکری و چې ته اشاره شوې ده. یعنې انسان ځکه ذکر شوي خصلتونه خپل کړي دي چې نوموړی د دنیاوي مال سره ډېر زیات محبت لري او په همدې مینه کښې ډېر کلک دی.

۱۰- د ﴿أَفَلَا يَعْلَمُ﴾ څخه د سورت تر پایه پورې په درېوو ایتونو کښې انسان تهديد شوی دی چې باید د ذکر و شوو خصلتونو څخه لاس واخلي که نه نو د جهادي اسونو د یرغلونو سره به مخامخ شي، او که بالفرض په دنیا کښې ورته دغه مصیبت ونه رسېږي نو د قیامت ورځ خو ورته په مخکښې پرته ده، چې هلته به مړي د قبرونو څخه را اوچت کړي شي او په دقت سره محاسبه به شروع شي حتی چې په زړه کښې غلې او پټه ساتلې شومتیا او ناشکري به هم راڅرگنده کړي شي او موافقه جزا به ورباندې مرتبه کړي شي. او دا ځکه چې: الله ﷻ لکه چې په دنیا کښې په هر شي خبردار دی په آخرت کښې هم ورباندې خبردار دی.

د "العادیات" سورت پښتو ترجمه او تفسیر د الله ﷻ په توفیق ختم شو.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ وَضَلَعِ الدِّينِ وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ

۱۴۲۶/۳/۱۸ هـ ق - ۱۳۸۴/۱/۸ هـ ش

(۱) مفردات الراغب ص ۴۶۰

(۲) روح المعاني ج ۳۰ ص ۲۱۸

(۳) زاد المسیر ج ۸ ص ۲۹۷

(۴) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۴۲

القارعة (۱۰۱)

سرینه

- ۱- د دې سورت نوم (القارعة) د همدې سورت لومړنی ایت گرځولی شوی دی.
- ۲- دا سورت مکي سورت دی^(۱)، او عبد الله بن عباس رضی الله عنهما هم ویلي دي چې: «نَزَلَتْ سُورَةُ الْقَارِعَةِ بِمَكَّةَ»^(۲) یعنې د "القارعة" سورت په مکه معظمه کښې نازل شوی دی.
- ۳- د دې سورت ټول ایتونه یوولس (۱۱) دي^(۳).
- ۴- د دې سورت د کلماتو شمېر شپږ دېرشو (۳۶) ته پورته شوی دی^(۴).
- ۵- د دې سورت د حرفونو شمېر یو سلو دوه پنځوسو (۱۵۲) ته رسېږي^(۵).
- ۶- په دې سورت (القارعة) کښې د وړاندېني سورت (القاديات) د وروستنيو ایتونو مضامین تعقیب شوی دی او د قیامت ورځ پکښې شرحه شوې ده.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ الْقَارِعَةُ ﴿۱﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿۲﴾ وَمَا أَذْرَكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿۳﴾ يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿۴﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ﴿۵﴾ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿۶﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿۷﴾ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿۸﴾ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿۹﴾ وَمَا أَذْرَكَ مَا هِيَ ﴿۱۰﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿۱۱﴾ ﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمہ الله ﷻ په نامه.

[۱] ټکوونکی لوی مصیبت چې دی.

[۲] لوی ټکوونکی مصیبت څه شی دی؟

[۳] او ته څه شي پوه کړې چې لوی ټکوونکی مصیبت څه شی دی؟

[۴] (ټکوونکی لوی مصیبت) په هغې ورځ کښې (تحقق مومي) چې خلک به (پکښې) د خورو

ورو پتنگانو غوندي وگرځي (او اضطراب به پکښې زښت ډېر شي).

[۵] او غرونه به (پکښې) د رنگه ډانډس کړي شوو وړيو غوندي جوړ شي.

[۶] نو هر هغه څوک چې تلې يې درنې شي.

(۱) المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۳۵۶

(۲) الدر المنثور ج ۸ ص ۶۰۵

(۳) تفسير البغوي ج ۴ ص ۵۱۹

(۴) تفسير الخازن ج ۶ ص ۵۵۹

(۵) اللباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۴۶۹

[۷] نو دا کس به په خوشاله معیشت کښې وي (او په جنت کښې به راضي وي).

[۸] او هر هغه کس چې تلې یې سپکې شي.

[۹] نو د دغه کس استوگنځای "هاویه" دی.

[۱۰] او ته څه شي پوه کړې چې دا څنگه ځای دی؟

[۱۱] (هاویه) ډېر گرم اور (دوزخ) دی.

توضیحات

۱- د قیامت ورځ ډېر لقبونه لري چې یو لقب یې "القارعة" دی، دغه لقب یې په دې مقام کښې په درې ایتونو کښې نازل شوی دی.

مونږ د الله ﷻ په توفیق د [الرعد: ۳۱] ایت لاندې لیکلي دي چې: د "القارعة" کلمه د هغه لوی مصیبت څخه عبارت ده کوم چې سړی ټکوي او ډېر سخت یې زوروي.

یعنې ټکوونکې ورځ چې ده دا څنگه ورځ ده؟ ایا د دې ورځې ټکول او زورول درته معلوم دي؟ ته څه شي پوه کړې چې دا څنگه ورځ ده؟ د الله ﷻ څخه به غیر ورباندې تا څوک نه شي پوه کولی.

۲- په ﴿يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ﴾ کښې ذکره شوې ورځ لږ څه شرحه شوې ده چې د ﴿يَوْمَ﴾ کلمه پکښې په ﴿القارعة﴾ پورې تعلق نیسي.

دا د یو پلوه، او د بله پلوه په همدغه ایت کښې د "قراش" کلمه د "قراشة" - لکه "شرافة" - جمع ده، "شرافة" د پټنگ په معنی ده^(۱).

یعنې "القارعة" به په هغې ورځ کښې تحقق ومومي په کومه کښې چې خلک د قبرونو څخه را اوچت شي او د پټنگانو غونډې گډوډ خلط ملط او د اضطرابي حالت سره مخامخ شي. ته به وایي چې دوی پټنگان دي او په ډېره باندې راغونډ شوي دي.

همدغه مضمون ته په [القمر: ۷] ایت کښې د مولخانو سره تشبیه ورکړه شوې ده البته کله یې چې لا وزرې نه وي کړې او د گډوډۍ په حال کښې اخوا او دا خوا گرځي راگرځي او تپونه وهي.

"عنه" څه معنی؟

۳- په ﴿وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ﴾ کښې د "عنه" کلمه مونږ د الله ﷻ په توفیق د [المعارج: ۹] ایت لاندې معنی کړې ده چې د هغو رنگه وړيو څخه عبارت ده چې په ډانډس باندې وهلې شوې وي او تیتي پرکې گرځولې شوې وي. یعنې په دغې ورځ کښې به غرونه د گرد غونډې هوا ته والوزي او په ډانډس باندې د وهلو شوو وړيو په څېر به خواره واره شي. یا په بل عبارت: لکه څنگه چې غرونه مختلف رنگونه لري همدارنگه به یې گردونه هم مختلف رنگونه خپل کړي.

۱، لسان العرب ج ۶ ص ۳۳۰

هېر مونه شي

۴- هېر مونه شي چې مونږ د ﴿ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴾ اود ﴿ وَأَمَّا مَنْ خُلِفَتْ مَوَازِينُهُ ﴾ ايتونو په ارتباط د الله ﷻ په توفيق د [الأعراف: ۸، ۹] ايتونو لاندې پوره توضيحات ليکلي دي چې بيا توضيح کولو ته يې اړتيا نه گورو، هيله ده چې علاقمندان هملته مراجعه وکړي.

"هَآوِيَةٌ" څه معنی؟

۵- په ﴿ فَأَمَّهُ هَآوِيَةٌ ﴾ کښې د "هَآوِيَةٌ" کلمه په اصل کښې د هغه ژور خای په معنی ده چې د بېخ او ژوروالي اندازه يې معلومه نه وي^(۱). خو په دې مقام کښې د دوزخ څخه عبارت ده، چې په وروستنيو ايتونو کښې ورباندې صراحت شوی دی. دا د يو پلوه، او د بله پلوه دغه دوزخ د دې کبله د کافر دپاره مور گرځولی شوی دی چې همدغه د نوموړي ارامگاه ده او همدغه يې استوگنځای دی، بله ارامگاه او بل استوگنځای نه لري، لکه چې يو ماشوم د خپل مور په غېږ کښې ارام نيسي او بس^(۲).

د سکتې "ه"

۶- په ﴿ وَمَا أَذْرَنَّا مَا هِيَ ﴾ کښې د "هي" په کلمې پورې (چې ضمير ده او ﴿ هَآوِيَةٌ ﴾ ته راجع ده) د سکتې دپاره د "ه" توري پېوسته شوی دی. او مونږ د الله ﷻ په توفيق د [الحاقة: ۱۹- ۳۷] ايتونو لاندې په لومړنۍ توضيح کښې د ذکرې شوې "ه" تعريف ليکلی دی او هم مو هلته د دغې "ه" تعداد بنودلی دی چې په قرآن کریم کښې په څو ځايونو کښې نازله شوې ده؟ نو هيله ده چې لوستونکي يې هملته وگوري.

ماثور تفسير

۷- د ﴿ نَارُ حَامِيَةٍ ﴾ ايت په ډېرو احاديثو کښې تفسير شوی دی چې څه برخه يې ځينو مفسرينو کرامو^(۳) راغونډه کړې ده. جزاهم الله خيراً. خو مونږ يوازې د لاندې دوه وو حديثونو په ذکر باندې اکتفاء کوو چې:

الف: نبي کریم ﷺ په يوه حديث کښې فرمايلي دي چې: «نَارُكُمْ جُزْءٌ مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ»^(۴) يعنې ستاسو اور (چې تاسو ترې په دنيا کښې استفاده کوئ) د دوزخ د اور د اويانو (۷۰) برخو څخه فقط يوه برخه ده (هغه ورباندې نهه شپېته (۶۹) چنده زيات دی).

(۱) لسان العرب ج ۱۵ ص ۲۷۲

(۲) تفسير القاسمي ج ۱۷ ص ۲۴۰: روح المعاني ج ۳۰ ص ۲۲۲

(۳) تفسير ابن كثير ج ۴ ص ۵۴۳

(۴) صحيح البخاري ج ۱ ص ۴۶۲

ب: نبی کریم ﷺ په یوه حدیث کښې فرمایلي دي چې: «وَلَوْ لَا أَنَّهَا أُطْفِئَتْ بِالْمَاءِ مَرَّتَيْنِ مَا انْتَفَعْنَا بِهَا»^(۱) یعنې او که دغه (د اخروي اور اویایمه (۷۰) برخه) دوه کرته په اوبو سره نه وی مړه کړی شوې نو تاسو به ترې ګټه نه وی اخستې (استفاده به مو ترې نه وی کړې).

په همدې ځای د الله ﷻ په توفیق د "القارعة" سورت پښتو ترجمه او تفسیر ختم شو.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ وَمِنْ فِتْنِهَا.

۱۴۲۶/۳/۱۹ هـ ق - ۱۳۸۴/۱/۹ هـ ش.

التکاکثر (۱۰۲)

سرریزه

۱۔ د دې سورت (التکائر) دپاره هغه مصدر نوم گرځولی شوی دی په کوم باندې چې د همدې سورت لومړنی ایت مشتمل دی.

۲۔ دا سورت د اکثر و مفسرینو کرامو په نزد مکي سورت او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی^(۱).

۳۔ د دې سورت د ایتونو تعداد فقط اته (۸) دی^(۲).

۴۔ د کلماتو شمېر یې اته وېشت (۲۸) کلمې دی^(۳).

۵۔ د حرفونو شمېر یې یو سلو شلو (۱۲۰) حرفونو ته پورته شوی دی^(۴).

۶۔ وړاندېنی سورت د اخروي حالاتو په بیان باندې مشتمل وه او په دې سورت کې همدغه مطلب تعقیب شوی دی او څه نوره رڼا ورباندې هم اچولې شوې ده.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ أَلْهَنَكُمْ التَّكَاثُرُ ۝ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ۝ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۝ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۝ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ۝ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ۝ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ۝ ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ۝ ﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله په نامه.

[۱] (ای بنیادمانوا) تاسو (د اخروي کارونو څخه په دنیاوي شيانو کېنې) یو په بل باندې ډېروالي (او سیالی) غافل (او مشغول) گرځولي یاست.

[۲] آن تردې چې تاسو هدیرو ته میلان وکړئ (او مړه شئ).

[۳] دغسې مه کوئ، ډېر ژر ده چې (په خپله غلطیا باندې) به پوه شئ.

[۴] بیا (وايم چې) دغسې مه کوئ، ډېر ژر ده چې (په خپله غلطیا باندې) به پوه شئ.

[۵] دغسې مه کوئ، که چرته تاسو (په خپله غلطیا باندې) په علم اليقين سره پوه شوي وی (نو) ذکر شوی تفاخر به مونه وی کړی.

[۶] هرومرو ضرور به تاسو دوزخ (په خپلو غوړلو سترگو) وگورئ.

(۱) زاد المسیر ج ۸ ص ۳۰۰: البحر المحیط ج ۱۰ ص ۵۳۵

(۲) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۵۲۰

(۳) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۶۱

(۴) الباب فی علوم الکتاب ج ۲۰ ص ۴۷۵

[۷] بیا (وایم چې): هر ورو ضرور به تاسو دوزخ په غړولو سترگو په عین الیقین سره وگورئ (او د پوهې سره به مو مشاهده هم ملگرې شي).
[۸] بیا به تاسو هر ورو ضرور په دغې ورځ کښې د نعمت (نعمتونو) څخه وپوښتلی شئ (چې شکر مو کړی دی او که نه؟).

توضیحات او د مطلب خلاصه

۱- په ﴿اَلْهَنَکُمْ اَلتَّکَاثُرُ﴾ کښې لاندې نکاتو ته توجه په کار ده:
الف: د «اَلْهَى» کلمه اصلاً د «لَهَو» لکه «ضَرْب» څخه اشتقاقه شوې ده، «لَهَو» هغه شي ته ویل کېږي چې انسان د ډېر مهم او باارزېسته کارونو څخه مشغول او غافل گرځوي^(۱).
په دې مقام کښې مهم او با ارزېسته کارونه د اخروي او اطاعتي کارونو څخه عبارت دي.
ب: په همدې ایت کښې د «کُم» په کلمې سره د ځینو اشخاصو په ملحوظ د قیامت تر ورځې پورې ټول بنیادمان مخاطب گرځولی شوي دي.
ج: د «تکائر» کلمه پکښې د دې څخه عبارت ده چې دوه یا ډېر کسان یا ډلې یو تربله په څه شي کښې په سیالي اخته شي او هر یو کس یا طرف غواړي چې په بل کس یا بل طرف باندې په نوموړي شي کښې غټه ونډه او زیاته برخه ولري^(۲).
د: په ذکر شوي ایت کښې د هغه شي نوم نه دی ذکر شوی په کوم کښې چې سیالي او تفاخر صورت نیسي، البته دا د دې دپاره چې عمومیت افاده کړي او مالونو او اولادونو او نورو شیانو ته شمولیت مونده کړي.
یعنې ای بنیادمانو! تاسو د اخروي کارونو د اجراء څخه په دنیاوي شیانو کښې سیالي او یو په بل باندې ډېروالي مشغول کړي او غافل کړي یاست.
ذکر شوي مضمون ته په ډېرو نصوصو کښې اشاره شوې ده. لاندې مثالونه یې ولولئ:
اول: الله ﷻ فرمایلي دي چې: ﴿يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءٰمَنُوْا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُکُمْ وَلَا اَوْلَادُکُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِکَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ﴾ [المنافقون: ۹] یعنې ای هغو کسانو چې ایمان یې راوړی دی! تاسو دې خپل مالونه او خپل اولادونه د الله ﷻ د ذکر څخه غافل (او مشغول) نه کړي، او هر څوک چې دغه کار وکړي نو دغه کسان چې دي همدوی زیانکاران دي.
دوهم: یوه ورځې نبي کریم ﷺ ذکر شوی ایت شریف قرائت کړ او ویي فرمایلي چې: «يَقُوْلُ ابْنُ اٰدَمَ مَالِيْ مَالِيْ وَهَلْ لَّکَ مِنْ مَّالٍ اِلَّا مَا تَصَدَّقْتَ فَاَمْضَيْتَ اَوْ اَكَلْتَ فَاَقْبَيْتَ اَوْ لَبَسْتَ فَاَبْلَيْتَ»^(۳) یعنې بنیادم

(۱) مفردات الراغب ص ۴۷۵

(۲) مفردات الراغب ص ۴۴۲

(۳) جامع الترمذي ج ۲ ص ۶۰: صحيح مسلم ج ۲ ص ۴۹۸

وايي چې زما مال، زما مال، حال دا چې ايا تاته د خپل مال څخه څه شی شته (نشته) پرته د هغه څخه چې خيرات يې کړې نو وړاندې يې ولېږي، او يا يې وخورې نو د منځه يې يوسي، او يا يې واغوندي نو زور يې کړې (متباقي مال خو ستا د وارثانو دی).

دوه ډوله تفسير

۲- د ﴿حَتَّىٰ زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ﴾ ايت علماوو کرامو په دوه ډوله تفسير کړی دی چې اول ډول يې په لاندې ټکو کښې د الله ﷻ په توفيق وړاندې کېږي:

الف: د ﴿حَتَّىٰ﴾ تورې په ﴿أَلْهَنَكُمْ﴾ پورې تعلق نيسي.

ب: د ﴿زُرْتُمُ﴾ کلمه د "زِيَارَة" - لکه "مِرَامَة" - څخه اشتقاقه شوې ده چې د ميلان معنی ورکوي^(۱)، خو په دې مقام کښې د مرگ څخه کنایې ده^(۲).

ج: دغه ډول استعمال په عربي کلام کښې ډېر اورېدل کېږي لکه چې يو اعرابي ذکره شوې کلمه په لاندې حديث کښې په همدې معنی استعمال کړې ده:

يوه ورځ نبي کریم ﷺ د يوه مريض اعرابي پوښتنې ته ورغی چې گرمې تېې نيولی وه، نو ورته يې وويلې چې دا تبه د گناه كفاره او پاکوونکې ده.

اعرابي جواب ورکړ چې: «بَلْ حُمِّي ثَقُورٌ عَلَىٰ شَيْخٍ كَبِيرٍ تُزِيْرُهُ الْقُبُورُ»^(۳)، يعنې دغسې نه ده بلکې دا يوه خوټېدونکې تبه ده کومه چې په بوډا سپين روبي باندې نازلې کړې شوې ده، کومه چې په بوډا باندې د قبرونو زيارت کوي.

د دې جواب په اورېدلو سره ترې نبي کریم ﷺ اوچت شو او اعرابي يې پرېښود.

د: شايد - والله ﷻ اعلم - چې په ايت شريف کښې به د مرگ څخه د ﴿زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ﴾ په کلماتو سره د دې دپاره تعبير نازل شوی وي چې په قبرونو کښې دفن کېدل دوامدار نه دي بلکې د يوه زيارت حيثيت لري چې په تعقيب باندې يې بعث بعد الموت وروان دی چې هر څوک به خپل دائمې ځای ته ورسوي کوم چې د جنت يا دوزخ څخه عبارت دی.

ه: يعنې ای بنيادمانو تاسو د آخرت د کارونو څخه په دنياوي امورو کښې سيالي کولو او يو په بل باندې د زيات حاصلولو آن د مرگ پورې مشغول کړي او غافل کړي ياست.

۳- د ذکر شوي ايت دوهم ډول تفسير په لاندې ټکو کښې توضيح کېږي:

الف: د ﴿حَتَّىٰ﴾ تورې د ﴿التَّكَاثُرُ﴾ د کلمې پورې ارتباط نيسي^(۴).

(۱) لسان العرب ج ۴ ص ۲۳۶

(۲) تفسير القاسمي ج ۱۷ ص ۲۴۲

(۳) مسند احمد بن حنبل ج ۴ ص ۲۹۸

(۴) اللباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۴۷۶

ب: د ﴿ زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ﴾ کلمات په خپله اصلي معنی پاتې دي چې یوې قيصې ته پکې اشاره شوې ده هغه دا چې:
په مکه معظمه کېنې د قریشو دوه وو قبیلو یوې په بلې باندې تفاخر او تنافس کاوه آن تردې چې دواړه قبیلې هديرې ته لارې ترڅو هلته قبرونه وشمېري او معلومه شي چې د چا نامور سړي ډېر دي که څه هم هغوي مړه شوي وي؟^(۱)
دغه کار په مدینه منوره کېنې یا یهودانو کړی وه او یا په دغه تفاخر باندې د مدینې منورې انصار اخته شوي وه.^(۲)

نو الله ﷻ دغه سورت نازل کړ او د تفاخر کوونکو او سیالي کوونکو کړنلاره یې وغندله.
یعنې تاسو د اخروي کارونو څخه د دنیاوي شیانو تفاخر او سیالي تردې حده مشغول کړي او غافل کړي یاست ترڅو چې تاسو هديرو ته لارې او هلته مو قبرونه وشمارل.
یا په بل عبارت هديرې او قبرونه د غفلت څخه د رابېدارېدلو وسیلې دي حال دا چې تاسو ورباندې خپل غفلت لا قوي او محکم گرځوئ.

تبصره

۴- که څه هم په ذکر و شوو دواړو تفسیرونو کېنې ځینو مفسرینو کرامو اولنی تفسیر صحیح او د قبول وړ گڼلی دی^(۳) مگر مونږ ته بهتره برېښي چې دواړه تفسیرونه د بدلیت په لحاظ اراده کړی شي چې دواړه سره څه منافات نه لري.

سوال جواب

۵- که څوک وایي چې: د دې سورت په سريزه کېنې لیکلی شوي دي چې دا سورت مکي سورت دی حال دا چې د دوهم ډول تفسیر په توضیح کېنې ورته په مدینه منوره کېنې هم شان نزولونه وښودل شوه؟

مونږ وایو چې: د سورت د بیان د طرز څخه څرگندېږي چې د شان نزول ذکره شوې قيصه اصلاً په مکه معظمه کېنې پېښه شوې وه او په مدینه منوره کېنې به یې یو یا دوه وو مصداقاتو تحقق موندلی وي، او سلفو صالحینو خو په مصداق باندې د شان نزول اطلاق کاوه^(۴).

د غفلت رد

۶- په ﴿ کَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴾ ثُمَّ کَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿ کېنې الله ﷻ د بنیادمانو ذکر شوی

(۱) روح المعاني ج ۳۰ ص ۲۲۴: زاد المبرج ج ۸ ص ۳۰۰
(۲) الدر المنثور ج ۸ ص ۶۱۰: تفسیر المراغي ج ۳۰ ص ۲۲۹: البحر المحیط ج ۱۰ ص ۵۳۵: تفسیر البغوي ج ۴ ص ۵۲۰
(۳) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۴۵: اضواء البیان ج ۹ ص ۴۷۲
(۴) تفسیر القاسمي ج ۱ ص ۲۷: تفسیر النار ج ۹ ص ۶۴۲

غفلت په تاکید او تکریر سره رد کړی دی چې:
ای بنیادمانو! د اخروي کارونو د غفلت څخه لاس واخلئ چې دا ډېر غلط او ضررناک کار دی.
ډېر ژر ده چې تاسو به په برزخ او هم په قیامت کېنې پوه شئ.
بیا وایم چې دا ډېر غلط کار دی ژر ده چې تاسو به ورباندې پوه شئ خو په هغه وخت کېنې به درته پوهه څه گټه ونه شي رسولی او په درد به مو دوا نه شي.

د "لو" توری شرطیه دی

۷- په ﴿كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ﴾ کېنې د "لو" توری شرطیه دی چې جزائیه جمله یې مقدره ده او د تعمیم دپاره نه ده ذکره شوې چې مونږ ترې په "مَا أَفْهَأَكُمُ التَّكَاثُرُ" سره تعبیر کولی شو^(۱). یعنې ای بنیادمانو! تاسو د ذکر شوي غفلت څخه لاس واخلئ چې دا کار ستاسو دپاره په ډېر سخت ضرر سره تمامېږي، که بالفرض تاسو د ذکر شوي غفلت په ضرر باندې پوهېدلې البتہ داسې پوهه چې هغه سراسري یقین وي او هیڅ شک شبه پکېنې نه وي، نو هر ورو او ضرور به تاسو د اخروي امور څخه تکاثر او سیالی غافل نه وی گرځولی، خو په تاسو دې افسوس وي چې د دغه ډول علم قبول ته غاړه نه ږدئ.

یقین او د هغه مراتب

۸- په ذکر شوي ایت کېنې د ﴿الْيَقِينِ﴾ کلمه د هغه علم دپاره وضعه شوې ده د کوم سره چې شک او شبه ملگرتیا ونه لري^(۲).
همدارنگه ځینو علماوو کرامو علم ته لاندې درېگونې رتبې ورکړې دي^(۳):
الف: یقین هغه علم ته ویل کېږي چې په استدلال سره حاصل شي او شک شبه پکېنې نه وي لکه چې مونږ د کعبې شریفې په موجودیت باندې علم لرو.
ب: عین الیقین همدغه ذکر شوي علم ته ویل کېږي خو چې مشاهده هم ورسره ملگري شي لکه چې مونږ کعبه شریفه په خپلو سترگو وگورو.
ج: حق الیقین د همدغه علم نوم دی چې په مشاهدې باندې علاوه مخالطت (پيوستون) هم ورسره یوځای شي لکه چې مونږ کعبې شریفې ته ور داخل شو.

یو بل مثال

۹- په دې مقام کېنې د یقین د مراتبو دپاره د دوزخ اور هم مثال گرځېدلی شي. هغه دا چې:
الف: د ایت او حدیث په استناد د دوزخ اور یقیني موجود دی او هیڅ شک شبه پکېنې نشته.

(۱) البحر المحيط ج ۱۰ ص ۵۳۷
(۲) لسان العرب ج ۱۲ ص ۴۵۷
(۳) اصواء البیان ج ۹ ص ۴۸۱

ب: خو کله چې د محشر په میدان کېږي ټول خلک دوزخ په خپلو غږولو سترگو وگوري نو د ټولو خلکو یقین به ورباندې د عین الیقین مرتبې ته اوچت شي، لکه چې په ﴿لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ﴾ ۱۰ ثُمَّ لَتَرَوُنَّ عَذَابَ الْيَقِينِ ۱۱ کېږي ورته اشاره شوې ده.

ج: کله چې په همدغه دوزخ کېږي کفار وروغورزولي شي (اللَّهُمَّ النِّجَاةَ، اللَّهُمَّ النِّجَاةَ) نو د هغوی علم الیقین به د حق الیقین مرتبې ته لوړ شي.

د نعمت پوښتنه

۱- په ﴿ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ﴾ کېږي دېته اشاره ده چې د قیامت په ورځ به د نعمتونو د تکرار او دېروالي پوښتنه نه کېږي بلکې د شکرگزاری پوښتنه به یې کېږي. که څه هم د هغه نعمت په تعین کېږي علماوو کرامو زښت ډېر اقوال کړي دي کوم ته چې په ایت شریف کېږي اشاره شوې ده^(۱)، مگر بهتره دا ده چې دغه نعمت تعین نه کړی شي او په خپل اطلاق سره پرېښودلی شي ترڅو ټولو مادي او معنوي نعمتونو ته شامل شي. د نعمت د پوښتنې په ارتباط زښت ډېر احادیث روایت شوي دي خو مونږ د لنډون په غرض یوازې د یوه حدیث په ذکر باندې اکتفاء کوو هغه دا چې: نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «إِنَّ أَوَّلَ مَا يُسْأَلُ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُعْنَى الْعَبْدُ مِنَ النَّعِيمِ أَنْ يُقَالَ لَهُ أَلَمْ نُصِغْ لَكَ جَسْمَكَ وَنُرْوِيكَ مِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ»^(۲) یعنې یقیناً د نعمت څخه لومړني شي چې بنده ته د هغه په هکله پوښتنه راجع کېږي دا دی چې بنده ته به وویلي شي چې: ایا مونږ ستا دپاره ستا جسم (بدن) روغ نه وه گرځولی؟ او مونږ ته د سړو اوبو څخه خړوب کړی وې.

په همدې ځای د "التکائر" سورت پښتو ترجمه او تفسیر د الله ﷻ په توفیق ختم شو.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ أَنْ يُلْهِيَنَا التَّكَاثُرُ. اللَّهُمَّ وَفَّقْنَا لِمَا تُحِبُّ وَتَرْضَى.

۱۴۲۶/۳/۲۸ هـ ق = ۱۳۸۴/۱/۷ هـ ش.

(۱) زاد المسیر ج ۸ ص ۳۰۲: تفسیر القرطبي ج ۲۰ ص ۱۷۶: روح المعاني ج ۳۰ ص ۲۲۶

(۲) جامع الترمذي ج ۲ ص ۱۷۳

العصر (۱۰۳)

سریزه

- ۱- د دې سورت نوم (العصر) د همدې سورت لومړنی ایت گرځولی شوی دی.
- ۲- دا سورت مکي دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی^(۱).
- ۳- د دې سورت ټول ایتونه فقط درې (۳) دي^(۲).
- ۴- کلمات یې ټول څوارلس (۱۴) دي^(۳).
- ۵- د حروفو شمېر یې شپېته (۶۰) دی^(۴).
- ۶- په وړاندېني سورت (التکائر) کېنې هغو کسانو ته اشاره شوې وه کوم چې سیالیو په غفلت کېنې اچولي دي او په دې سورت کېنې د هغو کسانو د حالاتو بیان نازل شوی دی کوم چې بیدار دي او په غفلت کېنې نه دي پراته.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿وَالْعَصْرِ ﴿١﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾ إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾﴾

- د ډېر مهربان (او) ډېر رحم والا الله ﷻ په نامه.
- [۱] په زمانه (او) د انسان په عمر) سوگند دی چې:
- [۲] یقیناً (جنس) انسان په زیان (او) تاوان) کېنې (احاطه کړې شوی) دی.
- [۳] مگر هغه کسان کومو چې ایمان راوړی دی او نېک عملونه یې کړي دي او (کومو) چې یو نریله په حق سره توصیه کړې ده او هم یې په صبر کولو سره یو تربله توصیه (جاري) ساتلې ده.

توضیحات

- ۱- دا سورت که څه هم ډېر وړوکی سورت دی خو په دومره عالي او لوړو مطالبو باندې مشتمل دی چې د دنیا او آخرت دواړو د لارښودانې دپاره کفایت کوي.
- د همدې کبله امام الشافعي رحمه الله فرمایلي دي چې: "تَوَاصَلُ النَّاسُ فِي هَذِهِ السُّورَةِ لَكَفَّتْهُمْ"^(۵) یعنی که خلک په دغه وړوکی سورت کېنې سوچ وکړي نو همدا به ورته کفایت وکړي (چې د دنیا او آخرت چارې پکېنې نغښتلی شوي دي).

(۱) المعمر الوجیز ج ۱۶ ص ۳۶۱
 (۲) تفسیر الطبری ج ۳۰ ص ۲۸۹
 (۳) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۶۴
 (۴) اللباب فی علوم الکتاب ج ۲۰ ص ۴۸۳
 (۵) انوار البیان ج ۹ ص ۵۰۷

عصر څه معنی؟

۲- په ﴿وَالْعَصْرِ﴾: إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ﴿ کښې د "عصر" کلمه علماوو کرامو په زبنتو ډېرو معناوو سره تفسیره کړې ده^(۱)، خو مونږ ته بهتره برېښي چې دغه کلمه دلته د "دَهر" او زمانې معنی ورکړي البته هغه دهر (زمانه) کومه چې د انسان په عمر باندې مشتمله ده. مونږ ځکه دا معنی خوښه کړه چې د یو پلوه د عبدالله بن عباس رضی الله عنهما څخه روایت شوې ده^(۲)، او د بله پلوه همدغه معنی د سوگند په جواب ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ﴾ باندې دلالت کوي او په ثبوت باندې یې شهادت ورکوي چې:

الف: تېرې شوې زمانې او تېر شوي تاریخ د داسې ډېرو قومونو مثالونه ساتلي دي کوم چې هلاک شوي او د خسران سره مخامخ شوي دي، لکه عادیان، ثمودیان، فرعونیان او داسې نور. او راتلونکې زمانه به هم د ډېرو قومونو مثالونه راڅرګند کړي کوم به چې د خسران او تاوان سره مخامخ شي.

ب: ډېر انسانان د خپلو عمرونو څخه ګټه نه اوچتوي بلکې عمرونه ورته د خسران او هلاک اسباب جوړېږي او په تاوان ورته تمامېږي. د همدې کبله به په آخرت کښې تاوانیانو انسانانو ته د توبیخ او تخجیل دپاره وویل شي چې: ﴿أُولَٰئِكَ نَعْمَرُكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ﴾ [فاطر: ۳۷] یعنې ایا مونږ تاسو ته دومره عمر نه وه درکړی په کوم کښې چې هغه چا پند اخستلی شو چې پند یې اخست او (په دې باندې علاوه) تاسو ته ډاروونکی (پیغمبر) هم درغلی وه.

همدې موضوع ته نبي کریم ﷺ په یوه حدیث کښې اشاره کړې ده چې: «كُلُّ النَّاسِ يَغْدُو فَبَايَعُ نَفْسَهُ فَمُعْتَقُهَا أَوْ مُوبِقُهَا»^(۳) یعنې د خلکو هر یو کس سبا کوي نو د خپل ځان خرڅوونکی دی، چې یا (د الله ﷻ د عذابه) د خپل ځان ازادوونکی دی او یا یې (د الله ﷻ په عذاب سره) هلاکوونکی دی.

کوم کسان زیانکاران نه دي؟

۳- په ﴿إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ﴾ کښې الله ﷻ هغه کسان د زیان او معنوي هلاک څخه بچ بنودلي دي کوم چې د لاندې څلورو خاصیتونو درلودونکي دي:

الف: چا چې د شریعت په مطابق ایمان راوړی وي، ځکه چې ایماندار ته خپل ایمان د دنیاوي او آخروي آفاتو څخه امن ورکوي، او همدارنګه په حقیقي ایمان سره نور خلک هم د نوموړي د ضررونو څخه بچ پاتې کېږي. نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقَهُ»^(۴) یعنې

(۱) زاد المسیر ج ۸ ص ۳۰۳: تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۴۷: التفسیر الکبیر ج ۳۲ ص ۸۴

(۲) تفسیر القرطبي ج ۲۰ ص ۱۷۸

(۳) صحیح مسلم ج ۱ ص ۱۱۸

(۴) صحیح مسلم ج ۱ ص ۵۰

هغه څوک به جنت ته داخل نه شي د کوم د ضررونو څخه چې د هغه گواندي په امن کښې نه وي
همدا مطلب د الله ﷻ په توفیق د [الحجرات: ۱۴] ایت لاندې د نصوصو په رڼا کښې ښه پوره

تشریح شوی دی.

ب: چا چې د ایمان سره ښک اعمال هم ملگري کړې وي ځکه چې صالح عمل د ځان او جهان
دواړو دپاره په ګټه تمامېږي. الله ﷻ فرمایلي دي چې: ﴿إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا﴾ [مریم: ۹۶] یقیناً هغه کسان کومو چې ایمان راوړی دی او صالح عملونه
یې کړي دي ډېر ژر دی چې ډېر مهربان الله ﷻ به ورته (په خپلو منځو کښې) مینه او محبت
وگرځوي (واچوي).

ج: چا چې په حق سره توصیه هم خپله کړې وي او د امر بالمعروف او نهی عن المنکر وظیفه یې
اجراء کړې وي. الله ﷻ فرمایلي دي چې: ﴿أَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى﴾ [المائدة: ۸] (ای مؤمنانو!)
تاسو عدل وکړئ چې دا عدل پر هېزګاری ته ډېر نژدې دی (سړی پر هېزګار ګرځوي).

د: چا چې د الله ﷻ په طاعت صبر کړی وي او د ده ﷻ د مناهيوو څخه یې اجتناب خپل کړی وي
او هم په مصائبو سره خپله حوصله د لاسه نه ورکوي او په همدغو کارونو باندې نورو مسلمانانو
ورونو ته هم توصیه کوي، ځکه چې نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يُحِبَّ لِأَخِيهِ
مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ»^(۱) یعنې تر هغه به ستا یو کس کامل مؤمن جوړ نه شي ترڅو چې خپل ورور ته هغه
شی خوښ کړي کوم چې د خپل ځان دپاره خوښوي.

په همدې ځای باندې د "العصر" سورت پښتو ترجمه او تفسیر د الله ﷻ په توفیق ختم شو.

اللَّهُمَّ! إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ زُمَرَةِ الْخَاسِرِينَ.

۱۴۲۶/۳/۲۳ هـ ق - ۱۳۸۴/۱/۱۳ هـ ش.

الهمزة (۱۰۴)

سريزه

- ۱- د دې سورت (الْهَمْزَةُ) لومړنۍ ايت په خپل نامه باندې مشتمل دی.
- ۲- دا سورت په اتفاق سره مکي سورت دی^(۱).
- ۳- د دې سورت ټول ايتونه فقط نهه (۹) دي^(۲).
- ۴- ټولې کلمې يې فقط درې دېرش (۳۳) دي^(۳).
- ۵- ټول حرفونه يې فقط يو سلو دېرش (۱۳۰) دي^(۴).
- ۶- په وړاندېني سورت (الْقَصْر) کېنې د څه خاصو کسانو څخه په غير نور ټول بنيادمان تاوانيان بنودلي شوي وه او په دې سورت (الْهَمْزَةُ) کېنې د هغوی د زيان په دنيوي او اخروي حالاتو باندې څه رڼا اچولې شوې ده.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ۝ الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ۝ يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ۝
 ۝ كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ۝ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ ۝ نَارُ اللَّهِ الْمَوْقَدَةُ ۝ الَّتِي
 تَطْلُعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ ۝ إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّوَصَّدَةٌ ۝ فِي غَمْدٍ مُّمَدَّدَةٍ ۝﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله ﷻ په نامه.

- [۱] د هر غيبت کوونکي (او) هر پيغور ورکوونکي دپاره معنوي هلاک (د دوزخ کنده) ده.
- [۲] هغه غيبت کوونکي پيغور ورکوونکي چې مال راغونډوي او (د آينده دپاره) يې ساتي.
- [۳] (ايا) نوموړی گومان کوي چې يقيناً خپل مال به يې همېشوالی ورکړي (او د مصيبتونو څخه به يې وساتي)؟
- [۴] دغسې دې نه کوي چې هرومرو (او) ضرور به نوموړی په حطمة (ماتوونکي دوزخ) کېنې وغورزولی شي.
- [۵] او ته څه شي پوه کړې چې "حطمة" څه شی دی؟
- [۶] (حطمة) د الله ﷻ بل کړی شوی اور دی.
- [۷] هغه بل کړی شوی اور چې (حتی) په زړونو ورڅېږي (او سوزوي يې).

(۱) زاد المسیر ج ۸ ص ۲۰۵
 (۲) تفسیر الطبري ج ۳۰ ص ۲۹۱
 (۳) اللباب فی علوم الکتاب ج ۲۰ ص ۴۸۸
 (۴) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۶۵

[۸] یقیناً دا اور (دوزخ) به په (کفارو) باندې ترلی شوی (او دروازي به يې قلف کړی شوې) وي
 [۹] (البته) په داسې حال کې چې کفار به په اوږدو (آتشي) ستونو کې (معذب گرځولي) کېږي

توضیحات او د مطلب خلاصه

۱- په ﴿وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ﴾ کې د ﴿هُمَزَةٍ﴾ او ﴿لُّمَزَةٍ﴾ دواړه کلمې د مبالغې صیغې دي چې په ترتیب سره د "هُمَز" - لکه "ضَرْب" - او د "لُمَز" - لکه "ضَرْب" - څخه اشتقاقې شوې دي چې دواړه کلمې (هُمَز، لُمَز) اصلاً د تېل وهلو په معنی دي^(۱).
 که څه هم ذکرې شوې دواړه کلمې په دې مقام کې علماوو کرامو په متعددو معناوو سره تفسیرې کړې دي^(۲)، خو مونږ لیکو چې:

الف: د [القلم: ۱۱] ایت لاندې د الله ﷻ په توفیق اشاره شوې ده چې د "هُمَز" معنی دا ده چې په غیاب کې د چا بدې او عیبونه بیان کړي شي.

ب: د [الحجرات: ۱۱] ایت لاندې تېر شوي دي - والحمد لله ﷻ، چې "لُمَز" د عیب هغې پلټنې ته ویل کېږي چې مخامخ چا ته نسبت کړي شي چې ته دغسې او هغسې یې. نو ذکر شوي دواړه کلمې د تکبر او غرور څخه نمایندګي کوي چې نور خلک ورته حقیر وپېښي او خپل ځان ورته د نورو څخه پورته څرګند شي.

یعنې معنوي هلاک او یا د دوزخ کنده د الله ﷻ په نزد د هر هغه چا دپاره ټاکلې شوې ده کوم چې په غیاب کې د خلکو عیبونه بیانوي او همدارنګه ورته مخامخ د عیبونو نسبت کوي او په پیغورونو سره یې ګڼځي.

تعدد څه معنی؟

۲- په ﴿الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ﴾ کې د تکبر خپلولو وجې ته اشاره ده او د "عَدَّدَهُ" کلمې پکې د "تعدد" - لکه "تَكْرِيم" - څخه اشتقاق موندلی دی، چې د تیارولو او چمتو کولو معنی ورکوي^(۳). یعنې نوموړي څکه تکبر خپل کړی دی او خلک حقیر ګڼي چې ډېر مالونه یې راغونډ کړي دي او د راتلونکي عمر دپاره یې تیار ساتلي دي. نوموړی ګومان کوي چې دغه مالونه به ورته همېشه والی ورکړي او د مصیبتونو او ناخوالو څخه به یې په دوامداره توګه بچ وساتي.
 همدې مضمون ته په نورو نصوصو کې هم اشاره شوې ده، لاندې مثالونه یې ولولئ:
 الف: الله ﷻ فرمایي چې: ﴿وَجَمَعَ فَأَوْعَى﴾ [المعارج: ۱۸] یعنې او مجرم هغه څوک دی چې مالونه راجمع کوي او ساتي یې.

(۱) لسان العرب ج ۵ ص ۴۲۶، ۴۰۶

(۲) زاد المسیر ج ۸ ص ۳۰۶

(۳) القاموس المحيط ج ۳ ص ۱۶۹

الهمزة (۱۰۴)

ب: نبی کریم ﷺ فرمایلی دی چې: «إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ فِتْنَةً وَإِنْ فِتْنَةُ أُمَّتِي الْفَالُ»^{۱۱} یعنی یقیناً د هر امت دپاره د امتحان یو څیز شتون لري (چې ورباندې ازمويل کېږي) او یقیناً زما د امت امتحان مال دی (چې په همدې سره د امتحان لاندې نیول کېږي).

د "حُطْمَة" معنی

۳- په ﴿كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطْمَةِ﴾ کښې د ﴿الْحُطْمَةِ﴾ کلمه د "ختم" لکه "ضرب" - څخه اشتقاقه شوې ده او مونږ د الله ﷻ په توفیق د [النمل: ۸] ایت لاندې لیکلی دي چې دا د چیت پیت گرځولو معنی ورکوي، خو په دې مقام کښې پخپله ایتونو تفسیره کړې ده. یعنی ذکر شوي متکبر انسان ته دنیاوي مالونه نجات نه شي ورکولی نو هرومرو او ضرور به په "حُطْمَة" کښې ورواچول شي، او ته څه شي پوه کړې چې "حُطْمَة" څه شی دی او څومره مهلک ځای دی؟! "حُطْمَة" د بل چا نه بلکې د الله ﷻ اور دی چې لا پخوا بل کړی شوی دی. همدې مضمون ته نبی کریم ﷺ داسې اشاره کړې ده چې: «أَوْقِدْ عَلَى النَّارِ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى اخْضُرَّتْ لَمْ أَوْقِدْ عَلَيْهَا أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى ابْيَضَّتْ لَمْ أَوْقِدْ عَلَيْهَا أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى اسْوَدَّتْ فَهِيَ سَوْدَاءُ مُظْلِمَةٌ»^{۱۲} یعنی د دوزخ اور زر کاله بل کړی شو ترڅو تک سور وگرځېد بیا زر کاله بل شو ترڅو تک سپین وگرځېد بیا زر کاله بل کړی شو ترڅو تک تور وگرځېد، نو دا اور اوس تک تور (او) تیاره دی.

هېر مونه شي

۴- هېر مونه شي چې د دوزخ اور د زړونو په شمول د کفارو په ټولو اندامونو باندې بلېږي او د سوزولو څخه وروسته دغه اندامونه د بیا بیا سوزولو دپاره بیا بیا په ابدې توګه تجدیدېږي. خو په ﴿الَّتِي تَطْلُعُ عَلَى الْأَفْقِدَةِ﴾ کښې د ﴿الْأَفْقِدَةِ﴾ په کلمې باندې ځکه صراحت نازل شوی دی (والله ﷻ أعلم) چې هغه کفري عقیده په زړونو کښې قرار لري د کومې په سبب چې کفار په دائمې توګه په دوزخ کښې غورزولي کېږي. یعنی د دوزخ اور هغه اور دی چې په زړونو باندې هم په سوزولو سره ورځېږي او ورباندې بلېږي.

یادونه

۵- په ﴿إِنَّا عَلَيْهِمْ مُّؤَصَّدَةٌ﴾ کښې د ﴿مُؤَصَّدَةٌ﴾ د کلمې غوندې یوه کلمه په [البلد: ۲۰] ایت کښې هم نازله شوې ده چې مونږ هلته د الله ﷻ په توفیق ښه تشرېح کړې ده نو بیا تشرېح کولو ته یې څه اړتیا نه ګورو. یعنی یقیناً د دوزخ اور به په کفارو باندې بند کړی شوی او قلف کړی شوی وي چې د همېشه دپاره به پکښې پراته وي، العیاذ بالله.

^{۱۱} مسند احمد بن حنبل ج ۶ ص ۱۵۲

^{۱۲} جامع الترمذی ج ۲ ص ۸۶

یو اعرابی تحلیل

۶۔ د ﴿ فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ﴾ کنبې د ﴿ عَمَدٍ ﴾ کلمه د "عُمُود" لکه "غُرُوب" - جمعه ده چې د ستر معنی ورکوي^(۱)، او عبد الله بن عباس رضی الله عنهما دغه ستنې د اور په ستنو سره تفسیرې کړې دي^(۲)، دا د یو پلوه، او د بله پلوه ذکر شوی ایت د اعراب په لحاظ لاندې دوه احتمال له درلودلی شي^(۳)، الف: چې د خپل متعلق "کَالِیْنِ" په ملحوظ د ﴿ عَلَیْهِمْ ﴾ د ضمیر څخه حال واقع شي، یعنې په کفارو باندې به په داسې حال کنبې د دوزخ دروازي تړلې شوې او قلف کړی شوې وي چې د اور په اوږدو ستنو کنبې به معذب گرځولی کېږي.

پاتې شوه دا خبره چې دغه د اور د اوږدو ستنو تعذیب به په څه کیفیت سره وي؟، نو دغه کیفیت یوازې الله ﷻ ته معلوم دی او بس^(۴).

ب: چې دا د خپل متعلق (کَائِنَة) په ملحوظ د ﴿ مُؤَصَّدَةٌ ﴾ دپاره صفت وگنلې شي، یعنې په کفارو باندې به د دوزخ د دروازي تړل په اتشي اوږدو سیخانو کنبې صورت ونیسي، ته به وایي چې دا ډېرې اوږدې ستنې دي. شاید چې دغه سیخان به هغو سیخانو ته ورته وي کوم چې په دنیا کنبې د ځینو دوکانونو د قلف کولو په ارتباط په کار اچولی کېږي، والله ﷻ اعلم.

په همدې ځای باندې د "الْهُمَزَة" سورت پښتو ترجمه او تفسیر ختم شو.

اللَّهُمَّ أَجِرْنَا مِنَ النَّارِ وَمِنْ غَضَبِ الْجَبَّارِ. الْغَزَّةُ لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ.

۱۴۲۶/۳/۲۵ هـ ق - ۱۳۸۴/۱/۱۵ هـ ش.

(۱) لسان العرب ج ۲ ص ۳۰۴

(۲) الدر المنثور ج ۸ ص ۶۲۵

(۳) تفسیر ابي السعود ج ۹ ص ۱۹۱: تفسیر البغوي ج ۴ ص ۵۲۴

(۴) تفسیر الطبري ج ۳۰ ص ۲۹۶

الفیل (۱۰۵)

سریره

۱۔ د دې سورت نوم (الفیل) د همدې سورت په لومړني ایت کښې نازل شوی دی.

۲۔ دا سورت په اتفاق سره مکي سورت دی^(۱).

۳۔ د دې سورت ټول ایتونه فقط پنځه (۵) دي^(۲).

۴۔ ټولې کلمې يې فقط شل (۲۰) دي^(۳).

۵۔ ټول حرفونه يې فقط شپږ نوي (۹۶) دي^(۴).

۶۔ د دې سورت (الفیل) او د وړاندېني سورت (الفقره) تناسب په لاندې ډول دی:

الف: هلته د کافر بنيادم خيال راحکایت شوی دی چې دنيایي مال يې د مصیبتونو څخه ساتونکی دی، او دلته د یوه مثال په ضمن کښې د همدغه خيال رد نازل شوی دی چې دنيایي مال د الله ﷻ په اراده د مالدار دپاره د هلاکت سبب جوړ شوی دی.

ب: هلته د کفارو اخروي عذاب ته اشاره شوې وه او دلته يې دنيایي عذاب ته اشاره کېږي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴿١﴾ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾ وَأَرْسَلَ

عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ﴿٣﴾ تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ﴿٥﴾ ﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله ﷻ په نامه.

[۱] ایا ته نه گوري چې ستا رب ﷻ د فیل د ملگرو سره څه وکړه؟

[۲] ایا د دوی چل (او پټ تدبیر) يې بې نتیجې (او ضائع) ونه گرځاوه؟ (حتی چې پخپله د

همدوی په ضرر باندې تمام شو).

[۳] او ستا رب ﷻ د فیل په ملگرو باندې ټولگي ټولگي (سیلونه-سیلونه) مرغان ورواستول.

[۴] چې دغو مرغانو هغوی په ډېرو باندې ویشتل کومې چې د قرټکانو څخه عبارت دي.

[۵] نو ستا رب ﷻ د فیل ملگري د خوړلو شوو وښو (گیاوو) غوندې وگرځول (لکه چې څاروي

په شخوند سره واښه میده میده کړي).

توضیحات او د مطلب خلاصه

۱۔ په ﴿ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ﴾ کښې د "أَصْحَابِ الْفِيلِ" په ذکر سره یوې قیصې

(۱) المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۳۶۵

(۲) تفسیر الفاسي ج ۱۷ ص ۲۵۴

(۳) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۶۸

(۴) الباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۴۹۶

ته اشاره ده چې ځينو علماوو کرامو بڼه مفصله ليکلې ده^(۱)، خو مونږ يې د لنډون په غرض د څو ټکو په ذکر باندې اکتفاء کوو هغه دا چې:

الف: د "يقن" يو عيسوي مذهبه پاچا وه چې "ابرهه" نومېده، نوموړي په خپل ټاټوبي (يمن) کې يوه غټه کليسا جوړه کړه چې د بيت الله ﷺ څخه به د خلکو توجه همدې کليسا ته واړوي او د حج دپاره به يوازې همدلته راځي او په دې ذريعه به ابراهيمي طريقې ته تغير ورکړي. ب: د دغه پلان د عملي کولو دپاره يې قصد وکړ چې بيت الله بالکل ونړوي.

ج: په همدې نيت د شل زره (۲۰۰۰۰) لښکرو او اتو يا دولسو فيلانو سره د مکې معظمې په لور روان شو، په دغه فيلانو کې يو ډېر غټ او قوي فيل وه چې د "محمود" په نامه به يې ياداوه. د: دغو لښکرو د مکې په سيمو کې څه لوتماري هم وکړه چې د نبي کریم ﷺ د نيکه (عبد المطلب) دوه سوه (۲۰۰) اوښان هم د هغوی د پلوه لوټ شوه.

ه: نو عبد المطلب د "ابرهه" سره لاندې سوال جواب وکړ:

ابرهه: ته څنگه راغلی يې او څه غواړې (ای د منطقي مشره)؟.

عبد المطلب: زه غواړم چې زما لوټ کړی شوي دوه سوه (۲۰۰) اوښان بېرته راوسپاري.

ابرهه: زما خيال وه چې ته به ډېر لوی سړی يې، ته به د خپلې عبادتگاه د نجات سوال وکړې، خو اوس راته څرگنده شوه چې ته ډېر وړوکی سړی يې چې يوازې د خپلو اوښانو د نجات په غم کې بوخت يې.

عبد المطلب: زه د اوښانو خاوند يم او بيت الله خپل خاوند لري، هغه به ورته ستا د تخریب څخه نجات ورکړي (الله ﷻ به يې د تخریب څخه بچ کړي).

ابرهه: زما د ارادې مخه څوک نه شي بندولی.

عبد المطلب: ته پوهېږې او د بيت الله خاوند (الله ﷻ).

و: ابرهه د بيت الله په لور حرکت پيل کړ او غټ فيل (محمود) يې وهڅاوه چې په همدغه لور حرکت وکړي.

ز: دغه فيل هرې خوا ته د حرکت کولو دپاره چمتو وه خو د بيت الله طرف ته د حرکت څخه يې ډډه وکړه، او وهلو ټکولو ورباندې هيڅ اثر وانه چاوه.

همدې مطلب ته په لاندې احاديثو کې هم اشاره شوې ده:

اول: د حديبيي د صلحې په موقع چې کله د نبي کریم ﷺ د سورلي اوښه هغه ځای ته ورسېده په کوم کې چې بيا صلحه منعقد شوه نو سمدستي يې د وړاندې تگ څخه (د فيل غوندې) ډډه وکړه.

(۱) روح المعاني ج ۳۰ ص ۲۳۴: تفسير ابن کثير ج ۴ ص ۵۴۹: تفسير البغوي ج ۴ ص ۵۲۵: تفسير القاسمي ج ۱۷ ص ۲۵۷: سيرت ابن هشام ج ۱ ص ۵۰: تفسير القرطبي ج ۲۰ ص ۱۸۷

الفیل (۱۰۵)

صحابه وو کرامو ۽ گومان وکړ چې اوبنه سوده (ستومانه) شوه خو نبي کریم ﷺ په یوه حدیث کښې وفرمایل چې: «وَمَا ذَاكَ لَهَا بَخْلٌ وَلَكِنْ حَبَسَهَا خَابِسُ الْفِيلِ»^(۱) یعنی دا اوبنه نه ستومانه ده او نه یې دا عادت دی مگر د فیل بندوونکي (د وړاندې تگ څخه) بنده کړه (چې الله ﷻ دی).

دوهم: نبي کریم ﷺ د حجة الوداع په اوږده خطبه کښې فرمایلي دي چې: «إِنَّ اللَّهَ حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْفِيلَ وَسَلَطَ عَلَيْهَا رَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ»^(۲) یعنی یقیناً الله ﷻ د مکې معظمې څخه فیل بند کړ او خپل پیغمبر او مؤمنان یې ورباندې مسلط کړه.

ح: لښکریان د بیت الله په لورې د حرکت په هڅو کښې وه چې د دریاب د پلوه سیلونه سیلونه مرغان را اوچت شوه او د همدوی د پاسه یې د قرطکانو باران جوړ کړ او ټول یې تارومار کړه.

تضلیل څه معنی؟

۲- په ﴿الَّذِي يَجْعَلُ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ﴾ کښې د ﴿تَضْلِيلٍ﴾ کلمه د "ابطال" او "ضیاع" معنی ورکوي^(۳). یعنی ایا ستا رب ﷻ د أصحاب الفیل تدبیر (پلان) ضائع نه کړ او د همدوی په ضرر باندې یې تمام نه کړ؟

د "أَبَايِلَ" معنی

۳- په ﴿وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَايِلَ﴾ کښې د ﴿أَبَايِلَ﴾ کلمه علماوو کرامو په متعددو ډولونو سره تحلیل کړې ده^(۴) خو لنډ تحلیل یې دا دی چې: دغه کلمه د "جماعات" معنی ورکوي او د خپل لفظ څخه مفرد نه لري^(۵).

یعنې ستا رب ﷻ په هغوی باندې سیلونه سیلونه او ټولگي ټولگي مرغان ورمسلط کړه چې بنیاد یې وروست او بیت الله ته یې نجات ورکړ.

دا څنگه مرغان وه؟

۴- د دغو مرغانو په څرنگوالي کښې علماوو کرامو ډېر څه لیکلي دي^(۶)، خو مونږ یې د لاندې ټکو په ذکر باندې اکتفاء کوو:

الف: دغه شین رنگي مرغان وه چې مښوکې یې زیرې وې او په شکل کښې هغو مرغیو ته ورته وه کومو ته چې مونږ په پښتو کښې ټوټکی وایو.

ب: هر یوه مرغی د خپله خانه سره درې قرطکاني اوچت کړي وه چې یو به یې په مښوکه کښې

(۱) صحیح البخاري ج ۱ ص ۳۷۸

(۲) صحیح مسلم ج ۱ ص ۴۳۸

(۳) تفسیر القرطبي ج ۲ ص ۱۹۵

(۴) زاد المسیر ج ۸ ص ۳۱۲: روح المعاني ج ۳ ص ۲۳۶

(۵) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۵۱

(۶) الدر المنثور ج ۸ ص ۶۳۰: تفسیر الطبري ج ۳ ص ۲۹۸

نیولی وه او دوه به یې په دواړو پښو کښې کلک کړي وه، خو کله به چې د لښکریانو په سر باندې برابر شونو درېواړه به یې ورباندې ورخوشې کړې.

د "سجیل" او "عصف" معناوې

۵- په ﴿تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ﴾ کښې د "سجیل" د کلمې په ارتباط مونږ د الله ﷻ په توفیق د [هود: ۸۲] ایت لاندې د تحلیل په ضمن کښې لیکلې دي چې دغه کلمه د هغې خټې څخه عبارت ده کومه چې په اور سره کلکه شوې او پخه شوې وي چې په پښتو کښې ترې په قرتکاني سره تعبیر کېدلی شي.

او د [الرُحْمَن: ۱۲] ایت لاندې مونږ لیکلې دي وَالْحَمْدُ لِلَّهِ ﷻ چې عبد الله بن عباس رضی الله عنهما د "عصف" کلمه په وینو سره تفسیره کړې ده.

یعنې ذکر و شوو مرغانو یرغلگر لښکریان په قرتکانو باندې وویشتل او داسې یې میده- میده کړه لکه د څارویو د پلوه چې واښه جویلي شوي او خورلي شوي وي.

سوال جواب

۶- که څوک وایي چې: ذکره شوې د اصحاب الفیل واقعه په کوم تاریخ پېښه شوې وه؟
مونږ وایو چې: په دې باره کښې یو صحابي ﷺ وایي چې: «وُلِدْتُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَامَ الْفِيلِ»^(۱)
یعنې زه او رسول الله ﷺ د فیل په کال کښې تولد شوي یاستو.
بلکې نبي کریم ﷺ د همدغې واقعې څخه فقط پنځوس ورځې وروسته تولد شوی دی^(۲)، ته به وایي چې دا به دې ته اشاره وه چې الله ﷻ خپل کور د نصاراوو د تسلط څخه بچ وساته ترڅو ورباندې خپل آخر الزمان پیغمبر ﷺ مسلط وگرځوي.

په همدې ځای د الله ﷻ په توفیق د "الفیل" سورت پښتو ترجمه او تفسیر ختم شو.

اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا شَفَاعَةَ نَبِيِّ آخِرِ الزَّمَانِ ﷺ.

۱۴۲۶/۳/۲۶ هـ ق - ۱۳۸۴/۱/۱۶ هـ ش.

(۱) جامع الترمذي ج ۲ ص ۲۰۳: مستد احمد بن حنبل ج ۶ ص ۲۶۶

(۲) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۲۶۲

قریش (۱۰۶)

سریزه

- ۱- د دې سورت په نامه (قُرَيْش) باندې دهمدې سورت لومړنی ایت مشتمل دی، او دغه نوم د دې سورت دپاره د عنوان حیثیت لري چې د مطالبو مهم ټکي یې په همدوی (قریشو) پورې اړه لري.
- ۲- دا سورت مکي سورت دی او د هجرت څخه وړاندې په مکه معظمه کښې نازل شوی دی^(۱).
- ۳- د دې سورت ټول ایتونه فقط څلور (۴) دي^(۲).
- ۴- ټولې کلمې یې فقط اولس (۱۷) دي^(۳).
- ۵- ټول توري یې فقط درې اویا (۷۳) دي^(۴).
- ۶- د دې سورت (قُرَيْش) مناسبت د وړاندېني سورت (الفیل) سره دومره قوي دی چې ځینو علماوو کرامو په دواړو سورتونو باندې د یوه سورت گومان کړی دی^(۵)، چې دواړه په مکه معظمه او په قریشو پورې د زیات ارتباط درلودونکی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿لَا يَلْفِ قُرَيْشٍ ۝١ إِيَّاهُمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ۝٢ فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ ۝٣ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ۝٤﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله ﷻ په نامه.

[۱] (مونې) د قریشو د ملازم گرځولو.

[۲] (یا په بل عبارت:) د قریشو خپل د ژمې او اوږي د تجارتي سفرونو سره د ملازم گرځولو دپاره (مونې) اصحاب الفیل تارمار کړه که نه نو تجارتي سفرونو به یې ادامه نه وی کړې.

[۳] نو قریش دې خاص د همدغه کور (بیت الله) د رب ﷻ عبادت وکړي (او د شریکاتو او کفریاتو څخه دې ډډه وکړي).

[۴] هغه رب ﷻ چې قریشو ته یې د لوږې څخه خواږه ورکړي دي (ماړه کړي یې دي) او د ډار څخه یې امن ورکړی دی.

توضیحات او د مطلب خلاصه

په دې مقام کښې باید لاندې نکات هېر نه کړی شي:

- (۱) المعمر الوجیز ج ۱۶ ص ۳۶۵
- (۲) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۵۲۹
- (۳) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۷۴
- (۴) اللباب فی علوم الکتاب ج ۲ ص ۵۰۳
- (۵) روح المعانی ج ۳ ص ۲۳۸

- ۱۔ په ﴿لَا يَلْفُ قُرَيْشٌ﴾ کښې د "ل" توری اجلیه دی او په متعلق کښې یې علماوو کرامو کړي احتمالات لیکلي دي^(۱)، خو مونږ ته بهتره برېښي چې متعلق به یې مقدر وي چې په "فَلَنَّا فَا فَلَنا" "مِنْ اِهْلَاكِ اَصْحَابِ الْفِيلِ" سره ترې تعبیر کېدلی شي.
- ۲۔ د "إِلَاف" کلمه په اصل کښې "اء لاف" وه چې همزه یې په "ي" سره بدله شوې ده نو اصلي مصدر یې "أَلَفَ" لکه "ضَرَبَ" دی چې د لزوم او محبت معنی ورکوي^(۲).
- ۳۔ د "قُرَيْش" د کلمې په هکله مفسرینو کرامو ډېر څه لیکلي دي^(۳)، خو مونږ فقط دومره لیکو چې دا کلمه د هغې قبیلې نوم دی کومه چې د کعبې شریفې په شاوخوا کښې اوسېدونکې وه، په کومې پورې چې د نبي کریم ﷺ نسبي تعلق دی، کومه چې په خپل وخت کښې ډېره مخوره او با عزته قبيله وه.
- ۴۔ په ﴿إِن لَّفِيهِمْ رِحْلَةَ الِشَّيْءِ وَالصَّيْفِ﴾ کښې د ﴿إِن لَّفِيهِمْ﴾ کلمات د "إِلَافِ قُرَيْشٍ" څخه بدل یا عطف بیان واقع شوی دی.
- ۵۔ د ﴿رِحْلَةَ﴾ کلمه په "إِلَاف" سره منصوبه ده او ورته "مفعول به" ده^(۴)، او د تجارتي سفر څخه عبارت ده.
- ۶۔ د ﴿الِشَّيْءِ﴾ په کلمې سره د قریشو د ژمي تجارتي سفر ته اشاره ده چې د دوی قافلې به شام ته تلې راتلې چې گرمه منطقه ده.
- ۷۔ د ﴿وَالصَّيْفِ﴾ په کلمې سره د هغوی د اوړي تجارتي سفر ته اشاره ده چې تجارتي قافلې به یې یمن ته تلې راتلې چې سړه او یخه منطقه ده.
- د پورتنیو نکاتو په ملحوظ د ایتونو مضمون داسې راڅرګړي چې: مونږ د دې دپاره په اصحاب الفیل باندې سیلونه-سیلونه مرغان مسلط کړه او موقع مو ورنه کړه چې بیت الله ﷺ تخریب کړي ترڅو مونږ قریش د خپلو تجارتي سفرونو سره لازم وګرځوو چې نه یې د ژمي تجارت منقطع شي او نه د اوړي د تجارتي سفر څخه لاس په سر شي. که بالفرض اصحاب الفیل بیت الله تخریب کړی وی نو قریشو به په خپلو دواړو سفرونو کښې اعتبار د لاسه ورکړی وی.
- نو تجارتي قافله به یې هم په امن کښې نه وی پاتې شوې او د نورو خلکو د قافلو او کاروانونو غوندې به د دوی قافلې او کاروانونه هم د چور او چپاول سره مخامخ شوې وی.
- ۸۔ په ﴿فَلْيَعْبُدُوا﴾ کښې د "ف" توری د تفریع دپاره دی. یعنې نو قریشو ته په کار دي چې خاص د همدغه (بیت الله) د رب ﷻ عبادت وکړي او بوتانو ته پکښې په اشتراک قائل نه شي، ځکه چې

(۱) البحر المحيط ج ۱۰ ص ۵۴۷: حاشیه الشیخ زاده علی تفسیر البیضاوی ج ۴ ص ۶۹۸. الباب فی علوم الکتاب ج ۲ ص ۵۰۳

(۲) لسان العرب ج ۹ ص ۱۰

(۳) تفسیر القرطبي ج ۲ ص ۲۰۲

(۴) تفسیر الکشاف ج ۴ ص ۸۰۲

قریش (۱۰۶)

الف: یوازی د همدغه "بیت الله" رب ﷻ هغوی د دغه بیت په برکت په گېډه ماره کړي دي چې د هره طرفه یې ورته د خوراک او څښاک پرېمانې وروانه کړې ده.

ب: یوازی د همدغه "بیت الله" رب ﷻ د دغه "بیت الله" په برکت هغوی ته ډاډ او امن په نصیب کړي دي چې په ټوله نړۍ کې یې بدون د ډاره په ډاډه زړه تجارتی قافلې چلېږي او گرځي راگرځي دغه مضمون په نورو ایتونو کې هم نازل شوی دی. لاندې مثالونه یې ولولئ:

اول: الله ﷻ فرمایي چې: ﴿أَوَلَمْ نُمْكِنْ لَهُمْ حَرَمًا ءَامِنًا يُجِئَ إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِّزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا﴾ [القصص: ۵۷] یعنې ایا مونږ د قریشو دپاره حرم شریف د امن ځای نه دی گرځولی چې هر ډول میوې ورتو (د هره طرفه) ورغونډول کېږي، ترڅو مونږ ورته د خپله جانبو (روزي ورکړو) روزي ورکول.

دوهم: ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا ءَامِنًا وَيَتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ﴾ [العنکبوت: ۶۷] یعنې ایا قریش (مشرکان) نه گوري چې یقیناً مونږ (ورته) حرم شریف د امن ځای گرځولی دی حال دا چې خلک د دوی په چاپیریال کې تېستولي کېږي (چور کېږي او وژل کېږي).

په همدې ځای د "قریش" سورت پښتو ترجمه او تفسیر د الله ﷻ په توفیق ختم شو.

اللَّهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِنَا وَآمِنْ رُّعَاتِنَا بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

۱۴۲۶/۳/۲۷ هـ ق - ۱۳۸۴/۱/۱۷ هـ ش.

الماعوز (۱۰۷)

سریزه

- ۱- دا سورت (الماعون) په خپل نامه باندې تمام شوی دی چې [۷] ایت یې په همدې کلمه باندې ختم شوی دی.
- ۲- په دې سورت کې علماء کرام اختلاف لري چې مکي دی او که مدني دی^(۱)، ځینې علماء کرام وایي چې: د دې سورت ځینې ایتونه مکي دي او ځینې نور یې چې د منافقانو حال پکې تشریح شوی دی مدني دي^(۲). مونږ ته همدغه نظر په زړه پوری برهښي، والله اعلم.
- ۳- د دې سورت ټول ایتونه اوه (۷) دي^(۳).
- ۴- ټولې کلمې یې پنځه ویشته (۲۵) دي^(۴).
- ۵- ټول حرفونه یې یو سلو درو ویشته (۱۲۳) دي^(۵).
- ۶- په وړاندېني سورت (قریش) کې د مفهوم د عموم په ملحوظ ټول بندګان هڅولې شوي وه چې د خپل رب ﷻ د نعمتونو شکریه وکړي او په اخلاص سره یې عبادت وکړي، او په دې سورت (الماعون) کې د ناشکرانو دپاره تهدید نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْإِيمَانِ ﴿١﴾ فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ ﴿٢﴾ وَلَا يَحْضُ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾ الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله ﷻ په نامه.

[۱] (ای پیغمبره!) ته خبر راکړه چې هغه کس کوم چې په جزا (قیامت) سره تکذیب کوي (څوک دی او څه خاصیت لري؟).

[۲] (که ته یې نه پېژنې) نو دغه تکذیب کوونکی هغه څوک دی کوم چې یتیم تېل وهي (خپل حق نه ورکوي).

[۳] او (هم) د مسکین د خوراک (په ورکړې) باندې تېزول نه کوي (او نه په خپله خوراک ورکوي).

[۴] نو (عقیدوي منافقانو) لمونځ کوونکو ته معنوي هلاک (او افسوس) دی (چې د مشرکانو تګلاره تعقیبوي).

(۱) روح المعاني ج ۳ ص ۲۴۱

(۲) البحر المحیط ج ۱۰ ص ۵۵۲: تفسیر الکشاف ج ۴ ص ۸۰۳

(۳) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۵۳۱

(۴) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۷۷

(۵) اللباب فی علوم الکتاب ج ۲۰ ص ۵۱۱

الماعون (۱۰۷)

[۵] هغه لمونځ کوونکي چې هغوی د خپلو لمونځونو څخه (د پوهې سره سره) غفلت کوونکي دي (چې د آدابو مراعات یې نه کوي).

[۶] هغه لمونځ کوونکي چې هغوی (په لمونځونو او نیکو عملونو کې) ځان بنودانه کوي.

[۷] او (هم) ګټور شيان منعه کوي (چې نه فرضي حقوق ورکوي او نه عاريتي شيان).

توضیحات او د مطلب خلاصه

۱- په دې مقام کې لاندې ټکو ته توجه په کار ده:

الف: په ﴿أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْإِيمَانِ﴾ کې د ﴿أَرَأَيْتَ﴾ کلمه د "آخبرني" په معنی ده^(۱) او په خطاب سره نبي کریم ﷺ مطلب دی^(۲).

ب: د ذکرې شوې کلمې یو مفعول ﴿الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْإِيمَانِ﴾ دی او دوهم مفعول یې مقدر دی چې په "مَا هُوَ" سره ترې تعبیر صورت نیولی شي^(۳).

ج: د ﴿فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ﴾ کې د "ف" توری په جزائیه جمله باندې داخل دی چې د "ذَلِكَ" کلمه مبتدا ده او د ﴿الَّذِي﴾ کلمه یې د خپلې صلی ﴿يَدْعُ الْيَتِيمَ﴾ او په صله باندې د معطوفې جملې ﴿وَلَا يَخْضُ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ﴾ په لحاظ خبر ده.

ه: د دې جزائیه جملې شرطیه جمله مقدره ده، څه لري نه ده چې په "فَإِنْ لَمْ تَعْرِفْهُ" سره ترې تعبیر وکړي شي^(۴).

نو د پورتنیو ټکو په بنیاد به د ایتونو مضمون داسې راوڅیږي چې: ای پیغمبره! ته خبر راکړه چې هغه کس (کوم چې) د جزا د ورځې تکذیب کوي او عقیده ورباندې نه لري (څوک دی او څنګه بنیادم دی؟) که نوموړی ته نه پېژني نو زه به یې دروپېژنم: ذکر شوی تکذیب کوونکی هغه څوک دی کوم چې یتیم تېل وهي (حق نه ورکوي) او کوم چې مسکین ته نه پخپله خوراک ورکوي او نه ورباندې بل څوک هڅوي چې دغه کار وکړي، همدارنګه نوموړی کس دغسې نور غیر اخلاقي او غیر انساني اقوال او افعال خپلوي.

سوالونه او جوابونه

۲- په دې سورت کې د سړي په ذهن کې لاندې سوالونه راپیدا کېږي:

الف: که څوک وایي چې: دغه سورت خو د مشرکانو د خاصیتونو په بیان سره پیل شوی دی، نو د ﴿فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ﴾ د کلماتو په نزول کې څه حکمت دی حال دا چې مشرکانو خو د لعانڅه سره هیڅ ارتباط نه درلود؟

(۱) روح المعاني ص ۲۴۱

(۲) تفسیر ابي السعود ج ۹ ص ۲۰۳

(۳) البحر المحیط ج ۱۰ ص ۵۵۲

(۴) تفسیر الکشاف ج ۴ ص ۸۰۴

مونڊ وایو چې: د عبد الله بن عباس رضی الله عنہما (رئیس المفسرین) په نزد دلتہ د "المُضِلِّينَ" څخه عقیدوي منافقان مطلب دي^(۱)، کومو چې د مشرکانو غوندې نه د جزا په ورځې عقیده درلوده او نه یې په بعث بعد الموت باندې ایمان درلود.

نو د ایت مضمون به داسې راوڅیږي چې: نو منافقانو لمونځ کوونکو ته معنوي هلاک او حسرت دی چې د مشرکانو او مجاهرو کفارو غوندې د آخروي جزا څخه پټ په زړونو کښې انکاری دي او عقیده ورباندې نه خپلوي.

ب: که څوک وایي چې: د منافقانو د خاصیتونو په بیان کښې الله ﷻ د ﴿الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ ایت هم نازل کړی دی، نو ایا د لمانځه سهوه د منافقت علامه ده حال دا چې نبی کریم ﷺ پخپله هم په لمانځه کښې سهوه شوی دی^(۲)، چې په څلور رکعتي لمانځه کښې یې په دوه رکعتونو باندې سلام گرځولی وه؟

مونږ وایو چې: دلتہ د ﴿الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ کلمات د "غن" په توري سره نازل شوي دي، دا توری په هغې سهوې او غفلت باندې دلالت کوي کوم چې د علم او پوهې سره سره صورت نیولی وي^(۳)، کوم چې د منافقانو خاصیت وه، کوم ته چې په لاندې نصوصو کښې اشاره شوې ده: اول: الله ﷻ فرمایي چې: ﴿وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كَسَالَى﴾ [النساء: ۱۴۲] یعنې او کله چې منافقین لمانځه ته اوچتېږي نو په داسې حال کښې اوچتېږي چې مراوي وي (او سستی کوونکي وي). دوهم: نبی کریم ﷺ په یوه حدیث کښې فرمایلي دي چې: «تِلْكَ صَلَاةُ الْمُنَافِقِ يَجْلِسُ يَرْقُبُ الشَّمْسَ حَتَّى إِذَا كَانَتْ بَيْنَ قَرْنَيْ الشَّيْطَانِ قَامَ فَتَقَرَّهَا أَرْبَعًا لَا يَذْكُرُ اللَّهَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا»^(۴) یعنې د منافق سړي لمونځ دا دی چې بې غمه ناست وي او د لمر مراقبت کوي آن تردې چې لمر د شیطان په دوه ښکرونو کښې واقع شي (غروب ته نژدې شي) نو په دغه وخت کښې نوموړی اوچت شي نو خپل لمونځ څلور ټونگې وکړي (په سرعت سره ورباندې تېر شي) چې الله ﷻ پکښې نه یادوي مگر ډېر کم (نو په لمانځه کښې یې نه خشوع وي او نه طمانینه).

لنډه دا چې که بالفرض د ﴿عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ په عوض "فِي صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ" په "فِي" سره نازل شوی وی نو ذکر شوی اعتراض به څه بنیاد درلودلی وی او وارد شوی به وی. د: که څوک وایي چې: په دې مقام کښې الله ﷻ د منافق په بیان کښې د ﴿الَّذِينَ هُمْ يَرَاءُونَ﴾ کلمات هم نازل کړي دي، نو ایا په ریاکاری سره سړي منافق گرځي؟ مونږ وایو چې: په یو ښک کار کښې ریاکاری په لاندې دوه وو صورتونو سره تحقق موندلی شي:

(۱) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۵۴: الدر المنثور ج ۸ ص ۶۴۲

(۲) سنن ابن ماجه ص ۸۵

(۳) النهاية في غريب الحديث والاثار ج ۲ ص ۴۳۰

(۴) صحيح مسلم ج ۱ ص ۲۲۵

الماعون (۱۰۷)

اول: یوه هغه ریاکاری ده چې د عقیدې فساد ورسره ملگری نه وي لکه چې یو مؤمن سړی د دغه کار مرتکب وگرځي.

دوهم: بل هغه ریاکاری ده چې د عقیدې فساد ورسره ملگری وي او د باطني کفر څخه یې منشا اخستې وي. په دې مقام کېنې همدغه دوهم ډول ریاکاری مطلب ده چې د عقیدوي منافقان خاصیت دی او عملي منافقان (عاصیان مؤمنان) ترې خلاص دي.

ه: که څوک وایي چې: د منافقانو په خاصیتونو کېنې د ﴿وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ﴾ ایت هم نازل شوی دی. نو پوښتنه دا ده چې: د "مَاعُونَ" کلمه څه معنی؟

مونږ وایو چې: دغه کلمه علماوو کرامو په متعددو معناوو سره تفسیره کړې ده چې تقریباً دولسو (۱۲) معناوو ته رسېږي^(۱)، خو مونږ ته هغه معنی غوره برېښي کومه چې شیخ المفسرین (الطبري) رحمه غوره کړې ده. هغه دا چې: دلته د "مَاعُونَ" څخه هغه مالي حقوق مطلب دي کوم چې د غنیانو په مالونو کېنې د فقیرانو دپاره الله ﷻ فرض گرځولي دي، لکه زکات، عشر او داسې نور. او همدارنګه پکېنې د استعمال هغه سامانونه مراد دي چې خلک یې په خپل منځکېنې د عاریت په توګه یو تر بله ورکوي، لکه کولنګ، تیر او داسې نور^(۲).

یعنې عقیدوي منافقان هغه کسان دي کوم چې د فقیرانو د فرضي حقوقو د ورکړې څخه منع اختیاروي او هم د هغو سامانونو د ورکړې راکړې څخه اجتناب کوي د کومو ورکړه راکړه چې د خلکو ترمنځ د عاریت په توګه رواج لري او دود ده.

و: که څوک وایي چې: ایا د عاریتي سامانونو د ورکړې راکړې څخه ډډه کول هم د عقیدوي منافقت خاصیت دی حال دا چې دا کار خو په مؤمنانو کېنې هم شته؟

مونږ وایو چې: د عاریتي سامانونو د ورکړې راکړې څخه ډډه کول هم د ریاکاری غوندې لاندې دوه معناوې لري:

اول: چې ډډه کول ترې د عقیدوي فساد په بنیاد نه بلکې د شومتیا په بنیاد صورت نیسي. دوهم: چې عدم ورکړه په عقیدوي فساد باندې ولاړه وي چې د جزا په ورځ ایمان نه لري او تکذیب یې ورباندې خپل کړی وي. په دې مقام کېنې همدغه دوهمه معنی مراده ده چې عقیدوي منافقانو پورې اختصاص لري.

په همدې ځای د الله ﷻ په توفیق د "الماعون" سورت پښتو ترجمه او تفسیر ختم شو.

اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْنَا مِنَ الْمُضِلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ.

۱۴۲۶/۳/۲۸ ق هـ - ۱۳۸۴/۱/۱۸ هـ ش.

(۱) زاد المسیر ج ۸ ص ۲۱۸: لسان العرب ج ۱۳ ص ۴۱۰: القاموس المحيط ج ۴ ص ۲۶۴
(۲) تفسیر الطبري ج ۳ ص ۳۲۰

الکوثر (۱۰۸)

سریزه

- ۱- د دې سورت نوم (الکوثر) د همدې سورت په لومړني ایت کښې نازل شوی دی.
- ۲- که څه هم ځينو علماوو کرامو ليکلي دي چې دا سورت مدني دی او د هجرت څخه وروسته نازل شوی دی^(۱)، مگر مشهوره دا ده چې دا سورت مکي دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی^(۲). مونږ ته همدغه دوهم قول غوره برېښي چې جمهورو مفسرينو کرامو خوښ کړی دی^(۳) او د سورت د بيان طرز هم د مکي سورتونو د بيان طرز ته ورته دی.
- ۳- د دې سورت ټول ايتونه فقط درې (۳) دي^(۴) او په ټول قرآن کریم کښې دا لنډکی سورت دی.
- ۴- ټولې کلمې يې لس (۱۰) دي^(۵).
- ۵- ټول حرفونه يې دوه څلوېښت (۴۲) دي^(۶).
- ۶- وړاندېنی سورت (الْمَاعُون) د هغه چا په ذکر باندې ختم شوي وه کوم چې په ټولو بخیلانو کښې ډېر بخیل دی کوم چې مستحقينو ته د حقوقو د ورکړې څخه منعه کوي او د عاريت په توګه د سامان ورکړې راکړې ته هم تيار نه دی.
- په دې سورت کښې د هغه چا ذکر ته اشاره کېږي کوم چې په ټولو جوادانو (سخيانو) بندګانو کښې ډېر جواد او سخاوت کوونکی دی کوم چې د ټولو عالمونو دپاره رحمت دی او هر چا ته يې خير رسېږي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ إِنَّا أَعْطَيْنَكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾ ﴾

- د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله ﷻ په نامه.
- [۱] يقيناً مونږ تاته زښت ډېر خير درکړی دی.
- [۲] نو ته خاص د خپل رب ﷻ دپاره لمونځ کوه او (خاص د همدې ﷻ دپاره) قرباني کوه «
- نعمتونو شکرګزاری ته ادامه ورکړه.
- [۳] يقيناً (ستا يادښت قطع شوی نه دی بلکې) ستا دښمن همدی مقطوع الذکر (ياد يې قطع شوی او مقطوع الخير) دی.

(۱) روح المعاني ج ۳۰ ص ۲۴۴

(۲) الدر المنثور ج ۸ ص ۶۴۷

(۳) البحر المحيط ج ۱۰ ص ۵۵۵

(۴) تفسير الطبري ج ۳۰ ص ۳۲۰

(۵) تفسير الخازن ج ۶ ص ۵۱۹

(۶) اللباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۵۷۹

توضیحات او د مطلب خلاصه

۱- د دې سورت دپاره مفسرینو کرامو گڼ شان نزولونه لیکلي دي^(۱). خو مونږ یوازې یو شان نزول په لاندې ډول رالاندو:

یوه ورځې د قریشو د مشرانو څخه یو مشر (العاص بن وائل) نبي کریم ﷺ مخاطب وگرځاوه چې: یقیناً زه ستا سره د بنمنی کوم او یقیناً ستا بنیاد وتلی دی چې نارینه اولاد نه لري. بیا نوموړي خپلو اندیوالانو ته وویل چې: «دَعُوهُ فَإِنَّمَا هُوَ ابْتَرُ لَا عَقَبَ لَهُ لَوْ هَلَكَ لِنَقُطَعَ ذِكْرُهُ وَأَسْتَرْحِمُ مِنْهُ»^(۲) یعنې دغه سړی (محمد ﷺ) ترڅه وخته پورې پرېږدی (حوصله ورته وکړی) چې یقیناً دا سړی بنیاد نه لري چې نارینه اولاد یې نشته، که چرته مړ شي نو یاد (او مسلک) به یې ختم شي او تاسو به ترې مستریح او بې غمه شئ.

نو الله ﷻ دغه سورت نازل کړ او د نوموړي کافر مشر خبرې یې ردې کړې.

کوثر څه معنی؟

۲- په ﴿إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ﴾ کښې د «کوثر» کلمه د مبالغې صیغه ده او د «کثرة» - لکه «رفعة» - څخه اشتقاقه شوې ده چې د زیاتوالي معنی ورکوي^(۳). په دې کلمه کښې د «و» توری د مبالغې دپاره اضافه شوی دی ترڅو په ډېر زیادت باندې دلالت وکړي.

پاتې شوه دا خبره چې دلته د ذکرې شوې کلمې څخه څه شی مراد دی؟، نو د دغې مرادې معنی په تعین کښې مفسرینو کرامو متعدد اقوال کړي دي چې تقریباً شپاړسو (۱۶)^(۴) یا شپږ ویشو (۲۶) قولونو ته رسېږي^(۵)، مگر مونږ ته ډېر غوره قول هغه برېښي کوم چې د عبد الله بن عباس رضی الله عنهما څخه روایت شوی دی چې فرمایلي یې دي: «هُوَ الْخَيْرُ الَّذِي أُعْطَاهُ اللَّهُ إِيَّاهُ»^(۶) یعنې کوثر هغه ډېر خیر دی کوم چې الله ﷻ نبي کریم ﷺ ته ورکړی دی (لکه نبوت او قرآن یا لکه لوی شفاعت او د الله ﷻ رضامندی او یا لکه د امت ډېروالی او نور دنیاوي او اخروي نعمتونه).

سوال جواب

۳- که څوک وایي چې: د ذکر شوي ایت شریف په تفسیر کښې زښت ډېر احادیث روایت شوي دي چې ځینو مفسرینو کرامو - رحمهم الله عز وجل - یې یوه-یوه مجموعه په خپلو کتابونو کښې راحکایته کړې ده^(۷) د مثال په توګه:

(۱) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۲۷۴

(۲) اسباب النزول للواحدی ص ۳۰۷؛ تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۲۷۳

(۳) لسان العرب ج ۵ ص ۱۲۳

(۴) تفسیر القرطبي ج ۲۰ ص ۲۱۶؛ تفسیر الطبري ج ۳۰ ص ۲۲۰

(۵) روح المعاني ج ۳۰ ص ۲۴۵؛ زاد المسیر ج ۸ ص ۳۱۹

(۶) صحیح البخاري ج ۲ ص ۷۴۲

(۷) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۵۶؛ الدر المنثور ج ۸ ص ۶۴۷؛ تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۸۴

الکولر (۱۰۸)

الف: نبی کریم ﷺ په یوه حدیث کښې فرمایلي دي چې: «وَهُوَ حَوْضٌ تُرْدُ عَلَيْهِ أَعْيُنُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ آيَتُهُ عَذَّةُ الْجُحُومِ»^(۱) يعني او (کوثر) داسې حوض دی چې زما اُمت به ورباندې د قیامت په ورځ د اوبو څښلو دپاره ورتویږي چې لوبښي (گیلاسونه) یې د ستورو د شمېر غوندې دي (زښت ډېر دي).

ب: نبی کریم ﷺ په یوه بل حدیث کښې فرمایلي دي چې: «رَأَيْتُ نَهْرًا فِي الْجَنَّةِ حَافَتَاهُ قِيَابُ اللَّوْثِ»^(۲) يعني ما د معراج په شپه په جنت کښې یوه داسې لښتی (ویاله) ولیده چې په غاړو باندې یې د ملغلرو څمې ولاړې وې. ما وویل چې ای جبرائیله! دا څه شی دی؟ هغه ﷺ په جواب کښې وویل چې دا هغه کوثر دی چې الله ﷻ تاته درکړی دی.

نو پوښتنه دا ده چې: ایا د 'کوثر' دپاره ستاسو ذکر شوی تفسیر د ذکر وړ دواړو احادیثو سره منافي نه دی چې 'کوثر' پکښې په 'حوض' او 'نهر' سره تفسیر شوی دی؟

مونږ وایو چې: په ذکر وړ دواړو احادیثو کښې د 'کوثر' کلمه په 'حوض' او 'نهر' سره د حصر په توګه نه ده تفسیر شوې ترڅو اعتراض وارد شي بلکې د مثال په توګه ورباندې تفسیر شوې ده چې دغه دواړه هم په (خیر کثیر) ډېر خیر کښې شمولیت لري.

دغه جواب ته د ځینو علماو کرامو په کلام کښې هم اشاره موندله کېږي^(۳).

لمونځ او قرباني

۴- که څه هم علماو کرامو د ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَآخِرْ﴾ ایت په ډېرو ډولونو سره تفسیر کړی دی^(۴)، خو کوم ډول تفسیر چې متبادر دی هغه دا دی چې:

نبی کریم ﷺ په ﴿فَصَلِّ﴾ کښې په مطلق لمانځه او په ﴿وَآخِرْ﴾ کښې په مطلق قرباني باندې مکلف ګرځولی شوی دی. نو حاصل به یې داسې راوڅېږي:

ای پیغمبره! څرنگه چې الله ﷻ تاته زښت ډېر نعمتونه درکړي دي او د نعمتونو د ورکړې لړۍ لا ادامه لري نو ته د دغو نعمتونو شکریه وکړه. نو:

الف: خاص د خپل رب ﷻ دپاره لمونځونه دروه او د شرکیاتو څخه خپل اجتناب ته ادامه ورکړه.

ب: همدارنګه خاص خپل رب ﷻ ته قرباني کوه او د مشرکانو د خاصیت څخه خپل ځان په څنګ وساته چې د بوتانو په نامه قرباني کوي. او هم د خپلې قرباني غوښې په فقيرانو باندې توزیع کوه او د مشرکانو د عادت څخه ډډه وکړه چې فقيرانو ته حقوق نه ورکوي او هم د عاریت په توګه د سامانونو په ورکړه باندې شومتیا کوي.

(۱) صحیح مسلم ج ۱ ص ۱۷۲
(۲) جامع الترمذی ج ۲ ص ۱۷۳
(۳) صحیح البخاری ج ۲ ص ۷۴۲
(۴) زاد المسیر ج ۸ ص ۳۲۰

همدغه مضمون ته په نورو ایتونو کښې هم اشارې شوې دي. د مثال په توګه:

اول: الله ﷻ فرمایلي دي چې: ﴿وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ﴾ [الضحی: ۱۱] یعنې او هر چې ستا د رب ﷻ نعمت دی) نو ته په هغه سره څرګندونه کوه (او شکرګزاري یې وکړه).

دوهم: الله ﷻ فرمایلي دي چې: ﴿وَالِیٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ﴾ [الم نشرح: ۸] یعنې (نو کله چې ته د یوه عبادتي کار څخه فارغ شې نو په بل عبادتي کار باندې شروع کوه) او خپل رب ﷻ ته رغبت (او زاری) کوه (چې لا زیات توفیق درکړي).

درېم: الله ﷻ فرمایلي دي چې: ﴿قُلْ إِنْ صَلَّاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ [الانعام: ۱۶] یعنې ای پیغمبره! ووايه چې یقیناً زما لمونځ او زما قرباني او (هم) زما ژوند او زما مړی خاص الله ﷻ لره دی چې د ټولو عالمونو رب دی (او هیڅ شریک ورته نشته).

د "شَنَّا" او "بَتَّرَ" معناوې

۵- په ﴿إِنْ شَاءَ لَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ﴾ کښې د "شَانِي" کلمه د "شَنَّا" - لکه "ضَرْب" - څخه اشتقاقه شوې ده، چې د دښمنۍ معنی ورکوي^(۱)، او په دې مقام کښې ذکره شوې کلمه د "العاص بن وائل" او د ده د امثالو څخه عبارت ده.

په همدې ایت کښې د "أَبْتَرُ" کلمې د "بَتَّرَ" - لکه "ضَرْب" - څخه اشتقاق موندلی دی، چې د خیر د یادېدلو څخه پرې کېدل او د نارینه اولاد نه درلودل او بالاخره د خساره او تاوان د موندلو معناوې لري^(۲).

په دې مقام کښې د بدلیت په لحاظ د ټولو معناوو اراده کول صحت لري. او دا ځکه چې:

نوموړي العاص بن وائل نبي کریم ﷺ ته په دغو ټولو لحاظونو سره د "أَبْتَرُ" لقب ورکاوه چې په مرګ سره به ستا یادېدنه د دنیا څخه ورکه شي او ته نارینه اولاد نه لري او بالاخره ته مالدار نه یې اوستا پیروان فقیران دي.

نو حاصل به یې داسې راخېږي چې:

ای پیغمبره! ستا د دښمن اتهام واقعیت نه لري، نو ستا نوم به د قیامت تر ورځې پورې باقي وي او په اذانونو کښې به پنځه وخته یادېږي.

همدارنګه ته مقطوع البنياد نه یې بلکې ټول موثمان ستا دپاره د اولادونو حیثیت لري چې ټول دریاندې درودونه استوي او ټول دې د شفاعت په تمه دي، بالاخره ستا د پیروانو فقر هم د منځه تلونکی دی چې ډېر ژر به د ډېرو مالونو درلودونکي جوړ شي او ثروت به یې وده وکړي.

همدغه مضمون ته په نورو نصوصو کښې هم اشارې شوې دي. د مثال په توګه:

(۱) مفردات الراغب ص ۲۷۴

(۲) لسان العرب ج ۴ ص ۳۸: القاموس المحيط ج ۱ ص ۲۱۰

الف: الله ښه فرمايلي دي چې: ﴿ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴾ [الم نشر: ۴] يعني او مونږ ستا د ګټې دپاره ستا يادونه اوچته کړې ده.

ب: الله ښه فرمايلي دي چې: ﴿ فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۖ إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ۖ ﴾ [الم نشر: ۵، ۶] يعني يقيناً د سختۍ سره اسانۍ ده، يقيناً (د همدغې يوې) سختۍ سره (بله) اسانۍ (هم) ده.

ج: نبي کریم ﷺ په يوه حديث کښې فرمايلي دي چې: «إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ بِمَنْزِلَةِ الْوَالِدِ أَعْلَمُكُمْ»^(۱) يعني يقيناً زه ستاسو دپاره د پلار په څېر يم چې تاسو ته (آن انساني حاجت ته د کيناستلو طريقه هم) درښيم.

په همدې ځای باندې د الله ښه په توفيق د "الکونثر" سورت پښتو ترجمه او تفسير ختم شو.

اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا شَفَاعَةَ النَّبِيِّ ﷺ

۱۴۲۶/۴/۱ هـ ق - ۱۳۸۴/۱/۲۰ هـ ش.

الکافرون (۱۰۹)

سريزه

- ۱- د دې سورت نوم (الکافرون) د همدې سورت په لومړني ايت کښې نازل شوی دی.
- ۲- عبد الله بن عباس رضی الله عنهما ویلي دي چې: دا سورت په مکه معظمه کښې نازل شوی دی او مکي دی^(۱).

۳- د دې سورت د ايتونو شمېر شپږ (۶) دی^(۲).

۴- د کلماتو شمېر يې شپږوېشت (۲۶) دی^(۳).

۵- د حرفونو شمېر څلور نوي (۹۴) دی^(۴).

۶- په دې سورت کښې په هغه مطلب باندې په تاکيد سره صراحت نازل شوی دی په کوم باندې چې وړاندېني سورت (الکوثر) د اشارې په توگه دلالت کاوه هغه دا چې: ای کفارو! تاسو زما دښمنان یاست، زه به هيڅکله د خپلو دښمنانو سره سازش ونه کړم چې په عبادت کښې اخلاص د پښو لاندې کړم او د نعمتونو شکرگزارې هېره کړم.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَتَّابِهَا الْكٰفِرُوْنَ ﴿١﴾ لَا اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُوْنَ ﴿٢﴾ وَلَا اَنْتُمْ عٰبِدُوْنَ مَا اَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَا اَنَا عٰبِدُ مَا عٰبَدْتُمْ ﴿٤﴾ وَلَا اَنْتُمْ عٰبِدُوْنَ مَا اَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ دِيْنُكُمْ وَلِيَ دِيْنِ ﴿٦﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر بار حمه الله ﷻ په نامه.

[۱] (ای پیغمبره!) ووايه چې: ای کفارو! (تاسو واورئ چې:)

[۲] زه د هغو معبودانو عبادت نه کوم د کومو چې تاسو عبادت کوئ.

[۳] او تاسو د هغه اقدس ذات عبادت کوونکي نه یاست چې زه يې عبادت کوم.

[۴] او زه د هغو معبودانو عبادت کوونکي نه یم د کومو چې تاسو لگيا یاست عبادت يې کوئ.

[۵] او تاسو د هغه اقدس ذات عبادت کوونکي نه یاست چې زه يې عبادت کوم.

[۶] تاسو لره خپل دین دی او ما لره خپل دین دی (زه د سازش څخه بهزار یم).

شان نزول او توضیحات

- ۱- د دې سورت په هکله مفسرينو کرامو گڼ شمېر شان نزولونه روايت کړي دي. لاندې مثالونه يې ولولئ:

(۱) الدر المنثور ج ۸ ص ۶۵۴

(۲) تفسير البغوي ج ۴ ص ۵۳۵

(۳) تفسير الخازن ج ۶ ص ۵۸۵

(۴) اللباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۵۲۷

الف: یو ځل د قریشو مشرانو العباس (چې په هغه وخت کېنې د رضي الله عنه لایق نه وه) جرګه کړ چې ته خپل وراره محمد ﷺ ته ووايه چې زموږ معبودانو (بوتانو) ته په څه درناوي قائل شي نو موږ به ورباندې ایمان راوړو^(۱).

ب: یو ځل د قریشو ځینو مشرانو نېغ په نېغه نبي کریم ﷺ ته وړاندیز وکړ چې: زموږ سره څه سازش وکړه ترڅو ته زموږ د دین څخه استفاده وکړې او موږ ستا د دین څخه مستفید وگرځو^(۲).

ج: یو ځل د قریشو مشرانو نبي کریم ﷺ ته بل ډول سازش وړاندې کړ چې: موږ او تاسو ټول به یو کال یوازې د الله ﷻ عبادت کوو او بل کال به ټول (دواړه جانب) د بوتانو عبادت کوو، دا د روغې جوړې یو صورت دی په کار دي چې ته یې قبول کړې^(۳).

د: یو ځل هغوی نبي کریم ﷺ ته وعده ورکړه چې: که ته زموږ د بوتانو په هکله څه نرمي څرګنده کړې نو موږ به په تاباندې ایمان راوړو^(۴).

ه: هغوی ورته دا وړاندیز هم کړی وه چې زموږ بوتان (معبودان) مه تقبیحوه نو موږ به زښت ډېر مالونه درکړو او که په قریشو کېنې ستا هره بنایسته ښځه خوښه شوه هغه به په نکاح درکړو^(۵).

خو نبي کریم ﷺ د کفارو یو وړاندیز هم قبول نه کړ بلکې په ډېرې کلکې لهجې سره یې هر یو وړاندیز رد کړ.

کله چې دغه سورت نازل شو او هغوی د سازش کولو څخه ناامیده شوه نو د نبي کریم ﷺ د شهیدولو پلان یې جوړ کړ او هجرت ته یې مجبور کړ چې د [الأنفال: ۳۰] ایت لاندې ورباندې د الله ﷻ په توفیق څه رڼا اچولې شوې ده.

سوالونه او جوابونه

۲- په دې مقام کېنې لاندې سوالونه د سړي په ذهن کېنې راولاړېږي:

الف: که څوک وايي چې: دغه دواړه ایتونه په مصداق کېنې متحد دي چې: ﴿لَا أُعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ﴾ [الکافرون: ۲] یعنې زه د هغو معبودانو عبادت نه کوم د کومو چې تاسو عبادت کوئ، او ﴿وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ﴾ [الکافرون: ۴] یعنې او نه زه د هغو معبودانو عبادت کوونکی یم د کومو چې تاسو عبادت کوئ.

او همدارنګه دغه دواړه ایتونه په کلماتو او مصداق دواړو کېنې متحد دي چې: ﴿وَلَا أَتَنَزَّ عِبْدُونَ مَا أُعْبُدُ﴾ [الکافرون: ۳] یعنې او نه تاسو د هغه معبود عبادت کوونکی یاست چې زه یې

(۱) زاد المسیر ج ۸ ص ۲۲۲

(۲) تفسیر القرطبي ج ۲۰ ص ۲۲۵

(۳) اسباب النزول للواحدی ص ۳۰۷: تفسیر المراغي ج ۳۰ ص ۲۵۵

(۴) الدر المنثور ج ۸ ص ۶۵۵

(۵) تفسیر القرطبي ج ۲۰ ص ۲۲۷

عبادت کوم. او ﴿وَلَا أَنْتُمْ عِبِدُونَ مَا أَعْبُدُ﴾ [الکافرون: ۵] یعنی او نه تاسو د هغه معبود عبادت کوونکي یاست چې زه یې عبادت کوم.

نو پوښتنه دا ده چې: د څه حکمت په بنیاد د اولنیو دواړو ایتونو مصداق په تکرار سره نازل کړی شو او همدارنگه څه وجه ده چې په وروستیو دواړو ایتونو کې دوه ایت تکراراً نزول وموند؟ مونږ وایو چې: د ذکرې شوې پوښتنې د جوابولو دپاره علماوو کرامو^(۱) ډېر جوابونه لیکلي دي، نو که څوک یې د لوستلو شوق لري هملته دې مراجعه وکړي، مگر بهتر جواب یې ﷻ د الله ﷻ اعلم دا دی چې:

ذکر شوي تکرار د تاکید دپاره صورت نیولی دی او دا ځکه چې مشرکانو په سازش باندې ډېر زور اچولی وه او په بیابیا یې وړاندیز کاوه. نو د هغوی د حال غوښتنه دا وه چې وړاندیز یې په تکراري او تاکیدي توګه رد شي ترڅو یې تمه غوڅه شي.

د دغه ډول رد یو نظیر په یوه حدیث کې هم روایت شوی دی چې: یو ځل د بني هاشمو قبیلې د نبي کریم ﷺ څخه اجازه وغوښته چې خپله یوه انجلۍ علي ﷺ ته په نکاح سره ورکړي حال دا چې علي ﷺ فاطمه رضی الله عنها په خپله نکاح کې درلوده. نو نبي کریم ﷺ د هغوی غوښتنه د معبر د پاسه په تکراري او تاکیدي توګه رده کړه او ویې فرمایلي چې: «فَلَا آذَنُ لَهُمْ ثُمَّ لَا آذَنُ لَهُمْ ثُمَّ لَا آذَنُ لَهُمْ»^(۲) یعنی زه به هغوی ته (د دغه کار) اجازه ورنه کړم، زه به هغوی ته اجازه ورنه کړم، زه به هغوی ته اجازه ورنه کړم.

لنډه دا چې په دې سورت کې د سازش او کفرې عبادت څخه په ډېره موکده طریقه برائت اعلان شوی دی.

دغه برائت ته په نورو ایتونو کې هم اشارې شوې دي، د مثال په توګه: الله ﷻ فرمایلي دي چې: ﴿أَنْتُمْ بَرِئُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ﴾ [یونس: ۴۱] یعنی ای پیغمبره! مشرکانو ته ووايه چې تاسو د هغه خط السیر څخه بېزار یاست په کوم باندې چې زه عمل کوم او زه د هغه خط السیر څخه بېزار یم په کوم باندې چې تاسو عمل کوئ (زما او ستاسو ترمنځ جوړه او سازش ممکن نه دی).

ب: که څوک رايي چې: د دې سورت [۳، ۵] ایتونه خو د مشرکانو په هکله د الله ﷻ د پلوه اخبار بالغیب دی چې ای مشرکانو! تاسو د هغه اقدس ذات عبادت کوونکي نه یاست چې زه یې عبادت کوم. حال دا چې د همدغو مخاطبینو مشرکانو د جملې څخه ډېر کسان په ایمان باندې مشرف شوه چې د مکې معظمې د فتحې په ورځ خو ډلې ډلې د الله ﷻ په دین کې داخلي شوې او د الله ﷻ په عبادت مشغولي شوې؟!

(۱) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۶۲: روح المعاني ج ۳ ص ۲۵۱

(۲) صحیح مسلم ج ۲ ص ۲۹۰

مونڊ وایو چې: په ذکر و شوو دواړو ایتونو کښې په کفر سره موصوف کسان مخاطب ګرځولي شوي دي چې: ﴿قُلْ يٰٓاَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ يعني ورته ووايه چې اي کفارو! تاسو په همدغه کفري حالت کښې د سازش تر سيوري لاندې د الله ﷻ عبادت کوونکي نه ياست. او پوره واضحه ده چې ذکر شوي ايمان راوړونکي کسان د سازش تر سيوري لاندې په ايمان نه وه مشرف شوي چې اعتراض وارد شي.

ج: که څوک وايي چې: ايا د ﴿لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ﴾ څخه نه څرګندېږي چې: اي مشرکانو! تاسو په خپل دين باندې باقي اوسي؟

مونډ وایو چې: دلته تهديد مطلب دی او تقرير مطلب نه دی، دغه ډول يو تهديد په بل ايت کښې داسې نازل شوی دی چې: ﴿فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ﴾ [الکھف: ۲۹] يعني نو که د چا خوښه وي نو هغه دې ايمان راوړي او که د چا خوښه وي نو هغه دې کافر پاتې شي (د قيامت ورځ راروانه ده هر څوک به موافقه سزا يا جزا وګوري).

د دې سورت اهميت

۳- دا سورت د عقيدې د تصحيح او د ايمان د اخلاص دپاره ډېر زيات اهميت لري نو په ډېرو احاديثو کښې يې ذکر روايت شوی دی^(۱). د مثال په توګه:

عبد الله بن عمر ؓ وايي چې: «رَمَقْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَشْرِينَ مَرَّةً يَقْرَأُ فِي الرُّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ وَفِي الرُّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ قُلْ يٰٓاَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ»^(۲) يعني ما د الله ﷻ پيغمبر ﷺ شل (۲۰) کرته څارلې او ليدلې دی چې د ماښام څخه وروسته په دوه وو رکعتونو کښې او د سبا د لمانځه څخه وړاندې په دوه وو رکعتونو کښې به يې ﴿قُلْ يٰٓاَيُّهَا الْكَافِرُونَ﴾ او ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ قرائت کاوه.

په همدې ځای د "الکافرون" سورت پښتو ترجمه او تفسير د الله ﷻ په توفيق ختم شو.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ تَوَلِّي الْكُفَّارِ وَمُحِبِّيهِمْ.

۱۴۲۶/۴/۲ هـ ق = ۱۳۸۴/۱/۲۱ هـ ش.

(۱) الدر المنثور ج ۸ ص ۶۵۶

(۲) سنن النسائي ج ۱ ص ۱۵۴

النصر (۱۱۰)

سریره

۱۔ د دې سورت نوم (النصر) د همدې سورت په لومړني ایت کښې نازل شوی دی او په همدې نامه سره د نورو سورتونو څخه جدا شوی دی.

۲۔ ټول علماء کرام متفق دي چې دا سورت مدني سورت دی چې د هجرت څخه وروسته نازل شوی دی^(۱)، خو په دې خبره کښې چې د نبي کریم ﷺ د وفات څخه يې څومره وخت وړاندې او په کوم ځای کښې نزول موندلی دی؟ په لاندې ډول مختلف دي:

الف: اکثره علماء کرام وايي چې دا سورت د نبي کریم ﷺ د وفات څخه دوه کاله وړاندې هغه وخت نازل شوی دی کله چې نبي کریم ﷺ د خیبر د غزا څخه راستون شو^(۲).

په همدې قول باندې په ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ﴾ کښې د "إِذَا" کلمه هم دلالت کوي چې دغه کلمه په استقبال کښې استعمالېږي. يعنې کله چې په راتلونکي وخت کښې د الله ﷻ نصرت او فتحه راشي. نو په دې ایت کښې يوه زېري ته اشاره شوې ده چې په وروسته وخت کښې په معجزانه توگه رښتيا شو.

ب: ځينې علماء کرام وايي چې: دغه سورت په حجة الوداع کښې په مني مقام کښې نازل شوی دی، نو د دغه سورت د نزول څخه وروسته نبي کریم ﷺ فقط اتيا (۸۰) ورځې حيات وه او بيا وفات شو^(۳)، إنا لله وإنا إليه راجعون.

دوی وايي چې ذکره شوې د "إِذَا" کلمه د استقبال دپاره نه ده بلکې د "إِذَا" معنی ورکوي لکه چې په ﴿حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ﴾ [الكهف: ۸۶] کښې د ﴿إِذَا﴾ کلمه د "إِذَا" په معنی سره ده. يعنې ان تر دې چې ذو القرنين د لمر مغرب ته ورسېد (نه دا چې د لمر مغرب ته ورسېږي).

په هر تقدير، دا سورت (النصر) وروستنی کامل سورت دی چې وروسته ترې ايتونه نازل شوی دی خو بل کامل سورت ترې وروسته نه دی نازل شوی^(۴).

۳۔ د دې سورت د ايتونو شمېر فقط درې (۳) دی^(۵).

۴۔ د کلماتو شمېر يې فقط اولس (۱۷) دی^(۶).

۵۔ د حرفونو شمېر يې فقط نهه شپېته (۶۹) دی^(۷).

۶۔ په وړاندېني سورت (الکافرون) کښې نبي کریم ﷺ ته ارشاد نازل شوی وه چې د مشرکانو د

(۱) زاد المسير ج ۸ ص ۲۲۴

(۲) البحر المحيط ج ۱۰ ص ۵۶۲: تفسير أبي السعود ج ۹ ص ۲۰۸

(۳) تفسير القرطبي ج ۲۰ ص ۲۳۲

(۴) تفسير القاسمي ج ۱۷ ص ۲۸۰: تفسير ابن كثير ج ۴ ص ۵۶۲

(۵) تفسير البغوي ج ۴ ص ۵۳۶

(۶) تفسير الخازن ج ۶ ص ۵۸۸

(۷) اللباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۵۳۷

النصر (۱۱۰)

دین څخه برانت اعلان کړه او په دې سورت (النصر) کښې د همدغه ارشاد نتایجو ته اشاره کېږي چې ستا دین به په ټولو ادیانو باندې غلبه موندل کړي او ټول به محو کړي، که بالفرض ته د هغوی سره سازش وکړي او یا دې ورسره سازش کړي وی نو نتیجه به معکوسه وي. او دا ځکه چې مخلوط دین د الله ﷻ دین نه دی بلکې ﴿أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ﴾ [الزمر: ۳] یعنې اگاه اوسئ چې خاص الله ﷻ ته سوچه دین (مقبول) دی او بس.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله ﷻ په نامه.

[۱] (ای پیغمبره!) هغه وخت چې د الله ﷻ نصرت (په دښمن باندې غلبه) او هم د مکې معظمې فتحه درغله (درته حاصله شوه).

[۲] او (هم هغه وخت چې کله) تا خلک ولیده چې د الله ﷻ په دین (اسلام) کښې ډلې ډلې داخلېږي.

[۳] نو (په دغه وخت کښې) د خپل رب ﷻ د حمد سره تسبیحات وایه او مغفرت ترې غواړه.

یقیناً ستا رب ﷻ ډېر توبه قبلوونکی دی.

توضیحات

۱- د ټولو مفسرینو کرامو په نزد په ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ کښې د "الفتح" څخه د مکې معظمې فتحه مراده ده^(۱) چې د هجرت په اتم کال د روژې په میاشت کښې واقع شوې وه. د دې فتحې په تعقیب نبی کریم ﷺ د حنین او طائف غزاګانې وکړې او ښه پریمانه غنیمتونه لاس ته ورغله، د دغو غزاګانو او په تېره بیا د مکې معظمې د فتحې قیصې د سیرت کتابونو مفصلې لیکلې دي او ځینو مفسرینو کرامو هم ورباندې ښه پوره رڼا اچولې ده^(۲). هیله ده چې علاقمندان هملته مراجعه وکړي.

"نصر" او "فتح" څه فرق لري؟

۲- په ذکر شوي ایت کښې ﴿نَصْرُ اللَّهِ﴾ په دښمن باندې د غلبې څخه عبارت دی چې دښمن مقهور او ذلیل وگرځوي. او فتح په یو ښار باندې د تسلط او قبضې لگولو معنی و رکوي^(۳). نو د مکې معظمې د فتحې په ورځ الله ﷻ خپل پیغمبر په هغو مشرکانو باندې غالب وگرځاوه

(۱) تفسیر الطبري ج ۳۰ ص ۳۳۲: تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۲۸۱: تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۶۳

(۲) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۸۸: تفسیر البغوي ج ۴ ص ۵۳۶

(۳) البحر المحیط ج ۱۰ ص ۵۶۲: الباب فی علوم الکتاب ج ۲ ص ۵۲۸

کومو چې د همدغه پلرني ټاټوبي څخه شړلی وه او هم یې د همدغه ښار په شمول په نورو ښارونو باندې قبضه ورکړه لکه او طاس، طائف او نور.

ډله ییز ایمان راوړل

۳- په ﴿وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا﴾ کښې دېته اشاره ده چې د دغې فتحې په سبب د مجاهدینو په مقابل کښې په ټوله عربي جزیره کښې مقاومت ختم شو او څوک چې ساکت ناست وه هغوی هم خپل سکوت مات کړ او د توحید په کلمه باندې یې اوازونه اوچت کړه. او دا ځکه چې تردغه وخته پورې به قبائلو ویلې چې: «اَتْرُكُوهُ وَقَوْمَهُ فَإِنَّهُ إِنْ ظَهَرَ عَلَيْهِمْ فَهُوَ نَبِيٌّ صَادِقٌ»^(۱) یعنې تاسو دا سړی (محمد ﷺ) د خپل قوم سره پرېږدئ (او نټېجې ته منتظر شئ) نو که چرته نوموړی په خپل قوم باندې غالب شو نو یقیناً دا رښتینی پیغمبر دی (او د ابرهه او نورو اصحاب الفیل غوندې غاصب نه دی)، نو کله چې مکه معظمه فتحه شوه ټولو قبائلو وریاندې ایمان راوړ.

د یوه حدیث تازه مصداق

۴- د دغه ایت شریف په ارتباط نبی کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «إِنَّ النَّاسَ دَخَلُوا فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا وَسَيَخْرُجُونَ مِنْهُ أَفْوَاجًا»^(۲) یعنې یقیناً د الله ﷻ په دین (اسلام) کښې خلک ډلې-ډلې داخل شوه خو ژر ده چې د همدغه دین (اسلام) څخه به ډلې-ډلې ووځي. د همدې حدیث دپاره نن ورځ^(۳) په افغانستان او عراق کښې تازه مصداق تحقق موندلی دی چې ډېر خلک ډلې-ډلې د اسلام څخه وځي او په کفر کښې داخلېږي. البته دا هغه کسان دي چې د اسلام څخه یهودیت یا عیسویت ته اوښتي دي، د اسلام څخه د امریکایانو مسلک (مطلق آزادي) غوره او بهتره گڼي، د کفارو په کفر باندې راضي دي، د کفارو تسلط په دغو ښارونو باندې حق بولي، د ښځو مخونه لوڅوي او د قرآن کریم مخ پټوي او غواړي چې قرآن کریم په ژوند کښې دستور العمل ونه ګرځي او داسې نور.

تسبیح او استغفار

۵- د یوه حدیث مضمون دی چې: یوه ورځې عائشې رضی الله عنها وویلې چې: یا رسول الله! څه وجه ده چې ته د خپل عادت په خلاف دغه کلمې «سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ» ډېرې لولې؟ نبی کریم ﷺ جواب ورکړ چې: «جُعِلَتْ لِي عَلَامَةٌ فِي أُمِّي إِذَا رَأَيْتَهَا قُلْتُهَا»^(۴) یعنې ماته د خپل رب ﷻ د پلوه په خپل امت کښې یوه نښه ښودلې شوې ده چې کله زه هغه وگورم نو زه به ذکرې

(۱) صحیح البخاري ج ۲ ص ۶۱۶

(۲) مسند احمد بن حنبل ج ۵ ص ۱۰۸

(۳) ۱۴۲۶/۴/۳ هـ ق - ۱۳۸۴/۱/۲۲ هـ ش

(۴) صحیح مسلم ج ۱ ص ۱۹۲

شوی کلمې ډېرې لولوم. ما دا نښه ولیده چې مکه معظمه فتحه شوه او خلک لگیا دي ډلې ډلې د
الله ﷻ په دین (اسلام) کښې داخلېږي. نو ځکه ذکرې شوې کلمې د خپل عادت په خلاف ډېرې لولم.

یوه پوښتنه او د هغې جواب

۶- که څوک وایي چې: د څه حکمت په بنیاد ذکر وکړو کلمو د ډېرو لوستلو دپاره د دغه سورت
د مضمون تحقق نښه گرځولی شوی دی؟

مونږ وایو - والله ﷻ أعلم: د دغه سورت د مضمون تحقق ځکه نښه گرځولی شوی دی چې د
دغه مضمون په تحقق سره دېته اشاره ده چې: ای پیغمبره! اوس نو ستا د مبعوثیت مطلب پوره شو
او په دنیا کښې ستا مکلفیت ختم شو چې خلک لگیا دي ډلې ډلې په اسلام کښې داخلېږي او د
شریعت په رڼا سره د کفر تیاره مغلوبېږي. نور نو ته خپل آخرت ته متوجه شه او د هغو خلاف الأولى
کارونو د ارتکاب مغفرت وغواړه کوم چې د مکلفیت په دوران کښې ستا څخه صادر شوي دي.
همدغه مضمون په ډېرو احادیثو کښې منعکس شوی دی، د مثال په ډول:

الف: کله چې ذکر شوی سورت نازل شو نو نبی کریم ﷺ په یوه حدیث کښې وفرمایيل چې: «لَقِيتُ
إِلَهِي نَفْسِي»^(۱) یعنې ماته د خپل مرګ خبر راکړی شو «كَأَنِّي مَقْبُوضٌ فِي تِلْكَ السَّاعَةِ»^(۲) یعنې لکه چې
یقیناً زه په دغه کال کښې قبض کړی شوی یم (مړم).

ب: د عبد الله بن عباس رضی الله عنهما د یوه حدیث مضمون دی چې: یو ځل امیر المؤمنین عمر
ځینې صحابه کرام ؓ وغوښتل چې د دوی په ډله کښې زه کم عمری صحابي هم شامل وم.
عمر ؓ ټولو ته پوښتنه راجع کړه چې تاسو د «إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ» د سورت څخه څنګه-
څنګه مفهوم اخلي؟

ځینو صحابه وو کرامو ؓ جوابونه ورکړه او ځینې ساکت پاتې شوه. ما په خپل نوبت کښې
وویلې چې: د دې سورت څخه د نبی کریم ﷺ د وفات نېټه معلومېږي چې رانژدې شوې ده او الله ﷻ
یې په وفات باندې د خلکو په ډله ییزه توګه مسلمانېدل نښه گرځولي دي.
امیر المؤمنین وویلې چې: «مَا أَعْلَمُ مِنْهَا إِلَّا مَا نَقُولُ»^(۳) یعنې زه د دې سورت څخه په بل هیڅ شي
نه پوهېږم مګر په هغه شي چې ته یې وایي.

د "النَّصْر" سورت پښتو ترجمه او تفسیر د الله ﷻ په توفیق ختم شو.

سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

۱۴۲۶/۴/۳ هـ ق - ۱۳۸۴/۱/۲۲ هـ ش.

(۱) مسند احمد بن حنبل ج ۱ ص ۴۶۶

(۲) تفسیر الطبري ج ۳۰ ص ۳۳۴

(۳) صحيح البخاري ج ۲ ص ۷۴۳

ثبت (۱۱۱)

سريزه

- ۱- دا سورت (ثبث) په خپل نامه باندې پيل شوی دی.
- ۲- دا سورت په اتفاق سره مکي سورت دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی^(۱).
- ۳- د دې سورت ټول ايتونه پنځه (۵) دي^(۲).
- ۴- ټولې کلمې يې درويشت (۲۳) دي^(۳).
- ۵- ټول حرفونه يې اوه اويا (۷۷) دي^(۴).
- ۶- په وړاندېني سورت (النصر) کښې اشاره شوې وه چې دا دين (اسلام) به ضرور کمال ته رسېږي او په نورو اديانو به غلبه مونده کوي.
- په دې سورت (ثبث) کښې د کفارو او معاندينو د مذبوحانه هلو ځلو يوه مثال ته اشاره کېږي چې مطلوبه نتيجه يې نه ده ورکړې بلکې پخپله د معاند کافر په ضرر تمامي شوي دي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ۝ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ۝ سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ۝ وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ۝ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ۝ ﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر بارحمة الله ﷻ په نامه.

[۱] د ابو لهب دواړه لاسونه (بلکې پخپله ابو لهب) دې خسارمند (او هلاک) شي، او نوموړی خسارمند (او هلاک) شوی دی.

[۲] د نوموړي مال او هغه شی کوم يې چې کسب کړی دی د نوموړي څخه د هيڅ عذاب مخه نه شي نيولی.

[۳] ژر ده چې نوموړی به داسې اور (دوزخ) ته داخل شي چې د لمبو خاوند (درلودونکی) دی.

[۴] او د نوموړي مېرمن به هم په داسې حال کښې (دوزخ ته) داخله شي چې د دوزخي خاشاکو اوچتوونکې به وي.

[۵] (او هم) به په داسې حال کښې (دوزخ ته داخله شي) چې په غاړه کښې به يې رسی وي چې د تاو کړی شوو تارونو څخه عبارت ده.

(۱) زاد السیر ج ۸ ص ۳۲۵

(۲) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۵۴۲

(۳) اللباب فی علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۵۴۸

(۴) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۵۹۷

توضیحات او د مطلب خلاصه

۱- د دې سورت شان نزول د الله ﷻ په توفیق د [الشعراء: ۲۱۳] ایت لاندې ښه تفصیلوار لیکلی شوی دی والحمد لله ﷻ، نو هیله ده چې هلته یو ځل مراجعه وکړی شي.

خونکات

۲- په دې مقام کښې د وضاحت دپاره خونکاتو ته توجه په کار ده هغه دا چې:
الف: په ﴿ تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴾ کښې د «تَبَّتْ، تَبَّ» دواړه کلمې د «تَبَاب» - لکه «عَذَاب» - څخه اشتقاقې شوې دي، او مونږ د الله ﷻ په توفیق د [المؤمنون: ۳۷] ایت لاندې لیکلي دي چې «تَبَاب» دوامدار خسران (معنوي هلاک) ته ویل کېږي.

ب: په ﴿ تَبَّتْ ﴾ کښې د خسران غوښتنې ته اشاره شوې او په «تَبَّ» کښې د همدغې غوښتنې تحقق مرموز دی^(۱).

ج: د ﴿ يَدَا أَبِي لَهَبٍ ﴾ کلمات پخپله د «أَبُو لَهَبٍ» څخه کنایې دي، د همدې کبله په «تَبَّ» کښې همده ته د مفرد ضمیر راجع شوی دی او دواړو لاسونو ته یې د مثني ضمیر نه دی راجع شوی چې «تَبَّتَا» یې نزول موندلی وی^(۲).

د: شاید چې د نوموړي څخه به په دواړو لاسونو سره د دې کبله تعبیر صورت نیولی وي چې یوه ورځې نوموړي خپل لاسونه پو کړه او بیا یې مخاطب وگرځول چې: ای زما دواړو لاسونو! تاسو ته دې خسران (تاوان) وي، زه خو په تاسو کښې هغه شی نه گورم د کوم چې تاسو ته محمد ﷺ د مرگ څخه وروسته وعده درکوي^(۳).

ه: «أَبُو لَهَبٍ» د نبي کریم ﷺ سکني تره وه خو په عداوت او دښمنۍ کښې د پردیو کفارو (مشرکانو) څخه ډېر زیات وه.

د ښه وضاحت دپاره یوه قیصه ولولئ چې لنډیز یې په لاندې ډول دی:
اول: یو صحابي وايي چې یو ځل د ذوالمجاز په بازار کښې نبي کریم ﷺ خلکو ته دعوت ورکاوه او هرې ډلې ته یې ارشاد فرمایل چې: «قُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَنَلِجُوا»^(۴)، یعنې ای خلکو! تاسو د توحید کلمه وواياست او د شرکیاتو څخه لاس واخلي چې کامیاب جوړ شئ او بری موندنه کړئ.
دوهم: خو په عین حال کښې یوه ځنیور سور رنگي سړي تعقیباوه چې: ای خلکو! تاسو د دغه سړي دعوت مه قبلوی دا دروغ ژن دی او د خپل پلارني دین څخه اوښتی دی.

(۱) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۶۴

(۲) أضواء البیان ج ۹ ص ۶۰۴

(۳) سیرت ابن هشام ج ۱ ص ۲۷۲

(۴) مستند احمد بن حنبل ج ۵ ص ۴۲۳

درهم: ما پوښتنه وکړه چې دغه دوه کسان څوک دي چې د خلکو په ډلو باندې دواړه جوړه گرځي چې دوهم د اولني خبره تکذيبوي؟

څلورم: راته وويلی شوه چې لومړی سړی محمد بن عبد الله دی چې د نبوت مدعي دی، او درهم سړی د هغه سکني تره ابو لهب دی.

و: د ابو لهب اصلي نوم "عبد العزی" وه او په "ابو لهب" سره ځکه ملقب شوی وه چې هغه ډېر صحتمند او بنایسته ښکلی بنیادم وه^(۱)، تا به ويل چې گلابي رنگ يې د اور لمبه ده.

ز: په ﴿مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ﴾ کښې د "مَا كَسَبَ" کلمات علماوو کرامو په لاندې دوه رو معناوو سره تفسیر کړي دي:

اول: د "مَا كَسَبَ" څخه د نوموړي نارینه درې اولادونه مطلب دي چې "معتب، عتبه، عتيبه" نومېده، وروستني دواړه د نبي کریم ﷺ زومان وه خو دواړو خپلو مېرمنو ته د خپل پلار په اصرار سره طلاقونه ورکړه^(۲).

هوا د حنین د غزا په موقع د ابو لهب اولني دواړه زامن په ایمان مشرف شوه او درهم يې لا پخوا د کفر په حال کښې مړ شوی وه.

دوهم: د "مَا كَسَبَ" څخه د نوموړي هغه وجاهت او رسوخ مطلب دی کوم چې نوموړي په خپل قوم کښې کسب کړي او گټلي وه^(۳).

نو د ذکر شوو نکاتو په ملحوظ به د ایتونو مضمون داسې راوڅېږي چې: د ابو لهب دواړه لاسونه بلکې په خپله ابو لهب دې د خسران او هلاک سره مخامخ شي، هوا نوموړی د خسران او هلاک سره د الله ﷻ په علم کښې مخامخ دی، نوموړي ته به د خسران او هلاک څخه نه د هغه مالونه نجات ورکړي او نه به ترې د هغه اولادونه او وجاهت او رسوخ دفاع وکړي شي.

نو ډېر ژر دی چې نوموړی به داسې اور ته داخل شي چې د لمبو خاوند به وي او د هره طرفه به يې ورباندې احاطه کړي وي.

د ابو لهب مېرمن

۳- په ﴿وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْخَطَبِ﴾ کښې د "أَمْرَأَة" کلمه د ابو لهب د مېرمنې څخه عبارت ده چې اصلي نوم يې "أروى" وه او په "أُمُّ جَمِيل" سره يې شهرت درلود، دا مېرمن د ابو سفیان خور وه او د نبي کریم ﷺ په عداوت کښې د خپل خاوند (ابو لهب) سره همکاري وه^(۴).

د نوموړې مېرمنې د ﴿حَمَّالَةَ الْخَطَبِ﴾ د لقب دپاره علماوو کرامو لاندې دوه وجې ښودلې دي:

(۱) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۵۴۲

(۲) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۲۸۸

(۳) البحر المحيط ج ۱۰ ص ۲۱۰: تفسیر القرطبي ج ۲۰ ص ۲۳۸

(۴) تفسیر ابن کثير ج ۴ ص ۵۶۴

الف: یوه دا چې هغې به اغزي راغونډول او د شپې د مخې به يې د نبي کریم ﷺ د کور په شاوخوا کښې د اذیت رسولو دپاره شیندل او خورول^(۱).
دوهم: بله دا چې دغه مېرمن چغلگره وه او د نمامیت کسب يې درلود، نو ذکر شوي کلمات د چغلگرې څخه کنایې دي^(۲).
خو مفسرینو کرامو يې دلته داسې تفسیر کړی دی چې: د دوزخ په داخل کښې به دغه مېرمن د دوزخ اغزي لرونکي خاشاک پنډ کوي او خپل خاوند (ابو لهب) ته به يې وروړي ترڅو ورباندې د نوموړي اور لا تېز شي^(۳).

د "جید" او "مَسَد" معناوې

۴- په ﴿فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ﴾ کښې د "جید" کلمه د غاړې په معنی ده^(۴)، او د "مَسَد" کلمه د ناو ورکړی شوي پري معنی ورکوي، برابره خبره ده چې دغه پری د اوسپنې یا د موندجو د تارونو څخه جوړ کړی شوی وي او یا د وړيو يا نورو شيانو څخه جوړ وي^(۵).
خو په دې مقام کښې دغه کلمات د دوزخ په زنځیرونو باندې تفسیر کړی شوي دي کومو ته چې په [الحاقه: ۳۲] ایت کښې اشاره شوې ده^(۶).

يو اعرابي تحليل

۵- علماوو کرامو د ذکر وړو وروستنیو ایتونو په اعرابي تحلیل کښې متعدد اقوال کړي دي^(۷)، خو مونږ خپل غوره کړی شوی تحلیل په لاندې ټکو کښې راخلاصه کوو:
الف: د ﴿وَأَمْرَأَتُهُ﴾ کلمه د ﴿سَيَصْلَىٰ نَارًا﴾ په مستتر ضمیر باندې عطفه ده کوم چې "ابو لهب" ته راجع دی.
ب: د ﴿حَمَّالَةَ الْحَطَبِ﴾ د کلمې نصب د ﴿وَأَمْرَأَتُهُ﴾ څخه د حالت په بنیاد صورت نیولی دی.
ج: د ﴿حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ﴾ موخړه مبتدا ده، او د ﴿فِي جِيدِهَا﴾ کلمات ورته د خپل متعلق (ثابت) په لحاظ مقدم خبر دی.
دغه اسمیه جمله د ﴿وَأَمْرَأَتُهُ﴾ څخه دوهم حال ده چې محلاً منصوبه ده.
نو حاصل به يې داسې راوڅرخي چې: د ابو لهب مېرمن به هم د خپل خاوند سره په داسې حال

(۱) زاد المسیر ج ۸ ص ۳۲۷

(۲) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۲۸۸: مفردات الراغب ص ۱۲۲

(۳) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۶۴

(۴) لسان العرب ج ۳ ص ۱۳۹

(۵) لسان العرب ج ۳ ص ۴۰۲

(۶) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۶۴

(۷) روح المعاني ج ۳۰ ص ۲۶۴: تفسیر ابی السعود ج ۹ ص ۲۱۱: تفسیر الطبري ج ۳۰ ص ۲۳۸

کښې دوزخ ته داخله شي چې د خپل خاوند د اور د تېزولو دپاره به د دوزخي خاشاکو او چټوونکي وي، او هم په داسې حال کښې چې په غاړه کښې به يې دوزخي د اوسپنې د تارونو څخه تار کړی شوي پري او زنځيرونه پراته وي.

يادونه

۷_ که څوک غواړي چې د 'ابو لهب' د مرګ قيصه ولولي نو ځينو اوږدو کتابونو ته دې مراجعه وکړي^(۱).

په همدې ځای باندې د 'ثبوت' سورت پښتو ترجمه او تفسير ختم شو، والحمد لله.

اللَّهُمَّ أَجِرْنَا مِنَ النَّارِ ذَاتِ لَهَبٍ.

۱۴۲۶/۴/۵ هـ ق = ۱۳۸۴/۱/۲۴ هـ ش.

الإخلاص (۱۱۲)

سریزه

۱۔ دا سورت زینت دهر نومونه لري چې تقریباً پنځلسو (۱۵) نومونو ته رسېږي^(۱) خو مشهور نوم یې "الإخلاص" دی. که څه هم په دغه نامه باندې دښه سورت په صراحت سره مشتمل نه دی مگر د معنی په لحاظ ورباندې مشتمل دی چې د سورت مضمون اخلاص او د کفریاتو او شرکیاتو څخه د عقیدې سوچه ګرځول دي.

۲۔ دا سورت د صحیح قول په بنیاد مکي سورت دی او د هجرت څخه وړاندې نازل شوی دی^(۲)، په همدې ارتباط په توضیحاتو کېنې څه نور وضاحت هم لاند شاء الله ﷻ راروان دی.

۳۔ دا سورت ټول څلور (۴) ایتونه لري^(۳).

۴۔ ټولې پنځلس (۱۵) کلمې لري^(۴).

۵۔ ټول اوه څلوېښت (۴۷) حرفونه لري^(۵).

۶۔ په وړاندېني سورت (ثبّت) کېنې د شرکي عقیدې کلک رد ته اشاره شوې وه او د نبی کریم ﷺ تره (ابو لهب) د همدې شرکي عقیدې په سبب په دنیاوي او اخروي عذاب سره تهدید شوی وه. په دې سورت (الإخلاص) کېنې شرعي مقبوله عقیده بنودلې شوې ده چې د همدې عقیدې په خپلولو سره ټول خلک مکلف دي که څه هم هغوی مشرکان یا اهل الکتاب او یا بله ډله وي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ رُكُوفًا أَحَدٌ ۝﴾

د دهر مهربان (او) دهر با رحمه الله ﷻ په نامه.

[۱] (ای پیغمبره!) ووايه چې: شان دا دی چې الله ﷻ (زما رب په ذات او صفاتو کېنې) یو دی.

[۲] (شان دا دی چې) الله ﷻ هیچا ته احتیاج نه دی (او ده ﷻ ته هر شی احتیاج دی).

[۳] (شان دا دی چې) الله ﷻ هیڅ شی نه دی زېږولی او نه (پخپله) زېږولی شوی دی.

[۴] او (شان دا دی چې) الله ﷻ ته هیڅوک سیال (او ساری) نشته.

توضیحات

۱۔ د دې سورت په شان نزول کېنې دوه ډوله روایتونه موجود دي چې په لاندې کرښو کېنې د هر ډول یو-یو مثال په ګوته کېږي:

(۱) روح المعاني ج ۳۰ ص ۲۶۸: الباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۵۶۷

(۲) تفسیر الطبري ج ۳۰ ص ۳۴۲

(۳) تفسیر البغوي ج ۴ ص ۵۴۴

(۴) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۶۰۰

(۵) الباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۵۵۹

الف: « أَنْ الْمُشْرِكِينَ قَالُوا لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ اُنْسِبْ لَنَا رَبَّكَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ﴾^(۱) یعنی مشرکانو نبی کریم ﷺ ته وویلې چې مونږ ته د خپل رب ﷻ نسب بیان کړه، نو الله ﷻ د ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ سورت نازل کړ.

ب: یهود نبی کریم ﷺ ته ورغله او ورته یې وویلې چې: «صِفْ لَنَا رَبَّكَ»^(۲) یعنی ای پیغمبره! مونږ ته د خپل رب ﷻ مواصفات بیان کړه.

تبصره

۲- د ذکر و شوو دواړو ډولو روایتونو د تطبیق په غرض دا التزام ممکن دی چې دغه سورت (الإخلاص) دوه ځله نازل شوی دی، یو ځل د مشرکانو د جوابولو دپاره په مکه کښې او بل ځل د اهل الکتابو (یهودو) د جوابولو دپاره په مدینه منوره کښې. مگر مونږ ته بهتره برېښي چې دغه سورت به په مکه معظمه کښې نازل شوی وي لکه چې مضمون یې همدغه غوښتنه کوي، او په مدینه منوره کښې به په یهودانو باندې د دې کبله قرائت کړی شوی وي چې هغوی د مشرکانو غوندې پوښتنه وړاندې کړې وه او جوابولو ته یې اړتیا پېښه شوې وه. او پوره واضحه ده چې سلفو صالحینو د ایتونو په مصداق او قرائت باندې د شان نزول اطلاق کاوه^(۳).

دا "هُوَ" د شان ضمیر دی

۳- په ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ کښې د "هُوَ" کلمه د شان ضمیر ده چې وروسته ټول سورت د همدغه شان تفسیر او بیان واقع شوی دی^(۴) چې څه شرحه یې دا ده:

الف: ﴿اللَّهُ أَحَدٌ﴾ یعنی الله ﷻ زما رب دی او شان دا دی چې الله ﷻ په ذات او صفاتو کښې یو دی، چې هیڅ شی او هیڅوک ورسره شریک نشته او د نسب د بیان غوښتنه یې بې ځایه ده چې نسب د مخلوق اختصاصي صفت دی او زما رب ﷻ ترې پاک او منزله دی.

ب: په ﴿اللَّهُ الصَّمَدُ﴾ کښې د ﴿الصَّمَدُ﴾ کلمه په ډېرو معناوو سره تفسیره شوې ده^(۵) خو غوره معنی یې دا ده چې: دا کلمه د هغه چا څخه عبارت ده څوک چې د نورو احتیاجات پوره کوي او پخپله هیڅ احتیاج نه لري، څوک چې د اوامرو څخه یې هیڅوک او هیڅ شی تخلف نه شي کولی^(۶).
یعنې شان دا دی چې الله ﷻ د ټولو مخلوقاتو احتیاجات پوره کوي او پخپله هیڅ مخلوق ته محتاج نه دی، او هم په ټول عالم کښې د همدغه ﷻ تکویني اوامر چلېږي او تخلف ترې هیڅ امکان نه لري.

(۱) جامع الترمذي ج ۲ ص ۱۷۴؛ مسند احمد بن حنبل ج ۸ ص ۴۴
(۲) اسباب النزول للواحدی ص ۳۰۹؛ تفسیر البغوي ج ۴ ص ۵۴۴؛ الدر المنثور ج ۸ ص ۶۷۰
(۳) تفسیر القاسمي ج ۱ ص ۲۷
(۴) روح المعاني ج ۳۰ ص ۲۱۹؛ اضواء البیان ج ۹ ص ۶۱۶
(۵) زاد المسیر ج ۸ ص ۳۳۰؛ تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۲۹۲
(۶) مفردات الراغب ص ۲۹۴؛ لسان العرب ج ۳ ص ۲۵۸

الإخلاص (۱۱۲)

ج: ﴿لَمْ يَلِدْ﴾ یعنی شان دا دی چې الله ﷻ هیڅ شی زېږولی نه دی او نه ورسره تناسب لري ځکه چې دا کار د ازلیت او ابدیت سره منافي دی.

د: ﴿وَلَمْ يُولَدْ﴾ یعنی او الله ﷻ نه زېږولی شوی دی او نه ورسره دا کار تناسب لري ځکه چې د ازلیت او ابدیت سره منافي دی.

ه: که څوک وايي چې: د څه حکمت په بنیاد د ﴿وَلَمْ يُولَدْ﴾ جمله د ﴿لَمْ يَلِدْ﴾ د جملې څخه وروسته کړی شوې ده حال دا دی چې ترتیب د عکس غوښتنه کوي؟

مونږ وایو - والله ﷻ أعلم - چې: د الله ﷻ په مولودیت باندې هیڅا قول نه کاوه او په ولدین باندې یې مشرکانو او اهل الکتابو دواړو قول کاوه البته په څه تفاوت سره.

نو د رد د اهمیت دپاره نازل کړی شوی ترتیب غوره کړی شوی دی، په دې تقدیر به د ﴿وَلَمْ يُولَدْ﴾ جمله محض د بیان دپاره نازله شوې وي، نه په کومه کفرې ډلې باندې د رد دپاره.

و: ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾ یعنی او الله ﷻ ته هیڅ شی سیال نشته چې نه په ذات او صفاتو کښې ساری لري او نه ورته په حقیقي معبودیت کښې اشتراک درلودونکی شته.

نو ای مشرکانو! ستاسو شرکي عقیده باطله ده او ملائک بنات الله نه دي لکه چې تاسو خیال کوئ. او ای اهل الکتابو! ستاسو د تثلیث او تشبیه عقیده صحت نه لري او عیسی ﷺ او هم عزیز ﷺ أبناء الله نه دي، بلکې د الله ﷻ مخلص بندګان دي.

همدې مضمون ته په بل ځای کښې داسې اشاره شوې ده چې: ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ﴾ [الشوری: ۱۱] یعنی زما د رب ﷻ غوندې هیڅ شی نشته.

دا سورت د احادیثو په رڼا کښې

۴- دا سورت (الإخلاص) د احادیثو په رڼا کښې ډېر ښه تشریح شوی دی او زښت ډېر احادیث پکښې روایت شوي دي چې ځینو مفسرینو کرامو یې په خپلو خپلو کتابونو کښې غځې غځې مجموعې راغونډې کړې دي^(۱) هیله ده چې لوستونکي هملته مراجعه وکړي. خو مونږ فقط د یوه حدیث په ذکر باندې د مثال په توګه اکتفاء کوو هغه دا چې: یو ځل یو سړي نبي کریم ﷺ ته د "الإخلاص" سورت سره د خپل محبت څخه خبر ورکړ نو نبي کریم ﷺ ورته وویل چې: «إِنْ حُبَّهَا ادْخَلَكَ الْجَنَّةَ»^(۲) یعنی یقیناً ته د همدغه سورت محبت جنت ته داخل کړي.

د "الإخلاص" سورت پښتو ترجمه او تفسیر د الله ﷻ په توفیق ختم شو.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الدِّينِ يُحْيُونَ هَذِهِ السُّورَةَ وَأَدِمْنَا عَلَىٰ مَجِئِهَا.

۱۴۲۶/۴/۷ هـ ق - ۱۳۸۴/۱/۲۶ هـ ش.

(۱) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۶۵: الدر المنثور ج ۸ ص ۶۷۲

(۲) جامع الترمذي ج ۲ ص ۱۱۸

الفلق (۱۱۳)

سرېزه

- ۱- د دې سورت نوم (الفلق) د همدې سورت په لومړني ایت کېنې نازل شوی دی.
- ۲- په دې سورت کېنې علماء کرام مختلف دي چې دا مکي دی او که مدني^(۱)؟، خو د عبد الله ابن عباس رضی الله عنهما په نزد دا مدني سورت دی او همدا قول خینو علماء کرامو صحیح گڼلی دی^(۲) او څه تائید یې وروسته په توضیحاتو کېنې هم - ان شاء الله - راروان دی.
- ۳- د دې سورت ټول ایتونه پنځه (۵) دي^(۳).
- ۴- ټولې کلمې یې دروشت (۲۳) دي^(۴).
- ۵- ټول حرفونه یې څلور اويا (۷۴) دي^(۵).
- ۶- دا سورت (الفلق) د وړاندېني سورت (الإخلاص) سره ټینگ تناسب لري. د مثال په توګه:
الف: د کفارو د عداوت او حسد اصلي بنسټ د عقیدې عدم اخلاص وه کوم ته چې په وړاندېني سورت کېنې اشاره شوې ده، او په دې سورت کېنې نبي کریم ﷺ ته د هغوی د عداوت او حسد د بې اثره کولو چاره توصیه شوې ده چې په الله ﷻ سره استعاذه ده او بس.
ب: هلته دا مضمون هم شامل وه چې الله ﷻ د احتیاجاتو پوره کوونکی دی، په دې سورت کېنې د دښمنانو څخه د نجات موندلو او په همدې هکله د خپل احتیاج غوښتلو طریقه نازله شوې ده چې باید په الله ﷻ سره پناه ونيوله شي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾ ﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمه الله ﷻ په نامه.

- [۱] (ای پیغمبره!) ووايه چې: زه د چاودولو (پیدا کولو) په رب ﷻ باندې پنا غواړم.
- [۲] (البته) د هغه شي د شر څخه کوم چې د پیدا کولو رب ﷻ پیدا کړی دی (کوم چې د جماداتو او غیر جماداتو څخه عبارت دی).
- [۳] او (هم ورباندې) د شپې د شر څخه (پنا غواړم) چې کله (هر شي ته) ننوزي (او ورته شامله شي او ښه پخه شي).

(۱) المحرر الوجيز ج ۱۶ ص ۳۸۵

(۲) البحر المحيط ج ۱۰ ص ۵۷۴: زاد المسیر ج ۸ ص ۳۳۲

(۳) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۳۰۰

(۴) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۶۰۴

(۵) الباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۵۶۸

الفلق (۱۱۳)

- [۴] او (هم ورباندې) د داسې ډلو د شر څخه (پنا غواړم) کومې چې په غوتو (گنډو) کښې چوف کوي (کومې چې د بنيادمانو او شیطانونو څخه تشکيلېږي).
- [۵] او (هم ورباندې) د حسد کوونکي د شر څخه (پنا غواړم) چې کله حسد وکړي (او په عمل کښې يې پياده کړي).

شان نزول او توضیحات

۱- په ډېرو احاديثو کښې يوه واقعه روايت شوې ده^(۱) چې مونږ يې لنډ مطلب په لاندې ټکو کښې ليکو:

الف: په مدينه منوره کښې نبي کریم ﷺ يو ځل مريض شو او هيڅ نه پوهېده چې په څه مرض باندې به مريض وي؟

ب: خو په خوب کښې نبي کریم ﷺ ته په وحې سره څرگنده شوه چې مريضتيا يې د دې کبله ده چې يوه يهودي يا يهودي مشربه منافق ورباندې جادو (کوډې) کړې دي چې (لبید بن الأعصم) نومېږي، او په فلانکي کوهي کښې يې خښې کړې دي. او همدارنگه ورته معلومه شوه چې دغه جادو د نبي کریم ﷺ د گومنځي په غاښونو او مبارکو څو وښتانو کښې صورت نيولی دی.

ج: کله چې نبي کریم ﷺ د خويه رابېدار شونو د څو تنو صحابه وو کرامو ﷺ په ملگرتيا ښودل شوي کوهي (څا) ته ورغی او خښې کړې شوې کوډې يې راوويستلې چې په يوه مزي باندې مشتملې وې چې يوولس (۱۱) گنډې (غوتي) يې درلودې.

د: «فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى سُورَتِي الْمُعَوِّذَتَيْنِ، فَجَعَلَ كُلَّمَا قَرَأَ آيَةً انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ، وَوَجَدَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خِفَةً حَتَّى انْحَلَّتِ الْعُقْدَةُ الْآخِرَةُ»^(۲) يعني نو الله ﷻ معوذتین (د ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ او ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ دواړه سورتونه) نازل کړه (کوم چه په يوولسو ایتونو باندې مشتمل دي).

کله به چه نبي کریم ﷺ يو ایت قرائت کړ نو يوه غوته به ورسره پرانستله شوه او د الله ﷻ پیغمبر به خفت مونده کړ، آن تردې چه د يوولسم ایت په قرائت سره يوولسمه غوته (گنډه) پرانستله شوه (او نبي کریم ﷺ روغ رمت شو).

سوالونه او جوابونه

۲- په دې مقام کښې لاندې پوښتنې په اذهانو کښې تاوېدلې راتاوېدلې شي:

الف: که څوک وايي چې: ذکر شوی جادو څومره وخت وروسته کشف او خنځی کړی شو؟
مونږ وايو چې: دغه جادو فقط درې شپې دوام درلود او بيا د منځه يووړ شو^(۳)، خو تر شپږو

(۱) صحيح البخاري ج ۱ ص ۴۶۲ ج ۲ ص ۸۵۸: صحيح مسلم ج ۲ ص ۲۲۱: سنن ابن ماجه ص ۲۵۲: مستد احمد بن حنبل ج ۹ ص ۳۱۹، ۳۲۰
(۲) اسباب النزول للواحي ص ۳۱۰: البحر المحیط ج ۱ ص ۵۷۴: تفسير ابي السعود ج ۹ ص ۲۱۵
(۳) التفسير الكبير ج ۳۲ ص ۱۸۷

مياشتو پورې يې ټولې اغېزې بالکل ختمې شوې^(۱).

ب: که څوک وايي چې: ذکر شوي جادو (کوډو) په نبی کریم ﷺ باندې څومره اغېزه کړې وه؟
مونږ وايو چې: د جادو اغېزه فقط همدومره وه چې نبی کریم ﷺ ته به په خيال کښې ورتلل چې
فلانی کار يې کړی دی حال دا چې هغه به يې نه وه کړی^(۲).

ج: که څوک وايي چې: الله ﷻ د مشرکانو د خولو څخه په [الفرقان: ۸] ایت کښې حکایت کړي
دي چې ظالمان (مشرکان) نبی کریم ﷺ ته د "مَسْحُور" جادو کړی شوي لقب ورکوي، نو پوښتنه دا ده
چې: ایا د نبی کریم ﷺ په مسحوریت سره د هغوی لقب ورکول حقیقت او واقعیت نه موندل کوي؟

مونږ وايو چې: هغوی خو نبی کریم ﷺ ته د "مَسْحُور" لقب د "ذَاهِبُ الْعَقْلِ" په معنی سره ورکاوه
چې لیونی دی^(۳)، نه په دې معنی چې کوډې ورباندې کړی شوې دي ترڅو اعتراض وارد شي.

د: که څوک وايي چې: ایا د نبی کریم ﷺ مسحوریت د نبوت سره منافات نه لري چې د سوال
لاندې يې واقع کړي؟

مونږ وايو چې: مسحوریت د نبوت سره منافي نه دی دا ځکه چې:

اول: مسحوریت به په هغه وخت کښې د نبوت سره منافات درلودلی وی چې په وحې باندې يې
اثر غورزولی وی، حال دا چې ذکر شوي مسحوریت په وحې سره کشف شو.

دوهم: بلکې په مسحوریت سره د نبوت تائید صورت نیسي چې که بالفرض نبی کریم ﷺ پیغمبر
نه وی (او ساحر وی) لکه چې کفار خيال کوي نو اڅلې مسحور به نه وی واقع شوی او د خپله ځانه
خو به يې د جادو مخنیوی کړی وی.

درېم: جادو او کوډې د امراضو څخه یو مرض دی او پوره واضحه ده چې امراض د نبوت سره
منافات نه لري.

لنډه دا چې: د نبوت سره مسحوریت څه منافات نه لري، خو معتزله وو^(۴) او اهل التشیع^(۵) او
ځینو نورو کسانو ته ورسره منافي برهښي. نو ځکه د صحیحو احادیثو څخه انکار کوي او کوم
منقول دلیل په لاس کښې نه لري بلکې صرف په عقل باندې اتکاء کوي، او پوره واضحه ده چې د
منصوصاتو په مقابل کښې په عقل باندې اتکاء کول د بې عقلۍ څخه په غیر بل شی نه دی.

"فَلَق" څه معنی؟

۳- په ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ کښې د "فَلَق" کلمه د الله ﷻ په توفیق د [الأنعام: ۹۶] ایت لاندې
معنی شوې ده چې د چاودولو (انفلاق ورکولو) په معنی ده لکه چې د شپې په انفلاق سره سبا پیدا

(۱) تفسیر المظهر ج ۱۰ ص ۲۷۶: تفسیر الخازن ج ۶ ص ۶۰۶

(۲) تفسیر القرطبي ج ۲۰ ص ۲۵۳

(۳) لسان العرب ج ۴ ص ۳۴۹

(۴) روح المعاني ج ۳۰ ص ۲۸۳

(۵) تفسیر نمونه ج ۲۷ ص ۴۵۴

کېږي او د زړي په انفلاق سره نبات څرگندېږي او داسې نور.
نو ذکره شوې کلمه په دې مقام کېښې د "خلق" د کلمې سره مرادفه ده، ته به وايي چې "قُلْ اَعُوذُ
بِرَبِّ الْخَلْقِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ" نازل شوی وي.
يعني ووايه چې زه د مخلوق په رب ﷻ سره د هغه شي د شر څخه پنا غواړم کوم چې همده ﷻ
خلق کړی او پيدا کړی دی، او دا ځکه چې هيڅ مخلوق دخالق ﷻ د ارادې څخه په غير مضر او
ضرري نه شي واقع گرځېدلی.
دا د يو پلوه، او د بله پلوه که څه هم د ﴿ مَا خَلَقَ ﴾ کلمات ټولو مخلوقاتو ته شموليت لري مگر د
کثرت د واقع کېدلو د کبله د زيات اهتمام دپاره د درېوو مخلوقاتو د شر څخه په پنا غوښتلو
باندې صراحت نازل شو. هغه دا:

د "غَسَقَ" او "وَقَبَ" معناوي

۴- په ﴿ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴾ کېښې د ﴿ غَاسِقٍ ﴾ کلمې د "غَسَقَ" لکه "شَرَفَ" څخه اشتقاق
موندلی دی او مونږ د الله ﷻ په توفيق د [الإسراء: ۷۸] ایت لاندې ليکلي دي چې دا د شپې صفت
دی چې د ډېر توروالي څخه عبارت دی.
او د ﴿ وَقَبَ ﴾ کلمه د "وَقَبَ" لکه "ضَرَبَ" څخه اشتقاقه شوې ده چې د داخلېدلو په معنی ده^(۱).
يعني ووايه چې: زه د "فَلَقَ" په رب ﷻ سره د شپې د شر څخه پنا غواړم البته کله چې شروع شي
او په هر شي کېښې سرايت وکړي (ښه تياره شي او ښه پخه شي).

يوه پوښتنه او د هغې جواب

۵- که څوک وايي چې: يو ځل نبي کریم ﷺ سپوږمۍ ته وکتل او بيا يې عائشه رضی الله عنها مخاطبه
کړه چې: «اَسْتَعِيْذِي بِاللّٰهِ مِنْ شَرِّ هَذَا فَإِنْ هَذَا هُوَ الْغَاسِقُ إِذَا وَقَبَ»^(۲)، يعنې د دغې د شر څخه په
الله ﷻ سره پنا وغواړه چې يقيناً همدا "الغاسق" إِذَا وَقَبَ دی (چې په ایت کېښې ورته اشاره شوې ده).
نو پوښتنه دا ده چې ايا د "غَاسِقُ" کلمې تفسير په شپې سره صحت لري حال دا چې په حديث
کېښې په سپوږمۍ سره تفسيره شوې ده؟
مونږ وايو چې: د سپوږمۍ د شر څخه استعاذه په حقيقت کېښې د شپې د شر څخه استعاذه ده
چې سپوږمۍ په شپه باندې دلالت کوي^(۳)، نو ذکر شوي دواړه تفسيرونه په مصداق کېښې متحد
دی او څه منافات سره نه لري.
په دغه مضمون باندې په يوه بل حديث کېښې نبي کریم ﷺ صراحت کړی دی چې فرمايلي يې دي:

(۱) لسان العرب ج ۱ ص ۸۰۱: القاموس المحيط ج ۴ ص ۶۳۹

(۲) جامع الترمذي ج ۲ ص ۱۷۴

(۳) تفسير القاسمي ج ۱۷ ص ۳۰۳

الفلق (۱۱۳)

«إِذَا كَانَ جُنْحُ اللَّيْلِ أَوْ أَفْسَيْتُمْ فَكُفُّوا صَبْيَانَكُمْ فَإِنَّ الشَّيَاطِينَ تَنْشُرُ حَبْنِدَ فَإِذَا ذَهَبَتْ سَاعَةُ مِنَ اللَّيْلِ فَخَلُّوهُمْ وَأَغْلِقُوا الْأَبْوَابَ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَفْتَحُ بَابًا مُغْلَقًا»^(۱) یعنی کله چې د شپې راتلل شروع شي او يا چې کله تاسو په بېگه کبې داخل شي نو خپل ماشومان د بهر وتلو څخه ايسار کړئ چې په دغه وخت کبې شيطانان خورېږي، نو چې کله د شپې څه برخه تېره شي نو ماشومان پرېږدئ خو ورونه (دروازې) بندې او قلف کړئ او د الله ﷻ نوم ورباندې ياد کړئ (د همدې ﷻ په نامه سره پنا وغواړئ) چې يقيناً شيطان قلف کړی (بند کړی) ورنه بېرته کوي.

تَفَثٌ څه معنی؟

۶- په ﴿وَمِنْ شَرِّ النَّفْسَاتِ فِي الْعُقَدِ﴾ کبې د "تَفَات" کلمه د "تَفَاة" کلمې روغه جمعه ده او د مبالغې معنی پکبې پرته ده، او موصوف يې مقدر دی چې "الْجَمَاعَاتِ" سره ترې تعبير کېدلی شي، ته به وايي چې "وَمِنْ شَرِّ الْجَمَاعَاتِ النَّفَّاتِ فِي الْعُقَدِ" نازل شوی وي.

د "تَفَاة" کلمه د "تَفَث" لکه "ضَرْب" څخه اشتقاقه شوې ده چې د پوکولو (چوف کولو) معنی ورکوي^(۲). یعنې ته د داسې ټولگيو د شر څخه په "رَبِّ الْفَلَق" باندې پنا وغواړه کوم چې په غوټو (گنډو) کبې چوف کوونکي دي، البته يا د جادو (کوډو) دپاره او يا د اغفال او اوده کولو دپاره.

چوف کوونکې ډلې څوک دي؟

۷- کومو چوف کوونکو ډلو ته چې په ایت شریف کبې اشاره شوې ده هغه د لاندې ډلو څخه عبارت دي:

الف: انساني چوف کوونکې ډلې چې د جادو او کوډو په غرض مزو او تارونو ته د وینستانو په موجودیت کبې غوټې او گنډې وراچوي. د دغو ډلو یوه مثال ته د دې سورت د شان نزول په ارتباط په اولنۍ توضیح کبې اشاره شوې ده، والحمد لله ﷻ.

ب: د شیطانونو چوف کوونکې ډلې چې د اغفال او اوده کولو دپاره د بنیادمانو کوپړیو ته غوټې او گنډې وراچوي، لکه چې نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «يَعْقِدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قَائِمَةِ رَأْسِ أَحَدِكُمْ ثَلَاثَ عُقَدٍ إِذَا نَامَ بِكُلِّ عُقْدَةٍ يَضْرِبُ عَلَيْكَ لَبًا طَوِيلًا فَإِذَا اسْتَيْقَظَ فَذَكَرَ اللَّهَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ وَإِذَا تَوَضَّأَ انْحَلَّتْ عَنْهُ عُقْدَتَانِ فَإِذَا صَلَّى انْحَلَّتْ الْعُقْدُ فَاصْبَحَ نَشِيطًا طَيِّبَ النَّفْسِ وَإِلَّا أَصْبَحَ خَبِيثَ النَّفْسِ كَسَلَانَ»^(۳) یعنې ستاسو یو کس چې اوده شي نو شيطان يې د سر د پاسه په کوپړۍ باندې درې غوټې غوټه کوي، په هره غوټه باندې وهي (چوف کوي) چې په تاباندې شپه اوږده ده (شپه دې درباندي اوږده شي). نو څوک چې راوینس شي او د الله ﷻ نوم ياد کړي نو یوه غوټه (گنډه) پرانستله شي، او چې اودس

(۱) صحیح البخاري ج ۱ ص ۴۶۶

(۲) مفردات الراغب ص ۵۲۱: لسان العرب ج ۳ ص ۱۹۵

(۳) صحیح مسلم ج ۱ ص ۲۶۵: مسند احمد بن حنبل ج ۱ ص ۲۶۶

وکړي نو (د اولنۍ غوټې په شمول) دوه غوټې پرانستلې شي، او کله چې لمونځ وکړي (د تهجد لمونځ یا د سهار لمونځ) نو ټولې (درېواړه) غوټې پرانستلې شي. نو ذکر شوی کس نشیطان پاک نفسی وگرځي او که نه نو پلټ نفسی سست جوړ شي (چې نیکو کارونو ته یې رغبت او میلان نه وي).

د "حَسَد" معنی

۸- په ﴿وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ﴾ کښې د ﴿حَاسِدٍ﴾ او ﴿حَسَدَ﴾ دواړه کلمې د "حَسَد" لکه "شَرَف" څخه اشتقاقې شوې دي. د "حَسَد" کلمه دې ته وضعه شوې ده چې څوک د هغه چا د نعمت د زوال آرزو وکړي او لا په زوال کښې یې هڅه وکړي کوم چې د نعمت مستحق وي^(۱). هوا که څوک د نعمت درلودونکی کس د نعمت په شان نعمت د خپل ځان دپاره وغواړي پرته د دې چې د نوموړي د نعمت د زوال آرزو وکړي، نو دغه کار ته "غِيْطَة" لکه: "نِعْمَة" ویل کېږي^(۲) او دا کار جائز دی.

اما حسد ناجائز کار دی. د ښه څرگندوالي دپاره یې لاندې وضاحتونه ولولئ:

الف: نبي کریم ﷺ په یو حدیث کښې فرمایلي دي چې: «الْحَسَدُ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْخَطْبَ»^(۳) یعنې حسد نیکی داسې خوري (د منځه وړي) لکه چې اور د ښوون خاشاک خوري (سوزي).

ب: دنیاوي فسادونه د حسد څخه پیل شوي دي^(۴) چې ابلیس د ادم علیه السلام سره حسد وکړ او د کفر ډبره یې کېښوده، او قابیل د خپلو ورور (هابیل) سره د حسد څخه کار واخست چې د قتل بنیاد یې وضعه کړ.

په همدې ځای د "الفلق" سورت پښتو ترجمه او تفسیر د الله ﷻ په توفیق بشپړ شو.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ مَا خَلَقَ، مِنَ اللَّيْلِ وَالنَّفَّاثَاتِ وَالْحَاسِدِ.

۱۴۲۶/۴/۱۰ هـ ق - ۱۳۸۴/۱/۲۹ هـ ش.

(۱) مفردات الراغب ص ۱۱۶

(۲) لسان العرب ج ۷ ص ۳۵۹

(۳) سنن ابن ماجه ص ۳۱۰

(۴) تفسیر القرطبي ج ۲۰ ص ۲۵۹: اضرأ البيان ج ۹ ص ۶۴۴

الناس (۱۱۴)

سریزه

۱۔ د دې سورت نوم (الناس) په همدې سورت کښې پنځه کرته نازل شوی دی او د همدې سورت پنځو ایتونو ورباندې اختتام موندلی دی.

۲۔ په دې سورت کښې د "الْفَلَق" سورت غونډې اختلاف دی چې مکي دی او که مدني؟، خو لکه هلته چې د مدنیتوب قول راجح وه دلته هم همدغه قول راجح برهښي.

۳۔ د دې سورت ټول ایتونه فقط شپږ (۶) دي^(۱).

۴۔ ټولې کلمې یې فقط شل (۲۰) دي^(۲).

۵۔ ټول حرفونه یې فقط نهه نوي (۹۹) دي^(۳).

۶۔ دا سورت (الناس) د وړاندېني سورت (الْفَلَق) سره ډېرې نژدې اړیکې لري، د مثال په توګه:
الف: دواړه سورتونه په یو ځل نازل شوي دي^(۴).

ب: په دواړو سورتونو کښې د استعاذې د ښودنې طریقې بیانې شوې دي، خو هلته د ټولو مخلوقاتو د شر څخه او خصوصاً د شپې، جادو او حسد د شرونو څخه د پنا غوښتلو په هکله ارشادات نازل شوي دي، او دلته د یوه خاص شي د شر څخه د پنا غوښتلو توصیه شوې ده کوم چې د انسان په زړه کښې ځای نیولی شي چې هغه د انسي یا جني شیطان د وسوسې څخه عبارت دی.

ج: په دواړو سورتونو کښې ډېر زیات احادیث روایت شوي دي چې ښه غټه مجموعه ترې جوړه شوې ده^(۵)، چې مونږ یې د لاندې مثالونو په ذکر باندې اکتفاء کوو:

اول: نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «قَدْ أُنْزِلَ اللَّهُ عَلَيَّ آيَاتٍ لَمْ يَرِ مِثْلُهُنَّ ۖ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۖ إِلَى آخِرِ السُّورَةِ ۖ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۖ إِلَى آخِرِ السُّورَةِ»^(۶) یعنې په ما باندې الله ﷻ داسې ایتونه نازل کړه چې ساری یې نه دی لیدلی شوی چې هغه ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ تر آخره پورې او ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ تر آخره پورې دواړه سورتونه دي.

دوهم: ابو سعید الخدری ؓ وایي چې: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَعَوَّذُ بَيْنَ عَيْنِ الْجَانِ وَعَيْنِ الْإِنْسِ فَلَمَّا نَزَلَتِ الْمُعَوَّذَتَانِ أَخَذَ بِهِمَا وَتَرَكَ مَا سِوَى ذَلِكَ»^(۷) یعنې د الله ﷻ پیغمبر ﷺ وه چې د پیري د سترګو او د انسان د سترګو څخه به یې پنا غوښتله، خو کله چې معوذتان (الْفَلَق، النَّاس) دواړه سورتونه نازل شوه نو همدا دواړه یې ونيول او د دې دواړو څخه په غیر (نورې استعاذې) یې پرېښودلې.

(۱) البحر المحيط ج ۱۰ ص ۵۷۸

(۲) تفسیر الخازن ج ۶ ص ۶۰۹

(۳) اللباب فی علوم الکتاب ج ۲۰ ص ۵۷۶

(۴) البحر المحيط ج ۱۰ ص ۵۷۸

(۵) تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۵۷۱

(۶) جامع الترمذی ج ۲ ص ۱۱۸

(۷) سنن النسائي ج ۲ ص ۳۱۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِ ﴿٢﴾ إِلَهِ النَّاسِ ﴿٣﴾ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾ ﴾

د ډېر مهربان (او) ډېر با رحمہ الله ﷻ په نامه.

[۱] (ای پیغمبره!) ووايه چې: زه د خلکو په پالونکي (کارسازوونکي) سره پنا غواړم.

[۲] د خلکو په واک درلودونکي سره (پنا غواړم).

[۳] د خلکو په حقيقي معبود سره (پنا غواړم).

[۴] (البته) د داسې وسوسه اچوونکي د شر څخه چې (د الله ﷻ په ذکر سره) بېرته ستنېدونکي (او) پتېدونکي دي.

[۵] هغه وسوسه اچوونکي چې د خلکو په سينو (زړونو) کېنې وسوسې اچوي.

[۶] چې دغه وسوسه اچوونکي د پيريانو څخه او (هم) د بنيادمانو څخه دي.

توضیحات

۱- دا سورت (الناس) او وړاندېني سورت (الفلق) هر يو د "الْمُعَوِّذَةِ" په نامه سره هم نومولی شوی دی. "الْمُعَوِّذَةُ" د "و" په زېر سره د اسم فاعل موثث صيغه ده^(۱)، يعنې هغه سورت کوم چې د پنا غوښتلو د طريقې ښودونکي دی.

سوالونه او جوابونه

۲- د دې سورت په ارتباط د سري په ذهن کېنې لاندې پوښتنې راپورته کېږي:

الف: که څوک وايي چې: د څه حکمت په بنياد په وړاندېني سورت (الفلق) کېنې الله ﷻ فقط په يوه صفت "رَبُّ الْفَلَقِ" سره ياد شوی وه او دلته په درېوو صفتونو "رَبُّ النَّاسِ، مَلِكِ النَّاسِ، إِلَهِ النَّاسِ" سره ياد شوی دی، حال دا چې هلته د درېوو شيانو (شپې، جادوگرو، حاسد) د شرونو څخه د پنا غوښتلو طريقه ښودلې شوې وه او دلته فقط د يوه شي (شیطان) د شر څخه د پنا غوښتلو طريقه ښودله کېږي؟ مونږ وايو چې: هغه درېواره شرونه د بدن پورې اړه لري او دغه يو شر د دين په ضرر تمامېږي، او پوره واضحه ده چې ديني ضرر د بدني ضرر څخه دروند دی.

نو دلته ځکه د الله ﷻ درې صفات تعليم کړی شوه چې: ای بنيادمانو! په دغو دغو صفاتو سره ورته سوال وکړئ، کېدی شي چې سوال او استغفار مو قبول کړي.

ب: که څوک وايي چې: د څه حکمت په بنياد د ﴿ مَلِكِ النَّاسِ ﴾، ﴿ إِلَهِ النَّاسِ ﴾ کلمات په ضميرونو (مَلِكِهِمْ، إِلَهُهُمْ) سره نازل نه شوه حال دا چې مقام د ضميرونو دی؟

مونڊ وایو چې: دغه دواړه صفتونه د ﴿ رَبِّ النَّاسِ ﴾ دپاره عطف بیان واقع شوي دي چې وضاحتونه پکښې مطلب دي^(۱) او په ضمائرو کښې دومره وضاحت موجودیت نه لري څومره چې په اسماء ظواهر و کښې موجودیت لري.

ج: که څوک وایي چې: په ﴿ رَبِّ النَّاسِ ﴾ کښې څه ابهام وه چې په ذکر و شوه دوه ووه صفتونو سره توضیح شو؟

مونږ وایو چې: په ﴿ رَبِّ النَّاسِ ﴾ کښې د "رَبِّ" اطلاق په پلار باندې هم کېدلی شي چې په ﴿ مَلِكِ النَّاسِ ﴾ کښې په "مَلِكِ" سره توضیح شو چې د "واکدار" معنی ورکوي. او د "واکدار" اطلاق په مجازي پاچا او مجازي واکدار باندې هم کېږي چې په ﴿ إِلَهِ النَّاسِ ﴾ کښې په "إِلَه" سره توضیح شو چې د معبود معنی ورکوي، او معبودیت په الله ﷻ پورې اختصاص لري.

د: که څوک وایي چې: د څه حکمت په بنیاد "قُلْ أَعُوذُ بِاللَّهِ النَّاسِ" نازل نه شو چې نه توضیح ته حاجت وي او نه عطف بیان ته ضرورت پېښ شوی وي؟

مونږ وایو چې: په ﴿ رَبِّ النَّاسِ ﴾ کښې د "رَبِّ" کلمه په "ربوبیت" دلالت کوي او په ﴿ مَلِكِ النَّاسِ ﴾ کښې د "مَلِكِ" کلمه په واکدارۍ باندې بنودانه کوي او بالاخره په ﴿ إِلَهِ النَّاسِ ﴾ کښې د "إِلَه" کلمه په معبودیت باندې ارشاد کوي.

نو په دغو درېواړو کلمو کښې د استعاضې ترغیب ته اشاره ده، که بالفرض "قُلْ أَعُوذُ بِاللَّهِ النَّاسِ" نازل شوی وي نو د استعاضې ترغیب ته به په کامله توګه اشاره نه وي شوې.

ه: که څوک وایي چې: په ﴿ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴾ کښې د "وَسْوَاسِ" کلمه څه صیغه ده؟ او د څه شي څخه عبارت ده؟

مونږ وایو چې: دغه کلمه د "وَسْوَاسَةٍ" دپاره اسم مصدر ده او پخپله مصدر نه ده، که نه نو د "ف" توري به یې زېر درلودلی وي لکه چې په "زُتْزَال" کښې زېر لري^(۲). خو په دې مقام کښې ذکره شوې کلمه د مبالغې په توګه د شیطان څخه عبارت ده برابره خبره ده چې انسي وي او که جني وي^(۳). و: که څوک وایي چې: ایا په انسانانو کښې هم شیطان شته؟

مونږ وایو چې: هو، انسي شیطان هم موجودیت لري لکه چې ډېر نصوص ورباندې دلالت کوي، د مثال په توګه:

اول: الله ﷻ فرمایلي دي چې: ﴿ وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيْطَانِ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ ﴾ [الأنعام: ۱۱۲] یعنې او همدارنګه مونږ د هر پیغمبر دپاره دښمنان ګرځولي (پیدا کړي) وه چې هغوی د انسي شیطانانو او جني شیطانانو څخه عبارت وه.

(۱) تفسیر الکشاف ج ۴ ص ۸۲۳

(۲) روح المعانی ج ۳۰ ص ۲۸۶: لسان العرب ج ۶ ص ۲۵۴

(۳) القاموس المحيط ج ۴ ص ۶۰۹

الناس (۱۱۴)

دوهم: ابو ذر رضی اللہ عنہ وایی چې یو ځل ماته نبي کریم ﷺ ارشاد وکړ چې: «يَا أَبَا ذَرٍّ تَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ شَيَاطِينِ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ» یعنې ای ابا ذره! په الله ﷻ سره د پیریانو او انسانانو د شیطانانو څخه پنا وغواړه. ما وویل چې: «أَوَلِلْإِنْسِ شَيَاطِينٌ» یعنې ایا انسانانو ته هم شیطانان شته؟ (په دوی کښې هم شیطانان موجودیت لري؟). نبي کریم ﷺ په «نَعَمْ»^(۱) یعنې «هو» سره جواب راکړ. ز: که څوک وایی چې: «وَسْوَءَةٌ» څه معنی؟

مونږ وایو چې: په پټه سره په زړه کښې د یوه شي اچولو ته «وَسْوَءَةٌ» وایی، برابره خبره ده چې وراچول په اواز سره صورت ونیسي او یا بدون د اواز^(۲).

ح: که څوک وایی چې: د «وَسْوَءَةٌ» او «إِلْهَامٌ» څه فرق دی؟
مونږ وایو چې: که وراچولی شوی شی خیر وه نو دا «إِلْهَامٌ» دی او که شر (غیر شرعي) وه نو دا «وَسْوَءَةٌ» ده^(۳).

ط: که څوک وایی چې: ایا «وَسْوَءَةٌ» د گناه سبب جوړېدلی شي؟
مونږ وایو چې: ترڅو پورې چې «وَسْوَءَةٌ» د عزم یا عمل مقام ته ونه رسېږي، د عصیان او گناه سبب نه جوړېږي. د ښه وضاحت دپاره لاندې یو حدیث قرائت کړئ:

نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِأُمَّتِي عَمَّا وَسَّوَسَتْ أَوْ حَدَّثَتْ بِهِ أَنْفُسَهَا مَا لَمْ تَعْمَلْ بِهِ أَوْ تَكَلَّمْ»^(۴) یعنې یقیناً الله ﷻ زما دأمت دپاره د هغه شي څخه تېر شوی دی چې نفس یې ورباندې وسوسه وکړي یا یې په نفسونو (زړونو) کښې وگرځي ترڅو چې ورباندې عمل ونه کړي (که څه هم قلبی عمل وي چې عزم دی) او ترڅو چې ورباندې په قولیاتو کښې تکلم (قول) ونه کړي.

ي: که څوک وایی چې: د شر وسوسه څو کله د نفس د پلوه هم صورت نیسي لکه چې نبي کریم ﷺ په یوه اوږده حدیث کښې فرمایلي دي چې: «وَتَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا»^(۵) یعنې او مونږ په الله ﷻ سره د خپلو نفسونو د شرونو څخه پنا غواړو. نو پوښتنه دا ده چې د شیطاني وسوسې او د نفسي وسوسې څه فرق دی؟

مونږ وایو چې: هر ډول وسوسه اصلاً د شیطان د پلوه صورت نیسي خو په هغې وسوسه کښې ورسره نفس هم مداخله لري کومه چې د نفسي تلذذ سبب جوړېدلی شي.
نو په همدې بنیاد د هر ناجائز کار وسوسه شیطاني وسوسه ده خو د فحاشۍ په وسوسه کښې ورسره نفس هم اشتراک لري.

(۱) سنن النسائي ج ۲ ص ۳۱۸

(۲) تفسیر القاسمي ج ۱۷ ص ۳۰۷

(۳) روح المعاني ج ۳ ص ۲۱۰

(۴) صحيح البخاري ج ۲ ص ۹۸۶

(۵) سنن ابن ماجه ص ۱۳۶

یا: که څوک وایي چې: په ﴿الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ﴾ کښې د "خَنَّاس" کلمه څه معنی؟
 مونږ وایو چې: دغه کلمه د "خُئوس" - لکه "قُئول" - څخه اشتقاقه شوې ده او مونږ د الله ﷻ په
 توفیق د [التکویر: ۱۵] ایت لاندې لیکلي دي چې "خُئوس" بهرته ستنېدلو او پټېدلو ته ویل کېږي.
 شیطان ته ځکه دغه لقب (خَنَّاس) ورکړی شوی دی چې نوموړی د الله ﷻ په ذکر سره بهرته
 ستنېدونکی او پټېدونکی دی.
 همدغه مطلب په لاندې احادیثو کښې ښه واضحه شوی دی:

اول: نبي کریم ﷺ په یوه حدیث کښې یو صحابي مخاطب کړ او ارشاد یې ورته وکړ چې: «فَإِذَا
 قُلْتَ بِسْمِ اللَّهِ تَصَاغَرَتْ إِلَيْهِ نَفْسُهُ حَتَّى يَكُونَ أَصْغَرَ مِنْ ذُبَابٍ»^(۱) یعنې کله چې ته بسم الله ووايي (او د
 الله ﷻ نوم یاد کړې) نو شیطان ته خپل ځان دومره وړوکی او ذلیل شي آن تردې چې د مچ څخه هم
 ورته خپل ځان وړوکی او ذلیل ښکاره شي.

دوهم: نبي کریم ﷺ فرمایلي دي چې: «إِنْ أَحَدَكُمْ إِذَا كَانَ فِي الْمَسْجِدِ جَاءَهُ الشَّيْطَانُ فَأَبَسَ بِهِ كَمَا
 يَبْسُ الرَّجُلُ بِذَاتِهِ فَإِذَا سَكَنَ لَهُ زَنْقُهُ أَوْ أَلْجَمَهُ»^(۲) یعنې یقیناً کله چې ستاسو یو کس په جومات کښې
 وي نو شیطان ورته ورشي نو د خپل ځان دپاره د ایل کولو غږ ورباندې وکړي (چې ارام شه) لکه چې
 سړی په خپل څاروي باندې دغسې اواز کوي، نو کله چې همدغه کس شیطان ته ارام شي (او ورته
 ایل شي چې د الله ﷻ نوم یاد نه کړي) نو سمدستي ورته د اوښ په شان په غاړه کښې پری (تېرسری)
 اچوي او یا یې د اس غوندې قیضه کوي (نو بیا یې چې څه خوښه وي هغه ورباندې اجراء کوي).

درېم: عبد الله بن عباس رضی الله عنهما ویلي دي چې: «الشَّيْطَانُ جَائِمٌ عَلَى قَلْبِ ابْنِ آدَمَ، فَإِذَا سَهَا وَغَفَلَ
 وَسُوسَ، وَإِذَا ذَكَرَ اللَّهَ خَسَّ»^(۳) یعنې شیطان د بنیادم په زړه باندې په زنگنو (پرمخ) پروت وي نو کله
 چې بنیادم سهوه شي او الله ﷻ د ذکر څخه په غفلت کښې واقع شي نو وسوسه وراچوي او چې کله
 الله ﷻ یاد کړي نو بهرته گرځي او پټېږي.

یږ: که څوک وایي چې: دغه کلمه ﴿الْخَنَّاسِ﴾ خود ﴿الْوَسْوَاسِ﴾ دپاره صفت واقع شوې ده کوم
 چې انسي شیطان ته هم شمولیت لري، نو ایا انسي شیطان هم د الله ﷻ په ذکر سره تښتي او پټېږي؟
 مونږ وایو چې: هو، انسي شیطان هم د الله ﷻ په ذکر سره د وسوسې اچولو د حیثه تښتي او
 پټېږي اگر که جسماً نه تښتي او نه پټېږي.

یډ: که څوک وایي چې: جني شیطان د انسان په زړه کښې په څه ډول وسوسه اچوي او څنګه
 ورته لار پیدا کوي؟

مونږ وایو چې: د جني شیطان وسوسې اچولو ته نبي کریم ﷺ په یوه حدیث کښې داسې اشاره کړې

(۱) مسند احمد بن حنبل ج ۷ ص ۳۴۹

(۲) مسند احمد بن حنبل ج ۳ ص ۲۲۴

(۳) مصنف ابن ابی شیبې ج ۷ ص ۱۳۵

الناس (۱۱۴)

ده چي: «فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنَ ابْنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ»^(۱) يعني نو د بنيادم په بدن کښې شيطان داسې چلېږي لکه چې وينه پکښې چلېږي (نو زړه ته يې هم په اسانۍ سره لاره پيدا کوي).
يد: که څوک وايي چې: ايا جنیانو ته هم جني شيطان شته؟

مونږ وايو چې: هو، هغوی ته هم د ابليس لښکرې وسوسې اچوي، او د وسوسې اچولو دپاره غياب ضرور نه دی^(۲). يا په بل عبارت: لکه څنگه چې انسانان انسي شيطان لري همدارنگه جنیان هم د جني شيطانانو درلودونکی دی، چې ابليس او د ابليس اولاده ده.

يه: که څوک وايي چې: د ﴿مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ﴾ ايت په اعراب کښې څه شی واقع شوی دی؟
مونږ وايو چې: د دغه ايت په اعراب کښې علماوو کرامو متعدد احتمالات ليکلي دي چې تقريباً اتو (۸) احتمالونو ته رسېږي^(۳) خو کوم احتمال چې مونږ ته بهتر برېښي هغه دا دی چې:
دغه ايت شريف د «مِنْ» په توري سره د ﴿الَّذِي يُوسُّسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ﴾ دپاره بيان واقع شوی دی^(۴) او د خپل «مُبَيِّن» غوندي محلا مجرور دی. يعني کوم کسان چې د خلکو په زړونو او سينو کښې وسوسې اچوي هغوی د پيريانو او انسانانو څخه عبارت دي.

په همدې ځای د «الناس» سورت بلکې د ټول قرآن کریم پښتو ترجمه او تفسير د الله ﷻ په لوی فضل او عظيم الشان توفيق ختم شو.

اللَّهُمَّ يَا رَبَّ النَّاسِ وَيَا مَلِكَ النَّاسِ وَيَا إِلَهَ النَّاسِ! قِنَا مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ الَّذِي يُوَسُّسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ. اللَّهُمَّ يَا رَبَّ الْفَلَقِ! قِنَا مِنْ شَرِّ مَا خَلَقْتَ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ وَقِنَا مِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ.

اللَّهُمَّ! إِنِّي عَنْ شُكْرِ مَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ عاجزٌ فاجتَلِ عَجْزِي عَنْ الشُّكْرِ عِنْدَكَ شُكْرًا.
اللَّهُمَّ! كَمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ بِالتَّوْفِيقِ فَأَنْعَمْ عَلَيَّ بِحُسْنِ الْقَبُولِ وَبِحُسْنِ الْأَجْرِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.
اللَّهُمَّ! كَمَا جَعَلْتَ خَتَمَ هَذَا الْكِتَابِ (عزيز التفاسير) مُوَافِقًا لِمِيلَادِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي التَّارِيخِ فَاجْعَلْهُ مُوَافِقًا لِمَا جَاءَ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي النَّفْعِ.

اللَّهُمَّ! اجْعَلْ هَذَا الْكِتَابَ نَافِعًا لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ عُمُومًا وَلِلْأَوْلَادِي خُصُوصًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.
اللَّهُمَّ! اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ.
سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ. وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ. وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.
۱۴۲۶/۴/۱۲ هـ ق - ۱۳۸۴/۱/۳۱ هـ ش.

(۱) صحيح البخاري ج ۱ ص ۲۷۳

(۲) تفسير ابن كثير ج ۴ ص ۵۷۵

(۳) الباب في علوم الكتاب ج ۲۰ ص ۵۷۸

(۴) تفسير ابن السعد ج ۹ ص ۲۱۷: روح المعاني ج ۳۰ ص ۲۸۷: الكشاف ج ۴ ص ۸۲۴

د عزیز التفاسیر

موضوعي محتويات

یوه سريزه

- د موضوعي محتوياتو په هکله بايد محترم لوستونکي لاندې مطالب په نظر کښې ولري:
- ۱- مونږ دغو محتوياتو ته د کلمو د لومړني توري په ملحوظ ترتيب ورکړی دی نو په کار دي چې هره يوه کلمه د خپلو تورو د لومړي توري په ردیف کښې وکتله شي.
 - ۲- مونږ د هرې کلمې اصلي حرف په لحاظ کښې نيولی دی. د ښه وضاحت دپاره لاندې مثالونه ولولي:
 - الف: د "ارشاد" کلمه مو د "ر" په ردیف کښې ذکره کړې ده چې د دغې کلمې اصلي حرفونه "ر، ش، د" دي چې د "ر" توري پکښې اولنی توری دی.
 - ب: د "ایفاء" کلمه مو د "و" په ردیف کښې لیکلې ده چې په اصل کښې "اوفاء" وه او اصلي حرفونه یې "و، ف، ي" دي.
 - ج: د "تقوی، تراث، ابراث" درېواړه کلمې مو هم د "و" په ردیف کښې ذکرې کړي دي چې په درېواړو کښې اولنی توری (ت، ت، ي) هر یو د "و" څخه بدل دی چې په اصل کښې بالترتیب "وقوی، وراث، اُورات" وه چې اصلي توري یې "و، ر، ث" دي.
 - د: د "ایواء" کلمه د الف "ء" په ردیف کښې ذکره شوې ده چې "ي" پکښې د "ء" څخه بدله راغلې ده چې په اصل کښې "اءواء" وه او اصلي حرفونه یې "ء، و، ي" دي.
 - ه: د "سنة" کلمه هم د "و" په ردیف کښې ذکره ده چې په اصل کښې "وسنة" وه چې د "و" توري یې حذف شوی دی.
 - ۳- د کومې کلمې چې اصلي توري څرگند نه وي هغه مو د خپل اولني توري په ردیف کښې لیکلې دي. نو د "ابراهیم، آدم، اسماعیل" کلمات مو د "الف" په ردیف کښې ذکر کړي دي. او د "يعقوب، يوسف" کلمو ته مو د "ي" په ردیف کښې ځای ورکړی دی.
 - ۴- د دوه وو یا څو کلمو ترمنځ فرق موضوع دې د "ف" په ردیف کښې وکتل شي.
 - ۵- د یو زیات شمېر کلمو معناوې دې د "ل" په ردیف کښې ولټول شي، ان شاء الله تعالی چې مطلوبه کلمه به ومومي.
 - ۶- په موضوعي فهرست کښې زیات وخت د یوې موضوع دپاره هاغه عنوان غوره شوی دی کوم چې په کتاب ذکر شوی دی.
 - ۷- کوم عبارت چې د متعددو کلمو څخه مرکب وي هلته د قصدي کلمې اولنی توری په نظر کښې نیولی شوی دی.

محتویات

د مثال په توګه دا عنوان "عجیبه قیصه" مونږ د "ق" په ردیف کښې ذکر کړی دی، چې په دغه عبارت کښې قصدي لفظ "قیصه" ده، او د "عجیبه" لفظ یې د صفاتو څخه دی.

۸- که چرته په محترمو لوستونکو باندې په مرکب عنوان کښې قصدي لفظ او غیر قصدي لفظ پېژاندل مشکل وګرځي نو په کار دي چې د هماغه عنوان د هر یوه لفظ د اولني توري ردیف ولټوي. نو څه لرې نه ده چې دغه عنوان "د قرآن کریم د اثراتو مثال" کښې "ق، ث، م" درېواړو تورو په ردیفونو کښې ولټول شي.

۹- په ځینو مرکبو عناوینو کښې مو د اهتمام د کبله د عظیم الشانې کلمې اولني توري ته کتلي دي که څه هم دغه کلمه په عنوان کښې قصدي نه وي بلکې د صفاتو څخه وي لکه چې ذکر شوی عنوان (د قرآن کریم د اثراتو مثال) د "ق" په ردیف کښې ذکر شوی دی چې د "قرآن" د کلمې اولني توري دی حال دا چې په دغه عنوان کښې د "مثال" لفظ قصدي دی نو باید چې د "م" په دریف کښې لیکلی شوی وي.

الف (۴)

- د ابراهيم د کلمې په ارتباط ۲۴۰/۱
 امام څه معنی او ابراهيم څه څه شي *
 کښې امام وه؟ ۲۴۲/۱
 د ابراهيم مجادله د نمرود سره ۱۰۸/۲
 ابراهيم څومره پخوا تېر شوی دی؟ ۳۵۳/۲
 ابراهيمي دين د صحت معيار دی ۳۵۳/۲
 په همدې ارتباط څه نور وضاحت ۳۵۳/۲
 د ابراهيم په هکله معلومات ۲۵۹/۴
 په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۲۶۱-۲۵۹/۴
 د ابراهيم د استدلالو غرض ۲۶۷/۴
 ابراهيم په خپله وعده وفا وکړه ۴۹۱/۵
 په همدې ارتباط څه نور وضاحت ۴۹۱/۵
 ابراهيم ته په څه معلومات وشو؟ ۴۹۳/۵
 ابراهيم "اواه" وه ۴۹۳/۵
 ابراهيم ته د وراستولو شوو پريښتو
 تعداد ۱۵۹/۶
 د ابراهيم اجمالي حالات ۴۹۸/۶
 ابراهيم يو امت وه ۱۶۲/۷
 ابراهيم خپل پلار توحيد ته دعوت کړ ۵۱۰/۷
 ابراهيم خپله نقشه عملي کړه ۱۵۲/۸
 څه چې ابراهيم غوښتل هغه وشوه ۱۵۳/۸
 د ابراهيم استنطاق ۱۵۳/۸
 په همدې ارتباط وضاحتونه ۱۵۴/۸-۱۵۶
 د ابراهيم د اور کميت او کيفيت ۱۶۱/۸
 ابراهيم نجات مونده کړ ۱۶۴/۸
 په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۱۶۴/۸-۱۶۵
 د ابراهيم اعلان ۲۵۵/۸
 آدم ته سجده کوونکې پريښتې ۸۰/۱
 د آدم او حواء رضاعت په ارتباط د
 وضاحت پوښتنې ۸۵/۱

الف (۵)

- د آدم دوه زامن ۵۳۱/۳
 آدم ته د هابيل بدتره عوضونه ۵۳۸/۳
 آدم ته ابليس سجده ونه کړه ۴۲۵/۴
 په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۴۲۶/۴
 آدم کوم شيان له خانه سره راوړ ۴۲۶/۴
 کړې وه؟ ۴۲۶/۴
 د آدم مستقيمه اولاده څومره وه؟ ۶۶/۵
 د آدم په اصليت کښې د قران کریم
 تعبيرات ۵۴۱/۶
 په همدې ارتباط يوه تبصره ۵۴۲/۶
 د آدم د قيصي هدف ۲۶۲/۷
 آدم هېر دله وه ۷۸/۸
 ايا ابليس د پريښتو څخه وه؟ ۸۲/۱
 په سجده باندې د ابليس ماموريت ۸۳/۱
 د ابليس په ارتباط څه نور وضاحت ۸۴/۱
 ابليس خپله نقشه عملي کړه ۴۳۳/۴
 په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۴۳۴/۴
 د ابليس څخه معجزه جوړه شوه ۲۱۰/۵
 ايا ابليس رښتيا دار شوی وه؟ ۲۱۰/۵
 ابليس ته ترڅه وخته پورې مهلت ورکړی
 شوی دی؟ ۵۴۵/۶
 د ابليس اواز ۲۶۵/۷
 د ابليس آسونه ۲۶۵/۷
 ابليس د پيريانو څخه دی ۳۹۵/۷
 ايا ابليس اولاد لري؟ ۳۹۶/۷
 د ابليس عليه اللعنه گومان ۱۷۵/۱۰
 د ابو مسلم د قول رد ۱۲۲/۲
 ابو ذر څه وايي؟ ۱۶۳/۲
 د ابو سفیان حيله (چل) ۵۵۴/۲
 ابو رغال څوک وه؟ ۵۱۵/۴
 د ابو طالب وفات ۳۴۲/۹
 ماثور تفسيرونه ۱۹/۳، ۲۲/۱

الف (۵)	موضوعي محتويات
د اهل التشيع غلطياوي ۱۷/۴	۲۰۸/۴، ۲۲۴/۴، ۴۷۰/۴، ۲۰۲/۵، ۳۲۷/۵
اهل الصفه څوک وه؟ ۱۶۲/۲	۱۰۶/۶، ۴۰۱/۶، ۴۱۸/۶، ۴۷۱/۶، ۳۳۸/۸
د "الأعراف" معنی ۴۷۳/۴	۳۶۴/۸، ۵۶۷/۸، ۶۲/۹، ۱۱۲/۹، ۱۵۲/۹
اهل الاعراف څوک دي؟ ۴۷۴/۴	۳۳۸/۹، ۴۰۴/۹، ۲۲۱/۱۰، ۳۲۸/۱۰
د اهل الاعرافو عاقبت ۴۷۵/۴	۵۳۶/۱۰، ۱۱۵/۱۱، ۲۹۳/۱۱، ۳۶۳/۱۱
کوم اهل الذمه د جزيې څخه معاف دي؟ ۳۲۰/۵	۴۹۸/۱۱، ۸/۱۲، ۱۱/۱۲، ۸۵/۱۲، ۸۸/۱۲
د اهل الذمه کفارو دولونه ۳۲۰/۵	۱۸۵/۱۲، ۱۹۶/۱۲، ۳۳۱/۱۲، ۵۳۴/۱۲
اهل الذکر څوک دي؟ ۵۵/۷	۵۷۴/۱۲، ۱۲۴/۱۳، ۱۵۹/۱۳، ۱۶۱/۱۳
اهل البيت څوک دي؟ ۶۶/۱۰	۱۶۸/۱۳، ۲۰۷/۱۳، ۲۱۲/۱۳، ۲۲۳/۱۳
"اهل" څه معنی؟ ۸۴/۱۳، ۳۶۷/۱۰	۲۷۵/۱۲
د اهل السنة والجماعة عقیده ۴۸۹/۱۰	"امين" څه معنی؟ ۲۳/۱
په همدې ارتباط څه وضاحت ۳۵۰/۱	د "آل" معنی ۱۰۴/۱
الاسلوب الحکيم څه ته وايي؟ ۴۳۴/۱	د "او" د توري معنی ۱۴۶/۱
الاسلوب الاحق څه ته وايي؟ ۱۰۳/۹	د آخر الزمان پيغمبر ﷺ د وژلو هڅې ۱۶۷/۱
څو اوليات ۵۲۶/۱	د اهل الكتابو جواب ۲۶۱/۲
د "آئی شيتم" معنی؟ ۵۵۲/۱	د اهل الكتابو علماء ۳۵۷/۲
په همدې ارتباط څه وضاحت ۵۵۴/۱	د اهل الكتابو شهادت ۳۵۸/۲
"ايلاء" څه ته وايي؟ ۵۶۱/۱	په اهل الكتابو کښې هم امانتگر شته ۳۶۷/۲
په همدې ارتباط څه وضاحت ۵۶۴-۵۶۲/۱	د اهل الكتابو جنايات ۴۰۷/۲
د امير د ټاکلو طريقه ۶۶/۲	اهل الكتاب خپل ځانونه تزکيه کوي ۱۷۸/۳
په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۶۷/۲	اهل الكتابو ته لږ کتاب پاتې دی ۱۷۱/۳
د "آذی" معنی ۱۳۴/۲	د اهل الكتابو مذبحه څه وخت حرامېږي؟ ۴۷۲/۳
په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۱۳۵/۲	د اهل الكتابو قبائح ۵۰۸/۳
د "امره إلی الله" معنی ۱۷۶/۲	په همدې باره کښې څه وضاحت ۵۰۸/۳
"إضر" څه معنی؟ ۲۱۲/۲	اهل الكتابو نبي کریم ﷺ پيژاند ۱۷۳/۴
د اولو العلم څخه څوک مطلب دي؟ ۲۵۸/۲	د اهل الكتابو باطلې طريقې ۳۳۰/۵
اولو الامر څوک دي؟ ۲۴۷/۳، ۱۹۵/۳	په همدې ارتباط څه وضاحت ۳۳۲-۳۳۱/۵
د "اولوا" کلمې په هکله يوه تبصره ۱۹۶/۳	اهل التشيع څه وايي؟ ۲۴۳/۱
د "اولو الضرر" د کلمې معنی ۲۹۰/۳	۲۴۵/۱، ۲۸۶/۲، ۵۳۰/۲، ۱۹۹/۳، ۴۵۹/۳
په همدې ارتباط يوه يادونه ۲۹۱/۳	۱۶/۴، ۱۹۱/۵، ۲۵۴/۵، ۲۷۰/۵، ۳۵۶/۵
اولو العزم پيغمبران ۳۴۱/۱۱، ۲۰/۱۰	۴۶۰/۵، ۵۰۳/۵، ۴۷۱/۷، ۴۷۵/۷، ۶۲/۱۰
	د اهل التشيع تناقض ۲۰۱/۳

الف (۲)	ایمان ته بلونکي څوک دي؟	۲۶۲/۲	اميان څوک دي؟	۲۶۲/۲
۲۸/۳	د پوخ ايمان شرطونه	۳۲۶/۲	اکمه څه معنی؟	۳۲۶/۲
۲۱۳/۳	د پاخه ايمان په هکله درې سوالونه او د هغو جوابونه	۱۹۸/۲	امانت څه ته وايي؟	۱۹۸/۲
۲۱۵/۳	ایمان د خوف او رجاء ترمنځ دی	۴۱۵/۲	د امن ډولونه	۴۱۵/۲
۵۵۴/۶, ۵۳۶/۴, ۴۹۳/۴	ایمان د هدایت سبب دی	۵۵۳/۶	د امن معنی	۵۵۳/۶
۵۲۶/۵	د ایمان خرڅوونکي څوک دي؟	۱۹۲/۳	د امانت تعریف او ډولونه	۱۹۲/۳
۵۶۳/۲	د ایمان او اسلام کلمو په ارتباط	۱۹۴/۳	امانت اهل ته سپارل	۱۹۴/۳
۴۷۸/۱۱	په انسان باندې درې مرحلې ورځي	۴۴۸/۳	آمین النبیت الحرام څه معنی؟	۴۴۸/۳
۱۸۴/۲	انسان کمزوری دی	۴۴۹/۳	په همدې هکله څه زیات معلومات	۴۴۹/۳
۱۲۷/۳	انسان د ختو څخه جوړ دی	۲۷۵/۵	د مستامن حفاظت فرض دی	۲۷۵/۵
۱۴۵/۴	د انسان مماثلت له نورو ساکینانو سره	۱۴۱/۱۰	د امانة معنی د احادیثو په رڼا کښې	۱۴۱/۱۰
۱۹۹/۴	انسان کله-کله د خپل ځان دپاره غمونه غواړي	۲۳۲/۱۲	د مؤمن معنی	۲۳۲/۱۲
۵۴۰/۵	په انسانانو کښې هم شیطانان شته	۴۳۹/۲	محمدي امت بهتر امت دی	۴۳۹/۲
۱۳۸/۷	انسان د کرامت خاوند دی	۴۳۹/۲	په همدې ارتباط څه نور وضاحت	۴۳۹/۲
۲۷۲/۷	د انسان د هډوکو ټوله شمېره	۴۴۱/۲	محمدي امت فاضل او افضل لري	۴۴۱/۲
۳۳۰/۸	ایا انسان چاته حیات (ژوند) ورکولی شي؟	۴۴۱/۲	أمة الدعوة او أمة الإجابة	۴۴۱/۲
۵۴۲/۳	د ایت شریف نظائر	۱۵۷/۳	محمدي امت به شاهدي وايي	۱۵۷/۳
۱۵۸/۳	اذن الله څه معنی؟	۴۶۲, ۱۹۹/۴	أمة څه معنی؟	۴۶۲, ۱۹۹/۴
۲۰۸/۳	د اذن الله په هکله اضافه معلومات	۴۶۲/۴	اولنۍ ډله (أمة) او وروستنۍ ډله (أمة)	۴۶۲/۴
۲۰۸/۳	إنائنا څه معنی؟	۵۴/۵	د دې امت د شریعت د اسانۍ یو مثال	۵۴/۵
۳۳۳/۳	د آخرین کلمه د چا څه عبارت ده؟	۴۵۸/۲	د أحد د غره موقعیت	۴۵۸/۲
۳۶۴/۳	د او توری د تنويع دپاره دی	۴۵۸/۲	د أحد د غزا سبب	۴۵۸/۲
۵۴۵/۳	په همدې هکله د وضاحت پوښتنه	۴۶۰/۲	د أحد په غزا کښې د مجاهدینو تعداد	۴۶۰/۲
۵۴۶/۳	په همدې هکله د وضاحت سوال جواب	۴۶۰/۲	په همدې ارتباط څه وضاحت	۴۶۰/۲
۵۴۶/۳	د اذان دعاء	۴۶۷/۲	د أحد په غزا کښې ملائک نازل شوي وه	۴۶۷/۲
۵۵۳/۳	دلته د الی معنی	۵۱۶/۲	د أحد غزا او منافقان	۵۱۶/۲
۱۶۳/۴	اکنه څه معنی؟	۵۵۷/۲	خلور اجر وونه	۵۵۷/۲
۱۷۹/۴	آزر څوک وه؟	۱۳/۳	د اجر د کلمې معنی	۱۳/۳
۲۵۹/۴		۱۸/۳	د اتیان معنی	۱۸/۳
		۱۸/۳	په همدې اړه سوال جواب او څه وضاحت	۱۸/۳
		۳۹۶/۴	ایا د اتیان نسبت الله ته صحت لري؟	۳۹۶/۴

- په همدې ارتباط څه وضاحت ۲۶۱-۲۵۹/۴
- په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۲۸۸/۴
- امم القرى د کوم ځای نوم دی؟ ۴۵۴/۴
- اجل څه معنی؟ ۴۵۶/۴
- د ائما د تورې په ارتباط څه وضاحت ۵۳۱/۶، ۴۶۶/۴
- کفار اسمان ته نه شي ختلی ۴۶۶/۴
- په همدې ارتباط څه نور وضاحت ۵۶۶/۴
- د الارض څخه کومه ځمکه مطلب ده؟ ۳۰۶/۵
- الارض (ځمکه) ورباندې تنگه شوه ۵۵۹/۵
- په الارض (ځمکه) باندې د حرکت ډولونه ۲۰۵/۸
- د الارض څخه کومه ځمکه مراده ده؟ ۲۰۶/۸
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۲۰۶/۸
- ارض (ځمکه) مخکې پیدا شوې که ۷۰/۱۱
- اسمان؟ ۷۲-۷۱/۱۱
- په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۷۸/۵
- الاسماء الحسنی خودي؟ ۱۳۸/۱۲، ۷۹/۵
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۲۲۷/۵
- د جهادي اسونو فضائل ۲۴۴/۵
- د جنگي اسیرانو حکم ۳۰۸/۵
- اسیران ازاد شوه ۳۵۰/۱۱
- د جنگي اسیرانو حکم ۳۵۴-۳۵۳/۱۱
- په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۲۵۴/۵
- أولى هجرت ترڅه وخته پورې وه؟ ۲۵۶-۲۵۵/۵
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۲۶۵/۵
- آذان څه معنی؟ ۲۸۴/۵
- أئمة الکفر (د کفر مشران) څوک دي؟ ۲۹۱/۵
- د ټولو جوماتونو امام المسجد الحرام دی ۳۲۶/۵
- آباء څه معنی؟ ۳۲۶/۵
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۳۴۸/۵
- د میاشتو د تاخیر صورتونه ۳۸۶/۵
- مؤلفه القلوب څوک دي؟ ۳۸۷/۵
- ایا اوس د مؤلفه القلوب حکم باقي دی؟
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۳۸۸/۵
- ابن السبیل څوک دی؟ ۴۰۸/۵
- د مؤتفکات معنی ۴۵۸/۵
- امامان څوک دي او مقتديان يې څوک دي؟ ۴۵۹/۵
- په همدې ارتباط وضاحت ۵۳۰/۵
- د آخرت د ثبوت عقلي دلائل ۵۸۲/۵
- تاویل څه معنی؟ ۸۰/۶
- د آلا معنی ۹۱/۶
- په غم او بنادۍ کښې د مؤمن حالت ۲۱۲/۶
- يو ماثور تفسير ۲۳۰/۶
- تأویل الأحاديث څه معنی؟ ۳۵۲، ۳۱۹/۶
- ایواء څه معنی؟ ۳۲۲/۶
- يو ماثور مثال ۳۲۴/۶
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۳۳۶/۶
- د أسف معنی ۳۸۹/۶
- دلته د أنثی څه معنی؟ ۳۹۱-۳۸۹/۶
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۴۴۱/۶
- أم الكتاب د کوم کتاب نوم دی؟ ۴۴۲/۶
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۴۶۷/۶
- د بیان خاص اسلوب ۵۱۹/۶
- امل څه معنی؟ ۷/۷
- د آئی أمر الله معنی ۸/۷
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۸۱/۷
- هیچا ته د بل چا په گناه مواخذه نشته ۱۸۱/۷
- د ټولو پیغمبرانو عليهم السلام امامت ۱۸۱/۷
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۲۰۵/۷
- أول الرسل د کوم پیغمبر لقب دی؟ ۲۱۲/۷
- أف څه معنی؟ ۲۱۶/۷
- د آواب معنی

د اهدات المؤمنین د عهده د حکمتونه	۳۳۸/۱۷	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۳۶۶/۱۷	د غور شاته له وینو په هکله
د اهدات المؤمنین د عهده د حکمتونه	۳۷۶/۱۷	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۳۸۶/۱۷	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۴۱۸/۱۷	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۴۲۰/۱۷	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۵۱۸/۱۷	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۵۴۷/۱۷	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۵۴۷/۱۷	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۷/۱۸	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۱۸-۱۸	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۱۸-۱۸	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۴۵۸/۱۸	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۴۵۹-۴۵۸/۱۸	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۲۷۶/۱۸	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۴۳۵/۱۸	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۴۳۸/۱۸	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۴۶۱/۱۸	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۴۶۲/۱۸	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۴۶۶-۴۶۳/۱۸	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۴۶۰/۱۸	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۴۷۹/۱۸	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۴۸۰/۱۸	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۵۲۹/۱۸	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۲۷۶/۱۹	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۴۶۶/۱۹	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۴۴۰/۱۶	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۱۷/۱۰	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۱۹/۱۰	د فکر معنی
د عهدي ارتباط څه وضاحتونه	۵۵/۱۰	د فکر معنی

۱۴۷/۱..... په دنيا کښې بعت بعد الموت	۱۸۷/۲..... د قرآن کریم د هر اوږد ایت
په دنيا کښې د زرگونو خلکو بعت بعد	۱۲۲/۷..... د قرآن کریم د هر جامع ایت
الموت ۵۳/۲.....	۱۲۳/۷..... په همدې ارتباط څه وضاحت
دا (بعت بعد الموت) خیالي قیصه نه ده ۵۵/۲.....	په ایتونو کښې تناقض نشته ۳۹۵/۸.....
مبعوث (ژوندی کړی شوی) سړی څوک وه؟ ۱۱۴/۲.....	
د "بعت بعد الموت" دوه دلیلونه ۵۳۰/۷.....	
مباهله څه ته وايي؟ ۱۸۰/۱، ۳۴۴/۲.....	
په همدې ارتباط د وضاحت سوالونه او	
جوابونه ۱۸۱/۱.....	
ابتهال څه ته وايي؟ ۳۴۴/۲.....	
نبي کریم ﷺ مباهلې ته تیار شو ۳۴۵/۲.....	
په همدې ارتباط څه نور وضاحتونه ۳۴۵/۲.....	
مباهله عملي نه شوه ۳۴۵/۲.....	
ایا په دې زمانه کښې مباهله جواز لري؟ ۳۴۶/۲.....	
"مباهلې" ته د مشرکانو دعوت ۵۳۹/۷.....	
ایا تبلیغ فرض دی؟ ۳۲۷/۱.....	
"بُعُولَة" څه معنی؟ ۵۶۹/۱.....	
"بَلْعَن" څه معنی؟ ۱۲/۲.....	
"بَيْع" څه معنی؟ ۸۷/۲.....	
د مرغانو د معجزې باعث ۱۲۴/۲.....	
په همدې هکله څه نور وضاحت ۱۲۵/۲.....	
د پام وړ تبصره ۱۶۹/۲.....	
د "بلاغت" دوه وجهې ۲۵۲/۲.....	
یوه تبصره ۳۵۹/۲.....	
څو تبصرې ۳۷۱/۲.....	
"بِر" څه معنی؟ ۴۰۱/۲.....	
د "بِر" په ارتباط څه وضاحتونه ۴۰۲/۲.....	
بکه او مکه ۴۱۱/۲.....	
د "بطانة" معنی ۴۵۴/۲.....	
"بدر" د کوم ځای نوم دی؟ ۴۶۴/۲.....	
د "بدر" د ملانکو علامات ۴۶۷/۲.....	
	د دې کتاب د لیکلو باعث ۴/۱.....
	د بني اسرائيلو کړنلاره ۹۷/۱.....
	د "بلاء" معنی ۱۰۵/۱.....
	د "بروء" معنی ۱۰۸/۱.....
	د بني اسرائيلو د ناشکريو مثالونه ۱۱۳/۱.....
	د بني اسرائيلو جنايات ۱۳۳/۱.....
	د بني اسرائيلو د غوا قیصه ۱۳۷/۱.....
	په همدې اړه څه وضاحتونه ۱۳۹/۱ - ۱۴۰.....
	د بني اسرائيلو د تحریف مثالونه ۱۵۵/۱.....
	د بني اسرائيلو پیغمبران عليهم السلام ۳۲۴/۲.....
	د بني اسرائيل او تورات ۳۲۹/۲.....
	د بني اسرائيلو څو کرته جنايات ۴۰/۴.....
	د بني اسرائيلو ملعونیت ۴۷/۴.....
	د بني اسرائيل مصر ته څه وخت ورغلي وه؟ ۵۴۱/۴.....
	د بني اسرائيلو ته د ځمکې د خلافت وعده ۵۵۶/۴.....
	د بني اسرائيلو ولې د بوتانو وړاندیز وکړ ۵۶۹/۴.....
	د بني اسرائيلو خوسکی ۱۸/۵.....
	په همدې ارتباط څه نور وضاحت ۲۰/۵.....
	د بني اسرائيلو درې جرگې د طور غره ته ۳۴/۵.....
	دلته د بني اسرائيلو کومه جرگه مراده ده؟ ۳۵/۵.....
	په همدې ارتباط یوه تبصره او وضاحت ۳۶، ۳۵/۵.....
	د بني اسرائيلو د قلزم په لور حرکت ۵۲/۶.....
	د بني اسرائيلو تواریخ ۱۸۸/۷.....
	د بني اسرائيلو کتاب تورات وه ۴۸۲/۷.....
	د بني اسرائيل او مصر ۹۳/۹.....
	د بني اسرائيلو د اختلافاتو مثالونه ۲۴۷/۹.....

د "بغته" معنی	۴۸۶/۲	د "بیان، هداية، موعظة" معناوي
زه د "بوتانو" څخه نه ډارېم	۵۵۰/۲	"اشتېشار" څه معنی؟
د بدر د غزا تاریخ	۵۵۸/۲	د بدر دوه غزاګانې
په همدې ارتباط څه نور وضاحتونه ۱۳۴/۵-۱۳۷	۵۷۰/۲	بخل څه ته وايي؟
د بدر غزا او ملائک	۵۷۰/۲	دلته کوم بخیلان مراد دي؟
په همدې ارتباط څه وضاحت	۷۱/۳	د بلوغ علامات
"بلاء" څه معنی؟	۷۲/۳	په همدې ارتباط سوال جواب
د "بطر" معنی	۲۲۶/۳	"بطو" څه معنی؟
"براءة" څه معنی؟	۲۴۲/۳	د "بیت" معنی
د "بواء" معنی	۴۲۳/۳	باطل استدلال
د "مَبُوءٌ صِدْقٍ" معنی	۴۴۱/۳	"بهيمة" څه معنی؟
د "بعل" معنی	۱۵۴/۳	د "بخل" ډولونه
دلته د "بنات" معنی	۵۷۸/۳	محمدي (ﷺ) بشارت په انجيل کښې
د "بقية" معنی	۱۳/۴	د "بجله" مرتد عجيبه قيصه
دلته "رهان" د څه شي څخه عبارت دی؟	۹۱/۴	"بیت الله" ته څکه "کعبه" وايي
"بداءة" څه معنی؟	۹۱/۴	بیت الله (کعبه) په پښو باندې دروونکې ده
د "بضع" د کلمې معنی	۱۰۶/۴	د "بحيره" تعريف
دلته "بشير" د چا څخه عبارت دی؟	۲۰۹/۴	"بغته" څه معنی؟
د "البدو" معنی	۲۰۹/۴	د "ابلاس" معنی
د "إبانة" معنی	۲۵۱/۴	د "بسل" معنی
تبدیل څه معنی؟	۲۸۷/۴	"مبارک" څه معنی؟
د "برج" معنی	۳۱۵/۴	"بصائر" څه معنی؟
په دنیا کښې د بحرونو (سیندونو) شمېر		د کفارو دپاره د جنت ابواب (دروازې)
د "مُبَاءة" معنی	۴۶۵/۴	نه بېرته کېږي
"تَبَيَّنَ" څه معنی؟	۴۷۷/۴	د بعید (لرې) ځای څخه لیدل او خبرې کول
دلته د "بشر" د کلمې مصداق	۵۲۳/۴	"بینة" څه معنی؟
"براق" د کوم څاروي نوم دی؟	۵۷۰/۴	د "بلاء" په ارتباط څه وضاحت
د "تبذیر" معنی		د محمد ﷺ په هکله په پخوانیو کتابونو
د "بخل" نوم د کنایې په توګه	۳۹/۵	کښې بشارتونه
د "باقیات صالحات" معنی	۴۶/۵	د "نجس" د کلمې معنی
یوه په زړه پورې ضروري تبصره	۷۲/۵	د بلعم بن باعورا قيصه

موضوعي محتويات	۳۰۵	ب، ت
بَالْ څه معنی؟	۲۲/۸	د اسمان او ځمکې بکاء (ژړا) ۲۵۸/۱۱
برهان التمانع	۱۱۷/۸	بَالْ څه معنی؟ ۳۴۶/۱۱
بلاغ څه معنی؟	۲۰۸/۸	بطلان څه معنی؟ ۳۸۵/۱۱
بهجة څه معنی؟	۴۸۸/۱۱، ۲۲۴/۸	په همدې ارتباط څه وضاحت ۳۸۶/۱۱
د بواء معنی	۲۵۴/۸	بيعة څه معنی؟ ۴۰۶/۱۱
بيت العتيق د کعبې شريفې لقب دی	۲۵۹/۸	د بائر معنی ۴۱۲/۱۱
د برزخ معنی	۳۹۱/۸	د بطن معنی ۴۲۳/۱۱
بهائم (څارویو) ته ورتلونکی هم باید		د بر د کلمې معنی ۵۵۲/۱۱
تعزیر شي	۴۲۱/۸	د الله ﷻ د ډاره بکاء (ژړا) ۲۸/۱۲
د بهتان موسس څوک وه؟	۴۴۰/۸	د بیان معنی ۶۴/۱۲
په همدې ارتباط څه وضاحتونه	۴۴۲-۴۴۰/۸	د تَبْتُلْ معنی ۵۰۰/۱۲
د بركة معنی	۵۵۸/۸	د بَنان معنی ۵۳۹/۱۲
بور څه معنی؟	۵۷۳/۸	د برق يا بروق معنی ۵۴۰/۱۲
د دریابونو ترمنځ برزخ (برده)	۳۶/۹	د بَعَثَرَة معنی ۶۱/۱۳
د بَخْع معنی	۶۹/۹	د بُرْیَة معنی ۲۰۷/۱۳
د بحر انفلاق	۹۸/۹	
د بَطْش معنی	۱۲۴/۹	
د بَلْقِيسې عجیبه تخت	۱۹۴/۹	د دې کتاب د ترجمې (ژباړې) ډول ۶/۱
د بَلْقِيسې د لیک شکل	۲۰۰/۹	ایا د توبې قبول شرطونه لري؟ ۹۶/۳
بهجة څه معنی؟	۲۳۴/۹	د توبې په ارتباط د مین قَرِيب معنی ۹۶/۳
د بضع معنی	۴۵۶/۹	په همدې هکله یوه تبصره ۹۷/۳
ابلاس څه معنی؟	۴۶۳/۹	تجارت د مالونو د تحصیل بهتره لاره ده ۱۲۹/۳
د تبرج معنی او ډولونه	۶۵/۱۰	د تیمم سببونه ۱۶۵/۳
د بوار معنی	۲۴۳/۱۰	په همدې ارتباط سوال جواب ۱۶۶/۳
د بیضاء کلمې تفسیر	۳۵۳/۱۰	د تیمم کیفیت ۱۶۷/۳
د اِسْتِیَانَة معنی	۳۹۱/۱۰	د تیمم حکمتونه ۱۶۷/۳
د بعل معنی	۳۹۲/۱۰	د تیمم په هکله یادونه ۱۶۸/۳
د باطل معنی	۴۴۶/۱۰	توبه او حقوق العباد ۵۵۰/۳
د جنت ابواب (دروازې)	۴۶۷/۱۰	تمام څه معنی؟ ۳۳۳/۴
د بشر معنی	۴۷۷/۱۰	د تعال معنی ۳۸۷/۴
د ابرام معنی	۲۳۶/۱۱	التوبة سورت او بسم الله الرحمن الرحيم ۲۵۹/۵

ت، ش، ج

ټيم: د ذكري تراخي دپاره ده؟ ۴۲۵/۵
 نموديان په څه ډول عذاب سره هلاک شوه؟ ۵۱۶/۵
 ثعبان د کوم مار نوم دی؟ ۵۴۸/۵
 په همدې ارتباط څه وضاحت ۵۴۸/۵
 د ثناء: معنی ۲۲۷/۸، ۸۰/۶
 د تشریب: معنی ۳۴۳/۶
 د ثبور: معنی ۵۶۹/۸، ۳۲۲/۷
 د ثری: معنی ۵۶۴/۷
 د کفر او ابدي سزا مماثلة ۳۷۷/۹
 د ثلة: معنی ۱۰۴/۱۲

ج

جزا: څه معنی؟ ۱۰۱/۱
 جهرة: څه معنی؟ ۱۱۱/۱
 هجرت او جهاد ۱۱۴/۱
 ایا جهاد فرض عین دی؟ ۵۱۷/۱
 په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۵۱۸/۱، ۵۱۹
 د جهاد څخه د زرگونو خلکو تېښته ۵۷/۲
 د طالوت په څنګ کښې څومره کسان جهاد
 ته چمتو شوه؟ ۶۴/۲
 د جهاد اهداف ۱۰۱/۲
 د صحابه وو څو مینه او محبت د جهاد سره ۴۶۱/۲
 د جهاد دپاره بل قوم څوک دی؟ ۲۸۰/۴
 تر قیامتو څرګنده مجاهده ډله ۸۴/۵
 جهاد تر هغه وخته چې فتنه ورکه شي ۱۸۶/۵
 مجاهدین ورته لږ ښکاره شوه ۲۰۲/۵
 د جهادي اسونو فضائل ۲۲۷/۵
 په جهادي وسانو څوک ډارول کېږي ۲۲۸/۵
 ډېره لویه جهادي وسیله کومه یوه ده؟ ۲۲۹/۵
 په جهاد کښې د مؤمنان د تېښتې په اړه
 یوه مسئله ۲۳۸/۵

په همدې ارتباط څه نور وضاحت ۲۶۱/۵
 د تبوک: د غزا سبب ۳۵۲/۵
 د تبوک غزا څخه د پاتې شوو کسانو
 ګروپونه ۴۷۳/۵
 د تبوک په غزا کښې مشکلات ډېر وه ۴۹۸/۵
 د تبوک غزا فرض عین وه ۵۰۶/۵
 د تبوک د غزا ځینې عجائب او غرائب ۵۲۰/۵
 د توبې په هکله څه وضاحت ۴۹۷/۵
 د التئور: معنی ۱۲۷/۶
 د تلاوت په ارتباط څو مسائل ۱۳۸/۷
 په همدې اړه څه وضاحت ۱۳۹/۷
 تبع: د چال لقب دی؟ ۲۷۱/۷
 د متارکې: سلام کوم سلام دی؟ ۵۱۱/۷
 د اتباع: معنی ۵۵/۸
 ثقث: څه معنی؟ ۲۵۸/۸
 مبارکه تحفه (سلام) ۲۵۵/۳، ۵۴۸/۸
 د آتراب: معنی ۴۶۸/۱۰
 د تباب: معنی ۱۹/۱۱
 تبع: څوک وه؟ ۲۶۲/۱۱
 تعس: څه معنی؟ ۳۵۶/۱۱
 د تبار: معنی ۴۷۰/۱۲

ث

د ثبات: د کلمې تحلیل ۲۲۵/۳
 ثقف: څه معنی؟ ۲۴۱/۱۲، ۲۶۹/۳
 د تثلیث مشکله عقیده ۴۲۴/۳
 د پربستو تثبیت ۱۴۷/۵
 اثخان: څه معنی؟ ۲۴۱/۵
 په همدې ارتباط څه وضاحت ۲۴۱/۵، ۲۴۲
 ثقل: څه معنی؟ ۲۱۱/۱۳، ۳۵۲/۵
 ثبط: څه معنی؟ ۳۶۸/۵
 د تعلبه: قیصه او څه وضاحت ۴۲۳-۴۲۲/۵

د هر خلک د جهنم خاشاک دي ۷۶/۵	د مسلح جهاد او د علم رزده کړې په اړه ۳۵۹/۵
په همدې ارتباط د وضاحت تبصره ۷۸/۵	په جهاد کېښې مجاهدین بريالي شوه ۳۰۷/۵
د جهنم اور د هر گرم دی ۴۳۲/۵	د جهاد د لونه ۳۵۸/۵
د جهنم اوه دروازي او څه وضاحت ۵۴۸-۵۴۷/۶	د جهاد (غزا) ته تیاری نیول ۳۶۸/۵
هر څوک جهنم ته داخلیدونکی دی ۵۳۱/۷	د جهاد (غزا) د عیني فرضیت حالتونه ۵۰۶/۵
په جهنم کېښې کفار اورېدل نه شي کولی ۱۹۸/۸	د جهاد (غزا) د وړاندې تګ ترتیب ۵۱۳/۵
جهنم لیدل کولی شي ۵۶۷/۸	حق جهاد د کوم جهاد نوم دی؟ ۳۱۲/۸
"جهنم" به څه وایي؟ ۴۹۹/۱۱	د جهاد "اذن" نازل شو ۲۷۶/۸
ایا په جنت کېښې اولادونه امکان لري؟ ۲۳۰/۱۱	لوی جهاد ۳۶/۹
په همدې ارتباط څه وضاحت ۲۳۱/۱۱	په جهاد کېښې غلبه موټنانو پورې خاصه ده، په همدې ارتباط څه وضاحت ۴۱۴/۱۰
په جنت کېښې توالد نشته ۲۵۴/۲	د "جهاد" معنی ۵۲۳/۸، ۴۲۷/۵، ۳۲۱/۴
ایا په جنت کېښې سیوری شته؟ ۱۸۸/۳	"جَنَاح" څه معنی؟ ۳۲/۲
په همدې ارتباط سوال جواب ۱۸۸/۳	دا تجربه او غرونه ۱۲۷/۲
د جنت دروازي ۴۶۷/۱۰	د "جَنَّة" دوه معناوې ۱۴۲/۲
د اجتهاد په هکله سوال جواب ۱۹۸/۳	ایا د الله ﷻ سره جنگ؟ ۱۸۰/۲
ایا په دې زمانه کېښې اجتهاد جائز دی؟ ۱۹۸/۳	ایا د الله ﷻ سره جنگ امکان لري؟ ۵۴۵/۳
د "جدر" د کلمې معنی ۲۲۴/۳	اجتماعي غوښتنه ۱۴۵/۲
د جنگي وسائلو زده کړه ۲۲۵/۳	نبي کریم ﷺ مجاهدین مجهز کړه ۴۵۸/۲
په دې باره کېښې سوال جواب ۲۲۵/۳	د نبي کریم ﷺ د جنازې کیفیت ۴۹۷/۲
په مکه معظمه کېښې د جهاد د عدم فرضیت وجوه ۲۳۶/۳	مونږ په جنگ نه پوهېږو ۵۴۶/۲
د نبي کریم ﷺ اجتهاد ۳۱۷/۳	د سوال اجابت ۱۳/۳
په خبره باندې جهر کول څه معنی؟ ۳۸۷/۳	د سوال د اجابت طریقه ۳۱/۳
د یهودانو د جنایاتو نوملیک ۳۹۴/۳	په همدې باره کېښې سوال جواب ۳۱/۳
د "جنف" د کلمې معنی ۴۶۱/۳	د جار (ګوانډي) حق ۱۵۳/۳
د "جبار" د کلمې معنی ۵۲۰/۳	د جار (ګوانډي) حقوق تفاوت لري ۱۵۳/۳
د نارینه د غلا جرئت ۵۵۶/۳	په همدې ارتباط سوال جواب ۱۵۴/۳
ایا په جنایاتو (پیریانو) کېښې پیغمبر تهر شوی دی؟ ۳۵۵/۴	"جبت" څه ته وایي؟ ۱۸۲/۳
په لاره کېښې جلوس (کیناستل) ۵۶۳/۴	په جهنم کېښې د کافر پوستکی ۱۸۷/۳
د "جلاء" معنی ۱۰/۵	په همدې ارتباط سوال جواب ۱۸۷/۳
په همدې ارتباط څه وضاحت ۱۱/۵	

د "جيب" معنی	۱۰۹/۵	د "اجتباء" معنی	۱۰۹/۵
د "جبله" معنی	۳۱۹	د "جزیه" څه معنی؟	۳۱۹
د "جدوة" معنی	۳۲۰/۵	د یوه نفر د جزې مقدار اندازه	۳۲۰/۵
په همدې ارتباط څه وضاحت	۳۳۷/۵	جمهور صحابه کرام په څه وایي؟	۳۳۷/۵
د "جباية" معنی	۳۳۸/۵	جمهور صحابه کرام په او د ابوذر رضه جواب	۳۳۸/۵
عجيب جواب	۳۷۷/۵	د مؤمنانو لند جواب	۳۷۷/۵
تَجَافَى څه معنی؟		دا انشائيه جمله په معنی کښې خبریه	
د "جلباب" څرنگوالی	۳۷۶/۵	جمله ده	۳۷۶/۵
په همدې ارتباط څه وضاحت	۳۸۰/۵	د "جموح" معنی	۳۸۰/۵
د "استجابة" معنی		په جوع (لوږه) او تنده باندې هم الله ﷻ	
أجدات څه معنی؟	۵۰۷/۵	اجر ورکوي	۵۰۷/۵
د "جزء" معنی	۵۳۶/۵	د جنتیانو لاندې نهرونه بهیري	۵۳۶/۵
د "تجسس" معنی	۲۷/۶	دلته د "اجماع" معنی	۲۷/۶
د "جبار" معنی	۱۳۱/۶	"جودي غر" چرته واقع دی؟	۱۳۱/۶
د "جنا" معنی	۵۴۳/۶	"جان" د چا نوم دی؟	۵۴۳/۶
د جمعې د لمانځه په اړه	۵۴۳/۶	په همدې ارتباط څه وضاحت	۵۴۳/۶
په همدې هکله څه وضاحتونه	۱۳/۷	جمال څه معنی؟	۱۳/۷
د "جوب" معنی	۱۴/۷	په همدې ارتباط څه وضاحت	۱۴/۷
د "جم" معنی	۱۲۲/۷	د قرآن کریم د هر جامع ایت	۱۲۲/۷
	۱۲۳/۷	په همدې اړه څه وضاحت	۱۲۳/۷
	۱۵۱/۷	"جدال" څه معنی؟	۱۵۱/۷
	۱۷۰/۷	په همدې ارتباط څه وضاحت	۱۷۰/۷
	۲۱۳/۷	د "جناح الذل" معنی	۲۱۳/۷
	۴۰۸/۷	د "مجمع البحرين" مصداق	۴۰۸/۷
		د قرآن کریم د ټولو حرفونو مجموعه	
	۴۱۹/۷	څومره ده؟	۴۱۹/۷
	۴۲۵/۷	جدار (دېوال) د لوېدلو نیت درلود	۴۲۵/۷
	۴۲۵/۷	د جدار (دېوال) د ودولو کیفیت	۴۲۵/۷
	۵۳۰/۷	د "جثيا" معنی	۵۳۰/۷
	۱۵۲/۸	"جذاذ" څه معنی؟	۱۵۲/۸
	۳۷۰/۸	د "جوار" معنی	۳۷۰/۸
	۴۰۷/۸	د "جلد" معنی	۴۰۷/۸

ح

صرفي تحليلونه	۲۹/۱
۵۵۹/۴ . ۵۴۴/۴ . ۱۱۹/۲ . ۳۲/۲ . ۲۴۵/۱	
۲۲/۹ . ۳۷۸/۸ . ۵۲۲/۷ . ۲۸۸/۶ . ۲۲۸/۶	
۱۷۲/۱۰ . ۵۳۳/۹ . ۴۴۶/۹ . ۲۲۱/۹	
۴۲/۱۲ . ۴۰۰/۱۰ . ۳۵۳/۱۰ . ۳۰۹/۱۰	
۱۵۲/۱۳ . ۱۴۵/۱۳ . ۴۶۸/۱۲ . ۳۷۶/۱۲	
نحوي تحليلونه	۲۲/۱
۲۹۷/۵ . ۳۴۲/۴ . ۱۷۱/۴ . ۱۱۸/۴ . ۲۵۹/۱	
۱۰۲/۷ . ۹۱/۷ . ۲۴/۷ . ۱۵/۷ . ۹/۷ . ۳۷۶/۶	
۲۳۰/۷ . ۱۹۶/۷ . ۱۶۱/۷ . ۱۵۰/۷ . ۱۴۷/۷	
۳۶۵/۷ . ۳۱۴/۷ . ۲۹۷/۷ . ۲۸۶/۷ . ۲۷۳/۷	

ج	۳۰۹	موضوعی محتویات
تفسیری تحلیلوںہ ۲۷۰/۱، ۲۳۲/۵، ۴۳۰/۵	۲۲/۸، ۲۷/۸، ۵۰۳/۷، ۵۳۱/۷، ۲۱۵/۷	۲۲/۸، ۲۷/۸، ۵۰۳/۷، ۵۳۱/۷، ۲۱۵/۷
۱۸۸/۱۱، ۲۶۷/۱۰، ۴۱۷/۹، ۲۰۰/۸	۲۵۰/۸، ۱۹۷/۸، ۱۳۳/۸، ۱۱۸/۸، ۱۰۳/۸	۲۵۰/۸، ۱۹۷/۸، ۱۳۳/۸، ۱۱۸/۸، ۱۰۳/۸
۱۳۸/۱۳، ۱۷/۱۳، ۱۶/۱۳، ۴۹۷/۱۲	۴۹۹/۸، ۴۹۱/۸، ۴۳۲/۸، ۳۴۹/۸، ۳۱۴/۸	۴۹۹/۸، ۴۹۱/۸، ۴۳۲/۸، ۳۴۹/۸، ۳۱۴/۸
دوہ تحلیلوںہ ۴۰۰/۸، ۴۲/۷، ۵۷۵/۱۰	۵۰/۹، ۲۳/۹، ۱۴/۹، ۵۶۴/۸، ۵۴۸/۸	۵۰/۹، ۲۳/۹، ۱۴/۹، ۵۶۴/۸، ۵۴۸/۸
خو تحلیلوںہ ۴۰۹/۱۰، ۵۲۳/۸، ۱۸۴/۱۱	۴۰۸/۹، ۳۵۹/۹، ۲۳۳/۹، ۲۱۳/۹، ۱۹۴/۹	۴۰۸/۹، ۳۵۹/۹، ۲۳۳/۹، ۲۱۳/۹، ۱۹۴/۹
د الناس تحلیلیں ۳۸/۱	۱۰۰/۱۰، ۹۱/۱۰، ۴۹۷/۹، ۴۷۳/۹، ۴۲۰/۹	۱۰۰/۱۰، ۹۱/۱۰، ۴۹۷/۹، ۴۷۳/۹، ۴۲۰/۹
د شیاطین د کلمی صرفی تحلیلیں ۴۶/۱	۱۸۷/۱۰، ۱۶۱/۱۰، ۱۵۶/۱۰، ۱۴۸/۱۰	۱۸۷/۱۰، ۱۶۱/۱۰، ۱۵۶/۱۰، ۱۴۸/۱۰
د اسرائیل کلمی تحلیلیں ۹۵/۱	۲۷۶/۱۰، ۲۶۶/۱۰، ۲۳۹/۱۰، ۲۱۸/۱۰	۲۷۶/۱۰، ۲۶۶/۱۰، ۲۳۹/۱۰، ۲۱۸/۱۰
د موسی کلمی تحلیلیں ۲۷۶/۹، ۱۰۶/۱	۴۲۶/۱۰، ۳۹۴/۱۰، ۳۶۹/۱۰، ۳۴۲/۱۰	۴۲۶/۱۰، ۳۹۴/۱۰، ۳۶۹/۱۰، ۳۴۲/۱۰
د وراء د کلمی تحلیلیں ۱۷۵/۱	۴۸۴/۱۰، ۴۷۷/۱۰، ۴۶۸/۱۰، ۴۶۳/۱۰	۴۸۴/۱۰، ۴۷۷/۱۰، ۴۶۸/۱۰، ۴۶۳/۱۰
د جبرائیل کلمی تحلیلیں ۱۸۸/۱	۵۰۵/۱۰، ۵۰۲/۱۰، ۵۰۰/۱۰، ۴۹۱/۱۰	۵۰۵/۱۰، ۵۰۲/۱۰، ۵۰۰/۱۰، ۴۹۱/۱۰
د دوہ و لغاتو (خبر، شر) تحلیلیں ۵۴۵/۱	۸۵/۱۱، ۷۲/۱۱، ۵۳۶/۱۰، ۵۲۱/۱۰	۸۵/۱۱، ۷۲/۱۱، ۵۳۶/۱۰، ۵۲۱/۱۰
د تورات او انجیل تحلیلیں ۲۲۳/۲	۱۵۹/۱۱، ۱۲۰/۱۱، ۱۱۰/۱۱، ۹۵/۱۱	۱۵۹/۱۱، ۱۲۰/۱۱، ۱۱۰/۱۱، ۹۵/۱۱
د ثقاة د کلمی تحلیلیں ۲۸۳/۲	۳۳۰/۱۱، ۳۱۹/۱۱، ۲۸۴/۱۱، ۲۶۶/۱۱	۳۳۰/۱۱، ۳۱۹/۱۱، ۲۸۴/۱۱، ۲۶۶/۱۱
د ریانی د کلمی تحلیلیں ۳۷۸/۲	۳۵۵/۱۱، ۳۵۰/۱۱، ۳۴۱/۱۱، ۳۳۱/۱۱	۳۵۵/۱۱، ۳۵۰/۱۱، ۳۴۱/۱۱، ۳۳۱/۱۱
د ریون د کلمی تحلیلیں ۵۰۱/۲	۴۹۴/۱۱، ۴۳۷/۱۱، ۳۹۰/۱۱، ۳۷۴/۱۱	۴۹۴/۱۱، ۴۳۷/۱۱، ۳۹۰/۱۱، ۳۷۴/۱۱
د استکانو د کلمی تحلیلیں ۵۰۱/۲	۷/۱۲، ۵۲۹/۱۱، ۵۱۷/۱۱، ۵۱۳/۱۱	۷/۱۲، ۵۲۹/۱۱، ۵۱۷/۱۱، ۵۱۳/۱۱
د سیماء د کلمی تحلیلیں ۴۷۴/۴، ۱۶۴/۲	۱۴۵/۱۲، ۸۱/۱۲، ۶۳/۱۲، ۴۳/۱۲، ۳۸/۱۲	۱۴۵/۱۲، ۸۱/۱۲، ۶۳/۱۲، ۴۳/۱۲، ۳۸/۱۲
د اللہم تحلیلیں ۲۷۳/۲	۳۲۳/۱۲، ۳۰۵/۱۲، ۲۸۱/۱۲، ۲۷۳/۱۲	۳۲۳/۱۲، ۳۰۵/۱۲، ۲۸۱/۱۲، ۲۷۳/۱۲
د حواری د کلمی تحلیلیں ۳۳۲/۲	۴۴۷/۱۲، ۴۰۴/۱۲، ۳۹۰/۱۲، ۳۳۹/۱۲	۴۴۷/۱۲، ۴۰۴/۱۲، ۳۹۰/۱۲، ۳۳۹/۱۲
د اراؤنکم د کلمی تحلیلیں ۲۰۴/۴	۲۶/۱۳، ۵۲۲/۱۲، ۵۱۸/۱۲، ۴۷۸/۱۲	۲۶/۱۳، ۵۲۲/۱۲، ۵۱۸/۱۲، ۴۷۸/۱۲
د مفاتیح د کلمی تحلیلیں ۲۳۲/۴	۱۹۹/۱۳، ۱۹۰/۱۳، ۱۴۸/۱۳، ۸۹/۱۳	۱۹۹/۱۳، ۱۹۰/۱۳، ۱۴۸/۱۳، ۸۹/۱۳
د زندیق د کلمی تحلیلیں ۳۱۰/۴	اعرابی تحلیلوںہ ۱۲۹/۱، ۱۶۲/۱، ۱۶۸/۱، ۱۶۸/۱	اعرابی تحلیلوںہ ۱۲۹/۱، ۱۶۲/۱، ۱۶۸/۱، ۱۶۸/۱
د ائما د کلمی تحلیلیں ۱۸۹/۵	۲۷۴/۲، ۴۷۲/۲، ۲۱۲/۳، ۵۳۷/۴، ۱۵/۵، ۱۵/۵	۲۷۴/۲، ۴۷۲/۲، ۲۱۲/۳، ۵۳۷/۴، ۱۵/۵، ۱۵/۵
د المقذرون د کلمی تحلیلیں ۴۴۳/۵	۲۰/۵، ۳۱/۵، ۱۵۴/۵، ۲۵۳/۵، ۵۰۶/۵، ۵۰۶/۵	۲۰/۵، ۳۱/۵، ۱۵۴/۵، ۲۵۳/۵، ۵۰۶/۵، ۵۰۶/۵
د آجدر د کلمی تحلیلیں ۴۵۵/۵	۴۲۶/۵، ۵۶۰/۵، ۱۹/۶، ۳۱/۶، ۱۲۹/۶، ۱۲۹/۶	۴۲۶/۵، ۵۶۰/۵، ۱۹/۶، ۳۱/۶، ۱۲۹/۶، ۱۲۹/۶
د نبی د کلمی تحلیلیں ۱۶۶/۶	۲۰۲/۶، ۳۲۲/۶، ۳۳۲/۶، ۴۸۸/۶، ۴۵۸/۷، ۴۵۸/۷	۲۰۲/۶، ۳۲۲/۶، ۳۳۲/۶، ۴۸۸/۶، ۴۵۸/۷، ۴۵۸/۷
د هیت لك د کلماتو تحلیلیں ۲۶۱/۶	۵۰۴/۸، ۲۶۲/۸، ۴۰۶/۸، ۹۲/۹، ۱۵۳/۹، ۱۵۳/۹	۵۰۴/۸، ۲۶۲/۸، ۴۰۶/۸، ۹۲/۹، ۱۵۳/۹، ۱۵۳/۹
د خاش لله د کلماتو تحلیلیں ۲۷۳/۶	۱۷۰/۱۰، ۱۸۳/۱۰، ۲۱۷/۱۰، ۳۹۶/۱۰، ۳۹۶/۱۰	۱۷۰/۱۰، ۱۸۳/۱۰، ۲۱۷/۱۰، ۳۹۶/۱۰، ۳۹۶/۱۰
د عقبی الدار تحلیلیں ۴۱۵/۶	۵۰۹/۱۱، ۲۳۹/۱۱، ۲۴۶/۱۱، ۲۵۸/۱۱، ۲۵۸/۱۱	۵۰۹/۱۱، ۲۳۹/۱۱، ۲۴۶/۱۱، ۲۵۸/۱۱، ۲۵۸/۱۱
	۵۰۶/۱۲، ۱۰۷/۱۲، ۳۶۲/۱۲، ۳۶۷/۱۲، ۳۶۷/۱۲	۵۰۶/۱۲، ۱۰۷/۱۲، ۳۶۲/۱۲، ۳۶۷/۱۲، ۳۶۷/۱۲
	۵۰۵/۱۲، ۵۶۰/۱۲، ۵۶۱/۱۳، ۲۴۰/۱۳، ۲۷۵/۱۳	۵۰۵/۱۲، ۵۶۰/۱۲، ۵۶۱/۱۳، ۲۴۰/۱۳، ۲۷۵/۱۳

۴۱۷-۴۱۵/۶	په همدې ارتباط څه وضاحتونه
۴۲۲/۶	د "طوبی" د کلمې تحلیل او تفسیر
۱۱۹/۷	د "يُسْتَعْتَبُونَ" د کلمې صرفي تحلیل
۳۷۵/۷	د "أَسَاوِرُ" د کلمې تحلیل
۳۵۳/۸	د "تَثْرَا" د کلمې تحلیل
۱۷۵/۱۰، ۳۵۳/۸	د "احادیث" د کلمې تحلیل
۴۵۱/۸	د "وَلَا يَأْتِلُ" د کلمې تحلیل
۲۳۹/۹	د "ادراک" صرفي تحلیل
۴۲۴/۱۰	د "لات" د کلمې تحلیل
۲۶۶/۱۱	د "حور، عین" تحلیلونه
۵۵۷/۱۱	د "مُضْطَبَّرُونَ" د کلمې تحلیل
۸۴/۱۲	د "مَقَام" د کلمې تحلیل
۵۴۸/۱۲	د "يَنْقَطِي" د کلمې تحلیل
۵۷۶/۵	د یوې کلمې صرفي تحلیل
۳۴۳/۷	یو صرفي او نحوي تحلیل
۳۷۱/۸	یو صرفي او نحوي تحلیل
۲۷۱/۸	صرفي او نحوي تحلیلونه
۳۷۲/۹	یو لغوي تحلیل
۱۳۱/۱۲	یو نحوي او تفسيري تحلیل
۶۱/۱	د مطالبو استحکام او تثبیت
۶۷/۱	د "حیاء" معنی
۱۲۱/۱	د حجر (ډبرې) څرنگوالی
۱۲۲/۱	په همدې ارتباط څه وضاحت
۲۸۷/۱۳، ۲۰۸/۱	د "حَسَد" معنی
۵۳۹/۳	حسد د هرې گناه سر دی
۲۰۹/۱	په همدې ارتباط څه وضاحتونه
۲۵۲/۱	د حج مناسک په څلور ډوله دي
۴۱۶/۲	د حج فرضیت
۴۱۷/۲	د حج د فرضیت په اړه یوه مسئله
۴۱۸/۲	ایا د حج نه کول کفر دی؟
۴۶۱/۳	"حَجَّةُ الْوَدَاع" څه معنی؟
۴۲۱/۱	احکام په دوه ډوله دي
۴۴۳/۱	له الله ﷻ سره د محبت معنی
۲۷۱-۳۴۴/۱	په همدې ارتباط څه وضاحتونه
۴۴۲/۱	حرمت څه معنی؟
۴۴۸/۱	د احسان ډولونه
۴۵۲/۱	حرم شریف د کوم ځای نوم دی؟
۴۱۵/۲	د حرم شریف په داخل کېنې د حد اجراء
۱۰۰/۶، ۵۲۶/۱	د "خَبَط" معنی
۵۴۹/۱	د "حيض" احکام
۵۵۱-۵۵۰/۱	په همدې ارتباط څه وضاحت
۵۷۱/۱	د مېړه او مېرمنې یو تربله حقوق
۴۱/۲	د لمانځه حفاظت
۷۴/۲	د امتحان دپاره د ویاړي حکمت
۹۳/۲	"حیات" متعددي معناوې لري
۱۳۱/۲	د غنمو حاصلات
۱۴۹/۲	"حکمت" څه ته وايي؟
۱۶۳/۲	"احصار" څه ته وايي؟
۲۰۵/۲	محاسبه په دوه ډوله ده
۲۲۸/۲	د محکم او متشابه لغوي معناوې
۲۲۸/۲	د محکم او متشابه اصطلاحي معناوې
۲۴۵/۲	کوم محبت
۲۴۵/۲	په همدې هکله څه نور وضاحت
۴۸۰/۷، ۲۹۷/۲	"محراب" څه ته وايي؟
۳۰۴/۲	"خَصْر" څه ته وايي؟
۳۳۳/۲	حواریان څوک او څومره وه؟
۳۴۹/۲	تحلیل او تحریم د چا حق دی؟
۳۷۳/۲	د تحریف ډولونه
۴۲۳/۲	د "جبل الله" معنی
۴۲۸/۲	د احتساب ټولگی
۵۱۰/۲	"حس" څه ته وايي؟
۵۳۷/۲	حرام مال به د حرام خور په شا وي

۳۹۱/۳	د "خفا" څه معنی؟	۵۵۴/۲	د ابو سفیان حيله (چل)
۴۰۵/۳	په يهودانو باندې څه شيان حرام شوي وه	۵۵۷/۲	د "حسبنا الله" فضائل
۶۱/۴	د "تحريم" څه معنی؟		د جشي د پاچا لقب او د همدغه پاچا په
۴۰۵/۳	د تحريم ډولونه	۳۶/۳	هکله يو حديث
۵۲۶/۳	د تحريم درې ډولونه	۵۶/۴	د جشي پاچا په ايمان مشرف شو
۴۴۶/۳	د "خل" څه معنی؟	۶۹/۳	حلال مال د ژوند قیام دی
۴۱۶/۱۱, ۳۴۶/۴۸۸, ۴/۳	د "خرج" څه معنی؟	۷۰/۳	په همدې ارتباط سوال جواب
۴۱۱/۴	د "خرج" د کلمې تفسیر	۹۱/۳	د "حدود" تعريف
۴۹۱/۳	په شهادت کښې د انحراف اسباب	۹۱/۳	د حدودو څخه تیری
۵۲۷/۳	په همدې ارتباط د وضاحت سوال جواب	۹۵/۳	دائمي حدود
۵۷۲/۳	د "استحفاظ" څه معنی؟	۱۰۶/۳	د حرامو ښځو ډولونه او گروپونه
۵۴۲/۳	ایا انسان چاته حیات (ژوند) ورکولی شي؟	۱۰۶/۳	نسبي حرامې ښځې
۷۴/۴	د شرابو د تحريم مراحل	۱۰۷/۳	د خېښې حرامې ښځې
۷۵/۴	د شراب خور حد څو درې دی؟	۱۰۸/۳	په همدې ارتباط سوال جواب او یادونه
۸۵/۴	د "حرم" څه معنی؟	۱۰۸/۳	موقتي حرامې ښځې
۸۵/۴	ایا د احرام په جنایت کښې قصد ضرور دی؟	۱۰۹/۳	په همدې ارتباط دوه سوالونه او جوابونه
۸۶/۴	د محرم په جزا کښې مثلیت ضرور دی	۱۱۰/۳	د موقتو حرامو ښځو دوهم گروپ
۱۰۶/۴	د "حام" تعريف	۱۱۳/۳	د حرامو ښځو گروپونه
۱۱۷/۴	د "حبس" څه معنی؟	۱۱۲/۳	المحصنات څه معنی؟
	په "الحمد لله" باندې پنځه سورتونه پیل	۱۱۳/۳	په همدې ارتباط سوال جواب
۱۴۲/۴	شوي دي	۱۵۳/۳	د مور او پلار حقوق
۲۰۲/۴	خاروي هم حشر کېږي	۲۱۲/۳	په همدې ارتباط يوه تبصره
۲۳۸/۴	د "حفظه ملائک" د کومو ملائکو نوم دی؟	۲۳۸/۳	د "حَسَنَة" او "سَيِّئَة" معناوې
۲۳۹/۴	د "حساب" د سرعت معنی	۲۳۲/۵, ۲۵۱/۳	د تحريض څه معنی؟
۲۷۳/۴	د "مُحَاجَّة" څه معنی؟	۹۰/۱۰, ۲۵۵/۳	د "ثَجِيَّة" معنی
۲۷۳/۴	په همدې ارتباط څه وضاحت	۵۳۷/۵	په همدې ارتباط څه وضاحت
۶۴/۱۲, ۳۸۶/۷, ۲۹۹/۴	د "حُسْبَان" معنی	۵۴۸/۸, ۲۵۵/۳	دا (تحية) غوره سوغات دی
۳۳۲/۴	د "الحکم" او "الحاکم" معناوې	۲۵۶/۳	په دې باره کښې عامه خبره
	په همدې ارتباط د کفارو زور وړاندیز	۳۲۳/۳	د "حکمت" څه معنی؟
۳۳۲/۴	بيا تازه شو	۳۶۱/۳	څو عجيب او گټور حکايتونه
۳۳۸/۴	د حرامو خاړويو په هکله څه وضاحت	۳۷۶/۳	د "استحواذ" څه معنی؟

۷۶/۶.....	د 'أُحْكِمَتْ' معنی	۳۷۰/۴.....	'خَصَاد' څه معنی؟
۱۶۰/۶.....	د 'خَنِيذ' معنی	۳۷۲/۴.....	په همدې ارتباط وضاحت
۴۹۱/۶.....	'احصاء' څه معنی؟	۳۷۳/۴.....	د 'خَمُولَة' او 'فَرْشَا' معنی
۵۲۵/۶.....	د تحریف څخه د قرآن کریم حفاظت	۳۷۹/۴.....	د 'خَوَايَا' معنی
	د نبی کریم ﷺ په حیات (عمر) باندې	۴۰۱/۴.....	د حسنا تو چنډونه
۵۶۱/۶.....	سوگند		ایا د قیامت د ورځې 'حجاب' او 'سور'
۵۶۶/۶.....	'حجر' د کوم ځای نوم دی؟	۴۷۳/۴.....	یو شی دی؟
۴۹/۷.....	په بندگانو باندې د الله ﷻ حق	۴۸۹/۴.....	'خَثِث' څه معنی؟
۸۲/۷.....	د 'حُسْنی' معنی	۵۱۰/۴.....	د 'آلاء' د کلمې تفسیر
۱۰۲/۷.....	د 'حَفْدَة' معنی	۵۴۰/۴.....	د 'حَقِيق' معنی
۱۳۵/۷.....	پاکیزه حیات کوم حیات دی؟	۱۵/۵.....	احسن احکام کوم دي؟
۱۶۹/۷.....	د 'حکمة' معنی	۵۱/۵.....	'جِئَان' څه صیغه ده؟
۱۹۱/۷.....	د 'خَصِير' معنی	۵۳/۵.....	د حیلو ډولونه
۲۱۵-۲۱۳/۷.....	د مور او پلار حق	۹۰/۵.....	د 'خَفَاوَة' معنی
۲۲۱/۷.....	'مَحْشُور' څه معنی؟	۹۱/۵.....	درې حقیقتونه
۲۲۱/۷.....	په همدې ارتباط څه وضاحت	۹۳/۵.....	په همدې ارتباط څه وضاحتونه
۲۶۳/۷.....	د 'احتناک' معنی	۹۶/۵.....	یو تفسیري تحقیق
۲۹۴/۷.....	محمود مقام د کوم مقام نوم دی؟	۱۶۲/۵.....	'خَوْل' څه معنی؟
۳۱۲/۷.....	په مخونو باندې حشر		حقوق العباد په ایمان راوړلو نه عفو کيږي
۳۸۴/۷.....	'جَوَار' او 'مُخَاوَرَة' څه معنی؟	۱۸۵/۵.....	د 'الْحَجَّ الْأَكْبَر' ورځ
۴۰۹/۷.....	د 'حُقَب' معنی	۲۶۵/۵.....	په همدې مناسبت څه وضاحت
۱۳/۱۳.....	'أَحْقَاب' څه معنی؟	۲۶۸.....	د حج امیر څوک وه؟
	د قرآن کریم د ټولو حرفونو مجموعه	۲۶۸/۵.....	په همدې ارتباط څه وضاحت
۴۱۹/۷.....	څومره ده؟	۲۶۹/۵.....	'الْحَاج' څه معنی؟
۴۳۸/۷.....	ایا لمر په حمئة (خته) کښې پریوځي	۲۹۷/۵.....	دلته کوم محبت مطلب دی؟
۵۰۴/۷.....	دلته د 'أَحْزَاب' مصداق	۳۰۰/۵.....	حنین د کوم ځای نوم دی؟
۵۰۵/۷.....	د 'حِرة' ورځ کومه ورځ ده؟	۳۰۳/۵.....	د حنین غزا په اړه
۶۵/۸.....	'جِفْل' څه معنی؟		ایا د محترمو میاشتو احترام منسوخ دی؟
	هر چی (ژوندی شی) د اوبو څخه پیدا	۳۴۶/۵.....	د 'الْخُسَيْن' معنی
۱۲۸/۸.....	کړی شوی دی	۳۷۴/۵.....	د 'حکیم' معناوې
۱۲۹/۸.....	په همدې ارتباط څه وضاحت	۵۲۵/۵.....	د 'حق' د مخنیوي دوه عوامل
		۲۸/۶.....	

خ.ع

۴۹۶/۱۱	د "خید" معنی
۵۱۲/۱۱	د "خَبْلُک" معنی
۵۱۸/۱۱	"محروم" څوک وه؟
۱۱۴/۱۲	د "جَنَتْ" معنی
۱۹۷/۱۲	د "خَوْد" معنی
۲۱۶/۱۲	"حَاجَة" څه معنی؟
۳۹۹/۱۲	د "خرد" معنی
۴۱۸/۱۲	"حسَم" څه معنی؟
۴۲۳/۱۲	د اخروي حساب مراحل
۲۳/۱۳	د "خَافِرَة" معنی
۸۴/۱۳	د محاسبې ډولونه
۸۵/۱۳	د "خَوْر" معنی
۱۱۳/۱۳	د "خَوَة" معنی
۲۳۹/۱۳	د "خُطْمَة" معنی

خ

۳۳/۱	"ختم" څه معنی؟
۳۴/۱	په همدې اړه وضاحتونه او سوالونه جوابونه
۲۱۲/۴	دلته د "ختم" معنی
۷۵/۱	د "خليفة" معنی
	په همدې اړه سوالونه او جوابونه ۷۵/۱
۳۶۵/۱	په کتاب الله کښې اختلاف
۳۷۲/۱	په خپلوانو باندې د خيرات اجر ډېر دی
۳۷۳-۲۷۲/۱	د خيرات په ارتباط څه وضاحتونه
۳۹۱/۵	د فرضي او واجبي خيراتونو په اړه مسئله
۵۰۵/۱	د اختلاف ډولونه
۵۰۶/۱	په همدې ارتباط څه وضاحتونه
۴۰۱/۳	د عيسى عليه السلام په هکله د اختلاف ډول
۵۳۰/۱	د خمر (شرابو) د تحریم مراحل
۵۳۵/۱	په همدې ارتباط څه وضاحت
۷/۲	د خلعي په ارتباط وضاحتونه

۱۹۷/۸	"نصب" څه معنی؟
۲۳۱/۸	"نرف" څه معنی؟
۲۴۵/۸	د "حميم" معنی
۳۱۳/۸	په دين کښې خرچ نشته
۴۰۶/۸	د حدودو ډولونه
۴۲۰/۸	د محارمو سره نکاح د تعزیر موجب ده
۴۲۵/۸	د "محدود في القذف" شهادت مردود دی
۴۷۸-۴۷۲/۸	محرم او نا محرم څوک څوک دي؟
۴۷۸/۸	رضاعي محرمان څوک دي؟
	په همدې ارتباط څه وضاحت
۴۸۲/۸, ۴۸۱/۸, ۴۷۹/۸	
۵۳۶/۸	د "حَلْم" د کلمې معنی
۵۴۰/۸	د حجاب د لزوم يو بل دليل
۱۱۴/۱۰	د "حجاب" معنی
۱۱۵-۱۱۴/۱۰	په همدې اړه څه وضاحت
۷/۹	د "حجر" معنی
۳۸/۹	عجيب حکمتونه
۲۳۳/۹	د "خديقه" معنی
۳۷۲/۱۲, ۵۲/۱۲, ۴۲۱/۹	د "خاصب" معنی
۵۲۵/۹	"حکمت" څه معنی؟
۵۶۱/۹	"اِخْسان" څه معنی؟
۹۶/۱۰	نبي کریم ﷺ پورې شپږ اختصاصي احکام
۱۲۰/۱۰	د تفسيري احاديثو مجموعه
۵۷۹/۱۰	د "خناجر" معنی
۱۸۸/۱۱	د مشرکانو حماقتونه
۲۰۰-۱۹۵/۱۱	په همدې ارتباط څه وضاحتونه
۳۵۴/۱۰	د حورو څه صفات
۳۵۶-۳۵۵/۱۰	په همدې ارتباط څه وضاحتونه
۳۱۵/۱۱	د "حَمْل" او "رضاع" موده
۳۱۶/۱۱	په همدې ارتباط څه وضاحتونه
۴۲۸/۱۱	د "خميه" معنی

۳۳/۲.....	خطبه څه معنی؟	۴۵۲/۳.....	المنخنة څه معنی؟
۳۸/۲.....	د صحیحہ خلوت معنی	۵۰۵/۳.....	بې اتفاقي (اختلاف) د بد عهدي نتیجه ده
۱۴۵/۲.....	د خبیث او طیب معناوي	۱۴/۴.....	دوهم خبر هم رښتیا شو
۱۴۶/۲.....	په همدې ارتباط څه وضاحت	۷۴/۴.....	د خمر څه معنی شرابو متعلق احادیث
۱۷۲/۲.....	د خطب معنی	۱۶۷/۴.....	خیر او شر دواړه د الله ﷻ په واک کښې دي
۲۰۳/۲.....	دا ایت مخصوص البعض دی	۲۱۵/۴.....	دلته د خزائن معنی
۲۱۱/۲.....	د خطاء معنی	۲۰۵/۴.....	د خرما د ونې د مېوې نومونه
۲۳۹/۲.....	خیل څه معنی؟	۲۱۱/۴.....	خرق څه معنی؟
۲۷۶/۲.....	د مړي او ژوندي تخارج	۵۳۰/۴.....	خطیب الانبیاء د کوم پیغمبر لقب دی؟
۴۲۴/۲.....	ایا د مجتهدینو اختلاف جائز دی؟	۵۴۴/۴.....	د هر خطري شی وپېژنی
۴۳۸/۲.....	ایا د خیر کلمه اسم تفضیل ده؟	۱۹۲/۵.....	په خمس کښې تسدیس نشته
۴۴۱/۲.....	د الله ﷻ اخبار رښتیا شو	۱۹۵/۵.....	د خمس د مصارفو په ارتباط یوه مسئله
۴۹۷/۲.....	خلوة څه معنی؟	۲۳۲/۵.....	دلته اخبار د انشاء معنی ورکوي
۵۲۳/۲.....	دلته إخوانهم څه معنی؟	۲۳۴/۵.....	تخفیف څه معنی؟
۵۵۸/۲.....	د الله ﷻ څخه خوف (دار) څه معنی؟	۲۳۸-۲۳۴/۵.....	په همدې اړه سوالونه او جوابونه
۳۶۷/۱۲.....	د خپل رب ﷻ څخه خوف (دار)	۲۶۸/۵.....	د خبال معنی
۵۱/۳.....	خوف څه معنی؟	۴۰۶/۵.....	خلاق څه معنی؟
۵۱/۳.....	د بې عدالتی څخه خوف (دار)	۴۳۳/۵.....	دلته خلاف څه معنی؟
۵۱/۳.....	په دې باره کښې یوه تبصره	۴۴۲/۵.....	خوالف څه معنی؟
۵۲۲/۳.....	د چا څخه خوف (دار)	۴۶۶/۵.....	د نېک او بد عمل د خلط معنی
۲۲۱/۵.....	د خوف کلمه د علم معنی هم ورکوي	۴۶۶/۵.....	په همدې ارتباط څه وضاحت
۱۰۰/۳.....	د یا ایها الذین آمنوا خطاب عام دی	۵۲۰/۵.....	د دغه ایت ځینې خواص
۲۴۶/۳.....	د خبرونو پټ ساتل	۲۷۰/۸، ۱۰۸/۶.....	اخبارات څه معنی؟
۳۱۲/۳.....	د خیانت یوه قیصه	۲۰۷/۶.....	د خمس صلوات (پنځو لمونځونو) استنباط
۳۵۵/۱۶۸، ۱۲/۵.....	د خیانة معنی	۲۴۸/۶.....	د خو خطراتو (اشتباهگانو) پورته کول
۳۳۶/۳.....	د خلق الله تغیر څه معنی؟	۴۵۴/۶.....	د کفارو د پلوه د خوارکو غوښتنه
۳۳۷/۳.....	ایا د انسان خصي کول جائز دي؟	۴۵۶-۴۵۵/۶.....	په همدې ارتباط څه وضاحتونه
۳۴۶/۳.....	خلیل څه معنی؟	۱۰۷/۹، ۵۶۰/۶.....	د خزایه معناوي
۴۰۰/۵، ۳۷۵/۳.....	د خوض معنی	۴۹۶/۶.....	د مشرکانو خطاگانې
۳۸۷/۳.....	بده خبره یعنې څه؟	۱۶/۷.....	نوي اختراعات
۳۸۸/۳.....	په همدې ارتباط یوه تبصره	۴۲/۷.....	د مشرکانو خزوي (شرمول)
		۶۰/۷.....	د تخوف معنی

د "خیام" تفسیر ۹۲/۱۲	۶۰/۷.....
د "خصاصة" معنی ۲۱۶/۱۲	۱۲۶/۷.....
نبي کریم ﷺ ته د خطاب ډولونه ۳۲۹/۱۲	۲۱۱/۷.....
د "خرطوم" معنی ۳۹۲/۱۲	۴۱۵-۴۱۳/۷.....
د	د "خضر" په هکله معلومات ۴۱۵-۴۱۳/۷
د "دره" څه معنی؟ ۱۴۳/۱	۵۱۴/۷.....
ایا هره یوه دعاء قبلېږي؟ ۴۰۷/۱	د "اخلاص" معنی ۳۳/۸
د دعاء په ارتباط څه وضاحتونه ۱	د "خیال" معنی ۵۹/۸
۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۸، ۴۱۹	د "خطب" معنی ۱۱۳/۸
په "دعاء" کښې جهر بهتر دی او که خفیه؟ ۴۹۱/۴	د الله ﷻ مخلوقات محصور نه دي ۳۲۰/۸
په همدې ارتباط څه وضاحت ۴۹۲/۴	خشوع څه معنی؟ ۳۳۱/۸
د دشمنانو څخه په امن کېدلو دعاء ۱۰۴/۵	د "خَلْقًا أُخَرًا" معنی ۳۹۷/۸
د غلو څخه د په امن کېدلو دعاء ۳۳۰/۷	"إِخْصًا" څه معنی؟ ۵۲۱/۸
د خوب څخه د راپېدارېدلو دعاء ۴۶۶/۷	یو صرفي تخفیف ۵۲۷/۸
د "دعاء" معنی ۴۲/۱۱	"استخلاف" څه معنی؟ ۱۴۲/۱۲
په همدې ارتباط څه وضاحت ۴۳/۱۱	د "استخلاف" تفسیر ۱۳/۹
"إِدْلَاء" څه معنی؟ ۴۲۹/۱	"خذلان" څه معنی؟ ۴۸/۹
د دغه تاوېلي تفسیر د رد دلایل ۵۵/۲	د "خلقه" معنی ۳۵۲/۹
داود ﷺ څوک وه؟ ۷۹/۲	د اختیار معناوې ۳۵۳/۹
کوم علوم چې داود ﷺ ته ورکړي شوي وه ۸۱/۲	په همدې ارتباط څه وضاحت ۵۴۳/۹
"دین" څه ته وايي؟ ۱۸۸/۲	د "ختر" معنی ۲۳-۲۲/۱۰
د "دین" توثیق ۱۸۹/۲	د خندق غزا او په اړه یې څه وضاحت ۲۶/۱۰
"دین" او لیکنه ۱۸۹/۲	په همدې ارتباط ماثور حدیث ۸۵/۱۰
"دین" او شاهدان ۱۹۱/۲	د "خاتم النبیین" معنی ۸۵/۱۰
"ذآب" څه معنی؟ ۲۳۶/۲	په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۱۶۱/۱۰
د شپې او ورځې تداخل ۲۷۵/۲	خارق العاده مرګ ۱۶۴-۱۶۳/۱۰
"دون" څه معنی؟ ۲۸۰/۲	په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۱۹۳/۱۰
د کفارو "دسیسه" شته شوه ۳۳۴/۲	"اخلاف" څه معنی؟ ۳۰۳/۱۰
د دې عصر "دسانس" ۳۶۲/۲	اختصام څه معنی؟ ۳۲۶/۱۰
زړه "دسیسه" بیا تازه شوه ۳۶۲/۲	د "خصیم" معنی ۵۷۹/۱۰
ایا اسلامي دعوت فرض کفائي دی؟ ۴۲۸/۲	د "خائنه" معنی او صیغه ۴۳۴/۱۱
	د صحابه وو ﷺ "اختصاصي" صفات ۴۳۵/۱۱
	په همدې ارتباط څه وضاحت ۵۵۱/۱۱
	جنتي خادمان

د "دوائر" معنی ۴۵۶/۵	۴۲۹/۲	د "دعوت" مراحل
تدبر "خه معنی؟ ۵۲۹/۵	۴۳۰/۲	د "دعوت" طريقه
د آخرت په نسبت د دنیا حقارت ۲۶/۶	۴۳۰/۲	په همدې ارتباط خه وضاحت
"دعوت" ته سياسي رنگ ورکول ۳۲/۶	۴۳۰/۲	د دعوت د طريقې په ارتباط خه وضاحت
د "دابة" معنی ۸۱/۶	۳۸۴/۳	الدرك الاسفل خه معنی؟
"میدرار" خه معنی؟ ۱۴۰/۶	۵۴۵/۲	راشی دفاع وکړی
د شیطان یوه "دسیسه" ۲۳۷/۶	۵۷۲/۲	توله دنیا الله ﷻ ته پاتې ده
د روغزن حافظه نه لري ۲۴۶/۶	۳۴/۳	ایا دنیا قلیله متاع ده؟
په نېکۍ سره د بدې دفاع (مخنیوی) ۴۱۵/۶	۱۹۵/۳	د فقهي خلورو دلایلو اثبات
د "دخل" معنی ۱۳۴/۷	۲۳۸/۳	دنیا ناچیزه متاع ده
چاته چې اسلامي دعوت نه وي رسېدلی ۱۹۹/۷	۲۴۳/۳	تدبر "خه معنی؟
په همدې ارتباط خه وضاحت ۲۰۱/۷	۲۷۴/۳	"دیت" خه معنی؟
د آخرت درجات خومره او خودي؟ ۲۰۶/۷	۲۷۵/۳	د "دیت" اندازه خومره ده؟
د "ادخاض" معنی ۳۹۹/۱۰، ۴۰۲/۷	۲۷۵/۳	په "دیت" کنبې عاقله څوک دي؟
د "دُون" معنی ۹۱/۱۲، ۴۴۰/۷	۲۷۶/۳	د "دیت" په هکله سوال جواب
د "ادْفَع" معنی ۳۹۰/۸	۲۷۷/۳	د معاهد کافر هم دیت شته
هره یوه "دابة" د اوبو څخه پیدا کېږي ۵۱۴/۸	۲۹۲/۳	د مجاهدینو درجات تفاوت لري
"دعاء الرسول" خه معنی؟ ۵۵۳/۸	۳۹۸/۳	د عیسی ﷺ د وژلو دسیسه
دنیا د امتحان میدان دی ۵۷۳/۸	۸/۴	"دائرة" خه معنی؟
تدارک "خه معنی؟ ۲۳۸/۹	۳۵/۴	نبي کریم ﷺ خپله دنده انجام کړه
د "دابة الأرض" پېژاندنه ۲۵۳/۹	۱۰۹/۴	د "دعوت" په هکله سوال جواب
په همدې ارتباط خه وضاحتونه ۲۵۷-۲۵۴/۹	۱۱۴/۴	د مدعي او مدعی علیه تعریفونه
"ادنی عذاب" د کوم عذاب نوم دی؟ ۵۷۰/۹	۳۴۷/۴	"دار السلام" د جنت نوم دی
داود ﷺ او اوسپنه ۱۵۶/۱۰	۴۴۸/۴	د مشرکانو د بریند طواف دلایل
د "دار المقامة" معنی ۲۴۹/۱۰	۴۹۱/۴	د "ادْعُوا" معنی
"ادراک" خه معنی؟ ۲۹۴/۱۰	۱۶/۵	"دَارُ الْقَاضِيَيْنَ" خه معنی؟
"دین" خه معنی؟ ۳۵۹/۱۰	۱۷/۵	په همدې ارتباط خه وضاحت
د "دین" تجدید ۵۷۷/۱۰	۱۰۶/۵	یوه داعي ته درې شيان په کار دي
د قرآن کریم د حقانیت بل "دلیل" ۹۱/۱۱	۱۶۲/۵	د نبي کریم ﷺ د دعوت اجابت واجب دی
د دعوت اثر په عمل سره زیاتېږي ۹۸/۱۱	۱۷۰/۵	"دار الندوة" د کوم ځای نوم دی؟
افاقي او انفي دلایل ۱۱۹/۱۱	۳۰۷/۵	"دلدل" وپېژنی
	۳۱۹/۵	"دين الحق" د کوم دين نوم دی؟

3

5

Downloaded from: bawarketabtoon.com

د اسمان د ربوبيت دعوه هيچا نه ده کړې ۱۱۰/۲	۲۶/۳ ، ۵۲/۳ ، ۷۸/۳ ، ۱۰۱/۳ ، ۱۵۰/۳
رياکاري کفر نه دی ۱۳۸/۲	۱۷۹/۳ ، ۲۰۵/۳ ، ۲۴۸/۳ ، ۳۲۶/۳ ، ۴۰۵/۳
د "ربوة" معنی ۱۴۰/۲	۲۳/۴ ، ۶۲/۴ ، ۳۱۷/۴ ، ۳۸۹/۴ ، ۴۲۷/۴
د "ربوا" معنی ۱۷۱/۲	۵۶۹/۴ ، ۱۶/۵ ، ۱۰۷/۵ ، ۱۰۷/۵ ، ۳۱۴/۵
ايا ربوا (سود) او بيعه يوشی دی؟ ۱۷۴/۲	۴۱۵/۵ ، ۴۳۵/۵ ، ۴۷۸/۵ ، ۵۳۷/۵ ، ۵۴۲/۵
په ربوا (سود) باندې څوک نه کافر کېږي ۱۷۷/۲	۴۰/۶ ، ۱۳۸/۶ ، ۴۶۱/۶ ، ۵۷۳/۶ ، ۱۵/۷
ربوا (سود) گټه نه ده تاوان ده ۱۷۷/۲	۸۰/۷ ، ۲۰۵/۷ ، ۳۲۳/۷ ، ۳۲۶/۷ ، ۴۵۳/۷
ربوا (سود) د تجارت دپاره ۱۸۳/۲	۴۹۹/۷ ، ۷۸/۸ ، ۹۴/۸ ، ۵۱۷/۸ ، ۱۴/۹
په انسان باندې درې مرحلې ورځي ۱۸۴/۲	۱۸۲/۹ ، ۲۲۸/۹ ، ۴۷۷/۹ ، ۵۶۶/۹ ، ۵۷۴/۹
يو رجل (سړی) يا دوه ښځې ۱۹۱/۲	۱۱۲/۱۰ ، ۵۳۸/۱۱ ، ۳۴۷/۱۲ ، ۲۶۵/۱۲
ايا د رهن (گروی) دپاره سفر شرط دی؟ ۱۹۵/۲	۳۷۰/۱۲ ، ۳۸۸/۱۲ ، ۴۰۰/۱۲ ، ۹۵/۱۳
"رهان" څه معنی؟ ۱۹۶/۲	د "روح القدس" تفسیر ۱۴۳/۷ ، ۱۶۶/۱
ايا په مرهونه باندې نفعه اخستل جواز لري؟ ۱۹۶/۲	"روح الله" څه معنی؟ ۴۲۲/۳
مېرمنې د ارتداد باعشي جوړېږي ۲۴۶/۲	په "روح الله" سره د نومولو وجې ۴۲۳/۳
غیبي رزق څه شی وه؟ ۲۹۷/۲	د عيسوي روح امتيازات ۴۲۳/۳
"رَمَز" څه معنی؟ ۳۰۷/۲	"روح" څه شي ته وايي؟ ۵۴۴/۶
په لمانځه باندې ماموریت ۳۱۰/۲	د "روح" معنی ۱۶/۱۳ ، ۳۰۳/۷
په همدې ارتباط څه نور وضاحت ۳۱۱/۲	د "روح" په هکله چا سوال جواب کړی وه؟ ۳۰۱/۷
"ربوبيت" څه معنی؟ ۳۴۸/۲	"روح الامین" څوک دی؟ ۱۴۷/۹
"رُعب" څه معنی؟ ۵۰۵/۲	"رَاعِيًا" څه معنی؟ ۱۹۹/۱
په همدې ارتباط څه نور وضاحت ۵۰۶/۲	په همدې ارتباط څه وضاحت ۲۰۰/۱
د "مرابطې" معنی ۳۸/۳	"رَفَتْ" څه معنی؟ ۴۶۳/۱
په همدې هکله يوه پوښتنه او د هغې جواب ۳۹/۳	د "رجوع" کولو طريقه ۵۷۰/۱
د "رجال" څخه "اناث" ډېر دی ۴۵/۳	په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۵۷۰/۱
"ارحام" څه معنی؟ ۴۶/۳	د رضاع (تي ورکولو) موده ۵۳۰/۹ ، ۲۰/۲
"صلة الرحم" واجب دی ۴۶/۳	په همدې ارتباط څه وضاحت ۵۳۰/۹
په جاهليت کښې صلة الرحم نه وه ۴۶/۳	په مور او پلار باندې رضاع (د تي ورکول) ۲۱/۲
دلته د "رجال" معنی نارینه ده ۷۵/۳	حق دی ۲۱/۲
په همدې ارتباط سوال جواب ۷۵/۳	عثماني ترتيب او نزولي ترتيب ۴۹/۲
د دې ايت ارشاد ۷۸/۳	دلته علمي رویت مطلب دی ۶۲/۲
د همدې ارشاد په ارتباط سوال جواب ۷۸/۳	د مرتد مسئله ۱۰۲/۲
	د "رشد" معنی ۱۰۳/۲

پربستو لره د مشرکانو د رویت (لیدلی) وخت ۶/۹	۷۵/۳	موضوعي محتويات
په همدې ارتباط څه وضاحت ۳۱۸/۴	۱۰۱/۳	ناجانزو رواجونه
د "ریش" معنی ۴۳۹/۴	۱۰۲/۳	د دې ایتونو ارشاد
دلته د "رحمت" معنی ۴۹۶/۴	۱۰۶/۳	د همدې ارشاد په هکله سوال جواب
څو ارشادات ۱۱۳/۵	۱۰۶/۳	رضاعي حرامي ښځې
"مردفين" څه معنی؟ ۱۴۲/۵	۱۰۷/۳	په همدې ارتباط سوال جواب
د "رکم" معنی ۵۵۹/۱۸۳، ۱۱/۵	۱۷۹/۳	درضاع په هکله څو مسائل
د "ریح" معنی؟ ۲۰۶/۵	۱۷۹/۳	د دې ایت ارشاد
په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۲۰۸-۲۰۷/۵	۲۶۶/۳	د همدې ارشاد په ارتباط سوال جواب
د نبی کریم ﷺ رضعي خور ۳۰۸/۵	۲۹۸/۳	زکس څه معنی؟
د "ربوبیت" معنی ۳۲۵/۵	۳۵۸/۳	"مراغما" څه معنی؟
"ریزه" د کوم ځای نوم دی؟ ۳۳۶/۵	۳۷۱/۳	الله ﷻ رښتیا ویلي دي
د "في الرقاب" څخه څوک مطلب دی؟ ۳۸۹/۵	۴۵۳/۳	بیا بیا مرتد کېدونکی څوک دی؟
د الله ﷻ رضامندي ډېر لوی نعمت دی ۴۱۱/۵		د "المتردیه" معنی
"ارجاء" څه معنی؟ ۴۷۳/۵		د احادیثو په رڼا کې د پښو د وینځلو
د "رجاء" معنی ۵/۹، ۴۶۵/۷، ۵۳۵/۵	۴۸۳/۳	ترجیح
"رزق" څه معنی؟ ۸۲/۶	۱۵/۴	په دې مقام کې "زکوع" څه معنی؟
په همدې ارتباط څه وضاحت ۸۳/۶	۳۲/۴	په دیندارۍ سره د رزق پراخي
حسن رزق څه معنی؟ ۱۸۶/۶	۳۳/۴	په همدې ارتباط څه وضاحت
د "اراذل" معنی ۱۱۱/۶	۳۵/۴	"زوافض" دروغ وایي
"مريب" څه معنی؟ ۱۵۲/۶	۵۳/۴	"زاهب" چاته وایي؟
د "رکن" معنی ۱۷۰/۶	۵۸/۴	يو ارشاد
د "رقد" معنی ۱۹۰/۶	۶۰/۴	په دې امت کې رهبانیت مشروع نه دی
د "رکون" معنی ۲۰۵/۶	۷۵/۴	زجس څه ته وایي؟
"رؤیا" څه معنی؟ ۲۲۸/۶	۱۶۳/۴	د الله ﷻ رحمت د احادیثو په رڼا کې
د "رود" معنی ۲۶۰/۶	۱۸۳/۱۷۲، ۱۰/۴	د نبی کریم ﷺ رسالت عام دی
"رب" څه معنی؟ ۲۶۲/۶	۲۶۳/۴	"اراءة" څه معنی؟
عجیبه ارشاد ۳۱۵/۶	۲۶۴/۴	په همدې ارتباط څه وضاحت
"ارتداد" څه معنی؟ ۳۴۸/۶		په جنت کې د الله ﷻ رویت (دیدار)
د "ریاکاری" ډولونه ۳۶۳/۶	۷۳/۱۳، ۳۱۱/۴	حق دی
د ورېو رقیه (دم) ۴۶۹/۶		په دنیا کې د الله ﷻ رویت (دیدار)
د "رب" د کلمې وضاحت ۵۱۸/۶	۸/۵	په همدې ارتباط څه وضاحت
	۱۰-۹/۵	

۱۲/۱۲..... د "مرصاد" معنی	۳۷۵/۷..... د "ارتفاق" معنی
۷۲/۱۳..... د "زین" معنی	د الله ﷻ په نومونو کښې په "الرحمن" سره
۷۷/۱۳..... د "رحیق" معنی	۴۹۰/۷..... د پنا غوښتلو وجه
۱۰۸/۱۳..... د "رؤید" معنی	۵۵۷/۷..... د "رکز" معنی
ز	۱۵۰/۸..... د "رشد" معنی
۴۹۵/۱..... "مزین" څوک دی؟	۲۲۴/۸..... "رذالة" څه معنی؟
۲۱۴/۸، ۵۱۰/۱..... د "زلزله" معناوې	۲۲۹/۸..... دلته د "رؤية" معنی
۲۱۶/۸..... په همدې ارتباط څه وضاحت	د ټولو پیغمبرانو او مومنانو مشترک
۱۳۱/۲..... زراعت په اسلام کښې	۳۵۹/۸..... ارشاد
الله ﷻ ټولې زنانه هوښیارې نه دي	۴۰۸/۸..... د "زافه" د کلمې معنی
۱۹۲/۲..... گرځولي	۴۹۸/۱۲، ۱۸/۹..... ترتیل څه معنی؟
۵۶/۳..... د زوجاتو تعدد په اسلام کښې	۱۸/۹..... په همدې ارتباط څه وضاحت
۵۷/۳..... د زوجاتو په تعدد کښې اسلام مؤسس نه دی	۱۱۹/۹..... "رذل" او "رذال" څه معنی؟
۵۷/۳..... د زوجاتو تعدد اجتماعي ضرورت دی	۲۲۱/۹..... د "رَهْط" معنی
۵۸/۳..... د زوجاتو تعدد فطري شی دی	۳۵۴/۹..... د استخاري ارشاد
۶۰/۳..... زوجات د کور ریاست نه شي کولی	۴۸۴/۹..... "ربا" څه معنی؟
۶۰/۳..... د زوجاتو په تعدد کښې عدل واجب دی	۴۸۷-۴۸۵/۹..... په همدې ارتباط څه وضاحت
۶۱/۳..... په زوجاتو کښې د بې عدالتۍ مفسد	۲۷۶/۱۰..... درې تنه تاریخي رجال (سړي)
۶۱/۳..... د "زنا" موقت تعزیرات	۳۰۴/۱۰..... د "مرقد" معنی
۹۵/۳..... د موقتو تعزیراتو په هکله یوه تبصره	۳۷۸/۱۰..... "زوغ" او "زوغان" څه معنی؟
۹۵/۳..... د زنا ډولونه	۴۳۴/۱۰..... د مشرکانو ترهیب او ترغیب
۲۰۴/۳..... "زعم" څه معنی؟	۵۷۵/۱۰..... د "رزق" معنی
۴۰۴/۳..... "زبور" د کوم کتاب نوم دی؟	۲۵۷/۱۱..... د "زهو" معنی
۴۵۵/۳..... د "ازلام" معنی	۲۷۲/۱۱..... د "رزق" معنی
۲۰۸/۴..... "تزین" څه معنی؟	۲۷۵/۱۱..... "رجز" څه معنی؟
۲۳۰/۴..... د "زخرف" او "اقتراف" معناوې	۴۵۱/۱۱..... څو ارشادات
۲۳۰/۴..... د ځمکنیو حاصلاتو زکات	۵۵۴/۱۱..... د "رَبِّ الْمُنُون" معنی
۲۷۴/۴..... دلته د "زوج" معنی	۱۳۲/۱۲..... د "زُوح" او "زِيحَان" معناوې
۲۷۴/۴..... په همدې ارتباط څه وضاحت	۲۶۵/۱۲..... د "رَص" معنی
۴۴۹/۴..... "زينة" څه معنی؟	۳۵۶/۱۲..... د دې مثال ارشاد
۱۵۰/۵..... د "زحف" معنی	۵۴۵/۱۲..... د "تَرْقُوة" معنی

۱۵۱/۵	په همدې ارتباط څه وضاحت	۸۱/۱
۲۹۷/۵	سوالونه او جوابونه	۱۰۴/۱ . ۹۸/۱ . ۱۲۲/۱ . ۲۴۸/۱ . ۲۱۲/۱ . ۲۰۶/۱ . ۱۷۶/۱
۳۹۲/۵	د زېږون د تشرېح حکمتونه	۲۷۹/۹ . ۱۸۲/۹ . ۷۴/۹ . ۵۴/۹ . ۲۸۵/۴ . ۲۴۹/۹ . ۳۶۸/۹ . ۴۵۶/۹ . ۵۷۳/۹ . ۲۱/۱۰
۵۶۵/۵	د زېږون د کلمې معنی	۷۷/۱۰ . ۲۶۷/۱۰ . ۲۷۵/۱۰ . ۳۰۱/۱۰ . ۳۷۷/۱۰ . ۸/۱۱ . ۳۶۸/۱۱ . ۴۰۳/۱۱
۴۵/۶	د زېږون معنی	۴۱۲/۱۱ . ۵۳۶/۱۱ . ۲۲/۱۲ . ۱۱۰/۱۲ . ۱۴۹/۱۲ . ۱۶۳/۱۲ . ۱۹۲/۱۲ . ۲۴۰/۱۲
۴۵/۶	په همدې ارتباط څه وضاحت	۲۴۶/۱۲ . ۲۵۹/۱۲ . ۳۴۷/۱۲ . ۳۹۹/۱۲ . ۴۲۹/۱۲ . ۴۳۳/۱۲ . ۴۴۰/۱۲ . ۴۶۶/۱۲
۱۹۸/۸ . ۱۹۷/۶	د زېږون معنی	۱۰۶/۱۳ . ۱۸۴/۱۳ . ۱۹۶/۱۳ . ۲۵۲/۱۳ . ۲۶۳/۱۳ . ۲۸۳/۱۳ . ۲۹۰/۱۳
۳۴۲/۶	د زېږون معنی	۱۴۹/۱
۲۷۱/۷	د زېږون معنی	۴۵/۵ . ۲۶۵/۱
۳۱۱/۷	د زېږون معنی	۴۸۹/۱
۳۶۰/۸ . ۴۴۹/۷	د زېږون څه معنی؟	۳۳/۲
۶۵/۸	د زېږون معنی	۷۱/۲
۲۰۴/۸	دلته د الزبور د کلمې معنی	۱۰۲/۲
۲۶۴/۸	د زور معنی	۱۶۷/۲
۴۷۷-۴۷۲/۸	د زینت تعریف او ډولونه	۱۶۷/۲
۴۷۷/۸	په همدې ارتباط څه وضاحت	په سهوه او خطا باندې د ځينو دنيایو
۴۴۳/۹	زخیره کوونکي ساکینان	احکامو ترتب
۷۵/۱۰	زید بن حارثه څوک وه؟	خلور سورتونه په الم سره پیل شوي دي
۳۴۷/۱۰	د أزواج معنی	تسحر د کوم وخت نوم دی؟
۳۷۸/۱۰	زف او زفیف څه معنی؟	د سهار وخت او استغفار
۵۵۱/۱۰	د زمر معنی	د سید معنی
۵۵۳/۱۰	په همدې ارتباط څه وضاحت	دلته د سجدې څخه لمونځ مطلب دی
۱۲/۱۲	تزکیه څه معنی؟	مسلمانان باریکمه دي
۱۶-۱۳/۱۲	په همدې ارتباط څه وضاحتونه	سنن څه معنی؟
۲۶۷/۱۲	د زینغ معنی	په جنگ کې الله ﷻ سوالونه قبلوي
۴۹۷/۱۲	د زمزل معنی	اسراف څه معنی؟
۴۶۰/۱۲	د زمهریر معنی	
	س	
۴۶/۱	نسفه څه معنی؟	
۷۱/۱	استواء څه معنی؟	
۸۰/۱	سجده کوونکي پرېښتي	

س	۵۰۲/۲.....	په همدې ارتباط څه وضاحت
۲۱/۸. ۵۶۹/۳.....	۵۱۶/۲.....	د الله ﷻ يو نوم "ستار" دی
۱۹/۴.....	۵۶۰/۲.....	د نبي کریم ﷺ د غمژن کېدلو اسباب
۱۹/۴.....	۷/۳.....	د "سمع" دوه معناوې
۱۰۴/۴.....	۳۷/۳.....	"سريع الحساب" څه معنی؟
۱۰۶/۴.....	۱۴/۳.....	د کفارو د سپکو سپورو خبرو مثالونه
۱۸۶/۴.....	۱۴/۳.....	د دې زمانې د کفارو سپکو خبرو مثالونه
۲۷۲/۴.....	۶۷/۳.....	د "سفهاء" معنی
۴۴۶/۴.....	۶۹/۳.....	په دې باره کښې سوال جواب او تبصره
۴۵۰/۴.....	۱۶۱/۳.....	د سکر (بې خودی) په حالت کښې لمونځ
۴۸۲/۴.....	۱۷۱/۳.....	"غیر مُسَمَّع" څه معنی؟
۴۸۴/۴.....	۲۵۶/۳.....	سلام اچول سنت دي او جواب یې واجب دی
د همدغې جملې څه نور وضاحت	۲۵۷/۳.....	د "سلام" کلمات
د همدغې جملې تفسیر په دوه طریقو سره	۲۵۷/۳.....	د "سلام" جواب په درې ډوله دی
اوله طریقه (ترکیبي معنی)	۲۵۸/۳.....	ایا د لاس اوچتول سلام دی؟
د دې طریقې څو نظایر	۲۵۹/۳.....	په کومو وختونو کښې سلام اچول نشته؟
دوهمه طریقه (افراډي معنی)	۲۵۹/۳.....	د "سلام" سره مصافحه
په همدې ارتباط څه وضاحت	۲۸۷/۳.....	دلته د "السلام" د کلمې معنی
په ذکره شوي جملې باندې یوه تبصره	۲۲۴/۴.....	دلته د "السلام علیکم" تفسیر
د ساحرانو (جادوگرانو) ټول تعداد	۴۸۳/۷.....	د الله ﷻ د پلوه "سلام" څه معنی؟
ایا د ساحرانو (جادوگرانو) څخه په غیر	۵۰۰/۷.....	په همدې ارتباط څه وضاحت
بل چا ایمان راوړ؟	۳۳۸/۹. ۴۹/۹. ۵۱۱/۷.....	د "متارکي" سلام
ساحرانو فرصت ونه موند	۴۶۲/۸.....	اول کلام دی که سلام؟
ایا ساحران شهیدان کړي شوه؟	۵۵۳/۸.....	د "اذن" اخستلو سلام
د "نبت" معنی	۴۱۸/۳.....	د سر مسحه فرض ده
د تلاوت د سجدي فضیلت	۴۸۹/۳.....	یو اويا (۷۱) مسائل
د تلاوت د سجدي په اړه څه مسائل	۵۳۷/۳.....	"نَوَاة" څه معنی؟
د تلاوت د سجدي د وجوب وجوه	۵۵۷/۳.....	"سَرَقَة" یا غلا څه ته وايي؟
دلته د "سوال" په معنی کښې اختلاف دی	۵۵۹/۳.....	په همدې ارتباط د وضاحت سوال جواب
په عربیت پورې مربوطه مسئله		ایا په سرقه (غلا) شوي مال کښې نصاب
د "سباحة" معنی	۵۵۹/۳.....	شته؟
"سباحة" څه معنی؟	۵۶۱-۵۶۰/۳.....	په همدې اړه پوښتنې او جوابونه
د "سلاح" کبود		

موضوعي محتويات	۳۲۳	س
مسجدونو ته د مشرکانو داخلېدل ۳۱۱/۵	مسکين څه معنی؟ ۴۲۷/۷	
په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۳۱۲/۵	نسب څه معنی؟ ۴۳۷/۷	
فني سبيل الله يعنې څوک؟ ۳۸۹/۵	د سد معنی ۴۴۴/۷	
په شرعي امورو کښې مسخري (خندنۍ) ۴۰۰/۵	د نسيب معنی ۵۲۷/۷، ۴۷۹/۷	
کفر دی ۴۳۰/۵	په همدې ارتباط څه نور وضاحت ۴۷۹/۷	
د سبعين عدد استعمال ۴۷۸/۵	د نريبا معنی ۴۹۴/۷	
د مسجد ضرار په رنگولو باندې تاکيد ۲۲/۶	سامري څوک وه؟ ۴۶/۸	
د سلطان معنی ۳۴/۶	په همدې ارتباط سوالونه او جوابونه ۵۹/۸	
د ساحرانو (جادوگرانو) سره مقابله ۴۳/۶	د اسرار معنی ۱۰۲/۸	
فرعون د بني اسرائيلو مساجد رنگ کړه ۱۷۴/۶	د پرښتو تسبيحات او زمونږ تنفس ۱۱۳/۸	
د سجيل معنی ۱۸۹/۶	د غرونو او مرغانو تسبيحات ۱۷۶/۸	
دلته د سلطان مبین معناوي ۲۴۶/۶	د سجود معناوي ۲۲۹/۸	
تسويل څه معنی؟ ۳۳۹/۶	المسجد الحرام يا حرم شريف ۲۵۰/۸	
يو عجيب سکوت ۳۵۲/۶	په همدې ارتباط څه وضاحت ۲۵۰/۸	
ايا غير الله ته سجده کول جواز لري؟ ۳۵۲/۶	د مشرکانو استهزاء ۲۸۳/۸	
په همدې ارتباط څه نور وضاحت ۳۹۲/۶	د سلطان معنی ۳۰۵/۸	
د نارب معنی ۴۱۰/۶	نطوة څه معنی؟ ۳۰۵/۸	
د سوء الحساب معنی ۴۶۱/۶	د نلالة معنی ۳۲۹/۸	
سوم څه معنی؟ ۴۹۰/۶	د نېخر يوه معنی ۳۸۶/۸	
تسخير څه معنی؟ ۵۴۳/۶	غير مسکونه کورونه ۴۶۶/۸	
د سموم معنی ۵۴۳/۶	يوه مسئله ۵۴۵/۸	
په همدې ارتباط څه وضاحت ۵۷۱/۶	د سراج معنی ۴۸/۹	
د سبعا من المثاني معنی ۱۷۶/۷	سليم زړه ۱۰۸/۹	
د سبحان کلمې په اړه څه معلومات ۱۷۸_۱۷۷/۷	په همدې ارتباط څه وضاحت ۱۰۹/۹	
اسراء څه معنی؟ ۲۳۶/۷	سبا د کوم ښار نوم دی؟ ۱۹۳/۹	
هر شی د الله ﷻ تسبيحات وايي ۲۳۸/۷	په همدې ارتباط څه وضاحت ۱۹۳/۹	
په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۲۴۳/۷	د سماع الموتى تحقيق ۲۴۹/۹	
د مستور معنی ۳۵۹/۷	د سماع الموتى موضوع ۵۰۲/۹	
ايا په قبر باندې د مسجد جوړول جواز لري؟ ۳۶۰/۷	ايا د اسلام کلمه په محمدي دين پورې ۲۳۷/۹	
په همدې ارتباط څه وضاحت ۳۷۴/۷	خاصه ده؟ ۲۵۸/۹	
د سراق معنی	د سرمد معنی؟	

۳۲۷/۱۲.....	د سکتې 'ه' گانې	۳۹۵/۹.....	د 'سعد بن ابی وقاص' ایمان راول
۲۹۱/۱۲.....	د 'سلوک' معنی	۴۹۵/۹.....	اسلام د بقاء او برکت دین دی
۵۲۶/۱۲.....	د 'ساق' معنی	۵۰۷/۹.....	د قیامت یو نوم 'الساعة' دی
۵۲۹/۱۲.....	د 'سدى' معنی	۳۹/۱۰.....	د 'سَلَق' معنی
۲۶۱/۱۲.....	د 'سَلَسِيل' معنی	۱۳۵/۱۰.....	د 'سديد قول' معنی
۲۹/۱۳.....	د 'سَمَك' معنی	۱۵۷/۱۰.....	کابل ته د سلیمان ﷺ الوتنه
۵۱/۱۳.....	د 'سَجَر' معنی	۱۵۹/۱۰.....	سلیمان ﷺ ته د پیریانو صنعت
۵۱/۱۳.....	د سریره معنی	۱۶۱/۱۰.....	د سلیمان ﷺ خارق العاده مرگ
۱۶۷/۱۳.....	د 'سُجُوء' معنی	۱۶۴-۱۶۳/۱۰.....	په همدې ارتباط څه وضاحتونه
	ش	۴۵۴/۱۰.....	سلیمان ﷺ د امتحان سره مخامخ شو
۲۶۵/۱.....	تَشَقُّق څه معنی؟	۱۶۹/۱۰.....	د 'سبأ' معنی
۳۰/۱/۱.....	د شکر ډولونه	۱۷۲/۱۰.....	د 'سِيل العرم' معنی
۳۰۶/۱.....	د شهید په هکله څو مطالب	۲۹۰/۱۰.....	'سَلَخ' څه معنی؟
۳۱۴-۳۰۷/۱.....	په همدې ارتباط څه وضاحتونه	۳۴۷/۱۰.....	'استسلام' څه معنی؟
۴۴۷/۱.....	ایا استشهادي حمله جائزه ده؟	۳۵۲/۱۰.....	د 'سرور' معنی
۵۴۳/۱.....	شرعي احکام د حکمتونو څخه ډک وي	۴۱۵/۱۰.....	'ساحه' څه معنی؟
۵۹/۲.....	د ډېرو عوضونو د ورکړې شرط	۴۵۴/۱۰.....	په همدې ارتباط څه وضاحت
۶۴/۲.....	د خلکو په نزد د پاچاهۍ شرطونه	۱۰۳/۱۱.....	د 'سام' معنی
۱۷۲/۲.....	د سود شکلونه	۲۰۱/۱۱.....	'بیخري' څه معنی؟
۲۲۹/۲.....	د متشابه ډولونه	۴۳۵/۱۱.....	د 'سیمفا' معنی
۲۳۰/۲.....	ایا د متشابه علم الله ﷻ پورې خاص دی؟	۴۶۰/۱۱.....	د 'سُخْرِيَّة' معنی
۲۳۲/۲.....	د متشابهاتو حکمتونه	۵۵۸/۱۱.....	د 'سَلَم' معنی
۲۳۴/۲.....	د متشابهاتو څو مثالونه	۲۸/۱۲.....	د 'سَمود' معنی
۴۹۲/۳, ۲۵۹/۲.....	د شهادت معناوې	۴۸/۱۲.....	د 'سعر' معنی
۳۶۳/۲.....	مشکل التفسیر ایت	۵۲۳/۱۲, ۵۶/۱۲.....	د 'سقر' معنی
۴۷۱/۲.....	د یوه ایت شان نزول	۱۳۸/۱۲.....	د الله ﷻ اسماء (نومونه)
۵۲۷/۲.....	'شوری' څه ته وايي؟	۱۵۰/۱۲.....	د 'سور' د کلمې تفسیر
۵۲۷/۲.....	د 'شوری' اهمیت	۲۶۸/۱۲.....	د نبی کریم ﷺ اسماء (نومونه)
۵۲۸/۲.....	د نبی کریم ﷺ د شوراگانو مثالونه	۳۶۶/۱۲.....	'سُحْق' څه معنی؟
۵۲۸/۲.....	ایا په نبی کریم ﷺ باندې مشوره کول واجب وه؟	۴۰۵/۱۲.....	د 'ساق' معنی او تفسیر
		۴۰۶/۱۲.....	په همدې ارتباط څه وضاحت

موضوعي محتويات	۳۲۵	ش
د شوری غري بايد څومره وي؟	۵۳۰/۲	شياطين الجن والانس څوک دي؟ ۳۲۸/۴
د شوری غري بايد څنگه وي؟	۵۳۲/۲	د شرکالېم معنی ۳۶۱/۴
د همدې ارتباط څه وضاحت	۵۳۲/۲	د اشدّه کلمې معنی ۲۵۵/۶، ۳۸۹/۴
د شوری د اختلاف حل لاره	۵۳۳/۲	د شیطان شېم لاري ۴۲۸/۴
په شوری کېنې تګي خیانت دی	۵۳۳/۲	د شعيب الله قوم په کوم ډول عذاب سره
د ګود تيمور شوری	۵۳۳/۲	هلاک شو؟ ۵۲۹/۴
د شوری په ارتباط	۱۶۳/۱۱	د شعيب الله د لورګانو سره د موسی الله
د نکاح د انواعو د تشریح په هکله یادونه	۱۱۸/۳	ملاقات او مربوط توضیحات ۳۰۶-۲۹۷/۹
د شرک تعریف او ډولونه	۱۷۶/۳	شماتت څه معنی؟ ۲۷/۵
کله-کله په عملي ګناه باندې هم د شرک		شرع څه معنی؟ ۵۱/۵
اطلاق کېږي	۱۷۷/۳	د سپې سره د بلعم بن باعوراء د شباهت
په دې مقام کېنې د شرک معنی	۱۷۷/۳	وجوه ۷۳/۵
شرک د کفر يو ډول دی	۱۷۷/۳	خپل خان په اشکال کېنې اچول ۹۸/۵
د شرک ډولونه	۳۶۲/۶	په همدې ارتباط څه ګټور وضاحت ۹۸/۵
د شری معنی	۲۲۹/۳	شوکه څه معنی؟ ۱۳۹/۵
شفاعت څه معنی؟	۲۵۱/۳	شیطان وټنېد ۲۰۹/۵
نېک شفاعت اجر لري	۲۵۲/۳	تشرید څه معنی؟ ۲۲۱/۵
شیطاني هیلې کومې هیلې دي؟	۳۴۲/۳	ډېره باریکه اشاره ۲۴۳/۵
په همدې ارتباط څه نور تحقیق	۳۴۲/۳	دلته د الاشهر الحرام (محترمو میاشتنو)
په شهادت کېنې انحراف	۳۶۷/۳	معنی ۲۷۳/۵
د منکراتو په مجالسو کېنې اشتراک	۳۷۵/۳	په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۲۷۴-۲۷۳/۵
د بد کار تشهیر هم جائز نه دی	۳۸۷/۳	په خپل خان شاهدي څه معنی؟ ۲۹۱/۵
د عیسی علیه السلام په هکله د اشتباه کیفیت	۳۹۹/۳	الثقة څه معنی؟ ۳۶۱/۵
په همدې ارتباط یوه تبصره	۴۰۰/۳	د شفا جُزْء هَارِ معنی ۴۸۱/۵
په حدودو کېنې شفاعت نه منل کېږي	۵۶۱/۳	د الله ﷻ د پلوه د مؤمنانو د نفسونو
شهادت ورکونکي څوک دي	۵۸/۴	اشرء (پېرودل) ۴۸۵/۵
شهادت څه معنی؟	۱۱۴/۴	د شرعیاتو اثبات په سوګند سره
ایا د کافر شهادت په مسلمان باندې		۱۴۸/۱۰، ۵۹۶/۵
صحت لري؟	۱۱۵/۴	شان د عمل څخه په څه جدا کېږي ۹/۶
د الله ﷻ د شهادت ډولونه	۱۷۱/۴	د شک معنی او څه اړونده وضاحت ۵۷/۶
(شخص) د لمر سترګه لویه ده	۲۷۰/۴	د ایت شریف اشاره ۶۴/۶
د متشابه او غیر متشابه معناوي	۳۰۶/۴	

خو سوالونه او جوابونه	۱۰۶/۶	د "الاشهاد" معنی
۵۳۵/۸	۱۳۶/۶	د هر کار "شروع" د الله ﷻ په نامه
۵۴۶/۸	۲۶۶/۶	دلته د "شاهد" څخه څوک مراد دی؟
۵۴۷/۸	۲۷۲/۶	"شفاف" څه ته وايي؟
۶۰/۹	۳۲۸/۶	"شيخ" څه معنی؟
۱۶۴/۹	۵۳۲/۶	"شهاب" څه معنی؟
۳۱۷/۱۰	۵۳۴-۵۳۳/۶	په همدې ارتباط څه وضاحتونه
۴۳۷/۹	۲۱/۷	"شجر" څه معنی؟
۵۱۸/۹	۷۹/۷	د "شغار" په هکله معلومات
۲۱۸/۱۲، ۲۸/۱۰	۱۳۸/۷	ايا نبي کریم ﷺ شيطان درلود
۲۱۷/۱۰	۱۳۸/۷	په انسانانو کېنې هم شيطانان شته
۲۶۳-۳۶۲/۱۰	۱۷۸/۷	شپه د مناجات دپاره مناسبه ده
۳۶۴/۱۰	۱۸۰/۷	يوه عجيبه اشاره
۳۷۳/۱۰	۱۸۸/۷	دوه اشارې رښتيا شوې
۴۳۳/۱۰	۱۹۴/۷	کفار د خپلو ځانونو دپاره شر غواړي
۴۴۰/۱۰	۱۹۵/۷	په همدې ارتباط څه وضاحت
۵۲۴/۱۰	۲۰۶/۷	مشکور عمل د کوم عمل نوم دی؟
۲۵/۱۱	۲۵۸/۷	ملعون "شجره" کومه يوه ده؟
۸۴/۱۱	۲۹۸/۷	د "شاکلة" معنی
۳۵۵/۱۱	۳۴۹/۷	د "شطط" معنی
۵۰۱/۱۱	۴۱۸/۷	دوه اشتباهگانې
۳۶۶/۱۲، ۱۹۷/۶	۵۰۵/۷	"مشهد" څه صيغه ده؟
۱۷۳/۱۳	۵۶۳/۷	"شقاوة" څه معنی؟
۱۷۳/۱۳	۵۶۳/۷	په همدې ارتباط څه وضاحت
ص	۵۷۳/۷	مشکل المعنی کلام
۴۵/۱	۱۰۶/۸	د مشرکانو د شپږو اشتباهگانو رد
۳۹۶/۲، ۵۲۵/۱، ۴۹۷/۱، ۱۶۱/۱، ۱۲۳/۱	۱۰۷/۸	په همدې ارتباط څه وضاحت
۷۸/۱۳، ۵۵۸/۱۱، ۴۵۰/۹، ۵۴۹/۵، ۷۲/۵	۱۱۵/۸	د څو اشتباهگانو جوابونه
۱۳۳/۱	۱۲۲/۸	"شفقة" څه معنی؟
۲۶۶/۱	۴۱۶/۸	مشکل المراد ایت
۳۱۵/۱	۴۱۷/۸	په همدې ارتباط وضاحت
	۴۴۶/۸	گناه ته اشاعت ورکول هم گناه ده

ص	۱۶۶/۳	تصعيد ڇه معنی؟	۳۱۷-۳۱۵/۱	په همدې ارتباط څه وضاحتونه
	۴۵/۴، ۲۱۸/۳	صديق چاته وايي؟	۳۹۵/۱	د صوم تعريف
	۲۲۰/۳	صالحان څوک دي؟	۳۹۵/۱	په همدې اړه څه وضاحتونه
	۲۲۰/۳	په همدې هکله سوال جواب	۴۰۳، ۴۰۲، ۴۰۱، ۴۰۰، ۳۹۹، ۳۹۷، ۳۹۶	
	۲۲۱/۳	د صالحانو انډيوالي هم نعمت دی	۴۲۴/۱	صبح کاذب او صبح صادق
		ايا د کفارو سره صلحه جائزه ده؟	۵۸/۲	د صدقاتو چندونه
	۳۸۸/۱۱، ۲۲۹/۵، ۲۶۶/۳			ايا کفارو ته د صدقاتو (خيراتونو) ورکړه
	۲۶۷/۳	په همدې باره کښې يوه يادونه	۱۵۹/۲	جائزه ده؟
	۲۵۶/۳	د صلحي تعريف او ډولونه	۳۹۶/۲	مصدق يا شان نزول
	۳۵۷/۳	د صلحي په هکله سوال جواب	۵۴۳/۲	مصيبت مو د خپله لاسه دی
	۳۵۹/۳	صلحه د احاديثو په رڼا کښې	۴۴/۲	صلاة الخوف وپېژنئ
	۴۵۵/۳	د صنم معنی	۳۰۸/۳	د صلاة الخوف صورتونه
	۵۷۵/۳	تصديق څه معنی؟	۳۰۸/۳	د صلاة الخوف کيفيتونه
	۵۷۵/۳	په همدې هکله د وضاحت سوال جواب	۳۰۹/۳	صلاة الخوف په کابل کښې
	۸۴/۴	د تصيد يعنې د ښکار رانه لو ډولونه	۴۵/۲	صلاة المسايقه د کوم لمانځه لقب دی؟
	۸۸/۴	د تصيد يعنې د ښکار ډولونه	۱۳۰/۲	د صدقاتو فضایل
	۹۲/۴	د محرم په لاس تصيد پليت دی	۱۵۳/۲	د صدقاتو ښکاره ورکول
	۱۰۲/۴	صحابه کرام او پوښتنې		د ښکاره صدقاتو (خيراتونو) او پټو صدقاتو
	۱۱۷/۴	دلته کوم صلاة (لمونځ) مراد دی؟	۱۵۴/۲	په باب احاديث
	۲۵۶/۴	صور څه معنی؟	۱۵۴/۲	په همدې هکله د قرآن فيصله
	۲۵۷/۴	په همدې ارتباط څه وضاحتونه	۳۷۵/۲	صرفه يا معجزه
		په مصداق يا تفسير باندې د شان	۴۴۹/۲	صبر څه معنی؟
	۲۷۴/۴	نزول اطلاق	۵۱۰/۲	صحابه کرام او دنيا
	۲۷۴/۴	په همدې ارتباط څه وضاحت	۵۱۱/۲	اصعاد څه معنی؟
	۳۴۶/۴	صغار څه معنی؟	۳۸/۳	د صبر ډولونه
	۳۸۸/۴	ظاهري او باطني معاصي (گناهونه)	۳۸/۳	مصاير څه معنی؟
		په برينده سره صلاة (لمونځ) کول جائز	۴۶/۳	صلاة الرحم واجب دی
	۴۴۹/۴	نه دي	۴۶/۳	په جاهليت کښې صلا الرحم نه وه
	۴۴۹/۴	په همدې ارتباط څه نور وضاحت	۶۵/۳	صدقات څه معنی؟
	۱۱/۵	صعق څه معنی؟	۱۶۲/۳	دلته صلاة په حقيقي معنی سره دی
	۵۴/۵	ايا اصحاب السبت مرتد شوي وه؟		د همدې حقيقي معنی په لحاظ سوالونه
	۵۴/۵	اصحاب السبت درې ډلې شوه	۱۶۳/۳	او جوابونه

علم لري	۵۶-۵۵/۵	په همدې ارتباط څه وضاحتونه
د صاحب معنی	۱۹۸/۷، ۶۹/۵	ایا د کفارو صغیران (ماشومان) جنتیان دي؟
صدق څه معنی؟	۳۰۴/۵	صفوان څوک وه؟
د صادق الوعد مثالونه	۳۲۲/۵	د تصاغرون د کلمې معنی
د صلاة (لمانځه) ضائع کول څه معنی؟	۳۵۵/۵	صاحب یعنی څوک؟
په همدې ارتباط څه وضاحت	۳۵۶-۳۵۵/۵	په همدې اړه څه وضاحت
صلاة (لمونځ) د الله ذکر دپاره	۴۲۷/۵	واړه او غټ صدقات (خیراتونه)
د اصحاب معنی	۴۶۷/۵	دلته فرضي صدقات مطلب دي که نفلي
صبر څه معنی؟	۸۹/۱۰، ۴۶۸/۵	د صلاة معنی
صواف څه معنی؟	۵۰۲/۵	صادقین څوک دي؟
د دواړو خبرو صدق	۵۰۲/۵	صدق (رښتیا) او دروغ
اصحاب الرس څوک وه؟	۵۴۷/۵	د تفسیر دوه صورتونه
د مصانع معنی	۵۴۹/۵	په همدې ارتباط څه وضاحت
د الصور په ارتباط معلومات	۲۵۳/۵	صحابه کرام څه بول عادلان وه
د پخو خښو صنعت	۲۸۳/۵	صدقات څه معنی؟
په همدې ارتباط څه وضاحتونه	۳۸۴/۵	په همدې ارتباط څه وضاحت
د تصعیر معنی		صاحب سر النبي د کوم صحابي لقب
صیاصي څه معنی؟	۴۶۲/۵	دی؟
سليمان الله ته د پیرانو صنعت	۹۱/۶	د صبر معنی
صریخ څه معنی؟	۱۰۵/۶	د نیت او شاهد صدقات
د صائقة معنی	۲۴۸/۶	د صبر جمیل معنی
د اصرار معنی	۳۸۲/۶	د عنوان او غیر عنوان معنوي
د حدود معنی	۴۰۲/۶	د صواعق معنی
د مختصر صیفه	۴۷۷/۶	د صراخ او اصراخ معنوي
د زړونو تصفیه	۵۷۱/۶	صفح څه معنی؟
د صرام او صرم معنوي	۴۹۷/۹، ۵۷۸/۶	د صدغ معنی
د صعود معنی	۲۹۲/۷	صلاة الفجر (د سهار لمونځ) مشهور دی
د شاکر او کفور مصداقونه	۳۴۱/۷	اصحاب الرقیم څوک دي؟
صدی څه معنی؟	۳۵۱/۷	د اصحاب الکهف سبب
تولي اسماني صحيفي	۳۵۵/۷	اصحاب الکهف را بیدار شوه
د اصحاب الفیل قیصه		د اصحاب الکهف په شمیر لږ ګان
تازه مصداق		

ضی

د ضلالت اسباب او په همدې اړه څه
 ۵۰۳-۵۰۱/۱ وضاحتونه
 ۹۵/۲ د اضافت د تعظیم دپاره دی
 ۳۵۷/۲ د خپلو خانونو اضلال (گمراه کول)
 ۱۵۶/۳، ۴۷۷/۲ د اضعاف معنی
 ۴۷۷/۲ په همدې ارتباط څه نور وضاحت
 ۴۷۹/۲ د الضراء او السراء معنای
 ۳۰۴/۳ دلته ضرب څه معنی؟
 ۴۶۳/۴ ضعف څه معنی؟
 ۴۶۳/۴ په همدې ارتباط څه وضاحت
 ۲۹/۵ یوه ضروري خبره
 ۳۵/۵ الله ﷻ خپل تضمین پوره کړ
 ۳۶/۵ په همدې ارتباط څه وضاحت
 ۲۰۷/۵ د الضراء او البتاء د کلمو معنای
 ۴۲/۵ د تضرع معنی
 د کفارو ضلالت (گمراهي) د څارویو څخه
 ۸/۵ زیاته ده
 ۲۴/۵ د مضاهاة د کلمې معنی
 ۲۵/۵ په همدې ارتباط څه وضاحت
 ۳۴/۵ لږ ضحک (خندل) او ډېر ژړل
 ۶۱/۶ ضحک څه معنی؟
 ۸۷/۹ د ضحک (خندا) ډولونه
 ۳۵/۶ د ضلال د کلمې معنی
 ۸/۶ اَضْغَاثُ اخْلَام څه معنی؟
 ۳/۷ د ضعف معنی
 ۴/۷ په همدې ارتباط څه وضاحتونه
 ۵/۷ د ضد معنی
 ۱/۸ ضنک څه معنی؟
 ۸۵/۸ په همدې ارتباط څه وضاحت
 ۵/۸ ضامر څه معنی؟

9

د دې کتاب د ليکلو طريقه ۵/۱.....

د کائناتو د بيان طرز ۵۶/۱.....

يو مطلب ۱۹/۱.....

يو مهم مطلب ۷۲/۸.....

خو مطالب ۱۲۵/۱ ، ۲۳۱/۱ ، ۶۸/۱۱ ، ۱۰۸/۱۱ ، ۱۸۹/۱۱ ، ۲۰۱/۱۱ ، ۲۶۷/۱۱ ، ۲۸۳/۱۱ ، ۲۸۷/۱۱ ، ۲۹۲/۱۱ ، ۳۰۳/۱۱ ، ۳۰۸/۱۱ ، ۳۲۱/۱۱ ، ۴۲۱/۱۱ ، ۴۱۰/۱۱ ، ۹۳/۱۲ ، ۱۲۵/۱۲ ، ۱۵۳/۱۲ ، ۱۷۷/۱۲ ، ۲۲۳/۱۲ ، ۲۴۴/۱۲ ، ۲۵۳/۱۲ ، ۴۱۷/۱۲ ، ۴۲۲/۱۲ ، ۴۸۴/۱۲ ، ۱۷/۱۳ ، ۸۸/۱۳ ، ۹۳/۱۳ ، ۹۹/۱۳ ، ۱۰۷/۱۳ ، ۱۲۰/۱۳ ، ۱۲۷/۱۳ ، ۱۴۲/۱۳ ، ۱۵۱/۱۳ ، ۱۵۴/۱۳ ، ۱۸۹/۱۳ ، ۲۰۵/۱۳ ، ۲۲۲/۱۳ ، ۲۵۲/۱۳

د "طور" معنی ۱۳۲/۱.....

طبیعت خالق نه شي جوړېدلی ۳۳۴/۱.....

د جاهلیت د زمانې طلاقونه ۵۶۹/۱.....

د گناه په لحاظ د طلاق ډولونه ۶/۲.....

د حیض په حالت کښې طلاق ورکونکي ته څه مناسب دي؟ ۶/۲.....

د وقوع په لحاظ د طلاق اقسام ۷/۲.....

رجعی طلاق ۷/۲.....

ط	تطهر* څه معنی؟	۷/۲	خفيف بائن طلاق
۴۸۶/۳	د ايت او حديث تطبيق	۹/۲	غليظ بائن طلاق او د هغه حكم
۵۴۸/۳	په همدې اړه يو سوال جواب		د نكاح څخه د خپلې مطلقې (طلاقې كړې
۵۵۰/۳	اطعام* څه معنی؟	۱۶/۲	شوي بنځې) منعه كول
۶۹/۴	په همدې ارتباط څه وضاحت		ايا مطلقې (طلاقې شوې) بنځې ته سينگار
۷۰/۴	اوسط طعام* كوم يو دی؟	۲۸/۲	جواز لري؟
۷۱/۴	په طعام* كښې كتځ ضرور نه دی	۴۹/۲	دلته كومې مطلقې مرادې دي؟
۷۷/۴	د طعام* معنی	۱۰۳/۲	طاغوت د چا لقب دی؟
۹۳/۴	طيب او خبيث (پاك او ناپاك) برابر نه دي	۱۱۸/۲	طعام او شراب كوم شيان وه؟
۲۹۸/۴	د مغرب نه د لمر د طلوع په باب معلومات	۲۱۳/۲	طاقة* څه معنی؟
۲۹۹/۴	په همدې ارتباط څه وضاحتونه	۳۱۸/۲	په طفوليت كښې د عيسى عليه السلام خبرې
۵۲/۵	كبان هم د الله ﷻ اطاعت كوي	۳۲۴/۲	د ختې طير (مرغه) به والوزي
۱۰۷/۵	طائف* څه معنی؟	۳۲۵/۲	په همدې ارتباط څه نور وضاحت
۱۴۴/۵	د تطهير* معنی	۳۸۷/۲	د طَوْغَا او كَرْهَا تفسيرونه
۱۴۴/۵	په همدې ارتباط څه وضاحت	۴۰۶/۲	دلته كوم طعام* مراد دی؟
۴۲۷/۵	تطوع* څه معنی؟	۴۰۷/۲	په همدې ارتباط زمونږ شريعت
	ايا د نوح عليه السلام طوفان* ټولې دنيا ته	۴۱۷/۲	استطاعت څه ته وايي؟
۱۲۵/۶	شامل وه؟	۱۲۹/۴	دلته د استطاعت* معنی
۱۸۵/۶	طنز* څه معنی؟	۴۲۹/۲	د دوه وو نظرونو تطبيق
۴۴۶/۶	اطراف* څه معنی؟	۵۷۱/۲	طوق* څه معنی؟
۲۲/۷	طَرَاوَة* څه معنی؟	۵۷۱/۲	دا څنگه طوق غاړكی ده؟
۲۲/۷	په همدې ارتباط څه وضاحتونه	۴۴۲/۵، ۱۲۱/۳	د طول* كلمې معنی
۱۹۶/۷	دلته طائر* څه معنی؟	۱۷۲/۳	طعن* څه ته وايي؟
۱۹۷/۷	په همدې ارتباط څه وضاحت	۵۲/۱۲، ۴۵/۶، ۱۷۴/۳	د طغس* معنی
۳۱۱/۷	د اطمينان* معنی	۴۶/۶	په همدې ارتباط څه وضاحت
	د فقيرانو د طرد (شرلو) دپاره د كفارو	۱۷۵/۳	په همدې ارتباط سوال جواب
۳۷۳/۷	بهاني	۱۷۹/۳	يو تطبيق
۳۲/۸	طريقه* څه معنی؟	۱۸۲/۳	د طاغوت* معنی
۲۵۹/۸	دري طوافونه	۳۶۲/۳	د بي عدالتی څخه طلاق بهتر دی
۳۰۸/۸	د طالب او مطلوب مصداقات	۴۶۴/۳	د طبيات* معنی
۳۲۷/۸	طور سيناء* څه معنی؟	۴۷۱/۳	طعام* څه معنی؟
۴۰۸/۸	د طائفة* كلمه د خومره خلكو لقب دی؟	۴۸۵/۳	تطبيق بي اعتراضه نه دی

Scanned with CamScanner

۴	د عبادت دپاره اولنی کونه	۳۰۷/۲	یوه عجیبه نښه
۴۱۰/۲	د عبادت د اولنی کوتې په ارتباط څه وضاحت	۳۱۶/۲	د عیسی ﷺ څخه څلور ډوله تعبیرات
۴۱۰/۲	د "اعتصام" معنی	۳۱۸/۲	عیسی ﷺ وجیه وه
۴۲۳/۲	د جنت "عرض" څه معنی؟	۳۱۸/۲	په طفولیت کښې د عیسی ﷺ خبرې
۴۷۸/۲	په همدې ارتباط څه نور وضاحت	۳۲۶/۲	عیسی ﷺ څومره مړي ژوندي کړي وه
۴۷۹/۲	مؤمنان همېشه عالي دي	۳۲۸/۲	عیسی ﷺ او د خوراک څښاک معلومات
۴۸۷/۲	عجیبې خبرې	۳۲۹/۲	د عیسی ﷺ د حکیمانه خبرو مثالونه
۱۷۴/۲	۵۰۵/۲، ۱۳۸/۵، ۳۰۱/۶، ۳۲۵/۶، ۲۴۵/۶	۲۳۰/۲	د عیسی ﷺ د رسالت دوره
۴۰۱/۹	یوه عجیبه عبرتي خبره	۳۳۲/۲	د عیسی ﷺ هجرت ځای
۵۶۴/۲	ایا ډېر عمر بهتر دی؟	۳۳۶/۲	د عیسی ﷺ په هکله متعددې خبرې
۲۴/۳	د اعمالو څو نمونې	۳۳۹/۲	د عیسی ﷺ تابعان یعنې څوک؟
۵۳/۳	معجزانه عبارت	۳۹۸/۳	د عیسی ﷺ د وژلو دسیسه
۶۲/۳	د عربیت یو بحث	۳۹۹/۳	د عیسی ﷺ په هکله د اشتباه کیفیت
۶۲/۳	په همدې هکله سوال جواب	۴۰۰/۳	په همدې ارتباط یوه تبصره
۷۶/۳، ۷۰/۳	معروف قول څه معنی؟	۱۳۴/۴	عیسی ﷺ په اسمانونو کښې ژوندی دی
۵۳۱/۹	د "معروف" معنی	۴۹۲/۷	د عیسی ﷺ د تولد په هکله معلومات
۱۲۳/۳	"عنت" څه معنی؟	۳۶۹/۲	"عهد" او "یمین"
۱۵۸/۳	"عظیم ملک" څه شی دی؟	۳۷۰/۲	د عهد ماتونې جزاگانې
۲۴۳/۳	د اعجاز یو چلنج	۳۸۲/۲	درې ډوله عهدونه
۲۴۴/۳	په همدې باره کښې یوه یادونه	۵۳۸/۴	دلته کوم عهد مراد دی؟
۴۳۴/۳	د اعیانی خویندو حالات	۵۶۳/۴	"یَمَّا عَهْدَ عِندَکَ" څه معنی؟
۴۳۴/۳	د علای خویندو حالات	۶۴/۵	د "عالم الذر" عهد حقیقي دی
۴۴۰/۳	د "عقد" معنی	۶۵-۶۴/۵	په همدې ارتباط څه وضاحت
۴۲۰/۸، ۵۰۱/۳	تعزیر څه معنی؟	۶۷/۵	د "عالم الذر" د عهد د اخستلو ځای
۵۴۷/۳	ایا دنیاوي عقوبات اخروي کفارات دي؟	۶۷/۵	دغه عهد ولې په دغه لقب سره ملقب شو
۸/۳	په عصیان باندې رضا کېدل د اشتراک معنی ورکوي	۶۸/۵	د همدغه عهد په ارتباط څه نور وضاحت
۱۳۲/۳	د معاصیو ډولونه	۱۳۰/۷	"عهد" څه معنی؟
۱۳۴/۳	په همدې ارتباط یوه تبصره	۵۴۳/۷	دلته د "عهد" معنی
۱۳۴/۳	په معاصیو کښې هم تفاوت شته	۳۷۵/۲	"معجزه" یا "صرفه"
۱۳۴/۳	په همدې ارتباط سوال جواب	۳۷۸/۲	"عباد" د څه شي جمعه ده؟
		۳۷۹/۲	د علماء سوء ډولونه
		۴۰۷/۲	یوه بله معجزه

ع	په همدې ارتباط څه وضاحت	۱۳۵/۳	د معاصيو د مغفرت اسباب
۴۰۱/۵	يوه عجيبه اشاره	۳۲۰/۳	د معاصيو نومونه
۵۵۳/۴	په همدې ارتباط څه وضاحت	۱۷۹/۱۲، ۵۲۷/۴، ۸۷/۴	نمود څه معنی؟
۵۵۳/۴	د فرعونيانو د معبود په هکله سوال جواب	۱۰۶/۴	د بحيره، سانبه، وصيله او حام تعريفونه
۵۵۴/۴	د موسی عليه السلام نهه معجزات		د شاهد، مقر، مدعي، مدعی عليه او
۳۱۹/۷، ۵۴۱/۴	د معجزاتو تفصيل څه معنی؟	۱۱۴/۴	مرکزي تعريفونه
۵۶۲/۴	په همدې هکله يوه تبصره	۱۱۸/۴	عشور څه معنی؟
۵۶۲/۴	عجله څه معنی؟	۱۷۹/۴	عقلونه يو برابر نه دي
۲۴/۵	په پخوانيو اسماني کتابونو کې د محمد	۲۱۹/۴	دنیا پرستان فقيري عيب گڼي
علامات	د دنيا ټول عمر فقط الله تعالی ته معلوم دی	۲۲۵/۴	عصيان (گناه کول) په جهالت سره
۳۸/۵	د کمونستانو عقیده	۲۲۸/۴	په عجله سره کفارو کوم شيان غوښتل
۹۱/۵	اعناق څه معنی؟	۲۲۸/۴	په همدې ارتباط څه وضاحت
۱۳۰/۵	په همدې ارتباط څه وضاحتونه	۲۴۳/۴	پاسني او لاندېني عذابونه
۱۴۷/۵	معجزانه فتحه	۲۸۵/۴	د الله تعالی د شان سره مناسب تعظيم
۱۴۷/۵	په همدې ارتباط څه وضاحت	۲۹۲/۴	د عبد الله بن ابي السرح قيصر
۱۵۲/۵	څلور ډوله معلومات		ظاهري او باطني معاصي (گناهونه) کوم
۱۵۲/۵	معجزانه فتحه همېشه نه وي	۳۳۹/۴	دي؟
۱۵۸/۵	په همدې ارتباط څه وضاحتونه	۳۴۹/۴	د معشر د کلمې معنی
۲۲۴/۵	د عباس عجيبه قيصر	۳۷۰/۴	د مغروشات او غير مغروشات معناوي
۲۲۶-۲۲۴/۵	د مسجد حرام په نزد معاهده کومه يوه ده؟	۳۸۲/۴	يوه معجزه
۲۴۶/۵	عمره او عماره څه معنی؟	۳۸۲/۴	په همدې اړه څه وضاحت
۲۷۸/۵	د عشيرة معنی		د قيامت په يوې علامې سره د توبې
۱۹۲/۵	په همدې ارتباط څه وضاحت	۳۹۶/۴	دروازه بندېږي
۱۵۶/۹، ۳۰۰/۵	دېروالي په تعجب کې واچول	۳۹۸/۴	په همدې ارتباط څه وضاحت
۱۵۷/۹	په همدې ارتباط څه وضاحت	۴۲۱/۴	معاش څه معنی؟
۳۰۵/۵	غيلة څه معنی؟	۴۳۸/۴	د خپل عورت پټول فطري شی دی
۳۰۵/۵	عزير څوک دی؟	۵۰۹/۴	عاديان جسيم خلک وه
۳۱۳/۵	عاملينو څخه څوک مطلب دي؟	۵۱۰-۵۰۹/۴	په همدې هکله څه وضاحتونه
۳۲۳/۵	ايا په كفائي فرض عبادت باندې اجرت	۳۶۳/۵، ۵۳۲/۴	غفور څه معنی؟
۳۸۵/۵	جائز دی؟	۱۶۵/۱۱	انتقام او عفوه
۴۱۰/۵	عدن څه معنی؟	۱۶۸، ۱۶۷/۱۱	په همدې اړه څه وضاحت
		۴۰۱/۵	چاته عفوه وکړی شوه؟

۴	د "معقات" معنی	معدوران د تبوک د غزا په ارتباط
۲۹۲/۶	د دوزخ عنق (غارہ)	ژرېدونکي وه
۴۷۰/۶	د کفارو په گومان د هغوی نېک "اعمال"	د نبي کریم ﷺ عادت وه
۴۷۷/۶	کوم دي؟	د "اعراب" د کلمې معنی
۵۲۴/۶	يو نحوي تعريب	د نېک او بد عمل د خلط معنی
۵۷۷/۶	"عضین" څه معنی؟	په همدې ارتباط څه وضاحت
۲۵/۷	"علامات" څه معنی؟	تعجب څه ته وايي؟
۶۴/۷	په اعراب کښې دوه نظره	په همدې ارتباط څه وضاحت
۶۴/۷	په همدې ارتباط څه وضاحت	د بنمنان پرې اعتراض نه شي کولی
۹۲/۷	د "عرش" معنی	ايا ستاسو علم د الله ﷻ د علم څخه زیات
۹۴/۷	د غسلو (شاتو) مختلف ډولونه	دی؟
۹۴/۷	غسل (شات) د هر مرض دوا ده	د فرمايشي معجزې عدم نزول
۹۷/۷	د انسان د "عمر" مراتب	دنياوي عمر به کفارو ته قليل څرگند شي
۹۸/۷	"ارذل عمر" کوم عمر دی؟	په همدې ارتباط څه وضاحت
۱۶۳/۷	په عقائدو کښې ټول پیغمبران متحد دي	په نفلي عبادت کښې درجات لوړه پرې
۱۸۲/۷	ايا د معراج څخه انکار کفر دی؟	"عرش العظیم" په اوبو باندې وه
۱۷۸/۷	د اسراء او معراج په اړه څه معلومات	د "اعین" معنی
۲۱۵/۷	د عقوق الوالدین معنی	"عوق بن عنق" نجات نه دی موندلی
۲۳۵/۷	د مشرکانو شرکي عقیده	هر پیغمبر معجزات درلوده
۸۷/۸، ۲۷۸/۷	اعمی (ړوند) په دوه ډوله دی	د "اعتري" معنی
۲۷۹/۷	په همدې ارتباط څه وضاحت	"عادیان" په کوم ډول عذاب سره هلاک
۳۶۹/۷	دوه د تعجب صیغې	شوي دي
۴۵۹/۷	ډېر خطرناک عصیان کوم یو دی؟	"عنید" څه معنی؟
۴۸۰/۷	د "عتیا" معنی	د "استغفر" کلمه د اشتقاق په لحاظ
۲۵۷/۱۱، ۵۱۲/۷	د "اعتزال" معنی	"عقر" څه معنی؟
۶۱/۸	عجیبه بنديخانه	د "عذاب" څخه د خلاصون اسباب
۶۲/۸	عجل (خوسکی) وسوزېد او ذوب نه شو	"عصبة" څه معنی؟
۱۳۶/۸	د "عجل" معنی	"عشاء" څه معنی؟
۱۳۷/۸	په همدې ارتباط څه وضاحت	په "عشق" کښې څوک اول نمره شوه؟
۷۴/۸	"عتو" څه معنی؟	"عیر" څه معنی؟
	پیغمبران علیهم السلام د گناهونو څخه په "عصمت"	د عین (سترگو) سپېدل څه معنی؟
۸۲/۸	کښې دي	

ع.ع

۳۳۵

موضوعي محتويات

- د تذکر "عمر" کوم عمر دی؟ ۲۵۰/۱۰
- د "عراء" معنی ۴۰۲/۱۰
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۴۰۲/۱۰
- "عريض" څه معنی؟ ۱۱۶/۱۱
- د "عتل" معنی ۲۶۶/۱۱
- "عاق" د چا لقب دی؟ ۳۱۹/۱۱
- د "عارض" معنی ۳۲۷/۱۱
- د "عي" معنی ۴۹۱، ۳۴۰/۱۱
- د "تعارف" معنی ۴۷۲/۱۱
- د "عين" معنی ۵۶۲/۱۱
- د "تعاطی" معنی ۴۹/۱۱
- د "عبرت" او "اعتبار" معنی ۲۰۷/۱۲
- د "حکو" عدد "اوه" دی ۳۳۹/۱۲
- د "معارض" معنی ۴۴۱/۱۲
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۴۴۲/۱۲
- د "عزة" معنی ۴۵۱/۱۲
- يوه بله معجزه ۵۱۱/۱۲
- د "عشار" معنی ۵۰/۱۳
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۵۰/۱۳
- د "علق" معنی ۱۸۶/۱۳
- د "تعليم" ډولونه ۱۸۶/۱۳
- د "عهن" معنی ۲۲۲/۱۳
- د "عصر" معنی ۲۳۴/۱۳

ع

- "غيب" څه معنی؟ ۲۳۳/۴، ۳۱/۱
- "غلف" څه معنی؟ ۱۶۸/۱
- اعتباري تغاير په شريعت کښې مقبول دي ۲۳۳/۱
- په کمزوري کښې غلبه ۷۶/۲
- د "غي" معنی ۱۰۳/۲
- "مغفرت" څه معنی؟ ۱۳۶/۲
- غزاگانې او ملانک ۴۶۸/۲

- ۹۴/۸.....
- عظيمه دائمي معجزه ۱۶۸/۸
- عاقبت په متقيانو پورې اختصاص لري ۱۹۹/۸
- د مفهوم عموم ته اعتبار دی ۲۷۶/۸
- څلور ډوله عبادت ځايونه ۲۹۲/۸
- "عقيم" د کومې ورځې لقب دی ۳۴۳/۸
- عجيبه بې انصافي ۴۷۱/۸
- د "عورت" تعريف او ډولونه ايا د زنانه وو مخونه او لاسونه په عورت
- کښې شامل دي؟ ۴۷۳/۸
- په همدې ارتباط وضاحتونه ۴۷۶-۴۷۴/۸
- "عالم" څه معنی؟ ۵۵۹/۸
- ډېر بهتر علاج او تداوي ۵۷۴/۸
- "عَنَو" څه معنی؟ ۶/۹
- د "غض" يا "غَضِيض" معناوي ۱۱/۹
- "عِبء" څه معنی؟ ۶۳/۹
- د "اعجم" يا "اعجمي" معناوي ۱۴۹/۹
- د "عزل" معنی ۱۵۴/۹
- د "عفريت" معنی ۲۰۷/۹
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۲۰۷/۹
- د "عدل" يا "عدول" معنی ۲۳۴/۹
- د عاقبة "ل" کوم دی؟ ۲۷۵/۹
- په علم قرائت کښې معانقه څه ته وايي؟ ۳۱۳/۹
- "معاد" څه معنی؟ ۳۸۱/۹
- د "عنکبوت" معنی؟ ۴۲۳/۹
- استعاب څه معنی؟ ۵۰۹/۹
- د "عورة" معنی ۲۲/۱۰
- د "تعريق" معنی ۲۸/۱۰
- "عين القطر" څه معنی؟ ۱۵۸/۱۰
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۱۵۸/۱۰
- د "معشار" معنی ۲۰۰/۱۰
- شرعي عقیده د پرښتو په ارتباط ۲۱۳/۱۰
- علماء څوک څوک دي؟ ۲۴۰/۱۰

موضوعي محتويات

۵۱۱/۲	د غم د پاسه غم	د "غنیمه" معنی	۱۹۰/۵
۵۳۶/۲	د "غلول" معنی	نن ورځ او غداران (تګان)	۲۲۳/۵
	د غنیمت د مالونو څخه د استفادې په	"غار" څه معنی؟	۲۵۲/۵
۵۳۷/۲	ارتباط يوه مسئله	د "غارمین" معنی	۲۸۹/۵
۵۶۷/۲	ایا علم غیب پیغمبرانو پورې مختص دی؟	"مغرم" څه معنی؟	۴۵۶/۵
۵۴۸/۹	علم غیب په الله ﷻ پورې اختصاص لري؟	کافر ته د مغفرت غوښتل	۴۹۰/۵
۵۴۹/۹	په همدې ارتباط څه وضاحت	په همدې ارتباط څه وضاحت	۴۹۰/۵
۳۲۴/۹	د غیبی معلوماتو درې گروپونه	"غني" څه معنی؟	۵۶۳/۵
۳۰/۳	د غفران غوښتنې په هکله سوال جواب	د "غمة" تفسیر	۲۷/۶
۳۱۳/۳	د غلا يوه قيصه	"غیض" څه معنی؟	۱۳۱/۶
۳۱۴/۳	په همدې ارتباط يوه تبصره او شرحه	د غضبي ډبرو علامات	۱۷۵/۶
	هیڅکله کفار په مؤمنانو غلبه نه شي	د "غیابت الجب" معنی	۲۳۸/۶
۳۷۶/۳	موندلی، په همدې هکله سوال جواب	د "غیب" د کلمې تفسیرونه	۲۳۳/۶
۳۷۷/۳	په همدې هکله تبصره	د "اغلال" معنی	۲۸۵/۶
۳۳۶/۳	د څارویو غوږونه پرې کول	د الله ﷻ د پلوه د یو قوم د حالت تغیرول	۲۹۴/۶
۴۲۱/۳	"غلو" څه معنی؟	په دنیا کښې د غرونو شمېر	۲۵/۷
۵۰۳/۳	"غراء" څه معنی؟	د "مغادرة" او "غدر" معنی	۳۹۲/۷
۴۸۲/۳	غسل الرجلین (د پښو وینځل) فرض دي	دلته د "غلام" مصداق	۴۱۹/۷
	غسل المرفقین (د څنگلو وینځل) فرض	د "غلام" د وژلو ډول	۴۱۹/۷
۴۸۰/۳	دي	په همدې ارتباط څه وضاحت	۴۲۹-۴۲۸/۷
۴۸۷/۳	د غسل او اوداسه حکمتونه	د "غشاء" معنی	۳۵۱/۸
۲۶/۴	د "غلل" معنی	ایا په حد کښې "تغریب" شامل دی؟	۴۰۹/۸
۲۷/۴	"غَلَّتْ اَیْدِیْهِمْ" څه معنی؟	د حد د "تغریب" نظائر	۴۱۱/۸
۲۱۶/۴	د "غیب" ډولونه	په همدې ارتباط څه وضاحتونه	۴۱۵-۴۱۲/۸
۲۲۱/۴	د "غداة" او "عشی" معناوې	د "غمام" تفسیر	۱۱/۹
۲۳۴/۴	په همدې ارتباط څه وضاحتونه	"غرام" څه معنی؟	۵۰/۹
۴۹۳/۴	د "غمرات" معنی	د "غائبة" معنی	۲۴۵/۹
۳۶۱/۸	د "غمره" معنی	د "غرور" معنی	۵۴۶/۹
۴۶۸/۴	د "غل" د کلمې معنی	"غول" څه معنی؟	۲۵۴/۱۰
۵۳۰/۴	"غنی" څه معنی؟	په جهاد کښې غلبه مؤمنانو پورې	
۱۴۰/۵	د "غوث" معنی	خاصه ده، په همدې ارتباط څه وضاحت	۴۱۴/۱۰
۱۷۷/۵	استغفار د الله ﷻ د عذاب څخه نجات دي	د "غیبت" تعریف او ډولونه	۴۶۶/۱۱

[illegible]

Downloaded from: bawarketabtoon.com

۵۳/۶	د فرعون د دنيا څخه کافر نه شوی دی	۵۷۴/۳	د وضاحت سوال جواب
۵۴/۶	د فرعون د لاش په هکله معلومات	۵۷۴/۳	د وضاحت پوښتنه
۷۶/۶	د فصلت معنی	۵۷۸/۳	د ظلم فرق
۱۸۱/۶	د فقه لغوي معنی	۵۸۲/۳	د ښه او ښه حاج فرق
۴۰۸/۷، ۲۷۲/۶	د فتنی کلمې معنی	۵۸۳/۳	د وضاحت سوال جواب
۲۸۰/۶	د فتيان څه معنی؟	۹/۴	د فتنه او الهي امر څه فرق لري؟
۳۲۱/۶	د فقد څه معنی؟	۳۰/۴	د مداوة او بغضاء څه فرق لري؟
۳۳۸/۶	د تفتو د جملې معنی	۵۸/۴	د قبض څه معنی؟
۵۶۲/۶	د فراست معنی	۱۴۳/۴	د خلق او جعل څه فرق لري؟
۸۲/۷	د مفرطون معنی	۱۵۷/۴	د کار فیصله کېدل څه معنی؟
۹۰/۷	د فرث معنی	۱۶۵/۴	د قاطر معنی او هم قیصه
۱۱۳/۷	د أثاث او متاع فرق	۳۹/۶، ۵۱۷/۵، ۱۷۶/۴	د فتنه معنی
۲۲۳/۷	د فاحشه (زنا) بده لاره ده	۱۶۳/۵	د فتنه څه معنی؟
۱۳۱/۷	د تاکید او توکید فرق	۱۶۵-۱۶۴/۵	د همدې ارتباط څه وضاحت
۱۷۸/۷	د اسراء او معراج فرق	۲۹۴/۴	د قرادی کلمه څه معنی؟
۲۶۴/۷	د استفزاز معنی	۳۲۲/۴	د قلب او قواد فرق
۲۷۷-۲۷۶/۷	د همدې ارتباط څه وضاحت		د فرعون څخه د موسی غوښتنې
۲۷۸/۷	د قتیل څه معنی؟	۵۶۴/۴، ۵۴۰/۴	
۲۸۳/۷	د افتنان څه معنی؟	۵۵۹/۴	د فرعونیانو بدفالي نیول
۳۷۴/۷	د فرط معنی	۵۱۴/۷، ۳۹/۵	د رسول او تبي تر منځ فرق
۴۶۰/۷	د فردوس څه معنی؟	۵۱۵/۷	د همدې ارتباط څه وضاحت
۴۶۱/۷	د همدې ارتباط څه وضاحت	۶۰/۵	د خلف او خلف تر منځ فرق
۴۹۷/۷	د فري څه معنی؟	۱۱۰/۵	د استماع او انصات تر منځ فرق
۴۹۸/۷	د همدې ارتباط څه وضاحت	۲۰۶/۵	د قتل څه معنی؟
۱۴/۸	د قتون معنی	۲۴۴/۵	د قديو اندازه
۵۵۱/۱۰، ۴۲/۸	د دې زمانې فرعون		د فقير د مسکين څخه په څه شي جدا کېږي؟
۴۶۳/۱۲، ۱۳۰/۸	د فحج معنی	۳۸۵/۵	
۱۳۱/۸	د فلک معنی	۵۶۲/۵	د دنيا د فانیتوب یو مثال
۱۸۹/۸	د فرج څه معنی؟	۵۸۰/۵	د تفصیل الکتاب څه معنی؟
۱۸۹/۸	د همدې ارتباط څه وضاحت	۴۴۴/۸، ۹/۶	د افاضه څه معنی؟
۴۸۸/۱۱، ۳۲۳/۸	د فروج معنی	۴۴۵، ۴۴۴/۸	د همدې ارتباط څه وضاحتونه
۲۶۲/۹، ۱۹۹/۸	د قزع معنی		

ف، ق

۲۵۸/۱۳

۲۸۴/۱۳

ق

متبادر تفسیر ۲۵۸/۱۳
 "فلق" څه معنی؟ ۲۸۴/۱۳

د قرآن کریم نزول او جمعہ کول ۱۰/۱
 د قرآن کریم اعداد ۱۱/۱
 د قرآن کریم نومونه ۱۲/۱
 د قرآن کریم ځینې ماثور فضائل ۱۳/۱
 د قرآن کریم هدایت ۲۰/۱
 د قرآن کریم توقیر ۱۹۱/۱
 قرآن کریم او زمونږ زمانه ۴۸۶/۱
 قرآن کریم متشابہ او محکم دی ۲۲۷/۲
 قرآن کریم او نور کتابونه ۳۷۴/۲
 قرآن کریم چاته نازل شوی دی؟ ۳۷/۴
 د قرآن کریم په نسبت د اورېدونکو ډولونه ۱۵۹/۵
 د قرآن کریم د اثراتو مثال ۵۱۷/۵
 د قرآن کریم چلنج ۵۸۰/۵
 په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۵۸۲-۵۸۱/۵
 قرآن کریم اشرف کتاب دی ۲۲۴/۶
 د "قرآن" د کلمې معنی ۴۲۶/۶
 د قرآن کریم د هېرولو په اړه یوه مسئله ۸۸/۸
 قرآن کریم ثقیل کتاب دی ۴۹۹/۱۲
 په همدې ارتباط څه وضاحت ۵۰۰/۱۲
 د "مقطعات، متشابہات" معناوي ۲۸/۱
 قاعده څه معنی؟ ۲۵۰/۱
 د قبول یو مثال ۲۵۳/۱
 د قبلي د تحویل په ارتباط څو مقدمات ۲۷۳/۱
 د قبلي د تحویل ځینې اړونده احادیث ۲۸۵/۱
 په همدې ارتباط وضاحتونه ۲۷۶/۱
 ۲۹۸/۱، ۲۹۳/۱، ۲۸۷-۲۸۵/۱، ۲۷۷-
 تقلید څه ته وايي؟ ۳۵۱/۱
 په همدې ارتباط د وضاحت پوښتنه ۳۵۱/۱

د "حرمت الله" او "شعائر الله" تر منځ فرق ۲۶۳/۸
 په همدې ارتباط څه وضاحت ۲۹۰/۸
 "افلاح" څه معنی؟ ۳۲۰/۸
 په همدې ارتباط څه وضاحت ۳۲۳/۸
 "خرج" او "خراج" څه فرق لري؟ ۳۷۴/۸
 د "لعنت" او "غضب" تر منځ فرق ۴۳۱/۸
 په همدې ارتباط څه وضاحت ۴۵۵/۸
 د فرعون کفري عقیده ۸۲/۹
 د "فاره" معنی ۱۳۱/۹
 غوره تفسیر ۱۶۷/۹
 د "فوج" معنی ۲۵۷/۹
 "فراغ" څه معنی؟ ۲۷۹/۹
 دلته د "فرض" معنی ۳۸۰/۹
 د تسبیح او تحمید فضائل ۴۶۴/۹
 د "فطرة" په هکله اوږد بحث ۴۷۵/۹
 دلته د "الفتح" معنی ۵۷۷/۹
 د "فضل" معنی ۱۵۵/۱۰
 د "فوت" معنی ۲۰۶/۱۰
 د "فواق" معنی ۴۲۸/۱۰
 د داود عليه السلام د "فصل الخطاب" معنی ۴۳۴/۱۰
 په همدې ارتباط څه وضاحتونه ۴۴۱/۱۰-۴۴۳
 د "تفصیل" معنی ۶۱/۱۱
 غیر مناسب تفسیرونه ۱۵۸/۱۱
 په همدې ارتباط څه وضاحت ۱۵۸/۱۱
 "فکاهه" څه معنی؟ ۵۴۹/۱۱
 غوره تفسیر ۱۲۱/۱۲
 "تفکة" څه معنی؟ ۱۲۱/۱۲
 د "فدية" معنی ۱۵۱/۱۲
 د "مفتون" معنی ۳۸۸/۱۲
 د "فتحة" معنی ۱۲/۱۳
 د "فجر" معنی ۶۱/۱۳

ق	موضوعي محتويات
۲۴۸/۲..... قنطار* څه معنی؟	۳۸۱-۳۷۸/۱..... معنی او په همدې اړه څه
۲۴۹/۲..... په همدې ارتباط څه وضاحت	۳۸۲/۱..... وضاحتونه
۲۹۷/۲..... حسنه قبول څه معنی؟	۳۸۴-۳۸۲/۱..... جائز قتلونه څو دي؟
۳۱۳/۲..... د 'اقلام' څخه څه شی مراد دی؟	په همدې ارتباط څه وضاحت
۳۶۸/۲..... د 'قنطار' او 'دینار' معناوې	د قماربازی د تحریم تدریج او په همدې اړه
۴۱۳/۲..... مقام ابراهیم (علیه السلام) د کوم ځای نوم دی؟	څه وضاحتونه
۲۲۴/۲..... د مقام په لحاظ څه تحقیق	عجیبې قیصې
۹/۳..... 'قربان' څه معنی؟	۱۶۷/۲، ۳۹/۲، ۵۶۴/۱، ۳۲۷/۳، ۲۰۹/۳، ۱۹۵/۳، ۵۶۸/۲، ۳۲۷/۲
۱۰/۳..... د بني اسرائيلو قرباين	۵۷۸/۳، ۵۶۲/۳، ۵۵۵/۳، ۴۴۴/۳، ۴۲۴/۳
۲۷/۳..... د قیامت په ورځ څوک شرمندہ دي؟	۲۷۸/۴، ۲۳۵/۴، ۲۰۵/۴، ۶۳/۴، ۲۸/۴
۱۴۴/۳..... د 'قوام' معنی	۱۰۲/۵، ۴۸۸/۴، ۴۵۱/۴، ۳۸۳/۴، ۳۱۸/۴
په همدې اړه یوه پوښتنه او د هغې جواب	۸۳/۶، ۴۵۵/۵، ۳۳۳/۵، ۵۲۰/۳، ۱۷۶/۵
۲۵۳/۳..... 'مقیّت' څه معنی؟	۲۲۳/۷، ۹۳/۷، ۴۱/۷، ۲۳/۷، ۵۲۵/۶
د عربیت قانونونه	۵۴۵/۱۱، ۲۰۹/۱۱، ۴۳/۱۰، ۲۴/۱۰، ۳۱۲/۹
۴۳۵/۳، ۴۰۷/۳، ۳۵۰/۳، ۳۲۱/۳، ۲۶۹/۳	داد کومې زمانې او کوم ځای قیصه ده؟
۲۸۱/۴، ۲۷۰/۴، ۲۵۵/۴، ۴۱/۴، ۳۸/۴	د موسی (علیه السلام) او د هارون (علیه السلام) د وفات
۳۶/۵، ۳۱۵/۴، ۳۰۶/۴	قیصه
د عربیت قاعدې	۵۲۸/۳.....
۳۹۶/۵، ۱۸۴/۴، ۲۲/۴، ۴۱۴/۳، ۴۱۴/۳.....	د غلط تاویل یوه قیصه
۲۷۲/۳..... د 'قتل' ډولونه او حکمونه	۷۷/۴.....
۲۷۲/۳..... قتل عمد	۵۰۵/۴.....
۲۷۳/۳..... قتل شبه عمد	د پخوانیو د قیصو گټه
۲۷۳/۳..... قتل الخطاء في الاراده	۳۵۴/۵.....
۲۷۳/۳..... قتل الخطاء في الفعل	د نبی کریم (ص) د هجرت قیصه
۲۷۴/۳..... قتل شبه خطاء	۴۲۲/۵.....
۲۷۴/۳..... قتل بالتسبیب	د ثعلبه قیصه
۲۷۸/۳..... د قتل عمد جزا	د عجیبې بند پخوانې قیصه
۲۷۹/۳..... د قتل عمد په باره کښې احادیث	۸۴/۶.....
۲۷۹/۳..... ایا په قتل عمد سره سړی کافر کېږي؟	د یوه چنګې قیصه
۲۸۰/۳..... په همدې هکله د اول مشکل حل لاره	د پیغمبرانو د قیصو حکمتونه
۲۸۳/۳..... په همدې هکله د دوهم مشکل حل لاره	ایا دا قیصه ده که تمثیل؟
۲۸۴/۳..... ایا د مقتول حق پاتې دی؟	د سعد بن ابی وقاص* د اسلام راوړلو
	لبسه
	توره څه معنی؟
	د قنوت معنی
	قبوم څه معنی؟
	د ابو مسلم د قول رد
	د قرض غلامان

۱۴۸/۵۹۶، ۱۰/۵	په قسم سره د شریعاتو ثبوت	۳۰۵/۳	موضوعي محتويات
۵۶۱/۶	د نبی کریم ﷺ په عمر باندې قسم	۳۰۵/۳	قصر: څه نه وايي؟
۲۱/۱۳	پنځه قسمونه په پنځو کلماتو سره	۳۰۵/۳	قصر: د کمیت په لحاظ
۱۴۹/۴	د مقام څه تحقیق	۳۰۶/۳	ایا په مسافر باندې د لمانځه قصر (لنډول)
۱۵۱/۴	قرن: څه معنی؟	۳۰۶/۳	واجب دی؟
۱۶۷/۴	د قیامت د ورځې لویه کامیابي	۳۰۷/۳	په همدې هکله سوال جواب
۱۶۸/۴	قهر: څه معنی؟	۳۰۷/۳	قصر د کیفیت په لحاظ
۱۸۳/۴	د قیامت په ورځ به څرگند شي	۳۲۸/۳	په همدې باره کښې یوه تبصره
۲۹۱/۱۰، ۲۴۵/۴	د مستقر معنی	۳۳۴/۳	د یوه جنایتکار عاقبت
۲۹۲/۱۰	په همدې ارتباط څه وضاحتونه	۴۰۸/۳	پنځه قسمونه
۲۸۰/۴	د جهاد دپاره بل قوم څوک دی؟	۲۲۵/۴	د دې قانون نظایر
۲۸۰/۴	اقتداء: څه معنی؟	۴۴۷/۳	د عربیت څو قواعد
۳۲۲/۴	د تقلب معنی		قلاند: څه معنی؟
۳۲۲/۴	د قلب او فواد فرق		الله ﷻ ستاسو څخه د یو قوم لاسونه لنډ
۳۲۵/۴	د قبلا د کلمې معنی	۴۹۴/۳	کره
	دلته د قوم آخرین څخه څوک مطلب	۵۱۸/۳	مقدسه څمکه کومه څمکه ده؟
۳۵۷/۴	دي؟	۵۱۸/۳	په همدې ارتباط څه وضاحت
۴۱۵/۴	قیلوله: څه معنی؟	۲۹۵/۳	قبض الروح (د څنګدن حالت)
۴۴۳/۴	د قبيلة معنی		د قریان د وړاندې کولو باعث او په
۴۹۶/۴	اقلال: څه معنی؟	۵۳۶-۵۳۲/۳	همدې هکله وضاحتونه
۴۹/۵	دلته قریه: څه معنی؟	۵۶۱/۳	د لاس قطعه د مړوند څخه
۲۲۴/۶، ۷۴/۵	قصص: څه معنی؟	۵۶۲/۳	په غلا کښې اولنۍ قطعه شوی لاس
	قراءة خلف الامام حکم او په همدې ارتباط	۵۷۷/۳	قفینا: څه معنی؟
۱۱۱/۵	څه وضاحت	۵۸۴/۳	د چنگیز خان قانون
۱۷۶/۵	د النضر بن الحارث د قتل قصه	۱۳/۴	یوولس قبیلې مرتدې شوې
۲۰۲/۵	په خوب کښې قلیل (لږ) ښکاره شوه	۳۲/۴	اقامة: څه معنی؟
۲۱۶/۵	نه بدلېدونکې قانون	۵۴۳/۹، ۳۳/۴	د اقتصاد معنی
۲۱۷/۵	په همدې ارتباط څه وضاحت	۵۲/۴	قیس: څه معنی؟
۲۲۶/۵	قوة: څه معنی؟	۶۶/۴	قسم کول: خاص د الله ﷻ په نامه
۲۲۷-۲۲۶/۵	په همدې ارتباط څه وضاحتونه	۶۶/۴	په همدې ارتباط څه وضاحتونه
۳۲۰/۵	د یوه نفر د جزیې مقدار (اندازه)	۶۷/۴	ایا په قسم کښې توریه اثر لري؟
۳۲۵/۵	قَاتِلُهُمُ اللهُ: څه معنی؟		د ان شاء الله کلمات د قسم د انعقاد
		۶۸/۴	مخه نیسي

۴۲۸/۷..... د "قفو" معنی او څه اړونده وضاحت	۳۴۳/۵..... د قمرې کال شروع
۳۱۰/۷..... د "قبیل" معنی	۳۴۵/۵..... د قمرې او شمسي کلونو ترمنځ فرق
۳۱۶/۷..... د "قتار" معنی	۳۴۵/۵..... په همدې ارتباط څه وضاحت
۳۳۷/۷..... د "قیما" د کلمې اعراب او تفسیر	۳۷۶/۵..... "قبیل" څه معنی؟
۴۲۳/۷..... دلته کومه قریبه (بنار) مطلب ده؟	۵۲۶/۵..... "قدیم صیّدی" څه معنی؟
۴۴۹/۷..... د "قطر" معنی	۵۶۶/۵..... "قتر" څه معنی؟
۴۹۳/۷..... د "قصیا" معنی	۴۷۰/۶، ۲۶/۶..... د "مقام" معنی
۵۷۰/۷..... د "قبس" معنی	۲۷/۶..... "قضاء" وپېژنی
۱۰۱/۸..... د "اقتراب" معنی	۲۱۱/۷..... د "قضاء" معنی
۱۰۱/۸..... په همدې ارتباط وضاحت	۴۴۲/۶..... د الهي "قضاء" ډولونه
۱۸۸/۸..... د "قدر" د تنګۍ په معنی هم	۴۴۴-۴۴۲/۶..... په همدې ارتباط څه وضاحتونه
۴۱/۱۳..... د "تقدير" د کلمې تفسیر	۴۴/۶..... د "قبلة" معنی
۱۹۶/۱۳..... د "قدر" معنی	۴۴/۶..... په همدې ارتباط څه وضاحت
۲۴۶/۸..... د "مقامع" معنی	۱۳۰/۶..... د "اقلع" معنی
۳۴۸/۸..... د "قرنا آخرین" څه معنی؟	۹۳/۱۱، ۲۰۴/۶..... "استقامة" څه معنی؟
۴۲۴/۸..... په "قذف" باندې سړی فاسق ګرځي	۲۳۷/۶..... یوه صرفي قاعده
۲۰۸-۲۰۲/۱۰..... د "قذف" څه معنی	۳۳۳/۶..... دلته د "القربة" معنی
۸/۹..... د "مقیل" معنی	۴۲۷/۶..... د "تقطیع" معنی
۶۱/۹..... "قرة" څه معنی؟	۴۲۹/۶..... د "قارعة" معنی
۱۳۷/۹..... د "قلی" یا "قلاء" معنی	۵۷۴/۶..... "مُقسِمین" څه معنی؟
۲۳۴/۹..... د "قرار" څه معنی؟	۵۹/۷..... د "تقلب" معنی
۳۲۱/۹..... د "قبح" څه معنی؟	۷۷-۷۶/۷..... د لور قتلونې ډولونه او څه وضاحت
۳۷۲/۹..... د قارون کور هم خسف شو	۱۷۲/۷..... په قصاص کېنې مثلیت ضرور دی
۳۷۳/۹..... د قارون په هکله څه معلومات	۱۸۲/۷..... "اقصى" څه معنی؟
۳۷۵/۹..... د قبر څخه راګوزار شوی مړی	۱۸۲/۷..... په همدې ارتباط څه وضاحت
۵۶۷/۹..... د "قرة عین" معنی	د قیامت په ورځ به هر څوک قاري
۱۰/۱۰..... دوه قلبونه (زړونه) څوک نه لري؟	۱۹۸/۷..... (لوستونکی) شي
۴۶/۱۰..... د بني قریظه د غزا په ارتباط	۲۱۲/۷..... د کریم قول معنی
۲۲۲/۱۰..... یو نحوي تقدیر	۲۲۴/۷..... په حقه قتل (وژل) کوم دي؟
۲۲۹/۱۰..... د قطمیر معنی	۲۲۴/۷..... په جائز قتل کېنې اسراف ناجائز دی
۴۳۰/۱۰..... د "قط" معنی	۲۲۷/۷..... "قسطاس" څه معنی؟
۴۹۲/۱۰..... د "قانت" څوک دی؟	

د تشریق تکبیرونه	۵۲۰/۱۰
دنیایو کسبونہ کفایہ فرض دی	۵۳۶/۱۰
ایا کونہی بنخہ نه سنگار جواز لری؟	۲۵/۱۱
د کونہی نفقه په چا ده؟	۲۸-۲۶/۱۱
د کونہی په عدت کنبی څه حکمت دی؟	۸۹/۱۱
په امتحان کنبی ناکامی کفر نه دی	۱۸۹/۱۱
دلته د کافرانو څخه څوک مراد دی؟	۴۶۱، ۲۰۸/۱۱
کرسې څه ته وایی؟	۳۷۶/۱۱
د ایت کرسې فضائل	۳۹۱/۱۱
په دین کنبی "اکراه" نشته	۳۴/۱۲
کبیره گناهونه نهک اعمال نه باطلوي	۵۷/۱۲
کسب او اکتساب څه معنی؟	۱۲۲/۱۲
"کفار" داعیان وژني	۴۲۸/۱۲
"کتاب الله" یعنی کوم کتاب	۵۳۴/۱۲
د "کتاب الله" معنی	۵۵۹/۱۲
په "کلمه الله" باندې تصدیق څه معنی؟	۴۱/۱۳
د "کلمات الله" معنی	۴۲/۱۳
د الله ﷻ د کلماتو معنی	۱۷۵/۱۳
څلور بنخې کمال ته رسېدلې دي	
"کهل" څه معنی؟	
په همدې ارتباط څه وضاحت	
دلته د "کتاب" او حکمت څه فرق دی؟	
د "کلمه سواء" معنی	
"کفر" په کومو شیانو تقویه کېږي	
"کعبه" د عبادت دپاره لومړنۍ کوټه	
کعبه شریفه برکتناکه ده	
کعبه شریفه هدایت ده	
کعبه د امن خای دی	
"کُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ" څه معنی؟	
ټول کفار د مومنانو دښمنان دي؟	
په کفر باندې غمژن کېدل په درې ډوله دي	
د الله ﷻ د رحمت څخه قنوط (ناامیدی)	
څه حکم لري؟	
د "مقالید" معنی	
د قبر عذاب حق دی	
په همدې ارتباط څه وضاحتونه	
د "قیض" معنی	
د "اقران" معنی	
د "قوم" معنی	
"قفل" څه معنی؟	
د "قوم آخرین" څخه څوک مطلب دي؟	
د شق القمر په ارتباط	
د "مقعد صدق" مقام	
د "قِوَاء" معنی	
د "قطف" معنی	
د "قسورة" معنی	
د "قطمیر" معنی	
د "قتل" تفسیر	
د "اقبار" معنی	
یو نحوي قانون	
د کفارو څلور ګروپونه	
دلته "کلمات" څه معنی؟	
د "کلمات" تفسیر	
د حق کتمان (پټول)	
په همدې ارتباط وضاحتونه	
د علم د کتمان په هکله سوال جواب	
په دې باره کنبی یوه قیصه	
د قیامت په ورځ د کفارو د "کتمان" په	
هکله سوال جواب	
"کسب" څه ته وایی؟	

ک

۵	د کامل مؤمن صفات	۵۶۲/۲	په همدې ارتباط څه وضاحت
۱۲۹/۵	په همدې ارتباط څه وضاحت	۸/۳	د کتابه په معنی کښې
۱۲۹/۵	د یو کس کلام (خبره) نورو ته نسبت کېږي	۲۴/۳	کفر د ترقی سبب نه دی
۱۷۵/۵	یو کال دولس میاشتي دی	۹۰/۳	کلاله څه معنی؟
۳۴۴/۵	د قمري کال پیل	۲۶۹/۳	کفر ته ور بلل
۳۴۳/۵	د قمري او شمسي کلونو ترمنځ فرق	۳۱۹/۳	الله ته د کسب نسبت صحت نه لري
۳۴۵/۵	په همدې اړه څه وضاحت	۴۳۲/۳	د کلاله تعریف
۳۴۵/۵	د کافه معنی	۴۵۹/۳	د دین کمال څه معنی؟
۳۹۸/۵	الله خپل کلام (خبره) رښتیا کړه	۴۶۰/۳	په همدې ارتباط د وضاحت سوال جواب
	کعب بن مالک د دوه وو کارونو څخه	۴۸۶/۳	کعبین څه معنی؟
۵۰۲/۵	دارېده	۵۲۳/۳	ایا دا د کفر خبره ده؟
۳۲/۶	کبریا څخه شي ته وايي؟	۵۳۶/۳	کارغه استاذ
۲۲۴/۶	قرآن کریم اشرف کتاب دی	۵۳۶/۳	د کارغه عملیه
۳۰۶/۶	کیل څه معنی؟	۵۳۷/۳	کارغه موظف وه
۷۵/۷، ۳۳۸/۶	د کظم معنی	۵۳۷/۳	د کارغه ښودانه ساده وه
۴۸۰/۶	کلمه په دوه ډوله ده (طیبه، خبیثه)	۴۸/۴	دلته د کفارو څخه مشرکان مراد دي
۵۱۵/۶	د کتب معنی	۵۱/۴	په همدې ارتباط څه وضاحت
۳۱/۷	د استکبار معنی	۷۱/۴	په کومې جامې سره کفاره خلاصېږي؟
۳۲/۷	په همدې ارتباط څه وضاحتونه	۷۱/۴	په کفاره کښې عدم وجدان څه معنی؟
۱۱۴/۷	اکنان څه معنی؟	۷۲/۴	د کفارې په روزو کښې تتابع شرط دی
۱۱۴/۷	په همدې ارتباط څه وضاحت	۱۵۵/۴	د کفارو د اسماني کتاب غوښتنه
۱۴۹/۷	د شرعي اکراه مقدار	۱۵۶/۴	د کفارو د پرښتو د نزول غوښتنه
۱۴۹/۷	په همدې اړه څه وضاحت	۱۹۳/۴	تکذیب دلته څه معنی؟
۱۹۰/۷	د کرة معنی	۲۰۰/۴	کوم یو کتاب مطلب دی؟
۳۱۰/۷	کسف څخه معنی؟	۲۳۶/۴	کتاب مبین د کوم کتاب نوم دی؟
۳۴۱/۷	د کھف معنی	۲۴۲/۵	دلته کتاب یعنې څه؟
۳۴۹/۷	د کھف (سمځي) عجیب جوړښت	۴۴۰/۶	دلته د کتاب معنی
۴۱۱/۷	مر کب (ماهی) ژوندی شو	۱۸۸/۷	د الکتاب معنی
۴۲۹/۷	د کتز معنی	۳۴۹/۴	استکثار څه معنی؟
۷۱/۸	د ځمکې څلور کیفیتونه	۳۴۹/۴	په همدې ارتباط څه وضاحت
۱۴۰/۸	د کلاء، کلاءة معنای	۳۵۱/۴	کفار به په دوزخ کښې همېشه وي
		۳۶۰/۴	د یوه کفر په داخل کښې بل کفر

ک.ل

د دوه وو لغاتو (البأساء، الضراء) معناوي ۵۱۰/۱
 د دوه وو لغاتو (نظر، تاويل) معناوي ۴۷۹/۴
 د دوه لغاتو (غضب، اسف) معناوي ۲۳/۵
 د دوه وو لغاتو (إضر، أغلال) معناوي ۴۰/۵
 د دوه وو لغاتو (الغدو، الآصال) معناوي ۱۷۸/۵
 د دوه وو لغاتو (مكاء، تصديه) معناوي ۱۷۸/۵
 د دوه وو لغاتو (إلا، ذمة) معناوي ۱۷۹/۵
 د دوه وو لغاتو (خفاف، يقال) معناوي ۳۵۸/۵
 په همدې ارتباط څه وضاحت ۳۵۸/۵
 د دوه وو لغاتو (غيب، شهادة) معناوي ۴۵۱/۵
 د دوه وو لغاتو (ساعة، عسرة) معناوي ۴۹۸/۵
 د دوه وو لغاتو (نور، ضياء) معناوي ۵۳۲/۵
 د دوه لغاتو (مستقر، مستودع) معناوي ۸۴/۶
 د دوه وو لغاتو (توفية، بخش) معناوي ۹۸/۶
 د دوه لغاتو (جلم، رشد) معناوي ۱۸۵/۶
 د دوه لغاتو (شقي، سعيد) معناوي ۱۹۵/۶
 په همدې اړه څه وضاحتونه ۱۹۵/۶، ۱۹۷-۲۰۰
 د دوه لغاتو (رثع، لعب) معناوي ۲۴۰/۶
 دلته د دوه لغاتو (حكم، علم) معناوي ۲۵۵/۶
 د دوه لغاتو (سيمان، عجاج) معناوي ۲۸۸/۶
 د دوه لغاتو (شكاية، بث) معناوي ۳۳۸/۶
 د دوه لغاتو (حسنة، سيئة) معناوي ۲۲۰/۳۸۵، ۹/۶
 د دوه لغاتو (ظل، فيء) معناوي ۴۳۳/۶
 د دوه لغاتو (إذن، عوج) معناوي ۴۵۲/۶
 د دوه لغاتو (حق، ذكر) معناوي ۵۲۴/۶
 د دوه لغاتو (ظعن، اقامة) معناوي ۱۱۳/۷
 د دوه لغاتو (عزيمت، رخصت) معناوي ۱۴۸/۷
 د دوه لغاتو (حاصب، قاصب) معناوي ۲۷۱/۷
 د دوه لغاتو (دلوک، غسق) معناوي ۲۹۰/۷
 د دوه لغاتو (مُدخل، مُخرج) معناوي ۲۹۵/۷

د کيد* معنی ۱۵۱/۸
 دلته د کبير* معنی ۱۵۲/۸
 د متکبرانو دانمي کرنلاره ۱۶۱/۸
 کرب* څه معنی؟ ۱۶۹/۸
 بيت العتيق* د کعبې شريفې لقب دی ۲۵۹/۸
 اسماني کتابونه او نزول ۱۷/۹
 د مشرکانو د تمسخر کلمات ۲۶/۹
 د اکثريت کفران (ناشکري) ۳۵/۹
 کبکبة* څه معنی؟ ۱۱۳/۹
 ايا د کيميا علم حقيقت لري؟ ۳۶۷/۹
 کابل ته د سليمان ﷺ الوتنه ۱۵۷/۱۰
 د کاس* معنی ۳۵۲/۱۰
 تکلف* څه معنی؟ ۴۷۸/۱۰
 د تکوير* معنی ۴۸۸/۱۰
 د مکانة* معنی ۵۱۸/۱۰
 د کلمة التقوى* معنی ۴۲۹/۱۱
 د مجالسو کفار ۵۶۳/۱۱
 د کديه* معنی ۲۱/۱۲
 د کاشفة* معنی ۲۷/۱۲
 د کبت* معنی ۱۸۱/۱۲
 کاملې زنانه ۳۵۷/۱۲
 د مکظوم* معنی ۴۱۰/۱۲
 د تکوير* معنی ۴۹/۱۳
 د دوره* څه معنی؟ ۴۹/۱۳
 د کشط* معنی ۵۲/۱۳
 د کوثر* څه معنی؟ ۲۵۷/۱۳

ل

د دوه وو لغاتو (تفسير، تاويل) معناوي ۱۲/۱
 د دوه وو لغاتو (وقود، حجارة) معناوي ۶۴/۱
 د دوه وو لغاتو (ثقف، فثنة) معناوي ۴۴۱/۱

موضوعي محتويات	۳۲۷	ج
د دوه لغاتو (خَبُو، نَغْر) معناوي ۳۱۲/۷.....	د دوه لغاتو (مَطْع، هَضِيم) معناوي ۱۳۰/۹.....	
د دوه لغاتو (ضَعِيد، جُرْز) معناوي ۳۳۹/۷.....	د دوه لغاتو (دَلَّة، صَغْر) معناوي ۲۰۴/۹.....	
د دوه لغاتو (سَنَدَس، اسْتَبِرَق) معناوي ۳۷۵/۷.....	د دوه لغاتو (سَمْع، مَيْت) معناوي ۲۴۸/۹.....	
د دوه لغاتو (هَثْم، ذُرُو) معناوي ۳۹۱/۷.....	د دوه لغاتو (رَوْضَة، حَبْر) معناوي ۴۶۴/۹.....	
د دوه لغاتو (الْبَحْر، مَدَاد) معناوي ۴۶۴/۷.....	د دوه لغاتو (زَكُوَة، اَضْعَاف) معناوي ۴۸۸/۹.....	
د دوه لغاتو (حَنَان، زَكُوَة) معناوي ۴۸۳/۷.....	د دوه لغاتو (اِبْطَال، اسْتِخْفَاف) معناوي ۵۰۹/۹.....	
د دوه لغاتو (اد، هَد) معناوي ۵۵۲/۷.....	د دوه لغاتو (صَبُور، شَكُور) معناوي ۵۴۲/۹.....	
په همدې ارتباط څه وضاحت ۵۵۲/۷.....	د دوه لغاتو (زَيْغ، حَنْجَرَة) معناوي ۲۶/۱۰.....	
د دوه لغاتو (سَر، اخْفَى) معناوي ۵۶۵/۷.....	د دوه لغاتو (اَرْجَاف، اغْرَاء) معناوي ۱۲۷/۱۰.....	
د دوه لغاتو (ثَعْبَان، جَان) معناوي ۵۷۷/۷.....	د دوه لغاتو (اَبْدَاء، اَعَادَة) ۲۰۴/۱۰.....	
د دوه لغاتو (خُشُوع، هَمَس) معناوي ۷۳/۸.....	د دوه لغاتو (نَصَب، لُغُوب) معناوي ۲۵۰/۱۰.....	
د دوه لغاتو (ظَلَم، هَضْم) معناوي ۷۴/۸.....	د دوه لغاتو (شَغْل، فَكَاهَة) معناوي ۳۰۹/۱۰.....	
د دوه لغاتو (قَصْم، رَكْض) معناوي ۱۰۹/۸.....	د دوه لغاتو (اَيْدِي، اِبْصَار) معناوي ۴۶۲/۱۰.....	
د دوه لغاتو (رَتَق، فَتَق) معناوي ۱۲۵/۸.....	د دوه لغاتو (تَوْب، طَوَّل) معناوي ۵۶۱/۱۰.....	
په همدې ارتباط څه وضاحت ۱۲۶/۸-۱۲۷.....	د دوه لغاتو (صَرَصَر، نَحَس) معناوي ۷۹/۱۱.....	
د دوه لغاتو (حَدَب، نَل) معناوي ۱۹۶/۸.....	د دوه لغاتو (يَاس، قَنُوط) معناوي ۱۱۶/۱۱.....	
د دوه لغاتو (عَلَقَة، مُضَغَة) معناوي ۲۲۱/۸.....	د دوه لغاتو (غَيْظ، غَضَب) معناوي ۱۶۳/۱۱.....	
د دوه لغاتو (مُخَلَّقه، غَيْرُ مُخَلَّقه) معناوي ۲۲۲/۸.....	د دوه لغاتو (عَشَا، قَبِيض) معناوي ۲۰۷/۱۱.....	
په همدې ارتباط څه وضاحت ۲۲۲/۸.....	د دوه لغاتو (سَلَف، مَثَل) معناوي ۲۱۸/۱۱.....	
د دوه لغاتو (قَانِع، مُعْتَر) معناوي ۲۷۱/۸.....	د دوه لغاتو (سَر، نَجْوَى) معناوي ۲۳۷/۱۱.....	
د دوه لغاتو (لَطِيف، خَبِير) معناوي ۳۰۰/۸.....	د دوه لغاتو (تَسْوِيل، مَلَاوَة) معناوي ۳۷۹/۱۱.....	
د دوه لغاتو (قَرَار، مَكِين) معناوي ۷۳/۸.....	د دوه لغاتو (شَا، آزَر) معناوي ۴۳۷/۱۱.....	
د دوه لغاتو (لَفْج، كَلُوح) معناوي ۳۹۶/۸.....	د دوه لغاتو (شُعُوب، قِبَائِل) معناوي ۴۷۱/۱۱.....	
د دوه لغاتو (سَحَاب، خَلَال) معناوي ۵۱۲/۸.....	د دوه لغاتو (قَبِيَّة، شَيْعَرَى) معناوي ۲۵/۱۲.....	
د دوه لغاتو (اِكْتِثَاب، اِمْلَاء) معناوي ۵۶۳/۸.....	د دوه وو لغاتو (لُؤْلُؤ، مَرْجَان) معناوي ۷۲/۱۲.....	
دلته د دوه لغاتو (ظَالَم، فُلَان) معناوي ۱۲/۹.....	د دوه وو لغاتو (شَوَاطِظ، نَحَاس) معناوي ۷۸/۱۲.....	
د دوه لغاتو (دَمَار، قَبَار) معناوي ۲۲/۹.....	د دوه وو لغاتو (رَج، بَس) معناوي ۱۰۰/۱۲.....	
د دوه لغاتو (سُبَات، نُشُور) معناوي ۳۲/۹.....	د دوه وو لغاتو (اِدْهَان، رِزْق) معناوي ۱۲۷/۱۲.....	
د دوه لغاتو (اَسْرَاف، قَتَار) معناوي ۵۰/۹.....	د دوه وو لغاتو (خَالِق، بَارِي) معناوي ۲۳۳/۱۲.....	
د دوه لغاتو (رَبِيع، عَيْث) معناوي ۱۲۳/۹.....	د دوه وو لغاتو (الْحَاقَة، الْقَارِغَة) معناوي ۴۱۷/۱۲.....	

د شپږو لغاتو معناوي ۱۲۳/۷	د دوه وو لغاتو (مهل، عهن) معناوي ۴۴۳/۱۲
د څو لغاتو (غمام، من، سلوی) معناوي ۱۱۱/۱	د دوه وو لغاتو (جد، شطط) معناوي ۴۷۹/۱۲
د څو لغاتو (بقل، قشاء، قوم، مصر، دله)	د دوه وو لغاتو (کثيب، مهيل) معناوي ۵۰۵/۱۲
مکنة) معناوي ۱۲۴/۱	د دوه وو لغاتو (عبوس، بسر) معناوي ۵۲۳/۱۲
د څو لغاتو (رفث، نساء، عکوف) معناوي ۴۲۲/۱	د دوه وو لغاتو (تبصيرة، مقادير) معناوي ۵۴۱/۱۲
د څو لغاتو (زخرف، اقتراف) معناوي ۳۳۰/۴	د دوه وو لغاتو (کفات، شامخ) معناوي ۵۷۵/۱۲
د څو لغاتو (اکبر، ارذل) معناوي ۳۴۲/۴	د دوه وو لغاتو (راحفة، رادفة) معناوي ۲۳/۱۳
د څو لغاتو (صرح، لجة، مجرد) معناوي ۲۱۴/۹	د دوه وو لغاتو (عشيّة، ضحی) معناوي ۳۳/۱۳
د څو لغاتو (خبرة، صحفة، کوب)	د دوه وو لغاتو (سفرة، برزة) معناوي ۳۹/۱۳
معناوي ۲۲۹/۱۱	د دوه وو لغاتو (أذنت، حقت) معناوي ۸۳/۱۳
د څو لغاتو (قتل، خرص، سهو) معناوي ۵۱۴/۱۱	د دوه وو لغاتو (سفع، ناصية) معناوي ۱۹۱/۱۳
د څو لغاتو (رؤغ، إيجاس، صرة، صکت)	د دوه وو لغاتو (نادي، الزبانية) معناوي ۱۹۲/۱۳
معناوي ۵۲۲/۱۱	د دوه وو لغاتو (صدر، شت) معناوي ۲۱۳/۱۳
د څو لغاتو (وتد، سبات، وهج، مقصرات)	د دوه وو لغاتو (همزة، لمزة) معناوي ۲۳۸/۱۳
ألفاف) معناوي ۹/۱۳	د دوه وو لغاتو (سجیل، غصف) معناوي ۲۴۵/۱۳
د څو لغاتو (مفاز، حدائق، کواعب)	د دوه وو لغاتو (شئا، بثر) معناوي ۲۵۹/۱۳
اثراب، دهاق) معناوي ۱۵/۱۳	د دوه وو لغاتو (جيد، مسد) معناوي ۲۷۵/۱۳
د څو لغاتو (صب، قصب، غلب) معناوي ۴۲/۱۳	د دوه وو لغاتو (عسق، وقب) معناوي ۲۸۵/۱۳
د څو لغاتو (لاغية، اکواب، تقارق)	دوه لغات (کنز، کي) ۳۳۵/۵
زرايي) معناوي ۱۲۲/۱۳	دوه لغات (تسبيح، استغفار) ۲۶۹/۱۳
د څو لغاتو (إفتخام، عقة، فک، منعة)	په همدې ارتباط څه وضاحت ۲۸۵/۱۳
متربة، مؤصدة) معناوي ۱۴۷/۱۳	د درېوو لغاتو (علیم، خبير، شهيد) معناوي ۳۰۰/۸
د څو لغاتو معناوي ۳۱۹/۱، ۳۷۰/۱، ۵۵۰/۱	د درې لغاتو (شهاب، قيس، صلي) معناوي ۱۷۵/۹
۲۱۴/۲، ۸۸/۵، ۳۷۹/۵، ۴۴۶/۵، ۵/۶، ۱۶	د درېوو لغاتو (دقق، صلب، تراليب)
۴۰۰، ۵۰۴/۶، ۵۱۱/۶، ۱۳۳/۷، ۵۳۸/۷	معناوي ۱۰۵/۱۳
۳۵۶/۱، ۹۲/۹، ۳۶۴/۹، ۱۷۳/۱۰، ۳۲۱/۱۰	د درېوو لغاتو (قذف، دمنغ، زهوق)
۴۳۹/۱۰، ۵۰۱/۱۰، ۳۷/۱۲، ۳۸۸/۱۲	معناوي ۱۱۲/۸
په دې کتاب کښې زمونږ التزامات ۸/۱	د درېوو لغاتو (بسوق، طلع، نضد)
د نقل معنی ۵۶/۱، ۹۳/۶، ۱۳۱/۱۰	معناوي ۴۸۹/۱۱
اعجمي لغت په عربي کلام کښې ۱۸۸/۱	د څلورو لغاتو معناوي ۲۳۱/۷

ل	د الله ﷻ په نومونو کښې الحاد ۸۰/۵	۳۲۸/۱..... د لغت په هکله معلومات
	په همدې ارتباط ضروري وضاحت ۸۱/۵	۳۳۰ - ۳۲۹/۱..... په همدې ارتباط وضاحتونه
	د "لو" د توري معنی ۲۱۵/۵	۷۶/۲..... "لقاء الله" څه معنی؟
	د "لمز" معنی ۴۶۱/۱۱، ۳۸۳/۵	۱۶۵/۲..... الحاف څه معنی؟
	د "لفت" معنی ۳۲/۶	۱۹۴/۲..... لاس په لاس معامله
	د "لا جرم" معنی ۱۰۸/۶	۱۹۴/۲..... لیکونکی او شاهد مه خپه کوی
	د "التفات" معنی ۱۷۱/۶	۱۹۵/۲..... که لیکونکی "کاتب" نه وه؟
	د "لواقع" معنی ۵۳۵/۶	۳۷۳/۲..... "لِی اللسان" څه معنی؟
	په همدې ارتباط څه وضاحت ۵۳۵/۶	۳۸۵/۲..... دلته "ل" په قسم دلالت کوي
	د لبن (شودو) د جوړېدلو مراحل ۹۱/۷	۲۴/۳..... "الباب" څه معنی؟
	د "لسان" کلمې معنی ۵۱۲/۷، ۱۴۴/۷	۲۵/۳..... د "لب" په باره کښې سوال جواب
	"لفيف" څه معنی؟ ۳۲۲/۷	۱۶۴/۳..... "ملازمة" څه معنی؟
	د "لا أبرح" معنی ۴۰۸/۷	۱۶۵/۳..... په همدې ارتباط يوه یادونه
	يوه لطيفه اشاره ۴۵۰/۷، ۴۳۱/۷	۳۶۸/۳..... "لِی" څه معنی؟
	"لد" څه معنی؟ ۵۵۶/۷	۲۵۲/۱۸۷، ۴/۴، ۱۹/۴..... د "لعب" او "لهو" معناوې
	د "لین" معنی ۱۷/۸	۲۹۷/۴..... څو لغاتو (فلق، حب، نوی) معناوې
	لحيه (گیره) پرېښودل د ټولو پیغمبرانو	۳۱۳/۴..... د "لطيف" معنی
	عليهم السلام اتفاقي سنت دي ۵۶/۸	۴۳۹/۴..... د "لباس التقوی" معنی
	په دې مقام کښې د "لَهُو" معنی ۱۱۱/۸	۵۱۹/۴..... د لوط ﷺ د قوم بد عمل
	"لبوس" څه معنی؟ ۷۳/۸	۵۱۹/۴..... په همدې ارتباط څه نور وضاحت
	"لغو" معنی ۶۰/۹، ۳۲۲/۸	۵۲۰/۴..... د لوط ﷺ د قوم د بد عمل جزا
	لوطي هم باید تعزیر شي ۴۲۱/۸	۵۲۰/۴..... لوط ﷺ په کوم ځای کښې تېر شوی دی؟
	د لعان په ارتباط څو ټکي ۴۲۹/۸	۱۶۷/۸..... د لوط ﷺ قوم ناپاکه کارونه کول
	د لعان نتیجه ۴۳۱/۸	۵۶۰/۶..... "لوط" کوم قوم ته وراستولی شوی وه؟
	د یوه لسان (ژبې) انکار او شهادت ۴۵۶/۸	۵۶۳/۴..... په لاره کښې کیناستل
	د "لسان صدق" معنی ۱۰۷/۹	۱۴/۵..... ایا په "الواح" کښې تورات پروت وه؟
	دلته د "القاء" معنی ۱۷۱ - ۱۶۲/۹	۱۵/۵..... د "الواح" شمېره او جوړښت
	التقاط څه معنی؟ ۲۷۵/۹	۲۵/۵..... د "الواح" په ارتباط یو سوال جواب
	تلقاء څه معنی؟ ۲۹۴، ۱۲/۹	۵۲۴/۱۲..... د "لوح" معنی
	د "تولا" د کلمې استعمال ۳۲۷/۹	۵۲/۵..... د "لا تأتیهن" د جملې دوه معناوې
	د "تولا" معنی ۱۲۰/۱۲	۱۰۴/۱۱، ۷۹/۵..... د "الحاد" معنی

م.ل	امتحان* څه معنی؟	۵۱۸/۹.....	د "لهو الحدیث" معنی
۴۴۵/۱۱.....	د "ملک" معنی	۵۲۲_۵۱۹/۹.....	په همدې ارتباط څه وضاحتونه
۲۷۲/۲.....	په همدې ارتباط څه وضاحت	۵۲۵/۹.....	"لقمان" څوک وه؟
۲۷۴/۲.....	"مریم" څه معنی؟	۱۴۷/۱۰.....	حمد او ثناء د "تلذذ" دپاره
۲۷۴/۲.....	د مریمې رضی الله عنها د مور نوم	۲۳۸/۱۰.....	د "الوان" معنی
۲۹۵/۲.....	د مریم رضی الله عنها د کراماتو څخه	۳۴۰/۱۰.....	د "لزب" یا "لزوب" معنی
۳۰۰/۲.....	مریمه رضی الله عنها مطهره وه	۵۷۷/۱۰.....	د قیامت د ورځې دوه لقبونه
۳۱۰/۲.....	د مریمې رضی الله عنها په هکله د قرعه کشی	۵۰/۱۱.....	د څو لغاتو معناوې
۳۱۳/۲.....	باعث	۵۰۳/۱۱.....	د "لغوب" معنی
۴۹۶/۲.....	محمد ﷺ د فن کړی شو	۱۲۴/۱۳.....	د "لم" معنی
۴۹۷/۲.....	د محمد ﷺ د جنازې کیفیت	۱۴۵/۱۳.....	د "کبد" معنی
۵۷۸/۳.....	محمدی (ﷺ) بشارت په انجیل کېښي	۱۵۲/۱۳.....	د "إلهام" معنی
	د محمد ﷺ په هکله په پخوانیو کتابونو		
۳۹/۵.....	کېښي بشارتونه	۲	
	په پخوانیو اسماني کتابونو کېښي د محمد	۷۱/۱.....	د "أموات" معنی
۳۸/۵.....	علامات	۱۴۵/۱.....	میت (مړی) دروغ وایي
۱۷۱/۵.....	د محمد ﷺ د نجات قیصه	۱۴۵/۱.....	په همدې ارتباط څه وضاحت
۴۵۱/۵.....	د محمد ﷺ عادت وه	۲۳۰/۱.....	"مِلة" څه معنی؟
	محمد ﷺ د خپل امت دپاره اسانی	۳۵۵/۱.....	"مِیته" څه معنی؟
۵۱۹/۵.....	خوښولي	۳۶۱_۳۵۵/۱.....	په همدې ارتباط څه وضاحتونه
۴۳۵/۹.....	محمد ﷺ لیکونکی او لوستونکی نه وه	۳۷/۲.....	"متعة" څه ته وایي؟
۵۷۴_۵۷۲/۱۱.....	محمد ﷺ جبرئیل علیه السلام لیدلی وه	۱۱۵/۳.....	"متعه" د کومې نکاح نوم دی؟
۵۷۴/۱۱.....	ایا محمد ﷺ خپل رب لیدلی وه؟	۱۱۵/۳.....	ایا متعه جائزه ده؟
۲۶۸/۱۲.....	د محمد ﷺ نومونه	۱۰۹/۲.....	څلور ملکان (پاچاهان)
	د محمد ﷺ په شهیدولو کېښي د یهودانو	۱۲۷/۲.....	څلور مرغان راژوندي شوه
۱۶۷/۱.....	هڅې	۱۳۴/۲.....	"مَن" څه معنی؟
۳۲۶/۲.....	د مریضانو (ناروغانو) رغېدل	۷۴/۲.....	د امتحان دپاره د ویالې حکمت
۳۳۳/۲.....	"مکر" څه معنی؟	۲۴۶/۲.....	په مېرمنو باندې امتحان (ازموینه)
۳۶۸/۲.....	د "مَا دُفْتُ عَلَيْهِ قَائِمًا" معنی	۲۴۷/۲.....	په زامنو باندې امتحان (ازموینه)
۵۲۶/۲.....	دلته د "ما" کلمه پر عظمت دلالت کوي	۳۳۶/۵.....	عجیب امتحان او عجیبه کامیابي
۱۱۵/۳.....	مهر شرعي حق دی	۵۰۰/۵.....	په یو امتحان کېښي بل امتحان
۱۵۳/۳.....	د "مهر" او "پلار" حقوق	۳۹۸/۹.....	امتحانونه او بدلونونه

۵۷۶/۷	د موسی ﷺ د همسا مشخصات	۳۳۴/۳	په موسی ﷺ د ژبې غوڼه
۵/۸	په همدې ارتباط څه وضاحت	۳۳۵/۳	په موسی ﷺ باندې محبت اچولی شوی وه
۶/۸	په موسی ﷺ خپله خبره رښتیا کړه	۵۱۷/۳	د موسی ﷺ عمر
۶۲/۸	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات	۱۳۰/۴	د موسی ﷺ او د قارون نسبي اړیکه
۷۹/۹	ایا د حاجت څخه اضافه مال درلودل جائز دي؟	۱۳۰/۴	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۳۳۵/۵	د "مَرْدُوا" معنی	۱۳۱/۴	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۴۱۶/۵	"مَرْتِن" څه معنی؟	۱۵۸/۴	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۴۶۲/۵	د "مَرَّة" او "مَرْتِن" معنی	۱۵۹/۴	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۵۱۷/۵	"مکر" څه معنی؟	۱۹۸/۴	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۵۵۶/۵	د "مَآذَا" معنی	۳۶۵/۴	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۵۹۳/۵	د "مَن" کلمه په اکثره وختونو کښې په اولو العلم کښې استعمالیږي	۲۲۲/۷, ۳۸۸/۴	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۱۹/۶	د "امراة" د کلمې من غیر اللفظ درې جمعې	۳۹۵/۴	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۲۷۱/۶	د "مجال" معنی	۴۱۶/۴	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۴۰۲/۶	"مُتَلات" څه معنی؟	۴۲۸/۴	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۳۸۶/۶	په تمثیل باندې د کلام اثر زیاتېږي	۴۳۲/۴	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۴۰۷/۶	دا فرضي مثال نه دی	۵۲۲/۴	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۳۸۲/۷	د تمثیل په ارتباط معلومات	۵۳۳/۴	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۴۹۹-۴۹۷/۸	"مثل" څه معنی؟	۵۰۰/۳	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۴۳۲/۶	دلته "مثال" څه معنی؟	۵۲۸/۳	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۱۰۲/۷	په همدې ارتباط څه وضاحت	۵۴۱/۴	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۱۰۷/۷	د "امثال" معنی	۳۱۹/۷, ۵۴۱/۴	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۳۴۷/۱۱	"مکرة" معنی	۵۴۳/۴	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۵۹/۷	د مناجات د پاره شپه مناسبه ده	۵/۵	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
۱۷۸/۷		۵/۵	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
		۸/۵	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
		۳۰/۵	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
		۴۴/۵	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
		۴۲۲/۷	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
		۵۶۹/۷	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
		۵۷۱/۷	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات
		۵۷۲/۷	د موسی ﷺ د لورگانو سره د موسی ﷺ ملاقات او مربوط توضیحات

۳۷۰/۵..... د منافقانو پخوانۍ فتنه	۳۱۵/۷..... 'امساك' څه ته وايي؟
۳۷۷/۵..... څه نور وضاحت په همدې هكله	۳۶۵/۷..... 'مُتَارَاة' څه معنی؟
۳۹۷/۵..... منافقان د افشاء كېدلو څخه ډارېدل	۳۷۵/۷..... د 'مېل' معنی
۴۱۳/۵..... د منافقانو سره د جهاد نوعیت	۵۱۱/۷..... 'مَلِيًّا' څه معنی؟
۴۱۴/۵..... په همدې ارتباط څه وضاحت	۵۱۷/۷..... د 'مَكَانًا عَلِيًّا' مصداق
۴۱۸/۵..... د منافقانو كفرې خبره	۱۲/۸..... د 'مَرَّة' معنی
۴۱۹/۵..... منافقان په كوم قصد كښې ناكام شوه؟	۵۰/۸..... د 'مَلِك' معنی
۴۱۹/۵..... الله ﷻ منافقان په گېډه ماړه كړه	۱۵۱/۸..... 'تَمَائِيل' څه معنی؟
۴۳۸/۵..... د منافقانو په قبر مه درېږه	۲۳۷/۸..... 'مَجُوس' څوك دي؟
۴۳۹/۵..... په همدې ارتباط څه وضاحت	۲۸۰/۸..... 'مَشِيد' څه معنی؟
۴۹۷/۹..... دلته د 'مناقت' معنی	۲۸۷/۸..... 'تَمَيِّي' څه معنی؟
۵۷/۱..... د 'تد' د كلمې تعريف	۱۱۳/۱۰، ۴۶۷/۸..... د 'مَتَاع' معنی
څو نكات ۱/۶۴، ۱/۱۱۶، ۱/۱۳۸، ۱/۱۴۳،	په همدې ارتباط څه وضاحت ۴۶۷/۸
۱/۱۵۳، ۱/۱۷۲، ۱/۱۹۲، ۱/۲۲۷، ۱/۲۴۷،	د كفارو د اعمالو مثالونه ۵۰۷، ۵۰۴/۸
۱/۲۵۷، ۲/۱۲۶، ۲/۳۳۹، ۴/۳۵۸، ۵/۵۱۰،	په همدې ارتباط څه وضاحت ۵۰۷-۵۰۶/۸
۶/۴۹۹، ۸/۱۷۱، ۸/۳۸۹، ۸/۴۲۳، ۹/۳۱،	ملك الموت يعني څوك؟ ۵۶۵/۹
۹/۴۳، ۹/۹۷، ۹/۱۸۵، ۹/۲۲۶، ۹/۲۶۵،	د 'مَسْخ' معنی؟ ۳۱۶/۱۰
۹/۲۷۲، ۹/۳۲۹، ۹/۴۹۳، ۹/۵۰۰، ۹/۵۰۱،	'مَنْ' څه معنی؟ ۶۴/۱۱
۹/۵۰۶، ۹/۵۰۸، ۹/۵۱۴، ۹/۵۷۶، ۱۰/۱۶،	'مَالِك' څه معنی؟ ۲۳۲/۱۱
۱۰/۲۲، ۱۰/۴۲، ۱۰/۶۱، ۱۰/۱۱۱،	د 'مَرَج' معنی ۷۱/۱۲، ۴۸۶/۱۱
۱۰/۱۱۶، ۱۰/۱۹۱، ۱۰/۲۰۸، ۱۰/۲۲۲،	د 'مُور' معنی ۳۷۲/۱۲، ۵۴۵/۱۱
۱۱/۲۳۱، ۱۱/۲۳۴، ۱۱/۲۴۳، ۱۱/۲۴۹،	
۱۱/۲۵۳، ۱۱/۲۶۸، ۱۱/۲۸۱، ۱۱/۲۸۴،	
۱۱/۲۹۳، ۱۱/۳۱۱، ۱۱/۳۳۵، ۱۱/۳۸۷،	
۱۱/۳۸۸، ۱۱/۴۰۱، ۱۱/۴۳۱، ۱۱/۴۵۰،	
۱۱/۴۹۷، ۱۱/۵۰۱، ۱۱/۵۰۵، ۱۱/۵۱۰،	
۱۱/۵۲۰، ۱۱/۵۳۴، ۱۱/۵۴۸، ۱۱/۵۵۴،	
۱۱/۵۶۵، ۱۱/۵۶۹، ۱۱/۱۸، ۱۱/۲۶،	
۱۱/۴۵، ۱۱/۶۲، ۱۱/۸۶، ۱۱/۱۱۱،	
۱۱/۱۲۵، ۱۱/۱۳۱، ۱۱/۱۵۰، ۱۱/۱۵۱،	
۱۱/۱۶۹، ۱۱/۱۸۴، ۱۱/۲۰۲، ۱۱/۲۴۵،	
۱۱/۲۶۱، ۱۱/۲۶۹، ۱۱/۲۹۹، ۱۱/۳۰۵،	

ن

د 'الحمد' په هكله څو نكات ۲۰/۱
د 'تفاق' ډولونه او وضاحتونه ۳۹-۳۸/۱
د منافقانو نارې مثال ۴۹/۱
د منافقانو ماني (د اوبو) مثال ۵۱/۱
د منافقانو پېژاندل او څه اړونده وضاحت ۵۵۶/۲
د منافقانو مصيبت ۲۰۶/۳
د منافقانو په هكله لارښودانه ۲۰۶/۳
نن ورځ د منافقت پټول اسان دي ۳۸۱/۳

ن	په همدې ارتباط څه وضاحت	۳۸۰/۱۱	۳۶۷/۱۱	۳۶۱/۱۱	۳۲۷/۱۱
۱۴۵/۲	تذکره څه ته وايي؟	۴۴۲/۱۱	۴۲۶/۱۱	۳۲۰/۱۱	۴۰۶/۱۱
۱۵۰/۲	په همدې ارتباط څه وضاحت	۴۹۳/۱۱	۴۷۲/۱۱	۴۵۴/۱۱	۴۴۶/۱۱
۱۵۱/۲	د تذکره احکام او مسائل	۵۴۹/۱۱	۵۳۵/۱۱	۵۳۱/۱۱	۴۹۵/۱۱
۲۹۵/۲	ايا د ماشوم نذر کول جواز لري؟	۱۱/۱۲	۱۱/۱۲	۵۷۰/۱۱	۵۶۰/۱۱
۴۲۵/۵	د نذر په هکله يوه مسئله	۱۶۶/۱۲	۱۰۰/۱۲	۹۹/۱۲	۱۱/۱۲
۵۳/۵	نسيان څه معنی؟	۲۵۶/۱۲	۲۵۲/۱۲	۲۱۰/۱۲	۱۸۹/۱۲
۱۱۴/۱۳	نسيان په دوه ډوله دی	۳۷۵/۱۲	۳۷۰/۱۲	۳۰۲/۱۲	۲۸۵/۱۲
۲۴۹/۴	پیغمبران او د احکامو (نسيان) هېرېدل	۴۹۰/۱۲	۴۷۹/۱۲	۳۸۴/۱۲	۳۷۸/۱۲
۲۵۰/۴	په همدې ارتباط څه وضاحت	۳۲/۱۳	۶/۱۳	۵۵۳/۱۲	۵۰۸/۱۲
۲۱۴/۲	څو تنبيهات	۷۳/۱۳	۷۱/۱۳	۶۷/۱۳	۵۵/۱۳
۲۲۳/۲	انتقام څه ته وايي؟	۱۷۹/۱۳	۱۵۹/۱۳	۱۳۰/۱۳	۱۰۴/۱۳
۲۵۰/۲	د "انعام" معنی	۲۷۳/۱۳	۲۴۷/۱۳	۲۲۷/۱۳	۲۱۷/۱۳
۲۵۳/۲	د جنتي نعمتونو ترتيب	۵۱۹/۱۱			دوه نکات
۲۵۳/۲	د دنيایو او اخروي نعمتونو مقایسه	۲۶۴/۱			څو نکاتو ته توجه په کار ده
۱۳۶/۴	ډېر لوی نعمت	۱۹۳/۴			څو نکاتو ته اشاره ده
۴۵۴/۴	دنيایو نعمتونه	۵۴۲/۱۱			څو نکات او څو لغات
۴۸۷/۶	د "نعمه" معنی	۱۱۸/۱۰			څه تفسيري نکات
۴۹۲/۶	د نعمتونو د بیان طريقه	۱۳۴/۱			د "تکال" معنی
۴۹۳/۶	په همدې ارتباط څه وضاحت	۱۳۴/۱			په همدې ارتباط څه وضاحت
۳۷۲/۲	نصارا وو هم انجيل تحريف کړی وه	۱۹۱/۱			تېذره څه معنی؟
۵۱۷/۲	"نعاس" څه معنی؟	۲۰۴/۱			د نسخې په ارتباط څو نکات
۵۱۸/۲	په همدې ارتباط څه وضاحت	۲۰۱/۲			ايا دا ایت منسوخ دی؟
۱۰/۲	د تحليل په غرض د نکاح صحت	۲۰۲/۲			دلته نسخه د قبول وړ نه ده
۳۰۵/۲	نکاح بهتره ده او که نفلي عبادت؟	۲۲۲/۱			د الله ﷻ د تنزيه په هکله وضاحتونه
۵۳/۳	يوه سړي ته پنځمه نکاح جائزه نه ده	۲۵۲/۱			"مناسک" څه معنی؟
۵۴/۳	د پنځمې نکاح تحریم په احاديثو کېښي	۲۵۲/۱			د حج مناسک په څلور ډوله دي
	ایت شريف په څلورو نکاحگانو کېښي په	۲۶۶/۱			د "نصرة" وعده
۵۵/۳	حصر دلالت کوي	۸۰/۲			نبوت او پاچاهي
۵۵/۳	د جاهليت د زمانې د نکاح ډولونه	۱۰۴/۲			د "تور" او "ظلمات" نسبت
	په نکاح کولو کېښي اجرت جائز او رشوت	۱۳۳/۲			في سبيل الله نفقات (خرڅونه)
۶۴/۳	حرام دی	۱۴۴/۲			فرضي اتفاق که نفلي اتفاق

Downloaded from: bawarketabtoon.com

Downloaded from: Bawarketaboon.com

موضوعي محتويات	۲۵۶
د "نشا" معنی	۷۲/۱۲
د "تضح" معنی	۹۱/۱۲
د "تضوح" معنی	۳۵۳/۱۲
د "نشء" معنی	۵۰۰/۱۲
د "تکل" معنی	۵۰۴/۱۲
د "تاقور" معنی	۵۱۸/۱۲
"تجذین" څه معنی؟	۱۴۵/۱۳
"انقاض" څه معنی؟	۱۷۴/۱۳
په همدې ارتباط څه وضاحت	۱۷۴/۱۳
د "نفث" معنی او په همدې اړه وضاحت	۲۸۶/۱۳
و	
د کومو شيانو وصل واجب دی؟	۶۹/۱
"ویل" څه معنی؟	۱۵۴/۱
د قران کریم توقیر	۱۹۱/۱
"وجه الله" څه معنی؟	۱۵۸/۲، ۲۲۰/۱
"توصیه" څه معنی؟	۲۵۸/۱
په همدې ارتباط څه وضاحت	۳۵۰/۱
د وصیت کولو د حکم په ارتباط	۳۹۰-۲۸۶/۱
مواقیت څه معنی؟	۴۳۵/۱
"وعظ" څه ته وايي؟	۱۴/۲
"وارث" دلته د چا څخه عبارت دی؟	۲۳/۲
"الوسطی" د کوم لمانځه نوم دی؟	۴۲/۲
د "نبه" معنی	۹۴/۲
یوه کمزورې توجیه	۱۱۰/۲
بې تکلفه توجیه	۲۱/۴
د "وابل" معنی	۱۴۰/۲
په همدې ارتباط څه وضاحت	۲۳۱/۱۱
د کفارو سره د "موالاة" ډولونه	۲۸۱/۲
په همدې ارتباط څه نور وضاحت	۲۸۲/۲
د کفارو سره مولاة اوڅه اړونده وضاحت	۷، ۶/۴
تقیه او شرعي حکم	۲۸۳/۲
په همدې ارتباط څه نور وضاحت	۲۸۵/۲
د "ولو" د توري قانون	۳۹۷/۲
"تقاة" څه معنی؟	۴۲۳/۲
د "وهن" معنی	۴۸۶/۲
د میراث د مال د وېش په اړه یوه مسئله	۷۶/۳
د جاهلیت د میراث اسباب	۸۳/۳
د مېراث اسلامي اسباب	۸۴/۳
د مېراث د ترکې څلور حقوق	۸۵/۳
د وارثانو عمده گریونه	۸۵/۳
د مېراث د علم اساسات	۸۵/۳
په مېراث کې د برخو په هکله یوه پوښتنه	
او یادونه	۸۷، ۸۶/۳
په میراث کې دوه د درېو په حکم کې	
داخل دي	۸۷/۳
د میراث په ایتونو کې د "علیم" او "حکیم"	
د نزول حکمت	۸۷/۳
په میراث کې د مړي د دین (قرض) او	
وصیت په اړه یادونه او سوال جواب	۸۹/۳
مسلمان د کافر څخه میراث نه شي وړی	۲۵۲/۵
الله ﷻ خپلې وعدې رښتیا کړې	۲۹۹/۳
الله ﷻ خپله وعده رښتیا کړه	۳۱۴، ۲۴۷/۵
د صحابه وو کرامو د هجرت د وعدو	
مثالونه	۲۹۹/۳
وژل شوی سړی څوک وه؟	۲۹۹/۳
په وحشي حیواناتو ښکار کول	۴۶۶/۳
په وینځو باندې رجم نشته	۱۲۳/۳
"مولى" څه معنی؟	۱۳۹/۳
د "الموالاة" عقد د میراث سبب دی	۱۴۰/۳
په همدې ارتباط یوه تبصره	۱۴۰/۳
د "وحي" لغوي تعریف	۴۱۱/۳

۳۶۲/۴	په همدې ارتباط څه وضاحت	۴۱۲/۳	د 'وحي' شرعي تعريف او ډولونه
۴۱۶/۴	د محشر د ميدان ميزان (نله) حقه ده	۳۲۹/۴	شيطاني وحي
۴۱۷/۴	هغه څنگه ميزان (نله) ده؟	۳۷۸/۴	د 'وحي' د نزول حڪمت
۴۱۸/۴	د قيامت په ورځ څه شي وزن (نل) كېږي؟	۳۷۸/۴	په همدې ارتباط څه وضاحت
۴۲۱-۴۲۰/۴	په همدې ارتباط څه وضاحتونه	۲۱۲/۱۳, ۹۲/۷	د 'وحي' معنى
۴۲۱/۴	په دغه وزن (نول) كېښي څه حڪمت دي؟	۴۴۸/۸	د 'وحي' د تالېدلو حڪمت
۲۲۸/۵	په جهادي وساتلو څوك ډارول كېږي	۴۴۹/۸	په همدې ارتباط څه وضاحت
۲۲۹/۵	دېره لويه جهادي 'وسيله' كومه پوه ده؟	۴۴۰/۳	د 'وفا' معنى
۲۵۲/۵	'ولايت' څه معنى؟	۴۴۱/۳	په اسلام كېښي وفا بالعهد مهم ركن دى
۲۵۳/۵	'وفى بالعهد' د اسلام د خواصو څخه ده	۴۵۳/۳	'النفوذ' څه معنى؟
۲۸۸/۵	'وليجه' څه معنى؟	۴۵۵/۳	د 'وثن' معنى
۳۶۹/۵	'ايضاغ' څه ته وايي؟	۴۷۸/۳	د وضوء (اوداسه) فرائض
۴۷۹/۵	د 'تقوى' جومات	۴۷۸/۳	'وضوء' څه معنى؟
۵۰۷/۵	'مؤمطين' څه معنى؟	۴۷۹/۳	'وضوء' څه وخت فرض شو
۵۶۳/۵	د نشيه وجوه	۴۸۳/۳	دوه متواتر فرائضونه او تطبيق
۱۲/۶	د 'تقوى' مراتب او درجات	۴۸۶/۳	د وضوء (اوداسه) ډولونه
۱۳-۱۲/۶	په همدې ارتباط څه وضاحتونه	۴۸۷/۳	د وضوء او غسل حكمتونه
۱۱/۶, ۲۸۰/۲	د 'اولياء' كلمې معنى	۴۸۹/۳	دلته كوم مواثيق مراد دي
۱۱/۶	'اولياء' څوك دي؟	۵۴۰/۳	ابا د پوه كس وزل د ټولو خلكو وزل دي
	په اولياء الله كېښي د شمول دپاره عصمت شرط نه دى	۵۴۱/۳	په همدې اړه دوه پوښتنې
۱۳/۶	د 'اولياء الله' نښې	۵۵۱/۳	د 'الوسيلة' تعريف
۱۵/۶	په همدې ارتباط څه وضاحت	۵۵۲/۳	د 'الوسيلة' معناوي
۱۶/۶	'اولياء الله' ته بشارتونه	۵۵۳/۳	ابا په فاضله ذواتو باندې توسل جائز دى؟
۵۴۸/۷, ۱۸۹/۶	د 'ورد' معنى	۷۹/۴	درې ځله تقوى ذكره شوې ده
۲۶۷/۶	يو عجيب توافق	۱۰۶/۴	د 'وسيله' تعريف
۲۷۲/۶	'فثكا' څه صيغه ده؟	۱۸۲/۴	'وقوف على النار' څه معنى؟
۳۱۰/۶	'مؤنق' څه معنى؟	۱۸۷/۴	'ورز' څه معنى؟
۴۰۷/۶	د اوثانو (يونانو) د تحفير يو مثال	۲۳۷/۴	د 'توطي' د كلمې معنى
۵۳۶/۶	د 'وارث' معنى	۲۷۷/۴	نيك اولاد هم نعمت دى
۶۹/۷	'وصوب' څه معنى؟	۳۵۲/۴	'تولية' څه معنى؟
		۳۶۱/۴	د اولاد وژني وجوهات

۲۷۲/۱۱.....	اولیٰ ۛ څه معنی؟	۷۴/۷.....	الله څڅو د ولدیت نهولو څخه پاک او منزہ دی
۳۸۷/۱۱.....	د ۛوځن ۛ معنی	۷۵/۷.....	په همدې ارتباط څه وضاحت
۳۸۹/۱۱.....	د ۛوځر ۛ معنی	۱۷۰/۷.....	ۛموبعظۛ حسنة ۛ څه معنی؟
۴۸۱/۱۱.....	د ۛولت ۛ معنی	۳۹۶/۷.....	د ۛموبق ۛ د کلمې معنی
۶/۱۲.....	د مشرکانو مشهور اوښان (بوتان)	۴۰۲/۷.....	د ۛموعد ۛ معنی
۶۵/۱۲.....	د ۛمیزان ۛ معنی	۴۵۹/۷.....	دلته ۛوزن ۛ څه معنی؟
۱۰۵/۱۲.....	د ۛوضن ۛ معنی		د مخلوقاتو وسعت (پراخي) د تصور څخه
۲۰۹/۱۲.....	څو وضاحتونه	۴۶۴/۷.....	بهرده
۲۵۱/۱۲.....	د ۛاولاد ۛ په ارتباط احاديث	۴۷۳/۷.....	ۛولي ۛ څه معنی؟
۴۵۳/۱۲.....	ۛوغيض ۛ څه معنی؟	۴۷۴/۷.....	د ۛورائة ۛ معنی
۵۰۵/۱۲.....	د ۛوبيل ۛ معنی		هرڅوک دوزخ ته ۛواردیدونکی ۛ (داخلیدونکی)
۵۳۹/۱۲.....	څو وضاحتونه	۵۳۱/۷.....	دی
۴۶۹/۱۲.....	څو توضیحات	۵۴۷/۷.....	ۛوفد ۛ څه معنی؟
۵۷۳/۱۲.....	د ۛتوقیت ۛ معنی	۵۵۵/۷.....	د ۛود ۛ د کلمې معنی
۵۷۷/۱۲.....	څو وضاحتونه	۷/۸.....	د ۛوزیر ۛ معنی
۲۳/۱۳.....	د ۛوجیف ۛ معنی	۱۵/۸.....	د ۛولئ ۛ معنی
۸۹/۱۳.....	د ۛایقاء ۛ معنی	۵۰/۸.....	د ۛاوزار ۛ معنی
	ه	۵۱/۸.....	په همدې ارتباط څه وضاحت
۳۰/۱.....	د قران کریم هدایت	۳۸۵/۸.....	څو وضاحتونه
۴۷/۱.....	استهزاء څه معنی؟	۱۸۴/۹.....	ۛوزع ۛ څه معنی؟
۴۷/۱.....	په همدې هکله سوال جواب	۱۸۸/۹.....	ۛوکز ۛ څه معنی؟
۱۱۴/۱.....	هجرت او جهاد	۳۰۶/۹.....	ۛوکیل ۛ څه معنی؟
۴۳۵/۱.....	هلال څه ته وايي؟	۳۳۴/۹.....	توصیل څه معنی؟
۴۴۵/۱.....	ۛتهلکه ۛ څه معنی؟	۴۵۰/۹.....	د نصرت ضمني وعده
۴۵۴/۱.....	د هدیی ډولونه	۳۶۰/۱۱، ۱۲/۱۰.....	د ۛمولی ۛ معنی
۴۵۶-۴۵۴/۱.....	په همدې ارتباط څه وضاحتونه	۱۳-۱۲/۱۰.....	په همدې ارتباط څه وضاحت
۴۹۹/۱.....	د هدایت اسباب	۸۲/۱۰.....	د نبی کریم ﷺ اولادونه
۱۴/۲.....	د الله څڅو په ایتونو استهزاء	۴۲۷/۱۰.....	د ۛاوتاد ۛ معنی
۱۰/۲.....	د جهاد اهداف	۲۲۸/۱۱.....	څو وضاحتونه
۱۹۳/۲.....	هره وره او غټه معامله ولیکي	۳۱۸/۱۱.....	د ۛوزع ۛ معنی
		۳۳۴/۱۱.....	د پیریانو وفد (جرگه)

ه.ي

۴۵/۸	د "هَوَّان" معنی
۲۲۴/۸	د "هَمُود" معنی
۳۹۰/۸	"هَمَز" څه معنی؟
۷/۹	"هَبَاء" څه معنی؟
۴۹/۹	د "هَوْن" معنی
۱۶۳/۹	د "هَيِّم" معنی
۱۹۲-۱۹۱/۹	د "هَد" په هکله څو ټکي
۲۰۱/۹	"هَدِيه" څه معنی؟
۲۷۲/۹	"هامان" څوک وه؟
۲۹۵/۹	د هجرت په هکله معلومات
۳۴۲/۹	د "هَدَايَة" معناوي
۳۸۲/۹	د "هَالِك" معنی
۳۸۴-۳۸۲/۹	په همدې ارتباط څه وضاحتونه
۴۰۹/۹	اولنې هجرت چا کړې وه
۴۴۲/۹	د هجرت ترغيبات
۲۲۴/۱۰	څو مهم مطالب
۵۴۹/۱۱	د "هَيِّنِي" معنی
۴۲/۱۲	د "إِلْهَمَار" معنی
۱۱۶/۱۲	د "أَهْيَم" معنی
۴۲۷/۱۲	د "هَؤُم" معنی
۴۴۷/۱۲	د "هَلُوع" معنی
۲۲۳/۱۳	د "هَؤِيَة" معنی
۲۲۳/۱۳	د سکتې "ه"

ب

۵۳۵/۱	"مَيِّر" څه معنی؟
۵۶۱-۵۵۸/۱	د "يَمِين" په ارتباط
۳۴۸/۱۰	د "يَمِين" معنی
۱۶۷/۱	د يهودانو هڅې د محمد ﷺ په شهيدولو

کښي

موضوعي محتويات

۳۰۰/۲	د "هَالِك" څه معنی؟
۳۰۱/۲	په همدې ارتباط څه وضاحت
۳۸۷/۷	دلته "هَالِك" څه شي ته اشاره ده؟
۳۲/۳	ابا هجرت او د کوره اخراج څه فرق لري؟
۱۴۷/۳	په هجران سره تاديب
۱۴۷، ۱۴۸/۳	په همدې اړه څه وضاحت
۱۵۷/۳	د ابر هولناک وخت دی
۲۶۲/۳	د "هَجْرَة" کلمه درې معناوي لري
۲۹۶/۳	د هجرت فرضيت باقي دی
	د صحابه وو کرامو پر د هجرت د وعدو
۲۹۹/۳	مثالونه
۳۴۲/۳	شيطاني هيلې کومې هيلې دي؟
۳۴۲/۳	په همدې ارتباط څه نور تحقيق
۵۲۸/۳	د هارون (عليه السلام) د وفات قيصره
۵۸۲/۳	"الْمُهَيِّمِيْن" څه معنی؟
۲۵۵/۴	"استهواء" څه معنی؟
۲۵۴/۵	أولى هجرت ترڅه وخته پورې وه؟
۲۵۶-۲۵۵/۵	په همدې ارتباط څه وضاحت
۴۳۶/۴	د "أَهْبَطُوا" سره څوک مخاطب دي؟
۳۰۶/۵	د هزيمت (ماتې) باعث څه شی وه؟
۳۵۴/۵	د نبی کریم ﷺ هجرت
۵۷۴/۵	دلته "هَدَايَة" د څه څخه عبارت دی؟
۵۷۵/۵	په همدې ارتباط څه وضاحت
۱۴۰/۶	"هُود" ﷺ لومړنی عربي ژبی پیغمبر وه
۱۴۵/۶	د هود ﷺ سره څومره کسانو نجات وموند
۱۶۶/۶	د "أَهْرَاع" معنی
۳۸۷/۶	د "هَان" معنی
۴۳۲/۶	مشرکانو ته یو تهديد
۷۶/۷	د "هَوْن" معنی
۲۹۲/۷	تهجد څه معنی؟
۲۹۲/۷	په همدې ارتباط څه وضاحت
۲۹۴/۷	د تهجد د لمانځه رکعتونه

- د یوسف ^{عليه السلام} د ورونو درې حالتونه ۲۴۵/۶ ی
- د یوسف ^{عليه السلام} کوهی چرته واقع وه؟ ۲۵۱/۶
- د یوسف ^{عليه السلام} نوراني خبره ۲۷۳/۶
- د یوسف ^{عليه السلام} د زمانې مصري پاچا ۲۸۷/۶
- د یوسف ^{عليه السلام} عجیبه حالت ۲۹۱/۶
- د یوسف ^{عليه السلام} صبر او حوصله ۲۹۱/۶
- د یوسف ^{عليه السلام} په هکله د پاچا نظر ۲۹۹/۶
- یوسف ^{عليه السلام} په کوم منصب مقرر شو ۳۰۰/۶
- ایا یوسف ^{عليه السلام} نکاح کړې وه؟ ۳۰۲/۶
- په مصر کښې د یوسف ^{عليه السلام} رومبني کارونه ۳۰۵/۶
- یعقوب ^{عليه السلام} خپل نهه خامن ملامت کړه ۳۲۵/۶
- د یوسف ^{عليه السلام} د قیصې په ارتباط خو
- تکي ۳۵۷/۶
- د یعقوب ^{عليه السلام} د فامیل تعداد ۳۵۸/۶
- د یعقوب ^{عليه السلام} او یوسف ^{عليه السلام} عمرونه ۳۵۸/۶
- د بناس معنی ۴۲۸/۶
- بنسوع څه معنی؟ ۴۱۰/۷
- د ماجوج ماجوج بیانات ۴۴۵/۷
- ماجوج ماجوج څوک دي؟ ۴۴۵/۷
- ماجوج ماجوج چرته اوسېږي؟ ۴۴۶/۷
- د ماجوج ماجوج شمېر ۴۴۷/۷
- ماجوج ماجوج به په بوخل مړه شي ۴۴۸/۷
- د بنخفوم معنی ۱۱۴/۱۲
- ببین او د هغه مراتب ۱۳۰/۱۳
- یهودان د خو ورخو په عذاب قائل وه ۲۶۷/۲
- یهودان په کومو دروغو باندې تېروتلې وه؟ ۲۶۸/۲
- د یهودانو په ایمان باندې مشرفه شوې
- ډله څومره کسان وه؟ ۴۴۷/۲
- یهودانو تحریف کاوه ۱۷۱/۳
- د یهودانو د جنایاتو نوملیک ۳۹۴/۳
- په یهودانو باندې څه شیان حرام شوي وه ۴۰۵/۳
- د یهودانو ذلت دانسي دی ۶۰/۵
- د یهودانو د عهد ماتونې مثالونه ۲۲۰/۵
- د یحیی د کلمې لغوي معنی ۳۰۲/۲
- یحیی ^{عليه السلام} او نبوت ۴۸۳/۷
- یتیم څوک دی؟ ۴۹/۳
- ایا یتیم ته د خپل مال ورکول شرط لري؟ ۴۹/۳
- د یتیمانو روزنه ۷۱/۳
- د یتیمانو د مالونو په اړه دوه مسئلې ۷۲/۳
- د البوم څخه کومه ورځ مطلب ده؟ ۴۵۷/۳
- د ایام معنی ۴۸۱/۴
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۴۸۲/۴
- نوم الفرقان د کومې ورځې نوم دی؟ ۱۹۵/۵
- ایام الله څه معنی؟ ۴۶۰/۶
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۴۶۰/۶
- ایام معلومات کومې ورځې دي؟ ۲۵۷/۸
- په همدې ارتباط څه وضاحت ۱۴۳/۹
- نوم الظلة کومه ورځ ده؟ ۱۴۳/۹
- د نوم الشاد معنی ۱۵/۱۱
- د تیمم ځینې مسائل ۴۸۷/۳
- تیم څه معنی؟ ۵۶۶/۴
- تید څه معنی؟ ۳۲۱/۵
- د یونس ^{عليه السلام} د قیصې څو ټکي ۶۲/۶
- د بناوینقا د کلمې معنی ۱۶۲/۶
- د یوسف کلمه اعجمي ده ۲۲۸/۶

په عزيز التفاسير كښې د احاديثو او آثارو فهرست

الف (ء)

۱. أَلَيْحَ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِخَلَامِيهِ: أَخْرِجْ إِلَى هَذَا فَعَلِمَهُ الْإِسْتِثْنَانُ فَقَالَ لَهُ قُلِ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ
الْأَذْخَلُ فَسَمِعَهُ الرَّجُلُ. فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَدْخُلْ؟ فَكَذَنَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَدَخَلَ ۱۳/۸
۲. الْكَاثِمَةُ مِنْ قُرَيْشٍ ۱۳/۱۱
۳. أَبْشِرُوا فَإِنَّ مِنْكُمْ رَجُلًا وَمِنْ يَلْجُوجَ وَمَلْجُوجَ الْفَا ۱۴/۷
۴. أَبْطَأَ عَلَيْهِ شَيْطَانُهُ ۱۵/۹
۵. أَبْغَضُ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ ثَلَاثَةٌ: مُلْجِدٌ فِي الْحَرَمِ، وَمُبْتَغٍ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ، وَمُطْلَبٌ ذِمَّةً
أَمْرِي يَغْيِرُ حَقَّ لِيُهْرِيْقَ نَعْمَ ۲۵/۸
۶. أَبْنَاءُ ثَلَاثٍ وَثَلَاثِينَ عَلَى خَلْقِ آدَمَ سِتُّونَ ذِرَاعًا فِي عَرْضِ سَبْعِ أَدْرَعٍ ۱۱/۱۲
۷. أَبِي أَبِي ۱۹/۲
۸. أَنَا الْخَبْرُ بِأَنَّكَ قُتِلْتَ فَرُعَيْتُ قُلُوبَنَا قَوْلَيْنَا مُذِيرَيْنِ ۱۹/۲
۹. أَنَا نَبِيَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَأَمَرَنِي أَنْ أَضَعَ هَذِهِ الْآيَةَ يَهَذَا الْمَوْضِعِ مِنْ هَذِهِ السُّورَةِ ۱۱/۱
۱۰. أَتُحِبُّ أَنْ تَرَاهَا عَرَبِيَّةً؟ قُلْ: لَا. قُلْ: فَاسْتَلِذْ عَلَيْهَا ۱۶/۸
۱۱. أَتَذَرُونَ مَا هَذِهِ الْبَرِيحُ هَذِهِ رِيحُ الَّذِينَ يَغْتَابُونَ الْمُؤْمِنِينَ ۱۶/۱۱
۱۲. أَتَرُونَ هَذِهِ هَيْئَةً عَلَى صَاحِبِهَا فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَلَّذِي أَهْوَنُ عَلَى اللَّهِ مِنْ هَذِهِ عَلَى
صَاحِبِهَا ۲۰/۱۱
۱۳. أَتَشْفَعُ فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ... لَقَطَعْتُ يَدَهَا ۲۵/۳
۱۴. أَتَعْجَبُونَ مِنْ هَذَا لَمَّا دَلِيلُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فِي الْجَنَّةِ أَحْسَنُ مِنْ هَذَا ۵/۱۰
۱۵. أَتَقَاهُمْ ۲۰/۱۱، ۱۵/۱
۱۶. أَتَقُولُونَ هُوَ أَضَلُّ أَمْ بَعِيرُهُ أَلَمْ تَسْمَعُوا إِلَى مَا قُلْنَا؟ ۱۷/۱۱
۱۷. أَتَلُوْنِي عَلَى أَمْرِ قُدْرَةِ اللَّهِ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي بِأَرْبَعِينَ سَنَةً فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى ۱۳/۴
۱۸. أَتَى النَّبِيُّ ﷺ بِصَبِيٍّ يُحْنِكُهُ قَبْلَ عَلَيْهِ فَاتَّبَعَهُ الْمَاءُ ۲۱/۷
۱۹. أَتَى بَابَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَاسْتَفْتَحَ فَيَقُولُ الْخَازِنُ مَنْ أَنْتَ فَأَقُولُ مُحَمَّدٌ فَيَقُولُ بِكَ
أَمَرْتُ لَا أَفْتَحُ لِأَحَدٍ قَبْلَكَ ۱۶/۱۰
۲۰. أَتَى بَعْدَ مَا ارْتَفَعَ النَّهَارُ يَوْمَ الْفَتْحِ فَأَتَانِي بِثَوْبٍ فَسَرَّ عَلَيْهِ فَاغْتَسَلَ ثُمَّ قَامَ فَرَفَعَ ثَمَانِي

رَمَعَتْ ٤٣٣/١٠
 آتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ يُصَلِّي وَلِجَوْفِهِ أَرِيزُ كَأَرِيزِ الْمَرْجَلِ يَغْنِي بِنَكْبِي ٥٤٧/٧
 آتَيْتُ بِدَابَّةٍ فَوْقَ الْجِمَارِ وَدُونَ الْبَغْلِ خَطُومًا عِنْدَ مَتْنِهِ طَرَفُهَا فَرَكِيْتُ وَمَعِيَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ١٨١/٧
 فَبَرْتُ ٥٢٠/٩
 أَتَيْنَاكُمْ أَتَيْنَاكُمْ :: فَحَيَّانَا وَحَيَّاكُمْ ٥٠٧/١
 اجْتَهِدْ رَأْيِي قَدْ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَفَّقَ رَسُولَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ٩٥/١٢
 اجْلُوا اللَّهَ يَغْفِرْ لَكُمْ ٤٣٦/١٠
 أَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ صَلَاةُ دَاوُدَ وَأَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ وَكَانَ يَتَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ وَيَقُومُ ثُلُثَهُ وَيَتَنَامُ سُدُسَهُ وَيَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا ١٥٧/١٠
 أَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّهِ صِيَامُ دَاوُدَ فَإِنَّهُ كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا وَأَحَبُّ الصَّلَاةِ إِلَى اللَّهِ صَلَاةُ دَاوُدَ كَانَ يَتَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ وَيُصَلِّي ثُلُثَهُ وَيَتَنَامُ سُدُسَهُ ٤٦١/١٠
 اخْتَت ٣٢٥/١
 اخْتَت وَأَخْطَأْتُ ٢٥٣/٢
 أَجَلُ عَلَيْكُمْ رِضْوَانِي فَلَا أَسْخَطُ عَلَيْكُمْ بَعْدَهُ أَبَدًا ٣٥٥/١
 أَجَلْتُ لَنَا مِيتَتَانِ الْحَوْتُ وَالْجَرَادُ ٢٣٧/٧
 أَجَلْتُ لَنَا مِيتَتَانِ وَقَعَانِ فَأَمَّا الْمِيتَتَانِ فَالْحَوْتُ وَالْجَرَادُ وَأَمَّا الدَّمَانِ فَالْكَبِدُ وَالطُّحْلُ ٤١٢/٣
 أَحْيَانَا يَأْتِينِي مِثْلَ صَلَاسَةِ الْجَرَسِ وَهُوَ أَشَدُّ عَلَيَّ ٤٥٧/٨ ، ١٦٧/١
 أَخْبَرْتَنِي هَلِيهِ فِي يَدِي الذِّرَاعُ ٥٣٥/٣
 أَجِدُ مِنْ سَيِّئَاتِ صَاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ ٥٥٤/١٠
 أَخْبَرْتُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ رَجُلٌ فَهُوَ يَمْشِي مَرَّةً وَيَكْبُو مَرَّةً وَتَسْفَعُهُ النَّارُ مَرَّةً ٣٣٥/٣
 أَخْرَجَ بَعَثَ النَّارَ قَدْ وَمَا بَعَثَ النَّارَ قَدْ مِنْ كُلِّ أَلْفٍ بَسْعَ مِائَةٍ وَبَسْعَةَ وَبَسْعِينَ ٣٥/٣
 أَخْرَجُوا فَصَلُّوا عَلَى أَخٍ لَكُمْ مَاتَ يَغْيِرُ أَرْضَكُمْ النِّجَاشِي ٥٣٢/٧
 أَخْرَجُوا مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَلُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيْمَانٍ ٧٧/٤
 أَخْطَأْتُ التَّائِيلَ ... لِإِنْ يَلْقَى اللَّهَ وَهُوَ تَحْتَ السَّيْلِطِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَلْقَاهُ وَهُوَ فِي عُنُقِي ٩٥/٧
 أَخِي يَشْتَكِي بَطْنَهُ فَقُلْتُ: اسْقِهِ عَسَلًا ثُمَّ أَتَى الثَّانِيَةَ فَقُلْتُ: اسْقِهِ عَسَلًا ثُمَّ أَتَاهُ الثَّالِثَةَ فَقُلْتُ: اسْقِهِ عَسَلًا ثُمَّ أَتَاهُ فَقُلْتُ: قَدْ فَعَلْتُ فَقُلْتُ: صَدَقَ اللَّهُ وَكَذَبَ بَطْنُ أَخِيكَ اسْقِهِ عَسَلًا فَقُلْتُ: فَبَرَأَ ٩٥/٧

۴۲. اِذَا الْاَمَانَةُ اِلَى مَنْ اَثْمَنَكَ وَلَا تَخُنْ مَنْ خَانَكَ ۱۶۱/۱
۴۳. اِذَا بَارَ النُّجُومِ الرُّكْعَتَانِ قَبْلَ الْفَجْرِ ۵۶۴/۱
۴۴. اَدْرَكْتُ ثَلَاثِينَ مِنْ اَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّهُمْ يَخَافُ الْيَفْلَقَ عَلَى نَفْسِهِ ۳۶۸/۸
۴۵. اَدْنَى اَهْلِ الْجَنَّةِ الَّذِي لَهُ ثَمَانُونَ اَلْفَ خَلَامٍ ۳۰/۱۱
۴۶. اِذَا تَنَاجَى اِثْنَانِ فَلَا تَجْلِسُ اِلَيْهِمَا حَتَّى تَسْتَلْزِمَهُمَا ۱۹۷/۱۲
۴۷. اِذَا احَبَّ اللهُ عَبْدًا حَمَلَهُ الدُّنْيَا كَمَا يَظُلُّ احَدُكُمْ يَحْمِي سَقِيمَةَ الْعَلَاءِ ۱۵۲/۱۱
۴۸. اِذَا احَبَّ اللهُ عَبْدًا نَلَى جِبْرِيلُ اَنِّي قَدْ احْبَبْتُ فَلَانَا فَلَحِجُهُ قَدْ فَيَّنَلِي فِي السَّمَاءِ ثُمَّ نَزَلَ لَهُ الْمَحَبَّةُ فِي اَهْلِ الْاَرْضِ فَذَلِكَ قَوْلُ اللهِ ﴿ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ﴾ الْاَيَةُ ۵۵۵/۲ - ۵۵۶
۴۹. اِذَا احَدُكُمْ اَعْجَبَتْهُ الْمَرْأَةُ فَوَقَعَتْ فِي قَلْبِهِ فَلْيَعْمِدْ اِلَى امْرَأَتِهِ فَلْيُوَاقِعْهَا فَإِنْ ذَلِكَ يَرُدُّ مَا فِي نَفْسِهِ ۱۶۷/۸
۵۰. اِذَا ارَادَ اللهُ بِعَبْدِهِ الْخَيْرَ عَجَلَ لَهُ الْعُقُوبَةُ فِي الدُّنْيَا وَاِذَا ارَادَ اللهُ بِعَبْدِهِ الشَّرَّ اَمْسَكَ عَنْهُ يَدْنِيَهُ حَتَّى يُوَافِيَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۵۴۹/۳، ۲۰۴/۲
۵۱. اِذَا اَصَابَ يَحْلَهُ فَكُلْ وَاِذَا اَصَابَ يَعْزِيهِ فَقَتْلٌ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّهُ وَقِيدٌ ۴۵۳/۳
۵۲. اِذَا اقْرَضَ احَدُكُمْ قَرْضًا فَاهْتَدَى لَهُ اَوْ حَمَلَهُ عَلَى الدَّابَّةِ فَلَا يَرْكَبْهَا وَلَا يَقْبَلْهُ اِلَّا اَنْ يَكُونَ جَرَى بَيْتَهُ وَبَيْتُهُ قَبْلَ ذَلِكَ ۱۹۷/۲
۵۳. اِذَا امْطَرَتِ السَّمَاءُ فَتَحَتِ الصُّدُوفُ فِي الْبَحْرِ افْوَاهَهَا، فَمَا وَقَعَ فِيهَا فَهُوَ اللُّؤْلُؤُ ۷۲/۱۲
۵۴. اِذَا اَنْزَلَ اللهُ بِقَوْمٍ عَذَابًا اَصَابَ الْعَذَابُ مَنْ كَانَ فِيهِمْ ثُمَّ بُعِثُوا عَلَى اَعْمَالِهِمْ ۱۶۵/۵
۵۵. اِذَا اسْتَلْزَمَ احَدُكُمْ ثَلَاثًا فَلَمْ يُؤْذَنْ لَهُ فَلْيَرْجِعْ ۴۶۴/۸
۵۶. اِذَا اشْتَهَى الْمُؤْمِنُ الْوَلَدَ فِي الْجَنَّةِ كَانَ فِي سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ كَمَا يَشْتَهِي وَلَكِنْ لَا يَشْتَهِي ۲۵۵/۲
۵۷. اِذَا اشْتَهَى الْمُؤْمِنُ الْوَلَدَ فِي الْجَنَّةِ كَانَ فِي سَاعَةٍ كَمَا يَشْتَهِي وَلَكِنْ لَا يَشْتَهِي ۳۷/۱۱
۵۸. اِذَا التَّقَى الْمُسْلِمَانِ بِسَفْيَتَيْهِمَا فَالْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ فَقُلْتُ يَا رَسُوْلَ اللهِ هَذَا الْقَاتِلُ فَمَا بَدَأَ الْمَقْتُولُ قَدْ اِنَّهُ كَانَ حَرِيصًا عَلَى قَتْلِ صَاحِبِهِ ۵۳۴/۳
۵۹. اِذَا التَّقَى الْمُسْلِمَانِ فَتَصَافَحَا وَحَدَّثَا اللهَ وَاسْتَغْفَرَاهُ غُفِرَ لَهُمَا ۲۵۹/۳
۶۰. اِذَا اَنْتَهَى احَدُكُمْ اِلَى مَجْلِسٍ فَلْيَسْلِمْ فَإِنْ بَدَأَ لَهُ اَنْ يَجْلِسَ فَلْيَجْلِسْ ثُمَّ اِذَا قَامَ فَلْيَسْلِمْ فَلَيْسَتْ الْاَوَّلَى بِاَحَقُّ مِنَ الْاٰخِرَةِ ۵۵۳/۸

- إذا انقضت عدتھن ۱۱۷۳
- إذا بدا حلیب الشمس فأنجروا الصلۃ حتی تبرز وإذا غاب حلیب الشمس فأنجروا الصلۃ حتی تغیب ۴۵۲/۱۰
- إذا بقی من یخلد فی النار جعلوا فی تروایت من نار فیها مسامیر من نار فلا یری أحد منهم انه یعذب فی النار غیره ۱۹۷/۸
- إذا تمنی أحدکم فلینظر ما یتمنی فإنه لا یدری ما یکتب له من أمینیه ۸۱۲
- إذا حدث ألقى الشیطان فی حدیثه فیطل الله ما یلقى الشیطان ویحکم آیاته ۲۸۷/۸
- إذا حدث الرجل الحدیث ثم التفت فہی أمانة ۳۲۷/۱۲، ۱۹۴/۳
- إذا حضرت الصلۃ فکذنا وأقیمنا ولیؤمکمما اکبرکمما ۴۱۱/۷
- إذا حکم الحاکم فاجتهد ثم أصاب فله أجران وإذا حکم فاجتهد ثم أخطأ فله أجر ۱۷۷/۸
- إذا حکم الحاکم فاجتهد فأصاب فله أجران وإذا حکم فاجتهد ثم أخطأ فله أجر ۲۴۳/۵
- إذا خطب أحدکم المرأة فإن استطاع أن ینظر إلى ما یدعوه إلى نکاحها فلیفعل ۴۶۹/۸، ۵۳/۳
- إذا دخل البصر فلا إذن ۴۶۵/۸
- إذا دخل اهل الجنة نادی مناد أن لکم عند الله موعدا ویريد أن ینجز کموه قالوا ألم یبصر وجوهنا وینحنا من النار ویدخلنا الجنة قل فیکشف الحجاب قل فوالله ما أعطاهم شیئا أحب إلیهم من النظر إلیه ۵۶۷/۵
- إذا دعا أحدکم فلیعزم المسألة ولا یقولن اللهم إن شئت فأعطني فإنه لا مستکره له ۴۰۸/۱
- إذا رأیت الله یعطي العبد من الدنیا علی معاصیه ما یحب فإنما هو استلراج ثم تلا رسول الله ﷺ فلما نسوا ما ذکروا به ﴿ الایة ۲۰۸/۴
- إذا رأیت الله یعطي العبد من الدنیا علی معاصیه ما یحب فإنما هو استلراج ۲۰۲/۱۱
- إذا رأیت ظالما ینتقم من ظالم فقف و انظر فیہ متعجبا ۳۵۲/۴
- إذا رأیت الرجل یعتاد المسحید فاشهدوا له بالإیمان ۲۹۲/۵
- إذا رأیت مسجدا أو سمعتم مؤذنا فلا تقتلوا أحدا ۲۸۷/۳
- إذا سافرت فی الخصب فأعطوا الیل حظها من الأرض وإذا سافرت فی السنۃ فأسرعوا علیها السیر ۱۵/۷

۸۰. إِذَا سَبَقَتْ لِلْعَبْدِ مِنَ اللَّهِ مَنَزَلَةٌ لَمْ يُلَغْهَا بِعَمَلِهِ ابْتِلَاءُ اللَّهِ فِي جَسَدِهِ أَوْ فِي مَالِهِ أَوْ فِي وَلَدِهِ
ثُمَّ صَبْرُهُ حَتَّى يُلَغَهُ الْمَنَزَلَةُ الَّتِي سَبَقَتْ لَهُ مِنْهُ ۱۵۸/۱۱، ۳۹۷/۱
۸۱. إِذَا سَرُّكَ حَسَنُكَ وَسَاءُكَ سَيِّئُكَ فَأَنْتَ مُؤْمِنٌ ۴۵۲/۱۱
۸۲. إِذَا سَمِعْتَ الْكِتَابِي يُسَمِّي بِغَيْرِ اسْمِ اللَّهِ فَلَا تَأْكُلْ ۳۵۹/۱
۸۳. إِذَا سَمِعْتُمُ الْإِقَامَةَ فَامْشُوا إِلَى الصَّلَاةِ وَعَلَيْكُمْ السَّكِينَةُ وَالْوَقَارُ وَلَا تُسْرِعُوا فَمَا أَذَرْتُمْ
فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتِمُّوا ۲۹۰/۱۲
۸۴. إِذَا سَمِعْتُمْ يَجْتَلِ زَالٌ عَنْ مَكَانِهِ فَصَدِّقُوا وَإِذَا سَمِعْتُمْ بِرَجُلٍ تَغَيَّرَ عَنْ خُلُقِهِ فَلَا تُصَدِّقُوا
بِهِ وَإِنَّهُ يَصِيرُ إِلَى مَا جُبِلَ عَلَيْهِ ۵۷۸/۱۰، ۳۴۱/۱
۸۵. إِذَا سَمِعْتُمْ صِيَاحَ الدِّيَكَةِ فَسَلُّوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّهَا رَأَتْ مَلَكًا وَإِذَا سَمِعْتُمْ نَهيقَ الحِمَارِ
فَتَعَوَّدُوا بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهَا رَأَتْ شَيْطَانًا ۵۳۳/۹
۸۶. إِذَا صَارَ أَهْلُ الْجَنَّةِ إِلَى الْجَنَّةِ وَأَهْلُ النَّارِ إِلَى النَّارِ حَيٌّ بِالمَوْتِ حَتَّى يُجْعَلَ بَيْنَ الْجَنَّةِ
وَالنَّارِ ثُمَّ يَذْبَحُ ثُمَّ يُنَابِي مُنَادٍ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ لَا مَوْتَ وَيَا أَهْلَ النَّارِ لَا مَوْتَ فَيَزْدَادُ أَهْلُ الْجَنَّةِ
فَرَحًا إِلَى فَرَحِهِمْ وَيَزْدَادُ أَهْلُ النَّارِ حُزْنًا إِلَى حُزْنِهِمْ ۵۵۴/۱
۸۷. إِذَا صَلَّتِ الْمَرْأَةُ حَمْسَهَا وَصَامَتْ شَهْرَهَا وَحَفِظَتْ فَرْجَهَا وَأَطَاعَتْ زَوْجَهَا قِيلَ لَهَا ادْخُلِي
الْجَنَّةَ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ شِئْتَ ۱۴۶/۳
۸۸. إِذَا ضَرَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَتَّقِ الْوَجْهَ ۴۰۷/۸
۸۹. إِذَا عَمِلَتْ الْخَطِيئَةُ فِي الْأَرْضِ كَانَ مَنْ شَهِدَهَا فَكْرِهَهَا (وَقَدْ مَرَّةً أَنْكَرَهَا) كَانَ كَمَنْ غَابَ
عَنْهَا وَمَنْ غَابَ عَنْهَا فَرَضِيهَا كَانَ كَمَنْ شَهِدَهَا ۴۴۶/۸
۹۰. إِذَا فَسَدَ النَّاسُ أَمَرَ عَلَيْهِمْ شِرَارُهُمْ ۳۵۲/۴
۹۱. إِذَا قَرَأَ ابْنُ آدَمَ السُّجْدَةَ فَسَجَدَ اعْتَزَلَ الشَّيْطَانُ يَبْكِي يَقُولُ يَا وَيْلَهُ أَمِيرُ ابْنِ آدَمَ بِالسُّجُودِ
فَسَجَدَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَأَمِيرَتُ بِالسُّجُودِ فَأَبَيْتُ فَلِيَ النَّارُ ۱۱۶/۵
۹۲. إِذَا قَضَى اللَّهُ الْأَمْرَ فِي السَّمَاءِ ضَرَبَتِ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا خُضْعَانًا لِقَوْلِهِ كَأَنَّهُ سِلْسِلَةٌ عَلَى
صَفْوَانٍ فَلَمَّا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَدْ رَبُّكُمْ ۱۷۹/۱۰ - ۱۸۰
۹۳. إِذَا قَضَى اللَّهُ لِعَبْدٍ أَنْ يَمُوتَ بِأَرْضٍ جَعَلَ لَهُ إِلَيْهَا حَاجَةً ۵۴۹/۹
۹۴. إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ أَنْصِبْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ فَقَدْ لَغِيتَ ۱۱۲/۵

۹۵. إِذَا كَانَ جَنَحُ اللَّيْلِ أَوْ أَمْسَيْتُمْ فَكُفُّوا صَبِيَّانَكُمْ فَإِنَّ الشَّيَاطِينَ تَنْتَشِرُ حِينَئِذٍ فَلِذَا ذَهَبَتْ سَاعَةُ
مِنَ اللَّيْلِ فَخَلُّوهُمْ وَأَغْلِقُوا الْأَبْوَابَ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَفْتَحُ بَابًا مُغْلَقًا..... ۲۸۷/۳
۹۶. إِذَا كَانَ شَيْئًا مِنْ أَمْرِ دُنْيَاكُمْ فَسَأَلْتُمْ بِهِ وَإِذَا كَانَ شَيْئًا مِنْ أَمْرِ دِينِكُمْ فَلِإِي..... ۳۳۵/۱
۹۷. إِذَا كَانَ عِنْدَ الرَّجُلِ امْرَأَتَانِ فَلَمْ يَعْلَمْ بَيْنَهُمَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشِقُّهُ سَاقِطٌ..... ۶۱/۳
۹۸. إِذَا كَانَ لَكَ عَلَى رَجُلٍ حَقٌّ فَأَهْلَى إِلَيْكَ جَمْلَ يَبْنِ أَوْ جَمْلَ شَعِيرٍ أَوْ جَمْلَ قَتٍ فَلَا تُلْخِضْهُ
فَإِنَّهُ رَبًّا..... ۱۹۷/۲
۹۹. إِذَا كَانَتْ أَمْرَاؤُكُمْ خِيَارَكُمْ وَأَغْنِيَاؤُكُمْ سُمَحَاءَكُمْ وَأُمُورُكُمْ سُورَى بَيْنَكُمْ فَظَهَرِ الْأَرْضِ خَيْرٌ
لَكُمْ مِنْ بَطْنِهَا وَإِذَا كَانَ أَمْرَاؤُكُمْ شِرَارَكُمْ وَأَغْنِيَاؤُكُمْ بُخْلَاءَكُمْ وَأُمُورُكُمْ إِلَى نِسَائِكُمْ فَبَطْنُ
الْأَرْضِ خَيْرٌ لَكُمْ مِنْ ظَهْرِهَا..... ۱۶۴/۱۱
۱۰۰. إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً فَلَا يَتَلَجَّى اثْنَانِ دُونَ صَاحِبَيْهِمَا فَإِنَّ ذَلِكَ يُحْزِنُهُ..... ۱۸۷/۱۲
۱۰۱. إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمْ فَلَا تَحْبِسُوهُ وَاسْرِعُوا بِهِ إِلَى قَبْرِهِ وَلْيَقْرَأْ عِنْدَ رَأْسِهِ فَاتِحَةَ الْبَقَرَةِ وَعِنْدَ
رِجْلَيْهِ بِخَاتِمَةِ الْبَقَرَةِ..... ۲۱۵/۲
۱۰۲. إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ إِلَّا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٍ
صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ..... ۲۱۴/۷
۱۰۳. إِذَا مَاتَ الرَّجُلُ عُرِضَ عَلَيْهِ مَقْعُهُ بِالْعَدَاةِ وَالْعَشِيِّ... ثُمَّ يَقْلُ هَذَا مَقْعُكَ الَّذِي تُبْعَثُ إِلَيْهِ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ..... ۲۷/۱۱
۱۰۴. إِذَا مَشَتْ أُمَّتِي الْمُطِيطِيَاءُ وَخَدَمَهَا ابْنَاءُ الْمُلُوكِ ابْنَاءُ فَارِسَ وَالرُّومِ سَلِطَ شِرَارُهَا عَلَى
خِيَارِهَا..... ۵۴۹/۱۲
۱۰۵. إِذَا نَظَرَ أَحَدُكُمْ إِلَى مَنْ فَضَّلَ عَلَيْهِ فِي الْمَالِ وَالْخَلْقِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ..... ۵۷۴/۸
۱۰۶. إِذَا وَسَدَ الْأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرْ السَّاعَةَ..... ۱۹۴/۳
۱۰۷. إِذَا يَتَلَعَّوْا رَأْسِي فَيَدْعُوهُ خَبْرَةٌ..... ۴۱۱/۴
۱۰۸. إِذَا يَخْلِفُ فَيَذْهَبُ بِمَالِي..... ۳۶۹/۲
۱۰۹. أَذَالَ النَّاسُ الْخَيْلَ وَوَضَعُوا السَّلَاحَ وَقَالُوا لَا جِهَادَ قَدْ وَضَعَتِ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا... وَقُلْ:
كَذَبُوا الْآنَ الْآنَ جَاءَ الْقِتْلُ..... ۳۵۴/۱۱
۱۱۰. أَذْكُرُوا الْجَنَّةَ وَادْكُرُوا النَّارَ..... ۵۵۵/۶

- Downloaded from: bawarketabtoon.com

25/11

10

244

10/10

1992

1/4 1000

7/10 8

7/2/2008

2012

4. 2

19. 8

11/20/04

1000000

to *care*

1

1

۱۴۵. اغمار اُمّی ما بین السّین إلى السّین واقْلَهُمْ مَنْ یَجُوزُ ذَٰلِكَ ۱۲۷/۲
۱۴۶. اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیمِ ۱۳۹/۲
۱۴۷. اَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللّٰهِ الثَّمَاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، فَإِنَّهُ لَا یَضُرُّهُ شَیْءٌ حَتَّى یَرْتَحِلَ مِنْهُ ۴۸/۱۲
۱۴۸. اَفَاصِلُ اُمّی؟ قُل: نَعَمْ صِلِی اُمّک ۲۴۵/۱۲، ۵۳۷/۹، ۲۱۵/۷، ۳۰۷/۵
۱۴۹. اَفْضَلُ الْجِهَادِ کَلِمَةُ عَدَلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ ۳۲۳/۸، ۲۴۹/۷
۱۵۰. اَفْضَلُ الصَّوْمِ صَوْمُ اَخِی دَاوُدَ کَانَ یَصُومُ یَوْمًا وَیُفْطِرُ یَوْمًا وَلَا یَفِرُّ اِذَا لَاقَى ۲۵۰/۷
۱۵۱. اَفْعَمِیَاوَانِ اَنْتُمَا اَلَسْتُمَا تُبْصِرَانِی ۴۷/۸
۱۵۲. اَقْلًا اَكُوْنُ عَبْدًا شُكُورًا ۳۹۷/۱۱، ۳۶۹/۱۱، ۲۹۴/۷
۱۵۳. اَفْلَحَ اِنْ صَنَقَ ۵۱۷/۱۲
۱۵۴. اَفْلَحَ الرُّوْحِیْلُ اَفْلَحَ الرُّوْحِیْلُ ۲۱۰/۱۳
۱۵۵. اَفْمَلِکَا نَبِیًّا یَجْعَلُکَ اَوْ عَبْدًا رَسُوْلًا. قُلْ جِبْرِیْلُ: تَوَاضَعْ لِرَبِّکَ یَا مُحَمَّدُ قُلْ: بَلْ عَبْدًا رَسُوْلًا ۵۶۷/۸
۱۵۶. اَفِیْ اَنْ قَرَصَتْکَ نَعْلَةٌ اَهْلَکْتَ اُمَّةً مِنَ الْاُمَمِ تُسَبِّحُ ۲۳۸/۷
۱۵۷. اِقَامَةُ حَدِّ بَارِضٍ خَيْرٌ لِاَهْلِهَا مِنْ مَطَرٍ اَرْبَعِیْنَ لَیْلَةً ۴۹۵/۹
۱۵۸. اَقْدِمُ حِزْوْمٌ ۱۵۹/۴
۱۵۹. اَقْرَبُ مَا یَكُوْنُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ فَاکْثِرُوا الدُّعَاءَ ۱۹۳/۱۳، ۲۷۷/۸
۱۶۰. اَقْرَبُ رَبِّنَا فَتَنْلِجِیْهِ اَمْ یَعِیْدُ فَتَنْلِیْهِ ۴۰۴/۱
۱۶۱. اَکْثَرُوا ذِکْرَ هَٰذِهِمُ اللَّذَاتِ ۵۵۴/۱۱
۱۶۲. اَکْرِمُوا اَوْلَادَکُمْ وَاَحْسِنُوا اَدَبَهُمْ ۳۵۱/۱۲
۱۶۳. اَکَلُ الْبَرِّ یَبْعَثُ یَوْمَ الْقِیَامَةِ مَجْنُوْنًا یُخْتَقُ ۱۷۳/۲
۱۶۴. اَلَا اَخْبَرْتَهُمْ اَنْهُمْ کَانُوْا یُسَمُّوْنَ بِاَنْبِیَائِهِمْ وَالصَّالِحِیْنَ قَبْلَهُمْ ۴۹۷/۷
۱۶۵. اَلَا اَخْبِرْکُمْ بِاَفْضَلِ مِنْ دَرَجَةِ الصَّیَّامِ وَالصَّلَاةِ وَالصَّدَقَةِ قَالُوْا بَلٰی یَا رَسُوْلَ اللّٰهِ قُلْ اِصْلَاحُ ذَاتِ الْبَیِّنِ وَفَسَادُ ذَاتِ الْبَیِّنِ الْحَالِقَةُ ۲۲۷/۳
۱۶۶. اَلَا اَخْبِرْکُمْ بِاَهْلِ النَّارِ کُلُّ جَوَاطِیْ زَنِیْمٍ مُّتْکَبِّرٍ ۳۹۰/۱۲
۱۶۷. اَلَا اَخْبِرْکُمْ بِخَيْرِ الْبَرِیَّةِ؟ قَالُوْا: بَلٰی یَا رَسُوْلَ اللّٰهِ! قُلْ: رَجُلٌ اَخِذُ بِعِیْنَانِ فَرَسِهِ فِی سَبِیْلِ اللّٰهِ ۱۱ کُلَّمَا کَانَتْ هَبِیْعَةٌ اسْتَوٰی عَلَیْهِ. اَلَا اَخْبِرْکُمْ بِالَّذِیْ یَلِیْهِ؟ قَالُوْا: بَلٰی. قُلْ: الرَّجُلُ فِی

- ثَلَاثَةٌ مِنْ غَنَمِهِ يُقِيمُ الصَّلَاةَ وَيُؤْتِي الزَّكَاةَ. أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِشَرِّ الْبَرِيَّةِ؟ قَالُوا: بَلَى. قُلْنَا: الَّذِي يُسْكُنُ بِاللَّهِ وَلَا يُعْطِي بِهِ ۲۰۸ - ۲۰۷/۱۳
۱۶۸. أَلَا أَعْلَمُكَ كَلِمَةً هِيَ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ ۲۲/۱
۱۶۹. أَلَا إِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ فَقَدْ لِي ادْعَبُ فَأَهْرِقْهَا قَدْ فَجَرَتْ فِي سِكَكِ الْمَدِينَةِ ۷۴/۴
۱۷۰. إِلَّا أَنْ تَصِلُوا مَا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ مِنَ الْقَرَابَةِ ۱۴۷/۱۱
۱۷۱. أَلَا إِنَّ كُلَّكُمْ مَنَاجٍ رَبِّهِ فَلَا يُؤْذِينَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا وَلَا يَرْفَعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الْقِرَاعَةِ ۱۱۴/۵
۱۷۲. أَلَا إِنَّ لِكُلِّ غُلَامٍ لَوَاءً يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَقْتَرِفُ غُلْرَتَهُ يَنْصَبُ عِنْدَ إِسْتِهِ ۴۲/۷
۱۷۳. أَلَا إِنَّهُ لَمْ يَبْقَ مِنَ الدُّنْيَا فِيمَا مَضَى مِنْهَا إِلَّا كَمَا بَقِيَ مِنْ يَوْمِكُمْ هَذَا فِيمَا مَضَى مِنْهُ ۱۰۷/۸، ۱۳۷/۱۰
۱۷۴. أَلَا إِنَّهُ يُجَلِّئُ بَرَجًا مِنْ أُمَّتِي فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشَّعْلِ فَأَقُولُ يَا رَبِّ أَصْحَابِي فَيَقُولُ لَا تَنْدِي مَا أَحَدْتُوا بَعْدَكَ ۱۲۳/۴
۱۷۵. أَلَا إِنَّهَا سَتَكُونُ فِتْنَةً فَقُلْتُ مَا الْمَخْرُجُ مِنْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قُلْنَا: كِتَابُ اللَّهِ فِيهِ ۱۳/۱
۱۷۶. أَلَا احْتَطَّتْ يَا أَبَا بَكْرٍ فَإِنَّ الْبَيْضَ مَا بَيْنَ ثَلَاثٍ إِلَى سَبْعٍ ۴۵۷/۹
۱۷۷. إِلَّا يَلْحَنِي ثَلَاثُ رَجُلٍ زَنَى بَعْدَ إِحْصَانٍ فَإِنَّهُ يُرْجَمُ ۴۱۵/۸
۱۷۸. أَلَا تَزُورُنَا أَكْثَرَ مِمَّا تَزُورُنَا. فَتَزَلْتُ ۞ وَمَا تَنْتَرِلُ إِلَّا يَأْمُرُ رَبُّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا ۞ الْآيَةُ ۵۲۷
۱۷۹. أَلَا لَا فَضْلَ لِعَرَبِيٍّ عَلَى أَعْجَمِيٍّ وَلَا لِعَجَمِيٍّ عَلَى عَرَبِيٍّ وَلَا لِلْخَمْرِ عَلَى أَسْوَدَ وَلَا أَسْوَدَ عَلَى أَحْمَرَ إِلَّا بِالتَّقْوَى ۲۰۹/۱۱
۱۸۰. إِلَّا مَنْ أَشْرَكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ۵۳۲/۱۰
۱۸۱. أَلَا مَنْ وَلِيَ يَتِيمًا لَهُ مَالٌ فَلْيُتَجِرْ فِيهِ ۷۰/۳
۱۸۲. أَلَا هَلْ بَلَغْتُ قَالُوا نَعَمْ قُلْنَا اللَّهُمَّ اشْهَدْ فَلْيُلْغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ ۳۵/۴
۱۸۳. أَلَا وَإِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمِيَّ ۲۲۷/۵
۱۸۴. أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ ۱۰۹/۹، ۲۸۱/۸، ۳۲۲/۴
۱۸۵. أَلَا وَإِنَّ كُلَّ دَمٍ كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ ۶۵/۱۰
۱۸۶. أَلَا وَإِنِّي نَهَيْتُ أَنْ أَقْرَأَ الْقُرْآنَ رَاكِعًا أَوْ سَاجِدًا ۴۴۷/۲
۱۸۷. أَلَا وَقَوْلُ الرُّوْبِ: قُلْنَا: فَمَا زَالَ يُكْرَرُهَا حَتَّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ ۲۶۴/۸

۱۸۸. الْحِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِلِجَامٍ مِنْ نَارٍ فهرست ۳۳۹/۱
۱۸۹. اِلْظُؤُوا يَٰۤاَۤدَا الْجَلَدِ وَالْاِكْرَامِ ۳۳۹/۲
۱۹۰. اِلَىٰ اَقْرَبِهِمَا مِنْكَ يَاۤاَبَا ۱۰۴/۳
۱۹۱. اِلَيَّ عِبَادَ اللّٰهِ، اِلَيَّ عِبَادَ اللّٰهِ ۱۹۲/۲
۱۹۲. اَلَيْسَ الَّذِي اَمْسَهُ عَلَى الرَّجُلَيْنِ فِي الدُّنْيَا قَلْبًا عَلَىٰ اَنْ يُمَشِيَهُ عَلَىٰ وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۳۳۹/۷
۱۹۳. اَلَيْكَ عَنِّي اِنَّهُ لَيْسَ يَوْمَكَ ۳۳۹/۳
۱۹۴. اَلَيْهَا يَنْتَهِي عِلْمُ كُلِّ عَالِمٍ مَا وَرَاءَهَا لَا يَعْلَمُ اِلَّا اللّٰهُ ﷻ ۵۷۲/۱۱
۱۹۵. اَمَّا اَبُو جَهْمٍ فَلَمَّا بَضَعَ عَصَاهُ عَنْ عَاتِقِهِ وَاَمَّا مُعَاوِيَةُ فَصُعْلُوكُ لَمَّا مَلَ لَهُ اَنكِحِي اَسْمَةَ بِنَ زَيْدٍ ۱۷۰/۱۱
۱۹۶. اَمَّا اَنْتَ يَا اَبَا بَكْرٍ وَالْمُؤْمِنُونَ فَتَجْزَوْنَ بِذَلِكَ فِي الدُّنْيَا حَتَّىٰ تَلْقُوا اللّٰهَ وَلَيْسَ لَكُمْ ذُنُوبٌ وَاَمَّا الْاٰخَرُونَ فَيَجْتَمِعُ ذَلِكَ لَهُمْ حَتَّىٰ يُجْزَوْا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۳۳۹/۳
۱۹۷. اَمَّا اِنَّهُمْ لَمْ يَكُونُوا يَعْبُدُونَهُمْ وَلَكِنَّهُمْ كَانُوا اِذَا اَحْلَوْا لَهُمْ شَيْئًا اسْتَحْلَوْهُ وَاِذَا حَرَّمُوا عَلَيْهِمْ شَيْئًا حَرَّمُوهُ ۳۳۹/۲
۱۹۸. اَمَّا الرَّحْمَنُ فَوَاللّٰهِ مَا اَدْرِي مَا هُوَ وَلَكِنْ اَكْتُبُ بِاسْمِكَ اللّٰهُمَّ ۴۲۸/۱۱، ۴۲۳/۱
۱۹۹. اَمَّا تَذَكُّرُ يَوْمٍ نَّاءِلَتْكَ طَهُورًا فَيَشْفَعُ لَهُ ۳۳۹/۱۱
۲۰۰. اَمَّا تَرْضَىٰ اَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى ۷۵
۲۰۱. اَمَّا تَرْضَىٰ اَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى غَيْرَ اَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي ۵۴۳/۸
۲۰۲. اَمَّا تَسْتَحْيِي الْمَرْءَ اَنْ تَهَبَ نَفْسَهَا لِلرَّجُلِ ۹۹/۱۰
۲۰۳. اَمَّا سَمِعْتَ اَنْ اِسْلِمَ لَنَا خَيْلًا لَهَا اَجِيحَةٌ قَالَتْ: فَضَحِكَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ حَتَّىٰ رَاَيْتُ نَوَاجِيحَهُ ۴۵۱/۱۰
۲۰۴. اَمَّا شَيْءٌ خَرَجْتَ تَسْتَعِيْنُ بِهِ عَلَيْنَا فَلَا ۲۴۷/۵
۲۰۵. اَمَّا مَرَرْتُ بِاَرْضٍ مِنْ اَرْضِكَ مُجْدِبَةٌ ثُمَّ مَرَرْتُ بِهَا مُخْصَبَةٌ؟ قُلْ: نَعَمْ. قُلْ: كَذَلِكَ النُّشُورُ ۳۳۷/۱۰
۲۰۶. اَمَّا هَذَا الْمَقْتُولُ فَقَدْ مَضَىٰ عَلَىٰ صِدْقِهِ وَيَقِيْنِهِ وَاَخَذَ بِفَضْلِهِ فَهَبْنِيَا لَهُ، وَاَمَّا الْاٰخَرُ فَقَدْ رَخَّصَهُ اللّٰهُ تَعَالَىٰ فَلَا تَبِعَهُ عَلَيْهِ ۲۸۴/۲
۲۰۷. اَمَّا هُوَ فَقَدْ جَاءَهُ الْيَقِيْنُ وَاللّٰهُ اِنِّي لَأَرْجُو لَهُ الْخَيْرَ ۵۸۰/۱
۲۰۸. اَمَّا وَاللّٰهُ اِنِّي لَاخْشَاكُمْ لِلّٰهِ وَاَتَقَاكُمْ لَهُ لِكَيْنِي اَصُومُ وَاَفْطِرُ وَاَصْلِي وَاَرْقُدُ وَاَتَزَوِّجُ النِّسَاءَ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي ۵۹/۱

۲۰۹. اَمَّا وَاللّٰهُ لَقَدْ كُنَّا نَعْمُرُ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ وَتَفُكُ الْعَايِي وَنَحْجُبُ الْبَيْتَ وَنُسْقِي الْحَاجَ ۲۹۵/۵
۲۱۰. اَمَّا يَخْشَى الَّذِي يَرْفَعُ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يُحَوِّلَ اللَّهُ رَأْسَهُ رَأْسَ حِمَارٍ ۵۰۷/۴
۲۱۱. الْأَمْرُ أَهَمُّ مِنْ أَنْ يَنْظُرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ ۵۰۵/۶
۲۱۲. أَمَرَ اللَّهُ نِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا خَرَجْنَ مِنْ بُيُوتِهِنَّ فِي حَاجَةٍ أَنْ يَغْطِينَ وُجُوهَهُنَّ مِنْ فَوْقِ رُؤُسِهِنَّ بِالْجَلَابِيبِ وَيُتَذِينَ عَيْنًا وَاحِدَةً ۱۲۵/۱۰
۲۱۳. أَمَرَ يَقْتُلِ الْكِلَابَ إِلَّا كَلْبَ صَيْدٍ أَوْ كَلْبَ غَنَمٍ أَوْ مَاشِيَةً فَقِيلَ لِابْنِ عُمَرَ إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ أَوْ كَلْبَ زَرْعٍ فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ إِنَّ لَأَبِي هُرَيْرَةَ زَرْعًا ۴۶۵/۳ - ۴۶۶
۲۱۴. أَمَرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ فَلَمَّا فَعَلُوا ذَلِكَ عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ ۲۷۵/۵
۲۱۵. أَمَرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَلَمَّا قَالُوا عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ ۴۷۸/۱۱
۲۱۶. أَمَرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَلَمَّا قَالُوا عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّهَا وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ ثُمَّ قَرَأَ: ﴿ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ ﴾ ۱۲۴/۱۳
۲۱۷. أَمَرَنِي بِحُبِّ الْمَسَاكِينِ وَالْذُّنُوبِ مِنْهُمْ ۴۲۸/۷
۲۱۸. أَمَرَهُ أَنْ يُسَبِّحَ فِي أَذْبَارِ الصَّلَوَاتِ كُلِّهَا ۵۰۷/۱۱
۲۱۹. أَمِيرُ أُمِّ رَسُولٍ قَدْ لَا بَلَّ رَسُولٌ أَرْسَلَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِرَأْيَةِ أَقْرَبُهَا عَلَى النَّاسِ فِي مَوَاقِفِ الْحَجِّ ۲۷۰/۵
۲۲۰. أَمِيرٌ أَوْ مَأْمُورٌ ... بَلَّ مَأْمُورٌ ۲۷۰/۵
۲۲۱. إِنْ أَثَارَكُمْ تُكْتَبُ فَلَا تَتَّقِلُوا ۲۷۱/۱۰
۲۲۲. إِنْ طَيْرَ الْجَنَّةِ كَامَلَ الْبُخْتِ ثَرَعَى فِي شَجَرِ الْجَنَّةِ ۱۰۷/۱۲
۲۲۳. إِنْ أَبْرَأَ الْبَرِّ صِلَةُ الْوَلَدِ أَهْلَ وَدَائِيهِ ۲۱۵/۷
۲۲۴. إِنْ إِبْلِيسَ يَضَعُ عَرْشَهُ عَلَى الْعَاءِ ثُمَّ يَبْعَثُ سَرَايَهُ فَلَدْنَاهُمْ مِنْهُ مَنَزِلَةً أَعْظَمُهُمْ فَتَنَةً ۲۶۷/۷
۲۲۵. إِنْ أَبِي مَاتَ كَافِرًا ۴۹۱/۵
۲۲۶. إِنْ أَحَدَكُمْ إِذَا كَانَ فِي الْمَسْجِدِ جَاءَهُ الشَّيْطَانُ فَأَبَسَ بِهِ كَمَا يَبْسُ الرَّجُلُ بِذَائِبِهِ فَلَمَّا سَكَنَ

لَهُ رَتَبَةٌ أَوْ الْجَمْعُ

۲۲۷. إِنْ أَحَدَكُمْ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ مَا يَظُنُّ أَنْ تَبْلُغَ مَا بَلَغَتْ فَيَكْتُبُ اللَّهُ لَهُ بِهَا

رِضْوَانَهُ إِلَى يَوْمٍ يَلْقَاهُ وَإِنْ أَحَدَكُمْ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ مَا يَظُنُّ أَنْ تَبْلُغَ مَا بَلَغَتْ

فَيَكْتُبُ اللَّهُ عَلَيْهِ بِهَا سَخَطَهُ إِلَى يَوْمٍ يَلْقَاهُ

۲۲۸. إِنْ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أَبِيهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا ثُمَّ يَكُونُ فِي ذَلِكَ عِلْقَةً مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ

يَكُونُ فِي ذَلِكَ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ يُرْسَلُ الْمَلَكُ فَيَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ

۲۲۹. أَنْ أَخْرَجَ مِنْهَا الْعَمَاءَ وَالْمَرْغَى وَخَلَقَ الْجِبِلَّ

۳۰. إِنْ أَخَوْفَ مَا أَخَافَ عَلَى أُنْفِي غَعْلُ قَوْمِ لُوطٍ

۳۱. إِنْ أَخَوْفَ مَا أَخَافَ عَلَيْكُمْ الشُّرَكَ الْكَصْفَرُ قَالُوا: وَمَا الشُّرَكَ الْكَصْفَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟

قَالَ: الرِّيَاءُ

۳۲. إِنْ أَدْخَلْتَ الْجَنَّةَ أَيْتَ يَفْرَسٍ مِنْ بَاقُوْتِهِ لَهُ جَنَاحَانِ فَحُمِلَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طَلَرَا بِكَ حَيْثُ شِئْتَ

۳۳. إِنْ أَذْنَى أَهْلِ الْجَنَّةِ مَثَرَةٌ الذِّي يَنْظُرُ إِلَى حَيَاتِهِ وَتَعْيِيمِهِ وَخُدْمِهِ وَسُرْبِهِ مِنْ مَسِيرَةِ الْفِي سِتَّةِ ۵۵۱/۱۱

۳۴. إِنْ أَذْنَى أَهْلِ الْجَنَّةِ مَثَرَةٌ لَيَنْظُرُ فِي مَلِكٍ الْفِي سِتَّةِ يَرَى أَفْصَلَهُ كَمَا يَرَى أَذْنَهُ ۵۶۱/۱۲

۳۵. إِنْ أَرَا ابْنِي فَلَنْ أَرَا حَيَاتِي فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّكَ لَهُ أَجْرُ شَهِيدَيْنِ. قَالَتْ: وَلِمَ ذَاكَ؟

يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: لِأَنَّهُ قَتَلَ أَهْلَ الْكِتَابِ

۳۶. إِنْ آمَنَتْ فَلَكَ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَإِنْ أَخْطَأَتْ فَلَكَ حَسَنَةٌ وَاحِدَةٌ ۱۹۹/۳

۳۷. إِنْ أَغْطَمَ الْمُسْلِمِينَ جُرْمًا مِنْ سَلَا عَنْ شَيْءٍ لَمْ يُحَرِّمْ فَحَرِّمْ مِنْ أَجْلِ مَسْأَلِهِ ۱۰۰/۴

۳۸. إِنْ أَقْوَامًا بِالْعَدِيَّةِ خَلَفْنَا مَا سَلَكْنَا شَيْعًا وَلَا وَابِيًا إِلَّا وَهُمْ مُعْتَابُونَ فِيهِمْ حَسَنَاتُ الْعَدُوِّ ۱۱۷/۵

۳۹. إِنْ أَمْنِي لَنَا نَجْتَمِعُ عَلَى ضَلَالَةٍ ۵۰۵/۱

۴۰. إِنْ أَمْنِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ أَمَلِ الْوُضُوءِ فَمَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيلَ

غُرَّتَهُ فَلْيَفْعَلْ

۴۱. إِنْ أَمْنِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ أَمَلِ الْوُضُوءِ ۱۵۰/۱۲

۴۲. إِنْ أَمَرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ مُجْدَعٌ يَقُودُكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا ۷۷/۲

۴۳. إِنْ أَنْتُمْ تَبَسُّمُ عَنْهُ اسْتَمَعُوا مِنْهُ ۵۱۶/۲

۴۴. إِنْ أَهْلَ الْجَنَّةِ لَيَرَامُونَ الْعُرْفَ فِي الْجَنَّةِ كَمَا تَرَامُونَ الْكَوْكَبَ فِي السَّمَاءِ ۳۳۹

۲۴۵. إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ يَأْكُلُونَ فِيهَا وَيَشْرَبُونَ وَلَا يَتَفَلَّحُونَ وَلَا يَبُولُونَ وَلَا يَتَغَوَّطُونَ وَلَا يَمْتَخِطُونَ .. ۳۳/۱۱
۲۴۶. أَنَّ أَهْلَ مَكَّةَ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُرِيَهُمْ آيَةً فَأَرَاهُمْ انْشِقَاقَ الْقَمَرِ مَرَّتَيْنِ ۳۷/۲
۲۴۷. إِنَّ أَوَّلَ الْآيَاتِ خُرُوجًا طُلُوعُ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا وَخُرُوجُ الدَّابَّةِ عَلَى النَّاسِ ضُحَى وَأَيُّهَا مَا كَانَتْ قَبْلَ صَاحِبَتِهَا فَالْآخَرَى عَلَى أَثَرِهَا قَرِيبًا ۲۵۴/۹
۲۴۸. إِنَّ أَوَّلَ عَظَمٍ مِنَ الْإِنْسَانِ يَتَكَلَّمُ يَوْمَ يُخْتَمُ عَلَى الْأَفْوَاهِ فَخَلَّتْهُ مِنَ الرَّجُلِ الشِّمْلُ ۳۲/۱۰
۲۴۹. إِنَّ أَوَّلَ مَا خَلَقَ اللَّهُ الْقَلَمَ فَقَالَ لَهُ اكْتُبْ قَالَ رَبِّ وَمَاذَا أَكْتُبُ قَالَ اكْتُبْ مَقَادِيرَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ ۴۴/۱۸
۲۵۰. إِنَّ أَوَّلَ مَا يُسْأَلُ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ - يَعْنِي الْعَبْدُ - مِنَ النَّعِيمِ أَنْ يَقُلَ لَهُ أَلَمْ تُصِحْ لَكَ جِسْمَكَ وَتُرْوِكَ مِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ ۳۷/۱۳
۲۵۱. إِنَّ الْجَنَّةَ تَشْتَقُ إِلَى ثَلَاثَةِ عَلَيٍّ وَعَمَّارٍ وَسَلْمَانَ ۵۰/۱۱، ۳۳/۱۰
۲۵۲. إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ، مَنْ يَهْدِيهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ أَمَا بَعْدُ فَقُلْ: أَعِذْ عَلَيَّ كَلِمَاتِكَ هَؤُلَاءِ فَأَعَادَهُنَّ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَقُلْ: لَقَدْ سَمِعْتُ قَوْلَ الْكَهَنَةِ وَقَوْلَ السَّحَرَةِ وَقَوْلَ الشُّعْرَاءِ فَمَا سَمِعْتُ مِثْلَ كَلِمَاتِكَ هَؤُلَاءِ وَلَقَدْ بَلَغَنَ نَاعُوسَ الْبَحْرِ فَقُلْ: هَاتِ يَدَكَ أَبَايَعُكَ عَلَى الْإِسْلَامِ ۴۱/۷ - ۴۲
۲۵۳. إِنَّ الْحَمِيمَ لَيُصَبُّ عَلَى رُءُوسِهِمْ فَيَنْفُذُ الْحَمِيمُ حَتَّى يَخْلُصَ إِلَى جَوْفِهِ فَيَسْلُتُ مَا فِي جَوْفِهِ حَتَّى يَمْرُقَ مِنْ قَلْعِيهِ وَهُوَ الصَّهْرُ ثُمَّ يُعَادُ كَمَا كَانَ ۲۴۶/۸
۲۵۴. إِنَّ الدَّالَّ عَلَى الْخَيْرِ كِفَاعِلِيهِ ۴۶۳/۴
۲۵۵. إِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ يَضْحِكُ بِهَا جُلُسَتَهُ يَهْوِي بِهَا مِنْ أْبَعْدٍ مِنَ الثَّرْيَا ۴۶۰/۱۱
۲۵۶. إِنَّ الرَّجُلَ لَيُجَاهِدُ فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَمَا ضَرَبَ بِسَيْفٍ ۳۳/۸
۲۵۷. إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ وَلَكِنْ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِمَا عِبَادَهُ ۲۵۷/۷
۲۵۸. إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ آيَسَ أَنْ يَعْبُدَهُ الْمُصَلُّونَ فِي جَزِيرَةِ الْعَرَبِ وَلَكِنْ فِي التَّحْرِيشِ بَيْنَهُمْ ۴۵۹/۳، ۳۹۹/۱۱
۲۵۹. إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ آيَسَ أَنْ يَعْبُدَهُ الْمُصَلُّونَ وَلَكِنْ فِي التَّحْرِيشِ بَيْنَهُمْ ۳۰۰/۳
۲۶۰. إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ يَيْسَ أَنْ يَعْبُدَهُ الْمُصَلُّونَ وَلَكِنْ فِي التَّحْرِيشِ بَيْنَهُمْ ۲۴۳/۲

۲۶۱. إِنَّ الشَّيْطَانَ لَيَخَافُ مِنْكَ يَا عُمَرُ! ۵۲۷/۹
۲۶۲. إِنَّ الشَّيْطَانَ يَبْلُغُ مِنَ الْإِنْسَانِ مَبْلَغَ الدَّمِ وَإِنِّي خَشِيتُ أَنْ يَقْذِفَ فِي قُلُوبِكُمَا شَيْئًا ۸۷/۱۰
۲۶۳. إِنَّ الصُّخْرَةَ الْعَظِيمَةَ لَتَلْقَى مِنْ شَفِيرِ جَهَنَّمَ فَتَهْوِي فِيهَا سَبْعِينَ عَامًا وَمَا تُفْضِي إِلَّا قَرَارَهَا ۚ ۲۸۴/۳
۲۶۴. إِنَّ الصَّدَقَةَ لَتُطْفِئَ غَضَبَ الرَّبِّ وَتَذْفَعُ مِثَّةَ السُّوءِ ۲۰۸/۵، ۱۲۶/۳
۲۶۵. إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا كَانَ عَلَى طَرِيقَةٍ حَسَنَةٍ مِنَ الْعِبَادَةِ ثُمَّ مَرِضَ قِيلَ لِلْمَلِكِ الْعُوكُلِ بِهِ أَكْتُبْ لَهُ مِثْلَ عَمَلِهِ إِذَا كَانَ طَلِيقًا حَتَّى أَطْلِقَهُ أَوْ أَكْتُبَهُ إِلَيْ ۶۴/۱۱
۲۶۶. إِنَّ الْعَبْدَ لَيَخْرُجُ مِنْ ذُنُوبِهِ كَمَا يَخْرُجُ النَّبْرُ الْكُحْمَرُ مِنَ الْكَبِيرِ ۲۰۴/۲
۲۶۷. إِنَّ الْعَبْدَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ النَّارِ وَإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وَإِنَّمَا الْأَعْمَلُ بِالْخَوَاتِيمِ ۱۸۳/۱
۲۶۸. إِنَّ الْعَشْرَ عَشْرَ الْخُحَى ۱۲۷/۱۳
۲۶۹. إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ ۴۵۷/۱
۲۷۰. إِنَّ الْعَبْرَ قَدْ مَضَتْ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ وَهَذَا أَبُو جَهْلٍ قَدْ أَقْبَلَ ۱۳۷/۵
۲۷۱. إِنَّ اللَّهَ ﷻ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَلَحِشُوا الْقِتْلَةَ وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَلَحِشُوا الذَّبْحَ وَلْيَجِدْ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ وَلْيَبْرِحْ ذُبْحَتَهُ ۱۲۴/۷
۲۷۲. إِنَّ اللَّهَ ﷻ لَيَقْبَلَ ثَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُغْرِغْ ۲۹۷/۲
۲۷۳. إِنَّ اللَّهَ ﷻ يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَا ابْنَ آدَمَ مَرِضْتُ فَلَمْ تُعْذِنِي فَلَا يَا رَبُّ كَيْفَ أَعُودُكَ وَأَنْتَ رَبُّ الْعَالَمِينَ فَلَا أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ عَذِيَّيَ فَلَانًا مَرِضَ فَلَمْ تُعَلِّهِ (الحديث) ۲۸۷/۱
۲۷۴. إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أَقْرَأَ عَلَيْكَ ۞ لَمْ يَكُنْ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ ۞ (السورة) فَلَا: وَسَمَاعِي؟ فَلَا نَعَمْ فَكَيْ ۲۰۲/۱۳
۲۷۵. إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى كِنَانَةَ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ وَاصْطَفَى قُرَيْشًا مِنْ كِنَانَةَ وَاصْطَفَى مِنْ قُرَيْشٍ بَنِي هَاشِمٍ وَاصْطَفَانِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ ۴۷۳/۱۱
۲۷۶. إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَدْ أَعْطَى كُلَّ دَنِي حَقَّهُ فَلَا وَصِيَّةَ لِبَوَارِثٍ ۲۸۷/۱
۲۷۷. إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ عَنْ أُمَّيِ الْخَطَا وَالنِّسَاءِ وَمَا اسْتَكْبَرُوا عَلَيْهِ ۲۷۶/۱، ۲۷۵/۳
۲۷۸. إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ عَنْ أُمَّيِ مَا حَدَّثْتُ بِهِ أَنْفُسَهَا مَا لَمْ تَعْمَلْ أَوْ تَتَكَلَّمْ ۲۷۶/۱، ۲۰۷/۲
۲۷۹. إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِلْأُمَّيِ عَمَّا وَسَّوَسْتُ أَوْ حَدَّثْتُ بِهِ أَنْفُسَهَا مَا لَمْ تَعْمَلْ بِهِ أَوْ تَتَكَلَّمْ ۲۹۷/۱۳

۲۸۰. إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِي عَنْ أُمَّتِي الْخَطَا وَالنَّسِيَانَ وَمَا اسْتَكْرَهُوا عَلَيْهِ ۳۴۰/۴
۲۸۱. إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِي عَنْ أُمَّتِي مَا وَسَّوَسَتْ بِهِ صُدُورُهَا مَا لَمْ تَعْمَلْ أَوْ تَكَلَّمْ ۴۶۵/۱۱
۲۸۲. إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى خَلَقَ آدَمَ مِنْ قَبْضَةٍ قَبْضُهَا مِنْ جَمِيعِ الْأَرْضِ فَجَاءَ بَنُو آدَمَ عَلَى قَدَرِ الْأَرْضِ فَجَاءَ مِنْهُمْ الْأَحْمَرُ وَالْأَبْيَضُ وَالْأَسْوَدُ وَبَيْنَ ذَلِكَ وَالسَّهْلُ وَالْحَزَنُ وَالْخَيْثُ وَالطُّيْبُ ... ۵۴۲/۱، ۳۳۰/۸
۲۸۳. إِنَّ اللَّهَ حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْفِيلَ وَسَلَطَ عَلَيْهَا رَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ ۲۴۴/۱۳
۲۸۴. إِنَّ اللَّهَ حَلِيمٌ رَحِيمٌ بِالْمُؤْمِنِينَ يُجِبُ السِّرَّ وَكَانَ النَّاسُ لَيْسَ لِيُؤَيِّبَهُمْ سِتُّورٌ وَلَا حِجَلٌ قَرُبًا فَخَلَّ الْخَلَامُ أَوْ الْوَلَدُ أَوْ يَتِيمَةُ الرَّجُلِ وَالرَّجُلُ عَلَى أَهْلِهِ فَأَمَرَهُمُ اللَّهُ بِالِاسْتِثْنَانِ فِي تِلْكَ الْعَوْرَاتِ فَجَاءَهُمُ اللَّهُ بِالسُّتُورِ وَالْخَيْرِ فَلَمْ أَرِ أَحَدًا يَعْمَلُ بِذَلِكَ بَعْدُ ۵۳۷/۸
۲۸۵. إِنَّ اللَّهَ حَيٌّ كَرِيمٌ يَسْتَحْيِي إِذَا رَفَعَ الرَّجُلُ إِلَيْهِ يَدَيْهِ أَنْ يَرُدَّهُمَا صِفْرًا خَائِبَتَيْنِ ۴۰۶/۱
۲۸۶. إِنَّ اللَّهَ زَوَى لِي الْأَرْضَ فَرَأَيْتُ مَشَارِقَهَا وَمَغَارِبَهَا وَإِنَّ أُمَّتِي سَيَلُغُ مُلْكُهَا مَا زَوَى لِي مِنْهَا ۳۲۷/۵
- ۵۲۸/۸، ۲۰۵/۸
۲۸۷. إِنَّ اللَّهَ قَبَضَ أَرْوَاحَكُمْ حِينَ شَاءَ وَرَدَّهَا عَلَيْكُمْ حِينَ شَاءَ ۵۲۷/۱۰
۲۸۸. إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَذْهَبَ عَنْكُمْ عِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ وَفَخَّرَهَا بِالْأَبَاءِ مُؤْمِنٌ نَقِيٌّ وَفَلَحِرُ شَقِيٌّ أَنْتُمْ بَنُو آدَمَ وَآدَمُ مِنْ تُرَابٍ ۴۷۴/۱۱
۲۸۹. إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَعْطَى كُلَّ نَبِيٍّ حَقَّ حَقِّهِ فَلَا وَصِيَّةَ لِبَوَارِثٍ ۲۰۵/۱
۲۹۰. إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَوْجَبَ لَهَا بِهَا الْجَنَّةَ أَوْ أَعْتَقَهَا بِهَا مِنَ النَّارِ ۸۰/۷
۲۹۱. أَنَّ اللَّهَ قَدْ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْيَانِهِمْ وَتُرَدُّ عَلَى فَقَرَائِهِمْ ۳۸۶/۵
۲۹۲. إِنَّ اللَّهَ قَدْ غَفَرَ لَهُ ۲۰۹/۲
۲۹۳. إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ فَلِذَا قَتَلْتُمْ فَاحْسِنُوا الْقِتْلَةَ ۲۴۶/۱۲
۲۹۴. إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ كِتَابًا قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ الْخَلْقَ إِنَّ رَحْمَتِي سَبَقَتْ غَضَبِي ۴۷۵، ۱۶۳/۴
۲۹۵. إِنَّ اللَّهَ لَا يَصْنَعُ بِشَقَاءِ أَخِيكَ شَيْئًا فَلْتَحُجَّ رَاكِبَةً وَلْتَكْفِرْ عَنْ يَمِينِهَا ۱۵۱/۲
۲۹۶. إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مُؤْمِنًا حَسَنَةً يُعْطَى بِهَا فِي الدُّنْيَا وَيُجْزَى بِهَا فِي الْآخِرَةِ وَأَمَّا الْكَافِرُ فَيُطْعَمُ بِحَسَنَاتٍ مَا عَمِلَ بِهَا إِلَهُ فِي الدُّنْيَا حَتَّى إِذَا أَفْضَى إِلَى الْآخِرَةِ لَمْ تُكُنْ لَهُ حَسَنَةٌ يُجْزَى بِهَا ۳۳۳/۱۱
۲۹۷. إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبَلُ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا مَا كَانَ لَهُ خَالِصًا وَابْتِغَى بِهِ وَجْهَهُ ۳۷۷/۵
۲۹۸. إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ ۲۲۲/۴، ۱۹۲/۱۰

۲۹۹. إِنْ اللَّهِ لَمْ يَفْرِضِ الزُّكَاةَ إِلَّا لِيُطَيَّبَ مَا بَقِيَ مِنْ أَمْوَالِكُمْ وَإِنَّمَا فَرَضَ الْمَوَارِيثَ لِتَكُونَ لِمَنْ بَعْدَكُمْ فَكَبَّرَ عُمْرُ ۲۲۵/۵
۳۰۰. إِنْ اللَّهِ لَيُنْجِلُ بِالسَّهْمِ الْوَاحِدِ الثَّلَاثَةَ الْخِصَّةَ صَانِعَهُ يَحْتَسِبُ فِي صَنْعَتِهِ الْخَيْرَ وَالرَّامِي بِهِ وَالْمُعِدُّ بِهِ ۲۲۵/۵
۳۰۱. إِنْ اللَّهِ لَيُضَاعِفُ الْحَسَنَةَ الْفِي الْفَبِ حَسَنَةً ۲۲۵/۵
۳۰۲. إِنْ اللَّهِ لَيَقْبَلُ ثَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُغْرِغْ ۵۳/۶
۳۰۳. إِنْ اللَّهِ لَيُمْلِي لِلظَّالِمِ حَتَّى إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ ۵۱۷/۷، ۵۱۷/۸، ۵۱۷/۹
۳۰۴. إِنْ اللَّهِ وَضَعَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَا وَالنِّسْيَانَ وَمَا اسْتَكْبَرُوا عَلَيْهِ ۱۴۸/۷
۳۰۵. إِنْ اللَّهِ يَنْعَثُ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِائَةِ سَنَةٍ مَنْ يُجَلِّدُ لَهَا دِينَهَا ۵۷۷/۱۰
۳۰۶. إِنْ اللَّهِ يَنْعَثُ مِنْ مَسْجِدِ الْعَشَارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُهَدَاءٌ لَا يَقُومُ مَعَ شُهَدَاءِ بَنِي غَيْرِهِمْ ۲۴۸/۲
۳۰۷. إِنْ اللَّهِ يُجِبُّ أَنْ يُرَى أَثَرُ نِعْمَتِهِ عَلَى عَبْدِهِ ۴۴۹/۴، ۴۴۹/۵
۳۰۸. إِنْ اللَّهِ يُجِبُّ الْجَمَلَ وَلَكِنْ الْكِبَرَ مَنْ بَطَرَ الْحَقَّ وَغَمَصَ النَّاسَ ۴۲۷/۴
۳۰۹. إِنْ اللَّهِ يَرْفَعُ بِهَذَا الْكِتَابِ أَقْوَامًا وَيَضَعُ بِهِ آخَرِينَ ۲۸۷/۴
۳۱۰. إِنْ الْمُؤْمِنِ إِذَا أَذْنَبَ كَانَتْ نُكْتَةٌ سَوْدَاءٌ فِي قَلْبِهِ فَإِنْ تَابَ وَنَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ صُقِلَ قَلْبُهُ وَإِنْ زَادَ زَادَتْ حَتَّى يَغْلُو قَلْبُهُ ذَاكَ الرَّيْنُ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ ﷻ فِي الْقُرْآنِ كُلًّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۲۴۸/۱
۳۱۱. إِنْ الْمُؤْمِنِ إِذَا أَذْنَبَ كَانَتْ نُكْتَةٌ سَوْدَاءٌ فِي قَلْبِهِ فَإِنْ تَابَ وَنَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ صُقِلَ قَلْبُهُ فَإِنْ زَادَ زَادَتْ فَذَلِكَ الرَّانُ الَّذِي ذَكَرَهُ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ ۷۲/۳
۳۱۲. إِنْ الْمُؤْمِنِ إِذَا أَصَابَهُ السَّقَمُ ثُمَّ عَفَاهُ اللَّهُ مِنْهُ كَانَ كَفَّارَةً لِمَا مَضَى مِنْ ذُنُوبِهِ وَمَوْعِظَةً لَهُ فِيمَا يَسْتَقْبِلُ وَإِنْ الْمُنَافِقُ إِذَا مَرَضَ ثُمَّ أَغْفِيَ كَانَ كَالْبَعِيرِ عَقَلَهُ أَهْلُهُ ثُمَّ أَرْسَلُوهُ فَلَمْ يَنْدِرْ لِمَ عَقَلُوهُ وَلَمْ يَنْدِرْ لِمَ أَرْسَلُوهُ ۲۰۹/۴
۳۱۳. إِنْ الْمُؤْمِنِ يُجَاهِدُ بِسَيْفِهِ وَلِسَانِهِ ۱۶۵/۹، ۴۱۳/۵
۳۱۴. إِنْ الْمَرْأَةُ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ وَإِنَّكَ إِنْ تَرَدَّدْتَ إِقَامَةَ الضِّلَعِ تَكْسِرُهَا فَذَارَهَا تَعِشْ بِهَا ۸۶/۱
۳۱۵. إِنْ الْمَرْأَةُ مِنْ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ لَيَرَى بَيَاضَ ساقِهَا مِنْ وَرَاءِ سَبْعِينَ حُلَّةً حَتَّى يَرَى مُخَهَا ۲۵۷/۱۰
۳۱۶. إِنْ الْمُسْلِمِ إِذَا أَتَقَّقَ عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةً وَهُوَ يَحْتَسِبُهَا كَانَتْ لَهُ صَدَقَةٌ ۴۰۲/۲

۳۷۷. اِنَّ الْمُشْرِكِيْنَ قَالُوْا لِرَسُوْلِ اللّٰهِ ﷺ اَنْسُبْ لَنَا رَبَّكَ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى ۭ قُلْ هُوَ اللّٰهُ
اَخَذَ اللّٰهُ الصَّخْرَةَ ۭ ۲۷۹/۱۳
۳۷۸. اِنَّ الْمُقْسِطِيْنَ فِي الدُّنْيَا عَلٰى مَنَابِرٍ مِّنْ لُّوْلُؤٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بَيْنَ يَدَيِ الرَّحْمٰنِ بِمَا اَقْسَطُوا
فِي الدُّنْيَا ۴۵۶/۱۱
۳۷۹. اِنَّ الْمَيِّتَ اِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهٖ اِنَّهٗ لَيَسْمَعُ خَفَقَ نَعَالِهِمْ اِذَا اَنْصَرَفُوْا ۲۵۰/۹
۳۸۰. اِنَّ النَّاسَ اِذَا رَاوُا الظَّالِمَ فَلَمْ يَلْتَحِذُوْا عَلٰى يَدَيْهِ اَوْشَكَ اَنْ يَّعْمَهُمُ اللّٰهُ بِعَقَلٍ مِّنْهُ ۲۴/۴
۳۸۱. اِنَّ النَّاسَ اِذَا رَاوُا الْمُنْكَرَ وَلَا يُغَيِّرُوْهُ اَوْشَكَ اللّٰهُ اَنْ يَّعْمَهُمُ بِعِقَابِهٖ ۲۱۲/۱، ۱۶۴/۵
۳۸۲. اِنَّ النَّاسَ دَخَلُوْا فِي دِيْنِ اللّٰهِ اَفْوَاجًا وَسَيَخْرُجُوْنَ مِنْهُ اَفْوَاجًا ۲۶۹/۱۳
۳۸۳. اِنَّ النَّاسَ لَكُمْ تَبَعٌ وَّ اِنَّ رِجَالًا يَّاتُوْنَكُمْ مِّنْ اَقْطَارِ الْاَرْضِ يَتَفَقَّهُوْنَ فِي الدِّيْنِ وَاِذَا اَتَوْكُمْ
فَاَسْتَوْصُوا بِهِمْ خَيْرًا ۴۵۶/۱
۳۸۴. اِنَّ النَّاسَ يَصِيْرُوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ جُنًا كُلُّ اُمَةٍ تَتَّبِعُ نَبِيَّهَا يَقُوْلُوْنَ يَا فُلَانُ اَشْفَعْ يَا فُلَانُ اَشْفَعْ
حَتّٰى تَنْتَهِيَ الشَّفَاعَةُ اِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَذٰلِكَ يَوْمٌ يَّبْعَثُ اللّٰهُ الْمَقَامَ الْمَحْمُوْدَ ۲۹۵/۷
۳۸۵. اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَخْلَفَ ابْنَ اُمِّ مَكْتُوْمٍ يَوْمَ النَّاسِ وَهُوَ اَعْمٰى ۵۴۴/۸
۳۸۶. اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ ضَرَبَ وَغَرَّبَ وَاَنَّ اَبَا بَكْرٍ ضَرَبَ وَغَرَّبَ وَاَنَّ عُمَرَ ضَرَبَ وَغَرَّبَ ۴۰۹/۸
۳۸۷. اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ اِذَا اَتَتْهُ اَمْرٌ يَسْرُهُ اَوْ يَسْرُ بِهِ خَرَّ سَاجِدًا شُكْرًا لِلّٰهِ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى ۳۵۵/۱
۳۸۸. اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ اِذَا سَافَرَ فَرَكِبَ رَاجِلَتَهُ كَبَّرَ ثَلَاثًا وَيَقُوْلُ ۭ سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا
كُنَّا لَهٗ مُقْرِنِيْنَ. وَاِنَّا اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُوْنَ ۭ ثُمَّ يَقُوْلُ: اللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْأَلُكَ فِي سَفَرِيْ هٰذَا مِنَ الْبِرِّ
وَالْتَقْوٰى وَمِنْ الْعَمَلِ مَا تَرْضٰى اللّٰهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا الْمَسِيْرَ وَاَطْوِ عَنَّا بَعْدَ الْاَرْضِ اللّٰهُمَّ اَنْتَ
الصَّلٰجِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيْفَةُ فِي الْاَهْلِ اللّٰهُمَّ اصْحَبْنَا فِي سَفَرِنَا وَاخْلُقْنَا فِيْ اَهْلِنَا. وَكَانَ
يَقُوْلُ اِذَا رَجَعَ اِلَى اَهْلِهٖ: اَيُّوْنَ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ تَائِبُوْنَ عَابِدُوْنَ لِرَبِّنَا حَامِدُوْنَ ۱۹۰/۱۱
۳۸۹. اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْبَلُ الْهَدِيَّةَ وَيُسَبِّحُ عَلَيْهَا ۴۸۷/۹
۳۹۰. اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْبَلُ بَعْضَ اَزْوَاجِهٖ ثُمَّ يُصَلِّي وَلَا يَتَوَضَّأُ ۱۶۵/۳
۳۹۱. اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْطِعُ قِرَاءَتَهٗ ۴۹۹/۱۲
۳۹۲. اَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهٰى عَنِ الْغُلُوْطَاتِ ۹۷/۴
۳۹۳. اِنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهٰى عَنِ طَعَامِ الْمُتَبَارِيْنِ اَنْ يُّوْكَلَ ۳۵۹/۱

۳۳۴. إِنَّ النَّسَةَ شَقَائِقُ الرَّجُلِ ۵۵۱/۳
۳۳۵. إِنَّ الْوَلَدَ مَبْخَلَةٌ مَجَبَّةٌ ۳۳۲/۱۲
۳۳۶. إِنَّ الْيَهُودَ إِذَا سَلَمُوا عَلَيْكُمْ يَقُولُ احْنَعُمُ السَّامَ عَلَيْكُمْ فَقُولُوا عَلَيْكَ ۷۵۱/۲
۳۳۷. إِنَّ بِالْمَدِينَةِ حِنًا قَدْ أَسْلَمُوا ۱۷۲/۴
۳۳۸. إِنَّ بَيْتَكُمْ الْعَدُوُّ فَقُولُوا حَمَّ لَا يَنْصَرُونَ ۵۷۱/۱۰
۳۳۹. أَنَّ بَيْنَ دُعَائِهِمْ وَبَيْنَ إِجَابَةِ مَالِكٍ إِيَّاهُمْ أَلْفَ عَامٍ ۳۳۲/۱۱
۳۴۰. إِنَّ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ كَذَايْنِ فَاحْذَرُوهُمْ ۴۴۳/۱۱
۳۴۱. إِنَّ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ لَأَيَّامًا يَنْزِلُ فِيهَا الْجَهْلُ وَيَرْفَعُ فِيهَا الْعِلْمُ وَيَكْثُرُ فِيهَا الْفِرْجُ ۴۸۲/۴
۳۴۲. أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ ۵۷۱/۲
۳۴۳. أَنْ تُصَلِّقَ وَأَنْتَ صَاحِبُ شَيْحٍ تَخْشَى الْفَقْرَ وَتَأْمَلُ الْغِنَى وَلَا تُسْهِلُ حَتَّى إِذَا بَلَغْتَ الْحُلُقُومَ قُلْتَ لِفُلَانٍ كَذَا وَلِفُلَانٍ كَذَا وَقَدْ كَانَ لِفُلَانٍ ۳۷۱/۱
۳۴۴. أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ ۱۲۴/۷، ۴۴۱/۱
۳۴۵. إِنَّ تَغْفِرَ اللَّهُ تَغْفِيرُ جَمًّا وَأَيُّ عَبْدٍ لَكَ لَا أَلْمَا ۱۷۱/۲
۳۴۶. أَنْ تَمُوتَ النَّفْسُ وَهِيَ مُشْرِكَةٌ ۵۳۳/۱۰
۳۴۷. أَنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَتَاهُ فِي أَوَّلِ مَا أَوْحِيَ إِلَيْهِ فَعَلَّمَهُ الْوُضُوءَ وَالصَّلَاةَ ۴۷۶/۳ - ۴۸۰
۳۴۸. إِنَّ حُبَّهَا أَدْخَلَكَ الْجَنَّةَ ۲۸۰/۱۳
۳۴۹. إِنَّ حَسْبَ الْخَلْقِ يَكْمَلُ فِي وَقْتِ إِرْتِفَاعِ النَّهَارِ وَيَقِيلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ فِي الْجَنَّةِ وَأَهْلُ النَّارِ فِي النَّارِ ۱/۹
۳۵۰. إِنَّ خَلِيلِي وَابْنَ عَمِّكَ عَهْدٌ إِلَيَّ إِذَا اخْتَلَفَ النَّاسُ أَنْ أَتَّخِذَ سَيْفًا مِنْ خَشَبٍ ۴۵۵/۱۱
۳۵۱. إِنَّ خَيْرَكُمْ قُرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ۱۰۴/۱۲
۳۵۲. إِنَّ ذَلِكَ لَيْسَ بِشِفَاءٍ وَلَكِنَّهُ دَاءٌ ۱۶۷/۱۱
۳۵۳. إِنَّ رَأَيْتُمُونَا تَخْطِفُنَا الطَّيْرُ فَلَا تَبْرَحُوا مَكَانَكُمْ ۴۹۱/۲
۳۵۴. إِنَّ رَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى اسْتَشَارَنِي فِي أُمِّي مَلَا أَعْمَلُ بِهِمْ فَقُلْتُ: مَا شِئْتَ أَيُّ رَبِّهِمْ خَلَقَكَ وَبِعِلْمِكَ فَاسْتَشَارَنِي الثَّانِيَةَ فَقُلْتُ لَهُ كَذَلِكَ فَقُلْ لَا أُخْزِنُكَ فِي أُمِّكَ يَا مُحَمَّدًا ۱۶۴/۱۱
۳۵۵. إِنَّ رِجَالًا يَتَخَوَّضُونَ فِي مَلِ اللَّهِ يَغْفِرُ حَقَّ قُلُوبِهِمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۴۰۰/۵

۳۵۶. أَنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى يَوْمَ بُشَيْرَ بِرَأْسِ أَبِي جَهْلٍ رُكْعَتَيْنِ ۳۵۵/۸
۳۵۷. أَنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَضَى فِي الدِّيَةِ عَلَى أَهْلِ الْبَابِلِ مِائَةً مِنَ الْبَابِلِ وَعَلَى أَهْلِ الْبَقْرِ مِائَتِي بَقَرَةٍ وَعَلَى أَهْلِ الشُّةِ أَلْفِي شاةٍ وَعَلَى أَهْلِ الْحُلَلِ مِائَتِي حُلَةٍ وَعَلَى أَهْلِ الْقَمَحِ شَيْئًا لَمْ يَحْفَظْهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ ۲۷۵/۳
۳۵۸. أَنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَضَى فِيمَنْ زَنَى وَلَمْ يُحْصَنْ يَنْفِي عَامٍ وَإِقَامَةِ الْحَدِّ عَلَيْهِ ۴۱۰/۸
۳۵۹. إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَكُنْ عَلَى شَيْءٍ مِنَ النَّوَافِلِ أَشَدَّ مُعَاهَدَةً مِنْهُ عَلَى الرُّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الصُّبْحِ ۵۶۴/۱۱
۳۶۰. إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَسْرُدُ الْحَدِيثَ كَسَرْدِكُمْ ۲۰۰/۸
۳۶۱. أَنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى أَنْ يُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ ۱۲۷/۱۲
۳۶۲. أَنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ مَتْعَةِ النِّسَاءِ يَوْمَ خَيْبَرَ وَعَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْحُمْرِ الْبَاسِيَةِ ۱۱۷/۳
۳۶۳. أَنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَقَفَ يَوْمَ النَّحْرِ بَيْنَ الْجُمَرَاتِ فِي الْحَجَّةِ الَّتِي حَجَّ فَقَالَ أَيُّ يَوْمٍ هَذَا قَالُوا يَوْمَ النَّحْرِ قَالَ هَذَا يَوْمُ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ ۲۶۷/۵
۳۶۴. إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ قِيَامُهَا ۲۱۶/۸
۳۶۵. إِنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لَأَطُوفَنَّ اللَّيْلَةَ عَلَى سَبْعِينَ امْرَأَةً تَلِدُ كُلُّ امْرَأَةٍ غُلَامًا فَطَافَ عَلَيْهِنَّ فَلَمْ تَلِدْ امْرَأَةً مِنْهُنَّ إِلَّا امْرَأَةً نِصْفَ غُلَامٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَوْ قَالَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَكَانَ كَمَا قَالَ ۴۵۳/۱۰
۳۶۶. إِنَّ سُورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ ثَلَاثُونَ آيَةً شَفَعَتْ لِرَجُلٍ حَتَّى غُفِرَ لَهُ وَهِيَ «تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ» ۳۵۹/۱۲
۳۶۷. إِنَّ سِيْلَاخَةَ أُمِّي الْجِهَادِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ﷻ ۴۸۷/۵
۳۶۸. إِنْ شِئْتَ تَنَحَّيْتَ فَكُنْتَ قَرِيبًا ۳۳۷/۵
۳۶۹. إِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ وَإِنْ شِئْتَ صَبَرْتُ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ ۵۵۲/۳
۳۷۰. إِنْ عَظِمَ الْجَزَاءُ مَعَ عَظَمِ الْبَلَاءِ وَإِنْ اللَّهُ إِذَا أَحَبَّ قَوْمًا ابْتَلَاهُمْ فَمَنْ رَضِيَ فَلَهُ الرِّضَا وَمَنْ سَخِطَ فَلَهُ السَّخَطُ ۳۹۵/۶
۳۷۱. إِنْ عَفَرِيَّتًا مِنَ الْحِجَنِ تَقَلَّتِ الْبَارِحَةُ لَيَقْطَعَ عَلَيَّ صَلَاتِي فَأَمْكُنِّي اللَّهُ مِنْهُ فَلَاخَذْتُهُ فَأَرَدْتُ أَنْ أَرْبِطَهُ عَلَى سَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ حَتَّى تَنْظُرُوا إِلَيْهِ كُلُّكُمْ فَذَكَرْتُ دَعْوَةَ أَخِي سُلَيْمَانَ «رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِاحِدٍ مِنْ بَعْدِي» فَرَدَدْتُهُ خَاسِمًا ۴۴۴/۴، ۴۵۵/۱۰
۳۷۲. إِنْ عَلَيْهِمُ التَّيْجَانُ إِنْ أَذْنَى لَوْلُؤُهُ مِنْهَا لَتَضِيءُ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ ۲۴۷/۸

۲۷۳. اَنْ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ اجْلَى الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى مِنْ اَرْضِ الْحِجَازِ ۲۰۶/۱۲
۲۷۴. اِنْ عُمَرُ فَرَّقَ بَيْنَ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ ۲۰۶/۳
۲۷۵. اِنْ غُلِظَ جِلْدُ الْكَافِرِ اثْنَتَانِ وَارْبَعُونَ ذِرَاعًا وَاِنْ ضُرِبَتْهُ مِثْلُ احَدٍ وَاِنْ مَجْلِسُهُ مِنْ جَهَنَّمَ مَا بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ ۱۸۷/۳
۲۷۶. اِنْ فَلَانًا اَمَدَى اِلَيَّ نَاقَةً فَعَوِضَتْهُ مِنْهَا سِتُّ بَكَرَاتٍ فَظَلُّ سَلْخِطًا وَلَقَدْ هَمَمْتُ اَنْ لَا اَقْبَلَ هَدِيَّةً اِلَّا مِنْ قُرَشِيٍّ اَوْ اَنْصَارِيٍّ اَوْ ثَقَفِيٍّ اَوْ ذَوْسَبِيٍّ ۱۸۷/۹
۲۷۷. اِنْ فِي الْجَنَّةِ بَحْرُ الْمَاءِ وَبَحْرُ الْعَسَلِ وَبَحْرُ اللَّبَنِ وَبَحْرُ الْخَمْرِ ثُمَّ تُشَقُّ الْأَنْهَارُ بَعْدُ .. ۳۲/۸۱
۲۷۸. اِنْ فِي الْجَنَّةِ جَنَّتَيْنِ مِنْ فِضَّةٍ اَيُّهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَجَنَّتَيْنِ مِنْ ذَهَبٍ اَيُّهُمَا وَمَا فِيهِمَا ۲۵۴/۲
۲۷۹. اِنْ فِي الْجَنَّةِ خِيَمَةٌ مِنْ لَوْلُؤَةٍ مُجَوَّفَةٍ عَرْضُهَا سِتُّونَ مِيلًا فِي كُلِّ زَاوِيَةٍ مِنْهَا اَهْلٌ مَا يَرَوْنَ الْاَخْرَيْنَ ۹۲/۱۲
۲۸۰. اِنْ فِي الْجَنَّةِ لَشَجَرَةٌ يَسِيرُ الرَّاكِبُ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ سَنَةٍ وَاَقْرَبُوا اِنْ شِئْتُمْ وَظِلُّ مَنْعُودٍ ۱۸۷/۳
۲۸۱. اِنْ فِي الْجَنَّةِ لَشَجَرَةٌ يَسِيرُ الرَّاكِبُ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ لَا يَقْطَعُهَا ۸۷/۱۲، ۴۳۲/۱
۲۸۲. اِنْ فِي الْجَنَّةِ لَغُرْفًا يَرَى ظُهُورُهَا مِنْ بَطُونِهَا وَيُطَوَّنُهَا مِنْ ظُهُورِهَا ۵۰/۸۰
۲۸۳. اِنْ فِي الْجَنَّةِ مِائَةُ دَرَجَةٍ اَعَدَّهَا اللهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللهِ مَا بَيْنَ الدَّرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ ۲۰۶/۷، ۴۸۵/۵، ۲۹۲/۳
۲۸۴. اِنْ فِي السَّجْلِ لَسَاعَةٌ لَا يُوَافِقُهَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ يَسْئَلُ اللهَ خَيْرًا مِنْ اَمْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ اِلَّا اَعْطَاهُ اِيَّاهُ وَذَلِكَ كُلُّ لَيْلَةٍ ۴۱۶/۱
۲۸۵. اِنْ فِي الْمَلِكِ لِحَقٌّ سِوَى الرُّكَّةِ ۳۲۸/۱
۲۸۶. اِنْ فِيكُمْ مَنَّانِقِينَ فَمَنْ سَمِعْتُ قَلْبُكُمْ ثُمَّ قُلْتُ: قُمْ يَا فَلَانُ! قُمْ يَا فَلَانُ! قُمْ يَا فَلَانُ! حَتَّى سَمِعْتُ سِتَّةً وَثَلَاثِينَ رَجُلًا ۴۰۲/۵، ۴۰/۸
۲۸۷. اِنْ فِيْهِنَّ آيَةٌ اَفْضَلُ مِنَ الْفِ ابَةِ ۳۳۷/۱۲
۲۸۸. اِنْ كَانَ شَيْئًا مِنْ اَمْرِ دُنْيَاكُمْ فَسَأَلْتُمْ بِهِ وَاِنْ كَانَ مِنْ اَمُورِ دِينِكُمْ فَبَالِي ۱۹۷/۳
۲۸۹. اِنْ كَانَ فِيْهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ اغْتَبْتَهُ وَاِنْ لَمْ يَكُنْ فِيْهِ فَقَدْ بَهْتَهُ ۴۱۶/۱۱
۲۹۰. اِنْ كُنْتَ تَقْرَأُ فَاصْرِبِي وَاِلَّا فَلَا ۵۲۷/۹
۲۹۱. اَنْ لَا تَغْرُ ۴۸۹/۲

۳۹۲. إِنَّ لِرَبِّكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَلِنَفْسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَلِأَهْلِكَ عَلَيْكَ حَقًّا فَأَعْطِ كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ فَأَتَى
النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ صَدَقَ سَلَمَانٌ ۶۰/۴
۳۹۳. إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ فِتْنَةٌ وَإِنَّ فِتْنَةَ أُمَّتِي الْمَلُ ۲۳۹/۱۳، ۲۳۲/۱۲
۳۹۴. إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ قَلْبًا وَقَلْبُ الْقُرْآنِ يَسُ وَمَنْ قَرَأَ يَسُ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِقِرَاءَتِهَا قِرَاءَةَ الْقُرْآنِ
عَشْرَ مَرَّاتٍ ۲۶۲/۱۰
۳۹۵. إِنَّ لِكُلِّ قَوْمٍ عِيدًا وَهَذَا عِيدُنَا ۵۲۱/۹
۳۹۶. إِنَّ لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِيًّا وَحَوَارِيَّ الزُّبَيْرِ ۲۷۵/۱۲
۳۹۷. إِنَّ لِلْجِنَّ شَيَاطِينَ يُضِلُّونَهُمْ مِثْلَ شَيَاطِينِ الْإِنْسِ يُضِلُّونَهُمْ، فَيَلْتَقِي شَيْطَانُ الْإِنْسِ وَشَيْطَانُ
الْجِنِّ فَيَقُولُ هَذَا لِهَذَا: أَضِلُّهُ بِكَذَا وَأَضِلُّهُ ۳۲۸/۴
۳۹۸. إِنَّ لِلشَّيْطَانِ لَمَّةً يَابُنِ آدَمَ وَلِلْمَلِكِ لَمَّةً ۳۵۰/۱
۳۹۹. إِنَّ لِلْمَوْتِ سَكْرَاتٍ ۲۹۳/۴
۴۰۰. إِنَّ لِلنَّارِ لَسَبْعَةَ أَبْوَابٍ مَا مِنْهُمْ بَابَانِ إِلَّا يَسِيرُ الرَّائِبُ بَيْنَهُمَا سَبْعِينَ عَامًا وَإِنَّ لِلْجَنَّةِ
لَسْمَانِيَةَ أَبْوَابٍ مَا مِنْهَا بَابَانِ إِلَّا يَسِيرُ الرَّائِبُ بَيْنَهُمَا سَبْعِينَ عَامًا ۵۴۸/۱
۴۰۱. إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى تِسْعَةَ وَتِسْعِينَ اسْمًا مِائَةٌ غَيْرَ وَاحِدَةٍ مِنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ ۷۹/۵
۴۰۲. إِنَّ لِللُّوْضِ شَيْطَانًا يُقَالُ لَهُ وَلَهَا تُفَاتَّقُوا وَسَوَاسَ الْمَاءِ ۴۸۰/۳
۴۰۳. أَنْ لِمَا عَمِلْنَا كَفَّارَةً ۵۲۹/۱۰
۴۰۴. إِنَّ لِي اسْمَاءً أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَنَا أَحْمَدُ ۲۷۸/۱۲
۴۰۵. إِنَّ مَثَلِي وَمَثَلَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَاحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ إِلَّا مَوْضِعَ لَبَنَةٍ مِنْ
زَاوِيَةٍ فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيَعْجَبُونَ لَهُ وَيَقُولُونَ هَذَا وَضِعَتْ هَذِهِ اللَّبَنَةُ فَأَنَا اللَّبَنَةُ
وَأَنَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ ۸۵/۱۰
۴۰۶. إِنَّ مِمَّا أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِي مَا يَفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا وَزِينَتِهَا ۱۵۲/۱۱
۴۰۷. إِنَّ مِنْ إِجْلَالِ اللَّهِ إِكْرَامَ ذِي الشَّيْئَةِ الْمُسْلِمِ وَحَامِلِ الْقُرْآنِ غَيْرِ الْغَالِي فِيهِ وَالْجَافِي عَنْهُ
وَإِكْرَامَ ذِي السُّلْطَانِ الْمُقْسِطِ ۹۵/۱۲
۴۰۸. إِنَّ مِنْ أَعْظَمِ الْجِهَادِ كَلِمَةً عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ ۵۳۴/۲ ۱۱/۱۱
۴۰۹. إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ۲۸۹/۱۲

۴۱۰. إِنْ مِنْ أُمَّتٍ لَرِجَالًا إِيَّاهُمْ فِي قُلُوبِهِمْ أَتَيْتُ مِنَ الْجِبِلِّ الرُّوَاسِي ۲۱۶/۳
۴۱۱. إِنْ مِنْ الشَّعْرِ حِكْمَةٌ ۱۱۶/۹
۴۱۲. إِنْ مِنْ الْمُشَلَّتِ اللَّائِي كُنْ فِي الدُّنْيَا عَجَائِزَ عُمُشًا رُمَصًا ۱۱۷/۱۲
۴۱۳. إِنْ مِنْ النَّاسِ مَفَاتِيحَ لِلْخَيْرِ مَفَاتِيحَ لِلشَّرِّ وَإِنْ مِنْ النَّاسِ مَفَاتِيحَ لِلشَّرِّ مَفَاتِيحَ لِلْخَيْرِ
فَطُوبَى لِمَنْ جَعَلَ اللَّهُ مَفَاتِيحَ الْخَيْرِ عَلَى يَدَيْهِ وَوَيْلٌ لِمَنْ جَعَلَ اللَّهُ مَفَاتِيحَ الشَّرِّ عَلَى يَدَيْهِ ۳۳/۴
۴۱۴. أَنْ مَنْ جَاءَ مِنْكُمْ لَمْ تَرُقْهُ عَلَيْهِمْ وَمَنْ جَاءَكُمْ مِنْكُمْ رَقْدْتُمْوهُ عَلَيْنَا ۲۵۲/۱۲
۴۱۵. إِنْ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ مَنْ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لَأَبْرَهُ ۳۳۴/۱
۴۱۶. إِنْ مِنْكُمْ رِجَالًا تَكْلَهُمْ إِلَى إِيْمَانِهِمْ مِنْهُمْ فَرَاتُ بْنُ حَيَّانَ ۲۴۱/۱۲ - ۲۴۱
۴۱۷. إِنْ مُوسَى ~~عَلَيْهِ السَّلَامُ~~ أَجَرَ نَفْسَهُ ثَمَانِي مِائِينَ أَوْ عَشْرًا عَلَى عِفَّةٍ فَرَحِهِ وَطَعَامِ بَطْنِهِ ۳۰۵/۹
۴۱۸. إِنْ مُوسَى كَانَ رَجُلًا حَيًّا سَيِّرًا لَا يُرَى مِنْ جِلْدِهِ شَيْءٌ ۴۹۲/۸ - ۴۹۳
۴۱۹. إِنْ تَرَلْتُمْ بِقَوْمٍ فَلَمِرْ لَكُمْ بِمَا يَنْبَغِي لِلضَّيْفِ فَاقْبَلُوا فَإِنْ لَمْ يَفْعَلُوا فَخُذُوا مِنْهُمْ حَقَّ الضَّيْفِ ۴۲۴/۷
۴۲۰. أَلَنْ تَغْزُوهُمْ وَلَا يَغْزُونَنَا ۲۶۱/۱۰
۴۲۱. أَنْ نُغْطِي رَأْسَهُ وَأَنْ نَجْعَلَ عَلَى رِجْلَيْهِ مِنَ الْإِخْرِ ۲۹۹/۳
۴۲۲. إِنْ هَذَا اتَّبَعْنَا فَإِنْ شِئْتَ أَنْ تَلْذَنْ لَهُ وَإِنْ شِئْتَ رَجَع ۱۱۲/۱۰
۴۲۳. إِنْ هَذَا اتَّبَعْنَا فَإِنْ شِئْتَ أَنْ تَلْذَنْ لَهُ وَإِنْ شِئْتَ رَجَع. قُلْ: لَا بَلْ آذَنْ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ! ۱۱۲/۱۰
۴۲۴. إِنْ هَذَا السَّيْفُ لَيْسَ لِي وَلَا لَكَ ۱۲۵/۵
۴۲۵. إِنْ هَذِهِ الصَّدَقَاتُ إِنَّمَا هِيَ أَوْسَاخُ النَّاسِ وَإِنَّهَا لَا تَجِلُ لِمُحَمَّدٍ وَلَا لِكُلِّ مُحَمَّدٍ ۱۹۳/۵
۴۲۶. إِنْ هَذِهِ الْقُلُوبُ تُصْنَأُ كَمَا يُصْنَأُ الْحَدِيدُ إِذَا أَصَابَهُ الْمَلَّةُ. قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا جَلَاؤُهَا؟
قُلْ: كَثْرَةُ ذِكْرِ الْمَوْتِ وَتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ ۱۵۵/۱۲
۴۲۷. إِنْ وَسَلَاتُكَ لَعَرِيضٌ إِنَّمَا هُوَ سَوَادُ اللَّيْلِ وَبَيَاضُ النَّهَارِ ۴۲۴/۱
۴۲۸. أَنْ يَلْخُذُوا لَهُ بِأَنَّةِ شِمْرَاخٍ فَيَضْرِبُوهُ بِهَا ضَرْبَةً وَاحِدَةً ۴۶۱/۱۰
۴۲۹. إِنْ يُدْخِلَكَ اللَّهُ الْجَنَّةَ يَكُنْ لَكَ فِيهَا مَا اشْتَهَتْ نَفْسُكَ وَلَذَّتْ عَيْنُكَ ۳۳۰/۱۱
۴۳۰. أَنْ يَشْهَدَ بَدَأَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ۱۰۸/۹
۴۳۱. أَنْ يُطْعِمَهَا إِذَا طَعِمَ وَأَنْ يَكْسُوَهَا إِذَا اكْتَسَى وَلَا يَضْرِبُ الْوَجْهَ وَلَا يَقْبَحُ وَلَا يَهْجُرُ إِلَّا فِي
الْبَيْتِ ۱۴۷/۳

۴۳۶. اَنْ يُعِيدَ الْوُضُوءَ وَالصَّلَاةَ ۴۸۴/۳
۴۳۷. اَنْ يَكُونَ اللهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا ۵۵۵/۷
۴۳۸. اَنْ يَنْظُرَ فِي كِتَابِهِ فَيَتَجَاوَزَ عَنْهُ ۸۴/۱۳
۴۳۹. اِنَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ سَيِّدُ الْيَوْمِ وَأَعْظَمُهَا عِنْدَ اللهِ وَهُوَ أَعْظَمُ عِنْدَ اللهِ مِنْ يَوْمِ الْاَضْحَى وَيَوْمِ الْفِطْرِ ۲۸۹/۱۲
۴۴۰. اَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ ۱۳_۱۲/۱۲
۴۴۱. اَنَا أَبْلَغُهُمْ عَنْكُمْ ۲۸۲/۱۰
۴۴۲. اَنَا أَكْثَرُ الْأَنْبِيَاءِ تَبَعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَنَا أَوَّلُ مَنْ يَقْرَعُ بَابَ الْجَنَّةِ ۵۵۵/۱۰
۴۴۳. إِنَّا أُمَّةٌ أَمِّيَّةٌ لَا نَكْتُبُ وَلَا نَحْسُبُ ۲۸۱/۱۲
۴۴۴. اَنَا أَوَّلَى بِكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ فَأَيُّمَا رَجُلٍ مَاتَ وَتَرَكَ دَيْنًا فَإِلَيَّ وَمَنْ تَرَكَ مَالًا فَهُوَ لِوَرَثَتِهِ ... ۱۷/۱۰
۴۴۵. اَنَا أَوَّلَى بِمُوسَى مِنْهُمْ فَصَامَهُ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ ۱۰۶/۱
۴۴۶. اَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ۴۷۳/۱۱، ۳۶۷/۱۰
۴۴۷. اَنَا بَرِيءٌ مِمَّنْ خَلَقَ وَسَلَقَ وَخَرَقَ ۳۹/۱۰
۴۴۸. اَنَا ذَارُ الْحِكْمَةِ وَعَلَيَّ بِأَبْهَا ۵۴۷/۶
۴۴۹. اَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ وَلَا فَخْرَ ۲۹۷/۶
۴۵۰. اَنَا عَمَلُكَ الصَّالِحُ... اَنَا عَمَلُكَ الْخَيْثُ ۴۱۹/۴
۴۵۱. اَنَا عِنْدَ ظَنِّ عِبْدِي بِي اِنْ ظَنُّ بِي خَيْرًا فَلَهُ وَإِنْ ظَنُّ شَرًّا فَلَهُ ۴۶۴/۱۱
۴۵۲. اَنَا فَاعِلٌ. قَدْ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! فَأَيْنَ أَطْلُبُكَ؟ قَدْ: أَطْلُبُنِي أَوَّلَ مَا تَطْلُبُنِي عَلَى الصِّرَاطِ. قَدْ قُلْتُ: فَإِنْ لَمْ أَلْقَكَ عَلَى الصِّرَاطِ؟ قَدْ: فَاطْلُبْنِي عِنْدَ الْمِيزَانِ. قُلْتُ: فَإِنْ لَمْ أَلْقَكَ عِنْدَ الْمِيزَانِ؟ قَدْ: فَاطْلُبْنِي عِنْدَ الْحَوْضِ فَإِنِّي لَا أَخْطِئُ هُنَا الثَّلَاثَ الْمَوَاطِنَ ۴۱۹/۴
۴۵۳. اَنَا فَرَطُكُمْ بَيْنَ أَيْدِيكُمْ ۵۲۶/۵
۴۵۴. اَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ ۲۰۱/۴
۴۵۵. اَنَا فَطَرْتُهَا. يَقُولُ: اَنَا ابْتَدَأْتُهَا ۱۶۵/۴
۴۵۶. اَنَا لَمْ نُخْلَقْ لِهَذَا إِنَّا خُلِقْنَا لِلْحَرِثِ ۳۳۷/۷
۴۵۷. اَنَا مَالِكٌ أَنَا كَثْرُكَ ۳۹۹/۱

۴۵۴. اَنَا مِنَ الرَّاسِخِينَ الَّذِينَ يَعْلَمُونَ تَأْوِيلَهُ ۳۰/۶
۴۵۵. إِنَّا نَجَابُ عَلَيْهِمْ وَلَا يُجَابُونَ عَلَيْنَا ۱۷/۱۲
۴۵۶. الْكُفَّةُ مِنَ اللَّهِ وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ ۵۴/۵، ۵۵/۱۱، ۵۶/۵
۴۵۷. الْأَنْبِيَاءُ إِخْوَةٌ مِنْ عِلَّتٍ وَأُمَمَاتُهُمْ شَتَّى وَبَيْنَهُمْ وَاحِدٌ ۱۲/۷
۴۵۸. الْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَلِلْأَمْثَلِ ۳۵/۶
۴۵۹. الْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَاَلْأَمْثَلُ يَتْلَى الْعَبْدُ عَلَى حَسْبِ دِينِهِ فَإِنْ كَانَ فِي دِينِهِ صَلَاحٌ اشْتَدَّ بَلَاءُهُ ۱۷/۸
۴۶۰. أَنْتَ أَحَبُّ بِلَادِ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ وَأَنْتَ أَحَبُّ بِلَادِ اللَّهِ إِلَيَّ وَلَوْ لَا أَنَّ الْمُشْرِكِينَ أَخْرَجُونِي لَمْ أَخْرُجْ مِنْكَ ۳۸/۹
۴۶۱. أَنْتَ أَخُونَا وَمَوْلَانَا ۱۲/۱۰
۴۶۲. أَنْتَ السُّفِينَةُ ۴۶/۱۱
۴۶۳. أَنْتَ رَحْمَتِي أَرْحَمُ بِكَ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي ۲۵/۱۱
۴۶۴. أَنْتَ عَلَيَّ كَظْهَرِ أُمِّي ۱۷/۱۲
۴۶۵. أَنْتَ وَمَالُكَ لِأَيِّكَ ۵۴/۸، ۵۵/۱۳
۴۶۶. أَتُنُّ عَلَى ذَلِكَ ۲۵/۱۲
۴۶۷. أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيَّ أَمَانِينَ لَا تُمْسِكُ بِهُمَا وَمَا كُنَّا اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿۱﴾ فَلَمَّا مَضَتْ تَرَكْتُ فِيهِمْ الْإِسْتِغْفَارَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ۱۷/۵
۴۶۸. أَنْزَلَ عَلَيَّ عَشْرَ آيَاتٍ مِنْ أَقْلَمُهُنَّ دَخَلَ الْجَنَّةَ ۳۲/۸
۴۶۹. أَنْزَلْتُ الْمَائِدَةَ مِنَ السَّمَاءِ خُبْرًا وَلَحْمًا وَأَمْرًا أَنْ لَا يَخُونُوا وَلَا يَدْخِرُوا لِغَدٍ فَقَاتُوا وَادْخَرُوا وَرَفَعُوا لِغَدٍ فَمَسِيحُوا قِرَدَةً وَخَنَازِيرَ ۱۳/۴
۴۷۰. أَنْزَلْتُ هَذِهِ الْآيَةَ فِي عُمْرَةِ الْحُدَيْبِيَّةِ فَكَانَتْ الْوَحْشُ وَالطَّيْرُ وَالصَّيْدُ تَغْشَاهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَمْ يَرَوْا مِثْلَهُ قَطُّ فِيمَا خَلَا فَنَهَاهُمْ اللَّهُ عَنْ قَتْلِهِ وَهُمْ مُحَرَّمُونَ ۸۲/۴
۴۷۱. أَنْزَلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ ۲۱/۹
۴۷۲. الْأَنْصَارُ شِعَارُ وَالنَّاسُ دِئْلَرُ ۵۱/۱۲
۴۷۳. إِنَّكَ أَمْرٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ ۶۵/۱۰
۴۷۴. إِنَّكَ لَسْتَ بِمَنْ يَصْنَعُ ذَلِكَ خِيَلَهُ ۱۴/۱۲

- ۱۷۹۳ إِنَّكَ لَسْتَ مِنْهُمْ ۴۷۵
- ۴۳۸۲ إِنَّكُمْ تَيَمُّونَ سَبْعِينَ أُمَّةً أَنْتُمْ خَيْرُهَا وَأَكْرَمُهَا عَلَى اللَّهِ ۴۷۶
- ۳۷۷۷ إِنَّكُمْ تَدْعُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَسْمَائِكُمْ وَأَسْمَاءِ آبَائِكُمْ فَاحْسِنُوا أَسْمَاءَكُمْ ۴۷۷
- ۵۷۷/۱۰ إِنَّكُمْ مُلَاقُوا اللَّهِ حِفْلَةً عَرَاةَ مُثْلَةٍ غُرْلًا ۴۷۸
- ۱۸۳/۹ إِنَّكُمْ وَفِئَتُكُمْ سَبْعِينَ أُمَّةً أَنْتُمْ خَيْرُهَا وَأَكْرَمُهَا عَلَى اللَّهِ ۴۷۹
- ۲۴۹/۴ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ أَنَسَى كَمَا تَنْسَوْنَ فَلِذَا نَسِيتُ فَذَكِّرُونِي ۴۸۰
- ۲۴۰/۱ إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ بِمَنْزِلَةِ الْوَالِدِ ۴۸۱
- ۲۶۰/۱۳، ۱۸۱/۱۰، ۳۶۴/۸ إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ بِمَنْزِلَةِ الْوَالِدِ أَعْلِمُكُمْ ۴۸۲
- إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ بِمَنْزِلَةِ الْوَالِدِ أَعْلِمُكُمْ فَلِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ الْغَائِطُ فَلَا يَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ وَلَا يَسْتَذِيرُهَا ۴۸۳
- ۱۶۹/۶ وَلَا يَسْتَطِبُ يَمِينِهِ ۴۸۴
- ۶۷/۴ إِنَّمَا الْأَعْمَلُ بِالنِّيَّاتِ ۴۸۵
- ۳۶۳/۱ إِنَّمَا الْأَعْمَلُ بِالنِّيَّةِ ۴۸۶
- ۳۶۷/۱ إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْعَةِ الْأُولَى ۴۸۷
- ۳۴۹/۲ إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ ۴۸۸
- ۲۷/۱۱ إِنَّمَا الْقَبْرُ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ أَوْ حُفْرَةٌ مِنْ حُفْرِ النَّارِ ۴۸۹
- ۲۲۹/۸ إِنَّمَا الْمَدِينَةُ كَالْكَبِيرِ تَنْفِي خَبْثَهَا وَتَنْصَعُ طَيِّبَهَا ۴۹۰
- ۳۸۷/۱۲ إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ صَالِحَ الْخَلْقِ ۴۹۱
- ۵۷۳/۸ إِنَّمَا بَعَثْتُكَ لِأَبْتَلِيكَ وَأَبْتَلِي بِكَ ۴۹۲
- ۱۹۴/۵ إِنَّمَا بَنُو الْمُطَلِّبِ وَبَنُو هَاشِمٍ شَيْءٌ وَاحِدٌ ۴۹۳
- ۴۳۷/۵ إِنَّمَا خَيْرَنِي اللَّهُ ۴۹۴
- ۲۰۵/۲ إِنَّمَا ذَلِكَ الْغَرَضُ وَلَكِنْ مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ يَهْلِكُ ۴۹۵
- ۲۶۰/۸ إِنَّمَا سُمِّيَ الْبَيْتَ الْعَتِيقَ لِأَنَّهُ لَمْ يَظْهَرْ عَلَيْهِ جَبَّارٌ ۴۹۶
- ۴۱۳/۷ إِنَّمَا سُمِّيَ الْخَضِيرَ لِأَنَّهُ جَلَسَ عَلَى فُرْوةٍ بَيْضَاءَ فَاهْتَزَّتْ تَحْتَهُ خَضِرًا ۴۹۷
- إِنَّمَا كَانَتْ يَهُودِيَّةٌ مَاتَتْ فَسَمِعَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ يَبْكُونَ عَلَيْهَا قُلْ إِنْ أَهْلُهَا يَبْكُونَ عَلَيْهَا وَإِنَّمَا ۴۹۸
- ۲۲/۱۲ تُعْلَبُ فِي قَبْرِهَا ۴۹۹

۴۹۸. إِنَّمَا مَثَلُ جَلِيسِ الصَّالِحِ وَجَلِيسِ السُّوءِ كَحَامِلِ الْمِسْكِ وَنَافِخِ الْكَبِيرِ فَحَامِلُ الْمِسْكِ إِمَّا أَنْ يُحْذِيكَ وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ وَإِمَّا أَنْ تَحِذَ مِنْهُ رِيحًا طَيِّبًا وَنَافِخُ الْكَبِيرِ إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ وَإِمَّا أَنْ تَحِذَ رِيحًا خَبِيثَةً ۲۲۱/۳
۴۹۹. إِنَّمَا مَثَلِي وَمَثَلُ أُمَّتِي كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا فَجَعَلَتْ الدُّوَابُ وَالْفَرَاشُ يَقَعْنَ فِيهَا فَأَنَا أَخَذُ بِحُجْرَتِكُمْ وَأَنْتُمْ تَقْحُمُونَ فِيهَا ۱۶۱/۱۰
۵۰۰. إِنَّمَا يَخِيفُ الْحِسَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ فِي الدُّنْيَا ۲۱/۵
۵۰۱. إِنَّمَا يَنْصُرُ اللَّهُ هَذِهِ الْأُمَّةَ يَضْعِيفُهَا بِدَعْوَتِهِمْ وَصَلَاتِهِمْ وَإِخْلَاصِهِمْ ۱۹۱/۵
۵۰۲. أَنَّهُ رَأَى جِبْرِيلَ لَهُ سِتُّ مِائَةِ جَنَاحٍ ۲۱۴/۱۰
۵۰۳. أَنَّهُ رَأَى جِبْرِيلَ لَهُ سِتُّ مِائَةِ جَنَاحٍ ۵۷۲/۱۱
۵۰۴. إِنَّهُ سَيُفْتَحُ لَكُمْ مَشَارِقُ الْأَرْضِ وَمَغَارِبُهَا وَإِنْ عُمَالُهَا فِي النَّارِ إِلَّا مَنْ اتَّقَى اللَّهَ وَأَتَى الْأَمَانَةَ ۳۲۷/۵
۵۰۵. إِنَّهُ سَيَنْهَاهُ مَا تَقُولُ ۴۲۷/۹
۵۰۶. إِنَّهُ قَدْ أَذِنَ لَكُنْ أَنْ تَخْرُجْنَ لِحَاجَتِكُنَّ ۱۱۴، ۱۱۴/۱۰
۵۰۷. إِنَّهُ قَدْ شَهِدَ بَدْرًا ۲۴۰/۱۲
۵۰۸. إِنَّهُ قَدْ صَدَّقَكُمْ ۲۴۰/۱۲
۵۰۹. إِنَّهُ لَا مَنْسُوخَ فِيهَا ۱۱۶/۴
۵۱۰. أَنَّهُ لَا يَأْتِيكَ مِنَّا رَجُلٌ وَإِنْ كَانَ عَلَى دِينِكَ إِلَّا رَدَدْتَهُ إِلَيْنَا ۲۵۱/۱۲
۵۱۱. أَنَّهُ لَمْ يُرْسَلْ عَلَيْهِمْ مِنَ الرِّيحِ إِلَّا قَدْرُ هَذِهِ الْحَلَقَةِ ۵۲۹/۱۱
۵۱۲. أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ يَوْمًا رَبِّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ۱۰۵/۹
۵۱۳. أَنَّهُ لَيَأْتِي الرَّجُلُ الْعَظِيمُ السَّمِينُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يَزِنُ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ ۴۲۰/۴
۵۱۴. إِنَّهُ لَيْسَ بِذَاكَ أَلَّا تَسْمَعَ إِلَى قَوْلِ لُقْمَانَ لِبَنِيهِ ۞ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ۞ ۲۷۴/۴
۵۱۵. إِنَّهُ لَيْسَ عَلَيْكَ بَأْسٌ إِنَّمَا هُوَ أَبُوكَ وَغُلَامُكَ ۴۷۹/۸
۵۱۶. إِنَّهُ لَيْسَ لِنَبِيِّ أَنْ يُومِضَ ۸۰/۱۰
۵۱۷. إِنَّهُ لَيَغَانُ عَلَى قَلْبِي وَإِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي الْيَوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ ۲۱۲/۲
۵۱۸. أَنَّهُ وَجَدَ فِي السَّمَوَاتِ إِدْرِيسَ ۵۱۸/۷
۵۱۹. إِنَّهَا أَمَلَةٌ مِنْ أَمَلَاتِ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ قَدْ أَوْشَكَ الرَّجُلُ أَنْ يَخْرُجَ فَلَا يَرْجِعَ حَتَّى تُحْدِثَهُ

- نَعْلَهُ وَسَوَّطَهُ مَا أَحَدَتْ أَهْلُهُ بَعْدَهُ ۱۸۷/۹
- إِنَّهَا فِي عِلْمِ اللَّهِ قَلِيلٌ وَعِنْدَكُمْ مِنْ ذَلِكَ مَا يَكْفِيكُمْ ۵۴۰/۹
- إِنَّهَا لَنْ تَقُومَ حَتَّى تَرُونَ قَبْلَهَا عَشْرَ آيَاتٍ فَذَكَرَ الدُّخَانَ وَالْجُلَّ وَالْدَّابَّةَ وَطُلُوعَ الشَّمْسِ ۲۵۰/۱۱
- مِنْ مَغْرِبِهَا ۵۲۱
- إِنَّهَا لَيْسَتْ بِنَجَسٍ إِنَّهَا مِنَ الطَّوَافِينَ وَالطَّوَافَاتِ عَلَيْكُمْ ۵۳۸/۸
- إِنِّي أَشْهَدُكُمْ يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ عَلَى حَكِيمٍ أَنِّي أَعْرِضُ عَلَيْهِ حَقُّهُ مِنْ هَذَا الْفَيْءِ فَيَأْبَ ۲۱۶/۱۲
- أَنْ يَأْخُذَهُ ۲۷۴/۸
- إِنِّي أَمَرْتُ بِالْعَفْوِ فَلَا تُقَاتِلُوا ۳۶۷/۳
- إِنِّي إِنَّمَا أَقْضِي بَيْنَكُمْ بِرَأْيِي فِيمَا لَمْ يَنْزِلْ عَلَيَّ فِيهِ ۳۹۰/۱۰
- إِنِّي رَأَيْتُ فِي الْبَيْتِ قَرْنًا فَغَيَّبَهُ ۵۲۶
- إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ لَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ وَإِنَّ آدَمَ ^{الْعَلَمَةَ} لَمُنْجَلٍ فِي طَيْبَتِهِ ۵۲۷
- إِنِّي قَدْ عَفَوْتُ لَكُمْ عَنْ صَدَقَةِ الْخَيْلِ وَالرَّقِيقِ ۳۶۳/۵
- إِنِّي كُنْتُ أَشْوَقُ وَلَكِنِّي عَبْدٌ مَأْمُورٌ ۵۲۹
- إِنِّي لَأَعْرِفُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ عَنْهُ الَّذِي يَجِدُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ۱۶۳/۱۱
- إِنِّي لَأُعْطِي الرَّجُلَ وَغَيْرَهُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْهُ خَشْيَةً أَنْ يُكَبُّ فِي النَّارِ عَلَى وَجْهِهِ ۳۸۹/۵
- إِنِّي لَأَعْلَمُ آخِرَ أَهْلِ النَّارِ خُرُوجًا مِنْهَا وَآخِرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ دُخُولًا الْجَنَّةَ رَجُلٌ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ ۵۳۲
- حَبُورًا ۵۵۴/۱۰، ۲۶۹/۲
- إِنِّي لَأَعْلَمُ أَنَّهَا زَوْجَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۱۹/۱۰
- إِنِّي لَأَعْلَمُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ عَنْهُ مَا يَجِدُ لَوْ قَدْ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ۱۰۷/۵
- إِنِّي لَا أَصَافِعُ النِّسَاءَ إِنَّمَا قَوْلِي لِعِمَاءَةِ امْرَأَةٍ كَقَوْلِي لِمَرْأَةٍ وَاحِدَةٍ ۲۵۷/۱۲
- إِنِّي لَمْ أَبْعَثْ بِالْيَهُودِيَّةِ وَلَا بِالنَّصْرَانِيَّةِ وَلَكِنِّي بَعِثْتُ بِالْحَنِيفِيَّةِ السَّمْحَةِ ۴۱/۵
- إِنِّي لَمْ أَخْلُقْ لِهَذَا وَلَكِنِّي إِنَّمَا خَلَقْتُ لِلْحَرْثِ ۱۴/۷
- إِنِّي مُسْتَخِيرٌ رَبِّي ثَلَاثًا ثُمَّ عَازِمٌ عَلَى أَمْرِي ۳۵۷/۹
- أَهْلُ الْجَنَّةِ عِشْرُونَ وَبِعَاثَةٌ صَفٌّ ثَمَانُونَ مِنْهَا مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَأَرْبَعُونَ مِنْ سَائِرِ الْأُمَمِ ۱۰۵/۱۲
- أَهْلَكُمْ أَوْ قَطَعْتُمْ ظَهَرَ الرَّجُلِ ۱۳/۱۲

۵۴۱. اَهْوَنُ عَلَيْهِمْ مِنْ عَذَابِ الزُّمَّهْرِ يَوْمًا وَجَدًا ۳۵۱/۹
۵۴۲. اَوْ مَا تَقْرَأُ الْقُرْآنَ ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ ۳۸۷/۲
۵۴۳. اَوْ اطْعِمُ سِتَّةَ مَسْكِينٍ لِكُلِّ مَسْكِينٍ نِصْفُ صَاعٍ مِنْ طَعَامٍ وَاحْلِقْ رَأْسَكَ ۱۰/۴
۵۴۴. اَوْ رَجُلًا مِمَّنْ عَذَرَ اللَّهُ مِنَ الضُّعَفَاءِ ۵۴۴/۸
۵۴۵. اَوْ عِلْمٌ يَنْتَفَعُ بِهِ ۳۸۷/۲
۵۴۶. اَوْتِي يَمَاءً فَمَسَحَ بِوَجْهِهِ وَيَدَيْهِ وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ وَرِجْلَيْهِ ۵۴۶/۳
۵۴۷. اَوْفِي يَنْذِرِكَ ۵۲۷/۹
۵۴۸. اَوْقِدْ عَلَى النَّارِ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّىٰ احْمَرَّتْ ثُمَّ اَوْقِدْ عَلَيْهَا أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّىٰ ابْيَضَّتْ ثُمَّ اَوْقِدْ عَلَيْهَا أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّىٰ اسْوَدَّتْ فَبِئْسَ سَوْدَاءُ مُظْلِمَةً ۳۳۹/۱۳
۵۴۹. اَوَّلُ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ نَارٌ تَحْشُرُ النَّاسَ مِنَ الْمَشْرِقِ إِلَى الْمَغْرِبِ ۵۱/۱۳
۵۵۰. اَوَّلُ الرُّسُلِ ۲۰۵/۷
۵۵۱. اَوَّلُ الرُّسُلِ إِلَى أَهْلِ الْأَرْضِ ۵۳۵/۱۱
۵۵۲. اَوَّلُ زُمْرَةٍ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَىٰ صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ وَالَّذِينَ عَلَىٰ إِثْرِهِمْ كَأَشَدَّ كَوْكَبٍ إِضْلَافَةً ۵۵۴/۱۰
۵۵۳. اَوَّلُ سُورَةٍ أَنْزِلَتْ فِيهَا سَجْدَةُ النُّجْمِ فَسَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَسَجَدَ مَنْ خَلْفَهُ إِلَّا رَجُلًا رَأَيْتُهُ أَخَذَ كَفًّا مِنْ تُرَابٍ فَسَجَدَ عَلَيْهِ فَرَأَيْتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ قَتَلَ كَافِرًا وَهُوَ أُمِّيَّةٌ بَنُ خَلْفٍ ۲۹/۱۲
۵۵۴. اَوَّلَ صَلَاةٍ صَلَّاهَا صَلَاةُ الْعَصْرِ ۲۸۴/۱
۵۵۵. اَوَّلُ مَا يُقْضَىٰ بَيْنَ النَّاسِ فِي الدِّعَاءِ ۵۱/۱۰
۵۵۶. اَوَّلُ مَنْ يَكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمُ ۱۶۲/۸
۵۵۷. أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ ۴۷۴/۴
۵۵۸. أُولَئِكَ قَوْمٌ عُجِلَتْ لَهُمْ طَيِّبَاتُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۳۲۲/۱۱
۵۵۹. أَوْلِمَ وَلَوْ بِشَاةٍ ۲۱۸/۱۲
۵۶۰. أَوْ مَا تَرْضَىٰ أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَىٰ غَيْرَ أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي ۷/۸
۵۶۱. أَوْ مَخْرَجِي هُمْ؟ قُلْ وَرَقَّةٌ نَعَمْ ۲۸۵/۷
۵۶۲. أَيُّ الْأَعْمَلِ أَقْرَبُ إِلَى الْجَنَّةِ؟ قُلْ: الصَّلَاةُ عَلَى مَوَاقِيتِهَا ۳۲۷/۸
۵۶۳. أَيُّ رَبِّ ثُمَّ مَلَأَا؟ قُلْ: ثُمَّ الْمَوْتُ قُلْ: فَالَّذَانِ ۲۷/۵

۵۶۴. اَيِّ عَمِّ قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ كَلِمَةُ أَحَاجُ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللَّهِ ۱۰۹/۹
۵۶۵. اَيُّ مُحَمَّدٌ... فَإِنِّي وَاللَّهِ لَأَرَى وَجُوهَهَا وَإِنِّي لَأَرَى أَوْشَابًا مِنْ النَّاسِ خَلِيقًا أَنْ يَفِرُّوا وَيَدْعُوكَ ۳۸۴/۹
۵۶۶. أَيُّذِيكَ هَوَامُّ رَأْسِكَ ۴۵۶/۱
۵۶۷. إِيَّاكُمْ وَالتَّمَادُحَ فَإِنَّهُ الذَّبْحُ ۱۷۹/۳
۵۶۸. إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ ۴۶۴/۱۱
۵۶۹. إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ وَلَا تَحْسَبُوا وَلَا تَجَسُّبُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا ۲۲۹/۷
۵۷۰. إِيَّاكُمْ وَمُحَقَّرَاتِ الذُّنُوبِ فَإِنَّهُنَّ يَجْتَمِعْنَ عَلَى الرَّجُلِ حَتَّى يُهْلِكَهُ ۲۱۴/۱۳
۵۷۱. آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ ۳۹ - ۳۸/۱
۵۷۲. آيَةُ الصَّيْفِ ۴۳۰/۳
۵۷۳. آيَةُ الْكُرْسِيِّ ۹۷/۲
۵۷۴. آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ ۳۲۷/۸
۵۷۵. أَيْتُكُنْ تَنْبَحُ عَلَيْهَا كِلَابُ الْحَوَابِ ۶۳/۱۰
۵۷۶. أَيْتُهَا النَّفْسُ الطَّيِّبَةُ كَأَنَّكَ فِي الْجَسَدِ الطَّيِّبِ ۱۵۱/۴
۵۷۷. أَيْعِيزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَقْرَأَ ثَلَاثَ الْقُرْآنِ فِي لَيْلَةٍ فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ وَقَالُوا أَيُّنَا يُطِيقُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الصَّمَدُ ثَلَاثُ الْقُرْآنِ ۵۴۲/۳
۵۷۸. أَلَيْمٌ أَحَقُّ يَنْفُسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْيَكْرُ تُسْتَلَذُّ فِي نَفْسِهَا وَإِذْنُهَا صُمَاتُهَا ۴۸۷/۸
۵۷۹. أَيْمًا امْرَأَةٌ اسْتَعْطَرَتْ فَمَرَّتْ عَلَى قَوْمٍ لِيَجِدُوا مِنْ رِيحِهَا فِيهِ زَانِيَةٌ ۴۸۱/۸
۵۸۰. أَيْمًا مَيِّتٌ مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامٌ فَلْيَصُمهْ عَنْهُ وَلِيَّةٌ ۲۳/۱۲
۵۸۱. الْإِيمَانُ يَضَعُ وَسَبْعُونَ بَابًا فَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الْكَلِمَةِ عَنِ الطَّرِيقِ وَأَرْفَعُهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ۳۶۴/۲
۵۸۲. الْإِيمَانُ يَضَعُ وَسَبْعُونَ شُعْبَةً وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ ۱۷۸/۱۱
۵۸۳. أَيْنَ الْأَشْعَرِيُّونَ ۴۴۸/۵
۵۸۴. أَيْنَ اللَّهُ؟ قَالَتْ: فِي السَّمَاءِ. قُلْتُ: مَنْ أَنَا؟ قَالَتْ: أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ. قُلْتُ: أَعْتَقَهَا فَإِنَّهَا مُؤْمِنَةٌ ۳۷۱/۱۲، ۱۱۷/۸
۵۸۵. أَيْنَ الْمُتَحَابُّونَ بِجَلَالِي الْيَوْمِ أَظْلَهُمْ فِي ظِلِّي يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلِّي ۲۲۹/۱۱

۵۸۶. اَيْنَ تُرِيدُ؟... هَلَّا جَارِيَةٌ تُلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ ۱۰۳/۱۰
۵۸۷. اَيْنَ مَذْخَلِي يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ لَانَ النَّارُ ۹۵/۴
۵۸۸. اَيْنَ نَاقَتِي فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِمْ هَذِهِ اللَّيَّةَ ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ ۖ فِي اللَّيَّةِ كُلِّهَا ۖ ۹۵/۴
۵۸۹. أَيُّنَا لَمْ يَظْلِمْ ۲۸/۳
۵۹۰. أَيُّهَا السَّقَطُ الْمُرَاغِمُ رَبُّهُ أَذْخَلَ أَبْوَيْكَ الْجَنَّةَ ۴۱۷/۱
۵۹۱. أَيُّهَا الْمُصَلِّي اذْغُ تُجِبْ ۴۱۷/۱
۵۹۲. أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ ۳۵۹/۸
۵۹۳. أَيُّهَا النَّاسُ فَاسْأَلُوهُ وَأَنْتُمْ مُوقِنُونَ بِالْجَبَابَةِ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَجِيبُ لِعَبْدٍ دَعَا عَنْ ظَهْرِ قَلْبٍ غَافِلٍ ۱۰/۱
۵۹۴. أَيُّهَا النَّاسُ لَا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ وَسَلُّوْا اللَّهَ الْعَافِيَةَ فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلِّ السُّيُوفِ ثُمَّ قَدْ لَلَّ اللَّهُ مَنَزِلَ الْكِتَابِ وَمُجْرِي السَّحَابِ وَهَازِمَ الْخَزَابِ اهْزِمَهُمْ وَأَنْصَرْنَا عَلَيْهِمْ ۲۰۵/۵
۵۹۵. أَيُّهَا النَّاسُ لَا تَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ وَسَلُّوْا اللَّهَ الْعَافِيَةَ فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا ۲۶۴/۱۲
۵۹۶. أَيُّهَا النَّاسُ! لَا تَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ وَسَلُّوْا اللَّهَ الْعَافِيَةَ فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا ۱۰۵/۴
۵۹۷. ابْعَثْهَا قِيَامًا مُقْبِلَةً سَنَةَ نَبِيِّكُمْ ﷺ ۲۷/۸
۵۹۸. أَبْكُوا فَإِنْ لَمْ تَبْكُوا فَتَبَاكَوْا ۵۲۴/۷
۵۹۹. ابْنُ آدَمَ ارْكَعْ لِي أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ أَكْفِكَ آخِرَهُ ۵۸۰/۶
۶۰۰. اِتْرُكُوهُ وَقَوْمَهُ فَإِنَّهُ إِنْ ظَهَرَ عَلَيْهِمْ فَهُوَ نَبِيٌّ صَلِيقٌ ۲۶۹/۱۳
۶۰۱. اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ وَأَتَّبِعِ السُّبَّةَ الْحَسَنَةَ تَمَحُّهَا وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ ۲۰۸/۶
۶۰۲. اتَّقِ اللَّهَ يَا مُحَمَّدُ فَقَدْ مَنْ يُطِيعُ اللَّهَ إِذَا عَصَيْتُ ۲۸۳/۵
۶۰۳. اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ ۴۱۵/۱
۶۰۴. اتَّقُوا الْمَلَاعِينَ الثَّلَاثَ الْبَرَّازَ فِي الْمَوَارِدِ وَالظِّلَّ وَقَارِعَةَ الطَّرِيقِ ۵۳۳/۷
۶۰۵. اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِسِقِّ تَمْرَةٍ ۴۸۰/۲
۶۰۶. اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَإِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ ۵۱۲/۱، ۱۶۹/۵
۶۰۷. اجْتَنِبُوا الْخَمْرَ فَإِنَّهَا أُمُّ الْخَبَائِثِ ۳۵۴/۱۰، ۵۳۴/۱
۶۰۸. اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوَيْقَاتِ ۳۹۷/۷

۶۰۹. اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُؤَيَّاتِ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَا هُنَّ؟ قُلْ: الشُّرْكُ بِاللَّهِ وَالسُّحْرُ وَقَتْلُ
النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَدِّ الْيَتِيمِ وَالنَّكَاحُ الْزَوْنِي وَقَذْفُ
الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ ۴۵۵/۸
۶۱۰. اجْعَلُوهَا فِي رُكُوعِكُمْ ۱۳۳/۱۲
۶۱۱. احْفَظْ اللَّهَ يَحْفَظْكَ ۴۲/۲
۶۱۲. اخْتَنَنَّ إِبْرَاهِيمُ النَّبِيُّ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَمَانِينَ سَنَةً بِالْقُدُومِ ۲۴۱/۱
۶۱۳. اخْتَرُ مِنْهُمْ أَرْبَعًا ۵۴/۳
۶۱۴. اخْرِجِي أَيْتَهَا النَّفْسُ الطَّيِّبَةُ ۹۴/۱۱
۶۱۵. اخْسُوا فِيهَا وَاللَّهُ لَا تَخْلُفُكُمْ فِيهَا أَبَدًا ۱۵۵/۱
۶۱۶. اذْفَنُوهُمْ فِي دِمَائِهِمْ وَلَمْ يُغْسِلْهُمْ ۳۶۰/۱
۶۱۷. اذْكُرُوا مَحَاسِنَ مَوْتَاكُمْ وَكُفُّوا عَنْ مَسَاوِيهِمْ ۴۶۰/۵
۶۱۸. اذْهَبْ فَادْخُلِ الْجَنَّةَ فَإِنَّ لَكَ مِثْلَ الدُّنْيَا وَعَشْرَةَ امْتَالِهَا ۵۶۱/۱۲
۶۱۹. ارْتِفَاعُهَا كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَمَسِيرَةُ مَا بَيْنَهُمَا خَمْسُ مِائَةِ عَامٍ ۱۱۰/۱۲
۶۲۰. ارْجِعْ فَلَنْ أَسْتَعِينَ بِمُشْرِكٍ ۲۸۲/۲
۶۲۱. ارْجِعِي إِلَى بَيْتِكَ ۱۰۴/۳
۶۲۲. ارْكَبْهَا بِالْمَعْرُوفِ إِذَا أَلْحِثَتْ إِلَيْهَا حَتَّى تَجِدَ ظَهْرًا ۲۶۷/۸
۶۲۳. اسْتَلَذْتُ رَبِّي فِي أَنْ اسْتَغْفِرَ لَهَا فَلَمْ يَلْذُنْ لِي وَاسْتَلَذْتُ رَبِّي فِي أَنْ أَزُورَ قَبْرَهَا فَلَنْذَنِي لِي
فَزُورُوا الْقُبُورَ فَإِنَّهَا تُذَكِّرُكُمُ الْمَوْتَ ۴۸۷/۵
۶۲۴. اسْتَعِيلَنِي بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ هَذَا فَإِنَّ هَذَا هُوَ الْغَاسِقُ إِذَا وَقَبَ ۲۸۵/۱۳
۶۲۵. اسْتَغْفِرُوا لِخِيَاكُمْ وَاسْأَلُوا لَهُ بِالتَّوْبَةِ فَإِنَّهُ الَّذِي يُسْأَلُ ۴۳۹/۵
۶۲۶. اسْتَقَرَّ الْإِيمَانُ فِي قَلْبِي وَأَحْبَبْتُ مُحَمَّدًا ۱۲۲/۷
۶۲۷. الْإِسْتِوَاءُ غَيْرُ مَجْهُولٍ وَالْكَيفُ غَيْرُ مَعْقُولٍ وَالْإِيمَانُ بِهِ وَاجِبٌ وَالسُّؤَالُ عَنْهُ بِدْعَةٌ وَمَا
أَظُنُّكَ إِلَّا ضَالًّا ۴۸۷/۴
۶۲۸. الْإِسْتِوَاءُ مَعْلُومٌ وَالْكَيفِيَّةُ مَجْهُولٌ وَالسُّؤَالُ عَنْهُ بِدْعَةٌ ۹۷/۴
۶۲۹. الْإِسْتِيزَانُ ثَلَاثٌ ۵۳۷/۸

لهبرست

۶۳۰. اسقِ يَا زُبَيْرُ ثُمَّ ارْسِلِ الْمَاءَ إِلَى جَارِكَ ۲۱۰/۸
۶۳۱. اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَإِنْ اسْتَعْمِلَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ كَانَ رَأْسُهُ زِينَةً ۲۱۲/۲
۶۳۲. اسْأَلُوا تَوَجَّرُوا وَتَقَضَّيْ اللَّهَ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ مَا شَاءَ ۲۵۲/۸
۶۳۳. اصْنَعُوا كُلَّ شَيْءٍ إِلَّا النِّكَاحَ ۵۴۷/۱
۶۳۴. اعْقِلْهَا وَتَوَكَّلْ ۲۱۵/۸، ۲۲۵/۸
۶۳۵. اَعْمَلُوا فَكُلْ مَبْرُورًا لِمَا خُلِقَ لَهُ ۲۱۲/۱۲
۶۳۶. اَعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ وَجَّهْتُ لَكُمْ الْجَنَّةَ أَوْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ ۴۳۳/۵
۶۳۷. افترقت اليهود على إحنى وسبعين فرقة فواحدة في الجنة وسبعون في النار وافتترقت النصارى على ثنتين وسبعين فرقة فإحنى وسبعون في النار وواحدة في الجنة والذي نفس محمد بيده لتفترقن أمتي على ثلاث وسبعين فرقة واحدة في الجنة واثنتان وسبعون في النار. قيل: يا رسول الله! من هم؟ قل: الجماعة ۲۱۷/۸
۶۳۸. اِقْسِمِ الْمُهَاجِرُونَ قُرْعَةَ فَطَارَ لَنَا عَثْمَانُ بْنُ مَطْعُونٍ ۱۹۷/۷
۶۳۹. اِقْرَأْ. قُلْ: مَا أَنَا بِقَارِيٍّ... فَقُلْ ﴿ اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴾ (السورة) ۱۸۴/۱۳
۶۴۰. اِقْرَأُوا بِسْمِ عَلَى مَوْتَاكُمْ ۲۶۲/۱۰
۶۴۱. اقضِ يَوْمًا آخَرَ مَكَانَهُ ۳۸۷/۱۱
۶۴۲. اكْتُبْهَا ۲۹۰/۴
۶۴۳. اكْتُبُوا لِأَيِّ قُلَانٍ ۱۰۳/۴
۶۴۴. اِكْلًا لَنَا اللَّيْلُ ۱۴۰/۸
۶۴۵. اَلْتَلْجُ شَيْءٌ اَبْيَضُ يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا رَأَيْتُهُ قَطُّ ۱۱۵/۷
۶۴۶. الَّذِي تَفَوُّتُهُ صَلَاةُ الْعَصْرِ فَكَأَنَّمَا وُيِّرَ أَهْلُهُ وَمَالُهُ ۴۳۲/۲
۶۴۷. الَّذِي تَفَوُّتُهُ صَلَاةُ الْعَصْرِ فَكَأَنَّمَا وُيِّرَ أَهْلُهُ وَمَالُهُ ۱۳۰/۸
۶۴۸. الَّذِينَ إِذَا أُعْطُوا الْحَقَّ قَبِلُوهُ وَإِذَا سُئِلُوا بِذُلُوهُ وَحَكَمُوا لِلنَّاسِ كَحُكْمِهِمْ لِأَنْفُسِهِمْ ۱۰۲/۱۲
۶۴۹. الزُّفِيرُ الصَّوْتُ الشَّدِيدُ وَالشَّهِيْقُ الصَّوْتُ الضَّعِيفُ ۱۹۷/۶
۶۵۰. اَلشَّعْرُ كَلَامٌ فَمِنْهُ حَسَنٌ وَمِنْهُ قَبِيحٌ فَخُذِ الْحَسَنَ وَدَعْ الْقَبِيحَ ۱۶۷/۹
۶۵۱. اَللَّهُ اَعْظَمُ مِنْ أَنْ يَكُونَ رَسُوْلُهُ بَشَرًا مِثْلَ مُحَمَّدٍ ۵۳۳/۵

۶۵۲. الله اكبرُ الله اكبرُ الحمدُ لله الذي رُدَّ امرُهُ إلى الوسوسة فهرست ۳۵۱/۱
۶۵۳. الله اكبرُ الله اكبرُ خربتُ خيبرُ ۲۸۷۳
۶۵۴. الله اكبرُ الله اكبرُ لا إلهَ إلا الله والله اكبرُ الله اكبرُ ولله الحمد ۴۸۰/۱
۶۵۵. الله اكبرُ خربتُ خيبرُ إنا إذا نزلنا بساحة قومٍ فساء صباح المنذرين ۴۱۶/۱۰
۶۵۶. الله مولانا ولا مولى لكم ۷/۱۲، ۳۶۰/۱۱
۶۵۷. اللهم احيني مسكينًا وأميتني مسكينًا واحشرني في زمرة المساكين ۳۷۴ - ۳۷۳/۷
۶۵۸. اللهم أعيني على سكرات الموت ۴۹۶/۱۱
۶۵۹. اللهم أكثر ماله وولده وبارك له فيما أعطيته ۴۷۰/۵، ۱۸۹/۴
۶۶۰. اللهم إن لي منه صبيته إن ضممتهم إليه ضاعوا وإن ضممتهم إلي جاعوا ۱۷۸/۱۲
۶۶۱. اللهم إنا نسألك أن تُرينا يومًا كيوم بدر ۴۸۷/۲
۶۶۲. اللهم أنت الأول فليس قبلك شيء وأنت الآخر فليس بعدك شيء وأنت الظاهر فليس فوقك شيء وأنت الباطن فليس دونك شيء ۱۳۸/۱۲
۶۶۳. اللهم أنت ربي لا إله إلا أنت خلقتني وأنا عبدك وأنا على عهدك ووعدك ما استطعت أعوذ بك من شر ما صنعت أبوء لك بنعمتك علي وأبوء لك بذنبي فاغفر لي فإنه لا يغفر الذنوب إلا أنت ۳۷۰/۱۱
۶۶۴. اللهم أنت عبي وأنا ربك ۲۹۶/۲
۶۶۵. اللهم أنجز لي ما وعدتني... اللهم إن تهلك هذه العصابة من أهل الإسلام لا تعبد في الأرض ۱۴۱/۵
۶۶۶. اللهم إنك عفوٌ تحب العفو فاعف عني ۱۹۷/۱۳
۶۶۷. اللهم إني أخرج حق الضعيفين اليتيم والمرأة ۱۳۴/۱۳
۶۶۸. اللهم إني استخيرك بعلمك وأستقدرك بقدرتك وأسألك من فضلك العظيم فإنك تقدر ولا أقدر وتعلم ولا أعلم وأنت علام الغيوب اللهم إن كنت تعلم أن هذا الأمر خير لي في ديني ومعاشي وعاقبة أمري - أو قل: عاجل أمري وآجله - فاقدره لي ويسره لي ثم بارك لي فيه وإن كنت تعلم أن هذا الأمر شر لي في ديني ومعاشي وعاقبة أمري - أو قل: عاجل أمري وآجله - فاصرفه عني واصرفني عنه واقدر لي الخير حيث كان ثم أرضني به ۳۵۵/۹

۶۶۹. اللَّهُمَّ إِنِّي أَوَّلُ مَنْ أَحْبَبَا أَمْرَكَ إِذْ أَمَاتُوهُ
 ۵۲۶/۳
۶۷۰. اللَّهُمَّ إِنِّي مِنْ عَبِيدِكَ الَّذِينَ لَا يَصْلِحُهُمْ إِلَّا الْغَنَى، فَلَا تُفْهَرْنِي
 ۱۵۳/۱۱
۶۷۱. اللَّهُمَّ أَيْدِي بَرُوحِ الْقُدُسِ فَلَا اللَّهُمَّ نَعَمْ
 ۱۶۶/۱
۶۷۲. اللَّهُمَّ اجْعَلْ خَاتِمَةَ عَمَلِي صَلَاةَ الصُّبْحِ
 ۲۹۲/۴
۶۷۳. اللَّهُمَّ ارْحَمِ الْمُخْلِيقِينَ
 ۱۳۳/۱۱
۶۷۴. اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي وَمُحَمَّدًا وَلَا تُشْرِكْ فِي رَحْمَتِنَا أَحَدًا فَقَدْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْتُمْ لَوْ هَذَا أَضَلُّ
 أَمْ بَعِيرَةٌ أَلَمْ تَسْمَعُوا مَا قُلْتُ
 ۴۰/۵
۶۷۵. اللَّهُمَّ اشْفِ عَمِي ... وَأَنْتَ يَا عَمَّةُ لَيْسَ أَطْعَمَ اللَّهُ لِيَطِيعَنَّكَ
 ۱۲۹/۴
۶۷۶. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
 ۴۷۶/۲
۶۷۷. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَالْحَقُّنِي بِالرَّفِيقِ الْأَعْلَى
 ۱۰۶/۹
۶۷۸. اللَّهُمَّ افْتَحْ وَجْعَلْ يَدْعُو فَتَرَلْتُ آيَةَ اللَّعَلِ
 ۴۲۷/۸
۶۷۹. اللَّهُمَّ الرَّفِيقُ الْأَعْلَى
 ۲۵۷/۱، ۲۲۷/۳
۶۸۰. اللَّهُمَّ انْفَعْنِي بِمَا عَلَّمْتَنِي وَعَلِّمْنِي مَا يَنْفَعُنِي وَزِدْنِي عِلْمًا الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَلٍ وَأَعُوذُ
 بِاللَّهِ مِنْ خَلِّ أَهْلِ النَّارِ
 ۷۸/۸
۶۸۱. اللَّهُمَّ اهْزِمْنَهُمْ وَزَلِّزْلَهُمْ
 ۲۱۴/۸
۶۸۲. اللَّهُمَّ بَيْنَ لَنَا فِي الْخَمْرِ بَيَانًا شَافِيًا
 ۵۳۳/۱
۶۸۳. اللَّهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ
 ۴۷۸/۱
۶۸۴. اللَّهُمَّ رَحْمَتَكَ أَرْجُو فَلَا تَكْلِنِي إِلَى نَفْسِي طَرَفَةَ عَيْنٍ
 ۷۴/۵
۶۸۵. اللَّهُمَّ سَبْعًا تَسْبَعُ يَوْمُف
 ۲۱۷/۱۱، ۳۷۷/۸، ۱۵۷/۷
۶۸۶. اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى
 ۴۷/۵، ۴۶۹/۵
۶۸۷. اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ اللَّهُمَّ
 بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ
 ۱۲۰/۱۰
۶۸۸. اللَّهُمَّ فَقِّهْ فِي الدِّينِ وَعَلِّمَهُ التَّأْوِيلَ
 ۲۳۰/۲
۶۸۹. اللَّهُمَّ لَا تَقْتُلْنَا بِغَضَبِكَ وَلَا تَهْلِكْنَا بِعَذَابِكَ وَعَافِنَا قَبْلَ ذَلِكَ
 ۴۰۲/۱، ۳۹۶/۱
۶۹۰. اللَّهُمَّ لَا تُبْشِتْنِي حَتَّى تُقِرَّ عَيْنِي مِنْ قُرْبَطَةٍ
 ۵۰/۱۰

۶۹۱. اللَّهُمَّ هَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي فَلَا ذَنْبَ عَنْهُمْ الرِّجْسَ وَطَهِّرْهُمْ تَطْهِيرًا. قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: وَأَنَا مَعَهُمْ
يَا نَبِيَّ اللَّهِ؟ قُلْ: أَنْتَ عَلَى مَكَانِكَ وَأَنْتَ عَلَى خَيْرٍ ۷۱۰
۶۹۲. اللَّهُمَّ هَذَا فِعْلِي فِيمَا أَمْلِكُ فَلَا تَلْمَنِي فِيمَا تَمْلِكُ وَلَا أَمْلِكُ ۳۰/۳
۶۹۳. اللَّهُمَّ هَذِهِ قِسْمَتِي فِيمَا أَمْلِكُ فَلَا تَلْمَنِي فِيمَا تَمْلِكُ وَلَا أَمْلِكُ ۱۷/۳
۶۹۴. الْخَرَاءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ ۳۵۲/۷
۶۹۵. الْمِيزَانُ لَهُ لِسَانٌ وَ كِفَتَانِ يُوزَنُ فِيهِ الْحَسَنَاتُ وَالسَّيِّئَاتُ ۴۱۷/۴
۶۹۶. انْبَعَثَ لَهَا رَجُلٌ عَزِيزٌ عَارِمٌ مَنِيْعٌ فِي رَهْطِهِ ۱۵۴/۱۳
۶۹۷. انزِلُوا عَلَى حُكْمِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فَتَزَلُوا ۴۹/۱۰
۶۹۸. انشَقَّ الْقَمَرُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى رَأَيْتُ الْجَبَلَ مِنْ بَيْنِ فُرْجَتَي الْقَمَرِ ۳۵/۱۲
۶۹۹. أَنْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا ۴۵۵/۱۱، ۴۲۰/۸
۷۰۰. انْطَلَقْنَا فِي قَابِلٍ حَلِجَيْنِ فَعُمِّيَ عَلَيْنَا مَكَائِنُهَا ۳۵۱/۹
۷۰۱. انْظُرُوا إِلَى مَنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَلَا تَنْظُرُوا إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقَكُمْ فَهُوَ أَجْدَرُ أَنْ لَا تَزْدَرُوا نِعْمَةَ
اللَّهِ عَلَيْكُمْ ۵۷۴/۱
۷۰۲. انْظُرُوا إِلَى هَذَا يَسْأَلُنِي عَنْ دَمِ الْبَعُوضِ وَقَدْ قَتَلُوا ابْنَ النَّبِيِّ ﷺ وَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ
يَقُولُ هُمَا رِيحَانَايَ مِنَ الدُّنْيَا ۱۰۲/۸
۷۰۳. اهْتَزَّ عَرْشُ الرَّحْمَنِ لِمَوْتِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ ۵۱/۱۰
۷۰۴. اهْبِجْهُمْ أَوْ هَاجِهِمْ وَجِبْرِيلُ مَعَكَ ۱۶۶/۱
۷۰۵. أَهْلُ الْجَنَّةِ عِشْرُونَ وَمِائَةٌ صَفٌّ ثَمَانُونَ مِنْهَا مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَأَرْبَعُونَ مِنْ سَائِرِ الْأُمَمِ ۴۴۰/۲
- ب
۷۰۶. بَشَرُ أَخِي الْعَشِيرَةِ أَوْ ابْنُ الْعَشِيرَةِ ۴۷۱/۱۱
۷۰۷. بَشَرُ الْخَطِيبِ أَنْتَ قُلْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۴۳۷/۷
۷۰۸. بَلَّغْنِي عَنِّي بِنَفْسِهِ حَرَمْتُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ ۱۲۹/۳
۷۰۹. بِاسْتِغْفَارٍ وَلِلَّهِ لَكَ ۵۵۰/۱۱
۷۱۰. بِاسْمِكَ رَبِّ وَضَعْتُ جَنِّي وَبِكَ أَرْفَعُهُ إِنْ أَمْسَكَتْ نَفْسِي فَاغْفِرْ لَهَا وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا
فَلْحَفِظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبْدَكَ الصَّالِحِينَ ۵۲۱/۱۰

۷۱۱. بِاسْمِكَ لَمُوتٌ وَلَعْنَةٌ فَلَا اسْتِغْفَالَ لَكَ الْعَمَدُ إِلَهُ الْإِنْسَانِ أَمَّا نَا وَإِلَيْهِ الشُّعُورُ ۱۲۱/۱۰
۷۱۲. بِأَمْرِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى أَنْ لَا لَهْرُ وَلَمْ تُبَايَعْ عَلَى الْعَمَلِ ۱۲۱/۱۱
۷۱۳. بِأَمْرِنَا عَلَى أَنْ لَا لَهْرُ ۱۲۱/۱۰
۷۱۴. بَعِثَ بَعْثَ يَسْمَخُ أَبُو هُرَيْرَةَ فِي الْكُتَّانِ لَقَدْ رَأَيْتَنِي وَإِنِّي لَأَجْرُ فِيمَا بَيْنَ مَنبَرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَحُجْرَةِ عَالِشَةَ مِنَ الْجُوعِ مَفْشِيًا عَلَيَّ فَيَجِيءُ الْجَالِي فَيَضَعُ رِجْلَهُ عَلَيَّ عُنُقِي يَرَى أَنْ يَنِي الْجَنُونَ وَمَا بِي جُنُونٌ وَمَا هُوَ إِلَّا الْجُوعُ ۳۰/۳
۷۱۵. الْبَهِيلُ الَّذِي مَنْ ذُكِرَتْ عَيْنُهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ ۱۱۹/۱۰
۷۱۶. الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ وَالْإِثْمُ مَا خَاكَ فِي صَدْرِكَ وَكَرِهْتَ أَنْ يُطْلَعَ عَلَيْهِ النَّاسُ ۱۶۹/۵، ۱۶۹/۵
۷۱۷. بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ... سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ السَّمَوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ وَرَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ۲۴۲/۱۱
۷۱۸. بِسْمِ اللَّهِ رَبِّ هَذَا الْقَلَامِ ۹۵/۳
۷۱۹. بَشِّرِ الْكَافِرِينَ يَكْفِي فِي الْجَبَلِ، وَكَفِي فِي الْجُنُوبِ، وَكَفِي فِي الظُّهُورِ، حَتَّى يَلْتَقِيَ الْحَرُّ فِي أَجْوَابِهِمْ ۳۴/۵
۷۲۰. بَشِّرْ هَذِهِ الْأُمَّةَ بِالسَّيِّئِ وَالنَّصْرِ وَالتَّمْكِينِ فَمَنْ عَمِلَ مِنْهُمْ عَمَلَ الْخَيْرَةِ لِلدُّنْيَا لَمْ يَكُنْ لَهُ فِي الْخَيْرَةِ نَصِيبٌ ۱۴۲/۱۱
۷۲۱. بَعَثَ النَّارَ ۴۲۸/۴
۷۲۲. بَعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ ۷/۷
۷۲۳. بَعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ. يَعْنِي إِصْبَعَيْنِ ۸۹/۵
۷۲۴. بَعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ مِنْ هَذِهِ إِنْ كَلَّتْ لَتَسْبِقُهَا ۴۱۷/۱۱
۷۲۵. بَعِثْتُ بِأَرْبَعٍ ۲۱۹/۵
۷۲۶. بَعِثْتُ بِالسَّيْفِ حَتَّى يُعْبَدَ اللَّهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَجُعِلَ رِزْقِي تَحْتَ ظِلِّ رَحْمِي ۱۶۷/۱۲
۷۲۷. بَعِثْتُ لِأَتَمِّمَ حُسْنَ الْخُلُقِ ۲۸۷/۱۲
۷۲۸. بَعَثَنِي أَبُو بَكْرٍ فِي تِلْكَ الْحَجَّةِ فِي مُؤَذِّنِينَ يَوْمَ النَّحْرِ نُوذِّنُ بِمَنِي أَنْ لَا يَحُجَّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ ۲۷/۵
۷۲۹. بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى رَجُلٍ نَكَحَ امْرَأَةً أَبِيهِ فَأَمَرَنِي أَنْ أَضْرِبَ عُنُقَهُ وَأَخَذَ مَالَهُ ۴۲۰/۸
۷۳۰. بَعْدًا لَكَ سَائِرَ الْيَوْمِ ۱/۴

فہرست

۷۳۱. بَلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ مِنْ أَصْلَابِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ وَحْدَهُ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا ۲۲۸/۴
۷۳۲. بَلْ تَقْدِمِينَ فِرَاكُ الْمُسْلِمُونَ فَيُصْلِحَ اللَّهُ وَتَكُنْ ذَاتَ بَيْنِهِمْ ۱۳/۱۰
۷۳۳. بَلْ حُمِي تَقْوَرُ عَلَى شَيْخٍ كَبِيرٍ تَزِيرُهُ الْقُبُورُ ۲۲۸/۱۳
۷۳۴. بَلْ عَلَى شَيْءٍ قَدْ فُرِغَ مِنْهُ وَجَرَتْ بِهِ الْأَقْلَامُ يَا عَمْرُ وَلَكِنْ كُلُّ مُسَرَّرٍ لِمَا خُلِقَ لَهُ ۲۰۰/۸
۷۳۵. بَلْ هُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ ۴۴۷/۱۱
۷۳۶. الْبَلَاءُ يَلِدُ اللَّهَ وَالْعِبَادَ عِبَادُ اللَّهِ فَحَيْثُمَا أَصَبَتْ خَيْرًا فَأَقِمِ ۴۴۲/۹
۷۳۷. بَلَى وَاللَّهِ يَا رَبَّنَا إِنَّا لَتُجِبُّ أَنْ تَغْفِرَ لَنَا ۴۵۲/۸
۷۳۸. بَلَى! أَفَلَاخْبَرْتُكَ أَنَّكَ تَأْتِيهِ الْعَامُ؟ قُلْتُ: لَا. قُلْ: فَإِنَّكَ آتِيهِ وَمُتَطَوِّفٌ بِهِ ۲۹۰/۸
۷۳۹. بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةٍ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَالْحَجِّ وَصَوْمِ رَمَضَانَ ۴۷۷/۱۱
۷۴۰. بِهِذَا أَمِرْتُ ۲۵۳/۱
۷۴۱. بَيْتٌ مِنْ خَشَبٍ يَجْرِي عَلَى وَجْهِ الْمَاءِ أَتُحْيِي فِيهِ أَهْلَ طَاعَتِي وَأُغْرِقُ أَهْلَ مَعْصِيَتِي ... ۱۲۲/۱ - ۱۲۳
۷۴۲. بَيْنَ إِبْرَاهِيمَ وَبَيْنَ عَدْنَانَ ثَلَاثُونَ قَرْنًا لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ ۲۶۰/۴
۷۴۳. بَيْنَ النَّفْخَتَيْنِ أَرْبَعُونَ ۲۳/۱۳
۷۴۴. بَيْنَ يَلَيِ السَّاعَةِ مَسْخٌ وَخَسْفٌ وَقَذْفٌ ۱۷۳/۱
۷۴۵. بَيْنَا أَيُّوبُ يُغْتَسِلُ عُرْيَانًا فَخَرَّ عَلَيْهِ جَرَادٌ مِنْ ذَهَبٍ فَجَعَلَ أَيُّوبُ يَحْتَبِي فِي ثَوْبِهِ فَنَادَاهُ رَبُّهُ يَا أَيُّوبُ أَلَمْ أَكُنْ أَغْنِيكَ عَمَّا تَرَى قُلْ بَلَى وَعِزَّتِكَ وَلَكِنْ لَا غِنَى بِي عَنْ بَرَكَاتِكَ ۱۸۳/۸
۷۴۶. الْبَيِّنَةُ أَوْ حَدٌّ فِي ظَهْرِكَ ۴۲۷/۸
۷۴۷. الْبَيِّنَةُ عَلَى الْمُدْعَى وَالْيَعِينُ عَلَى الْمُدْعَى عَلَيْهِ ۵۲۳/۴، ۱۱۷/۴
۷۴۸. بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهَا خَمْسٌ مِائَةٌ مَنَّةٌ ۲۹/۱۳
۷۴۹. بَيْنَمَا رَجُلٌ يَجْرُ إِزَارَهُ مِنَ الْخَيْلِ خُفِيفَ بِهِ فَهُوَ يَتَجَلَّجَلُ فِي الْأَرْضِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ۲۷۵/۹

ت

۷۵۰. التَّاجِرُ الْأَمِينُ الصَّدُوقُ الْمُسْلِمُ مَعَ الشُّهَدَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۱۸۹/۴، ۱۲۹/۳
۷۵۱. تَبْلُكُ فِي كُلِّ سَاعَةٍ مِائَةٌ مَرَّةً ... هَكَذَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ۱۸۷/۳
۷۵۲. تَبْغِضُ الْعَرَبُ فَتَبْغِضُنِي ۲۰۹/۱۱

۷۵۳. تَبْلُغُ الْحِلْيَةِ مِنَ الْمُؤْمِنِ حَيْثُ يَبْلُغُ الْوُضُوءَ فهرست ۲۴۷/۱
۷۵۴. تَتَّبِعِي بِهَا أَثَرَ الدَّمِ ۱۰۴/۱۰
۷۵۵. التَّائِبُ مِنَ الشَّيْطَانِ فَإِذَا تَتَابَعَ أَحَدُكُمْ فَلْيَكْظِمْ مَا اسْتَطَاعَ ۳۳۸/۱
۷۵۶. تَجِدُونَ النَّاسَ مَعَادِنَ ۴۲۵/۲
۷۵۷. تَحْتَ كُلِّ شَعْرَةٍ جَنَانَةٌ فَبَلُّوا الشَّعْرَ وَأَنْقُوا الْبَشْرَةَ ۴۸۷/۳
۷۵۸. تَخَرَّجْتُ أَنْ أَكُلَ طَعَامَكَ بِغَيْرِ إِذْنِكَ ۵۴۳/۸
۷۵۹. تُحْشَرُونَ حِفَاةَ عُرَاءِ غُرُلَا. قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ الرَّجُلُ وَالنِّسَاءُ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ؟ فَقُلْتُ: الْأَمْرُ أَشَدُّ مِنْ أَنْ يَهْمُهُمْ ذَلِكَ ۲۹۴/۴
۷۶۰. تَحْمِلُ عَلَى بَعِيرِكَ وَلَا يُطِيقُهُ ۱۵/۷
۷۶۱. تَخَلَّفْتُ عَنْ غَزْوَةِ بَذَرٍ وَلَمْ يُعَاتَبْ أَحَدٌ تَخَلَّفَ عَنْهَا ۲۹۳/۲
۷۶۲. تَدَاوُوا فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَضَعْ دَاءً إِلَّا وَضَعَ لَهُ دَوَاءً غَيْرَ دَاءٍ وَاحِدٍ الْهَرَمُ ۹۹/۷
۷۶۳. تَذْنُوا الشَّجَرَةَ حَتَّى يَجْتَنِّيَهَا وَلِيُّ اللَّهِ إِنْ شَاءَ قَائِمًا وَإِنْ شَاءَ قَاعِدًا ۸۷/۱۲
۷۶۴. تَرَى الْمُؤْمِنِينَ فِي تَرَاحِمِهِمْ وَتَوَادِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ كَمَثَلِ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى عَضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ جَسَدِهِ بِالشَّهْرِ وَالْحُمَى ۴۳۵/۱۱، ۱۶۲/۱
۷۶۵. تَزَوَّجُوا الْوَدُودَ الْوَلُودَ فَإِنِّي مُكَابِرٌ بِكُمْ الْأَمَمَ ۳۰۷/۲
۷۶۶. تَزَوَّجُوا الْوَلُودَ الْوَدُودَ فَإِنِّي مُكَابِرٌ بِكُمْ ۵۸۳
۷۶۷. التَّسْبِيحُ لِلرَّجُلِ وَالتَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ ۴۸۲/۸
۷۶۸. تُشَوِّبُهُ النَّارُ فَتَقْلُصُ شَفَتُهُ الْعُلْيَا حَتَّى تَبْلُغَ وَسَطَ رَأْسِهِ وَتُسْتَرْخِي شَفَتُهُ السُّفْلَى حَتَّى تُضْرِبَ سُرَّتَهُ ۳۹۷/۸
۷۶۹. تُصَافِحُوا يَذْغِبُ الْغِلُّ وَتَهَادُوا تَحَابُّوا وَتَذْهَبُ الشُّحْنَاءُ ۴۸۵/۹
۷۷۰. تُصَلِّقُ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ ۱۸۴/۲، ۱۵۴/۲
۷۷۱. تُصَلِّقُ بِهِ عَلَى نَفْسِكَ ۴۰۳/۲
۷۷۲. تُصِيرُ الْأَرْضُ فِضَّةً وَالسَّمَاوَاتُ ذَهَبًا ۵۱۰/۶
۷۷۳. تُصِيرُ السَّمَاوَاتُ جَنَانًا ۵۱۱/۶
۷۷۴. تُعْدُونَ أَنْتُمْ الْفَتْحُ فَتَحَ مَكَّةَ وَقَدْ كَانَ فَتَحَ مَكَّةَ فَتَحًا وَنَحْنُ نَعُدُّ الْفَتْحَ نِيعَةَ الرِّضْوَانِ يَوْمَ

- الحَذِیثَةُ ۳۹۷/۱۱
۷۷۵. نَعَسَ عَبْدُ الدِّیْنَارِ وَعَبْدُ الْبَرَّهَمِ وَعَبْدُ الْخَمِیصَةِ اِنْ اُعْطِيَ رَضِيَ وَاِنْ لَمْ یُعْطَ سَخِطَ ۳۸۵/۵، ۳۱۷/۴
۷۷۶. تَعْلَمُوا الْفَرَائِضَ وَاعْلَمُوْهَا فَاِنَّهُ یَصِفُ الْعِلْمَ وَهُوَ یَنْسَى وَهُوَ اَوَّلُ شَیْءٍ یَنْزِعُ مِنْ اُمِّی ۸۷۳
۷۷۷. تَعْلَمُوا مِنْ اَنْسَابِكُمْ مَا تَصِلُوْنَ بِهٖ اَرْحَامَكُمْ فَاِنَّ حِلَّةَ الرَّجْمِ مَحَبَّةٌ فِی الْكُلِّ مَثْرَاةٌ فِی الْكُلِّ
- مَثْرَاةٌ فِی الْاُخْرِ ۴۷۲/۱۱، ۳۷۵/۱۱
۷۷۸. تَعُوْذُوا بِاللّٰهِ مِنْ رَاسِ السَّبْعِیْنَ ۳۳۷/۱
۷۷۹. تَفَكَّرُوا فِیْ اِلَآهِ اللّٰهِ وَلَا تَفَكَّرُوا فِی اللّٰهِ ۲۷/۳
۷۸۰. تُقَاتِلُكُمْ الْیَهُودُ فَتَسْلُطُوْنَ عَلَیْهِمْ حَتّٰی یَقُوْلَ الْحَجَرُ یَا مُسْلِمُ هٰذَا الْیَهُودِیُّ وَرَاٰی فَاَقْتُلْهُ ... ۱۹۰/۷
۷۸۱. تَقِیْ الْاَرْضَ اَقْلَدَ كَبِیْعًا اَمَلُ الْاَسْطُوْانِ مِنَ الثَّغْبِ وَالْفِیْضَةِ ۲۲/۱۳
۷۸۲. تُكْثِرُ اللَّعْنَ وَتُكْفِرُ الْعَشِیْرَ ۴۳۷/۸
۷۸۳. تَكْفُلُ اللّٰهُ لِمَنْ جَاهَدَ فِی سَبِیْلِهِ لَا یُخْرِجُهُ مِنْ بَیْتِهِ اِلَّا حِلَّةً فِی سَبِیْلِهِ وَتَصْدِیْقُ کَلِمَتِهِ بِاَنْ یُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ اَوْ یَرْجِعَهُ اِلٰی مَسْكَنِہِ الَّذِیْ خَرَجَ مِنْهُ مَعَ مَا نَدَى مِنْ اَجْرٍ اَوْ غَنِیْمَةٍ ۳۳۰/۳
۷۸۴. تَكُوْنُ الْحَرْبُ بَیْنَنَا وَبَیْنَهُ سِجَالًا یُصِیْبُ بِنَا وَنُصِیْبُ مِنْهُ ۳۴/۱۱
۷۸۵. تَكُوْنُ بَیْنَ یَتِی السَّاعَةِ فَتَنْ كَقِطْعِ اللَّیْلِ الْمُظْلِمِ یُصْبِحُ الرَّجُلُ فِیْهَا مُؤْمِنًا وَیَمُتِی كَافِرًا
- وَيَمُتِی مُؤْمِنًا وَیُصْبِحُ كَافِرًا یَبِیْعُ اَقْوَامَ دِیْنِهِمْ یَعْرِضُ مِنَ الدُّنْیَا ۳۷۷/۳، ۳۶۳/۲
۷۸۶. تِلْكَ الْغَرَابِطَةُ الْعُلٰی وَاِنْ شَفَاعَتُهُنَّ لَتَرْجٰی ۲۹۷/۸
۷۸۷. تِلْكَ الْكَلِمَةُ مِنَ الْحَقِّ یُخْطِفُهَا مِنَ الْحَقِّ فِیْقَرُهَا فِی الْاُذْنِ وَلِیْهِ فِیْخَلِطُوْنَ مَعَهَا مِائَةً كَذِبَةٍ ۵۴۹/۹
۷۸۸. تِلْكَ بَمَنَءَ كَفَّ اللّٰهُ عَنْهَا یَدِیْیَ فَلَا اُحِبُّ اَنْ اُلْطِخَ بِهَا لِسَانِی ۹۹/۴
۷۸۹. تِلْكَ صَلَٰةُ الْمَنَاقِبِ یَجْلِسُ یُرْقُبُ الشَّمْسَ حَتّٰی اِذَا كَانَتْ بَیْنَ قَرْنِی الشَّیْطَانِ قَامَ فَتَقَرَّ اَرْبَعًا
- لَا یَذْكُرُ اللّٰهُ فِیْهَا اِلَّا قَلِیْلًا ۳۸۰/۳
۷۹۰. تِلْكَ صَلَٰةُ الْمَنَاقِبِ یَجْلِسُ یُرْقُبُ الشَّمْسَ حَتّٰی اِذَا كَانَتْ بَیْنَ قَرْنِی الشَّیْطَانِ قَامَ فَتَقَرَّهَا
- اَرْبَعًا لَا یَذْكُرُ اللّٰهُ فِیْهَا اِلَّا قَلِیْلًا ۲۵۳/۱۳
۷۹۱. تِلْكَ عَلَیْلُ بُشْرِی الْمُؤْمِنِ ۱۷/۶
۷۹۲. تَتَحَنَّنُ وَتَرْقُ كَرَاهِیَةً اَنْ یَهْجُمَ بِنَا عَلٰی شَیْءٍ یَكْرَهُهُ ۴۶۶/۸
۷۹۳. تَتَكَبَّرُ الْمَرْءَةُ لِلرَّیْعِ لِمَالِهَا وَلِحُسْبِهَا وَجَمَالِهَا وَلِبَدِیْنِهَا فَاطْفَرُ بَنَاتِ النَّبِیِّ تَرَبَّتْ بِنَاكَ ۴۱۷/۸

۷۹۴. تَهَادُوا تَحَابُّوا

۷۹۵. تَهَادُوا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تُلْجِبُ وَحَرَ الصَّدْرِ

۷۹۶. تَوْفِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَدِرْعُهُ مَرْهُونَةٌ عِنْدَ يَهُودِيٍّ يَثْلَايْنِ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ لِأَهْلِهِ

ث

۷۹۷. ثَبَّتَ الْكَجْرُ لِلْفَتَى وَبَقِيَ الْوِزْرُ

۷۹۸. ثَبَّتَ الْكَجْرُ لِلْفَتَى وَبَقِيَ الْوِزْرُ عَلَى وَالِدِهِ

۷۹۹. ثَلَاثُ حَيْدَمَنْ حَيْدٌ وَهَزْلُهُنَّ حَيْدُ النِّكَاحِ وَالطَّلَاقِ وَالرُّجْعَةِ

۸۰۰. ثَلَاثُ دَعَوَاتٍ مُسْتَجَابَاتٌ لَا شَكَّ فِيهِنَّ دَعْوَةُ الْمَظْلُومِ وَدَعْوَةُ الْمُسَافِرِ وَدَعْوَةُ الْوَالِدِ عَلَى وَلَدِهِ ۱۵۶۱

۸۰۱. ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ مَنْ كَانِ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا وَمَنْ أَحَبَّ

عَبْدًا لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ ﷻ وَمَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ مِنْهُ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ

يُلْقَى فِي النَّارِ

۸۰۲. ثَلَاثَةٌ حَقٌّ عَلَى اللَّهِ عَوْنُهُمْ: الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَالْمُكَاتِبُ الَّذِي يُرِيدُ الْكُفَاءَ، وَالنَّاجِعُ

الَّذِي يُرِيدُ الْعَفَافَ

۸۰۳. ثَلَاثَةٌ قَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَنَّةَ مُدْمِنُ الْخَمْرِ وَالْعَلَقُ وَالذَّيْثُ الَّذِي يُقَرُّ فِي أَهْلِهِ الْخَبْثُ ۱۸۸۸

۸۰۴. ثَلَاثَةٌ لَا يَرُدُّ دَعْوَتَهُمُ الْإِمَامُ الْعَالِلُ وَالصَّائِمُ حِينَ يُفْطِرُ وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ

۸۰۵. ثُمَّ أَبْلَاكَ ثُمَّ الْأَقْرَبُ فَالْأَقْرَبُ

۸۰۶. ثُمَّ إِنْ زَنْتَ فَيَعْمُوهَا وَلَوْ بِضَفِيرٍ

۸۰۷. ثُمَّ أَتَيْنَا أَدْرَكَتْكَ الصَّلَاةُ بَعْدَ فَصْلِهِ فَإِنَّ الْفَضْلَ فِيهِ

۸۰۸. ثُمَّ تُطَوَّى الصُّحُفُ فَلَا يَزَادُ فِيهَا وَلَا يَنْقُصُ

۸۰۹. ثُمَّ جَاءَ بِطَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ مُمْتَلِيٍّ حِكْمَةً وَإِيمَانًا فَأَفْرَغَهُ فِي صَدْرِي

۸۱۰. ثُمَّ خَرَجَ فَلَمَّا هُوَ يَكْلِبُ بِلَهْتٍ يَأْكُلُ الثَّرَى مِنَ الْعَطَشِ

۸۱۱. ثُمَّ دَخَلْتُ بَيْتَ الْمُقَدِّسِ فَجَمِعَ لِي الْأَنْبِيَاءُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ فَقَلَعْنِي جِبْرِيلُ حَتَّى أَمْعَتَهُمْ

۸۱۲. ثُمَّ دَعَا بِالْأَزْوَادِ فَلَمْ يَأْتِ إِلَّا بِالسُّوْبِقِ فَلَمَرَّ بِهِ فَتَرَى فَأَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَكَلْنَا

۸۱۳. ثُمَّ رَفَعْتُ لِي سِدْرَةَ الْمُنْتَهَى فَلَمَّا نَبَقَهَا مِثْلُ قِلْدٍ هَجَرَ وَإِذَا وَرَقُهَا مِثْلُ أَذَانِ الْفِيلَةِ

۸۱۴. ثُمَّ عَادُوا إِلَى كُفْرِهِمْ

- ۸۱۵ ۲۷/۱۰ ثُمَّ قَامَ وَبَطْنُهُ مَغْصُوبٌ بِحَجَرٍ وَلَبِثْنَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ لَا نَذُوقُ ذَوَاقًا
- ۸۱۶ ۵۵۴/۱۰ ثُمَّ هُمْ بَعْدَ ذَلِكَ مَنَازِلُ
- ۸۱۷ ۳۱۳/۹ ثُمَّ وَعَظَهُمْ فِي ضَحِكِهِمْ مِنَ الضَّرْطَةِ وَقَالَ: لِمَ يَضْحَكُ أَحَدُكُمْ مِمَّا يَفْعَلُ
- ۸۱۸ ثُمَّ يَقُولُ لِلْأَرْضِ أَنْبِي ثَمَرَتِكَ وَرَبِّي بَرَكَتِكَ فَيَوْمِنِذٍ تَأْكُلُ الْعِصَابَةُ مِنَ الرُّمَانَةِ وَتَسْتَظِلُّونَ بِقِحْفِهَا وَيَبَارِكُ فِي الرِّسْلِ
- ۸۱۹ ۴۹۶/۹ ثُمَّ يَقُولُ: أَخْرِجُوا بَعَثَ النَّارَ فَيَقُولُ: مِنْ كَمْ؟ فَيَقُولُ: مِنْ كُلِّ أَلْفٍ سِتْعَ مِائَةٍ وَسِتْعَةَ وَتِسْعِينَ
- ۴۰۷/۱۲ قُلْ: فَذَلِكَ يَوْمٌ يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ۚ وَذَلِكَ يَوْمٌ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ ۚ
- ۸۲۰ ۲۲۱/۱۰ ثُمَّ يَنْزِلُ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءٌ فَيَنْبُتُونَ كَمَا يَنْبُتُ الْبَقْلُ
- ۸۲۱ ثُمَّ يَنْفَخُ فِي الصُّورِ... وَيَصْعَقُ النَّاسُ ثُمَّ يَنْزِلُ اللَّهُ مَطَرًا... ثُمَّ يَنْفَخُ فِيهِ أُخْرَى فَلَمَّا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ
- ۵۴۵/۱۰

ج

- ۸۲۲ ۴۱۳/۵ جَاهِدِ الْكُفَّارَ بِالسَّيْفِ وَالْمُنَافِقِينَ بِاللِّسَانِ
- ۸۲۳ ۹۴/۷ جَرَسَتْ نَحْلُهُ الْعُرْفُطَ
- ۸۲۴ جَعَلَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مِائَةً جُزْءٍ فَأَمْسَكَ عَنْهُ سِتْعَةَ وَتِسْعِينَ جُزْءًا وَأَنْزَلَ فِي الْأَرْضِ جُزْءًا وَاحِدًا
- ۱۶۳/۴ فَمِنْ ذَلِكَ الْجُزْءِ يَتَرَاخَمُ الْخَلْقُ حَتَّى تَرْفَعَ الْقُرْسُ حَافِرَهَا عَنْ وَلَدِهَا خَشْيَةً أَنْ تُصِيبَهُ
- ۸۲۵ ۳۳۵/۱۰ جُعِلَتْ صُفُوفُنَا كَصُفُوفِ الْمَلَائِكَةِ
- ۸۲۶ ۴۳۲/۲ الْجَمَاعَةُ
- ۸۲۷ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ أَرْبَعُ بَنَاتٍ مِنْ ذَهَبٍ جَلِيَّتُهُمَا وَآبِيَّتُهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَبَنَاتٍ مِنْ فِضَّةٍ جَلِيَّتُهُمَا وَآبِيَّتُهُمَا وَمَا فِيهِمَا
- ۹۴/۱۲
- ۸۲۸ ۴۸۳/۵ الْجَنَّةُ... رِيحُ الْبَيْعِ لَا ثَقِيلُ وَلَا نَسْتَقِيلُ
- ۸۲۹ ۱۵۹/۱۲ الْجَنَّةُ أَقْرَبُ إِلَى أَحَدِكُمْ مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ وَالنَّارُ مِثْلُ ذَلِكَ
- ۸۳۰ ۸۵/۱۲ جَنَّتَانِ مِنْ فِضَّةٍ آبِيَّتُهُمَا وَمَا فِيهِمَا وَجَنَّتَانِ مِنْ ذَهَبٍ آبِيَّتُهُمَا وَمَا فِيهِمَا
- ۸۳۱ ۱۴۵/۱۲، ۲۵۷/۸ جَهْدُ الْمُقْبِلِ

ح

- ۸۳۲ ۲۲۵/۳ حَارِبُهُمْ بِمِثْلِ مَا يُحَارِبُونَكَ بِهِ، السَّيْفَ بِالسَّيْفِ وَالرُّمْحَ بِالرُّمْحِ

۸۳۳	حَسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا	۲۲۸/۲
۸۳۴	حَامٌ وَسَامٌ وَيَلِيفٌ	۵۰۳/۴
۸۳۵	حُبُّ الدُّنْيَا وَكَرَاهِيَةُ الْمَوْتِ	۱۸۷/۲
۸۳۶	حَسَبَهُمُ الْعُتْرُ	۲۹۱/۳
۸۳۷	حَبْكُ الشَّيْءِ يُعْمِي وَيُصِمُّ	۱۷۸/۱، ۵۰۱/۱، ۲۳۵/۳، ۲۶۷/۶
۸۳۸	حَتَّى إِذَا آتَىٰ أَهْلَ قَرْيَةٍ لَهَا	۱۲۴/۷
۸۳۹	حَتَّى إِذَا رَأَيْتُ شَحًّا مُطَاعًا وَهَوًى مُتَّبَعًا وَدُنْيَا مُؤْتَرَةً وَإِعْجَابَ كُلِّ نَفْسٍ بِرَأْيِهِ فَعَلَيْكَ بِخَاصَّةِ نَفْسِكَ وَدَعِ الْعَوَامَّ	۱۱۰/۴
۸۴۰	حَتَّى أَنْكَرْنَا قُلُوبَنَا	۱۹۷/۲
۸۴۱	حَتَّى الْحَبْلَى لَتَمُوتَ فِي وَكْرِهَا هَزْلًا لِيُظْلِمَ الظَّالِمَ	۱۶۵/۵
۸۴۲	حَتَّى انْقَضَتِ اللَّيْلَةُ	۴۴۴/۱۱
۸۴۳	حَتَّى تَأْتِيَ لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ	۳۴۹/۶
۸۴۴	حَتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ وَيَذُوقَ عُسَيْلَتِكَ	۹/۲
۸۴۵	حَتَّى تَزُولَ الشَّمْسُ وَتَهْبُ الرِّيحُ وَيَنْزِلَ النَّصْرُ	۲۰۷/۵
۸۴۶	حَتَّى خِفْتُ أَنْ تَرْضَ فَعَجَلَنِي	۴۱۷/۴
۸۴۷	حَتَّى كَثُرَ الْإِسْلَامُ فَلَمْ تَكُنْ فِتْنَةً	۱۸۷/۵
۸۴۸	حَتَّى هَمُّوا أَنْ يَقْتُلُوا	۴۴۵/۸
۸۴۹	حَتَّى يَغِيبَ اخْتِلَعُهُمْ فِي رَشْحِهِ إِلَى أَنْصَافِ أَدْنَاهِ	۱۷/۱۳
۸۵۰	الْحَجُّ عَرَفَتُ، الْحَجُّ عَرَفَتُ، الْحَجُّ عَرَفَتُ	۲۲۷/۵، ۲۲۷/۵
۸۵۱	الْحَجُّ مَرَّةً فَمَنْ زَادَ فَهُوَ نَطْوَعٌ	۴۱۷/۲
۸۵۲	جِبَابُهُ الثَّوْرُ	۱۷۷/۹، ۵۶۱/۷، ۱۱/۵
۸۵۳	حَذِّ يَعْملُ فِي الْأَرْضِ خَيْرٌ لِأَهْلِ الْأَرْضِ مِنْ أَنْ يُمْطَرُوا ثَلَاثِينَ صَبَاحًا	۴۲۳/۸
۸۵۴	الْحَرْبُ خَذَعَةٌ	۲۴۷/۳
۸۵۵	حَرَّمَ اللَّهُ عَلَى النَّارِ أَنْ تَأْكُلَ أَثَرِ السُّجُودِ	۴۲۷/۱۱
۸۵۶	حَرَّمَ لِبَاسُ الْحَرِيرِ وَالْثَعْبِ عَلَى ذُكُورِ أُمَّتِي وَأَجَلُ لِبَاسِهِمْ	۲۷۷، ۴۴۰/۴

۴۷۸/۸		حَرِّمُوا مِنَ الرُّضَاعَةِ مَا تُحَرِّمُونَ مِنَ النَّسَبِ	۸۵۷
۱۵۷/۳		حَبُّكَ الْآنَ فَالْتَفَتُ إِلَيْهِ فَلَمَّا عَيْنَاهُ تَذَرَفَانِ	۸۵۸
		حَبُّكَ مِنْ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ مَرِيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وَخَلِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ وَفَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ	۸۵۹
۳۰۹/۲		وَأَمِيَّةُ امْرَأَةٍ فِرْعَوْنَ	۸۶۰
۱۶۳/۸		حَسْبِيَ مِنْ سُؤَالِي عِلْمُهُ بِحَالِي	۸۶۱
۲۸۷/۱۳، ۲۰۹/۱		الْحَمْدُ بِأَكْلِ الْخَنَازِيرِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ	۸۶۱
۲۶۵/۱		حُسَيْنٌ سَبَطَ مِنَ الْأَسْبَاطِ	۸۶۲
۲۵۰/۲، ۵۴/۱		حُفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ وَحُفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ	۸۶۳
۳۷۳/۷		الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ مِنْ أُمِّي مَنْ أَمَرْتُ أَنْ أَصْبِرَ نَفْسِي مَعَهُمْ	۸۶۴
۴۳۹/۴		الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي رَزَقَنِي مِنَ الرِّيشِ مَا أَتَجَمَّلُ بِهِ فِي النَّاسِ وَأُوَارِي بِهِ عَوْرَتِي	۸۶۵
۴۴۴/۱۱		الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَفَّقَ رَسُولَ اللَّهِ لِمَا يُرْضِي رَسُولَ اللَّهِ	۸۶۶
۵۷۱/۱		الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ هِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذِي أُوتِيَتْهُ	۸۶۷
۱۳۹/۴		حَوْلَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجَارُونَ بِالتَّسْبِيحِ	۸۶۸

خ

۴۷۷/۸، ۳۵۲/۱		الْخَالَةُ بِمَنْزِلَةِ الْأُمِّ	۸۶۹
۲۶۲/۴		خَانَتَاهُمَا فِي الدِّينِ وَكَانَتَا مُشْرِكَتَيْنِ وَمَا بَغَتْ امْرَأَةٌ نَبِيَّ قَطُّ	۸۷۰
		خُذَا فَحْتًا فِي نَوْبِهِ ثُمَّ ذَهَبَ يَقُولُ فَلَمْ يَسْتَطِعْ فَقَالَ: أَمْرٌ بَعْضُهُمْ يَرْفَعُهُ إِلَيَّ قُلْ: لَا قُلْ فَارْفَعُهُ	۸۷۱
		أَنْتَ عَلَيَّ قُلْ: لَا فَتَنَرُ مِنْهُ ثُمَّ ذَهَبَ يَقُولُ فَلَمْ يَرْفَعُهُ فَقَالَ فَمَرُّ بَعْضُهُمْ يَرْفَعُهُ عَلَيَّ قُلْ: لَا قُلْ	۸۷۱
		فَارْفَعُهُ أَنْتَ عَلَيَّ قُلْ: لَا فَتَنَرُ مِنْهُ ثُمَّ احْتَمَلَهُ عَلَى كَاهِلِهِ ثُمَّ انْطَلَقَ فَمَا زَالَ يَتَّبِعُهُ بَصَرُهُ حَتَّى	۸۷۱
۲۴۷/۵		خَفِيَ عَلَيْنَا عَجَبًا مِنْ حِرْصِهِ	۸۷۱
۱۶۵/۹		خُذُوا الشَّيْطَانَ لَأَنْ يَمْتَلِيْ جَوْفَ رَجُلٍ قَبِيحًا خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمْتَلِيْ شِعْرًا	۸۷۲
۴۱۴/۸		خُذُوا عَنِّي خُذُوا عَنِّي قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا الثَّيْبُ بِالثَّيْبِ جَلْدُ مِائَةٍ وَرَمِيَّ بِالْحِجَارَةِ	۸۷۳
۴۰۹/۸		خُذُوا عَنِّي خُذُوا عَنِّي قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا الْبَكْرُ بِالْبَكْرِ جَلْدُ مِائَةٍ وَنَفْيُ سَنَةٍ	۸۷۴
۳۸۷/۵		خُذُوا مَنَاسِكَكُمْ فَإِنِّي لَا أَدْرِي لَعَلِّي أَنْ لَا أَحُجَّ بَعْدَ حُجَّتِي هَذِهِ	۸۷۵
۴۷۰/۱۱		خُلِّي مَا يَكْفِيكَ وَوَلَدَكَ بِالْمَعْرُوفِ	۸۷۶

- ۸۷۷ خَرَجَ نِسَاءُ الْأَنْصَارِ كَانُ عَلَى رُءُوسِهِنَّ الْغُرَبَانُ مِنَ الْأَكْسِيَةِ ۱۲۵/۱۰
- ۸۷۸ خَرَجْتُ لِلْخَيْرِ كُمْ بَلِيلَةَ الْقَدْرِ فَتَلَاخِي فَلَانٌ وَفَلَانٌ فَرُفِعْتُ ۱۹۷/۱۳
- ۸۷۹ خَصَلَتَانِ لَا تَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ الْبُخْلُ وَسُوءُ الْخُلُقِ ۱۵۴/۳
- ۸۸۰ خَطُّ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا خَطًّا ثُمَّ قَالَ هَذَا سَبِيلُ اللَّهِ ثُمَّ خَطَّ خُطُوطًا عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ
ثُمَّ قَالَ هَذِهِ سَبِيلٌ عَلَى كُلِّ سَبِيلٍ مِنْهَا شَيْطَانٌ يَدْعُو إِلَيْهِ ثُمَّ تَلَا ﴿وَأَنْ هَذَا صِرَاطِي﴾ (الآية) ۳۸۹/۴
- ۸۸۱ خُطْبَاءُ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا كَانُوا يَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَهُمْ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ۱۱۹/۱۲
- ۸۸۲ خُفِيَ عَنْ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْقُرْآنُ فَكَانَ يَأْمُرُ بِدَوَائِهِ فَتُسْرَجُ فَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ قَبْلَ أَنْ تُسْرَجَ دَوَائِهِ ۴۳۷/۱ - ۴۳۷/۲
- ۸۸۳ الْخِلَافَةُ فِي أُمَّتِي ثَلَاثُونَ سَنَةً ثُمَّ مُلْكٌ بَعْدَ ذَلِكَ ۵۲۸/۸
- ۸۸۴ خَلَقَ اللَّهُ التُّرْبَةَ يَوْمَ السَّبْتِ ۲۹/۱۱
- ۸۸۵ خُلِقَتِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ نُورٍ وَخُلِقَ الْجَانُّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ وَخُلِقَ آدَمُ مِنْ مِصْرٍ وَصِفَ لَكُمْ ۵۴۴/۱، ۱۳۰/۸
- ۸۸۶ خَلِيفَةُ اللَّهِ الْمَهْلِيُّ ۵۲۸/۸
- ۸۸۷ خَمْسٌ مِنَ الدَّوَابِّ لَا حَرَجَ عَلَى مَنْ قَتَلَهُنَّ الْغُرَابُ وَالْحِدَاءُ وَالْفَأْرَةُ وَالْعَقْرَبُ وَالْكَلْبُ
الْعَقُورُ ۸۷/۴
- ۸۸۸ خَيْرُكُمْ الَّذِينَ إِذَا رُءُوا ذُكِرَ اللَّهُ ﷻ ۱۷۵/۱۳، ۱۲/۱
- ۸۸۹ خَيْرُ أُمَّتِي الْقَرْنُ الَّذِي بُعِثَتْ فِيهِمْ ۴۵۹/۵
- ۸۹۰ خَيْرُ الدَّوَاءِ الْقُرْآنُ ۱۱۴/۱
- ۸۹۱ خَيْرُ الذِّكْرِ الْخَفِيُّ وَخَيْرُ الرِّزْقِ مَا يَكْفِي ۴۹۲/۴
- ۸۹۲ خَيْرُ الصَّدَقَةِ مَا كَانَ عَنْ ظَهْرِ غِنًى وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ ۵۳۸ - ۵۳۷/۱
- ۸۹۳ خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي ۴۴۷/۲
- ۸۹۴ خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ
يُسَاءُ إِلَيْهِ ۱۳۴/۱۳
- ۸۹۵ خَيْرُ ثِيَابِكُمُ الْبَيَاضُ فَكَفِّنُوا فِيهَا مَوْتَكُمْ وَالْبَسُوهَا ۴۵۰/۴
- ۸۹۶ خَيْرُ دُورِ الْأَنْصَارِ بَنُو النَّجَّارِ ۴۶۲/۱
- ۸۹۷ خَيْرُ صَلَاةِ النِّسَاءِ فِي قَعْرِ بُيُوتِهِنَّ ۵۰/۸

- ۸۹۸ خَيْرُ مَسَاجِدِ النِّسَاءِ قَعْرُ بَيْتِهِنَّ ۵۰۱/۸، ۶۷/۱۰
- ۸۹۹ خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ ۱۳/۱
- ۹۰۰ الْخَيْلُ مَغْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ۲۲/۵
- ۹۰۱ الْخَيْلُ مَغْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ الْكُجْرُ وَالْغَنِيعةُ ۴۵۱/۱۰
- ۹۰۲ الْخَبِئَةُ دُرَّةٌ مُجَوَّفَةٌ طَوْلُهَا فِي السَّمَاءِ ثُلَاثُونَ مِيلًا فِي كُلِّ زَاوِيَةٍ مِنْهَا لِلْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَهْلِ لَا
بِرَاهِمُ الْخُرُونُ ۹۲/۱۲

د

- ۹۰۳ الدُّعَاءُ لَا يُرَدُّ بَيْنَ الْكَذَانِ وَالْإِقَامَةِ ۴۱۵/۱
- ۹۰۴ الدُّعَاءُ لَا يُرَدُّ بَيْنَ الْكَذَانِ وَالْإِقَامَةِ. قَالُوا: فَهَلَا نَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قُلْ سَلُوا اللَّهَ الْعَاقِبَةَ فِي
الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۴۱۵/۱
- ۹۰۵ الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبْلَةُ ۴۲/۱۱، ۴۰۶/۱
- ۹۰۶ دَعَا لَا يَتَحَدَّثُ النَّاسُ أَنْ مُحَمَّدًا يَقْتُلُ أَصْحَابَهُ ۳۰۳/۱۲، ۲۷۹/۱۱، ۴۱۴/۵، ۴۰/۱
- ۹۰۷ دَعَاهُنَّ فَلَا وَجِبَ فَلَا تُبَكِّينَ بَاكِئَةً. قَالُوا: وَمَا الْوُجُوبُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قُلْ: الْمَوْتُ ۲۷۲/۸
- ۹۰۸ دَعْوَةُ أَبِي إِبْرَاهِيمَ ۱۰۷/۹
- ۹۰۹ دَعْوُهُ فَلَنْ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا ۳۸۹/۳
- ۹۱۰ دَعْوَاهَا فَلِأَنَّهَا خَبِيْثَةٌ ۴۱۷/۵
- ۹۱۱ الدُّنْيَا دَارُ مَنْ لَا ذَارَ لَهُ وَمَقْلُ مَنْ لَا مَدَّ لَهُ وَلَهَا يَجْمَعُ مَنْ لَا عَقْلَ لَهُ ۱۱۶/۱۳
- ۹۱۲ الدُّنْيَا دَارُ مَنْ لَا ذَارَ لَهُ، وَلَهَا يَجْمَعُ مَنْ لَا عَقْلَ لَهُ ۱۸۹/۴
- ۹۱۳ الدِّينُ النَّصِيحَةُ ۴۷۰/۱۱

ذ

- ۹۱۴ ذَاكَ صَرِيحُ الْإِيمَانِ ۳۷/۱
- ۹۱۵ ذَاكُمْ اللَّهُ ﷻ ۴۴۷/۱۱
- ۹۱۶ ذُبْحَنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَرَسًا وَنَحْنُ بِالْمَدِينَةِ فَأَكَلْنَاهُ ۱۷۷
- ۹۱۷ ذُبْحُهُ بِالسِّكِّينِ ۴۱۹/۷

۹۱۸. تَرَوْنِي مَا تَرَكْتُمْ ۱۰۰/۴
۹۱۹. ذَلِكَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ۵۵۲/۲
۹۲۰. ذَلِكَ جِبْرِيلُ ~~الْقُدُّوسُ~~ بُعِثَ إِلَى بَنِي قُرَيْظَةَ ۴۹۰/۷
۹۲۱. ذَلِكَ يَوْمَ يَقُولُ اللَّهُ لِلَّذِينَ ابْعَثْ بَعَثَ النَّارِ فَقُلْ يَا رَبِّ وَمَا بَعَثَ النَّارِ قُلْ يَسْعُ مِائَةٌ وَتِسْعَةٌ وَتَسْمَعُونَ إِلَى النَّارِ وَوَاحِدٌ إِلَى الْجَنَّةِ ۲۱۹/۸
- ر
۹۲۲. الرُّؤْيَا مِنَ اللَّهِ وَالْحُلُمُ مِنَ الشَّيْطَانِ ۲۸۸/۶
۹۲۳. رَأَيْتُ الْكَلْبَ يَقْبَلُ الْحَجَرَ ۴۶۲/۱۱
۹۲۴. رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَوْمَ الْكُحْزَابِ يَنْقُلُ التُّرَابَ وَقَدْ وَارَى التُّرَابُ بَيَاضَ بَطْنِهِ ۲۴۱/۰
۹۲۵. رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي وَفِي صَدْرِهِ أَرِيزُ كَأَرِيزِ الرَّحَى مِنَ الْبُكَاءِ ۵۴۷/۷
۹۲۶. رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَهْجِرُ مِنْ مَكَّةَ إِلَى أَرْضٍ بِهَا نَخْلٌ فَذَهَبَ وَهَلِيَ إِلَى أَنَّهَا الْيَمَامَةُ أَوْ الْهَجْرُ فَلَمَّا هِيَ الْمَدِينَةُ يَثْرِبُ ۳۲/۱۰
۹۲۷. رَأَيْتُ نَهْرًا فِي الْجَنَّةِ حَافَتُهُ قَبَابُ اللَّوْلُو قُلْتُ مَا هَذَا يَا جِبْرِيلُ؟ قُلْ: هَذَا الْكَوْثَرُ الَّذِي أَعْطَاكَهُ اللَّهُ ۲۵۸/۱۳
۹۲۸. رَأَيْتُهُ يَأْمُرُ بِمَكَارِمِ الْخَلْقِ ۳۸۷/۱۲
۹۲۹. رَبِّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ۳۴۱/۱۱
۹۳۰. الرَّبَّاءُ رَبْلَانِ، قَرِيبًا لَا يَصِيحُ (رَبَّاءُ التَّبَعِ)، وَرَبَّاءٌ لَا يَأْسُ بِهِ، وَهُوَ هَدِيَّةُ الرَّجُلِ يُرِيدُ فَضْلَهَا وَاضْعَافَهَا ۴۸۷/۹
۹۳۱. الرَّبَّاءُ سَبْعُونَ حُبًّا أَسْرَهَا أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ ۷۱/۳
۹۳۲. الرَّبَّاءُ وَإِنْ كَثُرَ فَإِنَّ عَاقِبَتَهُ إِلَى قُلٍّ ۱۷۷/۲
۹۳۳. رَبَّنَا يَوْمَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ يَوْمٍ فِيمَا سِوَاهُ ۱۹۷/۱۳
۹۳۴. رَبَّنَا يَوْمَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا ۴۰/۳
۹۳۵. الرَّجُلُ تُعْرَضُ عَلَيْهِ ذُنُوبُهُ ثُمَّ يَتَجَاوَزُ لَهُ عَنْهَا إِنَّهُ مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ هَلَكَ ۴۱۰/۱ - ۴۱۱
۹۳۶. الرَّجُلُ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبُّ يَا رَبُّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُلْيِي بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ ۴۰۹/۱

۹۳۷. رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى مُوسَى لَوْلَا أَنَّهُ عَجَلَ لَرَأَى الْعَجَبَ وَلَكِنَّهُ أَخَذَتْهُ مِنْ صَاحِبِهِ فَمَنَعَتْهُ ۴۳۳/۸
۹۳۸. رَحْمَةُ اللَّهِ لَقَدْ أَذْكَرَنِي آيَةُ كُنْتُ نُسَيْتُهَا ۱۱۴/۱۳
۹۳۹. رَدَّ الْخُصُومَ حَتَّى يَصْطَلِحُوا فَإِنَّ الْقَضَاءَ يُورِثُ بَيْنَهُمُ الضُّعَافِينَ ۳۵۹/۳
۹۴۰. رَضِيَ الرَّبُّ فِي رِضَى الْوَالِدِ وَسَخَطَ الرَّبُّ فِي سَخَطِ الْوَالِدِ ۱۵۳/۳
۹۴۱. رَفَعَ الْقَلَمَ عَنْ ثَلَاثَةٍ عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَقِظَ وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَحْتَلِمَ وَعَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَعْقِلَ ۲۹۷/۳
۹۴۲. رَمَقْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عِشْرِينَ مَرَّةً يَقْرَأُ فِي الرُّكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ وَفِي الرُّكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَقُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۳۶۵/۱۳

ز

۹۴۳. زَمِّلُونِي زَمِّلُونِي ۴۹۷/۱۲، ۱۵۹/۴
۹۴۴. زَوَّجَكُنْ أَهْلِيكَ وَزَوَّجَنِي اللَّهُ مِنْ فَوْقِ سَبْعِ سَمَوَاتٍ ۸۳/۱۰

س

۹۴۵. سَكَ أَهْلُ مَكَّةَ أَنْ يُرِيَهُمْ آيَةُ فَأَرَاهُمُ انْشِقَاقَ الْقَمَرِ ۳۳/۱۲
۹۴۶. سَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ السُّمَنِ وَالْجَبَنِ وَالْفِرَاءِ فَقَالَ الْحَلَلُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ وَالْحَرَامُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ وَمَا سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ بِمَعَا عَفَا عَنْهُ ۱۰۴/۴
۹۴۷. سَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْعُتْلِ الزَّيْمِ فَقَالَ هُوَ الشَّدِيدُ الْخَلْقِ الْمُصْحَحُ الْأَكُولُ الشَّرِبُ الْوَاحِدُ لِلطَّعَامِ وَالشَّرَابِ الظُّلُومُ لِلنَّاسِ رَحْبُ الْجَوْفِ ۳۸۹/۱۲
۹۴۸. سَأَلْتُ رَبِّي ثَلَاثًا فَأَعْطَانِي اثْنَتَيْنِ وَمَتَّعَنِي وَاحِدَةً، سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ لَا يُهْلِكَ أُمَّتِي بِالسَّيِّئَةِ فَأَعْطَانِيهَا وَسَأَلْتُ أَنْ لَا يُهْلِكَ أُمَّتِي بِالْفَرْقِ فَأَعْطَانِيهَا وَسَأَلْتُ أَنْ لَا يَجْعَلَ بَأْسَهُمْ بَيْنَهُمْ فَمَتَّعَنِيهَا ۲۴۴/۴
۹۴۹. سَافِرُوا تَصِيحُوا وَاعْزُوا تَسْتَغْنُوا ۴۴۲/۹
۹۵۰. سُبْحَانَ الَّذِي يُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ حِيفَتِهِ. ثُمَّ يَقُولُ: إِنَّ هَذَا لَوَعِيدٌ لَأَهْلِ الْأَرْضِ شَدِيدٌ ۴۰۲_ ۴۰۱/۶
۹۵۱. سُبْحَانَ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّيْلُ إِذَا جَاءَ النَّهَارُ ۴۷۹/۲
۹۵۲. سُبْحَانَ اللَّهِ لَا تُطِيقُهُ أَوْ لَا تُطِيقُهُ أَفَلَا قُلْتُ ۞ اللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۞ قَدْ قَدَعَا اللَّهُ لَهُ فَشَفَعَهُ ۴۷۹/۱

۹۵۳. سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ ۴۱۷/۴
۹۵۴. سُبْحَانَ اللَّهِ يُلْقِي بِيَدِهِ إِلَى التَّهْلُكَةِ ۴۴۵/۱
۹۵۵. سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى ۱۱۷/۵
۹۵۶. سُبْحَانَ مَنْ يَرَانِي وَيَسْمَعُ كَلَامِي وَيَعْرِفُ مَكَانِي وَيَذْكُرُنِي وَلَا يَنْسَانِي ۸۴/۱
۹۵۷. سُبْحَانَكَ قَبْلِي ۵۵۰/۱۲
۹۵۸. سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا هَذِهِ الْكَلِمَاتُ الَّتِي أَرَاكَ أَحَدْتُهَا تَقُولُهَا؟ قَالَ: جُعِلَتْ لِي عَلَامَةٌ فِي أُمِّي إِذَا رَأَيْتَهَا قُلْتُهَا ۲۶۹/۱۳
۹۵۹. سَبَقَ الْمُفْرِدُونَ قَالُوا وَمَا الْمُفْرِدُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الذَّاكِرُونَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتُ ۷۰/۱۰
۹۶۰. سَبَقَ بِرْهَمُ مِائَةِ أَلْفِ بِرْهَمٍ قَالُوا وَكَيْفَ؟ قَالَ كَانَ لِرَجُلٍ بِرْهَمَانِ تَصَدَّقَ بِأَحَدِهِمَا وَأَنْطَلَقَ رَجُلٌ إِلَى عَرْضِ مَالِهِ فَاتَّخَذَ مِنْهُ مِائَةَ أَلْفِ بِرْهَمٍ فَتَصَدَّقَ بِهَا ۱۴۵/۱۲
۹۶۱. سَبَّيْهَا. فَسَبَّيْهَا حَتَّى غَلَبَتْهَا ۱۶۷/۱۱
۹۶۲. سَجَدَ النَّبِيُّ ﷺ بِالنَّجْمِ وَسَجَدَ مَعَهُ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْجِنُّ وَالْإِنْسُ ۲۹/۱۲
۹۶۳. سَجَدَتْ بِهَا خَلْفَ أَبِي الْقَاسِمِ ﷺ فَلَا أَزَالُ أَسْجُدُ فِيهَا حَتَّى أَلْقَهُ ۸۹/۱۳
۹۶۴. سَجَدْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ وَأَقْرَأَ بِاسْمِ رَبِّكَ ۱۹۳/۱۳
۹۶۵. سَجَدَهَا دَاوُدُ تَوْبَةً وَتَسْجُدُهَا شُكْرًا ۴۴۵/۱۰
۹۶۶. السُّدْرَةُ فِي السَّمَاءِ السُّلَيْمَةِ ۵۷۲/۱۱
۹۶۷. سَرِيرُ كَرِيمٍ حُسْنُ الصَّنِيعَةِ وَغَلَاءُ الثَّمَنِ ۱۹۴/۹
۹۶۸. سَلِّ النَّبِيُّ ﷺ ۱۰۰/۴
۹۶۹. سَلِّ تَغْطِهِ سَلِّ تَغْطُهُ ۴۱۷/۱
۹۷۰. السَّلَامُ عَلَيْكَ... وَعَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ... السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ... وَعَلَيْكَ السَّلَامُ... إِنَّكَ لَنْ تَدَعَ لِي شَيْئًا ۲۵۷/۳
۹۷۱. السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَنْدَخُلُ؟ ۴۶۰/۸
۹۷۲. السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ ۶۷/۱۰
۹۷۳. السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ۴۷/۵
۹۷۴. السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ ثُمَّ زَادَ شَيْئًا مَعَ ذَلِكَ أَيْضًا... فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ إِنَّ السَّلَامَ

۲۵۸۳	انتهی إلى البركة	۹۷۵
۲۵۸۳	السَّلامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ وَمَغْفِرَتُهُ	۹۷۶
۴۶۳/۸	السَّلامُ قَبْلَ الْكَلَامِ	۹۷۷
۴۲/۱۱	سَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّ اللَّهَ يُجِيبُ أَنْ يُسْأَلَ وَأَفْضَلُ الْعِبَادَةِ أَنْتِظَارُ الْفَرَجِ	۹۷۸
۳۳۷/۵	سُئِلُوا بِهِمْ سِنَّةُ أَهْلِ الْكِتَابِ	۹۷۹
۵۳۳/۷	سَيَخْرُجُ قَوْمٌ مِنَ النَّارِ قَدْ احْتَرَقُوا وَكَانُوا مِثْلَ الْحُمَمِ	۹۸۰
۱۹۷۷	سَيَقْرَأُ يَوْمَئِذٍ مَنْ لَمْ يَكُنْ قَارِئًا فِي الدُّنْيَا	۹۸۱
۴۱۰/۱	سَيَكُونُ قَوْمٌ يَعْتَدُونَ فِي الدُّعَاءِ	

ش

۳۰۷/۵	شَهِدَ الْوُجُوهَ	۹۸۲
۱۲۱/۱۳	شَجَرٌ فِي النَّارِ	۹۸۳
۳۶۴/۱	الشَّرْكُ الْخَفِيُّ أَنْ يَقُومَ الرَّجُلُ يُصَلِّيَ فَيَزِينُ صَلَاتَهُ لِمَا يَرَى مِنْ نَظَرِ رَجُلٍ	۹۸۴
۵۳۴/۷	شِعَارُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الصِّرَاطِ رَبِّ سَلِّمْ سَلِّمْ	۹۸۵
۴۳/۲	شَغَلُونَا عَنِ الصَّلَاةِ الْوُسْطَى صَلَاةِ الْعَصْرِ مَا اللَّهُ يُبَوِّئُهُمْ وَقُبُورَهُمْ نَارًا	۹۸۶
۲۳۳/۵	شَقَّ ذَلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ حِينَ فُرِضَ عَلَيْهِمْ أَنْ لَا يَفِرَّ وَاحِدٌ مِنْ عَشْرَةِ فَجَاءَ التَّخْفِيفُ ...	۹۸۷
۳۰۹/۱	الشُّهَدَاءُ خَمْسَةٌ الْمَطْعُونُ وَالْمَبْطُونُ وَالْفَرِيقُ وَصَاحِبُ الْهَذَمِ وَالشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ	۹۸۸
۲۶۰/۱۰	شَهِيدٌ يَعْشِي عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ	۹۸۹
۳۸۷/۵	شَيْءٌ صَنَعَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَا نُحِبُّ أَنْ نَتْرُكَهُ	۹۹۰
۷۲/۱	شَيْئَتِي هُوْدُ وَالْوَاقِعَةُ وَالْمُرْسَلَاتُ وَعَمَّ يَسَاءَلُونَ وَإِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ	۹۹۱
۴۱۳/۸، ۲۰۵/۱	الشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ إِذَا زَنَّا فَارْجُمُوهُمَا	۹۹۲
۹۵/۳	الشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ إِذَا زَنَّا فَارْجُمُوهُمَا الْبَتَّةَ	۹۹۳
۲۹۳/۱۳	الشَّيْطَانُ جَائِمٌ عَلَى قَلْبِ ابْنِ آدَمَ، فَلَمَّا سَهَا وَغَفَلَ وَسُوسَ، وَإِذَا ذَكَرَ اللَّهَ خَسَّ	۹۹۴

ص

۴۶۲/۵، ۴۰/۱	صَاحِبُ سِرِّ النَّبِيِّ ﷺ	۹۹۵
-------------	----------------------------------	-----

فهرست

۹۹۶. الصَّالِحَاتُ لِلصَّالِحِينَ تَلْدُونَ بِهِنَّ مِثْلَ لَذَاتِكُمْ فِي الدُّنْيَا وَتَلْدُنَّ بِكُمْ غَيْرَ أَنْ لَا تَوَالِدَ ۳۷/۱۱
۹۹۷. الصَّبْرُ نِصْفُ الْإِيمَانِ وَالشُّكْرُ نِصْفُ الْإِيمَانِ وَالْيَقِينُ الْإِيمَانُ كُلُّهُ ۵۴۳/۹
۹۹۸. صَحِيتُ الْاَغْنِيَاءَ فَلَمْ أَرِ أَحَدًا اكْبَرَ هَمًّا مِنِّي أَرَى ذَابَّةً خَيْرًا مِنِّ دَابَّتِي وَتَوْبًا خَيْرًا مِنِّ تَوْبِي وَصَحِيتُ الْفُقَرَاءَ فَاسْتَرْحْتُ ۵۷۴/۸
۹۹۹. صَلَّقَ اللَّهُ ﷻ إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ۖ نَظَرْتُ إِلَى هَذَيْنِ الصَّبِيِّينِ يَمْشِيَانِ وَيَعْتَرَانِ فَلَمْ أَصْبِرْ حَتَّى قَطَعْتُ حَدِيثِي وَرَفَعْتُهُمَا ۳۳۲/۱۲
۱۰۰۰. صَدَقَةُ السَّرِّ تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ ۱۵۴/۲
۱۰۰۱. صَدَقَتِ الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ ۷/۴
۱۰۰۲. الصُّعُودُ جَبَلٌ مِنْ نَارٍ يَتَصَعَّدُ فِيهِ سَبْعِينَ خَرِيفًا ثُمَّ يَهْوَى بِهِ كَذَلِكَ أَبَدًا ۵۳۳/۱۲
۱۰۰۳. صِفَارُهُمْ دَعَامِيصُ الْجَنَّةِ ۴۱۶/۶
۱۰۰۴. صِفْ لَنَا رَبِّكَ ۲۷۹/۱۳
۱۰۰۵. صَلَاةُ الْبِشْرَاقِ صَلَاةُ الضُّحَى ۴۳۳/۱۰
۱۰۰۶. صَلَاةُ الْاَوَّائِينَ إِذَا رَمِضْتَ الْفِصْلَ مِنَ الضُّحَى ۴۳۳/۱۰
۱۰۰۷. صَلَاةُ الْاَوَّائِينَ صَلَاةُ الْضُّحَى ۴۳۳/۱۰
۱۰۰۸. الصَّلَاةُ الصَّلَاةُ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۴۲۷/۹
۱۰۰۹. صَلَاةُ الْمَرْأَةِ فِي بَيْتِهَا أَفْضَلُ مِنْ صَلَاتِهَا فِي حُجْرَتِهَا وَصَلَاتُهَا فِي مَخْدَعِهَا أَفْضَلُ مِنْ صَلَاتِهَا فِي بَيْتِهَا ۶۷/۱۰
۱۰۱۰. الصُّلْحُ جَائِزٌ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا صُلْحًا حَرَمٌ حَلَالًا أَوْ أَحَلُّ حَرَامًا ۳۵۹/۳
۱۰۱۱. صَيِّفَانِ مِنَ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَلَأَتِبِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَاتٌ مُمِيلَاتٌ مَائِلَاتٌ رُءُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يَخْرُجْنَ رِيحُهَا بِأَنْفُسِهَا يُتَوَجَدُ مِنْ مَسِيرَةٍ كَذَا وَكَذَا ۴۴۰/۴
۱۰۱۲. الصُّورُ قَرْنٌ يَنْفَخُ فِيهِ ۲۵۷/۴
۱۰۱۳. الصِّيَامُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ ۳۹۵/۱
۱۰۱۴. الصِّيَامُ وَالْقُرْآنُ يَشْفَعَانِ لِلْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۴۲/۲
۱۰۱۵. الطَّاعُونَ رَجَزُ أَرْسِلَ عَلَى طَائِفَةٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ ۱۱۷/۱

ط

۱۰۱۶. طَهَّرُ إِنَاءَ أَحَدِكُمْ إِذَا وَلَغَ فِيهِ الْكَلْبُ أَنْ يَغْسِلَ سَبْعَ مَرَّاتٍ أَوْ لَاهُنُ بِالثَّرَابِ ۱۶۷/۳

ظ

۱۰۱۷. ظَهَرَ نُورُ رَبِّهِ لِلْجَبَلِ ۱۷۷/۹، ۱۱/۵

ع

۱۰۱۸. الْعَبْدُ آمِنٌ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ تَعَالَى مَا اسْتَغْفَرَ اللَّهَ تَعَالَى ۱۷۷/۵

۱۰۱۹. الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ يَسْتَرِيحُ مِنْ نَصَبِ الدُّنْيَا وَأَذَاهَا إِلَى رَحْمَةِ اللَّهِ وَالْعَبْدُ الْفَاجِرُ يَسْتَرِيحُ مِنْهُ

الْعَيْلُ وَالْبِلَادُ وَالشُّجَرُ وَالْدُّوَابُ ۴۹۶/۹

۱۰۲۰. الْعَجُّ وَالنَّجُّ ۹/۱۳

۱۰۲۱. عَجِبَ رَبُّنَا مِنْ قَوْمٍ يَقْلُدُونَ إِلَى الْجَنَّةِ فِي السَّلَاسِلِ ۵۲۱/۱

۱۰۲۲. عَجَبًا لِأَمْرِ الْمُؤْمِنِ إِنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ خَيْرٌ وَلَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ إِلَّا لِلْمُؤْمِنِ إِنْ أَصَابَتْهُ سَرَاءٌ شَكَرَ

فَكَانَ خَيْرًا لَهُ وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَاءٌ صَبَرَ فَكَانَ خَيْرًا لَهُ ۴۵۰/۲، ۲۰۸/۴

۱۰۲۳. عَجَبًا لِلْمُؤْمِنِ لَا يَقْضِي اللَّهُ لَهُ شَيْئًا إِلَّا كَانَ خَيْرًا لَهُ ۳۶۸/۱۲

۱۰۲۴. عَجِبْتُ لِلْمُؤْمِنِ إِذَا أَصَابَتْهُ خَيْرٌ حَمِدَ اللَّهَ وَشَكَرَ وَإِنْ أَصَابَتْهُ مُصِيبَةٌ حَمِدَ اللَّهَ وَصَبَرَ

فَالْمُؤْمِنُ يُؤْجَرُ فِي كُلِّ أَمْرٍ حَتَّى يُؤْجَرَ فِي اللَّقْمَةِ يَرْفَعُهَا إِلَى فِيِّ امْرَأَتِهِ ۹۷/۱، ۴۶۰/۶

۱۰۲۵. عُدِلَتْ شَهَادَةُ الزُّورِ بِالْإِشْرَافِ بِاللَّهِ (ثَلَاثَ مَرَّاتٍ) ثُمَّ قَرَأَ ﴿فَلَجَّتِيُوا الرُّجْسَ مِنَ الْاَوْتَانِ﴾ الْاِيَةِ ۲۶۴/۸

۱۰۲۶. عُدِيتْ امْرَأَةٌ فِي هِرَّةٍ ۱۳۶/۱۱

۱۰۲۷. عُدِيتْ امْرَأَةٌ فِي هِرَّةٍ رَبَطْتُهَا حَتَّى مَاتَتْ ۵۱۷/۷، ۴۱۹/۱۲

۱۰۲۸. عَرَضَ عَلَيَّ رَبِّي لِيَجْعَلَ لِي بَطْحَةً مَكَّةَ دُعَاءًا قُلْتُ لَا يَا رَبِّ وَلَكِنْ أَشْبَعُ يَوْمًا وَأَجُوعُ يَوْمًا ۵۶۷/۸

۱۰۲۹. عَرِضَتْ عَلَيَّ الْأُمَمُ فَجَعَلَ يَمُرُّ النَّبِيُّ مَعَهُ الرَّجُلُ وَالنَّبِيُّ مَعَهُ الرَّجُلَانِ وَالنَّبِيُّ مَعَهُ الرَّهْطُ

وَالنَّبِيُّ لَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ ۶۴/۱

۱۰۳۰. عَشْرَةٌ مِنَ الْفِطْرِ... وَإِعْفَاءُ اللَّحْيَةِ ۵۶/۸

۱۰۳۱. عَطَانِي كَلَامَ وَعَدَانِي كَلَامَ إِنْعَانِي لَشَيْءٍ إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ۴۰۴/۹، ۳۳۸/۱۰

۱۰۳۲. عِظْمُ الْجَزَاءِ مَعَ عِظْمِ الْبَلَاءِ ۳۷/۴

۱۰۳۳. غَلَامٌ تَشْتُمْنِي أَنْتَ وَأَصْحَابُكَ ۱۹۷/۱۲، ۴۱۷/۵
۱۰۳۴. الْعَلَامَاتُ مَعَالِمُ الطَّرِيقِ وَأَمَارَاتُهَا الَّتِي يُهْتَدَى بِهَا ۳۷۷
۱۰۳۵. عَلِيٌّ أَفْضَاؤُنَا وَأَبِيٌّ أَفْرَؤُنَا ۴۳۴/۱۰
۱۰۳۶. عَلَى الصِّرَاطِ ۵۱۰/۶
۱۰۳۷. عَلَى الْمَوْتِ ۴۳۱/۱۱، ۴۸۹/۲
۱۰۳۸. عَلَى دِينِ إِبْرَاهِيمَ ۳۶۵/۲
۱۰۳۹. عَلَى مَا يَقْتُلُ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مِنْ أَخِيهِ مَا يُعْجِبُهُ فَلْيَذْغُ لَهُ بِالْبَرَكَةِ ۳۶۴/۶
۱۰۴۰. عَلَيْكُمْ بِالشِّفَاءَيْنِ الْعَلِّ وَالْقُرْآنِ ۲۰۰/۱۳، ۵۷/۷
۱۰۴۱. عَلَيْكُمْ بِقِيَامِ اللَّيْلِ فَإِنَّهُ ذَابُ الصَّالِحِينَ قَبْلَكُمْ، وَإِنْ قِيَامُ اللَّيْلِ قُرْبَةٌ إِلَى اللَّهِ وَمَنْهَةٌ عَنِ الْإِثْمِ وَتَكْفِيرٌ لِلْسَّيِّئَاتِ وَمَطْرَقَةٌ لِلدَّاءِ عَنِ الْجَسَدِ ۵۶۷/۹
۱۰۴۲. عَلَيْكُمْ بِالتَّسْبِيحِ وَالتَّهْلِيلِ وَالتَّقْدِيسِ وَاعْقِدَنَّ بِالْأَنَامِلِ فَإِنَّهُنَّ مَثُولَاتُ مُسْتَطَقَاتٍ وَلَا تَغْفُلَنَّ فَتُسَيِّنَ الرَّحْمَةَ ۳۶۲/۱۰
۱۰۴۳. عَمْدًا صَنَعْتُهُ يَا عَمْرُ ۴۷۹/۳
۱۰۴۴. عُمْرُ أُمِّي مِنْ سِتِّينَ سَنَةٍ إِلَى سَبْعِينَ ۹۷/۷
۱۰۴۵. عَنْ بَيْعِ الْكَالِيِّ بِالْكَالِيِّ ۱۸۷/۲
۱۰۴۶. عَنْ قَوْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ۵۷۴/۶
۱۰۴۷. عَوْقِبُوا بِمَا صَنَعُوا يَوْمَ بَدْرٍ مِنْ أَخْذِهِمُ الْقِدَاءَ ۵۴۴/۲
۱۰۴۸. الْعِيَاةُ وَالطَّيْرَةُ وَالطَّرْقُ مِنَ الْحَبْتِ ۱۸۲/۳
۱۰۴۹. الْعَيْنُ حَقٌّ ۳۶۳/۶
۱۰۵۰. عَيْنَانِ لَا تَمْسُهُمَا النَّارُ عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَعَيْنٌ بَاتَتْ تَحْرُسُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۳۲۷/۷

غ

۱۰۵۱. الْغُلَامُ الَّذِي قَتَلَهُ الْخَضِرُ طَبَعَ كَافِرًا وَلَوْ عَاشَ لَأَرْهَقَ أَبَوَيْهِ طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۴۲۸/۷
۱۰۵۲. الْغَنِيمَةُ الْبَارِقَةُ الصَّوْمُ فِي الشِّتَاءِ ۴۳۶/۱
۱۰۵۳. الْغَنِيمَةُ الْغَنِيمَةُ ۴۹۷/۲

- فَاتَيْنَا السَّمَاءَ الرَّابِعَةَ... فَأَثَبْتُ عَلَى إِفْرِيسَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ ۵۱۸۷ ۱۰۵۴
- فَلَخِيرَهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ وَتُرَدُّ عَلَى فَقَرَائِهِمْ ۱۶۰/۲ ۱۰۵۵
- فَلَاخَذَهُمْ سِلْمًا فَاسْتَحْيَاهُمْ ۴۳۳/۱۱ ۱۰۵۶
- فَلَاخَلَّ عُمَرُ يَدَهُ فَاسْتَقَاعَهُ ۳۵۷/۱ ۱۰۵۷
- فَلَمَّا آتَاكَ اللَّهُ مَالًا فَلْيَرِ أَثْرَهُ عَلَيْكَ ۱۷۰/۱۳ ۱۰۵۸
- فَلَمَّا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَدَعُوهُ ۲۱۳/۱۲ ۱۰۵۹
- فَلَمَّا خَلَدُوا بَيْنَا سَدَلْتُ إِحْدَانًا جِلْبَابَهَا مِنْ رَأْسِهَا عَلَى وَجْهِهَا فَلَمَّا جَاوَزُونَا كَشَفْنَاهُ ۴۷۵/۸ ۱۰۶۰
- فَلَمَّا خَلَّتْ فَلَذَنِيْنِي ۳۲/۲ ۱۰۶۱
- فَلَمَّا سَأَلْتُمُ اللَّهَ فَسَأَلُوهُ الْفِرْدَوْسَ فَإِنَّهُ أَوْسَطُ الْجَنَّةِ وَأَعْلَى الْجَنَّةِ وَفَوْقَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ وَمِنْهُ تَفَجَّرُ أَنْهَارُ الْجَنَّةِ ۴۶۰/۷ ۱۰۶۲
- فَلَمَّا شَرِبَهُ قَطَعَ أَمْعَاءَهُ حَتَّى يَخْرُجَ مِنْ دُبُرِهِ ۳۶۴/۱۱ ۱۰۶۳
- فَلَمَّا طَلَعَتْ قَارَنَهَا فَلَمَّا ارْتَفَعَتْ فَارْقَاهَا ۴۳۳/۱۰ ۱۰۶۴
- فَلَمَّا عَيْنَاهُ تَذَرِفَانِ ۵۲۲/۷ ۱۰۶۵
- فَلَمَّا قَتَلْتُمْ فَاحْسِنُوا الْقِتْلَةَ وَإِذَا دَبَحْتُمْ فَاحْسِنُوا الدَّبْحَةَ وَلْيُحِدْ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ وَلْيَرْحُ ذُبِيحَتَهُ ۴۴۸/۱ ۱۰۶۶
- فَلَمَّا قُلْتُ بِسْمِ اللَّهِ تَصَاغَرَتْ إِلَيْهِ نَفْسُهُ حَتَّى يَكُونَ أَصْغَرَ مِنْ ذُبَابٍ ۲۹۳/۱۳، ۱۰۰/۱۱ ۱۰۶۷
- فَلَمَّا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَاجْتَنِبُوهُ وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ ۳۳۳_۳۳۲/۱۲ ۱۰۶۸
- فَلَمَّا هِيَ أَتَتْكَ فَأَقْرَأْ عَلَيْهَا السَّلَامَ مِنْ رَبِّهَا وَمِنْنِي وَبَشِّرْهَا بِبَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ لَا صَخَبَ فِيهِ وَلَا نَصَبَ ۵۵۴/۱ ۱۰۶۹
- فَلَمَّا رَأَاهُمُ انْشَقَقَ الْقَمَرُ ۱۵۷/۴ ۱۰۷۰
- فَلَمَّا رَأَى الشَّيْطَانُ فَلَحِقَ بِالْكَفَّارِ ۳۳۲/۸ ۱۰۷۱
- فَلَمَّا صَبَحُوا وَقَدْ خُلِقَتِ الْجِبَدُ فَلَمْ تَذَرِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ خُلِقَتِ الْجِبَدُ ۲۵۰/۷ ۱۰۷۲
- فَلَمَّا عَطَى النَّبِيُّ ﷺ أَكْثَرَهَا لِلْمُهَاجِرِينَ ۲۱۱/۱۲ ۱۰۷۳
- فَلَمَّا عَنِي عَلَى نَفْسِكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ ۲۲۱/۳ ۱۰۷۴
- فَلَمَّا قَاتُوا بِإِعْدَائِهِ خَرَقًا ۴۲۱/۸ ۱۰۷۵

۱۰۷۱. فَأَقُولُ يَا رَبِّ مِنِّي وَمِنْ أُمِّي فَبَقِلْ هَلْ شَعَرْتَ مَا عَمِلُوا بِعَنكَ ۱۳۲/۲
۱۰۷۲. فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ رَفَعَ رَأْسَهُ فَلَمَّا مُوسَى أَخْبَدَ بِقَالِمَةٍ مِنْ قَوَائِمِ الْعَرْشِ فَلَمَّا أَتَرَى أَرْفَعَ رَأْسَهُ قَبْلِي أَمْ كَانَ مِمَّنْ اسْتَشَى اللَّهَ ۱۳۲/۲
۱۰۷۳. فَأَكُونُ فِي أَوَّلِ مَنْ يُفِيقُ فَلَمَّا مُوسَى بَاطِلَسَ بِجَانِبِ الْعَرْشِ فَلَمَّا أَتَرَى أَكَلًا فَيَمْنُ صَبَقَ فَأَلْفَقَ قَبْلِي أَوْ كَانَ مِمَّنْ اسْتَشَى اللَّهَ ۱۳۲/۲
۱۰۷۴. فَأَلَى آيْنِ؟ قُلْ: هَا هُنَا. وَأَشَارَ إِلَى بَنِي قُرَيْظَةَ، فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَيْهِمْ ۱۳۲/۲
۱۰۷۵. فَأَمَّا الْيَاقُوتُ فَإِنَّهُ حَجَرٌ لَوْ ادْخَلْتَ فِيهِ سِلْكَاً ثُمَّ اسْتَصَفَيْتَهُ لَأَرَيْتَهُ مِنْ وَرَائِهِ ۱۳۲/۲
۱۰۷۶. فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجُلِدَ ۱۳۲/۲
۱۰۷۷. فَأَمَرَ بِهِ عُمَرُ ۱۳۲/۲
۱۰۷۸. فَأَمَرَ بِهَا فَرُجِمَتْ ۱۳۲/۲
۱۰۷۹. فَأَمَرَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَرَادُوا أَنْ يَخْلِفُوا أَنْ يَقُولُوا وَرَبَّ الْكَعْبَةِ وَيَقُولُونَ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ ثَبَتَ ۱۳۲/۲
۱۰۸۰. فَأَمَضَى شَهَادَتَهُمَا ۱۳۲/۲
۱۰۸۱. فَإِنْ أَخْبَارَهَا أَنْ تَشْهَدَ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَى ظَهْرِهَا ۱۳۲/۲
۱۰۸۲. فَإِنْ أَخْطَأَ هَذَا نَهَشَهُ هَذَا وَإِنْ أَخْطَأَ هَذَا نَهَشَهُ هَذَا ۱۳۲/۲
۱۰۸۳. فَإِنْ أُمِّي يَوْمَئِذٍ غُرٌّ مِنَ السُّجُودِ مُحَجَّلُونَ مِنَ الْوُضُوءِ ۱۳۲/۲
۱۰۸۴. فَإِنَّ الْإِسْلَامَ يَجِبُ مَا كَانَ قَبْلَهُ ۱۳۲/۲
۱۰۸۵. فَإِنَّ السَّاعَةَ لَا تَقُومُ حَتَّى يَطُوفَ أَحَدُكُمْ بِصَدَقَتِهِ لَا يَجِدُ مَنْ يَقْبَلُهَا مِنْهُ ۱۳۲/۲
۱۰۸۶. فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنْ ابْنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ ۱۳۲/۲
۱۰۸۷. فَإِنَّ اللَّهَ ﷻ افْتَرَضَ قِيَامَ اللَّيْلِ فِي أَوَّلِ هَذِهِ السُّورَةِ فَقَامَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ حَوْلًا وَأَمْسَكَ اللَّهُ خَاتِمَتَهَا اثْنَيْ عَشَرَ شَهْرًا فِي السَّمَاءِ حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ فِي آخِرِ هَذِهِ السُّورَةِ التَّخْفِيفَ فَصَارَ قِيَامُ اللَّيْلِ تَطَوُّعًا بَعْدَ فَرِيضَةٍ ۱۳۲/۲
۱۰۸۸. فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَسَامُ حَتَّى تَسَامُوا ۱۳۲/۲
۱۰۸۹. فَإِنَّ اللَّهَ لَهُنَّ غُفُورٌ رَحِيمٌ وَإِثْمُهُنَّ عَلَى مَنْ أَكْرَهُنَّ ۱۳۲/۲
۱۰۹۰. فَإِنَّ اللَّهَ يُوقِظُكَ مَتَى شِئْتَ مِنَ اللَّيْلِ ۱۳۲/۲
۱۰۹۱. فَإِنَّ تَحْتَهَا أَرْضًا أُخْرَى بَيْنَهُمَا مَسِيرَةُ خَمْسِ مِائَةِ سَنَةٍ حَتَّى عُدَّ سَبْعَ أَرْضِينَ بَيْنَ كُلِّ أَرْضَيْنِ ۱۳۲/۲

۱۰۹۸. فَبَيْنَ حَقِّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يُغْلِبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا ۳۵۰/۱۲
۱۰۹۹. فَبَيْنَ خَلْقِ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ الْقُرْآنُ ۳۸۶/۱۲
۱۱۰۰. فَبَيْنَ بِنَاءِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَأَعْرَاضِكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي بِلَدِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا ۴۳۷/۹
۱۱۰۱. فَبَيْنَ رَأْسِ بَابَةِ سَنَةِ مِنْهَا لَا يَبْقَى مَعْنٌ هُوَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَحَدٌ ۱۴۷/۴
۱۱۰۲. فَبَيْنَ غَمِّ عَلَيْكُمْ فَاقْتَدِرُوا لَهُ ۳۷/۶
۱۱۰۳. فَبَيْنَ فِي الْجَنَّةِ بَابَةٌ دَرَجَةٌ مَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَالْفِرْدَوْسُ أَعْلَى الْجَنَّةِ وَأَوْسَطُهَا ۴۶۰/۷
۱۱۰۴. فَبَيْنَ قُرْبِي شَأْنٍ مَعُونِي أَنْ أَبْلُغَ كَلَامَ رَبِّي ۳۳۲/۲
۱۱۰۵. فَبَيْنَ قِيلَ صَدَقَةٌ لَمْ يَأْكُلْ وَإِنْ قِيلَ هَدِيَّةٌ بَسَطَ يَدَهُ ۴۸۵/۹
۱۱۰۶. فَبَيْنَ كَانَ بَقِيَ مِنْ حَرْبِ قُرَيْشٍ شَيْءٌ فَأَبْقَيْتُ لَهُ حَتَّى أَجَاهِدَنَّهُمْ بِكَ وَإِنْ كُنْتُ وَضَعْتُ الْحَرْبَ فَأَفْجَرَهَا وَاجْعَلْ مَوْتِي فِيهَا ۵۰/۱۰
۱۱۰۷. فَبَيْنَ لَمْ يَجِدْ أَحَدَكُمْ إِلَّا أَنْ يَفْرَضَ عَلَى إِيَّائِهِ عُرْنَا وَيَذْكُرَ اسْمَ اللَّهِ فَلْيَفْعَلْ ۱۶۷/۳
۱۱۰۸. فَبَيْنَ هَذَا حُكْمُ اللَّهِ سَابِلُكَ عَنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۱۹۵/۳
۱۱۰۹. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى سُورَتِي الْمَعْوِدَتِينَ، فَجَعَلَ كُلَّمَا قَرَأَ آيَةً انْخَلَتْ عَقْلُهُ وَوَجَدَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خِفَةً حَتَّى انْخَلَتْ الْعَقْلَةُ الْخَيْرَةُ ۲۸۳/۱۳
۱۱۱۰. فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﷻ ﴿إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَى﴾ الْآيَةَ ۱۹۹/۸
۱۱۱۱. فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﷻ ﴿وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَابَكُمْ عَلَى الْبَغَاءِ إِنْ أَرَدْتَ ثَغَصًا﴾ الْآيَةَ ۴۹۷/۸
۱۱۱۲. فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﷻ ﴿وَيُؤَيِّرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ﴾ ۲۱۷/۱۲
۱۱۱۳. فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﷻ تَصْلِيْفَهَا ۵۴/۹
۱۱۱۴. فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﷻ ﴿وَمَا كُنتُمْ تَسْتَرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَفَعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﷻ ﴿فَلَصَحَّحْتُمْ مِنَ الْخَلْسَرِينَ﴾ ۸۵/۱۱

۱۱۱۵. فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ ﴾ الآية ۳۰/۸۲
۱۱۱۶. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿ وَتَسْأَلُونَكَ ﴾ الآية ۱۲۵/۵
۱۱۱۷. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿ عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ ﴾ الآية ۱۰۸/۴
۱۱۱۸. فَإِنَّكَ آتِيهِ وَمُتَطَوِّفٌ بِهِ ۳۹۷/۱۱
۱۱۱۹. فَإِنَّمَا شِفَاءُ الْعِيِّ السُّؤَالُ ۱۳۳/۱
۱۱۲۰. فَإِنَّمَا عَمُّ الرَّجُلِ صَبُوْهُ أَبِيهِ ۲۱۰/۱
۱۱۲۱. فَإِنَّمَا هِيَ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ فَلْيَأْخُذْهَا أَوْ لْيَتْرُكْهَا ۴۳۰/۱
۱۱۲۲. فَإِنَّهُ زَادَ إِخْوَانَكُمْ مِنَ الْحَيِّ ۱۷۲/۴
۱۱۲۳. فَإِنَّهُ قَدْ نَهَى عَنْهُ ۲۰۲/۴
۱۱۲۴. فَإِنَّهُ كِتَابُ كَتَبَهُ اللَّهُ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَاوَاتِ وَقَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ الْأَرْضَ ۴۴۱/۶
۱۱۲۵. فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ يَدْعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِنْ أَجْلِي ۲۸۵/۲
۱۱۲۶. فَإِنَّهُ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ بِهَا عَشْرًا ۱۲۰/۱۰
۱۱۲۷. فَإِنَّهَا تَذْهَبُ تَسْتَلِدُنَّ فِي السُّجُودِ فَيُؤَذِّنُ لَهَا وَكَأَنَّهُمَا قَدْ قِيلَ لَهَا اطْلُعي مِنْ حَيْثُ حِثِّتِ
فَتَطْلُعُ مِنْ مَغْرِبِهَا. قَدْ تُمْ قَرَأَ وَذَلِكَ مُسْتَقَرُّ لَهَا ۲۹۱/۱۰ - ۲۹۲
۱۱۲۸. فَإِنَّهَا تَذْهَبُ حَتَّى تَسْجُدَ تَحْتَ الْعَرْشِ فَتَسْتَلِدُنَّ فَيُؤَذِّنُ لَهَا وَيُوشِكُ أَنْ تَسْجُدَ فَلَا يَقْبَلُ مِنْهَا
وَتَسْتَلِدُنَّ فَلَا يُؤَذِّنُ لَهَا يَقْدُ لَهَا أَرْجِي مِنْ حَيْثُ حِثِّتِ فَتَطْلُعُ مِنْ مَغْرِبِهَا ۶۵/۷
۱۱۲۹. فَإِنَّهَا سَحَتْ وَإِنَّا لَا نَأْكُلُهَا ۵۶۹/۳
۱۱۳۰. فَإِنَّهُمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا فَتَجَاوَزَ اللَّهُ عَنْهُمْ ۴۱۷/۵
۱۱۳۱. فَإِنِّي أَحْكُمُ بِنَا فِي التَّوْرَةِ فَأَمَرَ بِهِمَا فَرُحِمَا ۵۶۷/۳
۱۱۳۲. فَإِنِّي قَدْ سَتَرْتُهَا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَإِنِّي أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ فَيُعْطَى صَحِيفَةُ حَسَنَاتِهِ ۸۴/۳
۱۱۳۳. فَإِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا ۱۳/۱۳
۱۱۳۴. فَأَهْلُ الْيَمِينِ مِنْهُمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ وَالْأَسُوفَةُ الَّتِي عَنْ شِمَالِهِ أَهْلُ النَّارِ ۱۰۷/۱۲
۱۱۳۵. فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ إِنْ لِي عَبْدًا يَجْمَعُ الْبَحْرَيْنِ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ. قَدْ مُوسَى: يَا رَبِّ! فَكَيْفَ لِي
بِهِ؟ قَدْ: تَأْخُذُ مَعَكَ حَوْتًا فَتَجْعَلُهُ فِي مَكْتَلٍ فَحَيْثُمَا فَقَدْتَ الْحَوْتَ فَهُوَ تُمْ ۴۱۰/۷
۱۱۳۶. فَأَوَّلْتُ أَنَّ السُّودَ الْعَرَبُ وَأَنَّ الْعَفْرَ الْعَجَمُ ۲۸۲/۱۲

فہرست	احادیث و آثار
۱۴۵/۲	فَبَاكَ وَكَرَامِ أَمْوَالِهِمْ
۳۶۸	فَاتَبَعَ الْكِتَابَ شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ
۴۹۲/۳	فَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ
۵۴۷/۸	فَاجْتَمِعُوا عَلَى طَعَامِكُمْ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ يُبَارِكْ لَكُمْ فِيهِ
۴۸۹/۵	فَاسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ حَتَّى تَنزَلَ
۱۹۴/۱۱	فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي فَمَنْ أَغْضَبَهَا فَقَدْ أَغْضَبَنِي
۴۰۲/۴	فَاكْتُبْهَا لَهُ بِعَشْرِ امْتَالِهَا إِلَى سَبْعِ مِائَةٍ
۲۵۹/۳	فَالْتَزَمَنِي
۳۹۰ - ۳۸۹/۱۰	فَالْتَمَتِ إِبْرَاهِيمُ فَإِذَا هُوَ بِكَبْشٍ أَبْيَضٍ أَقْرَنَ أَعْيَنَ
۴۷۴/۸	فَالْعَيْنَانِ زَنَاهُمَا النَّظْرُ
۴۷۱/۸	فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ يُسْتَحْيَا مِنْهُ
۶۱/۹	فَالنَّاسُ رَجُلَانِ رَجُلٌ بَرٌّ تَقِيَّ كَرِيمٌ عَلَى اللَّهِ وَفَلَجِرٌ شَقِيٌّ هَيْنَ عَلَى اللَّهِ
۸۷/۴	فَالْوَاجِبُ جَزَاءُ مُمَائِلٍ لِلْمَقْتُولِ هُوَ مِنَ النِّعَمِ أَوْ طَعَامُ مَسَاكِينٍ أَوْ صِيَامٌ يَعْتَدِ هُمْ
۲۸۴/۱	فَانْحَرَفُوا إِلَى الْكَعْبَةِ
۲۸۵/۱	فَانْحَرَفُوا وَهُمْ رُكُوعٌ
۹۰/۷	فَبَطْنُ الْأَرْضِ خَيْرٌ لَكُمْ مِنْ ظَهْرِهَا
۴۴۷/۷	فَبَحَ الْيَوْمَ مِنْ رَذَمٍ يُلْجُوجُ وَمُلْجُوجٌ مِثْلُ هَذِهِ
۲۸۴/۱	فَتَوَجَّهَ إِلَى الْقِبْلَةِ
۶۵/۵	فَجَحَدَ آدَمُ فَجَحَدَتْ ذُرِّيَّتُهُ وَنَسِيَ آدَمُ فَنَسِيَتْ ذُرِّيَّتُهُ وَخَطِيءُ آدَمَ فَخَطِيءُ ذُرِّيَّتِهِ
۱۳/۱۰	فَجَعَلَ يَلْطَحُ أَفْخَلَانًا وَيَقُولُ أَبْنِي لَا تَرْمُوا الْجَمْرَةَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ
۲۵۸/۸	فَجُعِلَتْ فِي قِدْرِ فَطْبَخَتْ فَأَكَلَا مِنْ لَحْمِهَا وَشَرَبَا مِنْ مَرَقِهَا
۲۰۰/۱	فَجَلَسَ وَجَلَسْنَا كَانُ عَلَى رُءُوسِنَا الطَّيْرُ
۴۴۷/۷	فَحَرَزَ عِيَالِي إِلَى الطُّورِ
۴۸۲/۳	فَحَسَرَ الْعِمَامَةَ وَمَسَحَ مُقَدَّمَ رَأْسِهِ أَوْ قَلْبَ نَاصِيَّتِهِ بِالْمَاءِ
۴۱۷/۷	فَحَمَلُوهُمْ فِي سَفِينَتِهِمْ بِغَيْرِ نَوْلٍ

۱۱۶۲. فَجِئْتُهُ تَضَعُ الْخَلِيلُ خُمْلَهَا وَتَشِيبُ الْوَلِيدُ وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنْ عَذَابُ اللَّهِ شَدِيدٌ ۲۱۹/۸
۱۱۶۳. فَخَرَجَ سَعْدٌ إِلَى بَنِي قَتِيلَ بِهَا ۲۱۷/۲
۱۱۶۴. فَخَرَزْتُ سَاحِدًا ۲۵۹/۱
۱۱۶۵. فَخَلَى سَيْلَهُمْ ۲۱۳/۱۱
۱۱۶۶. فَخَمَرْتُ وَجْهِي بِحِلْبَانِي ۲۷۹/۸
۱۱۶۷. فَذَعَا لَهَا ۱۲۳/۷
۱۱۶۸. فَذَفَعْتُ الْبَابَ فَقُلْتُ: مَنْ ذَا؟ فَقُلْتُ: أَنَا. فَقُلْتُ: أَنَا أَنَا. كَأَنَّهُ كَرِهَهَا ۲۱۳/۸
۱۱۶۹. فَذَكَ إِلَى سَعْدِ بْنِ مُعَلٍّ ۲۸۱/۰
۱۱۷۰. فَذَرَوْهُ حَتَّى يَكُونَ ۱۰۲/۴
۱۱۷۱. فَذَلِكَ مِثْلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ يَمْحُو اللَّهُ بِهَا الْخَطَايَا ۲۰۸/۱
۱۱۷۲. فَذَلِكُمْ الرِّبَاطُ، فَذَلِكُمْ الرِّبَاطُ، فَذَلِكُمْ الرِّبَاطُ ۲۹۲/۳
۱۱۷۳. فَزَايْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَشْرَقَ وَجْهُهُ وَسَرَّةٌ ۵۲۴/۳
۱۱۷۴. فِرَاشٌ مِنْ ذَهَبٍ ۵۷۳/۱۱
۱۱۷۵. فَزِدُوا إِلَى النَّاسِ ابْتِلَاءَهُمْ وَنِسَاءَهُمْ ۳۰۹/۵
۱۱۷۶. فَزَعَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ بَطْنِهِ عَنْ حَجْرَيْنِ ۲۷/۱۰
۱۱۷۷. فَزَعَّ يَدَيْهِ وَقَالَ اللَّهُمَّ أُمِّي أُمِّي وَتَكِي ۲۶۹/۱۱
۱۱۷۸. فَزَعْتُ بَصْرِي قِيلَ السَّمَاءُ فَبَلَا الْمَلِكُ الَّذِي جَلَسَ بِي جِرَاءٍ قَاعِدٌ عَلَى كُرْسِيِّ بَيْنَ السُّعْلَةِ وَالْأَرْضِ ۵۷/۱۱
۱۱۷۹. فَزَابِلَةٌ فِي الْخَطَرِ وَمَلِيَّةٌ فِي الْأَجْلِ ۴۵۷/۹
۱۱۸۰. فَزَتْ وَرَبُّ الْكَعْبَةِ ۲۹/۱۱، ۱۲۳/۳، ۵۱۳/۸
۱۱۸۱. فَسَكَتَ فَقُلْتُ إِنَّهُ يُوحَى إِلَيَّ فَقُمْتُ فَلَمَّا انْجَلَى عَنْهُ فَقُلْتُ «وَسَأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ» (الآية) ۳۰۷/۷
۱۱۸۲. فَصَلَّ قِيَامَ اللَّيْلِ نَطْرُوعًا بَعْدَ فَرِيضَةٍ ۲۹۳/۷
۱۱۸۳. فَصَلُّ مَا بَيْنَ الْحَرَامِ وَالْحَلَالِ اللَّفُّ وَالصَّوْتُ ۵۲۰/۹
۱۱۸۴. فَضَجَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا ۱۳۰/۳

د احادیثو و آثارو	۲۲۱	فهرست
۱۱۸۵.	فَضْرَبَ النَّبِيُّ ﷺ يَكْفِيهِ الْأَرْضَ وَتَفْعَ فِيهِمَا ثُمَّ مَسَحَ بِهِمَا وَجْهَهُ وَكَفَّيَهُ	 ۴۸۷/۳
۱۱۸۶.	فَضْلُ الصَّلَاةِ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ عَلَى غَيْرِهِ مِائَةُ أَلْفِ صَلَاةٍ وَفِي مَسْجِدِي أَلْفِ صَلَاةٍ	 ۴۱۲/۲
۱۱۸۷.	فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِي عَلَى أَدْنَاكُمْ ثُمَّ ثَلَاثُ هَلَاةٍ الْآيَةُ	 ۲۱۰/۸۰
۱۱۸۸.	فَطَافًا فِي الْمَجَالِسِ	 ۴۲۴ - ۴۲۳/۷
۱۱۸۹.	الْفِطْرَةُ خُمْسُ الْخِثَانِ وَالِاسْتِحْدَادُ وَقَصُّ الشَّارِبِ وَتَقْلِيمُ الْأظْفَارِ وَتَغْفُّ الْإِبْطِ	 ۳۶۴/۲
۱۱۹۰.	فَعَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ إِذْ لَمْ يَرُدَّ الْعِلْمَ إِلَيْهِ	 ۳۳۵/۱
۱۱۹۱.	فَعَرَفْتُ أَنَّ قَدْ قَتَلَهُ غَيْرِي	 ۱۴۹/۵
۱۱۹۲.	فَعَلَيْكَ بِهَذَا الشَّجَرِ وَكُلِّ شَيْءٍ لَيْسَ فِيهِ رُوحٌ	 ۱۶۰/۸۰
۱۱۹۳.	فَعَمَدَ الْخَضِيرُ إِلَى لَوْحٍ مِنْ الرُّوحِ السَّفِينَةِ فَتَزَعَهُ	 ۴۱۷/۷
۱۱۹۴.	فَفَرَضَ عَلَيَّ خَمْسِينَ صَلَاةً فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ	 ۲۹۳/۷
۱۱۹۵.	فَفُضْتُ عَنَّا مِنَ الْحَيَاءِ مِنْ قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ	 ۲۲۷/۱
۱۱۹۶.	فَفِي أَيِّ هَذَا اسْتَأْمَرُ أَبُوِي فَلَانِي أَرِيدُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْدارَ الْآخِرَةَ ثُمَّ فَعَلَ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ ﷺ	 ۵۵/۸۰
۱۱۹۷.	فَقَالَ اللَّهُ يَا جِبْرِيلُ اذْهَبْ إِلَى مُحَمَّدٍ فَقُلْ إِنَّا سَنَرْضِيكَ فِي أَمْرِكَ وَلَا تَسْؤُهُ	 ۱۶۷/۱۳
۱۱۹۸.	فَقَالَ قَائِلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْوَهْنُ؟ قَالَ: حُبُّ الدُّنْيَا وَكَرَاهِيَةُ الْمَوْتِ	 ۳۸۷/۱۱
۱۱۹۹.	فَقَامَتْ إِلَى مَسْجِدِهَا وَنَزَلَ الْقُرْآنُ وَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَدَخَلَ عَلَيْهَا يَغْيِرُ إِذْ	 ۸۲/۸۰
۱۲۰۰.	فَقَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْخُطْبَةَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَآخِرَ الصَّلَاةِ	 ۲۹۱/۱۲
۱۲۰۱.	فَقَضَى بِهِ لِلصُّغْرَى	 ۱۷۴/۸
۱۲۰۲.	فَقُلْتُ ذَيِّرُونِي فَذَيِّرُونِي فَصَبُّوا عَلَيَّ مَاءً فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﷻ يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ وَرَبُّكَ	 ۵۱۷/۱۲
۱۲۰۳.	فَكَبَّرَ وَيَبَايَكَ فَطَهَّرَ	 ۱۷۴/۱۳
۱۲۰۴.	فَقُلْتُ رَبِّ إِذَا يَثْلَغُوا رَأْسِي فَيَدْعُوهُ خَبْرَةٌ	 ۷/۸
۱۲۰۵.	فَكَانَ إِذَا آتَاهُ جِبْرِيلُ أَطْرَقَ فَلَمَّا ذَهَبَ قَرَأَهُ	 ۵۴۳/۱۲
۱۲۰۶.	فَكَانَ لَا يَرَى رُؤْيَا إِلَّا جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ	 ۱۸۰/۷

لهبرست

۱۲۰۷. فَكَانَ مِمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ الرُّجْمِ ۱۱۳/۸
۱۲۰۸. فَكَانَ يُعْجِبُنَا أَنْ يَحْيِيَ الرَّجُلُ مِنْ أَهْلِ الْبَلَدِيَّةِ الْعَاقِلُ فَيَسْأَلُهُ وَنَحْنُ نَسْمَعُ ۱۰۰/۴
۱۲۰۹. فَكُلُّ مَيْسَرٍ أَمَّا أَهْلُ السُّعَادَةِ فَيَيْسُرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ السُّعَادَةِ وَأَمَّا أَهْلُ الشَّقَاوَةِ فَيَيْسُرُونَ لِعَمَلِ أَهْلِ الشَّقَاوَةِ. ثُمَّ قَرَأَ ﴿ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى... ﴾ الْآيَاتِ ۱۶/۱۳
۱۲۱۰. فَكُونُوا فِي هَذَا الْأَمْرِ رُءُوسًا وَلَا تَكُونُوا فِيهِ أَذْنَابًا ۱۳۳/۷
۱۲۱۱. فَكَيْفَ اصْنَعُ فَنَزَلَتْ ۴۵۹/۸
۱۲۱۲. فَلَا أَدْرِي أَكَانَ فِيمَنْ صَبَقَ فَأَلَقَ قَلْبِي أَوْ كَانَ مِمَّنْ اسْتَشَى اللَّهُ ﷻ ۱۲/۵
۱۲۱۳. فَلَا أَذُنَ لَهُمْ ثُمَّ لَا أَذُنَ لَهُمْ ثُمَّ لَا أَذُنَ لَهُمْ ۲۱۴/۱۳
۱۲۱۴. فَلَا تَسْأَلُونِي عَنْ شَيْءٍ إِلَّا أَخْبَرْتُكُمْ مَا دُمْتُ فِي مَقَامِي هَذَا ۹۴/۴
۱۲۱۵. فَلَا تَسْأَلُونِي عَنْ شَيْءٍ إِلَّا أَخْبَرْتُكُمْ مَا دُمْتُ فِي مَقَامِي هَذَا فَكَثُرَ النَّاسُ فِي الْبُكَاءِ وَأَكْثَرَ أَنْ يَقُولَ سَلُونِي فَقَامَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حُدَافَةَ السَّهْمِيُّ فَقَالَ مَنْ أَبِي؟ قَالَ أَبُوكَ حُدَافَةُ ثُمَّ أَكْثَرَ أَنْ يَقُولَ سَلُونِي فَبَرَكَ عُمَرُ عَلَى رُكْبَتَيْهِ... فَسَكَتَ ۹۵/۴
۱۲۱۶. فَلَا تَفْعَلُوا ۳۵۵/۱
۱۲۱۷. فَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرَفَةَ عَيْنٍ ۲۸۳/۷
۱۲۱۸. فَلَا تُنْكِحْهَا ۴۱۶/۸
۱۲۱۹. فَلَا يُرِيدُ أَنْ يَنْفِقَ شَيْئًا إِلَّا لَزِقَتْ كُلُّ حَلَقَةٍ مَكَانَهَا فَهُوَ يُوسِعُهَا فَلَا تُسَبِّحُ ۲۲۰/۷
۱۲۲۰. فَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ضَجَّكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِلُهُ ۵۹/۹
۱۲۲۱. فَلَمْ أَكُنْ أَجِلْ لَهُ لِأَنِّي لَمْ أَهْجِرْ كُنْتُ مِنَ الطُّلُقَاءِ ۹۹/۱۰
۱۲۲۲. فَلَمْ أَكُنْ لِالْجَلِيسِ إِذْ وَقَعَ الشَّيْطَانُ ۳۸۷/۳
۱۲۲۳. فَلَمَّا اسْتَبْنَتْ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَرَفْتُ أَنْ وَجْهَهُ لَيْسَ بِوَجْهِ كَذَّابٍ ۵۴۹/۵
۱۲۲۴. فَلَمَّا تَبَيَّنَتْ وَجْهَهُ عَرَفْتُ أَنْ وَجْهَهُ لَيْسَ بِوَجْهِ كَذَّابٍ ۴۳۷/۱۱
۱۲۲۵. فَلَمَّا ذَهَبُوا وَتَوَلَّوْا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ۲۲۳/۴
۱۲۲۶. فَلَمَّا كَانَتْ رَقْعَةُ أَهْلِ الْفَتْحِ بَادَرَهُ كُلُّ قَوْمٍ بِإِسْلَامِهِمْ ۴۱۶/۱۱
۱۲۲۷. فَلَوْ كَانَ عِنْدَ هَذِهِ الْعِضَةِ نَعْمًا لَقَسَمْتُهُ بَيْنَكُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُونَنِي بَخِيلًا وَلَا كَذُوبًا وَلَا جَبَانًا ۲۱۷/۷
۱۲۲۸. فَلَوْ كُنْتُ ثُمَّ لَأَرَيْتُكُمْ قَبْرَهُ إِلَى جَانِبِ الطَّرِيقِ عِنْدَ الْكُثَيْبِ الْكُحْمَرِ ۲۱۰/۹

۱۲۲۹. فَلَوْلَا أَنَّ اللَّهَ قَضَىٰ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ الْحَيَّةَ فِيهَا وَالْبَقَاءَ لَمَاتُوا فَرَحًا وَلَوْلَا أَنَّ اللَّهَ قَضَىٰ لِأَهْلِ
النَّارِ الْحَيَّةَ فِيهَا وَالْبَقَاءَ لَمَاتُوا تَرَحًا ۵۰۵/۷
۱۲۳۰. فَلَوْلَا ذَاكَ أُبْرِزَ قَبْرُهُ غَيْرَ أَنَّهُ خُشِيَ أَنْ يُتَّخَذَ مَسْجِدًا ۳۶۰/۸
۱۲۳۱. فَلْيُخَلِّ سَبِيلَهَا وَلَا تَأْخُذُوا بِمَا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا ۱۱۸/۳
۱۲۳۲. فَلْيَخْلُقُوا مِثْلَ خَلْقِي ذُرَّةً أَوْ دُبَابَةً أَوْ حَبَّةً ۳۰۸/۸
۱۲۳۳. فَلْيَرْيِطْ حَبْلًا فِي سَقْفٍ ثُمَّ لِيَخْتَبِقْ بِهِ حَتَّى يَمُوتَ ۳۳۷/۸
۱۲۳۴. فَمَا أَحْسِبُ هَذِهِ الْآيَاتِ إِلَّا نَزَلَتْ فِي ذَلِكَ ۲۱۱/۳
۱۲۳۵. فَمَا اسْتَقْبَلَهُ جَبَلٌ وَلَا شَجَرٌ إِلَّا وَهُوَ يَقُولُ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ! ۳۳۹/۷
۱۲۳۶. فَمَا مِنْ مَرَّةٍ يُوحَىٰ إِلَيَّ إِلَّا ظَنَنْتُ أَنَّ نَفْسِي تَفِيضُ ۴۹۹/۱۲
۱۲۳۷. فَمَا يَلْتَمَأُ مِنْ عِرْضٍ أَحْيَاكُمْمَا أَنْفًا أَشَدَّ مِنْ أَكْلِ مِنْهُ ۴۶۷/۱۱
۱۲۳۸. فَمِنْ أَجْلِ ذَلِكَ قَرَنْتُ بَيْنَهُمَا وَلَمْ أَكْتُبْ بَيْنَهُمَا سَطْرَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۲۶۰/۵
۱۲۳۹. فَمَنْ إِذَا ۵۷۵/۳
۱۲۴۰. فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ ۶۷/۴
۱۲۴۱. فَمَنْ سَمِعَتْ فَلْيَقُمْ ۹/۴
۱۲۴۲. فَمَنْ لَمْ تُعْطِهِ الْحُمْسُ طَافَ بِالْبَيْتِ عُرْيَانًا ۴۴۸/۴
۱۲۴۳. فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ الْبَاءَةَ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّ الصَّوْمَ لَهُ وَجَاءٌ ۴۸۹/۸
۱۲۴۴. فَمَنْ لَهَا يَوْمَ السَّبْعِ يَوْمٌ لَا رَاعِي لَهَا غَيْرِي ۳۳۸/۷
۱۲۴۵. فَمَنْ يَعْلِلُ إِذَا لَمْ يَعْلِلِ اللَّهُ وَرَسُولُهُ ۱۳۹/۱۱
۱۲۴۶. فَمَنْ يَعْلِلُ إِذَا لَمْ يَعْلِلِ اللَّهُ وَرَسُولُهُ رَجِمَ اللَّهُ مُوسَىٰ قَدْ أُوْنِي بِأَكْثَرٍ مِنْ هَذَا فَصَبْرٌ ۱۳۴/۱۰
۱۲۴۷. فَمَنْعَئِهَا ۴۰۷/۱
۱۲۴۸. فَتَزَلْ جِبْرِيلُ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ ۞ وَالَّذِينَ يَزْمُونَ أَرْوَاجَهُمْ ۞ ۴۲۸/۸
۱۲۴۹. فَتَزَلَتْ ۞ ءَاشَفَقْتُمْ أَنْ تُقْلِعُوا بَيْنَ يَدَيِ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ ۞ الْآيَةُ قَدْ فِي خَفِّهِ عَنْ ۱۹۲/۱۲
- هَذِهِ الْأُمَّةُ ۲۴۷/۱
۱۲۵۰. فَتَزَلَتْ ۲۴۷/۱
۱۲۵۱. فَتَضَرَّنَا اللَّهُ عَلَىٰ مُشْرِكِي الْعَرَبِ وَتَضَرَّنَا اللَّهُ أَهْلَ الْكِتَابِ عَلَىٰ الْعَجُوسِ ۴۵۷/۹

۱۲۵۲. فَتَنَى النَّبِيَّ ﷺ
 ۱۲۵۳. فَهَذَا وَلِيُّيْ مَنْ أَنَا مَوْلَاهُ اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَهُ اللَّهُمَّ خَلَاءُ
 ۱۲۵۴. فَهَلْ كُنْتُمْ تَتَّبِعُونَهُ بِالْكَلْبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ مَا قُلْنَا
 ۱۲۵۵. فَهَلَّا قَبْلَ الْآنَ
 ۱۲۵۶. فَهَوَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا قُلْنَا أَبُو بَكْرٍ وَلَمْ يَهُوَ مَا قُلْنَا
 ۱۲۵۷. فَهِيَ أَسْرَعُ فِيهِمْ مِنْ نَضْحِ النَّبْلِ
 ۱۲۵۸. فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَى أَهْلِي إِلَّا خَيْرًا
 ۱۲۵۹. فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَأَخْلَعَنَّ أَهْلِيَّ يَمْتَرِيهِ فِي الْجَنَّةِ مِثْلَ يَمْتَرِيهِ كَلًا فِي الدُّنْيَا
 ۱۲۶۰. فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا خَرَجَ مِنِّي إِلَّا حَقٌّ
 ۱۲۶۱. فَوَاللَّهِ مَا الْفَقْرُ أَخْشَى عَلَيْكُمْ وَلَكِنِّي أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تَبْسُطَ الدُّنْيَا عَلَيْكُمْ كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَتَنَافَسُوهَا فتهْلِكْكُمْ كَمَا أَهْلَكْتَهُمْ
 ۱۲۶۲. فَوَاللَّهِ مَا عَلِمْتُ مِنْ أَهْلِي إِلَّا خَيْرًا وَلَقَدْ ذَكَرُوا رَجُلًا مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ إِلَّا خَيْرًا
 ۱۲۶۳. فَوَلَدْتُ جَارِيَةً وَلَدَتْ نَيْيًّا
 ۱۲۶۴. فِي الْجَنَّةِ مِائَةُ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَالْفِرْقَانُ أَعْلَاهَا دَرَجَةٌ وَمِنْهَا تُفَجَّرُ أَنْهَارُ الْجَنَّةِ الْكَارِبَةُ وَمِنْ فَوْقِهَا يَكُونُ الْعَرْشُ فَبِذَا سَأَلْتُمْ اللَّهَ فَلَسَّالُوا الْفِرْقَانُ
 ۱۲۶۵. فِي الْجَنَّةِ مِائَةُ دَرَجَةٍ مَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ مِائَةُ عَامٍ
 ۱۲۶۶. فِي الدَّرَجَاتِ وَالْكَفَلَاتِ وَفِي ثَقُلِ الْأَقْدَامِ إِلَى الْجَمَاعَاتِ وَاسْتَبَاحِ الْوُضُوءِ فِي الْمَكْرُوهَاتِ وَانْتَظِرِ الصَّلَاةَ
 ۱۲۶۷. فِي ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ
 ۱۲۶۸. فِي كُلِّ كَبِدٍ رَطْبَةٌ أَجْرٌ
 ۱۲۶۹. فِي يَوْمٍ كَانَ بِقُدَارِهِ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ فَيَرَى سَبِيلَهُ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ
 ۱۲۷۰. فَيَأْتُونِي فَأَسْجُدُ تَحْتَ الْعَرْشِ فَيَقُولُ يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ وَاشْفَعْ تُشْفَعُ وَتَسَلُ تُعْطَى
 ۱۲۷۱. فَيَلْمُرُ السَّمَاءَ أَنْ تُعْطِيَ فَيُعْطَى
 ۱۲۷۲. فَيُلْغِ النَّاسَ مِنَ الْقَمِّ وَالْكَرْبِ مَا لَا يُطِيقُونَ وَلَا يَتَحَمَّلُونَ
 ۱۲۷۳. ۱۲۷۴. ۱۲۷۵. ۱۲۷۶. ۱۲۷۷. ۱۲۷۸. ۱۲۷۹. ۱۲۸۰. ۱۲۸۱. ۱۲۸۲. ۱۲۸۳. ۱۲۸۴. ۱۲۸۵. ۱۲۸۶. ۱۲۸۷. ۱۲۸۸. ۱۲۸۹. ۱۲۹۰. ۱۲۹۱. ۱۲۹۲. ۱۲۹۳. ۱۲۹۴. ۱۲۹۵. ۱۲۹۶. ۱۲۹۷. ۱۲۹۸. ۱۲۹۹. ۱۳۰۰. ۱۳۰۱. ۱۳۰۲. ۱۳۰۳. ۱۳۰۴. ۱۳۰۵. ۱۳۰۶. ۱۳۰۷. ۱۳۰۸. ۱۳۰۹. ۱۳۱۰. ۱۳۱۱. ۱۳۱۲. ۱۳۱۳. ۱۳۱۴. ۱۳۱۵. ۱۳۱۶. ۱۳۱۷. ۱۳۱۸. ۱۳۱۹. ۱۳۲۰. ۱۳۲۱. ۱۳۲۲. ۱۳۲۳. ۱۳۲۴. ۱۳۲۵. ۱۳۲۶. ۱۳۲۷. ۱۳۲۸. ۱۳۲۹. ۱۳۳۰. ۱۳۳۱. ۱۳۳۲. ۱۳۳۳. ۱۳۳۴. ۱۳۳۵. ۱۳۳۶. ۱۳۳۷. ۱۳۳۸. ۱۳۳۹. ۱۳۴۰. ۱۳۴۱. ۱۳۴۲. ۱۳۴۳. ۱۳۴۴. ۱۳۴۵. ۱۳۴۶. ۱۳۴۷. ۱۳۴۸. ۱۳۴۹. ۱۳۵۰. ۱۳۵۱. ۱۳۵۲. ۱۳۵۳. ۱۳۵۴. ۱۳۵۵. ۱۳۵۶. ۱۳۵۷. ۱۳۵۸. ۱۳۵۹. ۱۳۶۰. ۱۳۶۱. ۱۳۶۲. ۱۳۶۳. ۱۳۶۴. ۱۳۶۵. ۱۳۶۶. ۱۳۶۷. ۱۳۶۸. ۱۳۶۹. ۱۳۷۰. ۱۳۷۱. ۱۳۷۲. ۱۳۷۳. ۱۳۷۴. ۱۳۷۵. ۱۳۷۶. ۱۳۷۷. ۱۳۷۸. ۱۳۷۹. ۱۳۸۰. ۱۳۸۱. ۱۳۸۲. ۱۳۸۳. ۱۳۸۴. ۱۳۸۵. ۱۳۸۶. ۱۳۸۷. ۱۳۸۸. ۱۳۸۹. ۱۳۹۰. ۱۳۹۱. ۱۳۹۲. ۱۳۹۳. ۱۳۹۴. ۱۳۹۵. ۱۳۹۶. ۱۳۹۷. ۱۳۹۸. ۱۳۹۹. ۱۴۰۰. ۱۴۰۱. ۱۴۰۲. ۱۴۰۳. ۱۴۰۴. ۱۴۰۵. ۱۴۰۶. ۱۴۰۷. ۱۴۰۸. ۱۴۰۹. ۱۴۱۰. ۱۴۱۱. ۱۴۱۲. ۱۴۱۳. ۱۴۱۴. ۱۴۱۵. ۱۴۱۶. ۱۴۱۷. ۱۴۱۸. ۱۴۱۹. ۱۴۲۰. ۱۴۲۱. ۱۴۲۲. ۱۴۲۳. ۱۴۲۴. ۱۴۲۵. ۱۴۲۶. ۱۴۲۷. ۱۴۲۸. ۱۴۲۹. ۱۴۳۰. ۱۴۳۱. ۱۴۳۲. ۱۴۳۳. ۱۴۳۴. ۱۴۳۵. ۱۴۳۶. ۱۴۳۷. ۱۴۳۸. ۱۴۳۹. ۱۴۴۰. ۱۴۴۱. ۱۴۴۲. ۱۴۴۳. ۱۴۴۴. ۱۴۴۵. ۱۴۴۶. ۱۴۴۷. ۱۴۴۸. ۱۴۴۹. ۱۴۵۰. ۱۴۵۱. ۱۴۵۲. ۱۴۵۳. ۱۴۵۴. ۱۴۵۵. ۱۴۵۶. ۱۴۵۷. ۱۴۵۸. ۱۴۵۹. ۱۴۶۰. ۱۴۶۱. ۱۴۶۲. ۱۴۶۳. ۱۴۶۴. ۱۴۶۵. ۱۴۶۶. ۱۴۶۷. ۱۴۶۸. ۱۴۶۹. ۱۴۷۰. ۱۴۷۱. ۱۴۷۲. ۱۴۷۳. ۱۴۷۴. ۱۴۷۵. ۱۴۷۶. ۱۴۷۷. ۱۴۷۸. ۱۴۷۹. ۱۴۸۰. ۱۴۸۱. ۱۴۸۲. ۱۴۸۳. ۱۴۸۴. ۱۴۸۵. ۱۴۸۶. ۱۴۸۷. ۱۴۸۸. ۱۴۸۹. ۱۴۹۰. ۱۴۹۱. ۱۴۹۲. ۱۴۹۳. ۱۴۹۴. ۱۴۹۵. ۱۴۹۶. ۱۴۹۷. ۱۴۹۸. ۱۴۹۹. ۱۵۰۰. ۱۵۰۱. ۱۵۰۲. ۱۵۰۳. ۱۵۰۴. ۱۵۰۵. ۱۵۰۶. ۱۵۰۷. ۱۵۰۸. ۱۵۰۹. ۱۵۱۰. ۱۵۱۱. ۱۵۱۲. ۱۵۱۳. ۱۵۱۴. ۱۵۱۵. ۱۵۱۶. ۱۵۱۷. ۱۵۱۸. ۱۵۱۹. ۱۵۲۰. ۱۵۲۱. ۱۵۲۲. ۱۵۲۳. ۱۵۲۴. ۱۵۲۵. ۱۵۲۶. ۱۵۲۷. ۱۵۲۸. ۱۵۲۹. ۱۵۳۰. ۱۵۳۱. ۱۵۳۲. ۱۵۳۳. ۱۵۳۴. ۱۵۳۵. ۱۵۳۶. ۱۵۳۷. ۱۵۳۸. ۱۵۳۹. ۱۵۴۰. ۱۵۴۱. ۱۵۴۲. ۱۵۴۳. ۱۵۴۴. ۱۵۴۵. ۱۵۴۶. ۱۵۴۷. ۱۵۴۸. ۱۵۴۹. ۱۵۵۰. ۱۵۵۱. ۱۵۵۲. ۱۵۵۳. ۱۵۵۴. ۱۵۵۵. ۱۵۵۶. ۱۵۵۷. ۱۵۵۸. ۱۵۵۹. ۱۵۶۰. ۱۵۶۱. ۱۵۶۲. ۱۵۶۳. ۱۵۶۴. ۱۵۶۵. ۱۵۶۶. ۱۵۶۷. ۱۵۶۸. ۱۵۶۹. ۱۵۷۰. ۱۵۷۱. ۱۵۷۲. ۱۵۷۳. ۱۵۷۴. ۱۵۷۵. ۱۵۷۶. ۱۵۷۷. ۱۵۷۸. ۱۵۷۹. ۱۵۸۰. ۱۵۸۱. ۱۵۸۲. ۱۵۸۳. ۱۵۸۴. ۱۵۸۵. ۱۵۸۶. ۱۵۸۷. ۱۵۸۸. ۱۵۸۹. ۱۵۹۰. ۱۵۹۱. ۱۵۹۲. ۱۵۹۳. ۱۵۹۴. ۱۵۹۵. ۱۵۹۶. ۱۵۹۷. ۱۵۹۸. ۱۵۹۹. ۱۶۰۰. ۱۶۰۱. ۱۶۰۲. ۱۶۰۳. ۱۶۰۴. ۱۶۰۵. ۱۶۰۶. ۱۶۰۷. ۱۶۰۸. ۱۶۰۹. ۱۶۱۰. ۱۶۱۱. ۱۶۱۲. ۱۶۱۳. ۱۶۱۴. ۱۶۱۵. ۱۶۱۶. ۱۶۱۷. ۱۶۱۸. ۱۶۱۹. ۱۶۲۰. ۱۶۲۱. ۱۶۲۲. ۱۶۲۳. ۱۶۲۴. ۱۶۲۵. ۱۶۲۶. ۱۶۲۷. ۱۶۲۸. ۱۶۲۹. ۱۶۳۰. ۱۶۳۱. ۱۶۳۲. ۱۶۳۳. ۱۶۳۴. ۱۶۳۵. ۱۶۳۶. ۱۶۳۷. ۱۶۳۸. ۱۶۳۹. ۱۶۴۰. ۱۶۴۱. ۱۶۴۲. ۱۶۴۳. ۱۶۴۴. ۱۶۴۵. ۱۶۴۶. ۱۶۴۷. ۱۶۴۸. ۱۶۴۹. ۱۶۵۰. ۱۶۵۱. ۱۶۵۲. ۱۶۵۳. ۱۶۵۴. ۱۶۵۵. ۱۶۵۶. ۱۶۵۷. ۱۶۵۸. ۱۶۵۹. ۱۶۶۰. ۱۶۶۱. ۱۶۶۲. ۱۶۶۳. ۱۶۶۴. ۱۶۶۵. ۱۶۶۶. ۱۶۶۷. ۱۶۶۸. ۱۶۶۹. ۱۶۷۰. ۱۶۷۱. ۱۶۷۲. ۱۶۷۳. ۱۶۷۴. ۱۶۷۵. ۱۶۷۶. ۱۶۷۷. ۱۶۷۸. ۱۶۷۹. ۱۶۸۰. ۱۶۸۱. ۱۶۸۲. ۱۶۸۳. ۱۶۸۴. ۱۶۸۵. ۱۶۸۶. ۱۶۸۷. ۱۶۸۸. ۱۶۸۹. ۱۶۹۰. ۱۶۹۱. ۱۶۹۲. ۱۶۹۳. ۱۶۹۴. ۱۶۹۵. ۱۶۹۶. ۱۶۹۷. ۱۶۹۸. ۱۶۹۹. ۱۷۰۰. ۱۷۰۱. ۱۷۰۲. ۱۷۰۳. ۱۷۰۴. ۱۷۰۵. ۱۷۰۶. ۱۷۰۷. ۱۷۰۸. ۱۷۰۹. ۱۷۱۰. ۱۷۱۱. ۱۷۱۲. ۱۷۱۳. ۱۷۱۴. ۱۷۱۵. ۱۷۱۶. ۱۷۱۷. ۱۷۱۸. ۱۷۱۹. ۱۷۲۰. ۱۷۲۱. ۱۷۲۲. ۱۷۲۳. ۱۷۲۴. ۱۷۲۵. ۱۷۲۶. ۱۷۲۷. ۱۷۲۸. ۱۷۲۹. ۱۷۳۰. ۱۷۳۱. ۱۷۳۲. ۱۷۳۳. ۱۷۳۴. ۱۷۳۵. ۱۷۳۶. ۱۷۳۷. ۱۷۳۸. ۱۷۳۹. ۱۷۴۰. ۱۷۴۱. ۱۷۴۲. ۱۷۴۳. ۱۷۴۴. ۱۷۴۵. ۱۷۴۶. ۱۷۴۷. ۱۷۴۸. ۱۷۴۹. ۱۷۵۰. ۱۷۵۱. ۱۷۵۲. ۱۷۵۳. ۱۷۵۴. ۱۷۵۵. ۱۷۵۶. ۱۷۵۷. ۱۷۵۸. ۱۷۵۹. ۱۷۶۰. ۱۷۶۱. ۱۷۶۲. ۱۷۶۳. ۱۷۶۴. ۱۷۶۵. ۱۷۶۶. ۱۷۶۷. ۱۷۶۸. ۱۷۶۹. ۱۷۷۰. ۱۷۷۱. ۱۷۷۲. ۱۷۷۳. ۱۷۷۴. ۱۷۷۵. ۱۷۷۶. ۱۷۷۷. ۱۷۷۸. ۱۷۷۹. ۱۷۸۰. ۱۷۸۱. ۱۷۸۲. ۱۷۸۳. ۱۷۸۴. ۱۷۸۵. ۱۷۸۶. ۱۷۸۷. ۱۷۸۸. ۱۷۸۹. ۱۷۹۰. ۱۷۹۱. ۱۷۹۲. ۱۷۹۳. ۱۷۹۴. ۱۷۹۵. ۱۷۹۶. ۱۷۹۷. ۱۷۹۸. ۱۷۹۹. ۱۸۰۰. ۱۸۰۱. ۱۸۰۲. ۱۸۰۳. ۱۸۰۴. ۱۸۰۵. ۱۸۰۶. ۱۸۰۷. ۱۸۰۸. ۱۸۰۹. ۱۸۱۰. ۱۸۱۱. ۱۸۱۲. ۱۸۱۳. ۱۸۱۴. ۱۸۱۵. ۱۸۱۶. ۱۸۱۷. ۱۸۱۸. ۱۸۱۹. ۱۸۲۰. ۱۸۲۱. ۱۸۲۲. ۱۸۲۳. ۱۸۲۴. ۱۸۲۵. ۱۸۲۶. ۱۸۲۷. ۱۸۲۸. ۱۸۲۹. ۱۸۳۰. ۱۸۳۱. ۱۸۳۲. ۱۸۳۳. ۱۸۳۴. ۱۸۳۵. ۱۸۳۶. ۱۸۳۷. ۱۸۳۸. ۱۸۳۹. ۱۸۴۰. ۱۸۴۱. ۱۸۴۲. ۱۸۴۳. ۱۸۴۴. ۱۸۴۵. ۱۸۴۶. ۱۸۴۷. ۱۸۴۸. ۱۸۴۹. ۱۸۵۰. ۱۸۵۱. ۱۸۵۲. ۱۸۵۳. ۱۸۵۴. ۱۸۵۵. ۱۸۵۶. ۱۸۵۷. ۱۸۵۸. ۱۸۵۹. ۱۸۶۰. ۱۸۶۱. ۱۸۶۲. ۱۸۶۳. ۱۸۶۴. ۱۸۶۵. ۱۸۶۶. ۱۸۶۷. ۱۸۶۸. ۱۸۶۹. ۱۸۷۰. ۱۸۷۱. ۱۸۷۲. ۱۸۷۳. ۱۸۷۴. ۱۸۷۵. ۱۸۷۶. ۱۸۷۷. ۱۸۷۸. ۱۸۷۹. ۱۸۸۰. ۱۸۸۱. ۱۸۸۲. ۱۸۸۳. ۱۸۸۴. ۱۸۸۵. ۱۸۸۶. ۱۸۸۷. ۱۸۸۸. ۱۸۸۹. ۱۸۹۰. ۱۸۹۱. ۱۸۹۲. ۱۸۹۳. ۱۸۹۴. ۱۸۹۵. ۱۸۹۶. ۱۸۹۷. ۱۸۹۸. ۱۸۹۹. ۱۹۰۰. ۱۹۰۱. ۱۹۰۲. ۱۹۰۳. ۱۹۰۴. ۱۹۰۵. ۱۹۰۶. ۱۹۰۷. ۱۹۰۸. ۱۹۰۹. ۱۹۱۰. ۱۹۱۱. ۱۹۱۲. ۱۹۱۳. ۱۹۱۴. ۱۹۱۵. ۱۹۱۶. ۱۹۱۷. ۱۹۱۸. ۱۹۱۹. ۱۹۲۰. ۱۹۲۱. ۱۹۲۲. ۱۹۲۳. ۱۹۲۴. ۱۹۲۵. ۱۹۲۶. ۱۹۲۷. ۱۹۲۸. ۱۹۲۹. ۱۹۳۰. ۱۹۳۱. ۱۹۳۲. ۱۹۳۳. ۱۹۳۴. ۱۹۳۵. ۱۹۳۶. ۱۹۳۷. ۱۹۳۸. ۱۹۳۹. ۱۹۴۰. ۱۹۴۱. ۱۹۴۲. ۱۹۴۳. ۱۹۴۴. ۱۹۴۵. ۱۹۴۶. ۱۹۴۷. ۱۹۴۸. ۱۹۴۹. ۱۹۵۰. ۱۹۵۱. ۱۹۵۲. ۱۹۵۳. ۱۹۵۴. ۱۹۵۵. ۱۹۵۶. ۱۹۵۷. ۱۹۵۸. ۱۹۵۹. ۱۹۶۰. ۱۹۶۱. ۱۹۶۲. ۱۹۶۳. ۱۹۶۴. ۱۹۶۵. ۱۹۶۶. ۱۹۶۷. ۱۹۶۸. ۱۹۶۹. ۱۹۷۰. ۱۹۷۱. ۱۹۷۲. ۱۹۷۳. ۱۹۷۴. ۱۹۷۵. ۱۹۷۶. ۱۹۷۷. ۱۹۷۸. ۱۹۷۹. ۱۹۸۰. ۱۹۸۱. ۱۹۸۲. ۱۹۸۳. ۱۹۸۴. ۱۹۸۵. ۱۹۸۶. ۱۹۸۷. ۱۹۸۸. ۱۹۸۹. ۱۹۹۰. ۱۹۹۱. ۱۹۹۲. ۱۹۹۳. ۱۹۹۴. ۱۹۹۵. ۱۹۹۶. ۱۹۹۷. ۱۹۹۸. ۱۹۹۹. ۲۰۰۰. ۲۰۰۱. ۲۰۰۲. ۲۰۰۳. ۲۰۰۴. ۲۰۰۵. ۲۰۰۶. ۲۰۰۷. ۲۰۰۸. ۲۰۰۹. ۲۰۱۰. ۲۰۱۱. ۲۰۱۲. ۲۰۱۳. ۲۰۱۴. ۲۰۱۵. ۲۰۱۶. ۲۰۱۷. ۲۰۱۸. ۲۰۱۹. ۲۰۲۰. ۲۰۲۱. ۲۰۲۲. ۲۰۲۳. ۲۰۲۴. ۲۰۲۵. ۲۰۲۶. ۲۰۲۷. ۲۰۲۸. ۲۰۲۹. ۲۰۳۰. ۲۰۳۱. ۲۰۳۲. ۲۰۳۳. ۲۰۳۴. ۲۰۳۵. ۲۰۳۶. ۲۰۳۷. ۲۰۳۸. ۲۰۳۹. ۲۰۴۰. ۲۰۴۱. ۲۰۴۲. ۲۰۴۳. ۲۰۴۴. ۲۰۴۵. ۲۰۴۶. ۲۰۴۷. ۲۰۴۸. ۲۰۴۹. ۲۰۵۰. ۲۰۵۱. ۲۰۵۲. ۲۰۵۳. ۲۰۵۴. ۲۰۵۵. ۲۰۵۶. ۲۰۵۷. ۲۰۵۸. ۲۰۵۹. ۲۰۶۰. ۲۰۶۱. ۲۰۶۲. ۲۰۶۳. ۲۰۶۴. ۲۰۶۵. ۲۰۶۶. ۲۰۶۷. ۲۰۶۸. ۲۰۶۹. ۲۰۷۰. ۲۰۷۱. ۲۰۷۲. ۲۰۷۳. ۲۰۷۴. ۲۰۷۵. ۲۰۷۶. ۲۰۷۷. ۲۰۷۸. ۲۰۷۹. ۲۰۸۰. ۲۰۸۱. ۲۰۸۲. ۲۰۸۳. ۲۰۸۴. ۲۰۸۵. ۲۰۸۶. ۲۰۸۷. ۲۰۸۸. ۲۰۸۹. ۲۰۹۰. ۲۰۹۱. ۲۰۹۲. ۲۰۹۳. ۲۰۹۴. ۲۰۹۵. ۲۰۹۶. ۲۰۹۷. ۲۰۹۸. ۲۰۹۹. ۲۱۰۰. ۲۱۰۱. ۲۱۰۲. ۲۱۰۳. ۲۱۰۴. ۲۱۰۵. ۲۱۰۶. ۲۱۰۷. ۲۱۰۸. ۲۱۰۹. ۲۱۱۰. ۲۱۱۱. ۲۱۱۲. ۲۱۱۳. ۲۱۱۴. ۲۱۱۵. ۲۱۱۶. ۲۱۱۷. ۲۱۱۸. ۲۱۱۹. ۲۱۲۰. ۲۱۲۱. ۲۱۲۲. ۲۱۲۳. ۲۱۲۴. ۲۱۲۵. ۲۱۲۶. ۲۱۲۷. ۲۱۲۸. ۲۱۲۹. ۲۱۳۰. ۲۱۳۱. ۲۱۳۲. ۲۱۳۳. ۲۱۳۴. ۲۱۳۵. ۲۱۳۶. ۲۱۳۷. ۲۱۳۸. ۲۱۳۹. ۲۱۴۰. ۲۱۴۱. ۲۱۴۲. ۲۱۴۳. ۲۱۴۴. ۲۱۴۵. ۲۱۴۶. ۲۱۴۷. ۲۱۴۸. ۲۱۴۹. ۲۱۵۰. ۲۱۵۱. ۲۱۵۲. ۲۱۵۳. ۲۱۵۴. ۲۱۵۵. ۲۱۵۶. ۲۱۵۷. ۲۱۵۸. ۲۱۵۹. ۲۱۶۰. ۲۱۶۱. ۲۱۶۲. ۲۱۶۳. ۲۱۶۴. ۲۱۶۵. ۲۱۶۶. ۲۱۶۷. ۲۱۶۸. ۲۱۶۹. ۲۱۷۰. ۲۱۷۱. ۲۱۷۲. ۲۱۷۳. ۲۱۷۴. ۲۱۷۵. ۲۱۷۶. ۲۱۷۷. ۲۱۷۸. ۲۱۷۹. ۲۱۸۰. ۲۱۸۱. ۲۱۸۲. ۲۱۸۳. ۲۱۸۴. ۲۱۸۵. ۲۱۸۶. ۲۱۸۷. ۲۱۸۸. ۲۱۸۹. ۲۱۹۰. ۲۱۹۱. ۲۱۹۲. ۲۱۹۳. ۲۱۹۴. ۲۱۹۵. ۲۱۹۶. ۲۱۹۷. ۲۱۹۸. ۲۱۹۹. ۲۲۰۰. ۲۲۰۱. ۲۲۰۲. ۲۲۰۳. ۲۲۰۴. ۲۲۰۵. ۲۲۰۶. ۲۲۰۷. ۲۲۰۸. ۲۲۰۹. ۲۲۱۰. ۲۲۱۱. ۲۲۱۲. ۲۲۱۳. ۲۲۱۴. ۲۲۱۵. ۲۲۱۶. ۲۲۱۷. ۲۲۱۸. ۲۲۱۹. ۲۲۲۰. ۲۲۲۱. ۲۲۲۲. ۲۲۲۳. ۲۲۲۴. ۲۲۲۵. ۲۲۲۶. ۲۲۲۷. ۲۲۲۸. ۲۲۲۹. ۲۲۳۰. ۲۲۳۱. ۲۲۳۲. ۲۲۳۳. ۲۲۳۴. ۲۲۳۵. ۲۲۳۶. ۲۲۳۷. ۲۲۳۸. ۲۲۳۹. ۲۲۴۰. ۲۲۴۱. ۲۲۴۲. ۲۲۴۳. ۲۲۴۴. ۲۲۴۵. ۲۲۴۶. ۲۲۴۷. ۲۲۴۸. ۲۲۴۹. ۲۲۵۰. ۲۲۵۱. ۲۲۵۲. ۲۲۵۳. ۲۲۵۴. ۲۲۵۵. ۲۲۵۶. ۲۲۵۷. ۲۲۵۸. ۲۲۵۹. ۲۲۶۰. ۲۲۶۱. ۲۲۶۲. ۲۲۶۳. ۲۲۶۴. ۲۲۶۵. ۲۲۶۶. ۲۲۶۷. ۲۲۶۸. ۲۲۶۹. ۲۲۷۰. ۲۲۷۱. ۲۲۷۲. ۲۲۷۳. ۲۲۷۴. ۲۲۷۵. ۲۲۷۶. ۲۲۷۷. ۲۲۷۸. ۲۲۷۹. ۲۲۸۰. ۲۲۸۱. ۲۲۸۲. ۲۲۸۳. ۲۲۸۴. ۲۲۸۵. ۲۲۸۶. ۲۲۸۷. ۲۲۸۸. ۲۲۸۹. ۲۲۹۰. ۲۲۹۱. ۲۲۹۲. ۲۲۹۳. ۲۲۹۴. ۲۲۹۵. ۲۲۹۶. ۲۲۹۷. ۲۲۹۸. ۲۲۹۹. ۲۳۰۰. ۲۳۰۱. ۲۳۰۲. ۲۳۰۳. ۲۳۰۴. ۲۳۰۵. ۲۳۰۶. ۲۳۰۷. ۲۳۰۸. ۲۳۰۹. ۲۳۱۰. ۲۳۱۱. ۲۳۱۲. ۲۳۱۳. ۲۳۱۴. ۲۳۱۵. ۲۳۱۶. ۲۳۱۷. ۲۳۱۸. ۲۳۱۹. ۲۳۲۰. ۲۳۲۱. ۲۳۲۲. ۲۳۲۳. ۲۳۲۴. ۲۳۲۵. ۲۳۲۶. ۲۳۲۷. ۲۳۲۸. ۲۳۲۹. ۲۳۳۰. ۲۳۳۱. ۲۳۳۲. ۲۳۳۳. ۲۳۳۴. ۲۳۳۵. ۲۳۳۶. ۲۳۳۷. ۲۳۳۸. ۲۳۳۹. ۲۳۴۰. ۲۳۴۱. ۲۳۴۲. ۲۳۴۳. ۲۳۴۴. ۲۳۴۵. ۲۳۴۶. ۲۳۴۷. ۲۳۴۸. ۲۳۴۹. ۲۳۵۰. ۲۳۵۱. ۲۳۵۲. ۲۳۵۳. ۲۳۵۴. ۲۳۵۵. ۲۳۵۶. ۲۳۵۷. ۲۳۵۸. ۲۳۵۹. ۲۳۶۰. ۲۳۶۱. ۲۳۶۲. ۲۳۶۳. ۲۳۶۴. ۲۳۶۵. ۲۳۶۶. ۲۳۶۷. ۲۳۶۸. ۲۳۶۹. ۲۳۷۰. ۲۳۷۱. ۲۳۷۲. ۲۳۷۳. ۲۳۷۴. ۲۳۷۵. ۲۳۷۶. ۲۳۷۷. ۲۳۷۸. ۲۳۷۹. ۲۳۸۰. ۲۳۸۱. ۲۳۸۲. ۲۳۸۳. ۲۳۸۴. ۲۳۸۵. ۲۳۸۶

فهرست	
۱۳۷۳	فَتَعَلَّقَ أَبُو ذَرٍّ بِالْكَمَرِ الشَّدِيدِ
۱۳۷۴	فَتَشَكَّلُوا
۱۳۷۵	فَتُخْتَمُ عَلَى فِيهِ فَيَقْلُ لِرُكَّانِهِ انْطِقِي
۱۳۷۶	فَيُرْسِلُ اللَّهُ عَلَيْهِمُ النَّفْثَ فِي رِقَابِهِمْ فَيُصْبِحُونَ فَرَسَى كَمَوْتِ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ
۱۳۷۷	فَيُسْتَفْتَحُ لَهُ فَلَا يُفْتَحُ لَهُ
۱۳۷۸	فَيُسَمِّيهِ
۱۳۷۹	فَيُشَيِّعُهُ مِنْ كُلِّ سَمَاءٍ مُقَرَّبُوهَا إِلَى السَّمَاءِ الَّتِي تَلِيهَا حَتَّى يَنْتَهِيَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ ..
۱۳۸۰	فَيَصْبِيحُ صَبِيحَةً يَسْمَعُهَا مَنْ يَلِيهِ إِلَّا الثَّقَلَيْنِ
۱۳۸۱	فَيَقْلُ لَهُ فَإِنَّ لَكَ الَّذِي تَمَنَّيْتَ وَعَشْرَةَ أَضْعَافِ الدُّنْيَا
۱۳۸۲	فَيَقُولُ أَلَا يَتَّبِعُ كُلُّ إِنْسَانٍ مَا كَانُوا يَعْبُدُونَ
۱۳۸۳	فَيَقُولُ اللَّهُ ﷻ اكْتُبُوا كِتَابَهُ فِي سِجِّينٍ فِي الْأَرْضِ السُّفْلَى فَتَطْرَحُ رُوحُهُ طَرَحًا
۱۳۸۴	فَيَقُولُ اللَّهُ ابْنُوا لِعَبْدِي بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَسَمُّوهُ بَيْتَ الْحَمْدِ
۱۳۸۵	فِيمَا سَقَتْ السَّمَاءُ وَالْعُيُونُ أَوْ كَانَ عَثَرِيًّا الْعُشْرُ وَمَا سَقَى بِالنُّضْحِ نِصْفُ الْعُشْرِ
۱۳۸۶	فَيَمُرُّ أَوَائِلُهُمْ عَلَى بُحَيْرَةٍ طَبْرِئَةٍ فَيَشْرَبُونَ مَا فِيهَا وَيَمُرُّ آخِرُهُمْ فَيَقُولُونَ لَقَدْ كَانَ بِهِمْ مَرَّةٌ مَاءً

ق

۱۳۸۷	قُلْ الَّذِي عَلَيْهِمْ إِرْجِعُوا فَتَنُوهُ غَدًا إِنَّ شَاءَ اللَّهُ
۱۳۸۸	قُلْ اللَّهُ ابْنُ آدَمَ أَنَّى تُعْجِزُنِي وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ مِثْلِ هَذِهِ
۱۳۸۹	قُلْ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى أَنَا أَهْلُ أَنْ أَتَقَى فَمَنْ اتَّقَانِي فَلَمْ يَجْعَلْ مَعِيَ إِلَهًا فَأَنَا أَهْلُ أَنْ أَغْفِرَ لَهُ
۱۳۹۰	قُلْ لِسُلَيْمَانَ أَنْظِرْ إِلَى السَّمَاءِ فَمَا أَطْرَقَ حَتَّى جَاءَهُ بِهِ فَوَضَعَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ
۱۳۹۱	قُلْ هَؤُلَاءِ أَكَلَةُ الرَّبِّ
۱۳۹۲	قُلْ دَعْوَةٌ قَانِمًا هُوَ ابْتَرَأَ عَقَبَ لَهُ لَوْ هَلَكَ انْقَطَعَ ذِكْرُهُ وَاسْتَرَحَّتْ مِنْهُ
۱۳۹۳	الْقَتْلُ
۱۳۹۴	قَتَلَ قَوْمٌ وَمَيَّ فِي بَطُونِهِمْ

۱۲۹۵. قَتَلُوهُ قَتَلَهُمُ اللَّهُ أَلَا سَأَلُوا إِذْ لَمْ يَعْلَمُوا فَإِنَّمَا شِفَاءُ الْعِيِّ السُّؤَالُ فهرست ۹۷/۴
۱۲۹۶. قَدْ أَحْبَبْتُ كَمَا أَحْبَبْتُهُ فِيهِ ۴۸۷/۹
۱۲۹۷. قَدْ أَيْدَى اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَخْرُجْنَ لِحَوَائِجِكُنَّ ۲۷/۱۰
۱۲۹۸. قَدْ أَذِنْتُ لَكَ ۲۷/۵
۱۲۹۹. قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَرَزَقَ كَفَافًا وَقَنَّعَهُ اللَّهُ بِمَا آتَاهُ ۱۳۷/۷
۱۳۰۰. قَدْ أَفْلَحَ مَنْ آمَنَ وَرَزَقَ كَفَافًا وَقَنَّعَهُ اللَّهُ بِهِ ۸۷/۸
۱۳۰۱. قَدْ أَفْلَحَ مَنْ هَدِيَ إِلَى الْإِسْلَامِ وَرَزَقَ الْكَفَافَ وَقَنَّعَ بِهِ ۸۷/۸
۱۳۰۲. قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيَّ آيَاتٍ لَمْ يَرِ مِثْلَهُنَّ ﴿ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴾ إِلَى آخِرِ السُّورَةِ وَ ﴿ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴾ إِلَى آخِرِ السُّورَةِ ۲۸۹/۱۳
۱۳۰۳. قَدْ أَنْزَلَ فِيكَ وَفِي صَاحِبِيكَ قُرْآنٌ ۴۲۸/۸
۱۳۰۴. قَدْ اسْتَجِيبَ لَكَ فَسَلْ ۴۱۸/۱
۱۳۰۵. قَدْ حَمَلْتُهَا بِمَا فِيهَا ۱۳۸/۱۰
۱۳۰۶. قَدْ سَكَتَ اللَّهُ بِاسْمِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ الَّذِي إِذَا سُئِلَ بِهِ أُعْطِيَ وَإِذَا دُعِيَ بِهِ أُجِبَ ۲۰۸/۹
۱۳۰۷. قَدْ سَأَلْتَ الْبَلَاءَ فَسَلِ اللَّهَ الْعَاقِبَةَ ۲۷۵/۶
۱۳۰۸. قَدْ سَهَّلَ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ ۱۶/۱۲
۱۳۰۹. قَدْ غُفِرَ لَكَ غَدْرَاتُكَ وَفَجَرَاتُكَ ۵۳۳/۱۰
۱۳۱۰. قَدْ قَلَّ النَّاسُ ثُمَّ كَفَرَ أَكْثَرُهُمْ فَمَنْ مَاتَ عَلَيْهَا فَهُوَ مِنْهُمْ اسْتَقَامَ ۹۳/۱۱
۱۳۱۱. قَدْ كَانَ أَبْغَضَ الْحَدِيثِ إِلَيْهِ ۳۸/۱۰
۱۳۱۲. قَدْ كَانَ فِيمَنْ قَبْلَكُمْ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ رَجُلٌ يَكْلُمُونَ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَكُونُوا أَنْبِيَاءَ فَإِنَّ يَكُ مِنْ أُمَّتِي مِنْهُمْ أَحَدٌ فَعُمِّرْ ۱۶/۱
۱۳۱۳. قَدْ كَانَ مَنْ قَبْلَكُمْ يُؤْخَذُ الرَّجُلُ فَيُحْفَرُ لَهُ فِي الْأَرْضِ فَيُجْعَلُ فِيهَا فَيَجَاءُ بِالْمِنْشَارِ فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ فَيُجْعَلُ يَصْفَيْنِ وَيَمْشَطُ بِأَمْشَاطِ الْحَدِيدِ مَا دُونَ لَحْمِهِ وَعَظْمِهِ فَمَا يَصْلُهُ ذَلِكَ عَنْ دِينِهِ وَاللَّهُ لَيَتِمِّنُ هَذَا الْأَمْرَ حَتَّى يَسِيرَ الرَّائِبُ مِنْ صَنْعَةٍ إِلَى حَضْرَمَوْتَ لَا يَخَافُ إِلَّا اللَّهَ وَالذُّبَّ عَلَى غَنَمِهِ وَلَكِنَّكُمْ تَسْتَعْجِلُونَ ۳۹/۹
۱۳۱۴. قَدْ كُنْتُ أَصْبَحْتُ صَائِمًا ۳۸۷/۱۱

۱۳۱۵. قَدْزُ مَا يُغْذِيهِ وَيُعْشِيهِ ۱۶۷/۲
۱۳۱۶. قَدِيمٌ وَقَدْ الْجِنِّ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ۱۷۳/۴
۱۳۱۷. الْقُرْآنُ حُجَّةٌ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ ۱۳/۱
۱۳۱۸. فَضَيْتَ بِحُكْمِ اللَّهِ أَوْ بِحُكْمِ الْمَلِكِ ۵۰/۱۰
۱۳۱۹. قُلْ اسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ فَقَدْ اسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ قَدْ اللَّهُمَّ تُبْ عَلَيَّ ۵۴۹/۳
۱۳۲۰. قُلْ آمَنْتُ بِاللَّهِ ثُمَّ اسْتَقِمَّ ۹۳/۱۱، ۴۶۸/۸، ۲۰۵/۱، ۱۴۹/۲
۱۳۲۱. قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَشْهَدُ لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۲۳۹/۹
۱۳۲۲. قَلْبُ الشَّيْخِ شَابٌ عَلَى حُبِّ اثْنَتَيْنِ طُولِ الْحَيَةِ وَكَثْرَةِ الْعَمَلِ ۵۲۰/۱
۱۳۲۳. قُمْ يَا عَلِيُّ فَادِّ رِسَالَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ۲۷۱/۵
۱۳۲۴. قُمْ يَا فَلَانُ! قُمْ يَا فَلَانُ! قُمْ يَا فَلَانُ! ۲۸۱/۱۱
۱۳۲۵. قُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تَفْلِحُوا ۲۷۳/۱۳
۱۳۲۶. قُولُوهَا مَا قَبِلْتُ مِنْكُمْ فَلَا رُدَّتْ عَلَيْكُمْ فَعَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ ۱۱۰/۴
۱۳۲۷. قَوْمٌ مَعَهُمْ سَيْلٌ كَلْدَانِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ ۱۲۵/۹
۱۳۲۸. قَوْمُوا إِلَى جَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ ۲۳۲/۵
۱۳۲۹. قَوْمُوا فَانْحَرُوا ثُمَّ احْلِقُوا ۴۰۲/۱۱، ۹۷/۱۱

ک

۱۳۳۰. كَأَنَّمَا عَلَى رُءُوسِهِمُ الطَّيْرُ ۴۴۵/۱۱
۱۳۳۱. كَأَنِّي أَنْظَرُ إِلَى مُوسَى هَاطِطًا مِنَ الثَّنِيَّةِ وَلَهُ جُؤَارٌ إِلَى اللَّهِ بِالتَّلْيَةِ ۳۷۰/۸
۱۳۳۲. كَذَا أَنْ يُسَلِّمَ ۱۶۴/۹
۱۳۳۳. كَذَا ابْنُ أَبِي الصَّلْتِ أَنْ يُسَلِّمَ ۷۰/۵
۱۳۳۴. كَذَا الْجَعْلُ أَنْ يُعَذَّبَ فِي جَحْرِهِ مِنْ خَطِيئَةِ بَنِي آدَمَ ۸۱/۷
۱۳۳۵. كَذَا الضَّبُّ أَنْ يَمُوتَ فِي جَحْرِهِ هَوْلًا مِنْ ظَلَمِ ابْنِ آدَمَ ۸۲/۷
۱۳۳۶. كَذَلَتْ هَذِهِ الْأُمَّةُ أَنْ تَكُونَ أَنْبِيَاءَ كُلِّهَا ۱۲۵/۱
۱۳۳۷. كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ يُحَرِّكُ بِهِ لِسَانَهُ يُرِيدُ أَنْ يَحْفَظَهُ ۷/۸
- فَإَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى هِ لَا تُحَرِّكُ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ هِ

لهجرت

۱۰۱/۴

۱۱۳/۸

۴۴/۱۲

۴۲۸/۷

۸۸/۶

۳۶/۶

۱۰۴/۱۰

۵۱۳/۱۱، ۲۵/۳

۵۱۰/۱۲

۱۶/۱۲

۲۷۵/۱۲

۹۴/۸، ۴۴/۶

۴۷۴/۵

۲۸۹/۱۳

۱۶/۱۲

۱۱۰/۱۳

۲۴۶/۱۲

۸۹/۱۰

۲۰۰/۱

۲۷۱/۳

۱۲۷/۱۲

۳۲/۸

۱۳۳۸. كَانَ أَحَدُنَا إِذَا هَاجَرَ لَمْ يَسْأَلْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ شَيْءٍ.....
۱۳۳۹. كَانَ آخِرَ قَوْلِ إِبْرَاهِيمَ حِينَ أُلْقِيَ فِي النَّارِ حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ.....
۱۳۴۰. كَانَ إِذَا تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ أَعْلَمَهَا ثَلَاثًا حَتَّى تُفْهَمَ عَنْهُ.....
۱۳۴۱. كَانَ ابْنُ عُمَرَ لَا يَأْكُلُ حَتَّى يُؤْتَى بِمِسْكِينٍ يَأْكُلُ مَعَهُ.....
۱۳۴۲. كَانَ اللَّهُ وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ غَيْرُهُ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ.....
۱۳۴۳. كَانَ الْمُشْرِكُونَ يَقُولُونَ: لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ (فَيَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: وَيَلَكُمْ قَدْ قَدْ فَيَقُولُونَ:)
- إِلَّا شَرِيكًا هُوَ لَكَ تَمْلِكُهُ وَمَا مَلَكَ.....
۱۳۴۴. كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِي خِدْرِهَا.....
۱۳۴۵. كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَذْكُرُ اللَّهَ عَلَى كُلِّ أَحْيَانِهِ.....
۱۳۴۶. كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً.....
۱۳۴۷. كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعْجِبُهُ الْفُلُ الْحَسَنُ وَيَكْرَهُ الطَّيْرَةَ.....
۱۳۴۸. كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَغْرِضُ نَفْسَهُ بِالْمَوْقِفِ فَقَدْ أَلَا رَجُلٌ يَحْمِلُنِي إِلَى قَوْمِهِ فَإِنْ قُرَيْشًا مَنَعُونِي
- أَنْ أَبْلِغَ كَلَامَ رَبِّي.....
۱۳۴۹. كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا حَزَبَهُ أَمْرٌ صَلَّى.....
۱۳۵۰. كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْتِي مَسْجِدَ قُبَاءٍ رَاكِبًا وَمَاشِيًا فَيُصَلِّي فِيهِ رَكْعَتَيْنِ.....
۱۳۵۱. كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَعَوَّدُ مِنْ عَيْنِ الْجَلَنِ وَعَيْنِ الْإِنْسِ فَلَمَّا نَزَلَتْ الْمُعَوِّذَتَانِ أَخَذَ بِهِمَا
- وَبَرَّكَ مَا سَبَوَى ذَلِكَ.....
۱۳۵۲. كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَفَاعَلُ وَلَا يَتَطَيَّرُ وَيُعْجِبُهُ الْإِسْمُ الْحَسَنُ.....
۱۳۵۳. كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُجِبُ هَذِهِ السُّورَةَ.....
۱۳۵۴. كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَحْتَنِي عَلَى الصَّدَقَةِ وَيَنْهَانَا عَنِ الْمُثَلَّةِ.....
۱۳۵۵. كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَذْكُرُ اللَّهَ ﷻ عَلَى كُلِّ أَحْيَانِهِ.....
۱۳۵۶. كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعِيدُ الْكَلِمَةَ ثَلَاثًا لِتُعْقَلَ عَنْهُ.....
۱۳۵۷. كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُغَيِّرُ إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ.....
۱۳۵۸. كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْضِي حَاجَتَهُ ثُمَّ يَخْرُجُ فَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَأْكُلُ مَعَنَا اللَّحْمَ.....
۱۳۵۹. كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَلْتَفِتُ فِي صَلَاتِهِ يَمِينًا وَشِمَالًا وَلَا يَلْوِي عَنْقَهُ خَلْفَ ظَهْرِهِ.....

۱۳۶۰. كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَلْحَظُ فِي صَلَاتِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَلْبِسَ عُنُقَهُ ۳۳۷/۸
۱۳۶۱. كَانَ زَكَرِيَّا نَجَارًا ۴۷۴/۷
۱۳۶۲. كَانَ شُعَيْبُ كَثِيرُ الْمَلِكِ ۱۸۷/۱
۱۳۶۳. كَانَ طَالُوتُ اعْلَمُ بَنِي إِسْرَائِيلَ بِالْحَرْبِ ۲۷/۲
۱۳۶۴. كَانَ عَلَى مُوسَى يَوْمَ كَلَّمَهُ رَبُّهُ كِسَاءٌ صُوفٍ وَجُبَّةٌ صُوفٍ وَكُمَةٌ صُوفٍ وَسَرَاوِيلُ صُوفٍ وَكَانَتْ نَعْلَاهُ مِنْ جِلْدِ جِمَارٍ مَيْتٍ ۵۷۲/۷
۱۳۶۵. كَانَ كُلُّ نَبِيٍّ يَبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً وَيُبْعَثُ إِلَى كُلِّ أَحْمَرَ وَأَسْوَدَ ۱۸۴/۱۰
۱۳۶۶. كَانَ نَاسٌ مِنَ الْأَسْرَى يَوْمَ بَدْرٍ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ فِدَاءٌ فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِدَاءَهُمْ أَنْ يَعْلَمُوا أَوْلَادَ الْأَنْصَارِ الْكِتَابَةَ ۳۵۲/۱۱
۱۳۶۷. كَانَ نَاسٌ يَحْجُونَ بِغَيْرِ زَادٍ ۴۶۷/۱
۱۳۶۸. كَانَتِ الْمَرْأَةُ تَطُوفُ بِالْبَيْتِ وَهِيَ عُرْيَانَةٌ فَتَقُولُ مَنْ يُعِيرُنِي تَطَوُّافًا ۴۴۷/۴
۱۳۶۹. كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ فِي الْيَوْمِ تَقْتُلُ ثَلَاثِمِائَةَ نَبِيٍّ ثُمَّ يُقِيمُونَ سَوْقَ بَقْلِهِمْ فِي آخِرِ النَّهَارِ ۱۳۷/۱
۱۳۷۰. كَانَتْ يَدُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَوْسٌ عَرَبِيَّةٌ فَرَأَى رَجُلًا بِيَدِهِ قَوْسٌ فَارِسِيَّةٌ فَقَالَ مَا هَذِهِ أَلْقِيهَا وَعَلَيْكُمْ بِهِنِ وَأَشْبَاهُهَا وَرِمَاحُ الْقَنَا فَإِنَّهُمَا يَزِيدُ اللَّهُ لَكُمْ بِهِمَا فِي الدِّينِ وَيُمْكِّنُ لَكُمْ فِي الْبِلَادِ ۲۲۵/۵
۱۳۷۱. كَانَتْ بِلَکَ النَّارِ نُورًا ۱۷۷/۹
۱۳۷۲. كَانَتْ لِي شَارِفٌ مِنْ نَصِيبِي مِنَ الْمَغْنَمِ يَوْمَ بَدْرٍ وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَعْطَانِي شَارِقًا مِنَ الْخُمْسِ ۱۲۷/۵
۱۳۷۳. كَانَتْ لِي مَنَزَلَةٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَمْ تَكُنْ لِلْحَدِيثِ مِنَ الْخَلَائِقِ فَكُنْتُ آتِيَهُ كُلَّ سَحَرٍ فَأَقُولُ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ فَإِنْ تَنَحَّجَ انْصَرَفْتُ إِلَى أَهْلِي وَإِلَّا فَخَلْتُ عَلَيْهِ ۴۶۴/۸
۱۳۷۴. كَانَتَا شَيْئًا وَاحِدًا مُلتَزِمَتَيْنِ، فَفَتَقْنَاهُمَا فَفَصَلْنَا بَيْنَهُمَا بِالْهَوَاءِ ۱۲۷/۸
۱۳۷۵. كَانُوا فِي أَوَّلِ النَّهَارِ سَحَرَةً وَفِي آخِرِ النَّهَارِ شَهْدَاءَ ۵۵۳/۴
۱۳۷۶. كَانُوا يَخْذِفُونَ أَهْلَ الطَّرِيقِ وَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ ۴۱۷/۹
۱۳۷۷. كَبَّرِي اللَّهُ عَشْرًا وَسَبَّحِي اللَّهَ عَشْرًا وَاحْمَدِيهِ عَشْرًا ثُمَّ سَلِّ مَا شِئْتَ يَقُولُ نَعَمْ نَعَمْ ۴۱۷/۱
۱۳۷۸. الْكِبْرِيَاءُ رِدَائِي وَالْعِظْمَةُ إِزَارِي فَمَنْ نَارَعَنِي وَاحِدًا مِنْهُمَا قَذَفْتُهُ فِي النَّارِ ۳۳۰/۹، ۳۳۷/۷
۱۳۷۹. كُتِبَتْ عَلَيْكَ كَذِبَةٌ ۴۷۸/۹
۱۳۸۰. كَيْفَ يَخْ لِيَطْرَحَهَا ثُمَّ قَدْ أَمَا شَعَرْتَ أَنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ ۳۵۷/۱

۱۳۸۱. کَذِبَ النَّاسُ بَوْنُ ۲۰۹/۵
۱۳۸۲. كَذِبَتْ ۹۷/۶
۱۳۸۳. كَذِبَ إِنَّ اللَّهَ لَا يُؤَاخِذُ عَبْدَهُ فِي أَوَّلِ مَرَّةٍ ۳۵۴/۳
۱۳۸۴. كَذِبَتْ عَلَيْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ أَمْسَكْتَهَا، فَطَلَّقَهَا ثَلَاثًا قَبْلَ أَنْ يَأْمُرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ۴۳۸/۸
۱۳۸۵. كَذَّبَنِي هَؤُلَاءِ ۱۹۰/۵
۱۳۸۶. كَعَكَرَ الزَّيْتُ فَلَمَّا قَرُبَ إِلَيْهِ سَقَطَتْ قَرُورَةٌ وَجْهَهُ فِيهِ ۳۵۹/۲
۱۳۸۷. كَفَّارَةُ الذَّنْبِ التَّائِبَةُ ۵۳۳/۱۰
۱۳۸۸. كَفَّارَةُ الْمَجَالِسِ أَنْ يَقُولَ الْعَبْدُ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَيَحْمَدُكَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ ۴۳۸/۱۱
۱۳۸۹. كُفُّوا عَنِ الْقَوْمِ إِلَّا أَرْبَعَةً ۳۵۱/۱۱
۱۳۹۰. كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ ۲۴۸/۳
۱۳۹۱. كَفَى بِالنُّفْيِ فِتْنَةً ۴۱۰/۸
۱۳۹۲. كُلُّ أَمْرٍ بِي بَدَلٍ لَمْ يَبْدَأْ فِيهِ بِالْحَمْدِ أَقْطَعُ ۱۳۷/۶
۱۳۹۳. كُلُّ إِنْسَانٍ تَلَبَّهَ أُمُّهُ عَلَى الْفِطْرَةِ ۴۲۸/۷
۱۳۹۴. كُلُّ ابْنِ آدَمَ يَأْكُلُهُ التُّرَابُ إِلَّا عَجَبَ الذَّنْبِ مِنْهُ خُلِقَ وَفِيهِ يُرْكَبُ ۲۹۷/۴
۱۳۹۵. كُلُّ الْكَذِبِ يُكْتَبُ عَلَى ابْنِ آدَمَ إِلَّا ثَلَاثَ خِصَالٍ رَجُلٌ كَذَبَ عَلَى امْرَأَتِهِ لِيَرْضِيَهَا أَوْ رَجُلٌ كَذَبَ فِي خَلِيعَةٍ حَرْبٍ أَوْ رَجُلٌ كَذَبَ بَيْنَ امْرَأَتَيْنِ مُسْلِمَتَيْنِ لِيُصْلِحَ بَيْنَهُمَا ۵۰۳/۵
۱۳۹۶. كُلُّ النَّاسِ يَغْدُو قَبَائِعَ نَفْسِهِ فَمُعِيقُهَا أَوْ مُوَبِّقُهَا ۳۳۴/۱۳، ۵۵۴/۱۲
۱۳۹۷. كُلُّ بَنِي آدَمَ خَطْلُهُ وَخَيْرُ الْخَطَائِنِ التَّوَابُونَ ۴۸۳/۸، ۳۴۹/۶
۱۳۹۸. كُلُّ سُلَامَى مِنَ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ كُلُّ يَوْمٍ تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ ۴۹۲/۶
۱۳۹۹. كُلُّ شَيْءٍ يَقْدَرُ حَتَّى الْعَجْزُ وَالْكَسُ ۵۷/۱۲
۱۴۰۰. كُلُّ شَيْءٍ بِقَضَاءٍ وَقَدَرٍ حَتَّى وَضَعْتَ يَدَكَ عَلَى خَلْقِكَ ۵۷/۱۲
۱۴۰۱. كُلُّ قَرْضٍ جَرُّ مَنَفَعَةٍ فَهُوَ وَجْهٌ مِنْ وَجْهِهِ الرَّبِّ ۱۹۷/۲
۱۴۰۲. كُلُّ مَا ثَبِتَ وَالْبَسَ مَا ثَبِتَ مَا أَخْطَأْتُكَ اثْنَانِ سَرَفٌ أَوْ مَخِيلَةٌ ۴۵۰/۴
۱۴۰۳. كُلُّ مَا يَلْهُو بِهِ الرَّجُلُ الْمُسْلِمُ بَاطِلٌ إِلَّا رَمِيَهُ بِقَوْسٍ وَتَلْجِيهِ قَرَسَهُ وَمَلَاغَبَتُهُ أَهْلُهُ فَهَاتَيْنِ مِنَ الْحَقِّ ۵۲۰/۹

۱۴۰۴. کُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ ۲۸۳/۵
۱۴۰۵. کُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ وَإِنْ مِنْ الْمَعْرُوفِ أَنْ تُلْقَى أَخَاكَ يَوْجِبُ طَلْقُ وَإِنْ تُفْرِغَ مِنْ ذَلِكَ فِي إِنْهَاءِ أَخِيكَ ۴۸۷/۹
۱۴۰۶. کُلُّ يَوْمٍ يُحِبُّ دَاعِيًا وَيَكْشِفُ كَرِبًا وَيُجِيبُ مُضْطَرًّا وَيَغْفِرُ ذَنْبًا ۷۴/۱۲
۱۴۰۷. کُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ۱۹۳/۳
۱۴۰۸. کُلُّكُمْ مَسْئُولٌ ۴۲۹/۲
۱۴۰۹. كَلِمَتَانِ حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ ۱۳۳/۱۲، ۴۶۴/۹
۱۴۱۰. كُلُوا الزَّيْتَ وَادَّهِنُوا بِهِ فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ ۳۳۸/۸
۱۴۱۱. كُلُوا جَمِيعًا وَلَا تَفْرُقُوا فَإِنَّ الْبَرَكَهَ مَعَ الْجَمَاعَةِ ۵۴۷/۸
۱۴۱۲. كُلُوا وَاشْرَبُوا وَتَصَدَّقُوا وَابْسُوا مَا لَمْ يُخَالِطْهُ إِسْرَافٌ أَوْ مَخِيلَةٌ ۴۵۰/۴
۱۴۱۳. كَمْ مِنْ أَشْعَثَ أَغْبَرَ فِي طِمْرَيْنِ لَا يُؤْبَهُ لَهُ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لَأَبْرَهُ مِنْهُمْ الْبَرَاءُ بْنُ مَالِكٍ.. ۴۶۰/۱۱
۱۴۱۴. كَمَا يَرْزُقُهُمْ فِي حَالَةٍ وَاجِلَةٍ فِي الدُّنْيَا ۳۳۹/۴
۱۴۱۵. كَمَا يَرْزُقُهُمْ فِي وَقْتٍ وَاحِدٍ ۵۱۲/۶
۱۴۱۶. كَمَلْ مِنَ الرَّجُلِ كَثِيرٌ وَلَمْ يَكْمُلْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا أَسِيَّةُ امْرَأَةِ فِرْعَوْنَ وَمَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وَفَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ ۲۷۷/۹
۱۴۱۷. كَمَلْ مِنَ الرَّجُلِ كَثِيرٌ وَلَمْ يَكْمُلْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ وَأَسِيَّةُ امْرَأَةِ فِرْعَوْنَ وَفَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ ۳۵۷/۱۲
۱۴۱۸. كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ غَائِرٌ سَبِيلٍ ۱۲۵/۹
۱۴۱۹. كُنَّا نُسَمِّنُ الْأَضْحِيَّةَ بِالْمَدِينَةِ وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يُسَمِّنُونَ ۲۶۳/۸
۱۴۲۰. كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَسَمِعْتُهُ اسْتَغْفَرَ مِائَةَ مَرَّةٍ ۳۷/۱۱
۱۴۲۱. كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ فزُورُوهَا ۲۰۵/۱
۱۴۲۲. كَهَيْئَةِ الدَّرِّ ۶/۵
۱۴۲۳. الْكَبِيرُ مَنْ دَانَ نَفْسُهُ وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ وَالْعَاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ ۲۲۸/۱۲، ۲۸۵/۱۱، ۶۱/۵، ۱۳۹/۳

۱۴۲۴. کَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا نَزَلَ ابْنُ مَرْثَمَ فَيْكُمْ وَإِمَامُكُمْ مِنْكُمْ ۱۶۱۰
۱۴۲۵. کَيْفَ نَصْنَعُ بِإِيمَانِنَا ۱۶۱۰
۱۴۲۶. کَيْفَ يُفْلِحُ قَوْمٌ شَجُّوا نَبِيَّهُمْ وَكَسَرُوا رَبَاعِيَّتَهُ وَهُوَ يَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ ۱۶۱۲

ل

۱۴۲۷. لَأَحْدَهُمْ أَهْلَى بِمَنْزِلِهِ فِي الْجَنَّةِ مِنْهُ بِمَنْزِلِهِ كَانَ فِي الدُّنْيَا ۵۵۹/۱۰
۱۴۲۸. لَأُخْرِجَنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى مِنْ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ حَتَّى لَا أَدْعَ إِلَّا مُسْلِمًا ۲۰۶/۱۲
۱۴۲۹. لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ مَا لَمْ أَنُكُ عَنْكَ ۴۸۷/۵
۱۴۳۰. لِأَنْ فِي قَلْبِي الْيَوْمَ مَا لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ ۳۰۴/۵
۱۴۳۱. لِأَنْ يُهْلَى بِكَ رَجُلٌ وَاحِدٌ خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ ۲۳۰/۳
۱۴۳۲. لِأَنَّهَا كَانَتْ تَعْمَلُ بِيَدَيْهَا وَتَصَلِّقُ ۴۸۷/۴
۱۴۳۳. لَا ۱۷۸/۳
۱۴۳۴. لَا أَذْنُ لَكَ وَلَا كَرَامَةٌ وَلَا نِعْمَةٌ عَيْنٍ كَذَبْتَ أَيُّ عَدُوِّ اللَّهِ لَقَدْ رَزَقَكَ اللَّهُ طَيِّبًا حَلَالًا فَلَا تَخْتَرُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْكَ مِنْ رِزْقِهِ ۵۱۹/۹
۱۴۳۵. لَا أَشْكُ وَلَا أَسْكُ ۵۷/۱
۱۴۳۶. لَا أَغْرِبُ بَعْدَهُ مُسْلِمًا ۴۱۰/۸
۱۴۳۷. لَا أَكُلُ مَتَكِنًا ۲۲۳/۱
۱۴۳۸. لَا أَكَلُمُكَ أَبَدًا ۱۴۸/۳
۱۴۳۹. لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ فَإِنَّهُ لَمْ يَدْعُ بِهَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا اسْتَجَابَ اللَّهُ لَهُ ۴۱۸/۱
۱۴۴۰. لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْعَظِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الْأَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ۵۷۹/۱
۱۴۴۱. لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ أَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَغَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بَيْرٍ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ إِثْمٍ لَا تَدْعُ لِي ذَنْبًا إِلَّا غَفَرْتَهُ وَلَا هَمًّا إِلَّا فَرَجْتَهُ وَلَا حَاجَةً هِيَ لَكَ رِضًا إِلَّا قَضَيْتَهَا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ ۱۱۷/۱
۱۴۴۲. لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ أَعَزُّ جُنَّةً وَتَصَرَّ عُبْدَهُ وَغَلَبَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ فَلَا شَيْءَ بَعْدَهُ ۲۷۱/۱

- ۱۱۱۲ لا اِلهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهٗ الْعِلْمُ الْعَظِيْمُ لَا اِلهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهٗ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ كَالَّذِيْنَ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْمِزُوْا اِلَّا عَشِيَّةً اَوْ ضُحًىهَا كَالَّذِيْنَ يَوْمَ يَرُوْنَ مَا يُوْعَدُوْنَ لَمْ يَلْمِزُوْا اِلَّا سَاعَةً مِّنْ اَمَلٍ بِمَا لَمْ يَهْلِكْ اِلَّا الْقَوْمُ الْفٰسِقُوْنَ
- ۱۱۱۳ اللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَغَرَائِمَ مَقْطِعَاتِكَ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ اِلْمٍ وَالْمَقِيْعَةَ مِنْ كُلِّ بَرٍّ وَالْفَوْزَ بِالْجَنَّةِ وَالنَّجَاةَ مِنَ النَّارِ اللّٰهُمَّ لَا تَدْخُلْنِيْ ذُلًّا اِلَّا غَلُوْرَةً وَلَا مَعَا اِلَّا فُرْجَةً وَلَا حَاجَةً مَّيْ لَكَ رِضًا اِلَّا قَضِيَّتْهَا بِاَرْحَمِ الرَّاحِمِيْنَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ ۱۲۱/۸۱
- ۱۱۱۴ لَا اِلهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهٗ الْمَلِكُ وَلَهٗ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰی كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ وَصَبِيْحَانِ
- ۱۱۱۵ اللّٰهُ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا اِلهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ ۱۷۸/۴
- ۱۱۱۶ لَا اَنْتَ مُؤْمِنٌ وَهُوَ كٰفِرٌ وَهُوَ اَوَّلُ مَنْ جَمَعَ الْغَرْبَ عَلٰی الْاَصْنَامِ ۱۰۷/۲
- ۱۱۱۷ لَا اِنَّهُ لَمْ يَقُلْ يَوْمًا قَطُّ اللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ يَوْمَ الدِّيْنِ ۱۷۲/۶
- ۱۱۱۸ لَا اِيْمَانٌ لِّمَنْ لَا اَمَانَةً لَهٗ وَلَا دِيْنٌ لِّمَنْ لَا عَهْدَ لَهٗ ۱۲۷/۱۲، ۴۴۷/۳
- ۱۱۱۹ لَا اِخْتِلَافَ بَيْنَهُمْ وَلَا تَبَاغُضَ قُلُوْبُهُمْ قَلْبٌ وَاحِدٌ ۱۶۹/۲
- ۱۱۲۰ لَا يَشِيْءُ مِنْ بَعْدِكَ رَبَّنَا نَكْذِبُ فَلَكَ الْحَمْدُ ۱۷۸/۲
- ۱۱۲۱ لَا بَلْ تَشْفِقُ عَنْهَا نَعْرُ الْجَنَّةِ ۱۶۷/۷
- ۱۱۲۲ لَا تَأْخُذْ مِنْهُ اِلَّا سَبْعَةَ دَرَاهِمٍ ۱۹۷/۲
- ۱۱۲۳ لَا تَأْكُلْ فَاِنَّمَا سَمِعْتَ عَلٰی كَلْبِكَ وَلَمْ تُسَمِّ عَلٰی غَيْرِهِ ۱۶۹/۳
- ۱۱۲۴ لَا تَجْلِسُوْا عَلٰی الْقُبُوْرِ وَلَا تُصَلُّوْا اِلَيْهَا ۱۶۰/۸
- ۱۱۲۵ لَا تَحِلُّ لِلْاَوَّلِ حَتّٰی يُجَامِعَهَا الْاَخْرُ ۱۰۸/۲
- ۱۱۲۶ لَا تُخَيِّرُوْا بَيْنَ الْاَنْبِيَاءِ ۸۶/۲
- ۱۱۲۷ لَا تَدْخُلُوْا مَسَاجِدَ الدِّيْنِ فَلْتَمُوْا اَنْفُسَهُمْ اِنْ يُّصِيْبُكُمْ مَا اَصَابَهُمْ اِلَّا اَنْ تَكُوْنُوْا بِاَكْبَرِ ثُمَّ قَتَعَ رَاسَهُ وَاسْرَعَ السَّيْرَ حَتّٰی اَجَازَ الْوَادِيَّ ۵۶۶/۶
- ۱۱۲۸ لَا تَدْعُوْا رَحْمَتِيْ الْفَجْرِ وَاِنْ طَرَدْتُكُمْ الْخَيْلُ ۵۶۴/۱۱
- ۱۱۲۹ لَا تَدْعُوْا عَلٰی اَنْفُسِكُمْ وَلَا تَدْعُوْا عَلٰی اَوْلَادِكُمْ وَلَا تَدْعُوْا عَلٰی اَمْوَالِكُمْ لَا تَوَافِقُوْا مِنْ اللّٰهِ سَاعَةً يُّنْذَرُ فِيْهَا عِقَابٌ فَيَسْتَجِيْبُ لَكُمْ ۵۴۲/۵

۱۴۵۹. لَا تَدْعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ وَلَا تَدْعُوا عَلَى أَوْلَادِكُمْ وَلَا تَدْعُوا عَلَى خَنَعِكُمْ وَلَا تَدْعُوا عَلَى أَمْوَالِكُمْ لَا تَوَافِقُوا مِنْ اللَّهِ سَاعَةً نِيلَ فِيهَا عَطَاءٌ فَيَسْتَجِيبَ لَكُمْ ۱۴۵۷
۱۴۶۰. لَا تَرَايَا نَارًا مَعَا ۲۰/۱، ۲۳۷۳
۱۴۶۱. لَا تَزَالُ أُمِّي بِخَيْرٍ مَا عَجَلُوا الْإِفْطَارَ وَأَخْرَوْا السُّحُورَ ۱۲۷۱
۱۴۶۲. لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مَرْغَةُ لَحْمٍ ۱۶۷۲
۱۴۶۳. لَا تَزَالُ جَهَنَّمُ تَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ حَتَّى يَضَعَ فِيهَا رَبُّ الْعِزَّةِ قَلْعَهُ فَنَقُولُ قَطُّ وَقَطُّ وَعِزَّتِكَ وَبِزَوَى بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ ۵۰۰/۱۱
۱۴۶۴. لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمِّي ظَاهِرِينَ حَتَّى يَأْتِيَهُمْ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ ظَاهِرُونَ ۸۴/۵
۱۴۶۵. لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمِّي عَلَى الْحَقِّ ظَاهِرِينَ عَلَى مَنْ نَاوَاهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَيَنْزِلَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ عليه السلام ۳۵۵/۱۱
۱۴۶۶. لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمِّي مَنْصُورِينَ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ ۴۳۹/۲
۱۴۶۷. لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمِّي يُقَاتِلُونَ عَلَى الْحَقِّ ظَاهِرِينَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ۳۷۱/۲
۱۴۶۸. لَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ اللَّهُ أَعْلَمُ بِأَهْلِ الْبِرِّ مِنْكُمْ فَقُلْ: مَا نُسَمِّيهِمْ؟ قُلْ: سَمُوهَا زَيْبٌ ۱۴/۱۲ - ۱۵
۱۴۶۹. لَا تَسْأَلِ الْإِمَارَةَ ۳۰/۱
۱۴۷۰. لَا تَسْأَلِ الْإِمَارَةَ فَإِنَّ أُعْطِيَتْهَا عَنْ مَسْأَلَةٍ وَكَلَتْ إِلَيْهَا وَإِنْ أُعْطِيَتْهَا مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ أَعِنَتْ عَلَيْهَا ۷۲
۱۴۷۱. لَا تُسَافِرُوا بِالْقُرْآنِ فَإِنِّي لَا أَمْنُ أَنْ يَنَالَهُ الْعَدُوُّ ۱۲۷/۱۲
۱۴۷۲. لَا تُسَبِّحِي عَلَيْهِ دَعِيهِ بِذَنبِهِ ۳۸۸/۳
۱۴۷۳. لَا تُسَبِّحُوا أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِي فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَوْ أَتَّفَقَ بِمِثْلِ أَحَدٍ دَهَبًا مَا أَذْرَكَ مَدُّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ ۲۵۴/۵
۱۴۷۴. لَا تُسَبِّحُوا أَصْحَابِي فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَتَّفَقَ أَحَدُكُمْ بِمِثْلِ أَحَدٍ دَهَبًا مَا بَلَغَ مَدُّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ ۴۵۹/۵
۱۴۷۵. لَا تُسَبِّحُوا الْأَمْوَاتَ فَإِنَّهُمْ قَدْ أَفْضَوْا إِلَى مَا قَلَعُوا ۴۶۰/۵
۱۴۷۶. لَا تُسَبِّحُوا الدُّعْرَ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الدُّعْرُ ۲۸۷/۱۱
۱۴۷۷. لَا تُسَبِّحُوا تَبَعًا فَإِنَّهُ قَدْ كَانَ أَسْلَمَ ۲۱۲/۱۱
۱۴۷۸. لَا تُسْتَنْجُوا بِالرُّوثِ وَلَا بِالْعِظَامِ فَإِنَّهُ زَادَ إِخْوَانَكُمْ مِنَ الْحَيِّ ۲۳۷/۷، ۲۶۷/۷، ۳۵۰/۴
۱۴۷۹. لَا تُشَدُّوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ فَيُشَدَّ عَلَيْكُمْ فَإِنَّ قَوْمًا شَدُّوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ فَشَدَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ۱۴۰/۸

۱۴۸۰. لَا تُشَدُّوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ فَيُشَدَّ عَلَيْكُمْ فَبِنْ قَوْمًا شَدُّوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ فَشَدَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
فَبَلَكَ بَقَايَاهُمْ فِي الصَّوَامِعِ وَالْدِيَارِ ۱۶۷/۱۲
۱۴۸۱. لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ شَيْئًا وَإِنْ قُطِعَتْ وَحُرِّقَتْ ۹۶/۱۳
۱۴۸۲. لَا تُصَدِّقُوا أَهْلَ الْكِتَابِ وَلَا تُكَذِّبُوا مَسْمُومٌ وَقُولُوا ۞ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا ۞ الْآيَةُ ۞ ۷۰/۸، ۱۸۰/۸، ۴۳۳/۹
۱۴۸۳. لَا تُصِيبُ عَبْدًا نَكْبَةٌ فَمَا فَوْقَهَا أَوْ دُونَهَا إِلَّا يَذْنِبُ وَمَا يَغْفِرُ اللَّهُ عَنْهُ أَكْثَرُ. وَقَرَأَ ۞ وَمَا
أَصَابَكُمْ ۞ الْآيَةُ ۱۵۶/۱۱
۱۴۸۴. لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطَرْتُ النَّصَارَى عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ فَقُولُوا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ ۴۲۲/۳
۱۴۸۵. لَا تَفْتَحِرُوا يَا بَنِيكُمْ الَّذِينَ مَاتُوا فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَمَا يُدْهَلُهُ الْجَعْلُ
بِمَنْخَرِيهِ خَيْرٌ مِنْ آبَائِكُمُ الَّذِينَ مَاتُوا فِي الْجَاهِلِيَّةِ ۴۷۴/۱۱
۱۴۸۶. لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ بِغَيْرِ طَهُورٍ وَلَا صَدَقَةٌ مِنْ غُلُولٍ ۱۴۵/۲
۱۴۸۷. لَا تُقْتَلُ نَفْسٌ ظُلْمًا إِلَّا كَانَ عَلَى ابْنِ آدَمَ الْأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دَمِهَا لِأَنَّهُ أَوَّلُ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ ۵۳۲/۳
۱۴۸۸. لَا تَقْرَأُ الْحَائِضُ وَلَا الْجَنْبُ شَيْئًا مِنَ الْقُرْآنِ ۱۲۷/۱۲
۱۴۸۹. لَا تَقُلْ مُؤْمِنٌ وَقُلْ مُسْلِمٌ ۴۷۹/۱۱
۱۴۹۰. لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا فَلَمَّا رَأَاهَا النَّاسُ آمَنَ مَنْ عَلَيْهَا فَذَاكَ حِينَ
لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ ۳۹۷/۴
۱۴۹۱. لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى لَا يُحْجَ الْبَيْتُ ۹۲/۴
۱۴۹۲. لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى لَا يُقْلَ فِي الْأَرْضِ اللَّهُ اللَّهُ ۵۴۱/۳
۱۴۹۳. لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ بِقَبْرِ الرَّجُلِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي مَكَانَهُ ۱۸۱/۱
۱۴۹۴. لَا تَقُومُ السَّاعَةُ عَلَى أَحَدٍ يَقُولُ اللَّهُ اللَّهُ ۲۰۹/۸
۱۴۹۵. لَا تَكْتُبُوا عَنِّي وَمَنْ كَتَبَ عَنِّي غَيْرَ الْقُرْآنِ فَلْيَمْحُهُ ۱۰۳/۴
۱۴۹۶. لَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ وَلَا الدِّيْبَاجَ وَلَا تَشْرَبُوا فِي آيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَلَا تَأْكُلُوا فِي صِحَافِهَا
فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَهِيَ لَكُمْ فِي الْآخِرَةِ ۲۳۰/۱۱
۱۴۹۷. لَا تَمَسُّ النَّارُ مُسْلِمًا رَأَى أَوْ رَأَى مَنْ رَأَى ۲۵۴/۵
۱۴۹۸. لَا تَنْحَن ۲۵۸/۱۲
۱۴۹۹. لَا تَنْتَبِرُوا فَإِنَّ النَّارَ لَا يُغْنِي مِنَ الْقَلَرِ شَيْئًا وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ ۱۵۰/۲

۱۵۰۰. لَا تَسْرِعُ الرَّحْمَةُ إِلَّا مِنْ شَقِيٍّ ————— ۳۹۹۵
۱۵۰۱. لَا تَنْقَطِعُ الْهَجْرَةُ حَتَّى تَنْقَطِعَ التَّوْبَةُ وَلَا تَنْقَطِعَ التَّوْبَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا ————— ۳۹۹۵
۱۵۰۲. لَا تَنْقَطِعُ الْهَجْرَةُ مَا قُبِلَ الْكُفْلُ ————— ۳۹۹۳
۱۵۰۳. لَا تُنْكَحُ الْيَتِيمَ حَتَّى تُسْتَفْرَ، وَلَا تُنْكَحُ الْبِكْرَ حَتَّى تُسْتَلَّكَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَكَيْفَ إِذْنُهَا؟ قَالَ: أَنْ تُسَكَّتَ ————— ۳۹۹۸
۱۵۰۴. لَا تُنْكَحُ الثَّيْبَ حَتَّى تُسْتَفْرَ وَلَا تُنْكَحُ الْبِكْرَ حَتَّى تُسْتَلَّكَ وَإِذْنُهَا الصَّمُوتُ ————— ۳۹۹۳
۱۵۰۵. لَا تَيْسَأُ مِنَ الرِّزْقِ مَا تَهْزُرُ رَغْوَاكُمْ فَبِذِّ الْإِنْسَانِ قَلِيلَةٌ أُمُّ أَحْمَرَ لَيْسَ عَلَيْهِ قِسْرٌ ثُمَّ يَرْزُقُهُ اللَّهُ يَحْيَى ————— ۳۹۹۱
۱۵۰۶. لَا جَزَمَ وَاللَّهِ لَا أَجَلَكَ لِجَبْرِ بَعْدَهُ أَبَدًا ————— ۳۹۵۸
۱۵۰۷. لَا ذَاكَ الْجَمَلُ إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُجِبُّ الْجَمَلَ وَلَكِنَّ الْكِبْرَ مِنْ سَفَاةِ الْحَقِّ وَازْدَوَى النَّاسَ ————— ۱۵۱۷
۱۵۰۸. لَا شُغْلَ فِي الْإِسْلَامِ ————— ۱۹۹۷
۱۵۰۹. لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يُطِيعِ الصَّلَاةَ ————— ۳۷۹۹
۱۵۱۰. لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ ————— ۱۷۱
۱۵۱۱. لَا طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ ————— ۳۱۷۲
۱۵۱۲. لَا طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ ————— ۱۵۱۳
۱۵۱۳. لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ ————— ۳۷۲۳
۱۵۱۴. لَا طَبِيرَةَ وَخَيْرُهَا الْفُلُ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَا الْفُلُ؟ قَالَ الْكَلِمَةُ الصَّالِحَةُ يَسْمَعُهَا أَحَدُكُمْ ————— ۱۷۱۲
۱۵۱۵. لَا غَدْوَى وَلَا طَبِيرَةَ ————— ۱۵۱۲
۱۵۱۶. لَا قَطْعَ فِيمَا دُونَ عَشْرَةِ فَرَاهِمَ ————— ۳۵۹۳
۱۵۱۷. لَا كَثِيرَةَ مَعَ الْإِسْتِغْفَارِ وَلَا صَفِيرَةَ مَعَ إِصْرَارٍ ————— ۱۷۲۳
۱۵۱۸. لَا مَا جَاءَنَا مِنْ نَبِيٍّ ————— ۳۷۱۰
۱۵۱۹. لَا تُلْزَمُ فِي مَعْصِيَةٍ وَكَفَلَرُوتُهُ كَفَلَرُوتُهُ بِمَعِينٍ ————— ۱۵۱۲
۱۵۲۰. لَا تُورَثُ ————— ۱۵۲
۱۵۲۱. لَا تُورَثُ مَا تَرَكْنَا صَدَقَةً ————— ۳۷۷۷
۱۵۲۲. لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ وَإِذَا اسْتَفْرَغْتُمْ فَأَنْفِرُوا ————— ۳۷۲۳

۱۵۲۳. لا هجرة ولكن جهاد ونية وإذا استنفرتم فانفروا ۲۵۴/۵
۱۵۲۴. لا ولكني كنت اشرب غسلا عند زئب بنت جحش فلن اعود له وقد حلفت لا تخبري بذلك احدا ۲۴۴/۱۲
۱۵۲۵. لا يؤذي عني الا انا او رجل مني ۲۶۹/۵
۱۵۲۶. لا يؤمن احدكم حتى اكون اخب اليه من والديه وولديه والناس اجمعين ۱۶۱۰، ۳۴۳/۱
۱۵۲۷. لا يؤمن احدكم حتى يحب لئخيه ما يحب لنفسه ۳۴۳/۱، ۴۵۷/۳، ۴۴۶/۸، ۶۷/۱۳، ۳۴۵/۱۳
۱۵۲۸. لا يؤمن عبد حتى يؤمن بالقدر خيره وشره وحتى يعلم ان ما اصابه لم يكن ليخطئه وان ما اخطاه لم يكن ليصيبه ۳۶۸/۱۲
۱۵۲۹. لا يبقى الولد في رجم امه اكثر من ستين ولو بفلكة معزل ۳۶۵/۱۱
۱۵۳۰. لا يبلغ العبد ان يكون من المتقين حتى يدع ما لا بأس به حذرا لما به البأس ۶۳/۴
۱۵۳۱. لا يبلغني احد عن احد من اصحابي شيئا فاني احب ان اخرج اليهم وانا سليم الصدر ۹۹/۴
۱۵۳۲. لا يتم بعد احتلام ۴۹۳
۱۵۳۳. لا يتمي احدكم الموت فانه عند انقطاع عمله ولا يرد فيستعب ۸۶/۱۱
۱۵۳۴. لا يجلد احد فوق عشر جلدات الا في حد من حدود الله ۴۲۱/۸
۱۵۳۵. لا يحل اكل لحوم الخيل والبغل والحمير ۱۷۷
۱۵۳۶. لا يحل دم امرئ مسلم الا يلحنى ثلاث زنا بعد احصان او ارتداد بعد اسلام او قتل نفس بغير حق فقتل به ۱۰۳/۲ - ۱۰۳
۱۵۳۷. لا يحل دم امرئ مسلم يشهد ان لا اله الا الله واني رسول الله الا يلحنى ثلاث النفس بالنفس والثيب الزاني والمفارق لدينه التارك للجماعة ۲۲۴/۷
۱۵۳۸. لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر ان تجد على ميت فوق ثلاث ليل الا على زوج اربعة اشهر وعشرا ۲۸/۲
۱۵۳۹. لا يحل لرجل ان يهجر اخاه فوق ثلاث ليل يلتقيان فيعرض هذا ويعرض هذا وخيرهما الذي يبدأ بالسلام ۱۴/۳
۱۵۴۰. لا يحل للرجل ان يفرق بين اثنين الا يلا بينهما ۱۹۲/۱۲
۱۵۴۱. لا يخافون البعث ۵۳۷/۵

۱۵۴۲. لَا يَخْلُونَ أَحَدُكُمْ بِمَرَأَةٍ فِيهَا الشَّيْطَانُ ثَالِثُهُمَا ۱۱/۱
۱۵۴۳. لَا يَخْلُونَ رَجُلٌ بِمَرَأَةٍ ۱۱/۲
۱۵۴۴. لَا يَدْخُلُ أَحَدُ الْجَنَّةِ إِلَّا أَرَى مَقْعَهُ مِنَ النَّارِ لَوْ أَسَاءَ لِيَزْدَادَ شُكْرًا وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ إِلَّا أَرَى مَقْعَهُ مِنَ الْجَنَّةِ لَوْ أَحْسَنَ لِيَكُونَ عَلَيْهِ حَسْرَةٌ ۵۰/۷
۱۵۴۵. لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ ۴۷/۳
۱۵۴۶. لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتْلٌ ۳۸۹/۱۲
۱۵۴۷. لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مُلْعِنٌ خَمْرٍ وَلَا عَقٌّ وَلَا مَنَاءٌ ۱۳/۲
۱۵۴۸. لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَلُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ كِبَرٍ وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَلُ خَرْدَلَةٍ مِنْ إِيْمَانٍ ۳۳/۷
۱۵۴۹. لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقَهُ ۳۳۴/۱۳
۱۵۵۰. لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ وَلَدٌ زَنِيٍّ وَلَا مَنَاءٌ وَلَا عَقٌّ وَلَا مُلْعِنٌ خَمْرٍ ۴۹۹/۷
۱۵۵۱. لَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ مِمَّنْ بَايَعَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ ۴۲۰/۱۱
۱۵۵۲. لَا يَدْخُلُ النَّارَ إِلَّا شَقِيٌّ. قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَنْ الشَّقِيُّ؟ قُلَ: مَنْ لَمْ يَعْمَلْ لِلَّهِ بِطَاعَةً وَلَمْ يَتْرِكْ لَهُ مَعْصِيَةً ۱۶۱/۱۳ - ۱۶۲
۱۵۵۳. لَا يَدْخُلُ النَّارَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنْ أَصْحَابِ الشَّجَرَةِ أَحَدٌ الَّذِينَ بَايَعُوا تَحْتَهَا. قَالَتْ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَاتَّهَرَهَا. فَقَالَتْ حَفْصَةُ: ۞ وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا ۞ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: قَدْ قَالَ اللَّهُ ﷻ ۞ ثُمَّ تُنَجَّى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَتَنَزَّلُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًا ۞ ۵۳۴/۷
۱۵۵۴. لَا يَدْعُونَ أَحَدَكُمْ بِالْمَوْتِ لِضُرِّ نَزَلَ بِهِ وَلَكِنْ لِيَقُلَ: اللَّهُمَّ احْنِي مَا كَانَتْ الْحَيَّةُ خَيْرًا لِي وَتَوَفِّي إِذَا كَانَتْ الْوَفَةُ خَيْرًا لِي ۱۸۲/۱
۱۵۵۵. لَا يَذْكُرُ اللَّهُ إِلَّا ذُكِّرَتْ مَعَهُ ۱۷۹/۱۳
۱۵۵۶. لَا يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ وَلَا الْكَافِرُ الْمُسْلِمَ ۲۵۳/۵
۱۵۵۷. لَا يَزَالُ الْمُؤْمِنُ مُعْنِقًا صَالِحًا مَا لَمْ يُصِْبْ قَمًا حَرَامًا فَلَا أَصَابَ قَمًا حَرَامًا بَلَحَ ۱۷۲/۲
۱۵۵۸. لَا يَزَالُ يُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ مَا لَمْ يَدْعُ بِإِسْمِ أَوْ قَطِيعَةٍ رَجِمَ ۴۱۰/۱
۱۵۵۹. لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ ۳۳۷/۱۳ - ۱۳۸/۱
۱۵۶۰. لَا يَشْقَى بِهِمْ جَلِيسُهُمْ ۲۷۲/۹

پہرست

۱۵۶۱. لَا يُصَلِّينَ أَحَدُ الْعَصْرِ إِلَّا فِي بَيْتِ قُرَيْظَةَ ۱۷۱۰
۱۵۶۲. لَا يَغْتَمِكُ مِنْ مَصَاحِبِ الْعَسْكَرِ إِلَّا أَنْ تُشْكِرَهُ وَإِلَّا تُجِدَ رِيحُهُ ۱۵۶۵
۱۵۶۳. لَا يَعْلَمُ أُولَئِكَ الْآيَةَ أَحَدٌ إِلَّا اللَّهُ ۱۶۶۴
۱۵۶۴. لَا يُفْلَقُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْهُ ۱۶۶۵
۱۵۶۵. لَا يَفْرُقُ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِلَّا كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا آخَرَ ۱۰۱۴
۱۵۶۶. لَا يَقْبَلُ اللَّهُ صَلَاةَ حَالِظٍ إِلَّا بِخَيْرٍ ۴۵۶۴
۱۵۶۷. لَا يَقْبَلُهُ أَحَدٌ ۱۳۸۱
۱۵۶۸. لَا يَقِيمُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ فَجَاسِهِ فَيَجْلِسَ فِيهِ وَلَكِنْ لَفْسُخُوا وَلَوْ سَعَوْا ۱۹۶۱۲
۱۵۶۹. لَا يَكُونُ الْعَبْدُ ثَقِيًّا حَتَّى يُحَاسِبَ نَفْسَهُ كَمَا يُحَاسِبُ شَرِيكَهُ مِنْ أَنْ يَنْقُصَهُ وَمَنْبَسَهُ ۶۷۵
۱۵۷۰. لَا يَلِجُ النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ تَعَالَى حَتَّى يَعُودَ اللَّبَنُ فِي الصُّرْعِ وَلَا يَجْتَمِعُ خُبَارٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَنُحَانَ نَارِ جَهَنَّمَ ۳۳۷۷
۱۵۷۱. لَا يَلِجُ النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ حَتَّى يَعُودَ اللَّبَنُ فِي الصُّرْعِ وَلَا يَجْتَمِعُ خُبَارٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَنُحَانَ جَهَنَّمَ ۲۸۱۲
۱۵۷۲. لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرِ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ ۹۹۵
۱۵۷۳. لَا يَمُوتُ لِمُسْلِمٍ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ فَيَلِجُ النَّارَ إِلَّا ثَلَاثَةُ الْقَسَمِ ۵۳۸۷
۱۵۷۴. لَا يَنْدُ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنْهَا شَيْئًا إِلَّا جَاءَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُهُ عَلَى عُنُقِهِ بَعِيرٌ لَهُ رُغَاءٌ أَوْ بَقَرَةٌ لَهَا خَوَارٌ أَوْ شاةٌ تَبْعِرُ ۶۵/۸
۱۵۷۵. لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يُحَرِّمَ بِالْحَجِّ إِلَّا فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ ۴۶۳/۱
۱۵۷۶. لَا يُنْجِيكُمْ إِلَّا الصَّدَقُ فَلْيَدْعُ كُلُّ رَجُلٍ مِنْكُمْ بِمَا يَعْلَمُ أَنَّهُ قَدْ صَدَقَ فِيهِ ۵۰۳/۵
۱۵۷۷. لَا يَنْظُرُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلًا ۴۴۰/۴
۱۵۷۸. لَا، لَمْ يَزَلْ مَلَكٌ يَبْنِي وَيَبْنِيهَا ۲۴۵/۷
۱۵۷۹. لَبَنَةٌ مِنْ فِضَّةٍ وَلَبَنَةٌ مِنْ ذَهَبٍ وَمِلَاطُهَا الْمِسْكُ الْكَافِرُ وَخَصْبَاؤُهَا اللَّوْلُؤُ وَالْيَاقُوتُ وَتَرْبَتُهَا الرُّعْفَرَانُ ۵۰۷/۱۰، ۱۹۲/۱۰
۱۵۸۰. لَتُؤَدَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقْتَصَّ لِلشَّاةِ الْجَمَاءِ مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ تَنْطَحُهَا ۵۱۷/۱۰
۱۵۸۱. لَتُؤَدَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقْلَا لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ ۲۰۳/۴

لهریز

۱۵۸۲. لَتَّبِعُنَّ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ شَيْراً يَشِيرُ وَذِرَاعاً يَذْرَاعُ حَتَّى لَوْ دَخَلُوا فِي جَحْرِ ضَبٍّ لَاتَّبَعْتُمُوهُمْ قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى؟ قُلْ: فَمَنْ! ۳۳/۵
۱۵۸۳. لَتَّبِعُنَّ سُنَنَ مَنْ قَبْلَكُمْ شَيْراً يَشِيرُ وَذِرَاعاً يَذْرَاعُ حَتَّى لَوْ سَلَكَوا جَحْرَ ضَبٍّ لَسَلَكْتُمُوهُ قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى؟ قُلْ: فَمَنْ! ۱۵۵/۱۲
۱۵۸۴. لَتَرْكَبُنَّ سُنَّةً مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ۵۶۹/۴
۱۵۸۵. لَتَكُونَنَّ هِجْرَةٌ بَعْدَ هِجْرَةٍ إِلَى مُهَاجِرِ أَيْكُمْ إِبْرَاهِيمَ ۴۱۰/۹
۱۵۸۶. لِيَجْهَنَّمَ سَبْعَةُ أَبْوَابٍ بَابٌ مِنْهَا لِمَنْ سَلَ السَّيْفَ عَلَى أُمَّي ۵۴۸/۶
۱۵۸۷. لَخَشِيتُ أَنْ أَكُونَ ذَلِكَ الرَّجُلُ ۴۹۳/۴
۱۵۸۸. لِسُرَاقِ النَّارِ أَرْبَعَةٌ جُدُرٌ كَيْفُ كُلِّ حِدَارٍ مَسِيرَةٌ أَرْبَعِينَ سَنَةً ۳۷۴/۷
۱۵۸۹. لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُبَارِكَ لَهُمَا فِي لَيْلَتِهِمَا ۴۲۹/۷
۱۵۹۰. لَعَلَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَخَذَهَا ۵۳۴/۲
۱۵۹۱. لَعَلَّهُ أَنْ يُخَفَّفَ عَنْهُمَا مَا لَمْ تَبَيَّنَا ۲۷/۱۱
۱۵۹۲. لَعَلَّهُ تَنْفَعَهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُجْعَلَ فِي ضَحَضَاحٍ مِنَ النَّارِ يَبْلُغُ كَعْبِيهِ تَغْلِي مِنْهُ أَمْ بِمَاغِيهِ ۴۹۰/۵
۱۵۹۳. لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ ۳۵۹/۷
۱۵۹۴. لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ ۳۵۹/۱
۱۵۹۵. لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الرَّأْسِيَّ وَالْمُرْتَشِيَّ فِي الْحُكْمِ ۴۲۹/۱
۱۵۹۶. لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الرَّجُلَ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ وَالْمَرْأَةَ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ ۴۴۰/۴
۱۵۹۷. لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمُحِلَّ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ ۱۰/۲
۱۵۹۸. لَقَدْ أَعَانَكَ عَلَيْهِ مَلَكُ كَرِيمٍ ۴۷۰/۲
۱۵۹۹. لَقَدْ أَنْزَلْتُ عَلَى اللَّيْلَةِ سُورَةً لَهَا أَحَبُّ إِلَيَّ بِمَا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ ثُمَّ قَرَأَ ﴿ إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا ﴾ ۳۹۳/۱۱
۱۶۰۰. لَقَدْ أَوَيْتَ مِزْمَاراً مِنْ مَزَامِيرِ آلِ دَاوُدَ ۱۷۷/۸
۱۶۰۱. لَقَدْ احْتَظَرْتُ بِحِظَارٍ شَدِيدٍ مِنَ النَّارِ ۴۱۷/۱
۱۶۰۲. لَقَدْ أَهْلَكْتُمْ أَوْ قَطَعْتُمْ ظَهْرَ الرَّجُلِ ۱۷۹/۳
۱۶۰۳. لَقَدْ تَابَ ثَوْبَةٌ لَوْ قُصِمَتْ بَيْنَ أُمَّةٍ لَوَسِعَتْهُمْ ۵۴۷/۳

۱۶۰۴. لَقَدْ سَأَلْتُ اللَّهَ بِاسْمِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ وَإِذَا سُئِلَ بِهِ أُعْطِيَ ۷۴/۱۲
۱۶۰۵. لَقَدْ ضَجَّكَتْ وَشَارَكْتَ فِيمَا قِيلَ ۴۵۰/۸
۱۶۰۶. لَقَدْ عَرِضَ عَلَيَّ عَذَابُكُمْ أَذْنَى مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ ۲۴۴/۵
۱۶۰۷. لَقَدْ كَانَ فِيمَنْ قَبْلَكُمْ مِنَ الْأُمَمِ نَاسٌ مُحَدِّثُونَ فَإِنْ يَكُ فِي أُمِّي أَحَدٌ فَإِنَّهُ عُمَرُ ۵۶۳/۶
۱۶۰۸. لَقَدْ مَزَجْتَ بِكَلِمَةٍ لَوْ مَزَجَ بِهَا مَاءَ الْبَحْرِ لَمُرَجٌ ۴۶۷/۱۱
۱۶۰۹. لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ لَا أَقْبَلَ هَدِيَّةً إِلَّا مِنْ قُرَشِيٍّ أَوْ أَنْصَارِيٍّ أَوْ ثَقَفِيٍّ أَوْ دَوْسِيٍّ ۴۷۳/۱۱
۱۶۱۰. لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ سَبْعُ مِائَةِ نَاقَةٍ ۱۵۴/۲
۱۶۱۱. لَكَ وَلِمَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ أُمِّي ۲۰۸/۶
۱۶۱۲. لِكُلِّ غَادِرٍ لَوَاءٌ عِنْدَ اسْتِئْثَارِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۳۴۶/۴
۱۶۱۳. لِكُلِّ غَادِرٍ لَوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَغْدِرُتِهِ ۲۷۵/۵
۱۶۱۴. لِكُلِّ غَادِرٍ لَوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ اسْتِئْثَارِهِ عَلَى قَدْرِ غَدْرَتِهِ ۱۰۶/۱۳
۱۶۱۵. لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ قَدْ دَعَا بِهَا فِي أُمِّيهِ وَخَبَّاتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةٌ لِأُمِّي يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۲۷۰/۱۱
۱۶۱۶. لِكُلِّ نَبِيٍّ رَهْبَانِيَّةٌ وَرَهْبَانِيَّةٌ هَذِهِ الْأُمَّةُ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ﷻ ۱۶۷/۱۲، ۵۳/۴
۱۶۱۷. لِلْبَائِنَةِ النِّصْفُ وَلِلْبَائِنَةِ ابْنُ السُّدُسِ تَكْمِلَةُ الثَّلَاثِينَ وَمَا بَقِيَ فَلِللْأُخْتِ ۴۳۴/۳
۱۶۱۸. لِلسَّائِلِ حَقٌّ وَإِنْ جَاءَ عَلَى فَرَسٍ ۵۱۸/۱۱، ۲۷۲/۱
۱۶۱۹. لَمْ أَزَلْ أَتَقَلُّ مِنْ أَصْلَابِ الطَّاهِرِينَ إِلَى أَرْحَامِ الطَّاهِرَاتِ ۲۶۱/۴
۱۶۲۰. لَمْ يَأْتِ رَجُلٌ قَطُّ بِمِثْلِ مَا جِئْتُ بِهِ إِلَّا عُوبِي ۳۲۸/۴
۱۶۲۱. لَمْ يُؤْمِنْ بِهَا أَكْثَرُ النَّاسِ آيَةَ الْإِلَهِ وَإِنِّي لَأَمْرُ جَارِيَتِي هَذِهِ تَسْتَلِذُّ عَلَيَّ ۵۲۷/۸
۱۶۲۲. لَمْ يَبْقَ إِلَّا ذُرِّيَّةُ نُوحٍ ۳۸۱/۱۰
۱۶۲۳. لَمْ يَبْقَ مِنَ النَّبُوَّةِ إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ قَالُوا: وَمَا الْمُبَشِّرَاتُ؟ قُلْ: الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ ۱۶۶
۱۶۲۴. لَمْ يَظْهَرْ الْفَلَاخِشَةُ فِي قَوْمٍ قَطُّ حَتَّى يُعْلِنُوا بِهَا إِلَّا فَشَا فِيهِمُ الطَّاعُونُ وَالْأَوْجَاعُ الَّتِي لَمْ تَكُنْ مَضَتْ فِي أَسْلَافِهِمْ ۲۲۳/۷
۱۶۲۵. لَمْ يُقْتَلْ نَبِيٌّ قَطُّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ إِلَّا مَنْ لَمْ يُؤْمَرْ بِالْقِتْلِ وَكُلُّ مَنْ أَمَرَ بِقَتْلِ نَصْرٍ ۱۲۶/۱
۱۶۲۶. لَمْ يَكْذِبْ إِبْرَاهِيمُ ﷺ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا فِي ثَلَاثٍ: قَوْلِهِ إِنِّي سَقِيمٌ وَلَمْ يَكُنْ سَقِيمًا، وَقَوْلُهُ لِسَارَةِ أَخْتِي، وَقَوْلِهِ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا ۱۵۶/۸

۱۶۲۷. لَمَّا حَمَلَتْ حَوَاءُ طَافَ بِهَا إِبْلِيسُ وَكَانَ لَا يَعِيشُ لَهَا وَلَدَ فَقَالَ سَمِعِي عَبْدَ الْخَارِثِ فَسَمِعَتْهُ
عَبْدَ الْخَارِثِ فَعَاشَ ۹۷/۵ - ۹۹
۱۶۲۸. لَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ كَانُوا مِنْ أَخْبَثِ النَّاسِ كَيْلًا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ ﴿ وَبَلِّ لِلْمُطَفِّفِينَ ﴾
فَاحْسَنُوا الْكَيْلَ بَعْدَ ذَلِكَ ۱۵/۱۳
۱۶۲۹. لَمَّا كَذَّبَنِي قُرَيْشٌ قُمْتُ فِي الْحَجْرِ فَجَلَى اللَّهُ لِي بَيْتَ الْمُقَدِّسِ فَطَفِئْتُ أَخْبِرُهُمْ عَنْ آيَاتِهِ
وَأَنَا أَنْظَرُ إِلَيْهِ ۱۸۲/۷ - ۱۸۳
۱۶۳۰. لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿ قُلْ هُوَ الْقَائِلُ عَلَى أَنْ يَنْتَعِ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ ﴾ قُلْ رَسُولُ
اللَّهِ ﷺ أَعُوذُ بِوَجْهِكَ قُلْ ﴿ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكَ ﴾ قُلْ أَعُوذُ بِوَجْهِكَ ﴿ أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيْعًا
وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ ﴾ قُلْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَذَا أَهْوَنُ أَوْ هَذَا أَيْسَرُ ۲۴۴/۴
۱۶۳۱. لَنْ تَلْبَثُوا إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى يَجْلِسَ الرَّجُلُ مِنْكُمْ فِي الْمَلَأِ الْعَظِيمِ مُحْيِيًا لَيْسَتْ فِيهِمْ حَدِيثَةٌ ۵۲۵/۸
۱۶۳۲. لَنْ تَغْلِبَ الْيَوْمَ مِنْ قَلْبِهِ ۳۰۵/۵
۱۶۳۳. لَنْ يَدْخُلَ أَحَدًا عَمَلُهُ الْجَنَّةَ قَالُوا وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قُلْ لَا وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَّعَمِدَنِي اللَّهُ
بِفَضْلٍ وَرَحْمَةٍ ۲۴۰/۳
۱۶۳۴. لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ وَلَوْ أَمَرَهُمْ امْرَأَةٌ ۱۹۴/۳، ۲۴۷/۲
۱۶۳۵. لَنْ يَهْلِكَ النَّاسُ حَتَّى يُعَذِّبُوا مِنْ أَنْفُسِهِمْ ۳۱۷/۱۲
۱۶۳۶. لَهُ عَيْنَانِ تَبْصِرَانِ وَأُذُنَانِ تَسْمَعَانِ وَلِسَانٌ يَنْطِقُ ۵۶/۸
۱۶۳۷. لَوْ كُنَّا لِابْنِ آدَمَ وَادِيَانِ مِنْ مَدٍ لَا تَبْغَى وَادِيَا ثَالِثًا وَلَا يَمَلَأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ
وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ ۱۱۵/۱۱ - ۱۱۶
۱۶۳۸. لَوْ أَخَذُوا أُذُنِي بِقَرَّةٍ فَذَبَحُوهَا لِلْجَزَاتِ عَنْهُمْ وَلَكِنَّهُمْ شَدُّوا وَتَعَنَّتُوا مُوسَى فَشَلَّدَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ ۱۴۰/۸
۱۶۳۹. لَوْ أَمَرْتَنِي أَنْ أَقْتُلَ نَفْسِي لَفَعَلْتُ قُلْ صَدَقْتَ يَا أَبَا بَكْرٍ ۲۱۹/۳
۱۶۴۰. لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ يَعْمَلُ فِي صَخْرَةٍ صَعَاءَ لَيْسَ لَهَا بَابٌ وَلَا كُوَّةٌ لَخَرَجَ عَمَلُهُ لِلنَّاسِ كَمَا نَا
مَا كَانَ ۴۳۷/۱۱، ۴۷۲/۵
۱۶۴۱. لَوْ أَنَّ اللَّهَ كَتَبَ ذَلِكَ لَكَانَ هَذَا مِنْ أَوْلَيْكَ الْقَلِيلِ ۲۱۶/۳
۱۶۴۲. لَوْ أَنَّ دَلُّوا مِنْ غَسَقٍ يُهْرَاقُ فِي الدُّنْيَا لَأَتَتْ أَهْلَ الدُّنْيَا ۴۷۸/۱۰
۱۶۴۳. لَوْ أَنَّ رِصَاصَةً مِثْلَ هَذِهِ أُرْسِلَتْ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ وَهِيَ مَسِيرَةُ خُمْسِ مِائَةِ سَنَةٍ لَبَلَّغَتْ

د احادیثو او آثارو	۴۴۳	فهرست
الْأَرْضَ قَبْلَ اللَّيْلِ وَلَوْ أَنَّهَا أُرْسِلَتْ مِنْ رَأْسِ السَّيْلَةِ لَسَارَتْ أَرْبَعِينَ خَرِيفًا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ		
قَبْلَ أَنْ تَبْلُغَ أَصْلَهَا أَوْ قَعَرَهَا	۴۲۹/۱۲	
لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا ثُمَّ قَطَعْتُ بِلَاحِ الْمَرْأَةِ	۵۶۲/۳	۱۶۴۴
لَوْ أَنَّ قَطْرَةً مِنَ الزُّقُومِ قُطِرَتْ فِي دَارِ الدُّنْيَا لَأَفْسَدَتْ عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا مَعَايِشَهُمْ	۲۵۹۷	۱۶۴۵
لَوْ أَنَّ مِقْمَعًا مِنْ حَدِيدٍ وَضِعَ فِي الْأَرْضِ فَاجْتَمَعَ لَهُ الثَّقَلَانِ مَا أَقْلَوْهُ مِنَ الْأَرْضِ	۲۴۶/۸	۱۶۴۶
لَوْ أَنَّكُمْ تَتَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا ۱۲/۳۷		۱۶۴۷
لَوْ أَنَّكُمْ تَوَكَّلْتُمْ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا ۹/۴۴۳		۱۶۴۸
لَوْ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ مَا أَهْدَيْتُ	۹۳/۵	۱۶۴۹
لَوْ تَأَمَّلَ النَّاسُ فِي هَذِهِ السُّورَةِ لَكَفَّتْهُمْ	۲۳۳/۱۳	۱۶۵۰
لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا	۲۸/۱۲، ۲۱۰/۱۰	۱۶۵۱
لَوْ تَعَالَى عَلَيْهِ أَهْلُ صَنْعَةٍ لَقَتَلْتَهُمْ جَمِيعًا	۳۸۰/۱	۱۶۵۲
لَوْ جِئْتُمُونِي بِالشَّمْسِ حَتَّى تَضَعُوهَا فِي يَدِي مَا سَأَلْتُكُمْ غَيْرَهَا	۳۳۷/۱	۱۶۵۳
لَوْ خَيْرَتْ بَيْنَ النَّصْرِ وَالْهَزِيمَةِ لَخْتَرْتُ الْهَزِيمَةَ	۴۶۹/۲	۱۶۵۴
لَوْ دَخَلُوهَا مَا خَرَجُوا مِنْهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ الطَّاعَةِ فِي الْمَعْرُوفِ	۱۹۰/۳	۱۶۵۵
لَوْ دَعَا نَلِيَّهِ لَلْخَذِّ مَلَائِكَةُ الْعَذَابِ مِنْ سَاعَتِهِ	۱۹۲/۱۳	۱۶۵۶
لَوْ دَنَا مِنِّي لَلْخَطْفَةِ الْمَلَائِكَةُ عُضْوًا عُضْوًا	۱۸۷/۱۳	۱۶۵۷
لَوْ رَاجَعْتِهِ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ تَأْمُرُنِي قَدْ إِنَّمَا أَنَا أَشْفَعُ قَالَتْ لَا حَاجَةَ لِي فِيهِ	۲۵۲/۳	۱۶۵۸
لَوْ ضَاعَ لِي عَقْلٌ بَعِيرٌ لَوَجَدْتُهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى	۲۰۲/۴	۱۶۵۹
لَوْ ضَرَبَ الْجَبَلُ بِقَمْعٍ مِنْ حَدِيدٍ لَنَفَثَتْ ثُمَّ عَلَا كَمَا كَانَ وَلَوْ أَنَّ دَلُّوا مِنْ غَسْقِي يُهْرَاقُ فِي		۱۶۶۰
الدُّنْيَا لَأَتَتْ أَهْلَ الدُّنْيَا	۲۴۶/۸	
لَوْ عَلِمْتُ أَنَّكَ تَنْظُرُ لَطَعْتُ بِهَا فِي عَيْنِكَ إِنَّمَا جُعِلَ الْإِسْتِثْنَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ	۴۶۵/۸	۱۶۶۱
لَوْ فَعَلَهُ لَلْخَذِّ الْمَلَائِكَةُ	۱۸۷/۱۳	۱۶۶۲
لَوْ قُلْتُ نَعَمْ لَوَجِبَتْ ثُمَّ إِذَا لَا تَسْمَعُونَ وَلَا تُطِيعُونَ وَلَكِنَّهُ حُجَّةٌ وَاجِبَةٌ	۹۴/۴	۱۶۶۳
لَوْ كَانَ أَسَمَةُ جَارِيَةٌ لَحَلَّتْ بِهَا وَلَكَسَوْتُهَا حَتَّى أَنْفَقَهَا	۱۹۵/۱۱	۱۶۶۴
لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ عِنْدَ الثَّرِيَّا لَنَالَهُ رَجُلٌ أَوْ رَجُلٌ مِنْ هَؤُلَاءِ	۲۸۲/۱۲	۱۶۶۵

لهبرست

۳۶۳

۱۹۱۰

۳۳۶

۱۱۵/۱۱

۲۴۹۲

۲۰۲/۱۱

۱۴۷۳

۲۹۲ - ۲۹۱/۱

۵۲۸/۸

۳۳۸/۵

۲۱۷۳

۵۵۵/۱

۱۷۱/۱۳

۱۲۲/۱۰

۱۹۹/۴

۴۱۳/۸

۲۰۵/۱

۱۱۲/۱

۱۳۵/۱۳

۸۵/۱۰

۲۶۹۲

۱۶۶۶. لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ عِنْدَ الثُّرَيَّا لَنَالَهُ رَجُلٌ مِنْ هَؤُلَاءِ

۱۶۶۷. لَوْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ كَاتِمًا شَيْئًا مِنَ الْوَحْيِ لَكُنْتُمْ هَذِهِ الْآيَةُ ﴿ وَإِذْ تَقُولُ ۖ (الآيَةُ) ۖ

۱۶۶۸. لَوْ كَانَ شَيْءٌ سَابِقَ الْقَدَرِ لَسَبَقْتَهُ الْعَيْنُ

۱۶۶۹. لَوْ كَانَ لِابْنِ آدَمَ وَادِيًا مِنْ ذَهَبٍ لَلْحَبِّ أَنْ يَكُونَ لَهُ ثَانِيًا وَلَا يَمَلَأُ فَهُ إِلَّا التُّرَابُ وَيَتُوبُ اللَّهُ

عَلَى مَنْ تَابَ

۱۶۷۰. لَوْ كَانَ لِابْنِ آدَمَ وَادِيَانِ مِنْ مَدٍ لَأَبْتَغَى ثَالِثًا وَلَا يَمَلَأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ وَيَتُوبُ اللَّهُ

عَلَى مَنْ تَابَ

۱۶۷۱. لَوْ كَانَتْ الدُّنْيَا تَعْلِيلٌ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةً مَاءٍ

۱۶۷۲. لَوْ كُنْتُ أَمِيرًا أَحَدًا أَنْ يَسْجُدَ لِلْحَدِ لَأَمَرْتُ الْمَرْأَةَ أَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا

۱۶۷۳. لَوْ كُنْتُ أَنَا لَأَسْرَعْتُ الْإِجَابَةَ وَمَا ابْتَغَيْتُ الْعُذْرَ

۱۶۷۴. لَوْ لَمْ يَتَّقِ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا يَوْمَ لَبِثَ اللَّهُ ﷻ رَجُلًا مِمَّا يَمَلُؤُهَا عَذْلًا كَمَا مَلِئْتُ جَوْرًا

۱۶۷۵. لَوْ لَمْ يَتَّقِ مِنَ الدَّهْرِ إِلَّا يَوْمَ لَبِثَ اللَّهُ ﷻ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ بَيْتِي يَمَلُؤُهَا عَذْلًا كَمَا مَلِئْتُ جَوْرًا

۱۶۷۶. لَوْ نَزَلْتُ لَكَانَ ابْنُ أُمِّ عَبْدِ مِنْهُمْ

۱۶۷۷. لَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْعُقُوبَةِ مَا طَمِعَ فِي الْجَنَّةِ أَحَدٌ وَلَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ مَا عِنْدَ اللَّهِ

مِنَ الرَّحْمَةِ مَا قَنَطَ مِنَ الْجَنَّةِ أَحَدٌ

۱۶۷۸. لَوَاءُ الْخَمَلِ يَوْمَئِذٍ بِيَدِي

۱۶۷۹. لَوَجَدْتُ ذَلِكَ عِنْدِي

۱۶۸۰. لَوْلَا أَنَّ الْكِلَابَ أُمَةٌ مِنَ الْأُمَمِ لَأَمَرْتُ بِقَتْلِهَا كُلِّهَا

۱۶۸۱. لَوْلَا أَنْ يَقُولَ زَادَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى لَكَتَبْتُهَا "الشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ فَارْجُمُوهُمَا

الْبَتَّةَ" فَإِنَّا قَدْ قَرَأْنَاهَا

۱۶۸۲. لَوْلَا أَنْ يَقُولَ زَادَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى لَكَتَبْتُهَا

۱۶۸۳. لَوْلَا بَنُو إِسْرَائِيلَ لَمْ يَخْتَرْ اللَّحْمُ

۱۶۸۴. لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُبَالِي الْمَرْءُ بِمَا أَخَذَ مِنَ الْمَدِّ يَحْلِدُ أَوْ يَحْرَامُ

۱۶۸۵. لِيَتَقَدَّمَ إِمَامُكُمْ فَلْيُصَلِّ بِكُمْ. فَإِذَا صَلَّى صَلَاةَ الصُّبْحِ خَرَجُوا إِلَيْهِ

۱۶۸۶. لِيُخْرِجَنَّ قَوْمٌ مِنْ أُمَّتِي مِنَ النَّارِ يَشْفَاعَتِي يُسَمُّونَ الْجَهَنَّمِيِّينَ

۱۶۸۷. لِيَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ مِنْ بَابٍ تَحْتَ الشَّجَرَةِ إِلَّا صَاحِبَ الْجَمَلِ الْخَمْرِ ۴۲۰/۱۱
۱۶۸۸. لَيْسَ التَّقِيَّةُ بِالْعَمَلِ إِنَّمَا التَّقِيَّةُ بِاللِّسَانِ ۲۸۵/۲
۱۶۸۹. لَيْسَ الْخَبَرُ كَالْمُعَانِيَةِ ۱۲۴/۲، ۳۰۰/۱، ۱۷۵/۷، ۴۳۹/۷، ۱۹۳/۹، ۲۸۱/۹
۱۶۹۰. لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ ۱۶۳/۱۱
۱۶۹۱. لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلَكِنْ الْغِنَى عَنِ النَّفْسِ ۸۶/۸، ۱۹۳/۱۰
۱۶۹۲. لَيْسَ الْكَذَّابُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ فَيُنْبِئُ خَيْرًا أَوْ يَقُولُ خَيْرًا ۳۲۶/۳
۱۶۹۳. لَيْسَ الْمُؤْمِنُ الَّذِي يَشْبَعُ وَجَارَةٌ جَانِبُ إِلَى جَنْبِهِ ۲۷۴/۱
۱۶۹۴. لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي تَرُدُّ الثَّمَرَةَ وَالثَّمَرَتَانِ وَلَا اللَّقْمَةَ وَلَا اللَّقْمَتَانِ إِنَّمَا الْمِسْكِينُ الَّذِي يَتَعَفَّفُ وَاقْرَأُوا إِنَّ شَبْتُمْ يَعْنِي قَوْلُهُ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلَّا خَافًا ۱۶۷/۲
۱۶۹۵. لَيْسَ الْمِسْكِينُ الَّذِي يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ تَرُدُّ اللَّقْمَةَ وَاللَّقْمَتَانِ وَالثَّمَرَةَ وَالثَّمَرَتَانِ وَلَكِنْ الْمِسْكِينُ الَّذِي لَا يَجِدُ غِنًى يُغْنِيهِ وَلَا يَفْطِنُ بِهِ فَيَتَصَلَّقُ عَلَيْهِ وَلَا يَقُومُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ ۴۰۲/۲
۱۶۹۶. لَيْسَ بَارِضٌ وَلَا امْرَأَةٌ وَلَكِنَّهُ رَجُلٌ وَلَدَ عَشْرَةَ مِنَ الْعَرَبِ فَنَاسَ مِنْهُمْ سِتَّةً وَتَشَاءَمَ مِنْهُمْ أَرْبَعَةً ۱۶۹/۱۰
۱۶۹۷. لَيْسَ شَيْءٌ يَخْبَأُ إِلَّا الْإِنْسَانُ وَالْفَارَةُ وَالثَّمَلَةُ ۴۴۳/۹
۱۶۹۸. لَيْسَ عَامٌ بِأَكْثَرَ مَطَرًا مِنْ عَامٍ وَلَكِنْ اللَّهُ يُصْرِفُهُ كَيْفَ يَشَاءُ... ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ ۳۵/۹
۱۶۹۹. لَيْسَ عَلَى مُخْتَلِسٍ وَلَا مُتَّهِبٍ وَلَا خَائِنٍ قَطْعٌ ۵۵۸/۳
۱۷۰۰. لَيْسَ فِيمَا دُونَ خُمْسٍ أَوَاقٍ صَدَقَةٌ ۱۹۲/۵، ۳۳۸/۵
۱۷۰۱. لَيْسَ فِيمَا دُونَ خُمْسٍ دَوْدٌ مِنَ الْإِبِلِ صَدَقَةٌ ۱۹۲/۵
۱۷۰۲. لَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ ۲۷۲/۴
۱۷۰۳. لَيْسَ لَنَا مَثَلُ السُّوءِ الَّذِي يَعُودُ فِي هَيْبَتِهِ كَالْكَلْبِ يَرْجِعُ فِي قَيْبِهِ ۱۳/۵، ۴۶۹/۱۱
۱۷۰۴. لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصَّوْمُ فِي السَّفَرِ ۳۹۸/۱
۱۷۰۵. لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَشَبَّهَ بِغَيْرِنَا لَا تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ وَلَا بِالنَّصَارَى فَإِنَّ تَسْلِيمَ الْيَهُودِ الْإِشَارَةَ بِالْأَصَابِعِ وَتَسْلِيمَ النَّصَارَى الْإِشَارَةَ بِالْكَفِّ ۲۵۸/۳
۱۷۰۶. لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ ۵۱۴/۱
۱۷۰۷. لَيْشَرَيْنَ نَاسٌ مِنْ أُمَّيِّ الْخَمْرِ يُسَمُّونَهَا بِغَيْرِ اسْمِهَا ۵۳۵/۱

۱۷۰۸. لَيْسَ مِنْ أُمَّيِ الْخَمْرِ يُسْمُونَهَا يَغْيِرُ اسْمُهَا يُعْزَفُ عَلَى رُءُوسِهِمْ بِالْمَعَارِفِ
وَالْمُغْنِيَاتِ يَخْصِفُ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ وَيَجْعَلُ مِنْهُمْ الْقِرَّةَ وَالْخَنَازِيرَ ۵۱۹/۹
۱۷۰۹. لَيْلِي مِنْكُمْ أُولُو الْأَحْلَامِ وَالنُّهَى ۱۹۱/۱۲

م

۱۷۱۰. الْمُؤْمِنُ إِذَا اشْتَهَى الْوَلَدَ فِي الْجَنَّةِ كَانَ حَمْلُهُ وَوَضْعُهُ وَسِئُهُ فِي سَاعَةٍ كَمَا يَشْتَهِي ۵۴۳/۷
۱۷۱۱. الْمُؤْمِنُ إِذَا اشْتَهَى الْوَلَدَ فِي الْجَنَّةِ كَانَ حَمْلُهُ وَوَضْعُهُ وَسِئُهُ فِي سَاعَةٍ وَاجِلَةٍ كَمَا يَشْتَهِي ۳۳۱/۱۱
۱۷۱۲. الْمُؤْمِنُ غَيْرُ كَرِيمٍ وَالْفَاجِرُ خَبٌ لَيْيَمٌ ۳۹۵/۵
۱۷۱۳. الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبَنِيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا ۴۳۵/۱۱
۱۷۱۴. الْمُؤْمِنُ مِرَاةُ الْمُؤْمِنِ وَالْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ يَكْفُ عَلَيْهِ ضِيعَتُهُ وَيَحُوطُهُ مِنْ وَرَائِهِ ۴۵۷/۱۱
۱۷۱۵. الْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ فِي مَعَى وَاحِدٍ وَالْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءٍ ۳۱۱/۱۱
۱۷۱۶. الْمُؤْمِنُونَ تَكَافَأَ بِعَاوُهُمْ وَهُمْ يَدُّ عَلَى مَنْ سِوَاهُمْ وَيَسْعَى بِذِمَّتِهِمْ أَذْنَاهُمْ أَلَا لَا يَقْتُلُ مُؤْمِنٌ
يَكَافِرُ وَلَا دُوَّ عَهْدٍ فِي عَهْدِهِ ۳۸۰/۱
۱۷۱۷. الْمُؤْمِنُونَ فِي الدُّنْيَا عَلَى ثَلَاثَةِ أَجْزَاءٍ: الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا
بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَالَّذِي يَأْمَنُ النَّاسُ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ، ثُمَّ الَّذِي إِذَا
أَشْرَفَ عَلَى طَمَعٍ تَرَكَهُ لِلَّهِ ﷻ ۴۷۹/۱۱
۱۷۱۸. الْمُؤْمِنُونَ كَرَجُلٍ وَاحِدٍ إِنْ اشْتَكَى رَأْسُهُ نَذَاعَى سَائِرُ الْجَسَدِ بِالْحُمَى وَالسَّهَرِ ۵۴۰/۳
۱۷۱۹. مَا أَبْقَيْتَ لِأَهْلِكَ ۲۲۲/۷
۱۷۲۰. مَا أَحَبُّ عَبْدٌ عَبْدًا لِلَّهِ ﷻ إِلَّا أَكْرَمَ رَبُّهُ ﷻ ۴۸۷/۹
۱۷۲۱. مَا أَجَلُ لَنَا مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ الَّتِي أَمَرْتُ بِقَتْلِهَا ۴۶۳/۳
۱۷۲۲. مَا أَرَاكَ إِلَّا حَرَمْتَ عَلَيْهِ وَلَمْ أَوْمرْ فِي شَأْنِكَ بِشَيْءٍ ۱۷۸/۱۲
۱۷۲۳. مَا أَزَالُ أَحَدُ أَلَمِ الطَّعَامِ الَّذِي أَكَلْتُ بِخَيْرٍ فَهَذَا أَوَانُ وَجَدْتُ انْقِطَاعَ ابْتِهَارِي مِنْ ذَلِكَ السُّمِّ ۱۶۷/۱
۱۷۲۴. مَا آسَى عَلَى شَيْءٍ فَاتْنِي إِلَّا أَنِّي لَمْ أَحُجْ مَاشِيًا حَتَّى أَدْرِكْنِي الْكِبَرُ ۲۵۶/۸
۱۷۲۵. مَا أَصْرُ مَنْ اسْتَغْفَرَ وَإِنْ عَلَا فِي الْيَوْمِ سَبْعِينَ مَرَّةً ۳۹۳/۲
۱۷۲۶. مَا أَطْيَبُكَ مِنْ بَلَدٍ وَأَحَبُّكَ إِلَيَّ وَلَوْلَا أَنْ قَوْمِي أَخْرَجُونِي مِنْكَ مَا سَكَنْتُ غَيْرَكَ ۳۱۱/۱
۱۷۲۷. مَا أَعْلَمُ مِنْهَا إِلَّا مَا تَقُولُ ۲۷۰/۱۳

۱۷۲۸. مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ وَإِنْ نَسِيَ اللَّهُ ذَاكَ فَاجْعَلْ يَدَكَ يَأْكُلُ
مِنْ عَمَلٍ يَدِهِ ۱۷۲۸
۱۷۲۹. مَا أَمَلَكَ أَنْ اللَّهَ نَزَعَ مِنْ قَلْبِكَ الرَّحْمَةَ ۱۷۲۹
۱۷۳۰. مَا أَنَا بِصَانِعَةٍ شَيْئًا حَتَّى أُوَامِرَ رَبِّي. فَقَامَتْ إِلَى مُسْجِدِي ۱۷۳۰
۱۷۳۱. مَا أَنتُمْ بِأَسْمَعَ مِنْهُمْ وَلَكِنْ لَا يُحْيُونَ ۱۷۳۱
۱۷۳۲. مَا أُنْزِلَ عَلَيَّ فِيهَا إِلَّا هَذِهِ آيَةُ الْفَلَاءَةِ الْجَامِعَةِ ﴿ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَلِ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ
مِثْقَلِ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴾ ۱۷۳۲
۱۷۳۳. مَا أَنْفَقْتُمْ عَلَى أَهْلِيكُمْ فِي غَيْرِ إِسْرَافٍ وَلَا تَقْيِيرٍ فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۱۷۳۳
۱۷۳۴. مَا أَوْلَمَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى شَيْءٍ مِنْ نِسَائِهِ مَا أَوْلَمَ عَلَى زَيْنَبٍ أَوْلَمَ بِشَبَّةٍ ۱۷۳۴
۱۷۳۵. مَا اسْتَفَادَ الْمُؤْمِنُ بَعْدَ تَقْوَى اللَّهِ خَيْرًا لَهُ مِنْ زَوْجَةٍ صَالِحَةٍ إِنْ أَمَرَهَا أَطَاعَتْهُ وَإِنْ نَظَرَ إِلَيْهَا
سَرَتْهُ وَإِنْ أَقْسَمَ عَلَيْهَا أَبْرَثَتْهُ وَإِنْ غَابَ عَنْهَا نَصَحَتْهُ فِي نَفْسِهَا وَمَالِهِ ۱۷۳۵
۱۷۳۶. مَا الْإِيمَانُ؟ قُلْ: أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكِتَابِهِ وَلِقَائِهِ وَرُسُلِهِ وَتُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ الْآخِرِ. قُلْ:
يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا الْإِسْلَامُ؟ قُلْ: الْإِسْلَامُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا تُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ
الْمَكْتُوبَةَ وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ وَتَصُومَ رَمَضَانَ ۱۷۳۶
۱۷۳۷. مَا الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مِثْلُ مَا يَجْعَلُ أَحَدُكُمْ إِصْبَعَهُ فِي النَّيْمِ فَلْيَنْظُرْ بِمِثْلِ تَرْجِعُ ۱۷۳۷
۱۷۳۸. مَا السَّبِيلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قُلْ الزَّادُ وَالرَّاحِلَةُ ۱۷۳۸
۱۷۳۹. مَا الْمَسْئُولُ بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ ۱۷۳۹
۱۷۴۰. مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ ۱۷۴۰
۱۷۴۱. مَا الْمُسْلِمُونَ فِي الْكُفَّارِ إِلَّا كَشَعْرَةٍ بَيْضَاءٍ فِي ثَوْبٍ أَسْوَدَ أَوْ كَشَعْرَةٍ سَوْدَاءٍ فِي ثَوْبٍ أَبْيَضٍ ۱۷۴۱
۱۷۴۲. مَا يَذَلُّكَ بِعَثْنِي وَلَا يَذَلُّكَ أَمْرُنِي ۱۷۴۲
۱۷۴۳. مَا بَعَثَ اللَّهُ بَعْدَهُ نَبِيًّا إِلَّا فِي ثُرْوَةٍ مِنْ قَوْمِهِ ۱۷۴۳
۱۷۴۴. مَا بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ فِي جَيْشٍ قَطُّ إِلَّا أَمْرُهُ عَلَيْهِمْ وَلَوْ بَقِيَ بَعْدَهُ اسْتَخْلَفَهُ ۱۷۴۴
۱۷۴۵. مَا بَعَثَ امْرَأَةً نَبِيٍّ قَطُّ ۱۷۴۵
۱۷۴۶. مَا بَيْنَ النُّفُوحَتَيْنِ أَرْبَعُونَ ۱۷۴۶
۱۷۴۷. مَا تَرَكْتُ بَعْضِي فِي النَّاسِ فِتْنَةً أَضُرُّ عَلَى الرَّجُلِ مِنَ النِّسَاءِ ۱۷۴۷

۱۷۴۸. مَا تَقُولُونَ وَمَا تَنْظُنُونَ... إِبْنُ أَخِي، وَإِبْنُ عَمِّ حَلِيمٍ رَحِيمٍ... أَقُولُ كَمَا قَالَ يُوسُفُ ﴿لَا تُشْرِبْ عَلَيْكُمُ النَّيْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ ۲۲۵/۱ - ۲۲۶
۱۷۴۹. مَا حَفِظْتُ "ق" إِلَّا مِنْ فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ بِهَا كُلَّ جُمُعَةٍ وَكَانَ تَتَوَرَّنَا وَتَتَوَرُّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَاحِدًا ۴۸۳/۱
۱۷۵۰. مَا خَابَ مَنْ اسْتَخَارَ وَلَا نَدِمَ مَنْ اسْتَشَارَ ۵۲۷/۲
۱۷۵۱. مَا خَيْرَ رَسُولٍ لِلَّهِ ﷺ بَيْنَ أَمْرَيْنِ أَحَدُهُمَا أَيْسَرُ مِنَ الْآخَرِ إِلَّا اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا ۵۱۹/۵، ۴۳۷/۵
۱۷۵۲. مَا دَعَا أَسْرَعَ إِبَابَةٍ مِنْ دَعْوَةِ غَائِبٍ لِغَائِبٍ ۴۱۵/۱
۱۷۵۳. مَا ذُكِرَ جَانِعَانِ أَرْسِلَا فِي غَنَمٍ بَافَسَدَ لَهَا مِنْ جِرْصِ الْعَرَةِ عَلَى الْمَلِّ وَالشَّرَفِ لِدِينِهِ ۱۶۳/۱
۱۷۵۴. مَا ذَبَحَ اللَّهُ فَمَا تَأْكُلُوهُ وَمَا ذَبَحْتُمْ أَنْتُمْ فَكُلُوهُ ۲۳۷/۴
۱۷۵۵. مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَكْثَرَ مَشُورَةً لِأَصْحَابِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ۵۲۷/۲
۱۷۵۶. مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مُتَّصِرًا مِنْ مَظْلَمَةٍ ظَلَمَهَا قَطُّ ۱۷۸/۷
۱۷۵۷. مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُورُّهُ ۱۵۳/۳
۱۷۵۸. مَا صَحِيحَةٌ مِنَّا أَحَدٌ ۲۳۵/۱۱
۱۷۵۹. مَا صَمَتُ إِلَّا لِيَقُومَ إِلَيْهِ بَعْضُكُمْ فَيَضْرِبَ عُنُقَهُ... إِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لِنَبِيٍّ أَنْ تَكُونَ لَهُ خَائِنَةٌ الْأَعْيُنُ ۲۹۲/۴
۱۷۶۰. مَا ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا قَطُّ بِيَدِهِ وَلَا أَمْرًا وَلَا خَلِيعًا إِلَّا أَنْ يَجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۳۸۷/۱۲
۱۷۶۱. مَا ضَلَّ قَوْمٌ بَعْدَ هُدًى كَانُوا عَلَيْهِ إِلَّا أَوْتُوا الْجَهَنَّمَ ۲۳۳/۱۱
۱۷۶۲. مَا ظَنَنْتُكَ بِأَنْتَئِزِ اللَّهِ تَالِئَهُمَا ۳۵۴/۵
۱۷۶۳. مَا عَلَامَةُ ذَلِكَ ۳۰۸/۵
۱۷۶۴. مَا عَلَى أَحَدِكُمْ لَوْ اشْتَرَى ثَوْبَيْنِ لِيَوْمِ الْجُمُعَةِ سِوَى ثَوْبَيْنِ مِهْنَتِهِ ۴۵۰/۴
۱۷۶۵. مَا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ ذَابَّةٍ إِلَّا وَهِيَ تُصْبِحُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مُصَيَّخَةٌ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ۵۲/۵
۱۷۶۶. مَا فِي الْقُرْآنِ أَشَدُّ ثَوْبِيخًا مِنْ هَذِهِ الْآيَةِ ۲۴/۴
۱۷۶۷. مَا كَانَ بَيْنَ إِسْلَامِنَا وَبَيْنَ أَنْ عَاتَبَنَا اللَّهُ بِهَذِهِ الْآيَةِ ﴿لَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ
- لِذِكْرِ اللَّهِ﴾ إِلَّا أَرْبَعُ سِنِينَ ۱۵۴/۱۲
۱۷۶۸. مَا كَلَّفَنِي كَثِيرًا ۴۱۳/۷

- ما تَنَادَوْا آلَارَوْ مَا تَنَادَّوْهُ إِلَّا زَيْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَتَّى نَزَلَ الْقُرْآنُ فهرست
- ۱۷۱۰ مَا لَبِصْتُمْ هَذَا يَبْكِي فَهَلَّا اسْتَرْقَيْتُمْ لَهُ مِنَ الْعَيْنِ ۱۷۱۰
- ۱۷۱۰ مَا مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى أَجَلَ لَهُ النِّسَاءُ ۱۷۱۰
- ۲۵۲/۵، ۲۳۸/۳ مَا مَثَلُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَثَلُ مَا يَجْعَلُ أَحَدُكُمْ إصْبَعَهُ فِي النَّيْمِ فَلْيَنْظُرْ بِمَ يَرْجِعُ ۲۵۲/۵، ۲۳۸/۳
- ۲۵۷/۱۲ مَا مَسَّتْ يَدُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَدَ امْرَأَةٍ إِلَّا امْرَأَةٌ يَمْلِكُهَا ۲۵۷/۱۲
- مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْعُو بِدُعَاءٍ إِلَّا آتَاهُ اللَّهُ مَا سَأَلَ أَوْ كَفَّ عَنْهُ مِنَ السُّوءِ مِثْلَهُ مَا لَمْ يَدْعُ بِإِسْمِ أَوْ
- نَاطِقَةٍ رَجِمَ ۴۱۲/۸
- مَا مِنْ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٍّ إِلَّا أُعْطِيَ مِنَ الْآيَاتِ مَا مِثْلُهُ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ ۱۴۲/۸
- مَا مِنْ أَمْرٍ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ ثُمَّ يَنْسَهُ إِلَّا لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَجْدَمَ ۸۷/۸
- مَا مِنْ ثَلَاثَةٍ فِي قَرْيَةٍ وَلَا بَدْوٍ لَا تُقَامُ فِيهِمُ الصَّلَاةُ إِلَّا قَدْ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ ۱۹۷/۱۲
- مَا مِنْ رَجُلٍ يَذِيبُ ذَنْبًا ثُمَّ يَقُومُ فَيَتَطَهَّرُ ثُمَّ يُصَلِّي ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ اللَّهَ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ
- الآيَةَ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ ۴۱۵/۸
- مَا مِنْ رَجُلٍ يُصَابُ بِشَيْءٍ مِنْ جَسَدِهِ فَيَتَصَلَّقُ بِهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ بِهِ دَرَجَةً وَحَطَّ عَنْهُ بِهِ خَطِيئَةٌ
- سَمِعَتْهُ أَدْنَايَ وَوَعَاهُ قَلْبِي ۵۷۵/۳
- مَا مِنْ صَاحِبٍ كَثَرَ لَا يُؤْتِي زَكَاتَهُ إِلَّا أَحْمَى عَلَيْهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَيُجْعَلُ صَفَائِحُ فَيُكْوَى بِهَا
- جَنْبُهُ وَجَبَّتُهُ ۳۳۷/۵
- مَا مِنْ عَبْدٍ تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ فَيَقُولُ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاغِبُونَ اللَّهُمَّ اجْرِنِي فِي مُصِيبَتِي وَأَخْلِفْ
- لِي خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا أَجَرَهُ اللَّهُ فِي مُصِيبَتِهِ وَأَخْلَفَ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا ۳۶۱
- مَا مِنْ قَوْمٍ يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا حَفَّتْ بِهِمُ الْمَلَائِكَةُ ۴۶۷/۲
- مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَأَنَا أَوْلَى بِهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۱۷۱۰
- مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَلَهُ بَابَانِ بَابٌ يَصْعَدُ مِنْهُ عَمَلُهُ وَبَابٌ يَنْزِلُ مِنْهُ رِزْقُهُ فَإِذَا مَاتَ بَكَيًا عَلَيْهِ
- فَذَلِكَ قَوْلُهُ ﷻ ﴿فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ﴾ (الآية) ۲۵۸/۱۱
- مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ أَوْ إِنْسَانٌ أَوْ بَهِيمَةٌ إِلَّا كَانَ لَهُ
- بِهِ صَدَقَةٌ ۱۳۶/۲
- مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُلْقِي إِلَّا لَبَّى مَنْ عَنْ يَمِينِهِ أَوْ عَنْ شِمَالِهِ مِنْ خَجَرٍ أَوْ شَجَرٍ أَوْ مَنْدَرٍ حَتَّى

تَنْقُطِعَ الْأَرْضُ مِنْ هَاهُنَا وَهَاهُنَا.....

۱۷۸۷. مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَمُوتُ لَهُ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوُلْدِ لَمْ يَتَلَفُوا الْجَنَّةَ إِلَّا تَلَقَّوهُ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ

الْعَابَةِ مِنْ أَبْيَا شَاءَ دَخَلَ.....

۱۷۸۸. مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَنْظُرُ إِلَى مُحَامِبٍ امْرَأَةٍ أَوْ مَرَّةٍ ثُمَّ يَغْضُ بَصَرَهُ إِلَّا أَحَدَتْ اللَّهُ لَهُ عِبَادَةً يَجِدُ

خَلَاوَتَهَا.....

۱۷۸۹. مَا مِنْ مُصِيبَةٍ تُصِيبُ الْمُسْلِمَ إِلَّا كَفَرَ اللَّهُ بِهَا عَنْهُ حَتَّى الشُّوْكَةُ يُشَاكُهَا.....

۱۷۹۰. مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا وَقَدْ دُرَّ عَلَيْهِ مِنْ تُرَابِ حَقَرِيهِ.....

۱۷۹۱. مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا أَوْ يَمَجَّسَانِيًّا كَمَا تَنْتَجِ الْبَهِيْمَةُ

بِهِيْمَةٍ جَمْعُهُ هَلْ تُجِسُّونَ فِيهَا مِنْ جَذَعَةٍ.....

۱۷۹۲. مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، ثُمَّ يَقُولُ: أَقْرَأُوا ﴿ فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي ﴾ الْآيَةُ.....

۱۷۹۳. مَا مِنْ نَفْسٍ تُقْتَلُ ظُلْمًا إِلَّا كَانَ عَلَى ابْنِ آدَمَ كِفْلٌ مِنْ فِيمَا ذَلِكَ لِأَنَّهُ أَوَّلُ مَنْ أَسْنُ الْقَتْلَ.....

۱۷۹۴. مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا اللَّهُمَّ اعْطِ مَتِّفِقًا خَلْفًا وَيَقُولُ

الْآخَرُ اللَّهُمَّ اعْطِ مَعْصِيكَ تَلْفًا.....

۱۷۹۵. مَا مَتَّعَكَ أَنْ تَأْتِيَ أَلَمْ يَقُلِ اللَّهُ: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ.....

۱۷۹۶. مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا لَهُ مَنَزَلٌ فِي الْجَنَّةِ وَمَنَزَلٌ فِي النَّارِ فَلَمَّا مَاتَ فَدَخَلَ النَّارَ وَرِثَ

أَهْلُ الْجَنَّةِ مَنَزَلَهُ فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿ أُولَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴾.....

۱۷۹۷. مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَقَدْ وَكَّلَ بِهِ قَرِيْنُهُ مِنَ الْجِنِّ وَقَرِيْنُهُ مِنَ الْمَلَائِكَةِ.....

۱۷۹۸. مَا مِنْكُمْ مِنْ امْرَأَةٍ تُقْلِمُ بَيْنَ يَدَيْهَا مِنْ وَلَدِهَا ثَلَاثَةً إِلَّا كَانَ لَهَا حِجَابًا مِنَ النَّارِ.....

۱۷۹۹. مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ وَمَا زَادَ رَجُلًا يَغْفِرُ إِلَّا عِزًّا وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ.....

۱۸۰۰. مَا هَذَا الرَّعْدُ؟ قُلْ: مَلَكٌ مِنْ مَلَائِكَةِ اللَّهِ يَكْنُ مُوَكَّلٌ بِالسُّحَابِ بَيْنَهُ أَوْ فِي يَدِهِ مِخْرَاقٌ مِنْ

نَارٍ يَزْجُرُ بِهِ السُّحَابَ يَسُوْقُهُ حَيْثُ أَمَرَ اللَّهُ. قَالُوا: فَمَا هَذَا الصَّوْتُ الَّذِي يُسْمَعُ؟ قُلْ:

صَوْتُهُ. قَالُوا: صَدَقْتَ.....

۱۸۰۱. مَا هَذَا السَّرَفُ فَقُلْ: أَفِي الْوُضُوءِ إِسْرَافٌ؟ قُلْ: نَعَمْ! وَإِنْ كُنْتُ عَلَى نَهْرٍ جَارٍ.....

۱۸۰۲. مَا هَذَا بِالْعَنَلِ.....

۱۸۰۳. مَا وَرَأَاكَ... إِنْ عَلَدُوا فَعَدَّ.....

۱۸۰۴. مَا يَزَالُ الْبَلَاءُ بِالْمُؤْمِنِ وَالْمُؤْمِنَةِ فِي نَفْسِهِ وَوَلَدِهِ وَمَالِهِ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ وَمَا عَلَيْهِ خَطِيئَةٌ ۱۵۹/۱
۱۸۰۵. مَا يَسْرُنِي أَنِّي حَكَيْتُ رَجُلًا وَأَنْ لِي كَذَا وَكَذَا ۴۶۶/۱
۱۸۰۶. مَا زَمَزَمَ لِمَا شَرِبَ لَهُ ۲۹۷/۵
۱۸۰۷. الْمَبْطُونُ شَهِيدٌ وَالْمَطْعُونُ شَهِيدٌ ۲۹۶/۸
۱۸۰۸. مُشَابِهًا فِي الْأَلْوَانِ مُخْتَلِفًا فِي الطُّعُومِ ۶۵/۱
۱۸۰۹. الْمُشَبَّعُ بِمَا لَمْ يُعْطَ كَلَّاسٍ ثَوْبِي زُورٌ ۱۶۳
۱۸۱۰. الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا لَا تَلْبَسُ الْمُعْصَفَرُ مِنَ الثِّيَابِ وَلَا الْمُمَشَّقَةُ وَلَا الْحُلِيِّ وَلَا تُخْتَضِبُ وَلَا تُكْتَجِلُ ۲۸۲
۱۸۱۱. مَتَى تَقُومُ السَّاعَةُ؟ وَعِنْدَهُ غُلَامٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ مُحَمَّدٌ فَقَدْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنْ يَعِشْ هَذَا الْغُلَامُ فَعَسَى أَنْ لَا يَذْرُكَ لَهُمُ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ ۱۸۷/۴
۱۸۱۲. مَثَلُ أُمِّي مَثَلُ الْمَطَرِ لَا يُدْرِي أَوَّلُهُ خَيْرٌ أَمْ آخِرُهُ ۴۴۱/۲
۱۸۱۳. مَثَلُ الْمَنَافِقِ كَمَثَلِ الشَّاةِ الْعَائِرَةِ بَيْنَ الْغَنَمَيْنِ تَعِيرُ إِلَى هَلِيهِ مَرَّةً وَإِلَى هَلِيهِ مَرَّةً ۱۹۶/۱۲، ۳۸۱/۳
۱۸۱۴. الْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ ۴۱۳/۵
۱۸۱۵. الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ ۵۵۰/۱۱، ۲۲۱/۳
۱۸۱۶. الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ وَأَنْتَ مَعَ مَنْ أَحَبَّتِ فَمَا رَأَيْتُ فَرَحَ الْمُسْلِمُونَ بَعْدَ الْإِسْلَامِ فَرَحَهُمْ بِهَذَا ۲۲۱/۳
۱۸۱۷. الْمَرْءُ عَوْرَةٌ ۴۷۴/۸
۱۸۱۸. الْمَرْءُ عَوْرَةٌ فَلَمَّا خَرَجَتْ اسْتَشْرَفَهَا الشَّيْطَانُ ۶۷۱/۱۰، ۴۸۲/۸
۱۸۱۹. الْمَرْءُ فِي الْقُرْآنِ كُفْرٌ ۵۶۲/۱۰
۱۸۲۰. مَرَّةٌ يَنْطِقُونَ وَمَرَّةٌ يُخْتَمُ عَلَيْهِمْ ۶۷۸/۱۲
۱۸۲۱. مَرُّوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرِ وَفَرِّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَالِجِ ۹۴/۸
۱۸۲۲. مَرُّوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ ۵۳۶/۸
۱۸۲۳. الْمُسْتَبْدَانِ مَا قَالَا فَعَلَى الْبَائِي مَا لَمْ يَعْتَدِ الْمَظْلُومُ ۵۳۴/۳
۱۸۲۴. الْمُسْتَبْدَانِ مَا قَالَا فَعَلَى الْبَائِي مِنْهُمَا مَا لَمْ يَعْتَدِ الْمَظْلُومُ ۳۸۸/۳
۱۸۲۵. مُسْتَرِيحٌ أَوْ مُسْتَرَاخٌ مِنْهُ ۱۳۲/۱۲

۱۸۲۶. الْمُشْتَارُ مُؤْتَمَنٌ ۵۳۳/۸
۱۸۲۷. مُتَقَرُّهَا الْمَكَانُ الَّذِي تَأْوِي إِلَيْهِ وَتَسْتَقِرُّ فِيهِ لَيْلًا وَنَهَارًا وَمُسْتَوْدَعُهَا الْمَوْضِعُ الَّذِي تُنْفَخُ فِيهِ إِذَا مَاتَتْ ۸۷/۸
۱۸۲۸. مُتَقَرُّهَا تَحْتَ الْعَرْشِ ۲۹۳/۱۰
۱۸۲۹. بِسَفَرٍ خَرِبَ ۷۸/۲
۱۸۳۰. الْمُسْلِمُونَ تَكَافَأَ بِنَاوِهِمْ ۳۸۰/۸
۱۸۳۱. الْمُسْلِمُونَ عَلَى شُرُوطِهِمْ ۵۳۳/۸
۱۸۳۲. مَطْلُ الْغَنِيِّ ظَلَمٌ ۳۸۹/۳، ۱۸۱/۲
۱۸۳۳. الْمَعْبَدَةُ بَيْتُ الْكَفَوَاءِ وَالْجَمِيَّةُ رَأْسُ كُلِّ ذَوَاءٍ وَأَعْطِيَ كُلَّ جَسَدٍ مَا عَوَّدَتْهُ... مَا تَرَكَ كِتَابُكُمْ وَلَا نَبِيَّكُمْ لِجَالِئِئِمْ طَبَا ۱۵۱/۴
۱۸۳۴. مَعَهُمْ كَفَرٌ مِنْ أَكْفَانِ الْجَنَّةِ وَخُطُوبٌ مِنْ خُطُوبِ الْجَنَّةِ ۱۳۳/۱۲
۱۸۳۵. مَفَاتِيحُ الْغَيْبِ خَمْسٌ ۵۴۷/۹، ۱۳۴/۴
۱۸۳۶. مَلْعُونٌ مَنْ ضَارَ مُؤْمِنًا أَوْ مَكْرَهَ بِهِ ۲۵۹/۱۰
۱۸۳۷. مَنْ أَبُوكَ يَا غُلَامُ فَلِ الرَّاغِي ۴۹۳/۸
۱۸۳۸. مَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مِثْلَ لَهُ مَالُهُ شَجَاعًا أَفْرَغَ لَهُ زَيْبَتَانِ بِطُوقِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَأْخُذُ بِلَهْزَمَتَيْهِ يَقُولُ أَنَا مَالِكٌ أَنَا كُنْتُكَ ثُمَّ نَلَا هَذِهِ الْآلَةَ ۵۷۲/۲
۱۸۳۹. مَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مِثْلَ لَهُ مَالُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَجَاعًا أَفْرَغَ ۱۱۰/۹
۱۸۴۰. مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَسْطَرَ لَهُ فِي رِزْقِهِ وَتَسَا لَهُ فِي آثَرِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَةً ۱۱۳/۸
۱۸۴۱. مَنْ أَحَبَّ دُنْيَاهُ أَضْرَ بِالْخَيْرِ بِهِ وَمَنْ أَحَبَّ آخِرَتَهُ أَضْرَ بِدُنْيَاهُ فَأَيُّرُوا مَا يَنْفَى عَلَى مَا يَنْفَى ۱۱۶/۱۳، ۱۳۵
۱۸۴۲. مَنْ أَحَبَّ لِلَّهِ وَأَبْغَضَ لِلَّهِ وَأَعْطَى لِلَّهِ وَصَمَعَ لِلَّهِ فَقَدْ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ ۴۸۷/۹، ۱۷۹/۱۱
۱۸۴۳. مَنْ أَذُوبَ فِي الدُّنْيَا دُنْيَا فَعُوقِبَ بِهِ فَلَهُ أَغْلَدٌ مِنْ أَنْ يَتَنَّى عُقُوبَتُهُ عَلَى عُبِيهِ وَمَنْ أَذُوبَ دُنْيَا فِي الدُّنْيَا فَسَرَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَغَفَا عَنْهُ فَلَهُ أَكْرَمٌ مِنْ أَنْ يَعُودَ فِي شَيْءٍ قَدْ غَفَا عَنْهُ ۱۵۹/۱۱
۱۸۴۴. مَنْ أَصَابَ حَدًّا أَقِيمَ عَلَيْهِ فِيهِ وَإِنْ أَصَابَ فِي الْحِلِّ وَلَجَأَ إِلَى الْحَرَمِ لَمْ يَكَلِّمْ وَلَمْ يَبْلُغْ حَتَّى يَخْرُجَ مِنَ الْحَرَمِ فَيَقَامَ عَلَيْهِ الْحَدُّ ۴۱۵/۲
۱۸۴۵. مَنْ أَصَابَ فِي الدُّنْيَا دُنْيَا فَعُوقِبَ بِهِ فَلَهُ أَغْلَدٌ مِنْ أَنْ يَتَنَّى عُقُوبَتُهُ عَلَى عُبِيهِ ۴۷۷/۳

- د احادیثو او آلارو ۲۵۳ فہرست
۱۸۴۶. مَنْ أَصَابَ مِنْكُمْ خَذًا فَعَجِلْتَ لَهُ عُقُوبَتُهُ فَهُوَ كَفَّارَتُهُ ۵۴۸۳
۱۸۴۷. مَنْ أَصْبَحَ مِنْكُمْ آمِنًا فِي سِرِّهِ مُعَانِي فِي جَسَدِهِ عِنْدَهُ قُوَّةُ يَوْمِهِ فَكَأَنَّمَا حِيزَتْ لَهُ الدُّنْيَا ۵۱۷/۳
۱۸۴۸. مَنْ أَغَانَ مُجَاهِدًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ غَارِمًا فِي عُسْرَتِهِ أَوْ مُكَاتِبًا فِي رَقَبَتِهِ أَظَلَّهُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلُّ إِلَّا ظِلُّهُ ۴۹۰/۸
۱۸۴۹. مَنْ أُعْطِيَ عَطَاءً فَوَجَدَ فَلْيَجْزِ بِهِ وَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيَتَنَزَّلْ فَإِنْ مِنْ أَتَى فَقَدْ شَكَرَ وَمَنْ كَتَمَ فَقَدْ كَفَرَ ۱۷۰/۱۳
۱۸۵۰. مَنْ أَكْثَرَ مِنَ الْإِسْتِغْفَارِ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ مِنْ كُلِّ فَرْجٍ وَمِنْ كُلِّ ضَيْقٍ مَخْرَجًا وَرَزَقَهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۳۳۷/۱۲
۱۸۵۱. مَنْ آمَنَ رَجُلًا عَلَى نَفْسِهِ فَقَتَلَهُ أُعْطِيَ لَوَاءَ الْغَدْرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۲۷۵/۵
۱۸۵۲. مَنْ أَنْتَ؟ قُلْ: أَنَا مُوسَى قُلْ: مُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ؟ قُلْ: نَعَمْ! قُلْ: فَمَا شَأْنُكَ؟ قُلْ: حَيْثُ لَتَعْلَمَنِي بِمَا عَلَّمْتَ رُشْدًا. قُلْ: أَمَا يَكْفِيكَ أَنْ أَنْبَأَ التَّوْرَةَ بِبَيْتِكَ وَأَنْ الْوَحْيَ يَأْتِيكَ يَا مُوسَى إِنْ لِي عِلْمًا لَا يَنْبَغِي أَنْ تَعْلَمَهُ وَإِنْ لَكَ عِلْمًا لَا يَنْبَغِي أَنْ أَعْلَمَهُ فَجَاءَ طَائِرٌ فَاتَّخَذَ بِمِثْقَاهِ فَقُلْ: وَاللَّهِ مَا عَلِمِي وَعِلْمُكَ فِي عِلْمِ اللَّهِ إِلَّا كَمَا أَخَذَ هَذَا الطَّائِرُ بِمِثْقَاهِ مِنَ الْبَحْرِ ۴۱۵/۷
۱۸۵۳. مَنْ أَهْرِيقَ دَمَهُ وَعَقَرَ جَوَانَهُ ۲۹۶/۸
۱۸۵۴. مَنْ أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ طَاهِرًا يَذْكُرُ اللَّهَ حَتَّى يُدْرِكَهُ النَّعَاسُ لَمْ يَنْقَلِبْ سَاعَةً مِنَ اللَّيْلِ يَسْكُ اللَّهُ شَيْئًا مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ إِلَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ إِلَيْهِ ۴۱۸/۱
۱۸۵۵. مَنْ احْتَبَسَ فَرَسًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِيْمَانًا بِاللَّهِ وَتَصَدِيقًا بِوَعْدِهِ فَإِنْ شَبِعَهُ وَرِيَهُ وَرَوَّاهُ وَبَوَّاهُ فِي مِيزَانِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۵۰۸/۵
۱۸۵۶. مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ آيِهِ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ آيِهِ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ ۱۲/۱۰
۱۸۵۷. مَنْ اسْتَطَاعَ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَغْضُ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصُّومِ فَإِنَّهُ لَهُ وَجَاءٌ ۵۲/۷
۱۸۵۸. مَنْ اسْتَقْبَلَ مِنَ اللَّيْلِ وَأَقْبَضَ امْرَأَتَهُ فَصَلَّاهُ رَكَعَتَيْنِ جَمِيعًا كُتِبَ مِنَ الذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا ۷۰/۱۰
۱۸۵۹. مَنْ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ يَمِينِهِ فَقَدْ أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ النَّارَ وَحَرَّمَ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ ۲۷۰/۲
۱۸۶۰. مِنَ الْكِبَائِرِ أَنْ يَشْتُمَ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَهَلْ يَشْتُمُ الرَّجُلُ وَالِدَيْهِ؟ قُلْ:

فهرست

۳۷۲

۴۲۵/۱، ۳۷۲/۲

۱۴۰/۱۲، ۲۹۲/۵

۹۸۳

۳۳۱/۵

۴۱۵/۹

۲۸۷/۱۲

۴۷۹/۳

۵۴۸/۱

۵۰۷/۱۱

۵۷/۱

۵۱۳/۱۱

۴۹۷/۵

۴۳۳/۱۰

۴۰۸/۸

۴۸۱/۸، ۴۶۷/۱

۳۵/۲

۱۲۵/۹، ۳۲۲/۸، ۹۷/۴

نَعَمْ يَسُّ أَبَا الرَّجُلِ فَيَنْتَمُ إِلَيْهِ وَيَنْتَمُ أُمُّهُ فَيَسُّ أُمُّهُ

۱۸۶۱. مِنْ الْكَبِيرِ شَمُ الرَّجُلِ وَالْيَتِيمِ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَنْ يَنْتَمِ الرَّجُلُ وَالْيَتِيمُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ

يَسُّ أَبَا الرَّجُلِ فَيَسُّ أَبَاهُ وَيَسُّ أُمُّهُ فَيَسُّ أُمُّهُ

۱۸۶۲. مَنْ بَنَى مَسْجِدًا لِلَّهِ بَنَى اللَّهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ مِثْلَهُ

۱۸۶۳. مَنْ تَلَبَّ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا قَبْلَ بَيْتِهِ

۱۸۶۴. مَنْ تَرَكَ دِينَارًا فَهُوَ كَبَّةٌ

۱۸۶۵. مَنْ تَصَلَّقَ بِعَلِّكَ نَعْرَةً مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ فَإِنَّ اللَّهَ يَتَّخِذُهَا يَمِينَهُ ثُمَّ

يُرِيهَا لِصَاحِبِهِ كَمَا يُرِي أَعْدَاءَكُمْ قُلُوبَهُمْ حَتَّى تَكُونَ مِثْلَ الْجَبَلِ

۱۸۶۶. مَنْ تَكَلَّمَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ فَهُوَ كَمَنْ قَتَلَ الْجَمَلِ

۱۸۶۷. مَنْ تَوَضَّأَ عَلَى طَهْرٍ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهِ عَشْرَ خَيْرَاتٍ

۱۸۶۸. مَنْ تَوَضَّأَ فَحَسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

فُتِّحَتْ لَهُ ثَمَانِيَةُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ

۱۸۶۹. مَنْ ثَابَرَ عَلَى اثْنَتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ دَخَلَ الْجَنَّةَ أَرْبَعًا قَبْلَ الظُّهْرِ وَرَكْعَتَيْنِ

بَعْدَهَا وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ وَرَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ

۱۸۷۰. مَنْ جَعَلَ لِلَّهِ بَيْتًا جَعَلَهُ اللَّهُ فِي النَّارِ

۱۸۷۱. مَنْ جَلَسَ فِي مَجْلِسٍ فَكُثِرَ فِيهِ لَغَطُهُ فَقَدْ قَبِلَ أَنْ يَقُومَ مِنْ مَجْلِسِهِ ذَلِكَ سَبْحَانَكَ

اللَّهُمَّ وَيَحْمِلُكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ إِلَّا غَيْرَ لَهُ مَا كَلَّا فِي

مَجْلِسِهِ ذَلِكَ

۱۸۷۲. مَنْ جَهَّزَ جَيْشَ الْعُسْرَةِ فَلَهُ الْجَنَّةُ

۱۸۷۳. مَنْ حَافِظَ عَلَى شَفْعَةِ الصُّحَى غَيْرَ لَهُ ذُنُوبُهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ

۱۸۷۴. مَنْ حَالَتْ شَفَاعَتُهُ دُونَ حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ اللَّهُ

۱۸۷۵. مَنْ حَجَّ هَذَا الْبَيْتَ فَلَمْ يَرُقْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَمَا وَلَدَتْهُ أُمُّهُ

۱۸۷۶. مَنْ حَدَّثَكَ أَنَّ مُحَمَّدًا ﷺ كَتَمَ شَيْئًا مِمَّا أَنْزَلَ عَلَيْهِ فَقَدْ كَذَبَ وَاللَّهِ يَقُولُ: يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ

بَلِّغْ مَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ بِاللَّيْلِ

۱۸۷۷. مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْعَمْرِ تَرْكُهُ مَا لَا يَنْعِيهِ

۱۸۷۸. مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ أَشْرَكَ ۳۱۲/۱
۱۸۷۹. مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ ۱۶۷/۴
۱۸۸۰. مَنْ حَلَفَ بِعِلَّةٍ سِوَى الْإِسْلَامِ كَلِيبًا فَهُوَ كَمَا قَالَ ۱۶۷/۴
۱۸۸۱. مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا فَلْيُكْفِرْ عَنْ يَمِينِهِ وَلْيَفْعَلِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ ۵۶۴/۱
۱۸۸۲. مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَقَالَ إِنَّ شَاءَ اللَّهُ فَلَا حِنْثَ عَلَيْهِ ۳۱۷/۷
۱۸۸۳. مَنْ حَلَفَ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ وَاللَّاتِ وَالْعُزَّى فَلْيَقُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ۷/۱۲
۱۸۸۴. مَنْ حُوسِبَ عَذِيبٌ ۳۸۷/۷
۱۸۸۵. مَنْ دَعَا إِلَى هُلَى كَانَ لَهُ مِنَ الْجَزْرِ مِثْلُ أَجُورٍ مَنْ اتَّبَعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْئًا وَمَنْ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ فَعَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ مِثْلُ آثَامٍ مَنْ اتَّبَعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا ۴۰/۷
۱۸۸۶. مَنْ دَعَا إِلَى هُلَى كَانَ لَهُ مِنَ الْجَزْرِ مِثْلُ أَجُورٍ مَنْ يَتَّبِعُهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أَجُورِهِمْ شَيْئًا ۳۸۷/۱۲
۱۸۸۷. مَنْ دَعَا عَلَى مَنْ ظَلَمَهُ فَقَدْ انتَصَرَ ۱۶۷/۱۱
۱۸۸۸. مَنْ رَأَى شَيْئًا فَاعْجَبَهُ فَقَالَ: مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ لَمْ يَضُرَّهُ ۳۱۴/۱
۱۸۸۹. مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ يَدِيهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ ۹۷/۱، ۴۲۸/۲، ۴۷۰/۱۱
۱۸۹۰. مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكْثُرًا فَإِنَّمَا يَسْكُ جَعْرًا فَلْيَسْتَقِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ ۳۷۲/۱
۱۸۹۱. مَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۳۸۷/۳
۱۸۹۲. مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُحِبَّ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَوْ يُحِبَّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ فَلْيَصْلُقْ حَدِيثَهُ إِذَا حَدَّثَ، وَلْيُؤَدِّ أَمَانَتَهُ إِذَا أُؤْتِمِنَ وَلْيُحْسِنْ جِوَارَ مَنْ جَاوَرَهُ ۲۸۹/۲
۱۸۹۳. مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَسْتَجِيبَ اللَّهُ لَهُ عِنْدَ الشَّدَائِدِ وَالْكَرْبِ فَلْيُكْثِرِ الدُّعَاءَ فِي الرُّخَاءِ ۴۱۷/۱، ۵۴۲/۵، ۵۴۳ ۵۴۳
۱۸۹۴. مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى شَهِيدٍ يَمْشِي عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدٍ اللَّهِ ۴۴/۱۰
۱۸۹۵. مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كَأَنَّهُ رَأَى عَيْنٍ فَلْيَقْرَأْ إِذَا الشَّمْسُ كُورَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ وَإِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ۴۸/۱۳
۱۸۹۶. مِنْ سَعَلَةِ ابْنِ آدَمَ اسْتِخَارَتُهُ اللَّهَ... وَمِنْ شِقْوَةِ ابْنِ آدَمَ تَرْكُهُ اسْتِخَارَةَ اللَّهِ ۳۵۷/۹
۱۸۹۷. مَنْ سَكَنَ الْبَلَدِيَّةَ جَفَاً وَمَنْ اتَّبَعَ الصَّيْدَ غَفَلَ وَمَنْ أَتَى السُّلْطَانَ افْتَنَ ۴۵۵/۵
۱۸۹۸. مَنْ سَمِيَ الْمَدِينَةَ يَثْرِبَ فَلْيَسْتَغْفِرِ اللَّهَ وَتَكُنْ هِيَ طَابَةُ هِيَ طَابَةُ ۳۳/۱۰

۱۸۹۹. مَنْ شَغَلَهُ قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ عَنْ مَسْأَلَتِي وَذِكْرِي أُعْطِيَتْهُ أَفْضَلُ ثَوَابِ السَّائِلِينَ فهرست ۱۴/۱
۱۹۰۰. مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ ۴۳۷/۹
۱۹۰۱. مَنْ شَهَرَ سَيْفَهُ ثُمَّ وَضَعَهُ فَلَمَعَهُ هَدْرٌ ۵۳۴/۳
۱۹۰۲. مَنْ صَلَّى عَلَى جِنَازَةٍ فَلَهُ قِرَاطٌ وَمَنْ انْتَظَرَ حَتَّى يُفْرَغَ مِنْهَا فَلَهُ قِرَاطَانِ قَالُوا: وَمَا الْقِرَاطَانِ؟ ۴۳۹/۵
- قَالَ: مِثْلُ الْجَبَلَيْنِ ۴۳۹/۵
۱۹۰۳. مَنْ صَلَّى لِلَّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا فِي جَمَاعَةٍ يُذَكِّرُ التَّكْبِيرَةَ الْأُولَى كُتِبَ لَهُ بَرَاءَتَانِ بَرَاءَةٌ مِنَ النَّارِ وَبَرَاءَةٌ مِنَ الْبَفَاقِ ۴۳۷/۹
۱۹۰۴. مَنْ صَلَّى يُرَائِي فَقَدْ أَشْرَكَ وَمَنْ صَامَ يُرَائِي فَقَدْ أَشْرَكَ وَمَنْ تَصَلَّقَ يُرَائِي فَقَدْ أَشْرَكَ ۳۱۳/۱ - ۳۱۴
۱۹۰۵. مِنْ ضَعْفٍ ۵۰۷/۹
۱۹۰۶. مَنْ ظَلَمَ قَيْدَ شَيْءٍ مِنَ الْأَرْضِ طَوْقَهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ ۳۴۰/۱۲
۱۹۰۷. مَنْ عَلَا جَارِيتَيْنِ دَخَلَتْ أَنَا وَهُوَ الْجَنَّةُ كَهَاتَيْنِ، وَأَشَارَ بِأَصْبُعَيْهِ ۸۰/۸
۱۹۰۸. مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ ۲۱۴/۱
۱۹۰۹. مَنْ غَدَا إِلَى الْمَسْجِدِ وَرَاحَ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُ نَزْلَهُ مِنَ الْجَنَّةِ كُلَّمَا غَدَا أَوْ رَاحَ ۲۹۲/۵
۱۹۱۰. مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنَّا ۱۳۸/۱
۱۹۱۱. مَنْ فَرَّ عَنْ ثَلَاثَةٍ لَمْ يَفِرْ وَمَنْ فَرَّ عَنْ اثْنَيْنِ فَقَدْ فَرَّ ۳۳۸/۵
۱۹۱۲. مَنْ فَصَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمَاتَ أَوْ قُتِلَ فَهُوَ شَهِيدٌ أَوْ وَقَصَهُ فَرَسُهُ أَوْ بَعِيرُهُ أَوْ لَدَغَتْهُ هَامَةٌ أَوْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ أَوْ بَلِيٍّ حَتَفَ شَيْءٌ اللَّهُ فَإِنَّهُ شَهِيدٌ وَإِنْ لَهُ الْجَنَّةُ ۴۸۵/۵
۱۹۱۳. مَنْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَوَاقٍ نَاقَةٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ ۴۲۸/۱۰
۱۹۱۴. مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۳۱۲/۸
۱۹۱۵. مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ النِّدَاءَ اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدُّعْوَةُ التَّلْعَةُ وَالصَّلَاةُ الْقَائِمَةُ آتِ مُحَمَّدًا الرَّسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَابْعَثْهُ الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ الَّذِي وَعَدْتَهُ إِلَّا حَلَّتْ لَهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۵۵۳/۳
۱۹۱۶. مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ وَقَرَأَ ثَلَاثَ آيَاتٍ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْحَشْرِ وَكُلَّ اللَّهُ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ يُصَلُّونَ عَلَيْهِ ۳۳۷/۱۲
۱۹۱۷. مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ حُطَّتْ خَطَايَاهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ ۴۶۴/۹
۱۹۱۸. مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ ۱۳/۱۲، ۲۸۵/۲

۱۹۱۹. مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ عَلَيْهِ بَيْتَةٌ فَلَهُ سَلْبُهُ ۳۴۳/۲، ۴۱۵/۴، ۲۸۱/۶
۱۹۲۰. مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ قَبْلَ أَنْ يَحْتَلِمَ فَقَدْ أَوْتِيَ الْحُكْمَ صَبِيًّا ۴۸۳/۷
۱۹۲۱. مَنْ قَرَأَ بِمِائَةِ آيَةٍ فِي لَيْلَةٍ كُتِبَ لَهُ قُنُوتُ لَيْلَةٍ ۴۹۲/۱۰
۱۹۲۲. مَنْ كَانَ أَشْرَكَ فِي عَمَلٍ عَمِلَهُ لِلَّهِ أَحَدًا فَلْيُطْلَبْ ثَوَابُهُ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ أَغْنَى الشُّرَكَاءَ عَنِ الشُّرْكِ ۳۵۰/۲
۱۹۲۳. مَنْ كَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ قَوْمٍ عَهْدٌ فَلَا يَحُلُّنْ عَهْدًا وَلَا يَشُدُّنْهُ حَتَّى يَمْضِيَ أَمَلُهُ أَوْ يَنْبِذَ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ ۲۲۱/۵
۱۹۲۴. مَنْ كَانَ لَهُ امْرَأَتَانِ يَمِيلُ لِإِحْدَاهُمَا عَلَى الْآخَرَى جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحَدُ شَقِيئِهِ مَائِلٌ ۳۶۱/۳
۱۹۲۵. مَنْ كَانَ لَهُ ثَلَاثُ بَنَاتٍ أَوْ ثَلَاثُ أَخَوَاتٍ أَوْ ابْنَتَانِ أَوْ أُخْتَانِ فَاحْسَنَ صُحْبَتَهُنَّ وَاتَّقَى اللَّهَ فِيهِنَّ فَلَهُ الْجَنَّةُ ۸۰/۷ - ۸۱
۱۹۲۶. مَنْ كَانَ لَهُ مَلَأٌ يُبْلِغُهُ حَجَّ بَيْتِ رَبِّهِ أَوْ يَجِبُ عَلَيْهِ فِيهِ زَكَاةٌ فَلَمْ يَفْعَلْ يَسْأَلِ الرَّجْعَةَ عِنْدَ الْمَوْتِ ۳۰۶/۱۲
۱۹۲۷. مَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَادِحًا أَخَاهُ لَا مَحَالَةَ فَلْيَقُلْ أَحْسِبُ فَلَانَا وَاللَّهُ حَسْبِيهِ وَلَا أَرْكِي عَلَى اللَّهِ أَحَدًا ۱۳/۱۲
۱۹۲۸. مَنْ كَانَ هَمُّهُ الْآخِرَةُ جَمَعَ اللَّهُ شَمْلَهُ وَجَعَلَ غِنَاهُ فِي قَلْبِهِ وَأَتَتْهُ الدُّنْيَا وَهِيَ رَاغِمَةٌ وَمَنْ كَانَتْ نِيَّتُهُ الدُّنْيَا فَرَّقَ اللَّهُ عَلَيْهِ ضِعْفَتَهُ وَجَعَلَ فَقْرَهُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَلَمْ يَأْتِهِ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا مَا كُتِبَ لَهُ ۸۷/۸
۱۹۲۹. مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ فَإِنَّ اللَّهَ حَيٌّ لَمْ يَمُتْ وَمَنْ كَانَ يَعْبُدُ مُحَمَّدًا فَإِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ مَاتَ ۴۹۵/۲
۱۹۳۰. مَنْ كَانَ يَعْبُدُ شَيْئًا فَلْيَتَّبِعْهُ ۲۷۷/۷
۱۹۳۱. مَنْ كَانَتْ عِنْدَهُ مَظْلِمَةٌ لِخَبِيٍّ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهَا فَإِنَّهُ لَيْسَ ثَمَّ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ ۴۶۷/۱۱
۱۹۳۲. مَنْ كَظَمَ غَيْظًا وَهُوَ قَلْبِرٌ عَلَى أَنْ يُنْفِلَهُ دَعَاهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رُءُوسِ الْخَلَائِقِ حَتَّى يُخَيَّرَهُ مِنْ أَيِّ الْحُورِ شَاءَ ۴۸۰/۲
۱۹۳۳. مَنْ لَا تَنْهَاهُ صَلَاتُهُ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ لَمْ يَزِدْ بِصَلَاتِهِ مِنَ اللَّهِ إِلَّا بَعْدًا ۴۲۷/۹
۱۹۳۴. مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يَرْحَمُ ۱۸۲/۲
۱۹۳۵. مَنْ لَا يَشْكُرُ النَّاسَ لَا يَشْكُرُ اللَّهَ ۵۲۸/۹
۱۹۳۶. مَنْ لَبَسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ ۳۶۷/۷
۱۹۳۷. مَنْ لِكَعْبِ بْنِ الْأَشْرَفِ فَإِنَّهُ قَدْ آتَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۱۴/۲

۱۹۳۸. مَنْ لَمْ يَدْعُ اللَّهَ سُبْحَانَهُ غَضِبَ عَلَيْهِ ۴۲/۱۱
۱۹۳۹. مَنْ لَمْ يَسْكُ اللَّهُ يَغْضَبْ عَلَيْهِ ۴۰/۶۱
۱۹۴۰. مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْقَلِيلَ لَمْ يَشْكُرِ الْكَثِيرَ ۵۲/۹
۱۹۴۱. مَنْ لَهَا يَوْمَ السَّبْعِ يَوْمَ لَيْسَ لَهَا رَاعٍ غَيْرِي ۵۰/۱۳
۱۹۴۲. مَنْ مَاتَ فِي أَحَدِ الْحَرَمَيْنِ بَيْتَ مِنَ الْأَمِينِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۴۱/۲
۱۹۴۳. مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِي لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ ۲۸/۳
۱۹۴۴. مَنْ مَشَى مَعَ ظَالِمٍ لِيُقَوِّبَهُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ ظَالِمٌ فَقَدْ خَرَجَ مِنَ الْإِسْلَامِ ۲۰/۶۱
۱۹۴۵. مَنْ مَلَكَ زَادًا وَرَاحِلَةً تُبْلِغُهُ إِلَى بَيْتِ اللَّهِ وَلَمْ يَحُجْ فَلَا عَلَيْهِ أَنْ يَمُوتَ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا ۴۱/۲
۱۹۴۶. مَنْ نَزَلَتْ بِهِ فَاقَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِالنَّاسِ لَمْ تُسَدِّ فَاقَتُهُ وَمَنْ نَزَلَتْ بِهِ فَاقَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِاللَّهِ فَيُوشِكُ اللَّهُ لَهُ بِرِزْقٍ عَاجِلٍ أَوْ آجِلٍ ۲۱/۷
۱۹۴۷. مَنْ نَسِيَ صَلَاةً فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ ﴿ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴾ ۵۳/۷
۱۹۴۸. مَنْ نَصَرَ قَوْمَهُ عَلَى غَيْرِ الْحَقِّ فَهُوَ كَالْبَعِيرِ الَّذِي رَبِّي فَهُوَ يَنْزَعُ بِذَنبِهِ ۳۷/۳
۱۹۴۹. مَنْ نَفَسَ عَنْ غَرِيمِهِ أَوْ مَخَاعَتَهُ كَانَ فِي ظِلِّ الْعَرْشِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۱۸/۲
۱۹۵۰. مَنْ وَجَدْتُمُوهُ يَعْمَلُ عَمَلٍ قَوْمٍ لَوْطٍ فَاقْتُلُوا الْفَاعِلَ وَالْمَفْعُولَ بِهِ ۴۲/۸
۱۹۵۱. مَنْ وَقَرَّ صَاحِبٌ بِدَعَاةٍ فَقَدْ أَعَانَ عَلَى هَذَا الْإِسْلَامِ ۲۴/۴
۱۹۵۲. مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ الْمُسْلِمِينَ شَيْئًا فَوَلَّى رَجُلًا وَهُوَ يَجِدُ مَنْ هُوَ أَصْلَحُ لِلْمُسْلِمِينَ مِنْهُ فَقَدْ خَانَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ ۱۹۳/۳
۱۹۵۳. مَنْ يَتَصَدَّقُ بِصَدَقَةٍ أَشْهَدُ لَهُ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ... فَجَاءَ رَجُلٌ وَلَمْ أَرَ بِالْبَقِيْعِ رَجُلًا أَشَدَّ سَوَادًا أَصْفَرَ مِنْهُ وَلَا آدَمَ يَعْبُرُ بِنَاقَةٍ لَمْ أَرَ بِالْبَقِيْعِ نَاقَةً أَحْسَنَ مِنْهَا فَقَدْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَصَدَقْتَ قَدْ نَعِمَ قَدْ دُونَكَ هَذِهِ النَّاقَةُ قَدْ فَلَزِمَهُ رَجُلٌ فَقَدْ هَذَا يَتَصَدَّقُ بِهِ لِيَهْدِيَ فَوَاللَّهِ لَهِيَ خَيْرٌ مِنْهُ قَدْ فَسَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَدْ كَذَبْتَ بَلْ هُوَ خَيْرٌ مِنْكَ وَمِنْهَا ۴۲/۵
۱۹۵۴. مَنْ يَدْعُوْنِي فَأَسْتَجِبْ لَهُ وَمَنْ يَسْأَلُنِي فَأَعْطِيهِ وَمَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ ۴۱/۶۱
۱۹۵۵. مَنْ يُرِذُّ اللَّهَ بِهِ خَيْرًا يُصِيبُ مِنْهُ ۳۹/۶۱
۱۹۵۶. مَنْ يَشْهَدُ لَكَ. فَيَقُولُ: مُحَمَّدٌ ﷺ وَأُمَّتُهُ. فَتَشْهَدُ أَنَّهُ قَدْ بَلَغَ ۹/۱۰
۱۹۵۷. مَنْ يَضْمَنُ لِي مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ أَضْمَنَ لَهُ الْجَنَّةَ ۳۲/۸

من یطیع الله ورسوله فقد رشد ومن يعصهما فقد غوى	۱۹۵۸
من یطیع الله ورسوله فقد رشد ومن يعصهما فإنه لا يضر إلا نفسه ولا يضر الله شيئا	۱۹۵۹
من يعبد عليکم بعلي	۱۹۶۰
من یقرض غیر عديم ولا ظلوم	۱۹۶۱
منهم المؤمنین و الکافر	۱۹۶۲
منهم من تأخذ النار إلى كعبته ومنهم من تأخذ النار إلى ركبته ومنهم من تأخذ النار إلى حوزته ومنهم من تأخذ النار إلى ترقوته	۱۹۶۳

ن

نارکم جزء من سبعین جزءا من نار جهنم	۱۹۶۴
نارکم هذه التي توقدون جزء واحد من سبعین جزءا من حر جهنم	۱۹۶۵
الناس معادن	۱۹۶۶
ناقصات عقل	۱۹۶۷
ناموا في المسجد	۱۹۶۸
نحن احق بالشك من ابراهيم	۱۹۶۹
نحن احق ان نفعل ذلك يارسول الله	۱۹۷۰
نحن الآخرون السابقون يوم القيامة بيد انهم اوتوا الكتاب من قبلنا	۱۹۷۱
نحن نرى اشياء ننكرها ولا نقول فيها	۱۹۷۲
نخلها كأنها رؤوس الشياطين	۱۹۷۳
النذير العريان	۱۹۷۴
نزل ملك من السماء يكذبه بما قال لك فلما انتصرت وقع الشيطان فلم اكن للجلوس إذ وقع الشيطان	۱۹۷۵
نزلت سورة القارعة بمكة	۱۹۷۶
نزلت علي سورة الانعام جملة واجلة وشيعها سبعون الف ملك لهم زجل بالسيح والتحميد	۱۹۷۷
نزلت في اهل قباء فيه رجل يحبون ان يتطهروا والله يحب المطهرين	۱۹۷۸

۱۹۷۹. نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةٌ فِي ﴿يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ﴾ ۲۹۹۳
۱۹۸۰. النَّسَاءُ الْقَصْرَى ۳۲۵/۱۲
۱۹۸۱. تَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ لَنَنْصَحَنَّ لَكَ عَلَى قَوْمِنَا ۲۴۵/۵
۱۹۸۲. نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيرَةَ شَهْرٍ ۵۰۶/۲
۱۹۸۳. نُصِرْتُ بِالصَّبَا وَأَهْلَيْكَتُ عَلَاً بِالذَّبُورِ ۵۲۹/۱۱، ۳۲۸/۱۱، ۲۵۰/۱۰، ۲۰۶/۵
۱۹۸۴. نِصْفُ صَاعٍ مِنْ جَنْطَةٍ أَوْ صَاعًا مِنْ تَعْرِ ۷۰/۴
۱۹۸۵. النَّعَاسُ فِي الْقَتْلِ مِنَ اللَّهِ وَفِي الصَّلَاةِ مِنَ الشَّيْطَانِ ۵۱۹/۲
۱۹۸۶. نَعَمْ ۵۱۱/۱۰
۱۹۸۷. نَعَمْ ۴۰۲/۱۱
۱۹۸۸. نَعَمْ ۱۳۸/۷
۱۹۸۹. نَعَمْ إِذَا كَثَرَ الْخَبْثُ ۲۱۳/۶، ۱۶۴/۵
۱۹۹۰. نَعَمْ إِنَّ الرُّضَاعَةَ تُحَرِّمُ مَا تُحَرِّمُ الْوِلَاقَةُ ۴۷۸/۸
۱۹۹۱. نَعَمْ ابْنُ آدَمَ تَصَلِّقُ بِصَدَقَةٍ يَمِينِهِ يُخْفِيهَا مِنْ شِمَالِهِ ۲۰۸/۵
۱۹۹۲. نَعَمْ الْإِخْوَةُ لَكُمْ بَنُو إِسْرَائِيلَ إِنْ كَانَتْ لَهُمْ كُلُّ مَرَّةٍ، وَلَكُمْ كُلُّ حُلُوءَةٍ، كُلًّا وَاللَّهُ لَسَلَكُنَّ طَرِيقَهُمْ قَدَرُ الشِّرَاكِ ۵۷۴/۳
۱۹۹۳. نَعَمْ الصَّلَاةُ عَلَيْهِمَا وَالِاسْتِغْفَارُ لَهُمَا وَإِيفَاءُ بعهودِهِمَا مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِمَا وَإِكْرَامُ صَدِيقَيْهِمَا وَصِلَةُ الرَّجِمِ الَّتِي لَا تُوصَلُ إِلَّا بِهِمَا ۲۱۴/۷
۱۹۹۴. نَعَمْ حُجِّي عَنْهَا ۲۴۱/۲، ۲۴۱/۲
۱۹۹۵. نَعَمْ كَانَتِ السَّمَاوَاتُ رَتْقًا لَا تُمَطِّرُ وَكَانَتِ الْأَرْضُ رَتْقًا لَا تُنْبِتُ فَلَمَّا خَلَقَ لِلْأَرْضِ أَهْلًا فَتَقَ هَذِهِ بِالْمَطَرِ وَفَتَقَ هَذِهِ بِالنَّبَاتِ ۱۲۸/۸
۱۹۹۶. نَعَمْ كُنْتُ أَرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيطٍ لِأَهْلِ مَكَّةَ ۳۰۶/۹
۱۹۹۷. نَعَمْ لَهَا أَجْرَانِ أَجْرُ الْقَرَابَةِ وَأَجْرُ الصَّدَقَةِ ۲۲۲/۱
۱۹۹۸. نَعَمْ هُمْ شَرُّ مِنْ شَيَاطِينِ الْجِنَّ ۳۲۹/۴
۱۹۹۹. نَعَمْ وَفِيهَا شَجَرَةٌ تُدْعَى طُوبَى ۴۲۲/۸
۲۰۰۰. نَعَمْ يَسُبُّ أَبَا الرَّجُلِ فَيَسُبُّ أَبَاهُ وَيَسُبُّ أُمَّهُ فَيَسُبُّ أُمَّهُ ۵۵۵/۳

د احادیثو او آثارو	۴۶۱	فهرست
۲۰۰۱. نُعِيتَ إِلَى نَفْسِي. «كَأَنِّي مَقْبُوضٌ فِي بِلْكَ السَّنَةِ	۲۷۰/۸۳	
۲۰۰۲. نَفْسِي نَفْسِي	۱۵۲/۷	
۲۰۰۳. نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي	۱۳۵/۴	
۲۰۰۴. النِّكَاحُ مِنْ سِتِّي فَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِسِتِّي فَلَيْسَ مِنِّي	۳۰۶/۲	
۲۰۰۵. ثُمَّ كَتَمَتِ الْعُرُوسُ	۳۷۷	
۲۰۰۶. نَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الرُّسْمِ فِي الْوَجْهِ وَالضَّرْبِ فِي الْوَجْهِ	۵۶۲/۸	
۲۰۰۷. نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُسْتَقْلَدَ فِي الْمَسْجِدِ وَأَنْ تُشَدَّ فِيهِ الْأَشْعَارُ وَأَنْ تُقَامَ فِيهِ الْحُدُودُ	۱۶۵/۹	
۲۰۰۸. نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَكْلِ الْمُجْتَمَعَةِ	۳۶۰/۸	
۲۰۰۹. نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الشِّغَارِ	۷۹/۷	
۲۰۱۰. نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ وَعَنْ كُلِّ ذِي مِخْلَبٍ مِنَ الطَّيْرِ	۴۶۵/۳	
۲۰۱۱. نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ لُحُومِ الْخَيْلِ وَالْبَعْدِ وَالْخَيْرِ	۱۶۷	
۲۰۱۲. نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ نَتْفِ أَدْنَابِ الْخَيْلِ وَأَعْرَافِهَا وَتَوَاصِيهَا	۴۵۳/۱۰	
۲۰۱۳. نُهِينَا عَنِ التَّكْلِيفِ	۴۷۹/۱۰	
هـ		
۲۰۱۴. هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ لُحُومَ النَّاسِ وَيَقْعُونَ فِي أَعْرَاضِهِمْ	۴۶۷/۱۱	
۲۰۱۵. هَؤُلَاءِ كُلُّهُمْ يَمْنَزِلَةٌ وَاحِدَةٌ وَكُلُّهُمْ فِي الْجَنَّةِ	۲۴۴/۱۰	
۲۰۱۶. هَؤُلَاءِ تَزَلُّوا عَلَى حُكْمِكَ	۴۹/۱۰	
۲۰۱۷. هَا هُنَا وَتَحَا يَدِي نَحْوُ الشَّامِ	۴۱۰/۹	
۲۰۱۸. هَاجَرَ إِبْرَاهِيمُ بِسَارَةٍ فَدَخَلَ بِهَا قَرْيَةً فِيهَا مَلِكٌ مِنَ الْمُلُوكِ	۱۶۴/۸	
۲۰۱۹. هَاكَ بِأَمَانَةِ اللَّهِ تَعَالَى	۱۹۰/۳	
۲۰۲۰. هَاكَ مِفْتَاحَكَ يَا عُثْمَانُ	۱۹۰/۳	
۲۰۲۱. هَذَا أَدْنَى أَهْلِ الْجَنَّةِ مَنَزِلًا	۴۶۱/۷	
۲۰۲۲. هَذَا ابْنُ آدَمَ وَهَذَا أَجَلُهُ عِنْدَ قَفْلِهِ وَبَسَطَ يَدَهُ أَمَامَهُ ثُمَّ قَلَدَ وَتَمَّ أَجَلُهُ	۵۲۰/۸	
۲۰۲۳. هَذَا الرَّجُلُ يَهْدِينِي إِلَى السَّبِيلِ	۳۷۴/۱۰	
۲۰۲۴. هَذَا السُّجُودُ فَأَيْنَ الْبُكْيُ	۵۱۳/۷	

فهرست

۲۰۲۵. هَذَا الثَّامُوسُ الَّذِي نَزَلَ اللَّهُ عَلَى مُوسَى ۳۳۷/۱۱
۲۰۲۶. هَذَا الْوَضُوءُ فَمَنْ زَادَ عَلَى هَذَا فَقَدْ أَسَاءَ وَتَعَدَّى وَظَلَمَ ۴۸۰/۳
۲۰۲۷. هَذَا جَبْرِيلُ أَخَذَ بِرَأْسِ فَرَسِهِ عَلَيْهِ أَدَاةُ الْحَرْبِ ۱۴۲/۵
۲۰۲۸. هَذَا جَبَلٌ يُحْيِيْنَا وَنُحْيِيْهُ ۳۳۸/۷
۲۰۲۹. هَذَا خَيْرٌ مِمَّا أَخَذَ مِنِّي وَأَرْجُوا الْمَغْفِرَةَ ۲۴۸/۵
۲۰۳۰. هَذَا خَيْرٌ مِنْ مِلْءِ الْأَرْضِ مِثْلَ هَذَا ۹۳/۴
۲۰۳۱. هَذَا فِي نَفَقَةِ الْجِهَادِ ۶۰/۲
۲۰۳۲. هَذَا كَفَّارَةٌ مَا يَكُونُ فِي الْمَجْلِسِ ۵۶۳/۱۱
۲۰۳۳. هَذَا لِبَرِيرَةٍ صَدَقَهُ وَلَنَا هَدِيَّةٌ ۴۴/۱۲
۲۰۳۴. هَذَا مَا صَالَحَ عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو ۴۲۹ - ۴۲۸/۱۱
۲۰۳۵. هَذَا مَا وَعَدَكَ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَمَا أَخَّرَ لَكَ فِي الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۵۳/۷
۲۰۳۶. هَذَا مَالِكُ صَاحِبِ النَّارِ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ فَالْتَفَتْ إِلَيْهِ فَبَدَأَنِي بِالسَّلَامِ ۳۳۲/۱۱
۲۰۳۷. هَذَا مِنْ قَضَى نَحْبِهِ ۴۴/۱۰
۲۰۳۸. هَذَا مِيرَاثُ مُحَمَّدٍ ﷺ يُقَسَّمُ بَيْنَ وَرَثَتِهِ وَلَيْسَ مِيرَاثُهُ دُنْيَاكُمْ ۴۷۵/۷
۲۰۳۹. هَذَا وَأَصْحَابُهُ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ مَنْوُطًا بِالثَّرِيَّا لَتَنَاوَلَهُ رَجُلٌ مِنْ قَارِسَ ۳۹۱/۱۱
۲۰۴۰. هَذَا يَوْمُهُمُ الَّذِي فُرِضَ عَلَيْهِمْ فَاخْتَلَفُوا فِيهِ فَهَدَانَا اللَّهُ فَالْنَّاسُ لَنَا فِيهِ تَبِعَ الْيَهُودُ غَدًا وَالنَّصَارَى بَعْدَ غَدٍ ۱۶۵/۷
۲۰۴۱. هَذِهِ تُمْ ظُهُورُ الْحَصْرِ ۶۲/۱۰
۲۰۴۲. هَذِهِ لَكُمْ ۸۴/۵
۲۰۴۳. الْهَرَمُ ۱۵۷/۴
۲۰۴۴. هَكَذَا أَقْضِي بَيْنَ مَنْ لَمْ يَرْضَ بِقَضَاءِ اللَّهِ وَقَضَاءِ رَسُولِهِ ۲۰۳/۳
۲۰۴۵. هَكَذَا وَهَكَذَا فِي مَرَّةٍ عَشْرَةً وَفِي مَرَّةٍ تِسْعَ ۵۲۸/۱۲
۲۰۴۶. هَلْ أَنْتَ إِلَّا إِصْبَعٌ ذَمِيَّتْ، وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيتَ ۳۷/۱۰
۲۰۴۷. هَلْ تَحِدْنِي فِي الْإِنْجِيلِ رَسُولًا ۴۴۷/۶
۲۰۴۸. هَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تُرَبِّيَنِي كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَوَضَّأُ ۱۲۹/۴

د احادیثو او آثارو	۲۶۳	فهرست
۲۰۴۹.	هَلْ كَانَ فِيهَا وَثْنٌ مِنْ أَوْثَانِ الْجَاهِلِيَّةِ يُعْبَدُ؟ قَالُوا لَا قُلْ هَلْ كَانَ فِيهَا عَيْدٌ مِنْ أَعْيَادِهِمْ؟	
۲۰۵۰.	قَالُوا لَا قُلْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَوْفَرَ بَنَدُكَ فَإِنَّهُ لَا وَفَاءَ لِنَثْرِ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ ۴۵۵/۳	
۲۰۵۱.	هَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا ثُمَّ قُلْ إِنَّهُمْ الْآنَ يَسْمَعُونَ مَا أَقُولُ ۲۵۰/۹	
۲۰۵۲.	هَلْ يَعْلَمُ اللَّهُ مَا فِي قَلْبِي ۷۹/۱	
۲۰۵۳.	هَلْكَ الْمُتَنَطِّعُونَ ۹۷/۴	
۲۰۵۴.	هَمَّ قَوْمٌ هَذَا ۱۴/۴	
۲۰۵۵.	هَمَّا كِتَابَانِ كِتَابُ سِوَى أَمِ الْكِتَابِ يَمْحُو مِنْهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَأَمِ الْكِتَابِ الَّذِي لَا يُغَيِّرُ مِنْهُ شَيْءٌ ۴۴۱/۱	
۲۰۵۶.	هَمٌّ خَوْلِي كَمَا تَرَى يَسْأَلُنِي النَّفَقَةَ ۵۴/۱۰	
۲۰۵۷.	هُوَ اخْتِلَاسٌ يَخْتَلِسُ الشَّيْطَانُ مِنْ صَلَوةٍ أَحَدِكُمْ ۳۲۱/۸	
۲۰۵۸.	هُوَ الْخَيْرُ الَّذِي أَعْطَاهُ اللَّهُ إِلَهُ ۲۵۷/۱۳	
۲۰۵۹.	هُوَ الْفَصْلُ لَيْسَ بِالْهَزْلِ ۱۰۷/۱۳	
۲۰۶۰.	هُوَ زَوْجُ النَّاقَةِ ۴۶۷/۴	
۲۰۶۱.	هُوَ عَلَيْهَا صَدَقَةٌ وَهُوَ لَنَا هَدِيَّةٌ ۲۳/۱	
۲۰۶۲.	هُوَ لَكُمْ لَا تَأْكُلُ ثَمَنَ الْمَوْتَى ۲۵/۱۰	
۲۰۶۳.	هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ وَلَنَا هَدِيَّةٌ ۱۵/۴	
۲۰۶۴.	هُوَ مَسْجِدِي هَذَا ۴۸۰/۵	
۲۰۶۵.	هُوَ هَذَا مَسْجِدُ الْمَدِينَةِ ۴۸۰/۵	
۲۰۶۶.	هِيَ الْحَنْظَلَةُ ۴۸۲/۱	
۲۰۶۷.	هِيَ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ يَرَاهَا الْمُسْلِمُ أَوْ تَرَى لَهُ ۱۶/۱	
۲۰۶۸.	هِيَ اللَّيْلُ الْعَشْرُ الْأُولَى مِنْ فِي الْحِجَّةِ ۱۲۷/۱۳	
۲۰۶۹.	هِيَ الْمَانِعَةُ هِيَ الْمُنْجِيَةُ تُنْجِيهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ ۲۵۹/۱۲	
۲۰۷۰.	هِيَ النُّخْلَةُ ۴۸۱/۱	
۲۰۷۱.	هِيَ جَزَاؤُهُ فَإِنْ شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَتَجَاوَزَ عَنْهُ فَعَلْ ۲۷/۹	
۲۰۷۲.	هِيَ رُؤْيَا عَيْنٍ أَرَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ أُسْرِي بِهِ ۲۵۸/۷	

و

۲۰۷۲. ز إِنِّي قَدْ كُنْتُ كَذَبْتُ ثَلَاثَ كَذَبَاتٍ ۱۵۷/۸
۲۰۷۳. وَأَيُّ وَائِي فَقُلْ أَلَا إِنَّ اللَّهَ يَنْهَأُكُمْ أَنْ تُخَلِّفُوا بِآبَائِكُمْ ۳۳۶/۱
۲۰۷۴. وَأَتَتْهُ الدُّنْيَا وَهِيَ رَاغِمَةٌ ۲۰۷/۲
۲۰۷۵. وَأَتَيْتُ بِدَابَّةٍ أَبْيَضَ دُونَ الْبَغْلِ وَفَوْقَ الْجِمَارِ الْبَرَّاقُ فَانْطَلَقْتُ ۱۸۰/۷
۲۰۷۶. وَأَحَبُّ الْقَوْمِ إِلَيَّ ۱۲/۱۰
۲۰۷۷. وَأَحْيَانًا يَتَمَثَّلُ لِي الْمَلِكُ رَجُلًا فَيَكَلِّمُنِي فَأَعْيِي مَا يَقُولُ ۴۱۲/۳
۲۰۷۸. وَآخِرُ اللَّهِ تِسْعًا وَتِسْعِينَ رَحْمَةً يَرْحَمُ بِهَا عِبَادَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۱۶۳/۴
۲۰۷۹. وَإِذَا أَبْغَضَ اللَّهُ عَبْدًا دَعَا جِبْرِيلَ فَيَقُولُ إِنِّي أَبْغَضُ فَلَانَا فَأَبْغِضْهُ، فَيَبْغِضُهُ جِبْرِيلُ، ثُمَّ يَنْتَابِي فِي أَهْلِ السَّمَاءِ إِنَّ اللَّهَ يَبْغِضُ فَلَانَا فَأَبْغِضُوهُ، فَيَبْغِضُونَهُ، ثُمَّ تُوَضَّعُ لَهُ الْبَغْضَاءُ فِي الْأَرْضِ ۵۵۷/۷
۲۰۸۰. وَإِذَا أَرَدَتْ فِي النَّاسِ فِتْنَةً فَاقْبِضُنِي إِلَيْكَ غَيْرَ مَفْتُونٍ ۳۸۹/۸، ۱۸۲/۱
۲۰۸۱. وَإِذَا قُلَّ غَيْرُ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ فَقُولُوا آمِينَ يُحْيِكُمُ اللَّهُ ۳۳/۱
۲۰۸۲. وَإِذَا كَانَتْ أَمْرَاؤُكُمْ شِرَارَكُمْ وَأَغْنِيَاؤُكُمْ بُخْلَاءَكُمْ وَأَمُورُكُمْ إِلَى نِسَائِكُمْ فَبَطْنُ الْأَرْضِ خَيْرٌ لَكُمْ مِنْ ظَهَرِهَا ۱۸۱/۱
۲۰۸۳. وَإِذَا هُوَ قَدْ أُعْطِيَ شَطْرَ الْحُسْنِ ۳۳۳/۱
۲۰۸۴. وَأَسْلَمَ عِنْدَ ذَلِكَ نَاسٌ كَثِيرٌ ۴۵۸/۹
۲۰۸۵. وَأَعْرِفُهُمْ بِنُورِهِمْ يَسْعَى بَيْنَ أَيْدِيهِمْ ۱۴۹/۱۲
۲۰۸۶. وَأَعْطَانِي الْعِزَّ وَالنُّصْرَ وَالرُّغْبَ يَسْعَى بَيْنَ يَدَيَّ أُمِّي شَهْرًا ۲۰۶/۱۲
۲۰۸۷. وَأَعْفُوا اللَّحَى ۵۳۲/۴، ۲۰۹/۱
۲۰۸۸. وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أُرَدُّ إِلَى أَرْثَلِ الْعُمُرِ ۹۷/۷
۲۰۸۹. وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أُرَدُّ إِلَى أَرْثَلِ الْعُمُرِ ۲۲۴/۸
۲۰۹۰. وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَرَمِ ۹۷/۷
۲۰۹۱. وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۴۱۴/۱
۲۰۹۲. وَالزَّمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى قُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ۴۲۹/۱۱
۲۰۹۳. وَإِمَّا أَنْ يُدْخِرَ لَهُ فِي الْخَيْرَةِ وَإِمَّا أَنْ يُكَفِّرَ عَنْهُ مِنْ دُنُوبِهِ بِقَلْبٍ مَا دَعَا ۴۱۳/۱

۲۰۹۴. وَأَمَّا الْقَلْبُ الْأَغْلَفُ فَقَلْبُ الْكَافِرِ ۱۶۸/۱
۲۰۹۵. وَأَمَّا الْكُفَّارُ فَيَنْتَلِي عَلَى رُءُوسِ الْأَشْهَادِ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ ۱۰۶/۱
۲۰۹۶. وَأَمَّا الْمُؤْمِنُ فَإِنَّ اللَّهَ يَدْخِرُ لَهُ حَسَنَاتِهِ فِي الْآخِرَةِ وَيُعْقِبُهُ رِزْقًا فِي الدُّنْيَا عَلَى طَاعَتِهِ ۱۳۶/۷
۲۰۹۷. وَأَمَّا شَتْمُهُ إِيَّايَ أَنْ يَقُولَ اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا وَأَنَا الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ أُولَدْ ۱۲۱/۱۰
۲۰۹۸. وَأَمَرَنِي رَبِّي ﷺ بِمَحَقِّ الْمَعَازِفِ وَالْمَزَامِيرِ وَالْأَوْتَانِ وَالصُّلْبِ وَأَمْرٍ الْجَاهِلِيَّةِ ۵۱۹/۹
۲۰۹۹. وَإِنْ أَحَبُّ الْأَعْمَلِ إِلَى اللَّهِ مَا دَامَ وَإِنْ قَلَّ ۴۴۸/۱۲
۲۱۰۰. وَإِنْ أَوَّلَ مَا يَتَكَلَّمُ مِنَ اللَّحْمِيِّ فَحِلَّتُهُ وَكَفُّهُ ۳۱۲/۱۰
۲۱۰۱. وَإِنَّ ابْنَهُ هَذَا مِنْ بَعْلِيهِ لَكَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ فَاسْتَوْصُوا بِهِ خَيْرًا فَإِنَّهُ مِنْ خِيَارِكُمْ ۱۴/۱۳
۲۱۰۲. وَإِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُورَثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا وَرَثَتُوا الْعِلْمَ فَمَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحَظٍّ وَافٍ ۴۷۵/۷
۲۱۰۳. وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيُحْرَمُ الرِّزْقَ بِالدُّنْبِ يُصِيبُهُ ۳۳۶/۱۲، ۲۳/۴
۲۱۰۴. وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيُحْرَمُ الرِّزْقَ بِخَطِيئَةٍ يَعْمَلُهَا ۴۰۵/۳
۲۱۰۵. وَإِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ ۴۷۴/۷
۲۱۰۶. وَإِنَّ الْكَافِرَ إِذَا حُضِرَ بُشِّرَ بِعَذَابِ اللَّهِ وَعُقُوبَتِهِ ۳۷۰/۸
۲۱۰۷. وَإِنَّ الْمُنَافِقَ إِذَا مَرِضَ ثُمَّ أُعْفِيَ كَانَ كَالْبَعِيرِ عَقَلَهُ أَهْلُهُ ثُمَّ أَرْسَلُوهُ فَلَمْ يَذَرِ لِمَ عَقَلُوهُ وَلَمْ يَذَرِ لِمَ أَرْسَلُوهُ ۵۶۲/۱۱
۲۱۰۸. وَأَنْ تَأْخُذُوا مِنْ مَلِكٍ أَغْنِيَانِكُمْ فَتَرُدُّوهَا عَلَى فَقَرَائِكُمْ ۲۱۲/۱۲
۲۱۰۹. وَأَنْ تَرَى الْحَفْلَةَ الْعُرَاةَ الْعَالَةَ رُعَاةَ الشَّيْءِ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبُنْيَانِ ۹۱/۵
۲۱۱۰. وَأَنْ تُكَلِّمَ أَخَاكَ وَأَنْتَ مُنْبَسِطٌ إِلَيْهِ وَجْهَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنَ الْمَعْرُوفِ ۵۳۲/۹
۲۱۱۱. وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَبْضَ وَلَمْ يُفْسِرْهَا لَنَا فَدَعَا الرَّبَّ وَالرَّيَّةَ ۱۷۲/۲
۲۱۱۲. وَإِنَّ رُوحَ الْأَمِينِ قَدْ نَفَثَ فِي رَوْعِي ۴۱۲/۳
۲۱۱۳. وَإِنْ كَانَ أَحَدُهُمْ لَيَفْرَحُ بِالْبَلَاءِ كَمَا يَفْرَحُ أَحَدُكُمْ بِالرِّخَاءِ ۱۵۳/۱۱
۲۱۱۴. وَإِنْ كَانَ قَضِيًّا مِنْ أَرَاكَ ۳۷۰/۲
۲۱۱۵. وَإِنْ كَانَ لَيَذْبَحُ الشَّاةَ فَيَتَّبِعُ بِهَا صَدَائِقَ خَدِيجَةٍ فَيُهْدِيهَا لَهَا ۲۱۴/۷
۲۱۱۶. وَإِنَّ لِنَفْسِكَ وَأَهْلِكَ عَلَيْكَ حَقًّا ۱۳۰/۳
۲۱۱۷. وَإِنَّ لَهُ لَثَلَاثَ مِائَةِ خَلِيمٍ وَيَغْدِي عَلَيْهِ وَيَرَا حُ كُلَّ يَوْمٍ ثَلَاثَ مِائَةِ صَحْفَةٍ وَلَا أَعْلَمُهُ إِلَّا قَدْ

۲۱۱۸. وَأَنَا أَقْسِمُ بِاللّٰهِ لَا أَطْلِقُهُمْ وَلَا أَغْدِرُهُمْ حَتَّىٰ يَكُونَ اللّٰهُ هُوَ الَّذِي يُطْلِقُهُمْ ۳۰/۱۱
۲۱۱۹. وَأَنَا أَوَّلُ مَنْ تَنَشَّقُ عَنْهُ الْأَرْضُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ ۵۰/۱۱
۲۱۲۰. وَإِنَّا كُنَّا نَقْرَأُ سُورَةَ كُنَّا نُنْشِئُهَا فِي الطُّولِ وَالشَّلَّةِ بِرَاعَةٍ فَأَنْشِئُهَا ۲۰/۶۱
۲۱۲۱. وَإِنَّا لَنُ نَزَالُ غَالِيَيْنَ مَا تُبْثِمُ مَكَانَكُمْ ۵۱۰، ۴۹۱/۲
۲۱۲۲. وَأَنْتُمْ تُرِيدُونَ أَنْ تُقَاتِلُوا حَتَّىٰ تَكُونَ فِتْنَةٌ وَتَكُونَ الدِّينُ لِغَيْرِ اللَّهِ ۱۸/۵
۲۱۲۳. وَأَنْفِقْ عَلَىٰ عِيَالِكَ مِنْ طَوْلِكَ وَلَا تَرْفَعْ عَنْهُمْ عَصَاكَ أَدْبًا وَأَخِفْهُمْ فِي اللَّهِ ۳۵۲/۱۲، ۱۴۸/۳
۲۱۲۴. وَإِنَّمَا أَدْنَىٰ لِي فِيهَا سَاعَةٌ مِنْ نَهَارٍ ۴۱۶/۱۱
۲۱۲۵. وَإِنَّمَا الْأَعْمَلُ بِالنَّحْوَاتِيمِ ۷۴/۵
۲۱۲۶. وَإِنَّمَا بَعَثَنِي لِلْعَالَمِينَ ۲۰/۸
۲۱۲۷. وَإِنَّمَا قِيلَ الْكَبَرُ مِنْ أَجْلِ قَوْلِ النَّاسِ الْحَجُّ الْأَصْغَرُ ۲۶/۵
۲۱۲۸. وَإِنَّمَا تَأْخُذُكُمُ اللَّانَ بِمَا ظَهَرَ لَنَا مِنْ أَعْمَالِكُمْ فَمَنْ أَظْهَرَ لَنَا خَيْرًا أَمِنَهُ وَقَرَّبْتَهُ وَلَيْسَ إِلَيْنَا مِنْ سَرِيرَتِهِ شَيْءٌ، اللَّهُ يُحَاسِبُهُ فِي سَرِيرَتِهِ ۴۴۳/۸
۲۱۲۹. وَإِنَّهُ قَدْ عَنَانَا وَإِنِّي قَدْ أَتَيْتُكَ أَسْتَسْلِفُكَ ۳۸۰/۱۱
۲۱۳۰. وَإِنَّهُ لَنُ يَغْلِبُ عُسْرُ يُسْرَيْنِ ۱۷/۱۳
۲۱۳۱. وَإِنَّمَا جَلْتُ لِي سَاعَةٌ مِنْ نَهَارٍ ۱۴۳/۳
۲۱۳۲. وَإِنِّي خَشِيتُ أَنْ يَقْدِفَ فِي قُلُوبِكُمَا شَيْئًا ۲۹۵/۶
۲۱۳۳. وَإِنِّي قَدْ كُنْتُ كَذِبْتُ ثَلَاثَ كَذِبَاتٍ ۳۷/۱۰
۲۱۳۴. وَإِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي الْيَوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ ۳۷/۱۱
۲۱۳۵. وَإِيَّاكُمْ وَالشَّعْ فَإِنَّ الشَّعْ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ أَمَرَهُمْ بِالْقَطِيعَةِ فَقَطَّعُوا وَأَمَرَهُمْ بِالْبُخْلِ فَبَخِلُوا وَأَمَرَهُمْ بِالْفُجُورِ فَفَجَرُوا ۲۱۸/۱۲
۲۱۳۶. وَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمَنَ بِنَبِيِّهِ وَآمَنَ بِي فَلَهُ أَجْرَانِ ۳۳/۹
۲۱۳۷. وَأَيُّمَا مُسْلِمٍ سَقَى مُسْلِمًا عَلَى ظَمَأٍ سَقَاهُ اللَّهُ وَنَحَّاهُ مِنَ الرُّحِقِ الْمَخْتُومِ ۷/۱۳
۲۱۳۸. وَإِنَّا لَمْ نَظْلِمْ فَنَزَلَتْ: ﴿إِنَّ الشُّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ ۲۷۴/۴
۲۱۳۹. وَرَأْسُهُ فَقُلْ بَلْ أَنَا يَا عَائِشَةُ وَرَأْسُهُ ۱۸۲/۸

۲۱۴. وَاتَّقُوا الشَّعْ فَإِنَّ الشَّعْ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا بِمَاءِهِمْ وَاسْتَحَلُّوا
مَحَارِمَهُمْ ۳۹۱۰
۲۱۵. وَاحْفَظْنِي مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ وَمِنْ خَلْفِي وَعَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي وَمِنْ فَوْقِي وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ
أُغْتَلَ مِنْ تَحْتِي ۴۳۹/۴
۲۱۶. وَارْتَبِطُوا الْخَيْلَ وَامْسَحُوا بِنَوَاصِيهَا وَأَعْجَازِهَا ۴۵۳/۱۰
۲۱۷. وَاعْلَمُ أَنَّ الْأُمَّةَ لَوْ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَنْفَعُوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ
وَإِنْ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَضُرُّوكَ إِلَّا بِشَيْءٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكَ رُفِعَتِ الْأَقْلَامُ
وَجَفَّتِ الصُّحُفُ ۱۶۷/۴
۲۱۸. وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ ۴۸۵/۵، ۲۳۷/۵
۲۱۹. وَاعْدُ يَا أُنَيْسُ عَلَى امْرَأَةٍ هَذَا فَإِنْ اعْتَرَفَتْ فَأَرْجُمُهَا ۴۳۰/۸، ۴۱۳/۸
۲۲۰. وَالْأَنْبِيَاءُ أَوْلَادُ عَلَاتٍ ۱۳۷/۱۱، ۱۹۱/۸
۲۲۱. وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الزَّحْفِ ۱۵۱/۵
۲۲۲. وَالثَّلَاثَةُ رَكْبٌ ۱۸۲/۱۲
۲۲۳. وَالْخَيْرُ كُلُّهُ فِي يَدَيْكَ وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ ۴۸۱/۱۲، ۴۵۹/۱۰
۲۲۴. وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ يَهُودِيٍّ وَلَا نَصْرَانِيٍّ ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ
يُؤْمِنْ بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ۱۰۶/۱، ۳۳۶/۱
۲۲۵. وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ أَنَّكُمْ دَلَيْتُمْ بِحَبْلِ إِلَى الْأَرْضِ السُّفْلَى لَهَبَطَ عَلَى اللَّهِ ۴۸۹/۴
۲۲۶. وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهُ لَيُخَفِّفُ عَلَى الْمُؤْمِنِ حَتَّى يَكُونَ أَخَفُّ عَلَيْهِ مِنْ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ
يُصَلِّيَهَا فِي الدُّنْيَا ۴۴۲/۱۲
۲۲۷. وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُكَلِّمَ السَّيَّاعُ الْإِنْسَ وَحَتَّى تُكَلِّمَ الرَّجُلَ عَذْبَةً
سَوِيَّةً وَشِرَاكَ نَعْلِهِ وَتُخْبِرَهُ فَخِئْتَهُ بِمَا أَحْدَثَ أَهْلُهُ بَعَثَهُ ۲۵۵/۹
۲۲۸. وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُكَلِّمُ أَحَدٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكَلِّمُ فِي سَبِيلِهِ إِلَّا جَاءَ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ وَاللَّوْنُ لَوْنُ الدِّمِ وَالرَّيْحُ رِيحُ الْمِسْكِ ۳۰۷/۱
۲۲۹. وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَهْمَا أَثْقَلُ فِي الْمِيزَانِ مِنْ أَحَدٍ ۴۲۰/۴
۲۳۰. وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوِذْتُ أَنِّي أَقْتُلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ أَحْيَا ثُمَّ أَقْتُلُ ثُمَّ أَحْيَا ثُمَّ أَقْتُلُ ثُمَّ

- ۲۱۹۳ أحيًا ثُمَّ أُقْتِلُ
- ۲۱۵۷ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَيُوشِكَنَّ أَنْ يَنْزِلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْثَمَ حَكَمًا مُقْسِطًا فَيَكْسِرُ الصُّلْبَ وَيَقْتُلُ
الْخَزِيرَ وَيَضَعُ الْحِزْيَةَ وَيَفِيضُ الْمَلُحَ حَتَّى لَا يَقْبَلَهُ أَحَدٌ ۲۰۵/۸
- ۲۱۵۸ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِهِ وَوَلَدِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ۳۰/۵
- ۲۱۵۹ وَالزُّمَرَةُ الثَّانِيَةُ عَلَى لَوْنٍ أَحْسَنَ مِنْ كَوْنِكِبِ دُرِّي فِي السَّمَاءِ ۵۵۴/۱۰
- ۲۱۶۰ وَالشَّجَرَةُ الْمَلْعُونَةُ شَجَرَةُ الرُّقُومِ ۲۵۸/۷
- ۲۱۶۱ وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ وَصَلَةُ الرَّجُلِ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ، ثُمَّ ثَلَا
هُ تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ ﴿ (الآيَتَان) ۵۶۷/۹
- ۲۱۶۲ وَالْعَجَمَاءُ جَرَحُهَا جُبَارٌ ۱۷۷/۸
- ۲۱۶۳ وَالْفِرْدَوْسُ أَعْلَاهَا دَرَجَةٌ وَمِنْهَا تَخْرُجُ الْأَنْهَارُ الْأَرْبَعَةُ ۳۱۲/۱۱
- ۲۱۶۴ وَاللَّهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَا أَحْلِفُ عَلَى يَمِينٍ فَأَرَى غَيْرَ مَا خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ وَتَحَلَّلْتُهَا ۲۴۷/۱۲
- ۲۱۶۵ وَاللَّهُ إِنْ هَدَيْهِ لَقِسْمَةٌ مَا عَلَيْكَ فِيهَا ۳۸۴/۵
- ۲۱۶۶ وَاللَّهُ إِنَّكَ لَخَيْرُ أَرْضِ اللَّهِ وَأَحَبُّ أَرْضِ اللَّهِ إِلَيَّ وَاللَّهُ لَوْ لَا أَنِّي أَخْرَجْتُ مِنْكَ مَا خَرَجْتُ ... ۳۱۱/۱۱
- ۲۱۶۷ وَاللَّهُ أَنَّهَا تَجْرِي سَائِحَةً عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ ۳۱۲/۱۱
- ۲۱۶۸ وَاللَّهُ إِنِّي لَلْخَشَاكُمُ لِلَّهِ وَأَنْتَاكُمُ لَهُ ۲۱۰/۱۰
- ۲۱۶۹ وَاللَّهُ إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ فِي الْيَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِينَ مَرَّةً ۳۷/۱۱
- ۲۱۷۰ وَاللَّهُ تَامِرَةٌ وَتَنْهَاءُ ۴۲۵/۹
- ۲۱۷۱ وَاللَّهُ لَأَنَا أَغْيَرُ مِنْهُ وَاللَّهُ أَغْيَرُ مِنِّي وَمِنْ أَجْلِ غَيْرَةِ اللَّهِ حَرَّمَ الْقَوَاجِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ ۳۸۹/۴
- ۲۱۷۲ وَاللَّهُ لَا نَسْأَلُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا أَبَدًا لَيْسَ عِنْدَهُ ۵۴/۱۰
- ۲۱۷۳ وَاللَّهُ لَا يُؤْمِنُ وَاللَّهُ لَا يُؤْمِنُ وَاللَّهُ لَا يُؤْمِنُ قِيلَ وَمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارَهُ
بَوَائِقَهُ ۲۱۳/۳
- ۲۱۷۴ وَاللَّهُ لَقَدْ سَمِعْتُ شَيْئًا مَا هُوَ بِالشَّعْرِ وَلَا بِالسَّحَرِ وَلَا بِالْكَهَانَةِ، وَلَقَدْ ظَنَنْتُ أَنْ صَاعِقَةً
الْعَذَابِ عَلَى رَأْسِي ۶۱/۱۱
- ۲۱۷۵ وَاللَّهُ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمَ لَضَجَّكُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا ۷۳/۱، ۴۳۴/۵
- ۲۱۷۶ وَاللَّهُ لَوْ كَانَ مُوسَى حَيًّا بَيْنَ أَظْهَرِكُمْ مَا حَلَّ لَهُ إِلَّا أَنْ يَتَّبِعَنِي ۳۸۴/۲

۲۵۷/۱۲	 وَاللَّيْلَةُ أَنْزَلْتُ عَلَىٰ سُوْرَةٍ مَّرِيْمٍ سَمِيْحًا مَّرِيْمٍ	۲۱۷۷
۴۶۷	 وَالْمُشْرِكُونَ يَسْتَمْعُونَ	۲۱۷۸
۶۰/۱۲	 وَالْمُهَاجِرُ مِنْ هَجْرٍ مَا نَهَىٰ اللَّهُ عَنْهُ	۲۱۷۹
۲۶۲/۳	 وَالنَّاسُ بَنُو آدَمَ وَخَلَقَ اللَّهُ آدَمَ مِنْ تُرَابٍ	۲۱۸۰
۱۴۵/۴	 وَالنَّاسُ مُعَادِنٌ خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فَقَّهُوا	۲۱۸۱
۴۷۳/۱۱، ۶۷۱/۱۰	 وَأَنْصُرْنِي عَلَىٰ مَنْ يَظْلِمُنِي وَخُذْ مِنْهُ بِثَارِي	۲۱۸۲
۳۵/۱۱	 وَبَحْرَ الْخَمْرِ ثُمَّ تُشَقُّ الْأَنْهَارُ بَعْدُ	۲۱۸۳
۳۵۳/۱۰	 وَتَجِدُونَ شَرَّ النَّاسِ ذَا الْوُجْهِينِ الَّذِي يَأْتِي هَؤُلَاءِ بِوَجْهِهِ وَيَأْتِي هَؤُلَاءِ بِوَجْهِهِ	۲۱۸۴
۳۸۴/۳	 وَتُرِيدُ أَنْ تَمُوتَ بِهَا لِيُتَفَرَّقَ أَهْلُهَا	۲۱۸۵
۴۱۷/۷	 وَجِدَ فِي زَمَنِ زِيَادٍ أَوْ ابْنِ زِيَادٍ حُفْرَةً فِيهَا حَبٌّ أَمْثَلُ الثُّومِ عَلَيْهِ مَكْتُوبٌ هَذَا نَبَتْ فِي زَمَانٍ	۲۱۸۶
۴۹۶/۹	 كَانَ يُعْمَلُ فِيهِ بِالْعَدْلِ	۲۱۸۷
۴۸۷/۳، ۱۶۶/۳	 وَجَعَلْتُ لِي الْأَرْضَ مَسْجِدًا وَطَهُورًا	۲۱۸۸
۴۴۶/۴	 وَجَعَلْتُ لِي الْأَرْضَ مَسْجِدًا وَطَهُورًا فَأَيُّمَا رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِي أَدْرَكْتُهُ الصَّلَاةَ فَلْيُصَلِّ	۲۱۸۹
۱۰۶/۱۰	 وَحَرَّمَ مَا سِوَىٰ ذَلِكَ مِنْ أَصْنَافِ النِّسَاءِ	۲۱۹۰
۱۶۷/۴	 وَبَدْتُ أَنْ ذَلِكَ كَفَافًا لَا عَلَيَّ وَلَا لِي	۲۱۹۱
۲۰۵/۶	 وَبِرْعَهُ رَهْنٌ عِنْدَ يَهُودِيٍّ بِثَلَاثِينَ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ	۲۱۹۲
۳۰۱/۱۲	 وَدَعَاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيَسْتَغْفِرَ لَهُمْ فَبُذِلُوا رُءُوسَهُمْ	۲۱۹۳
۳۲۷/۵	 وَذِرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ	۲۱۹۴
۵۷۴/۷	 وَرَجُلٌ تَصَلَّقَ إِخْفَاءً حَتَّىٰ لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تَتَفَقَّحُ يَمِينُهُ	۲۱۹۵
۲۶۰/۶	 وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَلٍ فَقَالَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ	۲۱۹۶
۳۶۷/۱۲	 وَرَجُلٌ طَلَبَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَلٍ فَقَالَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ	۲۱۹۷
۱۶۱/۱۰	 وَرَجُلٌ طَلَبَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَلٍ فَقَالَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ	۲۱۹۸
۵۳۲/۷	 الْوُرُودُ الدُّخُولُ لَا يَبْقَىٰ بَرٌّ وَلَا فَالِجٌ إِلَّا دَخَلَهَا فَتَكُونُ عَلَى الْمُؤْمِنِ بَرًّا وَسَلَامًا كَمَا كَانَتْ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ	۲۱۹۹

۲۲۰۰. وَسَلُّ تَعَطُّ وَاشْفَعْ تُشْفَعْ وَقُلْ يُسْمَعْ لِقَوْلِكَ فهرست
۲۰/۱۱
۲۲۰۱. وَشِرَارُ عِبَادِ اللَّهِ الْمَشَاءُونَ بِالنَّمِيمَةِ الْمُفْرِقُونَ بَيْنَ الْحَبِيبَةِ
۸۹/۱۲
۲۲۰۲. وَشَمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ
۷/۵
۲۲۰۳. وَشَهَادَةُ الزُّورِ أَوْ قَوْلُ الزُّورِ
۴/۱۲
۲۲۰۴. الْوَضُوءُ الْمُبَارَكُ
۲۲/۱
۲۲۰۵. وَظَهَرَتِ الْقَيْنَاتُ وَالْمَعَارِفُ
۱۹/۹
۲۲۰۶. وَعَبْدُ رَزَقَهُ اللَّهُ عِلْمًا وَلَمْ يَرْزُقْهُ مَالًا فَهُوَ صَالِقُ النَّيِّ يَقُولُ لَوْ أَنَّ لِي مَالًا لَعَمِلْتُ بِعَمَلِ
فُلَانٍ فَهُوَ بَيْنَتِي فَلَجَرَهُمَا سَوَاءٌ
۳۰/۲
۲۲۰۷. وَعَلَى الْوَارِثِ فِي الرَّجْمِ الْمُحْرَمُ
۲۴/۲
۲۲۰۸. وَعَنْ جِسْمِهِ فِيمَا أَبْلَاهُ
۲۳۰/۷
۲۲۰۹. وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَ أَنْفَقَهُ
۱۴۵/۱۳
۲۲۱۰. وَعِنْدَ ذَلِكَ يَأْخُذُونَ فِي الزُّفِيرِ وَالْحَسْرَةِ وَالْوَيْلِ
۳۹۷/۸
۲۲۱۱. وَقَدْ أَلَّاهُ ثَلَاثَةُ الْغَازِي وَالْحَاجُّ وَالْمُعْتَمِرُ
۵۴۸/۷
۲۲۱۲. وَفَرَّقَ بَيْنَ الْمُتَلَاعِنِينَ
۱۱۴/۳
۲۲۱۳. وَفَرُّوا اللَّحَى وَأَحْفُوا الشَّوَارِبَ
۹۰/۵
۲۲۱۴. وَفِي الْجَنَّةِ شَجَرَةٌ يَسِيرُ الرَّكَّابُ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ لَا يَقْطَعُهَا وَاقْرَءُوا إِنَّ شَيْئًا وَظِلُّ مَعْدُودٍ ۱۰۹/۱۲
۲۲۱۵. وَفِيهِ سَاعَةٌ لَا يُوَافِقُهَا عَبْدٌ مُسْلِمٌ يُصَلِّي فَيَسْأَلُ اللَّهَ فِيهَا شَيْئًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ
۴۱۷/۱
۲۲۱۶. وَفِيهَا آيَةٌ هِيَ سَيِّئَةُ آيِ الْقُرْآنِ هِيَ آيَةُ الْكُرْسِيِّ
۹۷/۲
۲۲۱۷. وَقَدْ حَلَفْتُ
۳۴۷/۱۲
۲۲۱۸. وَقَدْ حِيلَ بَيْنَ الشَّيَاطِينِ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ وَأُرْسِلَتْ عَلَيْهِمُ الشُّهُبُ
۵۳۲/۱
۲۲۱۹. وَقَدْ رَأَى قَوْمَ الْعَذَابِ فَقَالُوا ﴿ هَذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا ﴾
۳۳۸/۱۱
۲۲۲۰. وَقَذَفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْعَاقِلَاتِ
۴۲۴/۸
۲۲۲۱. وَقِيَتْ شُرُكُكُمْ كَمَا وَقِيَتْ شُرُهَا
۵۶۹/۱۲
۲۲۲۲. وَكَانَ أَبُو رَافِعٍ يُؤْذِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَيَعِينُ عَلَيْهِ
۱۴/۳
۲۲۲۳. وَكَانَ النَّبِيُّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً وَبُعِثْتُ إِلَى النَّاسِ عَامَّةً
۴۶۹/۱۲، ۱۸۴/۱۰

۲۲۲۴.	وَكَانَ بَحِيَّةُ الْكَلْبِيِّ تُشَبِّهُ لِحْيَتَهُ وَسَبْنُهُ وَوَجْهَهُ جِبْرِيلُ عليه السلام	 ۴۹۰/۸	فهرست
۲۲۲۵.	وَكَانَ زَعِيمُ الْقَوْمِ ارْذَلَهُمْ وَأَكْرَمَ الرَّجُلُ مَخَافَةَ شَرِّهِ	 ۱۹۴/۸	
۲۲۲۶.	وَكَانَ كَسَا عَبَّاسًا قَمِيصًا	 ۴۳۹/۵	
۲۲۲۷.	وَكَانَ مُهُورُ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ أَرْبَع مِائَةٍ دِرْهَمٍ	 ۹۷/۱۰	
۲۲۲۸.	وَكَانَ وَقَافًا عِنْدَ كِتَابِ اللَّهِ	 ۱۰۸/۵	
۲۲۲۹.	وَكَانَ يَقْرَأُ بِالسُّورَةِ فَيُرْتِّلُهَا حَتَّى تَكُونَ اطْوَلُ مِنْ اطْوَلٍ مِنْهَا	 ۴۹۹_ ۴۹۷/۱۲	
۲۲۳۰.	وَكَانَ يَنْفُخُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ عليه السلام	 ۱۶۲/۸	
۲۲۳۱.	وَكَانَ يَنْهَى عَنْ قِيلٍ وَقِيلٍ وَكَثْرَةِ السُّؤَالِ وَإِضَاعَةِ الْمَدِّ	 ۱۰۰/۴	
۲۲۳۲.	وَكَانَتْ الْأَيْمَةُ بَعْدَ النَّبِيِّ ﷺ يَسْتَشِيرُونَ الْأَمَنَاءَ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ فِي الْأُمُورِ الْمُبْلَغَةِ لِيَأْخُذُوا بِأَسْهَلِهَا فَإِذَا وَضَحَ الْكِتَابُ أَوْ السُّنَّةُ لَمْ يَتَعَدَّوْهُ إِلَى غَيْرِهِ	 ۱۶۴/۱۱	
۲۲۳۳.	وَكَانَتْ الْعَرَبُ تَلُومُ بِإِسْلَامِهِمُ الْفَتْحَ فَيَقُولُونَ اتْرُكُوهُ وَقَوْمَهُ فَإِنَّهُ إِنْ ظَهَرَ عَلَيْهِمْ فَهُوَ نَبِيٌّ صَادِقٌ فَلَمَّا كَانَتْ وَقْعَةُ أَهْلِ الْفَتْحِ بَادَرُ كُلُّ قَوْمٍ بِإِسْلَامِهِمْ	 ۱۴۴/۱۲	
۲۲۳۴.	وَكَانُوا إِذَا فَرَعُوا فَرَعُوا إِلَى الصَّلَاةِ	 ۹۴/۸	
۲۲۳۵.	وَكَذَلِكَ الرَّسُلُ لَا تَغْدِرُ	 ۲۵۱/۱۲	
۲۲۳۶.	وَكَذَلِكَ مَنْ شَهِدَ بَدْرًا مِنَ الْمَلَائِكَةِ	 ۱۴۲/۵	
۲۲۳۷.	وَكَلُّ يَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ	 ۱۶۷/۱۲	
۲۲۳۸.	وَكَلْنَا يَدَيْهِ يَمِينُ	 ۵۴۱/۱۰	
۲۲۳۹.	وَكَنْ قَنِعًا تَكُنْ أَشْكَرَ النَّاسِ	 ۱۳۷/۸	
۲۲۴۰.	وَكَيفَ أَنْعَمُ وَصَالِحُ الْقَرْنِ قَدْ انْتَقَمَ الْقَرْنُ وَاسْتَمَعَ اللَّذْنُ مَتَى يُؤْمَرُ بِالنُّفْخِ فَيَنْفُخُ	 ۲۵۷/۴	
۲۲۴۱.	وَلَيْنَ طَالَتْ بِكَ حَيَّةٌ لَتَفْتَحَنَّ كُنُوزُ كِسْرَى	 ۳۷/۱۰	
۲۲۴۲.	وَلَا أَنَا إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِي اللَّهُ بِرَحْمَةٍ	 ۳۲۷/۸	
۲۲۴۳.	وَلَا انْتَقَمَ لِنَفْسِهِ شَيْئًا يُؤْتَى إِلَيْهِ	 ۱۶۵/۱۱	
۲۲۴۴.	وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا تَحَسُّوا	 ۹۹/۴	
۲۲۴۵.	وَلَا تَجْعَلِ الدُّنْيَا أَكْبَرَ هَمًّا وَلَا مَبْلَغَ عِلْمِنَا	 ۱۱/۱۲, ۲۵۰/۸	
۲۲۴۶.	وَلَا تَحَسُّوا وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا	 ۴۶۵/۱۱	

۲۲۴۷. وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ إِلَّا فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ ۶۹/۱
۲۲۴۸. وَلَا خَيْرَ فِي دِينٍ لَيْسَ فِيهِ رُكُوعٌ ۲۸/۸
۲۲۴۹. وَلَا تَقْصُرْ قُورْ الْمَكِيدِ وَالْجِرَانِ إِلَّا قَطْعَ عَنْهُمْ الرِّزْقِ ۱۸۴/۶
۲۲۵۰. وَلَا يَأْكُلُ إِلَّا مِنْ عَمَلٍ يَدِيهِ ۲۵۰/۸
۲۲۵۱. وَلَا يُبَالِي ۵۱۶/۱۰
۲۲۵۲. وَلَا يَتَكَلَّمُ يَوْمَئِذٍ إِلَّا الرُّسُلُ ۱۶۱/۳
۲۲۵۳. وَلَا يَجْتَمِعُ شُعْ وَإِيمَانٌ فِي قَلْبِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ ۲۱۸/۱۲
۲۲۵۴. وَلَا يَحْدُ رِيحٌ نَفْسِهِ إِلَّا مَاتَ وَرِيحٌ نَفْسِهِ مَتَّهَى بَصَرِهِ ۳۶۹/۶
۲۲۵۵. وَلَا يَجْزِي بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةُ وَلَكِنْ يَغْفُو وَيَصْفَحُ ۹۷/۱۱
۲۲۵۶. وَلَا يَجِلُّ لِي مِنْ غَنَائِمِكُمْ مِثْلُ هَذَا إِلَّا الْخُمْسُ وَالْخُمْسُ مَرْدُودٌ فِيكُمْ ۱۸۹/۵
۲۲۵۷. وَلَا يَدْفَعُ السَّيِّئَةُ بِالسَّيِّئَةِ وَلَكِنْ يَغْفُو وَيَصْفَحُ ۱۷۷/۸
۲۲۵۸. وَلَا يَزَالُ الْبَلَاءُ بِالْعَبْدِ حَتَّى يَمْشِيَ عَلَى الْأَرْضِ وَمَا لَهُ خَطِيئَةٌ ۳۹۶/۶
۲۲۵۹. وَلَا يَزَالُ عِبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أَحْبَبْتُهُ فَكُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ وَبَلَدَهُ الَّذِي يَنْطِشُ بِهَا وَرَجُلَهُ الَّذِي يَمْشِي بِهَا وَإِنْ سَأَلَنِي لِأَعْطِيَنَّهُ وَلَكِنْ اسْتَعْلَانِي لِأَعِذَنَّهُ ۱۴/۶
۲۲۶۰. وَلَا يَطُوفُ بِالنِّيتِ عُرْيَانٌ ۴۴۸/۴
۲۲۶۱. وَلَتَتَرَكَنَّ الْقِلَاصُ فَلَا يُسْقَى عَلَيْهَا ۱۴/۷
۲۲۶۲. وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدْ نَشَرَ الرَّجُلَانِ ثَوْبَهُمَا بَيْنَهُمَا فَلَا يَتَبَايَعَانِهِ وَلَا يَطْوِيَانِهِ ۳۰۳/۱۰
۲۲۶۳. وَلِيَجْهَنَّمَ حِسرَ أَفْقٍ مِنَ الشَّعْرِ وَاحِدٌ مِنَ السِّيفِ عَلَيْهِ كَلَالِيبُ وَحَسَكٌ يَأْخُذُونَ مَنْ شَاءَ اللَّهُ وَالنَّاسُ عَلَيْهِ كَالطَّرْفِ وَكَالْبَرْقِ وَكَالرَّيْحِ وَكَجَاوِيدِ الْخَيْلِ وَالرِّكَابِ وَالْمَلَائِكَةُ يَقُولُونَ رَبِّ سَلِّمْ رَبِّ سَلِّمْ فَتَنَاجٍ مُسَلِّمٌ وَمَخْدُوشٌ مُسَلِّمٌ وَمُكْوَرٌّ فِي النَّارِ عَلَى وَجْهِهِ ۵۳۵/۷
۲۲۶۴. وَلَدُ الرِّزَا شَرُّ الثَّلَاثَةِ ۴۹۹/۷
۲۲۶۵. وَلِذْتُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَامُ الْفِيلِ ۲۴۵/۱۳
۲۲۶۶. وَلِذْتُ عَنْ نِكَاحٍ لَا عَنْ سِفَاحٍ ۲۶۱/۴
۲۲۶۷. وَلَعَنَ آخِرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَوَّلَهَا ۲۱۹/۱۲

۴۹۵/۹	وَلَقَدْ اجْتَمَعَ أَهْلُ هَذِهِ الْبَحْرَةِ عَلَى أَنْ يُتَوَجَّهَ فَيُعْصِبُوهُ	۲۲۷۸
۴۹۹/۱۲	وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يُنْزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيَ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْبَرْدِ فَيَقْصِمُ عَنْهُ وَإِنْ جِئْتُهُ لَيَقْصِدُ عِرْفَا	۲۲۷۹
۴۱۷/۱۱	وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَوْمَ الْقَادِسِيَّةِ مَعَهُ رَأْيَةٌ سَوْدَاءُ	۲۲۸۰
۲۳۸۷	وَلَقَدْ كُنَّا نَسْمَعُ تَسْبِيحَ الطَّعَامِ وَهُوَ يُؤْكَلُ	۲۲۸۱
۳۸۸	وَلَكِنَّ الْكَبِيرَ مَنْ بَطَرَ الْحَقَّ وَغَمَصَ النَّاسَ	۲۲۸۲
۲۵۰/۲	وَلَكِنَّ اللَّهَ أَعَانَنِي عَلَيْهِ فَلَا يَأْمُرُنِي إِلَّا بِحَقٍّ	۲۲۸۳
۱۸۲/۸	وَلَكِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا حَضَرَهُ الْمَوْتُ بُشِّرَ بِرِضْوَانِ اللَّهِ وَكَرَامَتِهِ فَلَيْسَ شَيْءٌ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِمَّا أَمَلَهُ	۲۲۸۴
۵۱۸/۱۱	وَلَكِنَّ الْمَسْكِينُ الَّذِي لَا يَجِدُ غِنًى يُغْنِيهِ وَلَا يُفْطِنُ بِهِ فَيَتَصَدَّقُ عَلَيْهِ وَلَا يَقُومُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ	۲۲۸۵
۱۳۸۷	وَلَكِنَّ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ أَعَانَنِي عَلَيْهِ حَتَّى أَسْلَمَ	۲۲۸۶
	وَلَكِنَّ نَاسًا أَصَابَتْهُمْ النَّارُ بِذُنُوبِهِمْ أَوْ بِخَطَايَاهُمْ فَأَمَاتَهُمْ إِمَاتَةً حَتَّى إِذَا كَانُوا فَحْمًا أُذِنَ	۲۲۸۷
۱۱۶/۱۳	فِي الشَّفَاعَةِ فَجِيءَ بِهِمْ ضَبَائِرُ ضَبَائِرَ	۲۲۸۸
۵۰۹/۱	وَلَكِنَّكُمْ تَسْتَعْجِلُونَ	۲۲۸۹
۱۵۹/۴	وَلَكِنَّهُ رَأَى جِبْرِيلَ ^{الْعَلَّامِ} فِي صُورَتِهِ مَرَّتَيْنِ	۲۲۹۰
	وَلَكِنَّهُ رَأَى جِبْرِيلَ لَمْ يَرَهُ فِي صُورَتِهِ إِلَّا مَرَّتَيْنِ مَرَّةً عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى وَمَرَّةً فِي حَيْلِهِ لَهُ	۲۲۹۱
۵۷۲/۱۱	سِتُّ مِائَةٍ جَنَاحٍ قَدْ سَدَّ الْأَفَقَ	۲۲۹۲
۳۹۶/۶	وَلَكِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى نَبِيِّهِ	۲۲۹۳
۱۹۷/۱۳	وَلَكِنَّهَا عَلَى قَدْرِ نَصِيكِ	۲۲۹۴
۲۵۷/۸	وَلَكِنَّهَا عَلَى قَدْرِ نَصِيكِ أَوْ قَلَّ نَفَقَتِكَ	۲۲۹۵
۵۰۶/۵	وَلَمْ يُعَاتَبْ أَحَدٌ تَخَلَّفَ عَنْهَا	۲۲۹۶
	وَلَمْ يَنْقُضُوا عَهْدَ اللَّهِ وَعَهْدَ رَسُولِهِ إِلَّا سَلَطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ غَيْرِهِمْ فَلَاخَذُوا بِغَضِّ مَا	۲۲۹۷
۱۳۴/۷	فِي أَيْدِيهِمْ	۲۲۹۸
۳۰۵/۵	وَلَنْ يُغْلَبَ اثْنَا عَشَرَ آلْفًا مِنْ قَلَّةٍ	۲۲۹۹
۴۱۲/۳، ۵۴/۳	وَلَهُ سِتُّ مِائَةٍ جَنَاحٍ	۲۳۰۰
۱۸۳/۱	وَلَوْ أَنَّ الْيَهُودَ تَمَنَّوْا الْمَوْتَ لَمَاتُوا وَرَأَوْا مَقَاعِدَهُمْ فِي النَّارِ	۲۳۰۱
	وَلَوْ أَنَّ قَطْرَةً مِنَ الزَّقُّومِ قُطِرَتْ لَأَمَرْتُ عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ عَيْشَهُمْ فَكَيْفَ مِنْ لَيْسَ لَهُمْ	۲۳۰۲

طعام إلا الزقوم

مست

۱۳۱۰

۱۳۱۳

۱۳۵۲

۱۳۶۰

۱۳۶۶

۱۳۷۲

۱۳۷۳

۱۳۷۳

۱۳۷۱

۱۳۷۲

۱۳۷۳

۱۳۷۱

۱۳۷۱

۱۳۷۱

۱۳۷۱

۱۳۷۱

۱۳۷۲

۱۳۷۲

۱۳۷۲

۱۳۷۲

۱۳۷۲

۱۳۷۲

۱۳۷۲

۱۳۷۲

۱۳۷۲

۱۳۷۲

۱۳۷۲

۱۳۷۲

۱۳۷۲

وَلَوْ اجْتَمَعَ عَلَيْهِمْ مِنْ يَافِقَارِهَا

وَلَوْ خَرَجَ الَّذِينَ يَهَابُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَأَرْجَعُوا لَا يَجِدُونَ مَالًا وَلَا اَعْلًا

وَلَوْ قُضِيَ أَنْ يَكُونَ بَعْدَ مُحَمَّدٍ لَمْ يَلِ لَعَلَّ ابْنَهُ وَلَكِنْ لَا لِي بَعْدَهُ

وَلَوْ كَانَتْ الدُّنْيَا ثَرَنٌ عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحُ بَعُوضَةٍ مَا مَسَى كَافِرًا مِنْهَا فَعَطَرَةُ أَبْنَا

وَلَوْ وَخِلِي

وَلَوْ أَنَّهَا أَطْفِئَتْ بِالْعَاءِ مَرَّتَيْنِ مَا انْتَفَعْتُمْ بِهَا

وَلَيْسَ أَخَذَ أَحَبُّ إِلَيَّ الْعَبْدُ مِنْ اللَّهِ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ أَنْزَلَ الْكِتَابَ وَأَرْسَلَ الرُّسُلَ

وَمَا انْتَقَمَ رَسُولُ اللَّهِ لِنَفْسِهِ

وَمَا يِي مِنْ جُنُونٍ مَا يِي إِلَّا الْجُوعُ

وَمَا تَقَرَّبُ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْهُمَا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ

وَمَا تَقَرَّبُ إِلَيَّ عَبْدِي بِعَمَلٍ إِذَا فَرَائِضٍ وَمَا يَزَالُ الْعَبْدُ يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُجِيبَهُ إِنْ

سَأَلَنِي أَعْطَيْتُهُ وَإِنْ دَعَانِي أَجَبْتُهُ

وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ

وَمَا ذَاكَ لَهَا يَخْلُقُ وَلَكِنْ حَبَسَهَا حَايِسُ الْفِيلِ

وَمَا فِي الْجَنَّةِ أَغْزَبُ

وَمَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ أَنْذَرَهُ قَوْمَهُ وَلَقَدْ أَنْذَرْنَا نُوحَ قَوْمَهُ

وَمَا يُذَرِّبُكَ أَنْ اللَّهَ قَدْ أَكْرَمَهُ

وَمَا يَرَوْنَ أَنْ أَصْحَابَ الْكَرَاسِيِّ يَأْفُضَلُ مِنْهُمْ مَجْلِسًا

وَمَا يَزَالُ الْعَبْدُ يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُجِيبَهُ إِنْ سَأَلَنِي أَعْطَيْتُهُ وَإِنْ دَعَانِي أَجَبْتُهُ

وَمَنْ أَبْطَأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ

وَمَنْ أَدَانِي فَقَدْ آتَى اللَّهَ وَمَنْ آتَى اللَّهَ يُوشِكُ أَنْ يَأْخُذَهُ

وَمَنْ أَطَاعَ أَمِيرِي فَقَدْ أَطَاعَنِي وَمَنْ عَصَى أَمِيرِي فَقَدْ عَصَانِي

وَمَنْ أَهْنَى لَكُمْ فَكَافِئُوهُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا مَا تُكَافِئُوهُ فَلادَعُوا لَهُ

وَمَنْ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ يَتَّبِعُهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا

د احادیثو او آثارو	۲۷۵	فہرست
۳۳۳. وَمَنْ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الْإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا ۳۹۷/۹		
۳۳۴. وَمَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يُخَيِّرُ بِمَا يَكُونُ فِي غَدٍ فَقَدْ أَعْظَمَ عَلَى اللَّهِ الْفِرْيَةَ ۲۲۷/۹		
۳۳۵. وَمَنْ سَكَدَ النَّاسَ لِثَرِيٍّ بِهٖ مَالُهُ كَانَ خُمُوشًا فِي وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۵۶۴/۷		
۳۳۶. وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعَلَيْهِ وَزَرُّهَا وَوَزَرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْئًا ۲۸۴/۷		
۳۳۷. وَمِنْ شَرِّ كُلِّ طَارِقٍ إِلَّا طَارِقًا يَطْرُقُ بِخَيْرٍ يَا رَحْمَنُ ۱۰۴/۱۳		
۳۳۸. وَمَنْ عَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا ۲۸۱/۲		
۳۳۹. وَمَنْ قَرَأَ وَالتِّينَ وَالزَّيْتُونَ فَلْيَقُلْ بَلَىٰ وَأَنَا عَلَىٰ ذَلِكَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ۱۸۱/۱۳		
۳۴۰. وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِهٖ سَلِّمْ بِهٖ مِمَّا لَحِقَ الْأُمَمَ مِنَ الْخَسْفِ وَالْغَرَقِ ۲۰۸/۸		
۳۴۱. وَمَنْ نَذَرَ نَذْرًا لَمْ يُطِقْهُ فَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةٌ بَعِيْنٌ وَمَنْ نَذَرَ نَذْرًا أَطَاقَهُ فَلَيْفَ بِهٖ ۱۵۱/۲		
۳۴۲. وَمَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ هَلَكَ ۸۴/۱۳		
۳۴۳. وَمَنْ يَسْتَغْفِرْ يُعْفِهِ اللَّهُ وَمَنْ يَسْتَغْفِرْ يُغْفِرِ اللَّهُ وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصْبِرْهُ اللَّهُ وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْرًا وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ ۱۳۶/۵		
۳۴۴. وَمِنْهُمْ سَرِيعُ الْغَضَبِ سَرِيعُ الْفَيْءِ فِتْلِكَ بِتْلِكَ ۳۶/۵		
۳۴۵. وَتَأْفِخُ الْكَبِيرَ إِمَّا أَنْ يُحْرِقَ ثِيَابَكَ وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ رِيحًا خَيْثَةً ۱۴/۹		
۳۴۶. وَنَحْنُ فِي مَصَافِنَا يَوْمَ أَحَدٍ ۵۱۸/۲		
۳۴۷. وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا ۲۹۲/۱۳		
۳۴۸. وَهُمْ أَتْبَاعُ الرُّسُلِ ۱۱۲/۶		
۳۴۹. وَهُمْ يَظُنُّونَ أَنَّ ذَلِكَ يَخْفَى عَلَيْهِ وَعَلَى اللَّهِ فَتَرَلْتُ ۷۹/۶		
۳۵۰. وَهُنَّ مِنْ تِلْكَ ۹۷/۸		
۳۵۱. وَهُوَ أَقْرَبُنَا إِلَى الْعَدُوِّ وَكَانَ مِنْ أَشَدِّ النَّاسِ يُؤْمِنُ بِأَسَا ۱۴۱/۵		
۳۵۲. وَهُوَ الْمَقَامُ الْمَحْمُودُ الَّذِي قَالَ اللَّهُ ﷻ عَسَىٰ أَنْ يَتَّعِكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا ۲۹۵/۷		
۳۵۳. وَهُوَ حَوْضٌ تَرْدُ عَلَيْهِ أُمِّي يَوْمَ الْقِيَامَةِ آيَتُهُ عِنْدَ النُّجُومِ ۲۵۸/۱۳		
۳۵۴. وَهُوَ سَاكِتٌ فَرُبَّمَا تَبَسَّمَ مَعَهُمْ ۱۶۵/۹		
۳۵۵. وَهُوَ قَائِمٌ بِعَرَفَةَ يَوْمَ جُمُعَةٍ ۴۵۸/۳		

۲۳۳۶. وَوَدَّ فِيهَا وَتَدَا ۴۱/۷
۲۳۳۷. وَوَقَعَ أَبُوهُ عَلَى أُمِّهِ فَعَلِقَتْ فَوَلَدَتْ مِنْهُ خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رَحْمًا ۴۲/۷
۲۳۳۸. وَتَمَثَّلَ لِي الْمَلِكُ أَحْيَانًا رَجُلًا فَيَكَلِّمُنِي فَأَعْبِي مَا يَقُولُ ۱۵۹/۴
۲۳۳۹. وَبِحُكِّهِ أَقْرَأَ مَا فَوْقَهَا هَذِهِ لِلْكَفَّارِ ۵۵۵/۳
۲۳۴۰. وَيَسْ قَلْبُ الْقُرْآنِ لَا يَقْرَؤُهَا رَجُلٌ يُرِيدُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَالْذَّارَ الْآخِرَةَ إِلَّا غَفِيرَ لَهُ وَأَقْرَأُوهَا عَلَى مَوْتَاكُمْ ۲۲۲/۱۰
۲۳۴۱. وَيُضْرَبُ الصَّبْرَاطُ بَيْنَ ظَهْرِي جَهَنَّمَ فَأَكُونُ أَنَا وَأُمِّي أَوَّلَ مَنْ يُحْجِزُ ۵۲۳/۷
۲۳۴۲. وَيُضْرَبُ حِجْرُ جَهَنَّمَ ۵۲۳/۷
۲۳۴۳. وَيُعْجِنِي الْفُلُ الصَّالِحُ الْكَلِمَةُ الْحَسَنَةُ ۱۷/۱۲
۲۳۴۴. وَيُعْجِنِي الْفُلُ الصَّالِحُ وَالْفُلُ الصَّالِحُ الْكَلِمَةُ الْحَسَنَةُ ۱۷/۱۲
۲۳۴۵. وَيَفْشُو الزَّيْنَةُ ۲۲۳/۷
۲۳۴۶. وَيَقُولُ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ ۲۲۲/۲
۲۳۴۷. وَيَلُ لِّلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ أَسْبَغُوا الْوُضُوءَ ۴۸۴/۳
۲۳۴۸. الْوَيْلُ وَادٍ فِي جَهَنَّمَ يَهْوِي فِيهِ الْكَافِرُ أَرْبَعِينَ خَرِيفًا قَبْلَ أَنْ يَبْلُغَ قَعْرَهُ ۱۵۴/۱
۲۳۴۹. وَيَلْكَ مَنْ يَعْبُدُ إِذَا لَمْ أَغْبَلْ ۱۳۹/۱۱، ۲۳۸۴/۵
۲۳۵۰. وَيُهْلِكُ اللَّهُ فِي زَمَانِهِ الْمَلَلَ كُلَّهَا إِلَّا الْإِسْلَامَ ۲۷۱/۱۲

ي

۲۳۵۱. يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زِمَامٍ مَعَ كُلِّ زِمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجْرُؤُنَهَا ۱۱۲/۹
۲۳۵۲. يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانُ الصَّابِرِ فِيهِمْ عَلَى دِينِهِ كَالْقَائِضِ عَلَى الْجَمْرِ ۴۳۷/۲
۲۳۵۳. يَأْتِي فِي آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ حُدَّاءُ الْأَسْنَانِ سَفَهَاءُ الْأَحْلَامِ ۱۸۵/۱
۲۳۵۴. يُؤْتَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَنْعَمِ أَهْلِ الدُّنْيَا مِنَ الْكُفَّارِ فَيَقْلُ اغْمِسُوهُ فِي النَّارِ غَمْسَةً فَيُغْمَسُ فِيهَا ثُمَّ يَقْلُ لَهُ أَيُّ فُلَانٍ هَلْ أَصَابَكَ نَعِيمٌ قَطُّ فَيَقُولُ لَا مَا أَصَابَنِي نَعِيمٌ قَطُّ، وَيُؤْتَى بِأَشَدِّ الْمُؤْمِنِينَ ضَرًّا وَبَلَاءً فَيَقْلُ اغْمِسُوهُ غَمْسَةً فِي الْجَنَّةِ فَيُغْمَسُ فِيهَا غَمْسَةً فَيَقْلُ لَهُ أَيُّ فُلَانٍ هَلْ أَصَابَكَ ضَرٌّ قَطُّ أَوْ بَلَاءٌ فَيَقُولُ مَا أَصَابَنِي قَطُّ وَلَا بَلَاءٌ ۱۵۳/۹
۲۳۵۵. يَأْكُلُ التُّرَابُ كُلَّ شَيْءٍ مِنَ الْإِنْسَانِ إِلَّا عَجَبَ ذَنْبِهِ ۲۴/۱۳

- د احادیثو او آثارو ۲۷۷ فهرست
۲۳۵۶. يَا أُمُّ حَارِثَةَ! إِنَّهَا لَيْسَتْ بِجَنَّةٍ وَاجِلَةٍ وَلَكِنَّهَا جِنَانٌ كَثِيرَةٌ وَإِنَّهُ فِي الْفِرْدَوْسِ الْأَعْلَى ۹۵/۱۲
۲۳۵۷. يَا أَبَا بَكْرٍ ارْفَعْ مِنْ صَوْتِكَ شَيْئًا وَقُلْ لِعُمَرَ اخْفِضْ مِنْ صَوْتِكَ شَيْئًا ۳۳۰/۸، ۱۱۴/۵
۲۳۵۸. يَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّكَ ضَعِيفٌ وَإِنَّهَا أَمَانَةٌ وَإِنَّهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ خِزْيٌ وَنَدَامَةٌ إِلَّا مَنْ أَخَذَهَا بِحَقِّهَا وَاتَى الَّذِي عَلَيْهِ فِي ۱۹۳/۳
۲۳۵۹. يَا أَبَا ذَرٍّ لَوْ أَنَّ النَّاسَ كُلَّهُمْ أَخَذُوا بِهَا لَكَفَّتْهُمْ ۳۳۱/۱۲
۲۳۶۰. يَا أَبَا ذَرٍّ! تَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ شَيَاطِينِ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ. قُلْتُ: أَوْ لِلْإِنْسِ شَيَاطِينٌ؟ قَالَ: نَعَمْ ۲۹۲/۱۳
۲۳۶۱. يَا أَبَا هُرَيْرَةَ! جَفَّ الْقَلَمُ بِمَا أَنْتَ لَقِيَ ۱۶۲/۱۲، ۲۲۴/۱۰، ۴۴۴/۸، ۲۳۷/۴
۲۳۶۲. يَا أَخِي! اشْرِكْنَا فِي شَيْءٍ مِنْ دُعَائِكَ وَلَا تَشْتَا ۵۵۲/۳
۲۳۶۳. يَا أَسْمَاءُ! إِنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا بَلَغَتْ الْمَجِيزَ لَمْ يَصْلَحْ لَهَا أَنْ يَرَى مِنْهَا إِلَّا هَذَا وَهَذَا. وَأَشَارَ إِلَى وَجْهِهِ وَكَفَّيْهِ ۴۷۳/۸
۲۳۶۴. يَا أُمُّ سُلَيْمٍ! إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ كَفَانَا وَأَحْسَنَ ۳۰۷/۵
۲۳۶۵. يَا أُمُّ فُلَانٍ! إِنَّ الْجَنَّةَ لَا تَدْخُلُهَا عَجُوزٌ ۱۱۱/۱۲
۲۳۶۶. يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! حَسْبُكَ قَدْ ذَهَبَ الَّذِي كُنْتُ أَحَدُ فِي رَأْسِي ۱۰۲/۴
۲۳۶۷. يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ! فَيَقُولُونَ: لَبَّيْكَ رَبَّنَا وَسَعْدَيْكَ فَيَقُولُ: هَلْ رَضِيتُمْ؟ فَيَقُولُونَ: وَمَا لَنَا لَا نَرْضَى وَقَدْ أَعْطَيْتَنَا مَا لَمْ تُعْطِ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ. فَيَقُولُ: أَنَا أُعْطِيكُمْ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ. قَالُوا: يَا رَبِّ وَآيُ شَيْءٍ أَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ؟ فَيَقُولُ: أَحِلُّ عَلَيْكُمْ رِضْوَانِي فَلَا اسْخَطُ عَلَيْكُمْ بَعْدَهُ أَبَدًا ۴۱۱/۵ - ۴۱۲
۲۳۶۸. يَا أَهْلَ الْبَيْتِ! مَا هَذَا الَّذِي بَلَغَنِي عَنْكُمْ ۴۱۷/۵
۲۳۶۹. يَا أَيُّهَا النَّاسُ! ادَّوَا الْخَيْطَ وَالْمَخِيطَ فَإِنَّ الْغُلُولَ يَكُونُ عَلَى أَهْلِ عَارَا وَشَنَارَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۱۸۹/۵ - ۱۹۰
۲۳۷۰. يَا أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّكُمْ مَحْشُورُونَ إِلَى اللَّهِ حِفَاةَ عُرَاةٍ غُرُلًا ۵۴۷/۷
۲۳۷۱. يَا أَيُّهَا النَّاسُ! إِنَّكُمْ مَحْشُورُونَ إِلَى اللَّهِ حِفَاةَ عُرَاةٍ غُرُلًا ثُمَّ قُلْ هَلْ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ ۲۰۱/۸
۲۳۷۲. يَا أَيُّهَا النَّاسُ! إِيَّاكُمْ وَالْغُلُولُ فِي الدِّينِ فَإِنَّهُ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الْغُلُولُ فِي الدِّينِ ۴۲۲/۳
۲۳۷۳. يَا أَيُّهَا النَّاسُ! ارْتَبِعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ فَإِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا إِنَّهُ مَعَكُمْ إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ۴۹۲/۴
۲۳۷۴. يَا أَيُّهَا النَّاسُ! انْصَرِفُوا فَقَدْ عَصَمَنِي اللَّهُ ۳۴/۴

۳۳۷۵. يَا أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ عَلِمَ شَيْئًا فَلْيَقُلْ بِهِ وَمَنْ لَمْ يَعْلَمْ فَلْيَقُلْ اللَّهُ أَعْلَمُ فَإِنَّ مِنَ الْعِلْمِ أَنْ يَقُولَ لِمَا لَا يَعْلَمُ اللَّهُ أَعْلَمُ ۴۷۹/۱۰
۳۳۷۶. يَا ابْنَ آدَمَ اتَّقِ أَنْفِقَ عَلَيْكَ ۱۹۳/۱۰
۳۳۷۷. يَا ابْنَ آدَمَ! تَفَرَّغْ لِعِبَادَتِي أَمَلًا صَدْرَكَ غِنَى وَأَسَدُ فَقْرِكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ مَلَأْتُ صَدْرَكَ شُغْلًا وَلَمْ أَسَدُ فَقْرَكَ ۸۷/۸
۳۳۷۸. يَا ابْنَ آدَمَ! تَفَرَّغْ لِعِبَادَتِي أَمَلًا صَدْرَكَ غِنَى وَأَسَدُ فَقْرِكَ وَإِلَّا تَفْعَلْ مَلَأْتُ صَدْرَكَ شُغْلًا وَلَمْ أَسَدُ فَقْرَكَ ۵۳۸/۱۱
۳۳۷۹. يَا ابْنَ الْخَطَابِ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ وَلَنْ يُضَيِّعَنِي اللَّهُ أَبَدًا ۳۹۹، ۳۹۶/۱۱
۳۳۸۰. يَا بَنِي ۱۳/۱۰
۳۳۸۱. يَا بَنِي إِذَا دَخَلْتَ عَلَى أَهْلِكَ فَسَلِّمْ تَكُونُ بَرَكَةً عَلَيْكَ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ ۵۶۷/۸
۳۳۸۲. يَا حَسَّانُ أَحِبْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ اللَّهُمَّ آيَتُهُ يَرْوَحُ الْقُدُّسُ ۱۶۵/۹
۳۳۸۳. يَا حَنْظَلَةَ لَوْ كُنْتُمْ كَمَا تَكُونُونَ عِنْدِي لَصَافَحْتُكُمْ الْمَلَائِكَةَ عَلَى فُرُشِكُمْ أَوْ عَلَى طُرُقِكُمْ ۳۴۶/۶
۳۳۸۴. يَا رَبِّ أُمِّي يَا رَبِّ أُمِّي يَا رَبِّ أُمِّي ۱۵۲/۷
۳۳۸۵. يَا رَبِّ تُحْيِيَنِي فَأَقْتُلْ فِيكَ ثَانِيَةً ۳۵/۱۱
۳۳۸۶. يَا رَبِّ مَنْ أَعَزَّ عِبَادَكَ عِنْدَكَ؟ ... مَنْ إِذَا قَدَرَ غَفَرَ ۳۴۳/۶
۳۳۸۷. يَا رَبِّ! إِنَّكَ وَعَدْتَنِي أَنْ لَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ فَلْيُخْزِنِي أُخْرَى مِنْ أَبِي الْآبَعْدِ ۱۰۸/۹
۳۳۸۸. يَا رَبِّ! إِنَّكَ وَعَدْتَنِي أَنْ لَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ فَلْيُخْزِنِي أُخْرَى مِنْ أَبِي الْآبَعْدِ. فَيَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: إِنِّي حَرَمْتُ الْجَنَّةَ عَلَى الْكَافِرِينَ ۱۰۸/۹
۳۳۸۹. يَا رَبِّ! مَنْ أَعَزَّ عِبَادَكَ عِنْدَكَ قُلًا: مَنْ إِذَا قَدَرَ غَفَرَ ۱۶۶/۱۱
۳۳۹۰. يَا رَبَّنَا أَيُّ شَيْءٍ أَفْضَلُ مِنْ هَذَا فَيَقُولُ رِضَايَ فَلَا أَسْخَطُ عَلَيْكُمْ بَعْدَهُ أَبَدًا ۱۳۷/۴
۳۳۹۱. يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّا نَضْرِبُ فِي الْأَرْضِ فَكَيْفَ نُصَلِّي ۳۰۵/۳
۳۳۹۲. يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَيُّ النَّاسِ خَيْرٌ قَدْ مَنَ طَلَعَ عُمُرُهُ وَحَسَنَ عَمَلُهُ قُلْ فَلْيُ النَّاسِ شَرُّ قَدْ مَنَ طَلَعَ عُمُرُهُ وَسَاءَ عَمَلُهُ ۵۶۴/۲، ۱۸۲/۱
۳۳۹۳. يَا رَسُولَ اللَّهِ! دَعْنِي أَضْرِبْ عَنْقَ هَذَا الْمُنَافِقِ ۲۴۰/۱۲
۳۳۹۴. يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَاللَّهِ لَوْ اسْتَطِيعَ الْجِهَادُ لَجَاهَدْتُ وَكَأَنِّي أَعْمَى ۲۹۰/۳

۲۳۹۵. یَا رَسُولَ اللَّهِ! اسِيرِي ... اللَّهُمَّ اغْنِ الْمِقْدَادَ مِنْ فَضْلِكَ ۱۲۷/۵
۲۳۹۶. یَا رَسُولَ اللَّهِ! اجْعَلْ لَنَا ذَاتَ أَنْوَاطٍ ۲۰۷/۱
۲۳۹۷. یَا رَسُولَ اللَّهِ! الرَّجُلُ مِمَّا يَلْقَى أَخَاهُ أَوْ صَدِيقَهُ أَيْتَحْنِي لَهُ ۳۵۴/۱
۲۳۹۸. یَا رَسُولَ اللَّهِ! بَعْلًا نَتَصَلَّقُ وَعَلَى مَنْ نَتَفَقُّ ۵۱۵/۱
۲۳۹۹. یَا رَسُولَ اللَّهِ! عَلَيْكَ بِالْعَبْرِ وَدَعِ الْعَدُو ۱۳۷/۵
۲۴۰۰. یَا رَسُولَ اللَّهِ! قَدْ حَرَّمَ اللَّهُ الْمَيْتَةَ فَمَلَا يَحِلُّ لَنَا ۴۶۳/۳
۲۴۰۱. یَا رَسُولَ اللَّهِ! كَذَبْنَا وَاللَّهِ بِالْأَمْسِ ۶۳/۱۱
۲۴۰۲. یَا رَسُولَ اللَّهِ! كَيْفَ أَصْنَعُ فِي مَالِي كَيْفَ أَقْضِي فِي مَالِي فَلَمْ يُجِبْنِي بِشَيْءٍ حَتَّى نَزَلَتْ آيَةُ الْمِيرَاثِ ۴۲۹/۳
۲۴۰۳. یَا رَسُولَ اللَّهِ! لَوْ أَمَرْتُ نِسَاءَكَ أَنْ يَحْتَجِبْنَ فَإِنَّهُ يَكْلِمُهُنَّ الْبَرُّ وَالْفَالِحِرُ. فَتَزَلْتُ ۱۰۹/۱۰
۲۴۰۴. یَا رَسُولَ اللَّهِ! مَنْ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ؟ قُلْ: الَّذِينَ إِذَا رُؤُوا ذُكِرَ اللَّهُ ۱۳/۱
۲۴۰۵. یَا رَسُولَ اللَّهِ! وَاللَّهِ لَا اخْتَارُ عَلَيْكَ أَحَدًا ۷۷/۱۰
۲۴۰۶. یَا رَسُولَ اللَّهِ! وَهَلْ لِحَبْلِهِمْ مِنْ عَيْنٍ؟ قُلْ: نَعَمْ، أَمَّا سَمِعْتُمْ اللَّهَ يَقُولُ ﴿إِذَا رَأَتْهُمْ﴾ الْآيَةُ ... ۵۶۷/۸
۲۴۰۷. يَا سَارَةَ! لَيْسَ عَلَيَّ وَجْهِ الْأَرْضِ مُؤْمِنٌ غَيْرِي وَغَيْرِكَ ۲۶۰/۱۰
۲۴۰۸. يَا صَاحِبَ الْحَوْضِ! لَا تُخْبِرْنَا ۹۷/۴
۲۴۰۹. يَا عَائِشَةَ! أَمَّا اللَّهُ فَقَدْ بَرَّكَ ۴۳۸/۸
۲۴۱۰. يَا عَلِيُّ! لَا تَتَّبِعِ النَّظْرَةَ النَّظْرَةَ فَإِنَّ لَكَ الْأُولَى وَلَيْسَتْ لَكَ الْآخِرَةُ ۴۶۹/۸
۲۴۱۱. يَا عَلِيُّ! ثَلَاثٌ لَا تُؤَخِّرُهَا: الصَّلَاةُ إِذَا آتَتْ، وَالْجَنَازَةُ إِذَا حَضَرَتْ، وَالْأَيْمُ إِذَا وَجَدْتَ لَهَا كُفُورًا ۴۸۷/۸
۲۴۱۲. يَا عَمُّ! أَرِيدُهُمْ عَلَى كَلِمَةٍ وَاجِلَةٍ تَدِينُ لَهُمْ بِهَا الْعَرَبُ وَتُؤَدِّي الْعَجَمُ إِلَيْهِمُ الْحِزْيَةَ. قُلْ: مَا هِيَ؟ قُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ۲۰۸/۱۱
۲۴۱۳. يَا عَمُّ! قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ كَلِمَةً أَشْهَدُ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللَّهِ ... عَلَى مِلَّةِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ۳۴۰/۹
۲۴۱۴. يَا عَمْرُ! لَقَدْ عَرَفْتُهُ حِينَ رَأَيْتُهُ كَمَا عَرَفْتُ ابْنِي، وَمَعْرِفَتِي بِمُحَمَّدٍ ﷺ أَشَدُّ مِنْ مَعْرِفَتِي بِابْنِي ... أَشْهَدُ أَنَّهُ رَسُولُ حَقٍّ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَقَدْ نَعَتَهُ اللَّهُ فِي كِتَابَيْنَا، وَلَا أَذْرِي مَا تَصْنَعُ النِّسَاءُ ... ۲۹۱/۱
۲۴۱۵. يَا عَمْرُو! بَايِعْ فَإِنَّ الْإِسْلَامَ يَجِبُ مَا كَانَ قَبْلَهُ ۵۳۳/۱۰، ۱۸۵/۵، ۲۴۷/۱
۲۴۱۶. يَا فَتَى مَا الْحَرْجَةُ عِنْدَكُمْ ... الشَّجَرَةُ تَكُونُ بَيْنَ الْأَشْجَارِ لَا تُصِلُ إِلَيْهَا رَاعِيَةٌ وَلَا وَحْشِيَّةٌ ... ۳۴۷/۴

一、政治

۱۲۱۸

1874

وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

٢٤٦٠ بِمُحَمَّدٍ مَا هَذَا إِلَّا سَخِرَ قَاعِيْب

٢٠٦١

(The following text is mirrored from the previous page)

(The following text is mirrored from the previous block due to image quality and bleed-through.)

.....

٢٥٦٣ باب الحنفية والشافعية والحنابلة

٢٩٢ باب من قال لا اله الا الله وام بن جابر

والجميع عذرا جميع

٢٢٥ بَابُ مَقَالِ الْغُلُوبِ كَيْفَ تَقْلِبُ عَلَى مَقِطِ

٢٥٦ يا مقلب القلوب ثبت قلبي على دينك فقلت يا رسول الله أنت خير من عبادك يا محمد

يَعْرِفُ غَايَةَ؟ فَإِنَّ نَعْمَ! إِنَّ الْقُلُوبَ تَمُوتُ أَعْمَى مِنَ الصَّالِحِ الَّذِي يَحْيِيهَا كَيْفَ يَحْيِي..... ١١٤

٢٤٧ يا موسى! اني على علم من علم الله علمي لى تعلّم انت وَاَنْتَ عَلَى عِلْمٍ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ

عَلَّمَكَ اللَّهُ لَنَا أَغْلَمَهُ

٢٢٢٨ ٢٢٢٩

10

١٢١٩ يا وداي ربا وداي ربا

يَعْتِ الشُّعْلُ مَرَاةً وَيَقْتُولُ الْنَّاسُ وَانظُرْهُمْ ثُمَّ ارِاهُ كَثْفَهُمْ إِنَّهُ

٢٤٣١ يبع أقوام منهم بعرض من الدنيا

١٣٦ يَعْقِدُونَ فِىكُمْ سُلْطَانًا بِالنَّارِ وَمُلْكًا بِالنَّارِ وَيَجْمَعُونَ فِى سُلْطَانِ النَّارِ وَجْهًا لِّلنَّارِ ۝

٢١٣ يَعْقُودُ فِيكُمْ مَلَائِكَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَلَائِكَةٌ بِالنَّهَارِ وَيَجْعَلُونَ فِي صَلَاةِ الْعَصْرِ وَحَلَاةِ النَّعْمِ

[illegible]

وَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّهُ ظُلُمٌ ذُو غُبَابٍ

۲۴۳۴. يُجَاءُ بِالْكَافِرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقُلُ لَهُ أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ لَكَ مِثْلُ الْأَرْضِ ذَهَبًا أَكُنْتَ تَفْتِي بِه
فَيَقُولُ نَعَمْ فَيَقُلُ لَهُ قَدْ كُنْتَ سَأَلْتَ مَا هُوَ أَيْسَرُ مِنْ ذَلِكَ ۳۹۸۲
۲۴۳۵. يَجْرُ قُصْبُهُ فِي النَّارِ وَكَانَ أَوَّلَ مَنْ سَيَّبَ السَّوَابِ ۱۰۷/۴
۲۴۳۶. يُجْزَى عَنِ الْجَمَاعَةِ إِذَا مَرُّوا أَنْ يُسَلَّمَ أَحَدُهُمْ وَيُجْزَى عَنِ الْجُلُوسِ أَنْ يَرُدَّ أَحَدُهُمْ ۲۵۶۳
۲۴۳۷. يَحْيَى الْقُرْآنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَالرَّجُلِ الشَّاحِبِ فَيَقُولُ أَنَا الَّذِي اسْهَرْتُ لَيْلَكَ وَأَظْمَأْتُ نَهَارَكَ ۴۱۹/۴
۲۴۳۸. يَحْيَى مُتَعَلِّقًا بِالْقَاتِلِ تَشَخَّبُ أَوْدَاجُهُ دَمَا فَيَقُولُ أَيُّ رَبِّ سَلْ هَذَا فِيمَ قَتَلَنِي ۲۸۵/۳
۲۴۳۹. يَحْرُمُ مِنَ الرِّضَاعِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ ۱۰۷/۳
۲۴۴۰. يُحْشَرُ الْمُتَكَبِّرُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْثَلُ الدَّرِّ فِي صُورِ النَّاسِ يَعْلُوهُمْ كُلُّ شَيْءٍ مِنَ الصُّغَارِ ۳۴۷/۴
۲۴۴۱. يُحْشَرُ الْمُتَكَبِّرُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْثَلُ الدَّرِّ فِي صُورِ النَّاسِ يَعْلُوهُمْ كُلُّ شَيْءٍ مِنَ الصُّغَارِ
حَتَّى يَدْخُلُوا سِجِّتًا فِي جَهَنَّمَ ۳۳/۷
۲۴۴۲. يُحْشَرُ الْمُتَكَبِّرُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْثَلُ الدَّرِّ فِي صُورِ النَّاسِ يَعْلُوهُمْ كُلُّ شَيْءٍ مِنَ الصُّغَارِ حَتَّى
يَدْخُلُوا سِجِّتًا فِي جَهَنَّمَ يَقُلُ لَهُ بُولَسُ فَتَعْلُوهُمْ نَارُ الْأَثَارِ يُسْقَوْنَ مِنْ طِينَةِ الْخَبَلِ عُصَارَةً
أَهْلِ النَّارِ ۵۳۷/۱۰
۲۴۴۳. يُحْشَرُ الْمُتَكَبِّرُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْثَلُ الدَّرِّ فِي صُورِ الرَّجُلِ يَغْشَاهُمُ اللَّكُّ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ
يُسَاقُونَ إِلَى سِجِّتٍ فِي جَهَنَّمَ يُسَمَّى بُولَسُ تَعْلُوهُمْ نَارُ الْأَثَارِ يُسْقَوْنَ مِنْ عُصَارَةِ أَهْلِ النَّارِ
طِينَةَ الْخَبَلِ ۹۲/۱۱
۲۴۴۴. يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلَاثَةَ أَصْنَافٍ صِنْفًا مُشَّةً وَصِنْفًا رُكْبَانًا وَصِنْفًا عَلَى وَجُوهِهِمْ ۳۱۲/۷
۲۴۴۵. يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى أَرْضٍ بَيْضَاءَ عَفْرَاءَ كَقَرَصَةِ النَّقِيِّ ۵۱۰/۱
۲۴۴۶. يُخَرَّبُ الْكَعْبَةُ ذُو السُّوَيْقَتَيْنِ مِنَ الْحَبْشَةِ ۹۲/۴، ۲۵۲/۱
۲۴۴۷. يَخْرُجُ الدُّخَانُ فَيَاخُذُ الْمُؤْمِنِينَ كَهَيْئَةِ الرُّكْمَةِ وَيَدْخُلُ فِي مَسَامِعِ الْكَافِرِ وَالْمُنَافِقِ حَتَّى يَكُونَ
كَالرَّاسِ الْحَنِيذِ ۲۴۹/۱۱
۲۴۴۸. يَخْرُجُ الْمُؤْمِنُونَ مِنَ الْكَافِرِ كَمَا فِي حَقِّ إِبْرَاهِيمَ وَالْكَافِرُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ كَمَا فِي حَقِّ وَلَدِ نُوحٍ
الْعَصِي وَالْعَاصِي مِنَ الْمُطِيعِ وَبِالْعَكْسِ ۲۶۲/۴
۲۴۴۹. يَخْرُجُ عُنُقُ مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَهُ عَيْنَانِ تَبْصِرَانِ وَأُذُنَانِ تَسْمَعَانِ وَلِسَانٌ يَنْطِقُ يَقُولُ إِنِّي
وُكِّلْتُ بِثَلَاثَةِ بَكَلٍ جَبَّارٍ عَنِيذٍ وَيَكُلُّ مَنْ دَعَا مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَبِالْمُصَوِّرِينَ ۴۵۵/۷، ۴۷۰/۱

۲۴۵۰. يَخْرُجُ فِي الْبَحْرِ الرُّمْلُ وَجَدَ يَحْمِلُونَ الدُّنْيَا بِالْأَيْمَنِ يَلْبَسُونَ لِلنَّاسِ جُلُودَ الضَّالِّينَ مِنَ الْإِنِّ
الْمُسْتَهْمِ أَخْلَى مِنَ السُّكْرِ وَقَلُوبُهُمْ قُلُوبُ الْإِنْسِ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى أَبِي يَغْتَرُونَ أَمْ عَلَيَّ
يَحْمِلُونَ فِي حُلُوفٍ لَابِغَتٍ عَلَى أُولَئِكَ مِنْهُمْ فِتْنَةٌ تَدْعُ الْخَلِيمَ مِنْهُمْ حَيْرَانًا ۳۳۳/۵
۲۴۵۱. يَخْشَفُ يَوْمَ مَعَهُمْ وَلَذِكْرُهُ يَدْعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى بَيْتِهِ ۱۶۵/۵
۲۴۵۲. يَخْطِفُ الرِّصْرَ وَيَطْرَحُ مَا فِي بَطْنِ النِّسَاءِ ۳۳۳/۱
۲۴۵۳. يَخْلُصُ الْمُؤْمِنُونَ مِنَ النَّارِ فَيَحْمِلُونَ عَلَى قَسْطَرَةٍ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ فَيَقْتَصِرُ لِبَعْضِهِمْ مِنْ
بَعْضِ مَظَالِمِ كَانَتْ بَرَّتْهُمْ فِي الدُّنْيَا حَتَّى إِذَا هَلَبُوا وَنَقُوا أَذِنَ لَهُمْ فِي دُخُولِ الْجَنَّةِ فَوَالَّذِي
نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَأَخْلَهُمْ أَهْلَى بِمَنْزِلِهِ فِي الْجَنَّةِ مِنْهُ بِمَنْزِلِهِ كَلَّا فِي الدُّنْيَا ۴۶۹/۴
۲۴۵۴. يَدُ اللَّهِ مَلَكِي لَا تَفِيضُهَا نَفَقَةُ مَحَلِّ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۲۷/۴
۲۴۵۵. يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمِّي سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ ۵۵۳/۱۰، ۴۶۱/۷
۲۴۵۶. يَذْبَحُهَا فَيَأْكُلُهَا وَلَا يَقْطَعُ رَأْسَهَا بِرُمِي بِهَا ۴۶۴/۳
۲۴۵۷. يَرْحَمُ اللَّهُ أُمَّ إِسْمَاعِيلَ لَوْ تَرَكْتَ زَمْزَمَ لَكَانَتْ زَمْزَمُ عَيْنًا مَعِينًا ۴۹۹/۶
۲۴۵۸. يَرْحَمُ اللَّهُ لُوطًا لَقَدْ كَانَ يَأْوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ ۱۷۷/۶
۲۴۵۹. يَرْحَمُ اللَّهُ مُوسَى لَوَيْدَنَا أَنَّهُ كَانَ صَبْرًا حَتَّى يَقْصُ عَلَيْنَا مِنْ أَخْبَارِهِمَا ۴۳۳/۷
۲۴۶۰. يَرْحَمُنَا اللَّهُ وَلَنَا عِلْدٌ ۳۳۷/۱۱
۲۴۶۱. يُرْسَلُ الْبَكْلَةُ عَلَى أَهْلِ النَّارِ فَيَكُونُ حَتَّى يَنْقَطِعَ الدَّمْعُ ثُمَّ يَكُونُ الدَّمُ حَتَّى يَصِيرَ فِي
وُجُوهِهِمْ كَهَيْئَةِ الْأَخْدُودِ لَوْ أُرْسِلَتْ فِيهَا السُّفُنُ لَجَرَتْ ۴۳۴/۵
۲۴۶۲. يُرْفَعُونَ أَبْصَلَهُمْ إِلَى السَّعَاءِ فِي الصَّلَاةِ ۳۳۱/۸
۲۴۶۳. يُرَى عَرْشُ إِبْلِيسَ فَوْقَ الْبَحْرِ ۲۶۵/۷
۲۴۶۴. يُرِيدُ الدُّنْيَا وَعَرْضُهَا ۵۱۷/۲
۲۴۶۵. يُزْعَمُونَ أَنَّ فِرْعَوْنَ مَكَثَ بَعْدَ هَذِهِ الدَّعْوَةِ أَرْبَعِينَ سَنَةً ۴۷/۶
۲۴۶۶. يُسْتَجَابُ لِلْخَدِمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ يَقُولُ دَعْوَتُ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي ۴۰۹/۱
۲۴۶۷. يُسْرًا وَلَا تُغَيَّرَا ۱۹۲/۵
۲۴۶۸. يُسْرًا وَلَا تُغَيَّرَا وَبُخْرًا وَلَا تُتَغَيَّرَا ۵۲۰/۵
۲۴۶۹. يُصَلِّي فِيهِ كُلُّ يَوْمٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ إِذَا خَرَجُوا لَمْ يَعُودُوا إِلَيْهِ آخِرَ مَا عَلَيْهِمْ ۵۴۳/۱۱

۲۴۷۰. یُعَذَّبُ الْعَمِيْتُ بِكَأَمِّ أَهْلِهِ عَلَيْهِ ۲۲/۱۲
۲۴۷۱. یُعَذَّبُ نَاسٌ مِنْ أَهْلِ التَّوْحِيدِ فِي النَّارِ حَتَّى يَكُونُوا فِيهَا حُمَمًا ثُمَّ تُدْرِكُهُمُ الرَّحْمَةُ فَيُخْرِجُونَ ۴۲۷/۹
۲۴۷۲. یُعَذَّبُ نَاسٌ مِنْ أَهْلِ التَّوْحِيدِ فِي النَّارِ حَتَّى يَكُونُوا فِيهَا حُمَمًا ثُمَّ تُدْرِكُهُمُ الرَّحْمَةُ ۲۶۹۲
۲۴۷۳. يُعْرَضُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلَاثَ عَرَضَاتٍ فَأَمَّا عَرَضَتَانِ فَيُحْدَالُ وَمَعْلَظِيرُ وَأَمَّا الْعَرَضَةُ الثَّلَاثَةُ فَعِنْدَ ذَلِكَ تُطِيرُ الصُّحُفُ فِي الْيَمِينِ فَتُخَذُ بِيَمِينِهِ وَآخِذٌ بِشِمَالِهِ ۴۲۳/۱۲
۲۴۷۴. يَعْقِدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قَافِيَةِ رَأْسِ أَحَدِكُمْ ثَلَاثَ عَقَدٍ إِذَا نَامَ يَكُلُ عَقْدَةً يَضْرِبُ عَلَيْكَ لَيْلًا طَوِيلًا فَلِذَا اسْتَيْقَظَ فَذَكَرَ اللَّهَ انْحَلَّتْ عَقْدَةٌ وَإِذَا تَوَضَّأَ انْحَلَّتْ عَنْهُ عَقْدَتَانِ فَلِذَا صَلَّى انْحَلَّتْ الْعَقْدُ فَاصْبَحَ نَشِيطًا طَيِّبَ النَّفْسِ وَإِلَّا أَصْبَحَ خَبِيثَ النَّفْسِ كَسَلَانَ ۲۸۷/۱۳
۲۴۷۵. يَقُلْ لِصَاحِبِ الْقُرْآنِ اقْرَأْ وَارْتَقِ وَرَبَّلْ كَمَا كُنْتَ تُرَبِّلُ فِي الدُّنْيَا فَإِنَّ مَتْرَكَكَ عِنْدَ آخِرِ آيَةٍ تَقْرُؤُهَا ۴۹۹/۱۲، ۱۴/۱
۲۴۷۶. يَقُلْ لِلْكَافِرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ لَكَ مِثْلُ الْأَرْضِ ذَهَبًا أَكُنْتَ تَفْتَلِي بِهِ؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ! فَيَقُلْ لَهُ: قَدْ سُئِلْتَ أَيْسَرَ مِنْ ذَلِكَ ۱۵۱/۱۲، ۵۵۴/۳
۲۴۷۷. يَقْبِضُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى الْأَرْضَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَطْوِي السَّمَاءَ بِيَمِينِهِ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ أَيْنَ مُلُوكُ الْأَرْضِ ۵۴۱/۱۰
۲۴۷۸. يُقَرَّبُ إِلَى فِيهِ فَيَكْرَهُهُ فَلِذَا أُذِنِي مِنْهُ شَوَى وَجْهَهُ وَوَقَعَتْ فَرْوَةُ رَأْسِهِ فَلِذَا شَرِبَهُ قَطَعَ أَمْعَاهُ حَتَّى يَخْرُجَ مِنْ دُبُرِهِ ۴۷۱/۱
۲۴۷۹. يَقُولُ ابْنُ آدَمَ مَالِي مَالِي وَهَلْ لَكَ مِنْ مَالِكَ إِلَّا مَا تَصَدَّقْتَ فَأَمْضَيْتَ أَوْ أَكَلْتَ فَأَفْنَيْتَ أَوْ لَبَسْتَ فَأَبْلَيْتَ ۲۲۷/۱۳
۲۴۸۰. يَقُولُ ابْنُ آدَمَ مَالِي مَالِي وَهَلْ لَكَ يَا ابْنَ آدَمَ مِنْ مَالِكَ إِلَّا مَا أَكَلْتَ فَأَفْنَيْتَ أَوْ لَبَسْتَ فَأَبْلَيْتَ أَوْ تَصَدَّقْتَ فَأَمْضَيْتَ ۱۴۳/۱۲
۲۴۸۱. يَقُولُ الْعَبْدُ مَالِي مَالِي، إِنَّ مَا لَهُ مِنْ مَالِهِ ثَلَاثُ مَا أَكَلَ فَأَفْنَى أَوْ لَبَسَ فَأَبْلَى أَوْ أَعْطَى فَأَقْتَى، مَا سِوَى ذَلِكَ فَهُوَ ذَاهِبٌ وَتَارِكُهُ لِلنَّاسِ ۲۹۴/۴
۲۴۸۲. يَقُولُ اللَّهُ ﷻ أَنَا مَعَ عَبْدِي حِينَ يَذْكُرُنِي فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلَأٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلَأٍ هُمْ خَيْرٌ مِنْهُمْ وَإِنْ اقْتَرَبَ إِلَيَّ شَيْرًا اقْتَرَبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا وَإِنْ اقْتَرَبَ إِلَيَّ ذِرَاعًا اقْتَرَبْتُ إِلَيْهِ بَاعًا فَإِنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرْوَلَةً ۳۰۰/۱

۲۴۸۳. يَقُولُ اللَّهُ أَخْرِجُوا مِنَ النَّارِ مَنْ ذَكَرَنِي يَوْمًا أَوْ خَافَنِي فِي مَقَامٍ فهرست ۳۷/۱۲
۲۴۸۴. يَقُولُ قَدْ دَعَوْتُ وَقَدْ دَعَوْتُ فَلَمْ أَرْسَلْ لِي فَيَسْتَحِيرُ عِنْدَ ذَلِكَ وَيَدْعُ الدُّعَاءَ ۴۱۰/۸
۲۴۸۵. يُكْتُبُ مِنْ أَمِ الْكِتَابِ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ مَا يَكُونُ فِي السَّنَةِ مِنْ رِزْقٍ أَوْ مَوْتٍ أَوْ حَيَةٍ أَوْ مَطَرٍ ۲۴۷/۱۱
۲۴۸۶. حَتَّى يُكْتُبَ الْحَاجُّ يَحُجُّ فَلَانٍ وَيَحُجُّ فَلَانٍ ۲۴۷/۱۱
۲۴۸۷. يَكْشِفُ رَبُّنَا عَنْ سَابِقِهِ فَيَسْجُدُ لَهُ كُلُّ مُؤْمِنٍ وَمُؤْمِنَةٍ وَيَبْقَى مَنْ كَانَ يَسْجُدُ فِي الدُّنْيَا رَبَّاهُ وَسَمِعَهُ فَيَذْهَبُ لِيَسْجُدَ فَيَعُودُ ظَهْرُهُ طَبَقًا وَاحِدًا ۴۰۶/۱۲
۲۴۸۷. يَكُونُ فِي آخِرِ الْأُمَّةِ خَسْفٌ وَمَسْخٌ وَقَذْفٌ قَالَتْ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنْهَلِكُ وَفِينَا الصَّالِحُونَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ إِذَا ظَهَرَ الْخَبْثُ ۵۰۵/۴
۲۴۸۸. يَكُونُ فِي آخِرِ هَذِهِ الْأُمَّةِ خَسْفٌ وَمَسْخٌ وَقَذْفٌ ۳۷/۱۱
۲۴۸۹. يَلْقَى إِبْرَاهِيمُ أَبَاهُ آزَرَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۳۶/۴
۲۴۹۰. يَلْقَى عَلَى أَهْلِ النَّارِ الْجُوعُ فَيَعْلِلُ مَا هُمْ فِيهِ مِنَ الْعَذَابِ فَيَسْتَفِيثُونَ فَيُغَاثُونَ بِطَعَامٍ مِنْ ضَرِيعٍ لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِنْ جُوعٍ فَيَسْتَفِيثُونَ بِالطَّعَامِ فَيُغَاثُونَ بِطَعَامٍ نَبِي غُصَّةٍ فَيَذْكُرُونَ أَنَّهُمْ كَانُوا يُحِيرُونَ الْغَصَصَ فِي الدُّنْيَا بِالشَّرَابِ فَيَسْتَفِيثُونَ بِالشَّرَابِ فَيَرْفَعُ إِلَيْهِمُ الْحَمِيمُ بِكَلَالِيبِ الْحَدِيدِ فَلِذَا دَنَتْ مِنْ وَجُوهِهِمْ شَوْتٌ وَجُوهِهِمْ فَلِذَا تَخَلَّتْ بَطُونُهُمْ قَطَعَتْ مَا فِي بَطُونِهِمْ ۵۰۴/۱۲
۲۴۹۱. يَلْقَى فِي النَّارِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ حَتَّى يَضَعَ قَلْبَهُ فَيَقُولُ قَطُ قَطُ ۵۰۰/۱۱
۲۴۹۲. يُلْهَمُونَ التَّسْبِيحَ وَالتَّحْمِيدَ كَمَا تُلْهَمُونَ النَّفْسَ ۱۴۷/۱۰
۲۴۹۳. يَمِينُكَ عَلَى مَا يُصَدِّقُكَ عَلَيْهِ صَاحِبُكَ ۶۷/۴
۲۴۹۴. يَنْفِقُ عَلَى أَهْلِهِ مِنْهَا نَفَقَةً سَنَةً ثُمَّ يَجْعَلُ مَا بَقِيَ فِي السِّلَاحِ وَالْكَرَاعِ عُلَّةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۲۱۷/۱۲
۲۴۹۵. يَهْدِمُ ۵۳۳/۱۰
۲۴۹۶. الْيَهُودُ مَغْضُوبٌ عَلَيْهِمْ وَالنَّصَارَى ضَلُّوا ۲۲/۱
۲۴۹۷. الْيَوْمَ أَنَسَاكَ كَمَا نَسِيتَنِي ۲۹۳/۱۱
۲۴۹۸. يَوْمُ الْآخِرِ ۶۹/۱۱
۲۴۹۹. الْيَوْمَ الْمَوْعُودُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالْيَوْمَ الْمَشْهُودُ يَوْمَ عَرَفَةَ وَالشَّاهِدُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ۹۳/۱۳

په عزیز التفاسیر کېږي د پښتو، عربي او دري شعرونو فهرست

د پښتو شعرونه

- ۱- د ابلېس ورياضت ته دې نظر کا :: چې غرور کا په طاعت په رياضت څوک
علت لار شي عادت نه ځي د سړي نه :: خدای دې نه کاندې په بد چاره عادت څوک ۲۵/۱
- ۲- تر حرص پورته بله بلا نشته :: دا بلا د ستا په خونه شوه نړوله ۱۲۵/۱
- ۳- فرق چې نه وي په سپين په تور کښې :: عزت به نه وي په هغه کور کښې
دولت به لار شي د هغو خلکو :: چې سره همېش وي په شرو شور کښې ۱۶۳/۱
- ۴- بې عمل که کتاب کېږدي په سر څه شو :: گویا ايښی يې د پښو لاندې کتاب دی ۱۹۱/۱
- ۵- قناعت مې تر خرقې لاندې اطلس دی :: پټ د درست جهان پاچا ظاهر گدا يم ۱۶۴/۲ ، ۱۳۶/۷
- ۶- دا دستور دی چې لوی غم په سړي ورشي :: واره غمونه يې همه شي تر پښو لاندې ۵۱۲/۲ ، ۵۰/۱۳
- ۷- د قيامت په ورځ به يې بيا له تا قربان کړم :: چې صورت مې خدای معاد کړي په محشر بيا ۲۱۹/۳
- ۸- پښې ابله مزل ښه دی نه په پښو کښې پېزار تنگ :
- سختي د سفر ښه ده نه په کور کښې مدام جنگ ... ۳۵۴/۳
- ۹- تاته خدای د ملکو مقام درکړ :: خو تا دا خپل صورت پخپله گاو خر کړ ۵۶۰/۳
- ۱۰- وسيلاب ته د ډنډو کي څه حاجت وي :: چې زړه ژاړي سترگې څه رنگ ژړا نه که ۵۸/۴
- ۱۱- ښه ده ښه ده دا دنيا :: چې توبه ده د عقبا
په دنيا کښې بدې نشته :: چې بدې نه وي له تا
د دنيا په بازار کېږي :: د هغه جهان سودا ۳۴/۳ ، ۱۸۹/۴
- ۱۲- عاقبت به د تقدير ښکلی ورپېښ شي :: که په اوبښکو د چا ټول جهان چکر شي ۲۳۶/۴
- ۱۳- خبر نه يم چې يې راوستم د کومه :: بيا مې کومې خوا ته استوي چې درومه
لکه روند چې لاس د بل په اوږه کېږدي :: هيڅ ژوره لوړه نه وي ورمعلومه
خدای راپېښه نری لار کړه نالېدلې :: لکه وړانه مشوره چې وي سرگومه ۲۰۵/۴

۱۲- پیغمبر غوندي صاحب د دنیا تهر شو :: دا دنیا یې وړانه نه شوه په هجران
که غلبېل کړم د تمامې دنیا خاورې :: بیا به نه مومم دارا او شاجهان
بوی د نام و د نښان یې پاتې نه شو :: چې دعوی یې کړه د نام او د نښان
که دروغ وایم ته ورشه نظر وکړه :: د پلار او د نیکه په گورستان
چې مدام به یې په قربان قربان بللې :: اوس دې غږ درباندي وکا چې قربان
د رحمان و سوزان شعر ته حیران یم :: چې یې اور بل شوی نه دی په دیوان ۵۶۳/۵

۱۵- زلیخا غوندي به بله شیدا نه وي :: که د مصر مستوراتې شي راتولي
هغه تهر شو چې مې مینه په غلا-غلا کړه :: اوس په درست جهان رسوا ده په غلا نه ده ۲۷۴/۶

۱۶- چې قاصد د ورک یوسف زیری پرې وکړ :: د یعقوب د سترگو بیا نظر پیدا شو ۳۴۸/۶

۱۷- که مې سل نصیحتونه ورته وکړه :: هغه خدای بې لارې کړی په لار نه شو ۴۵۴/۶

۱۸- هسې رنگ نعمت را کړی خدای و ما دی :: چې هیڅ خیز بها یې نشته بې بها دی
یو خو دا چې یې په شکل د ادم کړم :: دوهم دا چې محمد (ﷺ) مې رهنما دی
لاس و پښې غوږ و سترگې خوله او ژبه :: یو صورت مې په خوا اسمه مسمی دی
آسمان ځمکه لمر سپوږمۍ او روښان ستوري :: درست جهان مې ونظر ته تماشا دی
شپه او ورځ د ماه و مهر له پرتوه :: مخ د ځمکې راته درست نقره طلا دی
په هر دم زندگاني بنسې وما ته :: هر نسیم د یار د لورې مسیحا دی
چې دا هسې معرفت یې پرې پېرزو کړ :: په رحمان باندې منت د پاک مولى دی ۴۹۳/۶

۱۹- چې له مرگه بې پروا یې په هر دم :: دغه هسې غم دې هېر دی په کوم غم
نور همه واړه غمونه به دې هېر شي :: که یو ځل درباندي راشي دا ماتم
چې زخمي یې شفا نه مومي په بیه :: مفت مونده شي نن ساعت هغه مرهم
د مرهمو تیاری درلره بسویه :: چې لانه یې د اجل په تبغ کړم
چې دې تن له سرایه درومي توبنه واخله :: تر دا سرای پورته سرای نشته محکم
د دې لارې تله څه هسې اسان نه دي :: مشکلات دي په هر دم په هر قدم
که حرص درباندي زور شي مرگ رایاد کړه :: دا علاج دی دغه رنځ لره محکم
خان پخوا تر هغه وژاړه که مرد یې :: چې په تا باندې ژړا کړي نور عالم
که زه نه وایم ته خود سترگې رنې کړه :: کور دې خورشه ته چارپای یې که آدم ۵۲۰/۶ - ۵۲۱

۲۰- په نامه د هغه خدای مې دا بیان دی :: چې یو نوم یې په نومونو کښې سېحان دی

په سجدو يې ځمکې سر دی لگولی :: زور ښه سري يې په رکوع سره اسمان دی
هره ونه په قيام ورته ولاړه :: هر گيا يې په تسبیح سره گویان دی
همه واره په تسبیح ده مشغول دي :: که ملک دی که پیری دی که انسان دی
هر ماهي يې په دریاب کښې حمد وايي :: هر مرغې يې په چمن کښې ثناخوان دی
حق په حق يې ثنا هیچا نه ده کړې :: نه له هیچا واقع شوی دا بیان دی
مخلوقاتو هسې نه دی پېژاندلی :: لکه ده سره چې قدر د خپل ځان دی
نه يې زیان نه يې زوال نه يې نقصان شته :: دی بې زیانې بې زواله بې نقصان دی
نه يې مثل نه يې مثال نه يې مکان شته :: دی مثله بې مثاله بې مکان دی
که يې څوک په سترگو ويني نه لیدی شي :: او که وایي وهر چا وته عیان دی
منزه دی د جمله وو جهتونو :: او بیا هر جهت په ده باندې ودان دی
د زرگونو صفتونو راشه گوره :: نیم صفت يې کړی ما عبدالرحمن دی ۶۶/۷

۲۱- ښایسته مخ دې تور کودی شي په پیری کښې :: سم قامت وي کوږ لرگی شي په پیری کښې
لکه شمع د سحر افتاب د ژمې :: هم بې تاب وهم زیږی شي په پیری کښې
یو طرف ته يې سر ریرېږي بل خوا درومي :: خپل صورت تمام پردی شي په پیری کښې
د مرده وو په حساب وي غزا وشوه :: که څرگند لیده ژوندی شي په پیری کښې
مړ لا ښه دی پس له مرگه بیا ژوندی شي :: نشته دا چې څوک زلمی شي په پیری کښې
که څه وځوري لکه زهر نه هضمېږي :: نه څه څښی نه څه خوړی شي په پیری کښې
دا ځواني ده چې څه اوري یا څه ويني :: نه لیدی نه اورېدی شي په پیری کښې
ای رحمانه! پیری هسې عاجزي ده :: که روستم وي زړه پرې سوی شي په پیری کښې ۹۹/۷، ۴۷۳

۲۲- خدای يې مه گڼه بې شکه چې بنده دی :: نور يې کل واره صفات دي په رښتیا ۱۷۸/۷

۲۳- چې همه واره خوبان دي مقتديان دي :: د همه واره امامه راشه راشه
پري رویه سنبل مویه ملک خویه :: غنبر بویه لاله فامه راشه راشه ۱۸۱/۷

۲۴- تر حرص پورته بله بلا نشته :: دا بلا د ستا په خونه شوه نزوله ۸۷/۸

۲۵- چې د زړه حضور يې نه وي په لمانځه کښې :: په کار نه دی مقتدي وي که امام ۳۲۲/۸

۲۶- څوک له خاورو اېرو پاڅوي تخت ورکا :: څوک له تخته د اېرو په ډېران ولي ۹۵/۹

۲۷- بدلوي په دنیا دين او ايمان ولي؟ :: نه پوهېږي په خپل سود او په زیان ولي؟
همېشه په ځای د شکر شکایت کړې :: منکرېږي په عطاء د سبحان ولي؟

مدام اوبښکې تويوي د زرق له غمه :: در گوهر په بها پلوري ارزان ولې؟
 چې په هر بېگا سامان د هر سبا کړې :: کورو کړ شوي د محشر په سامان ولې؟
 چې پخوا تر قضا خپله رضا غواړې :: بېهوده په لوتو ولې اسمان ولې؟
 په ژوند ومره چې د مرگ له غمه خلاص شي :: اسان کار دې کړ په خان باندې گران ولې؟
 غيرې مينې دې په زړه باندې انبار کړې :: په کعبه کښې نښاسې بوتان ولې؟
 زړه د نفس په پېروي درخڅه لار شو :: د خبيث په لاس دې ورکړ قرآن ولې؟
 چې يوسف د حبشې په بها مومي :: د مطلوب په بها نه پلوري خان ولې؟
 بد د بدو پښېماني کاندې رحمانه :: ته په خپلو بدونه شوي پښېمان ولې؟ ۴۴۴/۹

۲۸- په نامه د هغه خدای مې دا بيان دی :: چې يونوم يې په نومونو کښې سبحان دی
 هر يو کار چې وهر چاوو ته مشکل وي :: هغه کار واره وده وو ته اسان دی
 څوک افتاب شي په اسمان راخېژولی :: ده افتاب راخېژولی په اسمان دی
 څوک د لمر په مخ حجاب شي غوړولی :: ده پټ کړی لمر په ابر کښې پنهان دی
 څوک يو څاڅکی پرېوېستی شي د اسمانه :: نازل کړی ده په مونږ باندې باران دی
 څوک شي روح ننويستی په يوه ماشي :: ژوندی کړی ده په روح تمام جهان دی
 څوک د خاورو شي يو گل پيدا کولی :: ده له خاورو پيدا کړی گلستان دی
 په سجود يې ځمکې سر دی لگولی :: خوړند سري يې په رکوع سره اسمان دی
 هره ونه په قيام ورته ولاړه :: هر گياه يې په تسبيح سره زبان دی
 هر ماهي يې په درياب کښې حمد وايي :: هر مرغې يې په چمن کښې ثناخوان دی
 مخلوقاتو هسې نه دی پېژاندلی :: لکه ده سره چې قدر د خپل خان دی
 منزله دی له جمله وو جهتونو :: او بيا هر جهت په ده باندې ودان دی
 له زرگونو صفتونو راشه گوره :: چې يې کړی نيم صفت عبد الرحمن دی ۵۵۸/۹

۲۹- رواره ته يې خندول که ژړول کړې :: زه پخپله نه خدا کړم نه ژړا کړم
 زړه که يو دی ما خوتا لره درکړی :: مگر نورو لره نور زړونه پيدا کړم ۱۰/۱۰

۳۰- په ښه خوی د بدخواهانو بې پروا يم :: په نرمۍ لکه اوبه د اور سزا يم ۳۳۸/۹
 قناعت مې تر خرقې لاندې اطلس دی :: پټ د درست جهان پاچا ظاهر گدا يم
 که چا لار د عاشقۍ وي ورکه کړې :: زه رحمان د گمراهانو رهنما يم ۱۹۴/۱۰

۳۱- کر د گلو کره چې سيمه دې گلزار شي :: اغزي مه کره په پشو کښې به دې خار شي
 ته چې بل په غشو ولې هسې پوه شه :: چې همدا غشی به ستا په لور گوزار شي
 کوهی مه کنه د بل سري په لار کښې :: چېرې ستا به د کوهي په غاره لار شي

- ته چې هر چا ته په خوارو سترگو گوري :: لا رومي به ستا صورت تر خوارو شي
آدم زاد په معنی واره يو صورت دی :: هر چې بل ازاري هغه ازار شي
که ته نه کوي نظر د چا وعيب ته :: هر سړی به ستا د عيبو پرده دار شي
لږ يې مه گنه گناه که هر څو لږ وي :: لږ لږ چې سره جمه شي بسيار شي ۲۵۹/۱۰
- ۳۲- د قيامت په ورځ به يې بيا له تا قربان کړم :: چې صورت مې خدای معاد کړ په محشر بيا ۳۵/۱۱
- ۳۳- خو چې خوارو لره ورشي برابر شي :: که چا غوندي وي اغوستی که اطللس
هم هغه مې خندوي چې ژروي مې :: بل څوک نشته د رحمان فریادرس ۲۴/۱۲
- ۳۴- عبادت د ریاکار څه په کار نه دی :: لکه غوک غوندي په بحر کښې مردار شو
علمیت د بې عمله عالمانو :: لکه گنج د کتابونو په خړه بار شو ۲۸۶/۱۲
- ۳۵- هی توبه د فریبیانو :: لکه زورپند چاود کمر
لکه زړی په مېوه کښې :: درون سنگ بیرون ثمر
لکه بې لاسه لستونۍ :: سر تر پایه پای تر سر
لکه بې نمکه ناوې :: چې په سر کاندې مېزر
د مېزر لاندې چا څه زده :: چې دختر ده که مادر
په دستار کښې يې مسواک وي :: تر بغل لاندې خنجر
په شپه وني د مظلوم خوري :: سبا کښې په ممبر
په زړه تور لکه تبي وي :: په مخ سپين لکه قمر
د دنيا په طلب گرځي :: او ځان بولي قلندر
کليمه په ژبه وايي :: په زړه نه لري باور
په مثال د منافقو :: نه مسلم وي نه کافر
نه مسلم وي نه کافر وي :: نه پخلا نه مرور
په کوڅه د دنيا دارو :: گوڅورگي کالکه خر
دا بيان دور و دراز دی :: رحمان وکړ مختصر ۲۹۸/۱۲- ۲۹۹
- ۳۶- چې بي خدايه محبت کا هغه خلک :: نارينه يې واره خړه او ښځې خړې دي
و سپين ږيري ته يې مه وايه سپين ږیری :: همگي واره طفلان د گوارې دي
هسي وايه چې خړی دي د زنانو :: که يې ايښې په دستار کښې قرقرې دي
نه څه فيض نه څه بهر څنې مونده شي :: همگي واره بې فيضه بې بهرې دي
ذخيره د دنيا مه کوه رحمانه :: دا همه واره د خوارو ذخيرې دي ۲۹۹/۱۲

په پای کښې د عبدالرحمن مومند یو بل شعر هم ولولئ

څوک دې راګاندي قسم په کړدګار :: که درم لرم په کور کښې یا دینار
 زه دینار او درم نه لرم په کور کښې :: ولې نور عالم مې بولې دنیا دار
 نه مې ښکته ملک لېدلی نه مې پورته :: خبر نه یم په یمین او په یسار
 آب و خور لکه آسیا په خای رارسي :: په خپل کور کښې مې سکون دی هم رفتار
 لکه ونه مستقیم په خپل مکان یم :: که خزان راباندې راشي که بهار
 توکل مې لاس پښې سره کړل په نکړېزو :: چې په خای یې کښولی یم قرار
 زما په باب چې ښکلي دي رارسي :: که راحت دی که زحمت دی وار په وار
 چې هژده هزار قومونه یې پیدا کړل :: مریې دی هغه پروردګار
 کار همه په اراده د رب موقوف دی :: موقوف نه دی د هېچا په اختیار^(۱)

د عربي شعرونه

- ۱- سَتْبِدِي لَكَ الْيَوْمَ مَا كُنْتَ جَاهِلًا :: وَتَأْتِيكَ بِالْأَخْبَارِ مَنْ لَمْ تَزُودَ ۳۲۰/۱۰، ۱/۵
- ۲- تَطَاوَلَ هَذَا اللَّيْلُ وَأَسْوَدَ جَانِبُهُ :: وَأَرْقَنِي أَلَا خَيْبَ أَلَا عَيْبُهُ ۵۶۴/۱
- ۳- أَعِذْ ذَكَرَ نَعْمَانُ لَنَا إِنْ ذَكَرَهُ :: هُوَ الْمِسْكُ مَا كَرَّرْتَهُ يَتَضَوُّع ۳۰۷/۲
- ۴- مَا أَحْسَنَ الدِّينَ وَالْدُنْيَا إِذَا اجْتَمَعَا :: وَأَقْبَحَ الْكُفْرَ وَالْبَافْلَاسُ بِالرُّجُلِ ۲۴/۳
- ۵- أَرَبُ يُبُولُ الثُّعْلَبَانُ بِرَأْسِهِ :: لَقَدْ ذَلَّ مَنْ بَالَتْ عَلَيْهِ الثُّعَالِبُ ۴۰۷/۶
- ۶- وَمَحْمَرُ الشُّفِيِّ إِذَا نَصُوبٌ أَوْ تَصَعَّدَ :: أَعْلَامُ يَأْقُوتِ نُشْرَنَ عَلَى رِمَاحٍ مِنْ زَبَرْجَدِي ۴۸۴/۶
- ۷- إِذَا كَانَ الْغُرَابُ رَيْسُ قَوْمٍ :: سَيَهْدِيهِمْ إِلَى قَدِيرٍ وَجِيفٍ ۴۸۷/۶
- ۸- مَا لِأَبِي الدُّلْفَاءِ لَا يَأْتِينَا :: يَظِلُّ لِي الْبَيْتَ الَّذِي يَلِينَا
 يَخْرُدُ أَنْ لَا تِلْدَ الْبَيْتَا :: وَإِنَّمَا نَأْخُذُ مَا يُعْطِينَا ۷۶/۷
- ۹- إِصْبِرْ نَكُنْ بِكَ صَابِرِينَ فَإِنَّمَا :: صَبْرُ الرُّعِيَّةِ عِنْدَ صَبْرِ الرَّأْسِ
 خَيْرٌ مِنَ الْعَبَاسِ أَجْرُكَ بَعْدَهُ :: وَاللَّهُ خَيْرٌ مِنْكَ لِلْعَبَاسِ ۱۷۲/۷
- ۱۰- أَلَا فَارْحَمُونِي يَا إِلَهَ مُحَمَّدٍ :: فَإِنْ لَمْ أَكُنْ أَهْلًا فَأَنْتَ لَهُ أَهْلٌ ۳۹۰/۸

(۱) د عبدالرحمن مومند ديوان ص ۵۳

۱۱_ جَرَاحَاتُ السَّانِ لَهَا التَّيَامُ :: وَلَا يُلْتَامُ مَا جَرَحَ اللِّسَانُ ۴۲۳/۸

۱۲_ اللَّهُمَّ نَوَلَا أَلْتَ مَا اهْتَدَيْنَا :: وَلَا تُصَدِّقْنَا وَلَا صَلِّينَا
فَالزَّلْزَلَةُ سَكِينَةٌ عَلَيْنَا :: وَتَبَّتْ الْأَقْدَامُ إِنْ لَاقَيْنَا
إِنْ الْأُولَى قَدْ بَغَوْا عَلَيْنَا :: وَإِنْ أَرَادُوا فِتْنَةً أَيْنَا ۲۴/۱۰

۱۳_ إِنْ تَغْفِرِ اللَّهُمَّ تَغْفِرْ جَمًّا :: وَآيُ عَبْدٍ لَكَ لَا أَلْمَا ۳۱۹/۱۰

۱۴_ أَبْقِلْنِي وَالْمَشْرِفِي مَضَاجِعِي :: وَمَسْئُونَةُ زُرْقٍ كَأَثَابِ أَغْوَالٍ ۳۶۴/۱۰

۱۵_ لِسَانُ الْفَتَى نِصْفٌ وَنِصْفٌ فَوَادُهُ :: فَلَمْ يَبْقَ إِلَّا صَوْرَةُ اللَّحْمِ وَالدَّمِ ۶۴/۱۲

۱۶_ لَا يَخْذَعُكَ اللَّحَى وَلَا الصُّورَ :: تِسْعَةُ أَغْشَارٍ مَنْ تَرَى بَقَرًا ۲۹۸/۱۲

۱۷_ :: زَجَجْنَ الْحَوَاجِبَ وَالْعُيُونَا :: ۴۷۸/۱۲

د دري شعرونه

۱_ خط سبز و لب لعل و رخ زيبا داري :: حسن يوسف دم عيسى يد بيضا داري
شيوه شکل و شمائل حرکات و سکونات :: آنچه خوبان همه دارند تو تنها داري ۲۸۰/۴

۲_ چراغي را که ايزد بر فروزد :: کسش پف کنه ريشش بسوزد ۳۲۶/۵

۳_ باران که در لطافت طبعش خلاف نيست :: در باغ لاله رويدو در شوره بوم خس ۵۱۷/۵

۴_ زمصرش بوی پيراهن شميدی :: چرا در چاه کنعانش نه دیدی
بگفتا احوال ما برق جهان است :: دمی پیدا و ديگر دم نهان است
گاهی پر طارم اعلى نشينم :: گهی بر پشت پای خود نينم ۳۴۶/۶

۵_ نفس من کمتر از فرعون نيست :: ليکن او را عون مرا عون نيست ۱۵/۱۱

۶_ گربه مسکين اگر پر داشتی :: تخم گنجشک از جهان برداشتی
هيچ کس را گرد خود نه گذاشتی :: اين دو شاخ گاو اگر خر داشتی ۶۸/۱۳

په عزيز التفاسير كښې د مصادرو او مراجعو فهرست

۱۸. فتح القدير الجامع بين فني الرواية والدراية من علم التفسير، محمد بن علي الشوكاني
۱۹. نظم الدرر في تناسب الآيات والسور، للإمام أبي الحسن إبراهيم بن عمر البقاعي
۲۰. أضواء البيان في إيضاح القرآن بالقرآن، محمد الأمين بن محمد المختار
۲۱. اللباب في علوم الكتاب، لأبي حفص عمر بن علي ابن عادل الدمشقي
۲۲. الكشف عن حقائق غوامض التنزيل وعيون الأقاويل في وجوه التأويل، للزخشي المعزلي
۲۳. التحرير والتنوير، للشيخ عبدالطاهر بن عاشور
۲۴. تفسير القاسمي، محمد جمال الدين القاسمي
۲۵. تفسير المراغي، لأحمد مصطفى المراغي
۲۶. تفسير المظهري، محمد ثناء الله الحنفي
۲۷. في ظلال القرآن، للشهيد سيد قطب
۲۸. تفسير المنار، محمد رشيد رضا
۲۹. تفسير تبصير الرحمن، للمخدوم علي المهدي
۳۰. صفوة التفاسير، محمد علي الصابوني
۳۱. روائع البيان (تفسير آيات الأحكام)، محمد علي الصابوني
۳۲. الجواهر في تفسير القرآن الكريم، للشيخ الطنطاوي الجواهري
۳۳. أسباب النزول، لأبي الحسن علي بن أحمد الواحدي
۳۴. أسباب النزول، للسيوطي
۳۵. تفسير القيم، للإمام ابن قيم الجوزية
۳۶. التفسيرات الأحمدية في بيان الآيات الشرعية، للشيخ أحمد الحنفي
- تفسيرونه او د تفسير علوم
۱. تفسير الطبري، للعلامة أبي جعفر ابن جرير الطبري
۲. تفسير ابن كثير، لإسماعيل بن كثير الدمشقي
۳. روح المعاني، للألوسي البغدادي الحنفي
۴. تفسير القرطبي، لأبي عبد الله القرطبي
۵. تفسير البغوي، للإمام البغوي
۶. تفسير جلالين، للإمامين جلال الدين السيوطي وجلال الدين المحلي
۷. الدر المنثور، للإمام جلال الدين السيوطي
۸. تفسير أبي السعود، لقاضي القضاة أبي السعود
۹. المحرر الوجيز في تفسير الكتاب العزيز لابن عطية
۱۰. التفسير الكبير، للإمام فخر الرازي
۱۱. البحر المحيط، لمحمد بن يوسف أبي حيان
۱۲. لباب التأويل في معاني التنزيل، للإمام علاء الدين علي بن محمد بن إبراهيم البغدادي المعروف بالخازن
۱۳. تنوير المقياس من تفسير ابن عباس، لأبي طاهر محمد بن يعقوب الفيروز آبادي
۱۴. أنوار التنزيل وأسرار التأويل، للقاضي أبي سعيد عبد الله بن عمرو البضاوي
۱۵. حاشية الشيخ زاده علي تفسير البضاوي
۱۶. مدارك التنزيل وحقائق التأويل، لأبي البركات عبد الله بن أحمد النسفي
۱۷. زاد المسير في علم التفسير، للإمام جلال الدين الجوزي

مصادر او مراجعو	موضح القرآن	تفسير غونه، لاهل الشيع	تفسير تدبر القرآن	تفهيم القرآن، لمولانا المودودي	الإتقان في علوم القرآن، لجلال الدين السيوطي	احكام القرآن، لأبي بكر بن احمد الجصاص	احكام القرآن، لابن العربي	البرهان في علوم القرآن، لبلر الدين الزركشي	مناهل العرفان في علوم القرآن، لمحمد عظيم الزرقاني	نثر المرجان من مشكلات القرآن، لمحمد افضل	د احاديثو كتابونه او شروح يي	صحيح البخاري، للإمام محمد بن اسماعيل البخاري	صحيح مسلم، لأبي مسلم النسابوري	جامع الترمذي، لأبي عيسى الترمذي	سنن أبي داود، لسليمان أبي داود السجستاني	سنن النسائي، لعبد الرحمن النسائي	سنن ابن ماجه، لأبي عبد الله ابن ماجه	المسند للإمام أحمد بن حنبل	سنن الدارمي، لمحمد بن عبدالله الدارمي	الموطأ، للإمام مالك	سنن الكبرى للإمام النسائي	سنن الكبرى، للإمام البيهقي	شعب الإيمان، للإمام البيهقي	سنن الدارقطني، لعلي بن عمر الدارقطني	المعجم الكبير، للطبراني																				
المعجم الأوسط، للطبراني	۶۱	المعجم الصغير، للطبراني	۶۲	مسند الشاميين، للطبراني	۶۳	مصنف ابن أبي شيبة	۶۴	مصنف عبد الرزاق	۶۵	صحيح ابن حبان	۶۶	المستدرک على الصحيحين للحاكم	۶۷	شرح معاني الآثار، للطحاوي	۶۸	شمائل الترمذي، لأبي عيسى الترمذي	۶۹	كتاب المراسيل، لأبي داود السجستاني	۷۰	مسند عبد الحميد	۷۱	مسند أبي يعلى	۷۲	حلية الأولياء، للأصفهاني	۷۳	مشكوة المصابيح	۷۴	عمدة القاري شرح صحيح البخاري، للعيني	۷۵	فتح الباري شرح صحيح البخاري	۷۶	شرح النووي على مسلم	۷۷	تحفة الأحوني شرح جامع الترمذي	۷۸	للمبار كفوري	۷۹	بذل المجهود في حل أبي داود للشيخ خليل أحمد السهارنفوري	۸۰	مرقة المفاتيح شرح مشكوة المصابيح، للعلامة ملا علي قاري	۸۱	جمع الوسائل في شرح الشمائل، للعلامة ملا علي قاري	۸۲	كشف الحفلة ومزيل الإلباس عما اشتهر من الأحاديث على ألسنة الناس، للشيخ إسماعيل بن محمد العجوني الجراحي	

- ۸۳ إعلاء السنن، للعلامة ظفراحد العثماني
التهانوي
۸۴ زاد المعاد في هدي خير العباد لابن قيم الجوزية
- ۱۰۱ شرح المقاصد في علم الكلام، للعلامة سعد الدين مسعود بن عمر بن عبد الله التفتازاني
۱۰۲ كتاب الملل والنحل، للامام الشهرستاني

د سيرت كتابونه

- ۱۰۳ سيرة النبي ﷺ، لابن هشام
۱۰۴ الإصابة في تميز الصحابة، لابن حجر العسقلاني
۱۰۵ طبقات الكبرى، لابن سعد
۱۰۶ الاستيعاب في معرفة الأصحاب، لابن عبد البر
۱۰۷ حیات الصحابة رضی اللہ عنہم، محمد يوسف الكاندهلوي

اعلام او تاريخ

- ۱۰۸ سير أعلام النبلاء، للذهبي
۱۰۹ مناقب الإمام أبي حنيفة رحمه الله
۱۱۰ وفيات الأعيان وأنبأ أبناء الزمان، لأبي العباس شمس الدين أحمد بن محمد بن أبي بكر بن خلكان
۱۱۱ تاريخ الأمم والملوك للإمام ابن جرير الطبري
۱۱۲ تاريخ الإسلام، للدكتور حسن إبراهيم حسن
۱۱۳ تاريخ ابن خلدون، للعلامة عبدالرحمن بن محمد بن خلدون الحضرمي المغربي

د نحو او صرف كتابونه

- ۱۱۴ الكافية، لابن حاجب
۱۱۵ شرح ملا جامي على الكافية للشيخ عبد الرحمن الجامي
۱۱۶ شرح ابن عقيل على ألفية لابن مالك
۱۱۷ هداية النحو، لأبي حيان النحوي
۱۱۸ صرف العزيز، لمولوي سلطان عزيز (عزيز)

فقه او اصول فقه

- ۸۵ الهداية في الفقه
۸۶ شرح فتح القدير على الهداية، للشيخ كمال الدين بن المهمل الحنفي
۸۷ رد المختار على در المختار، لابن عابدين الشامي
۸۸ بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع، لعلاء الدين الكاساني الحنفي
۸۹ الفتاوى الخيرية لنفع البرية، لخير الدين الرملي
۹۰ شرح المجلة، للعلامة محمد بن خالد الآتاسي
۹۱ الفقه على المذاهب الأربعة، للشيخ عبد الرحمن الجزيري
۹۲ الفقه الإسلامي وأدلته، للدكتور وهبة الزهيلي
۹۳ الرسالة السراجية، لسراج الدين
۹۴ نور الأنوار، للعلامة الشيخ أحمد الحنفي
۹۵ الحسامي، لحسام الدين محمد بن محمد عمر
۹۶ الوجيز في أصول الفقه، لعبدالكريم زيدان

د عقائد و كتابونه

- ۹۷ شرح العقيدة الطحاوية، لابن أبي العز الدمشقي
۹۸ شرح فقه أكبر، للعلامة ملا علي قاري
۹۹ شرح العقائد النسفية، للإمام عمر النسفي
۱۰۰ النبراس شرح شرح العقائد، للعلامة محمد عبد العزيز الفرهاري

د لغت کتابونه

۱۱۹. لسان العرب، للعلامه ابن منظور
 ۱۲۰. ترتیب القاموس المحيط، للطاهر أحمد الزاوي
 ۱۲۱. معجم مفردات الفاظ القرآن، للعلامه الراغب الأصفهاني
 ۱۲۲. النهاية في غريب الحديث والأثر، لمجد الدين ابن الأثير
 ۱۲۳. المعجم الوسيط
 ۱۲۴. منتخب اللغات
 ۱۲۵. غياث اللغات
۱۳۶. المعجزة الخالدة، لحسن ضياء الدين
 ۱۳۷. البصائر، للشيخ حمد الله الباكستاني
 ۱۳۸. الإسرائيليات والموضوعات في كتب التفسير، لمحمد أبي شهبه
 ۱۳۹. مسؤولية المرأة المسلمة، لعبدالله بن جار الله
 ۱۴۰. رسالة الحجاب، لمحمد بن صالح بن عثيمين
 ۱۴۱. مختصر المعاني في علم البلاغة، للعلامه سعد الدين التفتازاني
 ۱۴۲. ديموكراسي د اگيز كفر دي، د مفتي علامه عبد المجيد زرعي تصنيف او د پوهنمل أحمد جان زاهدي أحمدزي ژباړه
 ۱۴۳. هندو كيا هي، د پوهنمل زاهدي أحمدزي ژباړه
 ۱۴۴. كتاب تيمور لنك، لمحمد بناهي ايراني
 ۱۴۵. تاريخيهي سرخ، لأحمد حامي
 ۱۴۶. د عبد الرحمن مومند ديوان

متفرقه کتابونه

۱۳۱. المعجم المفهرس لألفاظ القرآن الكريم، لمحمد فؤاد عبد الباقي
 ۱۳۲. مفتاح كنوز السنة، لمحمد فؤاد عبد الباقي افندي
 ۱۳۸. المعجم المفهرس لألفاظ الاحاديث النبوية، لـ اى - ونسك - وي
 ۱۲۹. موسوعة أطراف الحديث النبوي الشريف، لأبي هاجر محمد السعيد بن بسيوني زعلون
 ۱۳۰. المفصل في أحكام المرأة والبيت المسلم، للدكتور عبد الكريم زيدان
 ۱۳۱. التذكرة في أحوال الموتى وأمور الآخرة، للقرطبي
 ۱۳۲. حجة البالغة، لشيخ ولي الله الدهلوي
 ۱۳۳. إحياء علوم الدين، للغزالي
 ۱۳۴. حادي الأرواح إلى بلاد الأفراح، لابن قيم الجوزية
 ۱۳۵. الإمامة العظمى عند أهل السنة والجماعة، لعبد الله بن عمر بن سليمان الدميحي

د دیار لسم ټوک

محتویات

النبا (۷۸)

۳۸	صحيفي يعنې څه؟
۳۹	د "سَفَرَة" او "بَرَرَة" معناوې
۴۱	د "قُتِلَ" تفسیر
۴۱	د "تَقْدِير" د کلمې تفسیر
۴۱	دوه ډوله تفسیر
۴۲	د "إِقْبَار" معنی
۴۲	هېر مونه شي
۴۲	د څو لغاتو معناوې
۴۵	هېر مونه شي

التکویر (۸۱)

۴۷	سریزه
۴۹	"تَكْوِير" څه معنی؟
۴۹	تبصره
۴۹	"كُدُورَة" څه معنی؟
۵۰	د "عِشَار" معنی
۵۰	سوال جواب
۵۱	دا به هم مشکل وخت وي
۵۱	د "سَجَر" معنی
۵۱	"تَفُوس" څه معنی؟
۵۲	سوال جواب
۵۲	د "كَشَط" معنی
۵۵	ځونکات
۵۷	په دغو سوگندونو کېنې څه شي ته اشاره ده؟
۵۷	"ضَبَة" څه معنی؟

الانفطار (۸۲)

۵۹	سریزه
۶۱	د "فَجْر" معنی
۶۱	د "بَغْتَرَة" معنی

المطففين (۸۳)

۶۵	سریزه
۶۷	ځونکات
۶۷	سوال جواب

۵	سریزه
۶	ځونکات
۹	د څو لغاتو معناوې
۱۲	دوه ډوله تفسیر
۱۲	"فَتْحَة" څه معنی؟
۱۲	د "مِرْضَاد" معنی
۱۳	"أَحْقَاب" څه معنی؟
۱۵	د څو لغاتو معناوې
۱۶	یو تفسیري تحلیل
۱۶	د "رُوح" معنی
۱۷	تفسیري تحلیل
۱۷	هېر مونه شي

النازعات (۷۹)

۲۰	سریزه
۲۱	پنځه سوگندونه په پنځو کلماتو سره
۲۳	د "رَاحِفَة" او "زَادِقَة" معناوې
۲۳	د "وَجِيف" معنی
۲۳	د "خَافِرَة" معنی
۲۳	د مشرکانو استدلال او د هغه رد
۲۶	یو نحوي تحلیل
۲۷	دوه ډوله تفسیر
۲۹	د "سَمَك" معنی
۲۹	د "إِغْطَاش" معنی
۳۰	د "دَخُو" معنی
۳۲	ځونکات
۳۳	د "عَشِيَّة" ضحیٰ معناوې

عبس (۸۰)

۳۵	سریزه
۳۷	سوال جواب
۳۸	"صَدَى" څه معنی؟
۳۸	سوال جواب

د بار لسم نوک

۵۰۰

محتویات

۱۰۶.....	سَرَبَرَة څه معنی؟	۷۱.....	څو نکات
۱۰۸.....	زَوَند څه معنی؟	۷۲.....	زَین څه معنی؟
		۷۳.....	د الله ﷻ دیدار حق دی
		۷۳.....	څو نکات
		۷۷.....	دوه ډوله تفسیر
		۷۷.....	د "زحیق" د کلمې معنی
		۷۸.....	د جنتي شرابو چین (تسینم)
		۷۸.....	د ایتونو مصداق
		۷۹.....	هېر مونه شي

الأعلى (۸۷)

۱۱۰.....	سریزه
۱۱۳.....	حَوْه څه معنی؟
۱۱۴.....	نسیان په دوه ډوله دی
۱۱۵.....	سوال جواب
۱۱۵.....	اور په دوه ډوله دی
۱۱۶.....	نه مرگ او نه ژوند
۱۱۶.....	سوال جواب
۱۱۶.....	دوه حدیثونه
۱۱۷.....	یوه پوښتنه او د هغې جواب
۱۱۷.....	ټولې اسماني صحیفې څو دي؟

الغاشية (۸۸)

۱۱۹.....	سریزه
۱۲۰.....	څو مطالب
۱۲۱.....	آيَة څه معنی؟
۱۲۱.....	ضَرِيع څه شي ته وايي؟
۱۲۲.....	سوال جواب
۱۲۲.....	د څو لغاتو معناوې
۱۲۳.....	سوال جواب
۱۲۴.....	ماثور تفسیر

الفجر (۸۹)

۱۲۶.....	سریزه
۱۲۷.....	څو مطالب
۱۳۰.....	څو نکات
۱۳۱.....	جَوْب څه معنی؟
۱۳۴.....	د یتیم اکرام څه شی دی؟
۱۳۴.....	لَم څه معنی؟
۱۳۵.....	د جَم معنی
۱۳۷.....	د ذَک معنی
۱۳۷.....	د دوزخ رابښکودل

الانشقاق (۸۴)

۸۱.....	سریزه
۸۲.....	د څو لغاتو معناوې
۸۴.....	محاسبه په دوه ډوله ده
۸۴.....	دلته د "أهل" د کلمې تفسیر
۸۵.....	په یاد ولری
۸۵.....	"حور" څه معنی؟
۸۸.....	څو مطالب
۸۹.....	د تلاوت دیار لسمه سجده
۸۹.....	"إيقاء" څه معنی؟
۸۹.....	یو نحوي تحلیل

البروج (۸۵)

۹۱.....	سریزه
۹۳.....	څو مطالب
۹۴.....	"أخذود" څه معنی؟
۹۴.....	د اصحاب الاخذود قیصه
۹۵.....	د ایتونو ارشادات
۹۹.....	سوال جواب
۹۹.....	څو مطالب

الطارق (۸۶)

۱۰۲.....	سریزه
۱۰۴.....	څو نکات
۱۰۵.....	درې لغات
۱۰۷.....	څو مطالب

محتویات	۵۰۱	دیارلم نوک
۱۶۷..... د "سُجُوا" معنی	۱۳۷..... دلته د "ل" توری څه معنی ورکوي	
۱۶۷..... هېر مونه شي	۱۳۸..... یو تفسيري تحليل	
۱۶۷..... دوه ډوله تفسیر	۱۳۸..... سوالونه او جوابونه	
۱۶۸..... ماثور تفسیر		البلد (۹۰)
۱۶۸..... سوال جواب	۱۴۱..... سریزه	
۱۶۸..... د نبي کریم ﷺ د ژوند حالات	۱۴۲..... څو مطالب	
۱۶۹..... د "ضال" د کلمې معنی	۱۴۵..... د "بُئِد" معنی	
۱۶۹..... د نبي کریم ﷺ تنگلاسي ختمه شوه	۱۴۵..... صرفي تحليل	
۱۶۹..... د نعمت څرگندونه	۱۴۵..... "تَجَذِّين" څه معنی؟	
	۱۴۷..... د څو لغاتو معناوې	
ألم نشرح (۹۴)	۱۴۸..... نحوي تحليل	
۱۷۲..... سریزه	۱۴۸..... سوال جواب	
۱۷۳..... د "شرح الصدر" بیان		الشمس (۹۱)
۱۷۳..... سوال جواب		
۱۷۴..... "إِنْقَاض" څه معنی؟	۱۵۰..... سریزه	
۱۷۴..... دروند بار څه شی وه؟	۱۵۱..... څو مطالب	
۱۷۵..... د ذکر لوړول	۱۵۲..... دلته د "ما" کلمه د "الذي" معنی ورکوي	
۱۷۵..... یو نحوي قانون	۱۵۲..... "إِلْهَام" څه معنی؟	
۱۷۶..... "نَصَب" څه معنی؟	۱۵۲..... یو صرفي تحليل	
	۱۵۳..... د سوگندونو جواب	
التین (۹۵)	۱۵۴..... څو مطالب	
۱۷۸..... سریزه	۱۵۴..... "ذَمْدَمَة" څه معنی؟	
۱۷۹..... څو نکات	۱۵۵..... هېر مونه شي	
۱۸۰..... هېر مونه شي		اللیل (۹۲)
۱۸۱..... سوال جواب		
۱۸۱..... یادونه	۱۵۷..... سریزه	
	۱۵۹..... څو نکات	
العلق (۹۶)	۱۵۹..... ماثور تفسیر	
۱۸۳..... سریزه	۱۶۱..... ماثور تفسیر	
۱۸۴..... سوالونه او جوابونه	۱۶۲..... سوال جواب	
۱۸۶..... "عَلَق" څه معنی؟	۱۶۲..... شان نزول	
۱۸۶..... د ښودنې ډولونه	۱۶۲..... د غار دوه ملگري	
۱۸۹..... څو مطالب		الضحی (۹۳)
۱۹۰..... نحوي تحليل		
۱۹۱..... سوال جواب	۱۶۴..... سریزه	
۱۹۱..... د "سَفَع" او "نَاصِيَة" معناوې		

ديارلم نوک

۵۰۲

محتويات

سوال جواب ۱۹۲ ۲۲۲

د "نادي" او "الزبانية" معناوي ۱۹۲ ۲۲۳

د تلاوت خوار لسمه سجده ۱۹۳ ۲۲۳

القدر (۹۷) ۲۲۳ ماثور تفسير

التكاثر (۱۰۲)

سريزه ۱۹۵ ۲۲۶

"قدر" څه معني؟ ۱۹۶ ۲۲۷

سوالونه او جوابونه ۱۹۶ ۲۲۸

هېر مونه شي ۱۹۹ ۲۲۸

سوال جواب ۱۹۹ ۲۲۹

نحوي تحليلونه ۱۹۹ ۲۲۹

يوه پوښتنه او د هغې جواب ۲۰۰ ۲۳۰

البينة (۹۸)

سريزه ۲۰۲ ۲۳۰

سوال جواب ۲۰۴ ۲۳۰

څو مطالب ۲۰۵ ۲۳۱

"برية" څه معني؟ ۲۰۷ ۲۳۱

ماثور تفسير ۲۰۷ ۲۳۱

الزلزال (۹۹)

سريزه ۲۱۰ ۲۳۲

"ثقل" څه معني؟ ۲۱۱ ۲۳۲

هېر مونه شي ۲۱۲ ۲۳۳

سوال جواب ۲۱۲ ۲۳۳

ماثور تفسير ۲۱۲ ۲۳۳

"وحى" څه معني؟ ۲۱۳ ۲۳۳

د "صدر" او "شت" معناوي ۲۱۳ ۲۳۳

"ذرة" څه معني؟ ۲۱۳ ۲۳۳

العاديات (۱۰۰)

سريزه ۲۱۶ ۲۳۳

څو نکات ۲۱۷ ۲۳۳

القارعة (۱۰۱)

سريزه ۲۲۱ ۲۳۳

څو مطالب ۲۲۲ ۲۳۳

سريزه ۲۲۱ ۲۳۳

څو مطالب ۲۲۲ ۲۳۳

دیارلم نوک	۵۰۳	محتویات
د "بجیل" او "غص" معناوي	۲۴۵	د ابو لهب میرمن ۲۷۴
سوال جواب	۲۴۵	د "جید" او "نمد" معناوي ۲۷۵
قریش (۱۰۶)		یو اعرابي تحلیل ۲۷۵
سریزه	۲۴۷	الإخلاص (۱۱۲)
خونکات	۲۴۷	سریزه ۲۷۸
الماعون (۱۰۷)		د "الإخلاص" شان نزولونه ۲۷۸
سریزه	۲۵۱	دا (هو) د شان ضمیر دی ۲۷۹
خو مطالب	۲۵۲	دا سورت د احادیثو په رڼا کښي ۲۸۰
سوالونه او جوابونه	۲۵۲	الفلق (۱۱۳)
الکوثر (۱۰۸)		سریزه ۲۸۲
سریزه	۲۵۶	د نبی کریم ﷺ د مسحوریت قیصه ۲۸۳
د "الکوثر" شان نزول	۲۵۷	سوالونه او جوابونه ۲۸۳
"کوثر" څه معنی؟	۲۵۷	"فلق" څه معنی؟ ۲۸۴
سوال جواب	۲۵۷	د "غسق" او "وقب" معناوي ۲۸۵
لمونځ او قرباني	۲۵۸	یوه پوښتنه او د هغې جواب ۲۸۵
د "شأ" او "بثر" معناوي	۲۵۹	"نفت" څه معنی؟ ۲۸۶
الکافرون (۱۰۹)		چوف کوونکې دلې څوک دي؟ ۲۸۶
سریزه	۲۶۲	د "خسد" معنی ۲۸۷
د "الکافرون" شان نزولونه	۲۶۲	الناس (۱۱۴)
سوالونه او جوابونه	۲۶۳	سریزه ۲۸۹
د دې سورت اهمیت	۲۶۵	د "المعوذة" معنی ۲۹۰
النصر (۱۱۰)		سوالونه او جوابونه ۲۹۰
سریزه	۲۶۷	❖❖❖
دلته د "الفتح" معنی	۲۶۸	موضوعي محتویات ۲۹۵
"نصر" او "فتح" څه فرق لري؟	۲۶۸	د احادیثو او آثارو فهرست ۳۶۱
ډله ییز ایمان راوړل	۲۶۹	د اشعارو فهرست ۴۸۵
د یوه حدیث تازه مصداق	۲۶۹	د مصادر او مراجعو فهرست ۴۹۳
تسبیح او استغفار	۲۶۹	
یوه پوښتنه او د هغې جواب	۲۷۰	تبت (۱۱۱)
سریزه	۲۷۲	
خونکات	۲۷۳	❖❖❖

په پای کښې يوه هيله

محترمو لوستونکو!

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته. اما بعد!

که څه هم مونږ د بشري توان په اندازه د الله ﷻ په توفيق د دې کتاب (عزيز التفاسير) په تصحيح او تنظيم کښې زيار ويستلی دی (چې د الله ﷻ څخه يې په دواړو دارينو کښې اجر غواړو).

مگر د دې سره سره مونږ يقين لرو چې اوس به هم پکښې ډېرې غلطياوې او ډېرې بې نظمۍ شتون لري چې ځای په ځای به محترمو لوستونکو ته ورڅرگندې شي.

نو هر چا ته چې څه غلطياوې او څه بې نظمۍ ورڅرگندې شوې د هغوی څخه احترامانه هيله کوو چې مونږ ته پرې په هغې پته باندې اطلاع راکړي کومه چې د دې کتاب د هر مجلد (ټوک) په دوهم مخ کښې ليکلې شوې ده، ترڅو په بيا چاپونه کښې مراعات کړي شي.

د الله ﷻ څخه د اطلاع راکوونکو کسانو دپاره په دنيا او آخرت کښې عظيم اجر غواړو. په دې باندې علاوه، د محترمو لوستونکو څخه دا هيله هم لرو چې مونږ ته اصلاحي نظريات هم په ذکره شوې پته باندې راواستوي ترڅو په بيا چاپونه کښې د نظر لاندې ونيول شي. مونږ د دغو کسانو دپاره هم د الله ﷻ څخه په دواړو دارينو کښې لوی اجر غواړو.

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته

أخوكم في الله أبو حديقه سلطان عزيز (عزيز) عفا الله عنه

۱۴۲۹/۱/۱ هـ ق = ۱۳۸۶/۱۰/۲۰ هـ ش

له لومړي چاپ څخه وروسته

اضافه شوي توضیحات

لومړۍ توضيح

په ۱۲ ټوک ۱۴۸ مخ کښې د سوال دپاره يو هغه جواب دی کوم چې په ذکره شوي صفحه کښې ليکلی شوی دی. والحمد لله. خو څه لرې نه ده چې د همدغه ذکر شوي سوال دپاره داسې جواب هم ورکړی شي چې اوليت مستقلة جمله ونه گڼله شي بلکې دغه اشاره د وړاندېني منفي کلام پورې تعلق ونيسي نو حاصل به يې داسې راوڅرخي چې

ذکر شوی ناشکره انسان نه په سخت غاښي باندې وخت چې هغه کارونه يې کړي وي کوم چې په ايتونو کښې ذکر دي. نه يې ايمان راوړي. نه يې په صبر سره تواضي وکړه او نه په مرحمت او زړه سوي باندې وصيت کوونکي جوړ شو د دغو کارونو کسب کوونکي کسان همدوی اصحاب الميمنه کسان دي. خو نوموړی ناشکره انسان د دغې ډلې د شمول څخه محروم وگرځيد که بالفرض ناشکره انسانانو وړاندې کارونه کړي وي او په سخت غاښي باندې ختلي وي او خپله عقیده او عمل يې دواړه سم کړي وي نو دوی به د ښې لاس د ملگرو څخه گرځيدلي وي او د چپ لاس ملگري به ترې نه وي جوړ شوي کوم چې د اور دروازی به ورباندې قلفي کړی شوی وي

دويمه توضيح

که څوک وايي چې د ۱۲ ټوک ۳۷۱ صفحه سوال خو په هغه جواب سره نه جوابيږي کوم چې ورته ذکر شوی دی

مونږ وايو چې «مَنْ فِي السَّمَاءِ» د (استوی علی العرش) سره څه منافات نه لري. دا ځکه چې د السَّمَاءِ کلمه په لغوي معنی سره العرش العظيم ته هم شامله ده، لکه چې عرب وايي «کل ما علاک فهو سماء» يعنې هر شی چې ستا د سر د پاسه وي هغه اسمان دی. دا هم څه لرې نه ده چې دلته د السَّمَاءِ کلمه د حصر په توگه نه وي نازله شوي ترڅو اعتراض وارد شي. بلکې د مقام د غوښتنې په بنياد يې ترول موندلی وي. دا ځکه چې دلته د هغو مشرکانو تخويف او تعجيز مطلب دی د کومو بوتان چې د داسې موادو څخه جوړ وه چې د ځمکې د جنس څخه دي لکه لرگي، خټه، ډبره، سره زر، سپين زر او داسې نور

په همدې جواب باندې هغه حديث شريف ډير ښه دلالت کوي کوم چې په ذکره شوي صفحه کښې په پښتو ژباړل شوی دی که بالفرض حصر مطلب وی نو ځينو مشرکانو خو د هغو مخلوقاتو عبادت هم کاوه کوم چې په اسمان کښې دي. لکه لمر، ستوري او داسې نور. نو حصر به څنگه صحت ومومي؟

دریمه توضیح

که څوک وایي چې ذکر شوی حدیث شریف خود ۸ ټوک په ۱۱۲ مخ کښې هم زیاتل شوی دی او بیا مو هلته لیکلي دي چې الله ﷻ «لا مکان» دی. نو پوښتنه دا ده چې ایا د «فی السماء» کلمات د «لا مکانیت» سره څه منافات نه لري؟

مونږ وایو چې د «فی» توري په مخلوقاتو کښې په ظرفیت او مکانیت باندې دلالت کوي چې مدخول یې د متعلق دپاره ظرف او مکان وي اما ذکر شوی توري «فی» د الله ﷻ په ارتباط په ظرفیت او مکانیت باندې دلالت نه کوي بلکې په دې تقدیر دغه توري د متشابهاتو څخه څرګړخي نو په کار دی چې مونږ پکښې سکوت وکړو او د مکانیت معنی تری وانخلو د کومې څخه چې د احتیاج وړمه او چټیرې.

مونږ باید د «فی السماء» په معنی کښې فقط همدومره ووايو چې الله ﷻ په هغه شان سره په اسمان کښې دی کوم چې د ده ﷻ سره مناسبت لري که څه هم مونږ ورباندې نه پوهیږو اما دا راته جواز نه لري چې مونږ د ذکر و شوو کلماتو څخه دا معنی واخلو چې اسمان د الله ﷻ مکان دی. دا ځکه چې د اسمان مکانیت د الله ﷻ دپاره نه په ایتونو کښې ثابت دی او نه یې په احادیثو کښې روایت موندل کیږي.

څلورمه توضیح

په ۱۳ ټوک ۱۷۳ مخ کې د ذکر شوي سوال دپاره د لیکلي شوي جواب څه زیات وضاحت دا دی

۱ د نبي کریم ﷺ د حوصلي غټولو او د سینې پراخولو ته په «أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ» کښې اشاره شوي ده همدغه شرح الصدر موسی ﷺ د الله ﷻ څخه د خپل رسالت په ابتداء کښې غوښتی وه چې «زَبَّ أَشْرَحَ لِي صَدْرِي» اظه: ۱۲۵ یعنی ای زما ربه زما دپاره زما سینه پراخه کړه (حوصله مي غټه کړه).

۲ اما د نبي کریم ﷺ شق الصدر (داسې معلومېږي چې دا به د ده ﷺ خاصه وي) د انس بن مالک په حدیث کښې ښه مشرحه روایت شوی دی چې پښتو ژباړه یې په لاتدي کرښو کښې لوستلی شی:

یوه ورځې نبي کریم ﷺ ته جبرائیل ﷺ یا دوه ملکي علیهما السلام په داسې حال کښې ورغلي چې هغه د نورو ماشومانو سره لوبې کولې نبي کریم ﷺ یې راوښو او د زمزم کوهي ته یې بوت او هلته یې په

خبي توضیحات

۵۰۸

خمکه باندې ځملاوه او سينه مبارکه يې ورته شق کړله او څيرله، او د هغه مبارک زړه يې ترې را بهر کړ بيا يې همدغه مبارک زړه څيرې کړ او څه منجمده وينه يې ترې راوويستله، او په عوض يې د علم او حکمت څخه ډک کړ بيا يې نبي کریم ﷺ مخاطب کړ چې: «هذه حظ الشيطان منك» يعنې دغه منجمده وينه ستا څخه د شيطان برخه ده، چې په آينده کښې د تشویش او وسواس سبب جوړېده. بيا يې دغه مبارک زړه د سرو زرو په لوبښې (بناک) کښې د زمزم په اوبو سره ووينځه او بيرته يې بند کړ او په خپل ځای باندې يې په خپل لومړني شکل کښود. سينه يې ورباندې وربنده کړه او ويې گنډله څه وخت چې ذکر شوي عملیه پيل شوه نو ماشومانو د نبي کریم ﷺ رضي موز حلیمي رضي ته ور وخفاستل او اطلاع يې ورکړه چې يقينا محمد ﷺ ووژل شو کله چې د نبي کریم ﷺ سره د ذکر شوي بې بي رضي ور استولي کسان ملاقي شوه نو په داسې حال کښې يې وموند چې مبارکه څيره يې زېره گرځيدلې وه او تغير پکې وه.

انس: د ذکر شوي حديث راوي وايي چې «كنت أرى أثر المخيط في صدره» يعنې ما به د نبي کریم ﷺ په مبارکه سينه کښې د گنډلو نښې ليدلې (سري پوهيد چې دا گنډله شوې ده).

د عزیز التفاسیر د مؤلف

لنډه پېژندنه

د مولف لاندې پېژندنه

- مولوي سلطان عزيز عزيز، د افغانستان د تنګرهار ولايت د غني خېلو د ولسوالۍ د کلايي د مجاهد اباد د کلي اوسېدونکی. په قوم حسن خیل، دوی زی، مومند دی.
- نوموړی په ۱۳۱۵ هـ ش کال زېږېدلی دی. د طفولیت د دورې څخه وروسته یې تر ۱۳۳۱ هـ ش کال پورې په خپل کور کښې څه ابتدایي زده کړه وکړه، بیا یې تر ۱۳۳۶ هـ ش کال پورې د افغانستان په مختلفو ځنډو کښې لکه لغمان، نګاب، لوګر، شمالي او د کابل ښار په شاوخوا کښې سپر کاله خپلې زده کړې ته ادامه ورکړه.
- په ۱۳۳۶ هـ ش کال د تنګرهار ولايت د نجم المدارس د مدرسې په اووم ټولګي کښې شامل شو. وروسته یې بیا د نهم ټولګي لپاره د ترفیه امتحان ورکړ. په دې توګه یې په یوه کال کښې دوه ټولګي پاس کړه. نو پنځه کاله وروسته په ۱۳۴۱ هـ ش کال د همدې مدرسې د دولسم ټولګي څخه په اعلی درجه فارغ شو. نو په دې بنیاد یې خپل ټول تحصیل په یوولس (۱۱) کاله کښې انجام کړ.
- د فراغت څخه وروسته په همدغه کال (۱۳۴۱ هـ ش) په ذکره شوي مدرسه کښې د استاذ په حیث مقرر کړی شو چې تر ۱۳۵۵ هـ ش کال پورې یې څوارلس کاله په دغې مدرسه کښې د تدریس دنده ترسره کړه. او د تدریس په جریان کښې یې په ۱۳۴۳ هـ ش کال قران کریم حفظ کړ.
- په ۱۳۵۶ هـ ش کال د تخارستان دیني مدرسې ته تبدیل کړی شو چې تقریباً دوه کاله په دغې مدرسه کښې استاذ وه.
- په ۱۳۵۷ هـ ش کال د گردیز ولایت روحاني دارالعلوم ته تبدیل شو، په دغې مدرسه کښې یې خوشې ورځې تېرې کړې خو بالاخره د همدغه کال (۱۳۵۷ هـ ش) په وروستۍ شپه یعنی د کب د میاشتې په اخرنۍ شپه پاکستان ته په هجرت کولو کامیاب شو.
- د جهاد تر څنګ یې د یو کال دپاره د پاکستان د پېښور ښار د مالګې منډیې په دیني مدرسه کښې د استاذۍ وظیفه ترسره کړه او د احادیثو او فقهې کتابونه یې تدریس کړل.
- کله چې د جهادي قوت د یووالي خبرې پیل شوې، مولوي عزيز ورته تدریس پرېښود او په دغه اهم کار کښې یې ګډون وکړ، نو د الله ﷻ په فضل جهادي قوتونه سره متحد شول، او

د افغانستان د مجاهدینو اسلامي اتحاد تر نامه لاندې سره راټول شول. شپېته کسيزه شوری جوړه شوه او په ۳۱ ۵ ۱۳۶۰ هـ ش نېټه يې خپل اولنی اجلاس پیل کړ. چې مسلمانان يې اندازې خوشاله او ښمنان يې اندازې خپه شول. په دغې شوری کېنې مولوي عزيز د يوه غړي په حيث شامل شو.

- تر يوه وخته پورې يې د نوموړې شوری د منشي د عبوري دار التحرير د رئيس په توگه وظيفه اجرا کړه. بيا په انتخاباتو کېنې د اجرائيه شوری غړی وگرځولی شو چې سمدستي د پلان د کميټې د رئيس په صفت انتخاب شو او بيا څه وخت وروسته د دعوت او تنظيم کميټې ته د رئيس په توگه تبدل شو.
- کله چې ذکر شوی اتحاد خلکو پرېښود او هر څوک خپل پخواني تنظيم ته ورستون شو. نو مولوي عزيز چې د مرحوم مولوي خالص د اسلامي حزب غړی وه، بېرته نوموړي تنظيم ته ورستون نه شو. دليل يې دا وه چې

الف اتحاد شرعا متحقق شوی دی چې ټولو مشرانو استعفاگانې کړي او خپل خپل تنظيمونه يې منحل اعلان کړي دي

ب دغه تنظيمونه چې اوس بيا فعال شول په زړو نومونو باندې نوي جوړ شوي دي. پخواني تنظيمونه له منځه تللي دي

ج بايد ټول مجاهدين په خپل خپل عهد ودرېږي او مړه شوي تنظيمونه بېرته راژوندي نه کړي

افسوس چې د شوری د شپېتو (۶۰)، غړو څخه يوازې مولوي عزيز خپل عهد ته وفادار پاتې شو او نورو ټولو د څرمي په سوگند سره تائيد شوي عهدونه مات کړه. فانا لله و انا اليه راجعون نو مولوي عزيز ټولو نوو جوړو شوو تنظيمونو ته چې فقط نومونه يې زاپه وه، شا کړه او د يوه مجاهد او يوه فرد په حيث يې د کمونستانو سره په جهاد کېنې په عملي توگه لويه ونډه واخستله او هم يې د شهيدانو د کونډو او يتيمانو سره او هم د جهاد د زخميانو سره خدمتونو ته اوږه ورکړه. الله ښه دې د خپلې رضامندي اسباب وگرځوي. اللهم تقبله منه.

- کله چې د روسانو سره جهاد پای ته ورسيد او د منافقانو په لمسونه مجاهدينو تر منځ جنگونه پيل شول. مولوي عزيز په خپل دريځ کلک ودرېد او د يوې ډلې سره هم ملگری نه شو. اما د بې اتفاقي د منځه وړلو او د اصلاح دپاره يې ډېرې هلې ځلې وکړې او په همدې ترڅ کېنې حتی الوسع غلی پاتې نه شو

د مولف لنډه پېژندنه

• علمی آثار یې

○ د عقایدو په ارتباط کتاب: چې لا چاپ شوی نه دی

○ د میراث کتاب: چې دا هم لا چاپ شوی نه دی

○ صرف العزیز: چې تر اوسه پورې درې ځلې چاپ شوی دی او په لومړي ځل په ۱۳۴۳ هـ ش کال چاپ شو

○ عزیز النفاسیر: چې په لومړي ځل په ۱۴۲۹ هـ ق ۱۳۸۶ هـ ش کال په پشپړه توګه چاپ شو

• مولوي عزیز د تفسیر لیکنې تر څنګ په یوه مدرسه کښې د احادیثو په تدریس هم بوخت وو. پېرسېره پر دې له اوږدې مودې راهیسې دخپل هریوه استوګنځي په مربوط جومات کې د الله په مرسته د قرآن کریم د ترجمې او تفسیر په تدریس باندې په دوامداره توګه مشغول دی

وفي الأخير: اللهم أره الحق حقاً و أرزقه اتباعه

و أره الباطل باطلاً و أرزقه اجتنابه، آمين.